

**T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

DOKTORA TEZİ

**MÜNŞE'ÂT-I FEVRÎ
(İNCELEME-METİN)**

Rıdvan ULUÇ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**Şanlıurfa
2025**

**T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

DOKTORA TEZİ

**MÜNŞE'ÂT-I FEVRÎ
(İNCELEME-METİN)**

Rıdvan ULUÇ

**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ekrem BEKTAŞ**

**Şanlıurfa
2025**

ÖZET

DOKTORA TEZİ

MÜNŞE'ÂT-I FEVRÎ (İNCELEME-METİN)

RİDVAN ULUÇ

HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

Yıl: 2025, Sayfa: 373

Klasik Türk Edebiyatı'nda XIV ve XV. yüzyıllardan itibaren münşe'ât türünde pek çok eser kaleme alınmıştır. Sonraki dönemlerde inşâ alanında güçlü münşîlerin de yetişmesi ile bu gelenek devam etmiştir. Türk edebiyatı tarihinde daha çok şiirleriyle tanınan XVI. yüzyıl sanatçısı Fevrî Ahmed Çelebi de kaleme aldığı inşâ tarzındaki eserleriyle bu geleneğe katkı sunan sanatçılardan biridir. Bu tez çalışması Fevrî Ahmed Çelebi'ye ait olan ve *Münşe'ât-ı Fevrî* adıyla bilinen eserin inceleme ve çeviri yazı metnini konu almaktadır.

Münşe'ât-ı Fevrî mukaddime ve 42 adet mektuptan oluşmaktadır. *Münşe'ât*'ın mukaddime bölümü, Fevrî'nin inşâ ve şiir hakkında düşüncelerini çeşitli âlim ve kaynak eserlerden iktibaslar yapmak suretiyle sunduğu dikkat çekici bir niteliğe sahiptir. Eserde mukaddime bölümünden sonra sunulan mektup suretleri ise hem Fevrî'nin hem de dönemin çeşitli şahsiyetlerinin yazışmalarından oluşmaktadır.

Bu çalışma giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Klasik Türk Edebiyatı inşâ ve münşe'ât geleneğinden söz edilmiştir. Tezin birinci bölümünde Fevrî Ahmed Çelebi'nin hayatı, sanatçı ve ilmî kişiliği yanında eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde *Münşe'ât-ı Fevrî*'nin tanıtımı, muhteva ve üslup özellikleri bakımından incelenmesi üzerinde durulmuştur. Tezin üçüncü bölümünde *Münşe'ât-ı Fevrî*'nin ilmî yöntemlerle hazırlanan metnine yer verilmiştir. Bu bölümde öncelikle *Münşe'ât*'ın yazma nüshası tanıtılmış, metnin hazırlanma yöntemi hakkında bilgi verilmiş daha sonra çeviri yazı metin sunulmuştur.

ANAHTAR KELİMELE: Fevrî, münşe'ât, Klasik Türk Edebiyatı, inşâ.

ABSTRACT
DOCTORATE THESIS
MÜNŞE'ÂT-I FEVRÎ (ANALYSIS-TEXT)

RIDVAN ULUÇ

HARRAN UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE

Year: 2025, Page: 373

Many works in the genre of “munshe’at” have been written in classical Turkish literature since 14th and 15th centuries. In the following periods, this tradition continued with the training of strong “munshi’s” in the field of “insha”. The 16th century artist Fevrî Ahmed Çelebi, who is mostly known for his poems in the history of Turkish literature, is one of the artists who contributed to this tradition with his works in the “insha” style. This thesis about the analysis and transcription of the *Münşe’ât-ı Fevrî*.

Münşe’ât-ı Fevrî consists of an introduction and 42 letters. The introduction section of the *Münşe’ât* has a remarkable feature in which Fevrî presents his thoughts about “insha” and poetry by making quotations from various scholars and source works. After this introduction, letters were presented. These letters consist of the correspondence of both Fevrî and various figures of the period.

This work consists of an introduction and three sections. In the introduction, the “insha” and “munshe’at” tradition of classical Turkish literature is mentioned. In the first section of the thesis, information is given about Fevrî Ahmed Çelebi’s life, artistic features and scientific personality, as well as his works. In the second section, the introduction of *Münşe’ât-ı Fevrî* and its examination in terms of its content and stylistic features are emphasized. In the third section of the thesis, the text of *Münşe’ât-ı Fevrî*, prepared with scientific methods, is presented. In this section, firstly, the manuscript copy of *Münşe’ât* is introduced, information is given about the preparation method of the text, and then the transcription text is presented.

KEYWORDS: Fevrî, munshe’at, Classical Turkish Literature, insha.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar	v
KISALTMALAR	vi
ÖN SÖZ.....	vii
GİRİŞ.....	1
1. Araştırmanın Konusu, Amacı, Yöntemi ve Sınırlılıkları.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı.....	1
1.2. Araştırmanın Yöntemi ve Sınırlılıkları	1
1.3. Araştırmanın Kaynakları.....	4
2. Klasik Türk Edebiyatı'nda İnşâ ve Münşe'ât Geleneği.....	8
2.1. İnşâ ile İlgili Temel Kavramlar.....	8
2.2. Klasik Türk Edebiyatı'nda Münşe'ât Geleneği	12
1. BÖLÜM: FEVRÎ AHMED ÇELEBÎ.....	19
1.1. Fevrî Ahmed Çelebi'nin Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri	19
1.1.1. Hayatı	20
1.1.2. Sanatçı Kişiliği ve İlmî Yönü	24
1.1.2.1. Sanatçı Kişiliği	24
1.1.2.1.1. Şâirliği.....	25
1.1.2.1.2. Nâsirliği.....	26
1.1.2.1.3. Hattatlığı.....	26
1.1.2.2. İlmî Yönü	27
1.1.3. Eserleri.....	29
2. BÖLÜM: MÜNŞE'ÂT-I FEVRÎ'NİN İNCELENMESİ.....	32
2.1. Münşe'ât-ı Fevrî'nin Tanıtımı.....	32
2.1.1. Konusu.....	32
2.1.2. Türkçe Münşe'ât Geleneği İçindeki Yeri	35
2.1.3. Telif/Tertib Sebebi ve Takdimi	37
2.1.4. İlm-i İnşâ'ya Dair Değerlendirmeler ve Referanslar	41
2.2. Münşe'ât-ı Fevrî'nin İncelenmesi	47
2.2.1. Münşe'ât-ı Fevrî'nin Muhtevası.....	47

2.2.1.1. Mukaddime	47
2.2.1.2. Mektuplar	50
2.2.1.2.1. Mektupların Muhtevası	50
2.2.1.2.2. Mektup Türleri ve Tablosu	66
2.2.1.2.3. Mektupların Muhatapları ve Başlık Tablosu	77
2.2.2. Dil ve Üslup Özellikleri.....	90
2.2.2.1. Dil Özellikleri.....	90
2.2.2.1.1. Ekler	90
2.2.2.1.2. Kelime Türleri.....	91
2.2.2.1.3. Tamlamalar	95
2.2.2.1.4. Cümle Yapısı.....	97
2.2.2.2. Üslup Özellikleri	101
2.2.2.2.1. Seciler.....	101
2.2.2.2.2. Manzumeler	103
2.2.2.2.3. Ayet ve Hadisler.....	107
2.2.2.2.4. Atasözü, Deyim ve Değişler	110
3. BÖLÜM: MÜNŞE'ÂT-I FEVRÎ'NİN METNİ.....	113
3.1. Nüsha Tavsifi	113
3.2. Metnin Hazırlanmasına Dair Notlar	117
3.3. Çeviri Yazı Alfabetesi ve İşaretleri	119
3.4. METİN	120
SONUÇ.....	360
KAYNAKLAR	363
EKLER.....	369

TABLÖLAR

Tablo 1. Mektup Türleri.....	75
Tablo 2. Mektup Başlıkları	85

KISALTMALAR

bk.	:	Bakınız
No	:	Numara
ö.	:	Ölümü
s.	:	Sayfa
SBE	:	Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDV	:	Türkiye Diyanet Vakfı
TYEKB	:	Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
vb.	:	Ve benzeri, benzerleri
vr.	:	Varak
vs.	:	Vesaire

ÖN SÖZ

Klasik Türk Edebiyatı'nda şiiirleriyle ön plana çıkan Fevrî Ahmed Çelebi (ö. 978/1571), Osmanlı Devleti'nin edebî ve ilmî açıdan dikkate değer gelişmeler kaydettiği XVI. yüzyılda yaşamış ve eser vermiş bir şahsiyettir. Fevrî Ahmed Çelebi'nin kaleme aldığı manzum-mensur eserleri incelendiğinde ve dönemin biyografik kaynaklarında kendisi hakkında aktarılan bilgilere bakıldığında şâir, münşî ve âlim kimliklerini bir arada taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu tezin konusunu Fevrî Ahmed Çelebi'ye ait, münşe'ât geleneği ve kaideleri çerçevesinde tertip edilmiş *Münşe'ât-ı Fevrî* olarak bilinen eseri oluşturmaktadır.

Münşe'ât-ı Fevrî, mukaddime ve 42 adet mektuptan oluşmaktadır. *Münşe'ât*'ın mukaddime bölümü, Fevrî'nin dönemin devlet adamları hakkındaki gözlem ve tespitlerinin yanında şiir ve inşâya ilişkin düşüncelerini içeren bir muhtevaya sahiptir. Mukaddime bölümünden sonra sunulan mektuplardan 3'ü Arapça yazılmıştır. Bu mektuplar müellifin çevresi, edebî üslubu ve ilmî seviyesini ortaya koyan metinler olarak olarak değerlendirilmektedir.

Fevrî *Münşe'ât*'ta inşâ, şiir ve kitabet alanlarında referans gösterilen Arap ve Fars âlimlerden/eserlerinden iktibaslarla inşâ sanatı/ilmî ve şiir gibi konulara ilişkin eleştirel bir bakış açısı ortaya koyarak düşüncelerini sunmaktadır. Bu da eserin Klasik Türk Edebiyatı tarihi ve münşe'ât geleneği açısından incelenmeye değer bir nitelik taşıdığını göstermektedir. Eser, sahip olduğu bu özelliğin yanında üslup açısından da çeşitlilik gösteren yapıdadır. Özellikle manzume, ayet ve hadislerin eserin tamamında yoğun biçimde kullanılması söz konusu üslup çeşitliliğini oluşturan temel öğelerin başında gelmektedir. Diğer taraftan *Münşe'ât*'ta Fevrî'ye ait olduğu bilinen inşâ türü eserlerden ve manzumelerden de bazı örneklerin münşe'ât kompozisyonu içinde bir arada bulunduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu tez çalışmasının, hem Fevrî'nin edebî şahsiyeti ve eserlerinin daha iyi anlaşılması hem de ortaya çıkan yeni bilgilerle müellife ait literatürün zenginleşmesini sağlaması umulmaktadır.

Münşe'ât-ı Fevrî'nin metni ve incelemesini konu alan bu çalışma giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında *Münşe'ât*'ın kaleme alındığı inşâ/münşe'ât geleneğinin anlaşılmasına yardımcı olacak temel kavramlar genel hatlarıyla ele alınmıştır. Çalışmanın 1. bölümde müellifin biyografisi ve ilmî birikimine ışık tutacak

bilgiler derlenip sunulmuş, 2. bölümde *Münşe'ât-ı Fevrî* tanıtılmış ve incelenmiş, 3. bölümde ise çeviri yazı metin sunulmuştur.

Münşe'ât-ı Fevrî muhteva ve üslup açılarından Türkçe münşe'ât geleneği için olduğu kadar XVI. yüzyıl edebiyat tarihi ve ilmî araştırmaları için de incelenmeye değer veriler sunmaktadır. Eserin imlâ özelliklerine dikkat edilerek doğru biçimde çeviri yazıya aktarımı, Arapça-Farsça iktibasların tercümesi ve manzum-mensur anlatım biçimi, bu tez çalışmasında özenli olmayı, dolayısıyla çalışmanın uzun bir zaman dilimine yayılmasını gerektiren önemli sebeplerdendir. Çalışmada gösterilen titizliğe rağmen bazı hataların/eksikliklerin olabilmesi de aynı nedenlerden dolayı, mümkündür. Beklentimiz, bu tezden elde edilen verilerin Fevrî ve *Münşe'ât*'ı hakkında yeni çalışmalara vesile/temel oluşturması ve Klasik Türk Edebiyatı alanında yapılacak araştırmalara katkı sunmasıdır.

Doktora eğitimimin ders sürecinden tez konusunun tespiti, hazırlık aşamaları ve sonuçlandırılmasına kadar ailem, yakın çevrem ve alan uzmanlarından çok kıymetli insanların teşvik ve desteğini gördüm. Bu noktada Fevrî ile ilgili çalışmalarını, tespitlerini, bilgilerini benimle paylaşan ve bu sayede tezin daha doğru veriler sunmasına katkı sunan hocalarıma, teşekkürü borç bilirim.

Münşe'ât'ta yer alan Arapça metinler ve dinî ibareler konusundaki önerileri ve yardımları için hocam Dr. Öğr. Üyesi Abdulhakim ÖNEL'e teşekkür ederim. Tezimizin bütün süreçlerinde ve özellikle de metnin okunma aşamasında karşılaşılan problemlerin aşılması noktasındaki yardımları ve her sorumuza sabırla cevap verip hatalarımızı göstermek zahmetinde bulunduğu için Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK hocama özellikle teşekkür ederim. Yine yapıcı eleştirileriyle tezin son şeklini almasında oldukça kıymetli katkıları olan hocam Prof. Dr. Adnan OKTAY'a, savunma jürisinde bulunan Prof. Dr. Salih TUR ve Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ALP hocalarıma katkıları için teşekkür ederim.

Doktora eğitimi boyunca desteğini esirgemeyen; alandaki tecrübe ve bilgisini bize her fırsatta aktaran hocam Prof. Dr. Ekrem BEKTAŞ'ın ilmî ve insanî desteği olmasaydı ne bu çalışmayı bitirme azmini yakalayabilirdim ne de iyi bir öğretmenin kıymetini anlayabilirdim. Kendilerine her zaman minnettar kalacağım.

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu, Amacı, Yöntemi ve Sınırlılıkları

1.1.Araştırmanın Konusu ve Amacı

Bu tezin konusunu XVI. yüzyıl Klasik Türk Edebiyatı sanatçısı Fevrî Ahmed Çelebi'nin *Münşe'ât-ı Fevrî adlı* eserinin çeviri yazı metninin hazırlanması ve incelenmesi oluşturmaktadır. *Münşe'ât-ı Fevrî*, mukaddime olarak nitelenebilecek uzun bir bölüm ve mektup örneklerinden oluşmaktadır. *Münşe'ât*, Fevrî'nin inşâ ağırlıklı olmak üzere çeşitli konulardaki görüşlerini, hem müellifin hem de XVI. yüzyıl Osmanlı Devleti'nde yaşayan siyasî, ilmî ve edebî kimliğe sahip şahsiyetlerin yazışmalarını ve aynı zamanda esere manzum-mensur karışık bir üslupla kaleme alınmış izlenimi verecek oranda manzumeyi içeren bir münşe'ât mecmuasıdır. Çalışmanın öncelikli amacı *Münşe'ât*'ı ilk defa bütüncül biçimde klasik edebiyat araştırma yöntemleri çerçevesinde tanıtmak ve incelemektir. Bu inceleme neticesinde yine Klasik Türk Edebiyatı münşe'ât geleneğinin örneklerinden olan eseri muhteva ve üslup özellikleri ile tanıtmak, müellifin diğer eserleri ile olan bağlantısına değinmek suretiyle münşî kişiliğine dikkat çekme ve XVI. yüzyıl araştırmaları bağlamında başta dil ve edebiyat olmak üzere disiplinlerarası Osmanlı araştırmalarına yeni veriler sunma amaçlanmaktadır.

1.2.Araştırmanın Yöntemi ve Sınırlılıkları

Tezde belgesel tarama yöntemi (doküman inceleme) kullanılmıştır. Tarama ve inceleme yapılarak ulaşılan bilimsel çalışmalardan sentezlenen bütün veriler bu yöntem çerçevesinde ve ilmî yöntemlere uygun olarak kullanılmıştır.

Münşe'ât-ı Fevrî edebî tür bakımından inşâ/münşe'ât mecmuası niteliğinde olduğu için, eserin niteliğinin anlaşılması amacıyla “inşâ”, “münşî”, “kâtib”, “münşe'ât”, “mektup” kavramları ve bunların ilişkili oldukları türlerin kavramsal çerçevesi; münşe'ât mecmualarının Türk Edebiyatı'ndaki gelişimi ve örneklerine değinilmiştir. Bunun için ilgili ansiklopedi maddeleri, sözlükler,

münşe'ât mecmuaları ve bu alanda hazırlanmış akademik çalışmalar tespit edilerek konuyla ilgili olan veriler sunulmuştur.

Fevrî Ahmed Çelebi'nin biyografisi hakkında bilgilerin sunulmasında öncelikle kendi eserlerine başvurulmuştur. Fevrî'nin tespit edilen eserleri incelendiğinde *Münşe'ât*'ın yaşamı, sanatçı-ilmî şahsiyeti ve eserleri açısından bazı verileri sunduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle biyografisi hakkında *Münşe'ât*'ta verilen bilgiler müellifin bizzat kendi ifadeleri olması açısından ilgili bölümlerde ayrıca değerlendirilmiştir.

Fevrî'nin eserleri ile birlikte ulaşılabilen tarihî kaynaklardaki bilgiler de karşılaştırmaya tabi tutularak geniş bir biyografi oluşturulmaya çalışılmıştır. İnceleme neticesinde başta şu'ara tezkireleri ve diğer biyografik kaynakların onun eserlerine göre çok daha ayrıntılı bilgilere ulaşmayı mümkün kıldığı tespit edilmiştir. Bu durumun oluşmasında Fevrî Ahmed Çelebi'nin XVI. yüzyılda yaşamış olması; şâir, âlim ve münşî kimliğini bir arada taşıması ve bazı biyografi yazarlarıyla aynı dönemde yaşayıp bu şahsiyetlerle yakın dostluk kurmuş olmasının da etkili olduğu düşünülebilir. Çünkü Fevrî'nin yaşadığı ve eser verdiği yüzyıl Osmanlının siyasî olduğu kadar edebî açıdan da güçlü ilerlemeler kaydettiği bir dönemdir. Bu açıdan bakıldığında yüzyılın, müellifin şahsiyeti üzerinde etkili olduğu ve hem ilmî hem de sanatsal açıdan yaşadığı kültürel bağlama uygun bir biyografiye sahip olduğu görülmektedir. Bu çerçevede Fevrî'nin hayatı, şahsiyeti ve eserleri için öncelikle kendisine ait olduğu bilinen eserlerden ve dönemin kaynaklarından yararlanılmıştır. Elde edilen bilgi yetersiz görüldüğünde tez, kitap ve makaleler taranıp biyografisine dair bilgiler not alınmış ve sunulmuştur.

Münşe'ât-ı Fevrî'nin incelenmesinde eser merkezli bir bakış açısıyla hareket edilmiş; inşâ ve münşe'ât mecmuaları hakkında yapılmış olan basılı ve dijital çalışmalardan ulaşılabilenler okunup metnin özgünlüğü dikkate alınarak bir inceleme yöntemi geliştirilmiştir. İnceleme bölümünde *Münşe'ât-ı Fevrî*'nin tertibi/mürettibi, takdimi ve sebeb-i te'lîfi hakkında tespitler yapılmış; konu, muhteva ve tür bakımından tanıtımı gerçekleştirilmiştir. *Münşe'ât*'ta Fevrî'ye ait mensur ve manzum eserlerden birçok örnek yanında çeşitli âlim ve sanatçılardan da iktibaslar yapıldığı için eserdeki muhteva çok yönlü biçimde

incelenmiştir. İnceleme başlığı altında eserin mukaddime ve mektup bölümleri ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Mukaddime kısmı muhteva açısından değendirildikten sonra, mektuplar incelenmiştir. Mektuplar muhteva, tür, başlık ve muhatapları açısından incelenmiş; elde edilen veriler gerekli durumlarda tablolaştırılmıştır.

Fevrî Ahmed Çelebi'nin XVI. yüzyıl sanatçısı ve âlimi olduğu bilindiğinden XVI. yüzyıl dil ve imlâ hususiyetleri göz önünde bulundurularak eserdeki dilin hususiyetlerine değinilmiştir. Dilin niteliği ile beraber eserde yer alan seciler, manzumeler, dinî ibareler ve atasözü-deyim gibi üslubu belirleyen yapılar hakkında örnekler tanıklığında tespitler yapılmıştır.

Tez çalışmasında öncelikle eserin muhtemel nüshaları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmalar sonucunda eserin Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Koleksiyonu No 4311'de kayıtlı nüshası dışında başka bir nüshasına şimdilik, ulaşılammıştır. Münşe'ât mecmuaları hakkında yapılan bazı çalışmalarda bu nüshanın muhteva özelliklerine değinilip katalog bilgileri verilmek suretiyle kısaca tanıtıldığı görülmüştür (bk. Gültekin, 2015, s. 60; Haksever, 1995, s. 4, 93-94). *Münşe'ât*'ın ulaşılabilen bu nüshası taşıdığı bazı özellikler bakımından önemli ve yeterli görüldüğünden dolayı metin ve inceleme için tercih edilmiştir. Nüsha tavsifi kısmında nüshanın taşıdığı bu özelliklere ayrıca değinilmiştir.

Nüsha üzerinde çalışılırken mecmuada yer alan bazı inşâ örnekleri ve manzumelerin müellifin diğer eserlerindeki metinlerle benzerliği dikkat çekmiştir. İnceleme neticesinde nüshada yer alan 1b-68b sayfaları arasında kalan kısmının Fevrî'nin *Ahlâk-ı Mehmed Paşa* (bk. Karavelioğlu, 2019) ve *Ahlâk-ı Süleymânî* (bk. Neziri, 2016; Topuz, 2019) isimli eserleriyle olan benzerlikleri dikkati çekmiştir. Bunun yanında, daha önce ayrı bir çalışmaya konu olan ve Fevrî'nin *Hac Seyâhat-nâmesi* (bk. Kaplan, 2020) olarak bilinen eserin de yine *Münşe'ât*'ta yer alan mektuplardan biri olarak tertip edildiği inceleme neticesinde görülmüştür. Eserin, bütün bölümleri ile bir münşe'ât mecmuası olarak kaleme alındığının/tertip edildiğinin bizzat müellifin kullandığı ifadelerin yorumlanmasıyla anlaşılması, ayrıca muhteva ve üslup bakımından bütünlük arz etmesi ve nüsha özellikleri göz önünde bulundurularak tez çalışmasına ilgili

kısımların dâhil edilmesi hem tertip hem de muhteva açısından gerekli görülmüştür. İnceleme kısmında bu benzerliklere ve muhtemel sebeplerine dikkat çekildiği gibi metin hazırlanırken okuma, anlamlandırma ve dil-üslup tespiti konusunda güçlük çekilen durumlarda, Fevrî'nin bu eserleri üzerine yapılmış çalışmalardan yararlanmak tez için son derecede önemli olmuştur.

Tezin en önemli sınırlılığı, *Münşe'ât*'ın Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya koleksiyonu 04311 numarada kayıtlı nüshası dışında şimdilik başka nüshası/nüshalarının tespit edilmemiş olmasıdır. Bu nedenle nüshadaki müellif/müstensih tasarruflarına dair tespitler nüshanın iç ve dış özellikleri ışığında yapılmış, bunun dışında kesin ifadelerden kaçınılmıştır.

1.3.Araştırmanın Kaynakları

Tezin araştırma konusu ve temel kaynaklarının tespiti için nesir, inşâ ve münşe'ât konulu tez, kitap, makale ve ansiklopedi maddesi türündeki çalışmalardan yararlanılmıştır. İbrahim Çetin Derdiyok'un (1994) *XV. Yüzyıl Şâirlerinden Mesihî'nin Gül-i Sad-berg'i*, Halil İbrahim Haksever'in (1995) *Eski Türk Edebiyatında Münşeâtlar ve Nergîsî'nin Münşeâtı*, Abdurrahman Daş'ın (2003) *Osmanlılarda Münşeât Geleneği, Hoca Sadeddin Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Münşeâtı* isimli doktora tezleri ile Hasan Gültekin'in (2015) münşe'âtlar hakkında geniş verilere ulaşmayı mümkün kılan *Türk Edebiyatında İnşâ* isimli eseri tezin giriş kısmı ve kuramsal çerçevesinin oluşturulmasında yararlanılan en önemli kaynaklardandır. Münşe'âtlar ile ilgili ana kavramlar, türün tarihsel gelişimi ve çerçevelerinin yanında “inşâ”, “münşî” “kâtip”, “münşe'ât” ve “mektup” kavramlarının anlaşılması için lügat ve ansiklopedilerin ilgili maddelerine de başvurulmuştur.

Münşe'ât mecmuları devletlerin iç ve dış bürokratik yazışmalarına ait metinleri de ihtiva ettiğinden münşe'âtlarda yer alan metinlerin diplomatik hususiyetleri pek çok çalışmada ele alınmıştır. Bu amaçla tezde M. Tayyib Gökbilgin'in (1992) *Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmi* ile Mübahat S. Kütükoğlu'nun (2018) *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)* adlı çalışmalarında diplomatik ilmi ve Osmanlı paleografyası hakkında verdiği bilgiler ile Ömer Çakır'ın (2005) *Türk Edebiyatında Mektup* isimli doktora

tezine mektup türünün tarihsel gelişimi, türleri, hem şekil hem de biçim özellikleri hakkında verdiği bilgilerden dolayı başvurulmuştur.

Münşe'ât mecmuaları sayesinde XV. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar çeşitli amaç ve formlarda münşîler, şâirler, bürokratlar, âlimler ve kâtiplerin kaleminden çıkmış resmî ve hususî, edebî ve tarihî inşâ türü örnekleri günümüze ulaşmıştır. Bu nedenle mecmualar üzerine çalışmış Klasik Türk Edebiyatı araştırmacılarının çalışmalarında verdikleri bilgiler sayesinde bu eserlerde başta edebiyat, tarih, politika olmak üzere Osmanlının sosyal yaşamı, kültürü ve ekonomik gelişimine ait verilere ulaşmanın mümkün olduğu öğrenilmiştir. Bu bakış açısının kazanılmasını sağlayan çalışmalardan özellikle Fahri Uran'ın (2014) *Yahyâ bin Mehmed el-Kâtib-Menâhicü'l-İnşâ*, Cevdet Yakupoğlu-Namık Musalı'nın (2018) *Hasan b. Abdülmü'min el-Hôyî'nin Kaleminden Selçuklu İnşâ Sanatı* adlı çalışmaları ile Ali Şîr Nevâyî (Abik, 1993; Türk, 2020), Lâmiî Çelebi (Karaman, 2001), Osman-zâde Tâ'ib (Çal, 2016), Nâbî (Oktay 2017; Öztürk 2016) Kınâlî-zâde Ali Efendi (Yalçinkaya, 2017), Okçu-zâde Mehmed Şâhî (Özer, 2022), Tokatlı Kânî (Alp, 2024; Araç, 2022) münşe'âtları üzerine yapılan çalışmalar tez için yol gösterici olduğundan, bu çalışmalardan faydalanılmıştır.

Fevrî Ahmed Çelebi XVI. yüzyılın divan sahibi şâirlerinden biri olduğu için şu'arâ tezkireleri ve diğer biyografik kaynakların taranması zorunluluk arz etmiştir. Bu eserlerden Âşık Çelebi'nin *Meşâ'irü's-Su'arâ* adlı tezkiresi (Kılıç, 2018) ile *Tetimetü's-Şakâ'iki'n-Nu'mâniyye* adlı eserleri (Çelebi, 2022) Fevrî'nin biyografisi hakkında en geniş bilgiye ulaşılan eserlerin başında gelmektedir. Bu eserlerde Fevrî hakkında oldukça uzun/detaylı edebî ve biyografik değerlendirmelerin yapılmış olması, bunun karşılığında *Münşe'ât*'ta bu bilginin kısmen doğrulanmasını sağlayan verilere ulaşılması, çağdaş olan her iki müellif arasındaki dostluk ve medrese arkadaşlığı gibi durumlar bir arada değerlendirildiğinde, Âşık Çelebi'nin söz konusu eserleri, tezde yararlanılması gereken ön önemli kaynaklar hâline gelmiştir.

Fevrî Ahmed Çelebi sanatçı kimliği yanında müderris ve kadı olarak Osmanlı ilmiyyesinde de önemli makamlara getirilmiştir. Dönemin âlimlerinden ders aldıktan sonra İstanbul, Edirne, Bursa gibi önemli Osmanlı şehirlerindeki

bazı medreselerde görev yapmıştır. *Münşe'ât*'ta yer alan yazışma örnekleri Fevrî'nin ilmiyedeki kariyeri ve çevresine dair de fikir vermektedir. Bu nedenle Nev'î-zâde Atâyî'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmileti's-Şakâ'ik* (Donuk, 2017) ve Ali b. Bâlî'nin *el-Ikdu'l-Manzûm fî Zikri Efâzili'r-Rûm* (Donuk, 2018) adlı eserlerine hem Fevrî ve hem de *Münşe'ât*'ta yer alan diğer şahsiyetler hakkında verdikleri bilgiler nedeniyle başvurulmuştur. Diğer taraftan XVI. yüzyıl ve devamı itibariyle kaleme alınan biyografik ve ansiklopedik eserlerde söz konusu kaynaklardaki bilginin genel itibariyle tekrar edildiği görüldüğünden sadece gerekli yerlerde başka eserlerden yararlanılmıştır.

Fevrî ve eserleri hakkında bugün itibariyle ulaşabilen en eski çalışmalar, Nafize Sarioğlu'nun (1953-1954) *Fevrî Dîvânı*'nındaki dinî şiirlerin ve kasidelerin tenkitli neşrinin yapıldığı bitirme tezi ile Aydın Kurul (1973) tarafından hazırlanan *Ahlâk-ı Süleymânî*'nin ilk altmış varakının yayımlandığı çalışmadır. Bu çalışmalar, Fevrî hakkında verdikleri bilgi sınırlı olsa da kaynakçaları açısından yol gösterici olmuştur. Fevrî'nin eserleri ve biyografisine dair geniş bilgiye ulaşılan asıl çalışmalar ise Mehmet Kalpaklı'nın (1985-1986) *Fevrî: Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri* isimli yüksek lisans tezi; 1991 tarihli *Divan Şiirinin Edisyonunda Bilgisayar Kullanımı Metoduna Giriş ve Fevrî Divânı'nın Elektronik Formu* isimli doktora tezi, TDV İslam Ansiklopedisi'nin "FEVRÎ" maddesi (1995) ve Murat A. Karavelioğlu'nun (2019) *Ahlâk-ı Mehmed Paşa: Şairin Gözüyle Bir Devlet Adamı Portresi* adlı çalışmalarıdır. Fevrî'nin *Ahlâk-ı Süleymânî* veya *Münşe'ât-ı Süleymânî* adıyla bilinen eseri Beşir Neziri (2016) ve Büşra Topuz (2019) tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Hasan Aksoy'un (1997) *Fevrî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi*, Hasan Uçar ve Abdullah Uçar'ın (2017) *Fevrî'nin Hat Risalesi*, Yunus Kaplan'ın (2020) *Seyahat-nâme'ye Farklı Bir Örnek: Fevrî'nin Hac Seyahat-nâmesi*, Ömer Faruk Güler'in (2021) *XVI. Yüzyılda Kaleme Alınmış Manzum-Mensur Karışık Bir Eser: Fevrî Efendi'nin "Zeheb-nâmesi"*, Karden Karakoç'un (2021) *16. Yüzyıl Divan Şâiri Fevrî ve Şikâyetnâmesi* ve Ekrem Bektaş-Rıdvan Uluç (2024) tarafından hazırlanan *Fevrî Ahmed Çelebi'nin Münşe'ât Mecmuası* adlı makaleler de tezde yararlanılan bilimsel kaynaklar olmuştur.

Münşe'ât-ı Fevrî'nin çeviri yazılı metninin hazırlanması ve incelenmesi için öncelikle Klasik Türk Edebiyatı sahası metin neşri konusunda yapılmış çalışmalardan yararlanılmıştır. Metin hazırlanırken XVI. yüzyıl Türkçesinin hususiyetleri ile kelime ve eklerin yazımında standart bir kullanım sağlamak için Faruk K. Timurtaş'ın (1979) *Osmanlı Türkçesi Grameri* ve Yavuz Kartallıoğlu'nun (2011) *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16-17-18. Yüzyıllar)* adlı çalışmalarına başvurulmuştur.

2. Klasik Türk Edebiyatı'nda İnşâ ve Münşe'ât Geleneği

2.1. İnşâ ile İlgili Temel Kavramlar

İnşâ kelimesi sözlüklerde “Yapmak, yapılmak, vücûda getirmek, getirilmek, hüsn-i kitâbet” (Nazîmâ ve Reşad, 2018, s. 172); “Yapmak, imal etmek ve mektup yazmanın ilmi” (Redhouse, 2016, s. 180) karşılıkları ile tanımlanmış ve “...zaman içerisinde resmî ve özel yazışmaların belirli bir usule göre yapılmasının inceliklerini ve mektup yazma sanatını ifade eden bir terim...” olarak kullanılmaya başlanmıştır (Durmuş, 2000, s. 334).

İnşâ kavramının Klasik Türk Edebiyatı'nda geniş bir kapsamda “Güzel ve sanatlı yazma” anlamının yanında Batı'daki “diplomatik ilmi”nin karşılığı da olacak şekilde resmî ve özel yazışmaları içine alan geniş bir anlam ve kullanıma sahip olduğu da görülmektedir (Uran, 2014, s. 1). Bir ıstılâh olarak ise inşâ hakkındaki en genel değerlendirmelerden biri şöyledir:

1. Resmî ve hususi yazışmaların üslubu,
2. Resmî ve hususi yazışmaların belirli kurallar içerisinde kaleme alınması,
3. Seci denilen vezinli kelime kafiyesine dayalı cümleler kurmak gibi belirli kurallar ile belagat ve fesahat ölçülerine göre düzenlenmiş estetik nesir yazıları. (Gültekin, 2015, s. 244)

İnşâ önceleri devletlerin kurumsallaşmaya başlaması ile bir mecburiyet haline gelen bürokratik ilişkilerle ortaya çıkan resmî yazışmaları ve bu yazışmalara dair bilgiyi ve üslubu ifade etmek için kullanılmıştır. Daha sonra bürokraside oluşan kaidelere bağlı resmî dil ve üslup, hususî yazışma ve nesir dilini de etkileyerek inşânın anlamsal çerçevesini ve tanımını genişletmiştir (Gültekin, 2015, s. 245).

İnşânın edebî bir türü ifade eden kelime olarak ilk defa ne zaman kullanıldığına dair kaynaklarda yeterli bilginin olmadığı görülmekle birlikte, Arap edebiyatında Kudâme b. Cafer'in (ö. 337/948?) eserlerinde bu terimi “inşâü'l-kitâb”, “kitâb münşe” ve “meclisü'l-inşâ” olarak kullandığı belirtilmektedir (Durmuş, 2000, s. 335).

Mensur anlatımın dil ve muhteva açısından belli ölçütlerle zenginleşmesinin neticesi olarak ortaya çıktığı görülen inşâ sahasında, yazarlar açısından da belli bir seviyeye ulaşmış olmanın gerektiği; münşî ve kâtip kavramlarının bu mesleğin uzmanları olarak tarif edildiği görülmektedir. Münşî, “Bir maddeyi nesren ve mükemmelen kaleme almaya muktedir adam, ehl-i inşâdan adam, kâtip...” (Sâmî, 2010, s. 863); “1. İnşâ eden, yapan. 2. yapısı, üslûbu güzel olan, iyi kâtip.” (Devellioğlu, 1993, s. 730) ve “Ehl-i inşâ, ehl-i kitâbet.” (Redhouse, 2016, s. 331) olarak tanımlanmıştır. Münşî ve kâtiplerin devlet nezdindeki konumlarına dair yapılan tespitlerden biri şöyledir:

Ortaçağ'daki bütün Müslüman ve Türk devletlerinde, devletin iç ve dış muhaberelelerini idare eden *inşâ dîvânı* dairesinde, zamanın en kudretli *münşî* yâni kâtiplerinin bulundurulması, değişmez bir usûldü. Çok geniş bir edebî kültüre, Arap ve Acem edebiyatlarıyla İslâm ilimlerinde büyük bir ihâtaya sahip olan bu münşîlerden bâzıları, Arap ve Acem edebiyatlarının en büyük nesir üstadlarından sayılır. (Köprülü, 1943, s. 413)

Münşî ve kâtip kavramlarının ıstılahî anlamlarda birbirini tam olarak karşılamadığı, aralarında bazı farkların olduğuna yapılan araştırmalarda değinilmektedir. Haksever (1995), münşe'ât mecmualarını incelemek suretiyle kâtiplik hakkında:

Kitâbet ve inşâ ilminde kâtip, rastgele yazan kişi değildir. Yazıda belli bir ustalık derecesine ulaşmış, birtakım bilgilere sahip, inşâ kaidelerine riayet ederek verilen resmî yazıcılık görevini ifa eden kişiye denir.

Kitâbet bir ilim ve fen olduğuna göre, kâtip bunu uygulayan kişidir.(s. 7)

tespitini yapmıştır. Gültekin (2015), inşâ mecmualarındaki kullanım ve tanımlar kapsamında münşî ve kâtip için şu açıklamayı yapar: “Seci denilen vezinli kelime kafiyesine dayalı, zincirleme tamlamalarla oluşturulmuş cümleler kullanarak herhangi bir konuda yazı yazan veya eser kaleme alanlara, sanatkâr vasfını da taşıdığı için *münşî*; devlet dairesinde görevli olup resmî yazışmaları kaleme almakla görevli kişilere de *kâtip* denilmektedir.” (s. 250). Gültekin ayrıca münşîliğin “kâtipliğin en üst kademesi” olduğunu ve “bir devlet görevlisinden ziyade bir sanatkârı ifade ettiğini” tespit etmektedir (s. 251). Bu tespitlerden

anlaşıldığına göre münşiler sahip oldukları birikimlere ve dile hâkimiyetlerine göre de tasnif edilmişlerdir.

Kâtiplik mesleğinin oluşmaya başladığı ilk dönemlerde “Müslüman olmak”, “erkek olmak”, “hür olmak”, “mükellef olmak”, “adaletli olmak”, “belâgat ehli olmak”, “akıllı ve ileri görüşlü olmak”, “şer’î hükümleri ve edebî sanatları bilmek”, “kararlı ve âl-i cenap olmak”, “yeterli olmak” gibi mutlak vasıflar ile bazı örfî hususiyetlerin gerekli olduğu ifade edilmiştir (Keskiner, 1996, s. 17-21).

Münşî ve kâtiplerin inşâya dair hünerlerini gösterdiği ve mecmualarında önemli bir yer tutan metin türlerinden biri mektuplardır. Mektup için sözlüklerde, “Yazılmış olan, yazı ile mazbut bulunan ve adamdan adama gönderilmek için yazılıp tezkireden uzun olan yazı.” (Redhouse, 2016, s. 259) veya “Başka başka mahalde bulunan iki kişinin yekdiğerine gönderdikleri kâğıt, tahrirât.” (Nazîmâ ve Reşad, 2018, s. 256) tanımları yapılmıştır. Mektupların, yazının icadı kadar eski bir geçmişe sahip olduğu ifade edilmektedir. Bir tür haberleşme ve iletişim vasıtası olarak kullanılan mektupların ortaya çıkış tarihi tam olarak bilinmese de maddî unsurlarla gerçekleştirilen iletişim biçimlerini de bu kategoride değerlendirmek ve mektubun tarihî çok daha eskilere götürmek mümkündür (Çakır, 2005, s. 8-9).

Araplar arasında henüz Hz. Muhammed hayattayken yanında sayısı konusunda rivâyetler olsa da birçok kâtibin çalıştığı ifade edilmektedir. Hükümdar, devlet başkanları ile yapılan yazışmalar, komutanlara gönderilecek emir ve talimatlarda kullanılan mektuplar bu kâtipler vasıtasıyla yazılmıştır (Detaylı bilgi için bk. Kurtulan, 2004). Arap edebiyatında mektup karşılığı olarak birçok kavram olmakla beraber daha çok “risâle” kavramı kullanılmıştır. Mektupları kaleme alan kâtipler inşâ alanında yetenekli ve eğitimli kişiler arasından seçilmiş ve mektuplar birçok tasnifin yanında genel olarak “ihvâniyyât” ve “dîvâniyyât” başlıkları altında tasnif edilmiş, bunlara ek olarak edebî mektuplar için “teressül”, yazan için ise “müteressil” kavramı kullanılmıştır. Devlet görevlisi olarak çalışan kâtiplere yol gösterici bazı eserler kaleme alınmış olup İbn Kuteybe’nin (ö. 276/889) kaleme aldığı *Edebü’l-kâtib* bu tür eserlerin en önemlileri arasında gösterilmiştir (Durmuş, 2004, s. 14-16).

Fars edebiyatında devlet yöneticilerinin kendi iç yazışmaları ile sıradan halkın yazışmaları arasında bazı farklılıklar olmuştur. Mesela “Sultanların, devlet adamlarının birbirine ya da emri altında bulunanlara gönderdikleri resmî mektuplara sultâniyyât, halktan olan kişilerin yazdığı özel mektuplara ihvâniyyât adı verilir.” (Kurtuluş, 2004, s. 16).

İran’da mektup türünün kurallarının belirlenmesi ve edebî bir kimliğe kavuşmasında Sâ mânîler dönemindeki gelişmeler ile daha sonra oluşmaya başlayan “Dîvân-ı Risâlât” kurumunun etkisi olmuştur. İran edebiyatında mektup yazmanın sanatsal/edebî bir niteliğe kavuşması ve inşâ türüne dâhil olması ile beraber Muhammed b. Abdülhâliq el-Meyhenî (ö. ?) tarafında kaleme alınan *Destûr-ı Debîrî* gibi bazı eserler yazılmaya başlanmıştır (Kurtuluş, 2004, s. 16).

Türkçe ve Türk edebiyatı açısından bakıldığında ise “bitik” kelimesinin, diğer anlamlarının yanında, eski Türkçe metinlerde “mektup” için de kullanıldığı görülmektedir. Kâtip anlamında “bitikçi” ve türevi kullanımlara rastlandığı ve bu kişilerin İslamiyet öncesi ilk Türk devletlerinde diplomatik kararların uygulanması ve yazımında görevli konumda oldukları ifade edilmektedir (İpşirli, 1992, s. 225).

Ahmed-i Dâî’nin (XV. yy) kaleme aldığı *Teressül* isimli eser küçük hacimli olsa da Türkçede mektup kaleme almanın bilinçli bir yazma faaliyetine dönüşerek Arapça ve Farsçada olduğu gibi disipline edilmeye başlanan bir alan olduğuna işaret etmektedir (*Teressül* için bk. Derdiyok, 1994b; Haksever, 2011) XV. yüzyılda Yahyâ bin Mehmed el-Kâtib (XV. yy?) tarafından kaleme alınan *Menâhicü’l-İnşâ* adlı eser inşânın kaideleri, mektup yazma yöntemleri ve kâtiplerin nitelikleri üzerinde durmaktadır (Uran, 2014). “Edebî mektup yazma sanatı” (Durmuş, 2004, s. 15) olarak tanımlanan “teressül” sahasına ait bu ve benzeri eserler sayesinde mektupların biçimsel ve muhteva bakımından bazı kaideleri olması gerektiği ve bu kaidelere göre mektup yazmanın önemsendiği görülmektedir.

Münşe’ât mecmularında yer alan teorik bilgiler ve yazışma örneklerinden yola çıkmak suretiyle mektupların biçim ve muhteva açısından birbirine yakın ve ortak bir çerçevesinin olduğu görülmektedir. Derdiyok (1994a), genel

hatlarıyla mektuplarda elkâb, ibtidâ, tahallüs, talep, intihâ, dua, imza (s. 54-64); Çakır ise (2005) besmele, elkab, ibtida/dîbâce, tahallüs, talep/maksad, intiha, duâ, tarih, imza, hâşiye/derkenar/hâmiş (s. 68-78) bölümlerini tespit etmiştir. Gültekin (2015) ise mektup metnindeki iç yapı unsurlarını giriş, metin ve sonuç olarak üç genel bölüme ayırmaktadır. Buna göre *giriş* bölümü davet (tahmid veya temcid), ünvan, elkâb/ser-nâme/hitab, dua unsurları; *metin* bölümü nakil, iblağ ve talep; *sonuç* bölümü ise hatime, tarih, yer, imza ve mühür (s. 318-323) unsurlarından oluşmaktadır. Bu tespitlerden mektupların genel çerçevede bazı ortak yapı unsurlarından oluştuğunu söylemek mümkündür. Ancak mektup örneklerinin muhtevaları, yazılış amaçları ve muhataplar arasındaki ilişki biçimleri bakımından diğer mektuplardan bazı farklılıklara sahip olması nedeniyle araştırmacılarca tespit edilen yapısal birimlerin de değişiklik gösterdiği söylenebilir.

2.2. Klasik Türk Edebiyatı'nda Münşe'ât Geleneği

İnşâ ve kitabet alanında kaleme alınan resmî veya edebî nitelikteki metinler genellikle münşe'ât mecmualarında bulunmaktadır. Münşe'ât; “Kaleme alınmış şeyler, bir münşinin yazdığı şeyler, fen işine müteallik âsâr, mektuplar, muharrerât” (Sâmî, 2010, s. 862-863) olarak tanımlanmıştır.

İslamî kültür etkisinde gelişen Fars ve Türk edebiyatlarında “mektûbât” kavramını da karşılayan münşe'ât, Osmanlıda resmî yazışmaları kapsayan geniş bir anlam çerçevesine sahip olmuştur. Yazışma örnekleri yanında üslup açısından yazışma ve mektup örneklerini zenginleştiren çeşitli metinlerin yer aldığı münşe'âtlar birer “nesir antolojisi” niteliği göstermiştir (Uzun, 2006, s. 18). Köprülü (1943) münşe'ât mecmuaları için;

Münşeât mecmuaları, sadece ‘birtakım resmî vesîkaları ihtiva eden bir külliyyat’ değildir. Eğer öyle olsaydı, bunları edebî kaynaklar arasında değil, daha ziyade diplomatik kaynaklar arasında saymak doğru olurdu. Hâlbuki, büyük divân muhaberelelerini idare etmiş herhangi büyük bir münşinin *münşeât*’ı, *mukaddime*, *ithâfiye*, edebî nesir ve bilhassa resmî üslub bakımından mülâhazalar gibi kısımlardan sonra, *sultâniyât* adı verilen resmî vesîkaları ve ayrıca *ihvâniyât* denilen -müellifin şahsına ait-

hususî mektupları da ihtiva eder. Esasen, bu münşe'ât mecmualarının tertibinde başlıca iki gaye gözetilir: önce kâtibin edebî kudretini göstermek, sonra da divân hizmetinde bulunanlarla edebiyat meraklılarına taklit etmeleri icab eden güzel örnek vermek. (s. 413-414)

tespitlerini yaparak münşe'âtların muhteva bakımından sadece resmî yazılardan müteşekkil olmadığı, edebî bir üslupla yazılmış hususî metinleri de kapsadığını vurgulamıştır. Klasik Türk Edebiyatı münşe'ât geleneği çerçevesinde kaleme alınan mecmuaların tasnifine dair çeşitli bakış açıları ile bazı değerlendirmeler yapılmıştır. Münşe'ât mecmularında muhtevanın çeşitliliğine şöyle dikkat çekilmiştir:

Yazışma örneklerinin dışında münşe'âtlarda yer alan hususlardan biri de inşâ ilmi, fesahat, belagat ve bunlarla alakalı konularda verilen nazari bilgilerdir. Yani inşâ nazariyatıyla ilgili pek çok bilgiyi yine münşe'âtlarda buluyoruz. Mecmualarda inşâ biliminin lüzumu, münşilerin sahib olmaları gereken bilgiler, mektuplarda kullanılacak ünvanlar, dua cümleleri, lügatler ve açıklamaları arada söylenecek münasib şiirler, Arapça gramer bilgileri, aruz, kafiye, bedii, beyan, maani, vs. gibi pek çok konu anlatılmakta, bu işin talimi yapılmaktadır. Bazılarında bu konuda daha derine inilmekte, edebiyat ve inşâ fenniyile ilgili pek çok husus izah edilmektedir. (Haksever, 1995, s. 26-27)

“Münşe'ât mecmuası” ya da “inşâ mecmuası” adı altında yazılan eserler; Eski Türk Edebiyatı geleneği içerisinde gerek sözlük gerekse ıstılâhî anlamlarına uygun olarak geniş kapsamlı bir tür olarak düşünülebilir. Münşe'ât mecmualarına, “Türlü konularda yazılmış mensur yazılardan toplanmış mecmualardır.” (Levend, 2014) tanımıyla yaklaşan Agâh Sırrı Levend bunları;

a) Resmî yazılardan toplanmış olabilir ...

b) Münşeât ya da mecmua adı altında “ümerâ, hükemâ, havâtîn, sâdât, şuarâ, ulemâ, guzât, kuzât, meşâyih, vüzerâ” için yazılacak yazıların başlıkları, hâtimleri, bu yazılara uygun düşecek cümleler, ibareler, beyitler ve örnekler veren eserler ...

c) Yalnız bir şâirin mektuplarından toplanmış olabilir ...

ç) Başka başka şâirlerin mektuplarından toplanmış olabilir... (s.113-116)

olarak tasnif etmekte ve her bir başlığın altında detaylı örnekler vermektedir. Münşe'ât mecmualarının birçok çalışmada tasnif edildiği görülmektedir (bk. Daş, 2003, s.62-68; Haksever, 1995, s.195-261; Uzun, 2006, s.19-20) İlgili çalışmalara bakıldığında mecmuaların muhtevalarının ait olduğu disiplin, sunuluş amacı, niteliğinin ve müellifinin/mürettibinin tasniflerde göz önünde bulundurulması gerektiği görülmektedir.

Münşe'ât mecmualarındaki bazı metinler *diplomatik* olarak isimlendirilen ilmin sahasına da girmektedir. Diplomatika ilminin Batı ve İslam medeniyetlerindeki geçmişi yanında, “ilm-i inşâ” ya da “fenn-i kitâbet” ile olan ilişkisine dikkat çeken N. Gök (2008), “İslam geleneğinde kısaca ilm-i inşâ veya fenn-i kitâbet adı verilen diplomatika, en kısa tanımıyla ‘vesîka veya belge ilmî’ şeklinde ifade olunabilir.” diyerek diplomatikanın daha sonraları ayrı bir disiplin haline geldiğini belirtmektedir (s. 731).

Diplomatik ilmi üzerine çalışan araştırmacılar Osmanlıların diplomatik geleneğinde bir taraftan Uygurlar ve Orta Asya Türk İslam devletlerinin etkisine, diğer taraftan bu geleneğin Avrupalı devletler ve Bizans uygulamalarına dayandığına dikkat çekmiştir (Gökbilgin, 1992, s. 14-15). Osmanlıların devraldıkları bu diplomatik geleneği zamanla ileriye taşıyarak geliştirdiklerini ifade eden Kütükoğlu (1994), ilmî olarak Osmanlı diplomatiği üzerine yapılan çalışmaların ise daha sonra başladığına ve münşe'ât mecmuaların bu açıdan önemine şöyle dikkat çekmiştir:

Osmanlılarda ilmî olarak ilk diplomatik çalışmaları, II. Meşrutiyet'ten bir yıl kadar sonra 1909'da Târîh-i Osmânî Encümeni'nin kurulması ve 1914'te *Târih-i Osmânî Encümeni Mecmuası*'nın yayımlanmasıyla başlamış olmakla beraber Osmanlı diplomatik kaidelerinin esasları Orta Asya'da devlet kurmuş olan Uygurlar'a kadar uzanır. Diğer taraftan Osmanlılar İslâm devletlerindeki diplomatik kaidelerinin de tesirinde kalmışlar, bütün bu kaideleri zaman içinde geliştirmişlerdir. Osmanlı diplomatik kaideleri, asırlardır derlenen bazı münşe'ât mecmualarında yer almıştır. (Kütükoğlu, 1994, s. 364)

Osmanlı Devleti'nin diplomatik yazışma geleneğine ait belgeler ile bunlara ait kaidelerin münşe'âtlar aracılığıyla derlendiğini ifade eden Kütükoğlu

(2018) bu eserlerin daha çok “Osmanlı diplomatiği” açısından önemine değinerek; kâtiplere yol göstermek, diplomatik kaidelere yer vermek amacıyla kaleme alınan münşe’ât mecmualarını “öğretici mahiyetteki münşe’ât mecmuaları” olarak adlandırmakta; bunun yanında çoğu mektup veya devlet görevlilerine ait belge türlerini toplayan münşe’ât mecmuaları ile XIX. yüzyılda “inşâ”, “kitâbet” gibi adlarla yayımlanan, daha çok klasik dönemden farklı olarak değişen yazışma şekil ve kaidelerini anlatan, kâtiplerin yararlanması maksadıyla oluşturan münşe’ât mecmualarının varlığına da dikkat çekmektedir (s. 5-6).

Münşe’ât geleneği içerisinde XIII. yüzyıl ve sonrasında yazılan bazı eserlerin, erken dönemde yazılmış olmaları bakımından çok önemli ve etkili olduğu söylenebilir. Hasan b. Abdülmümin el-Hoyî’nin (ö. ?) Selçuklular döneminde kaleme aldığı *Nüzhetü’l-Küttâb ve Tuhfetü’l-Ahbâb*, *Kavâ’idü’r-Resâ’il* ve *Ferâ’idü’l-Fezâ’il*, *Rüsûmu’r-Resâ’il* ve *Nücûmu’l-Fezâ’il*, *Gunyetü’l-Kâtib* ve *Münyetü’t-Tâlip* gibi inşâ türü içinde değerlendirilebilecek eserler kitabet, mektup yazma usulleri vb. hakkında yazılmaları yönünden önemlidir (Yakupoğlu ve Musalı, 2018, s. 47-71). Bahaddin Bağdadî’nin (ö. 588/1192’den sonra) *et-Teveessül ile’t-Teressül* adlı eseri Harzemşâhlar Devleti hakkında önemli bilgiler veren dönemin mektup ve diğer yazışma örneklerini ihtiva eden bir eser olarak kabul edilmektedir (Nasırabadı, 2021, s. 38).

Türkçe münşe’ât mecmualarının kronolojisine bakıldığında, önemli miktarda ve muhtevada eser üretildiği görülmektedir.¹ Bugünkü bilgilere göre Anadolu’da Türkçe yazılmış ilk münşe’ât Ahmed-i Dâ’î’nin (ö. 824/1421?) *Teressül* adlı eseridir. Eser alanında ilk olması, dibacesi ve inşâya dair üzerinde durduğu noktalar bakımından önemlidir (Derdiyok, 1994b; Haksever, 2011). XV. yüzyılda inşâ ve mektup yazma usulleri hakkında yazılan ve Türkçe münşe’ât mecmualarının ilk örneklerinden sayılan diğer bir eser Yahya bin Mehmet el-Katib’e (ö. 884?/1479-80?) ait *Menâhicü’l-İnşâ*’dır. Mecmuada inşâ kaideleri, resmî makamdakilerle yapılacak yazışmaların yöntemleri ve temsili

¹ Bu bölümde yararlanılan çalışmalar şunlardır: Derdiyok, 1994a, s.15-16; Gültekin, 2015, 53-242; Haksever, 1995, s.71-262.

mektuplara yer verilmiştir (Uran, 2014). Münşe'ât mecmuaları arasında Mahmûd bin Edhem'in (ö. 897/1491-1492) *Gülşen-i İnşâ* adlı eseri de taşıdığı özellikler bakımından önemli olarak kabul edilmektedir. *Gülşen-i İnşâ*'nın da yazışma usulleri ve kitabete dair kaleme alındığı görülmektedir (Kaçar, 2023). Bu yüzyılda tespit edilip önemi vurgulanan münşe'ât mecmuası niteliğindeki diğer eser XV. yüzyıl şâiri Mesîhî'nin (ö. 918/1512) *Gül-i Sad-berg*'idir. Mesîhî'nin bu eseri çeşitli türlerde yazılmış mektup ve inşâ örneklerinin yer aldığı önemli bir mecmua olarak değerlendirilmektedir (Derdiyok, 1994a). Ali Şir Nevâyî'ye (ö. 906/1501) ait olan *Kitâb-ı Münşe'ât* da hem Çağatay (Doğu) Türkçesi ile yazılması hem de mektup ve inşâ örnekleri bakımından önemli bir eser olarak kabul edilmektedir (Abik, 1993; Türk, 2020).

Klasik Türk Edebiyatı için XVI. yüzyıl, hem sayı hem de içerik açısından manzum ve mensur eserlerin niteliğinde gelişmelerin meydana geldiği yüzyıldır (Haksever, 1995, s. 84-85). *Teressül* adlı eserle ilk örneklerine rastlanan gelenek çerçevesinde ileriki zamanlarda münşe'âtların içerdiği mektup ve inşâ örneklerinin arttığı, münşîlerin yanında Osmanlı şâirleri ve âlimlerin de bu alanda eser verdiği söylenebilir.

Münşe'ât-ı Fevrî XVI. yüzyılda kaleme alınmış olup mukaddimedele ele alınan konular mektup örnekleri bakımından önemli bir eserdir (Bektaş ve Uluç, 2024). Manzum ve mensur birçok eser telif etmiş Şâir Lamiî Çelebi'nin (ö. 938/1532) *Münşe'ât*'ı ihtivâ ettiği mektup türleri ve mukaddimesi ile edebî münşe'âtlar arasında sayılan hacimli bir eserdir (Karaman, 2001). Aynı yüzyılda Türkçe-Arapça manzum ve mensur eser yazan, bunlar içinde ahlâka dair risaleleri de mevcut olan Kınalı-zâde Ali Efendi'nin (ö. 979/1572) *Münşe'ât*'ı birçok mektup türlerini ihtiva eden, giriş (mukaddime) bölümüne de sahip bir münşe'ât mecmuasıdır (Yalçinkaya, 2017). Feridun Ahmed Bey'in (ö. 991/1583) *Münşe'ât-ı Selâtin* adlı mecmuası da bu yüzyılda yazılmış olup münşe'ât türünün en büyük derlemelerinden biri kabul edilmiştir (Özcan, 2006). Osmanlı'nın en güçlü olduğu dönemlerden biri olan bu dönemde kadılık, şeyhülislamlık gibi vazifeler yapmış, inşâ türünde de adından söz ettirmiş Hoca Sa'deddin'in (ö. 1008/1599) *Münşe'ât*'ı da mevcuttur (Daş, 2003). Osmanlı tarihi ve edebiyatı alanında birçok eser veren Gelibolulu Mustafa Âlî (ö.

1008/1600), *Menşeu'l-İnşâ* adlı münşe'ât mecmuası da bu yüzyılda kaleme alınan önemli bir mecmua niteliğine sahiptir (Aksoyak, 2007).

Münşe'ât mecmualarının XVII. yüzyıldaki örnekleri, bu geleneğin Osmanlıda gelişerek devam ettiğini ve ilgi gördüğünü göstermektedir. Kaleme alınmış eserlere bakıldığında, bunların Türkçe inşâ ve münşe'ât geleneğinin önemli münşilerine ait olan eserler olduğu görülmektedir. *Münşe'ât-ı Abdülkerim* olarak adlandırılan ve Akhisarî Abdülkerim Çelebi'ye (ö. 1038/1629) ait olduğu ifade edilen münşe'ât mecmuasının pek çok kez istinsah edildiği görülmektedir (Kılıç, 2015). Ancak üslupları açısından Osmanlı inşâ sahasının en önemli sanatçılarından kabul edilen Veysî (ö. 1037/1628), Nergisî (ö. 1044/1635) ve Nâbî (ö. 1124/1712) gibi büyük şahsiyetlerin münşe'âtları yüzyılın değer atfedilen ve okunan eserleri arasında görülmektedir.

Nâbî'nin muhteva ve üslup bakımından önem arz eden *Münşe'ât*'ı edebî ve sosyal bakımdan dikkat çekicidir (Oktay, 2017; Öztürk, 2016). Veysî'nin çeşitli mektup türlerini tasnif ettiği ve pek çok nüshası bulunan *Münşe'ât*'ı (Gültekin, 2015, s. 119) XVII. yılın önemli münşe'ât mecmuaları arasında gösterilmektedir. Yine bu yüzyılda Nergîsî'nin *Münşe'ât*'ı sunduğu örnekler ve mektuplarındaki üslup bakımından önem atfedilen bir diğer eserdir (Haksever, 1995). Bu yüzyılın önemli şahsiyetlerinden olan Okçu-zâde Mehmed Şâhî'nin (ö.1039/1630) *Münşe'âtü'l-inşâ* isimli münşe'ât mecmuası inşâ hakkındaki görüşleri ve mektup örnekleri bakımından önemli eserleri arasında yer almaktadır (Özer, 2022; Uyanık, 2021).

İbrahim Vehbî (ö. 1112/1700), Osman-zâde Tâib (ö. 1136/1724), Nevres-i Kadîm (ö. 1175/1762), Koca Râgıb (ö. 1176/1763), Tokatlı Ebubekir Kânî (ö. 1206/1792) gibi şahsiyetlere ait, muhtevaları açısından önemli münşe'âtlar ise XVIII. yüzyılda kaleme alınmıştır. Bu yüzyılın şâiri ve kadılık da yapmış şahsiyetlerinden olan Nevres-i Kadîm'in mektup ve inşâ metinlerinden oluşan eseri (Elçi, 2020), Osman-zâde Tâib'in inşâ ilminin tarifi ve bununla ilgili açıklamaları yanı sıra mektup örneklerinin bulunduğu öğretici nitelikte sayılabilecek *Gevher-i Yektâ*'sı (Çal, 2016), devlet adamı ve sanatçı kimliğini bir arada taşımış olan Koca Râgıb Paşa'nın birçok nüshası bulunan eseri *Münşe'ât-ı Râgıb Paşa* (Gültekin, 2015), Tokatlı Ebubekir Kânî'nin

devrindeki sosyal yaşamın incelenmesi açısından yarar sağlayabilecek içerikçe hacimli ve nüsha sayısı bakımından zengin *Münşe'ât*'ı (Alp, 2024; Araç, 2022) bu yüzyılın öne çıkan eserleri arasında görülmektedir.

Nesir türünün, Osmanlının siyâsî yapısındaki yenileşmeler ve dilin genel değişimlerinden etkilendiği XIX. yüzyılda teorik ve pratik açıdan öğretici amaçla yazılan inşâ/münşe'ât mecmualarının sayısının arttığı, hem kitabet alanında hem de eğitimde inşâ ve yazışma kaidelerinin öğretime yardımcı olması açısından birçok eserin yazıldığı görülmektedir (Haksever, 1995, s. 155).

1. BÖLÜM: FEVRÎ AHMED ÇELEBİ

1.1. Fevrî Ahmed Çelebi'nin Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri

Fevrî Ahmed Çelebi, XVI. yüzyılda Osmanlı ilmiyye teşkilatında değişik görevler yapmış bir âlim, manzum ve mensur eserler telif etmiş bir şâir ve münşî, çeşitli mevkiden birçok önemli kişi ile yakın ilişki kurmuş bir şahsiyettir. Hayatı ve şahsiyetine dair bilgiye ulaşılan kaynakları XVI. yüzyıldan başlamak üzere, kendi eserleri, dönemin biyografik kaynakları ve hakkında yapılan bilimsel çalışmalar olarak tespit etmek mümkündür. Bu kaynaklar incelendiğinde verilen bilgi açısından Fevrî'nin biyografisinde genel kapsamda bir sınırlılığın olduğu görülmektedir. Mehmet Kalpaklı (1985-1986), Fevrî'nin devşirme olarak belli bir yaştan sonra Osmanlı topraklarına getirildiğine dikkat çekerek “Bu yüzden onun doğumu, doğum yeri ve tarihi ve ailesi hakkında kesin hiçbir bilgiye sahip değiliz.” (s. 1) tespitinde bulunmakta, bu tespit söz edilen sınırlılığı da açıklamaktadır.

Fevrî'nin biyografisini sunan kaynaklarda verilen bilgiler genel anlamda örtüşmektedir. Bunda önemli biyografi yazarları ile aynı dönemde yaşamış ve kimileriyle bizzat görüşmüş olmasının etkili olduğu düşünülebilir. Örneğin Fevrî ile yakın dost olarak görüşüp yazışması sayesinde XVI. yüzyıl biyografi yazarlarından Âşık Çelebi'nin (ö. 979/1572) *Meşâ'irü's-Şu'arâ* ve *Tetimmatü's-Şakâ'iki'n-Nu'mâniyye* adlı eserleri ile Gelibolulu Mustafa Âlî'nin *Künhü'l-Ahbâr*'ı bu açıdan önemlidir. Fevrî hakkında daha sonraki dönemlerde aktarılanların, bu iki eserdeki bilgilerin muhtasarı ve çoğunlukla tekrarı olması da bu eserlerin önemini göstermektedir.¹

¹ Fevrî'nin biyografisi için bu bölümde yararlanılan kaynaklar şunlardır: Donuk, 2017; Donuk, 2018; Donuk, 2024; Çelebi, 2022; Kalpaklı, 1985-86; Kalpaklı, 1991; Kalpaklı, 1995; Kılıç, 2018; Saraç, 2016; Sungurhan, 2017a; Sungurhan, 2017b.

1.1.1. Hayatı

Fevrî Ahmed Çelebi'nin, Osmanlının Balkanlara yapılan seferleri neticesinde İstanbul'a getirilmesi nedeniyle gerçek ailesi ve kimliği hakkında bilgi olmayıp (Kalpaklı, 1985-86, s.1) kendisi hakkında bilinenler Osmanlı topraklarına getirilmesi ve Müslüman olmasından sonraki dönemine aittir. Milliyeti konusunda Arnavut veya Hırvat olduğuna dair çeşitli görüşler olsa da memleketinin Arnavutluk'un önemli bir liman şehri olan ve XVI. yüzyılda Osmanlıların yönetimine de giren Draç olduğu bilinmektedir (Kalpaklı, 1985-86, s. 2).

İsmi ile ilgili Âşık Çelebi, “Mevlânânun nâm-ı nâmîleri ve ism-i sâmilîleri Ahmed'dür. Egerçi mûmâ-ileyh ibn Abdu'llah'dur ammâ kundakdan mü'eyyed min indi'llâhdur.” (Kılıç, 2018, s. 531) demektedir, çeşitli tarihî kaynaklarda “Fevrî Efendi” (Kılıç, 2018, s. 531; Sungurhan, 2017a, s. 681; 2017b, s. 154) “Mevlânâ Fevrî” (Donuk, 2024, s. 827), “Fevrî Ahmed Efendi” (Saraç, 2016, s. 410), “Fevrî Şemseddin Ahmed b. Abdullah” (Çelebi, 2022, s. 206), “Ahmed b. Abdullah” (Donuk, 2018, s. 330) isimleriyle tanıtılmaktadır.

Fevrî ile yakın dost oldukları anlaşılan ve Taşköprü-zâde Ahmed Efendi'nin (ö. 968/1561) yanında eğitim alırken tanıştıklarını nakleden Âşık Çelebi'ye göre; Fevrî Osmanlıya getirildikten sonra Sadrazam Ferhad Paşa'nın kethüdâsı Polat Kethüdâ tarafından evlatlık alınmış ve kendisinin eğitimi ile ilgilenilmiştir. Polat'ın ölümü üzerine kardeşi Cafer, Polat'ın ailesi ile beraber Fevrî'yi de sahiplenmiştir. Câfer Mısır'a tayin edilince Fevrî; Lütî Paşa ve Bâlî Paşalara hediye edilir ama daha sonra âzâd edilir. Akabinde Defterdar Nakkâş Alî onu himâye eder, Nakkâş vefât edince de tekrar âzâd edilir. Câfer Kethüdâ Mısır'da vefât edince miras işleri için Fevrî, Cafer Kethüdâ'nın eşi ile Mısır'a gider ve oradan hacca gidip Anadolu'ya döner. Eğitimi tamamlayıp çeşitli medreselerde müderrislik yaptıktan sonra Şam'da hastalanır ve burada vefât eder (Çelebi, 2022, s. 206-212). Vefât tarihi olarak kaynaklar 978/1571 yılını gösterir (Kalpaklı, 1995, s. 505).

Fevrî Ahmed Çelebi Osmanlı medreselerinde dönemin ünlü hocalarından ders aldıktan sonra pek çok medresede görev almış ve kadılık makamına kadar yükselmiştir. Bunun yanında Fevrî, birçok devlet adamı hatta dönemin sultanları

tarafından zaman zaman himaye edilmiş ve bunlarla yakın sayılabilecek ilişkiler de kurmuştur. Âşık Çelebî'nin aktardığına göre, Polat Kerhüdâ daha sonra ise kardeşi Câfer, Fevrî'nin eğitimi için maddî ve manevî imkânlar sunmuşlardır. Nakkâş Alî de ilim öğrenmesi için çabalamıştır (Çelebi, 2022, s. 208-201). Kınalı-zâde Hasan Çelebi de (ö. 1012/1604),

Efendisi olan Nakkâş 'Alî Beg mezbûra sebep-i tahsîl-i mukaddemât olan umûrda fûtûr ve levâzım u mehâmm binâ-yı kasr-ı terbiyetinde kat'en kusûr itmeyüp mezkûrun dahı zekâ vü fitnatı mevfûr almagın 'ulûm-ı âliyyeyi fevrî tahsîl idüp ba'dehû derece-i istifâde ve nertebe-i 'akl-ı müstefâda vardukda cedd-i vâfir ve cehd-i mütekâsir ile zemân-ı kalîlde 'ulûm-ı cemme vü fûnûn-ı mühimmeti tekmîl itmiş idi. (Sungurhan, 2017a, s. 681-682)

ifadeleri ve Beyânî'nin "Nakkâş Alî Begün kulı olup terbiyetinde bezl-i mechûd ve sarf-ı mevcûd itmekle zâtında mavdû olan kabilliyet-i fezâ'il ü irfân mansıbe-i akl u müstefâde varup ulûm-ı âliyyeyi tahsîl ve fûnûn-ı mühimmeyi tekmîl itmişdi." (Sungurhan, 2017b, s. 154) nakilleri de bu bilgiyi doğrulamaktadır.

Fevrî Ahmed Çelebi'nin yetişmesinde eğitim aldığı hocaların da büyük katkısı olduğu görülmektedir. Müderris Dursun Halîfe (ö. 966/1559?), Müderris Taşköprü-zâde ve Arap-zâde Abdülbâkî Efendi'nin (ö. ?) yanında dersler alarak yetişmiştir. 1544 yılında Bostan Çelebi Bursa'ya kadı olarak tayin edilince mülâzım olmuştur (Kalpaklı, 1995, s. 505). Osmanlı medrese eğitim sisteminin bir kavramı olarak mülâzemet;

...Medrese mezunlarının müderrislik ve kadılık almak için sıra beklemleri, bu arada meslekî tecrübe kazanmaları ve belirli kontenjanlardan istifade ile göreve başlamalarını ifade eder. Ancak mülâzemet sadece ilmiyeye has bir terim olmayıp yine "staj" anlamında Osmanlı idâri ve askerî teşkilatında da kullanılmıştır. (İpşirli, 2006, s. 537)

Mülâzemet sisteminde birtakım olumsuzlukların ortaya çıktığı XVI. yüzyılda (İpşirli, 2006, s. 537) Fevrî'nin de sistemin aksaklıkları veya buna bağlı olabilecek sebeplerden dolayı tayinin geciktiğini bazı manzumelerle dile getirdiği görülmektedir (Kalpaklı, 1995, 505; Karakoç, 2021).

Âşık Çelebi, Fevrî'nin Hacc'a gittiğini ve kendisine bu yolculuğunu anlatan güzel bir mektup ilettiğini detaylı biçimde anlatmaktadır (Çelebi, 2022, s. 210). Söz konusu mektup *Münşe'ât*'ta da yer almaktadır (bk. *Münşe'ât*, vr. 154b-175b). Fevrî, Şeh-zâde Selim Edirne'de iken ona intisap etmiştir. Mustafa Âlî, Fevrî'nin Medine'yi ziyaret ettikten sonra Şeh-zâde Selîm'in yanına giderek ona bir şefâat-nâme sunduğu bilgisini vermektedir (Donuk, 2024, s. 828). Âşık Çelebi de Fevrî'nin Bostan Çelebi ile birlikte Edirne'de bulunan Sultan'ı ziyaret ettiğini, bu ziyaret sonunda Sultan'ın görevlilere Fevrî'ye medreselerde görevler ile beraber bahşişler vermelerini emrettiğini aktarmaktadır (Çelebi, 2022, s. 210).

“Zümre-i müderrisîndendür.” (Solmaz, 2018, s. 73) ifadeleriyle âlimliğine vurgu yapılan ve müderris olduğu ifade edilen Fevrî, kaynakların verdiği bilgiye göre birçok medresede görev almıştır: Medrese eğitimi bitirdikten sonra (1544-1568 yılları arasında) Edirne Anbar Kadı, İstanbul Hasköy'de Mahmud Paşa Medresesi, Vize Medresesi, Bursa Kaplıca Medresesi, İstanbul Atık Ali Paşa Medresesi, Hankâh Medresesi, İstanbul Haseki Sultan Medresesi ve Semâniye Medreselerinde görev almıştır. Yaklaşık olarak 977/1569'da Şam'daki Sultan Süleyman Medresesinde müderrislik yapmış ve daha sonra Şam Kadısı olmuştur (Baltacı, 2005, s. 658; Kalpaklı, 1995, s. 505-506).

Tarihî kaynakların dışında Fevrî'nin eserlerinde de bazı biyografik bilgiler mevcuttur. *Münşe'ât*'ta gerek yazışma örnekleri ile ortaya çıkan ilişki ağı gerekse bizzat Fevrî'nin ifadelerinden hayatı ve eğitimine dâir bazı bilgilere ulaşılmaktadır. *Münşe'ât*'taki ilk mektup Fevrî'nin biyografisine dair bilginin kendi ifadeleriyle sunulması açısından dikkate değerdir. Fevrî bu mektupta, hem ruh haline dair bir betimleme yapmakta hem de aldığı eğitime ilişkin önemli bilgiler aktarmaktadır. Fevrî öncelikle çocukluğun sona erdiği ve yaşlılığın başladığı döneme kadarki insan ömrünün, yani gençliğin bir saatinin bile dünya mülkünün tamamından daha değerli olduğunu şöyle ifade etmektedir:

Bu dâ'î-i sâ'î-i kemîne ve çâker-i sa'âdet-ı hâh-ı kem-terîne, evâhîr-i zamân-ı tufûliyyetden evâ'il-i âvân-ı kühûlete irince 'ömr-i 'azîz-i girân-mâyesin ki bir sâ'atine memâlik-i 'âlem mu'âdil, belki bir ânına dünyâ

vü mā-fîhā mûmāşil degüldür, huşuşan şol eyyām-ı ‘unfuvān-ı şābın ve hengām-ı devrān-ı cüvānī pür-şitāban ki anda ‘ayş-ı ‘ahd-i cüvānī pür-şevk ü hâlet ve‘ işret-i mehd-i zindegānī pür-zevk ü hālâvet idi. Beyt:

Şevk-i cüvānī ile göñül kām-rān idi

Demler o demler idi zamān ol zamān idi (*Münşe’ât*, vr. 70a-70b)

Gençlik dönemi hakkındaki bu ifadelerden Fevrî’nin bu satırları kaleme alırken ileri yaşlarda olduğu söylenebilir. Fevrî, çoğu insanın gençlik döneminde yeme, içme ve eğlence gibi isteklerini tatmin etmekle uğraşırken kendisinin aynı yıllarda zamanını, âlim ve fâzıllarla beraber derslerde, sınavlarda ve ilmi tartışmalarda geçirdiğini anlatmaktadır:

Anuñ gibi demde ekşer ebnā-yı ‘âlem ve ağleb evlād-ı benî Âdem ‘ayş u nûşda ve cûş u ħurûşda ve demde ‘âlemde olmak müceb-i ğaleyān-ı rūḥ-ı ḥayvānī ve muḳteżā-yı meyelān-ı nefis-i emmāre-i insānī ve müsted‘ā-yı şūr u şevk ü eyyām-ı cüvānī iken kemīne-i dā‘ī, bi-ḥamdi’llāh ve minnehu, keşrete düşsem iḥtilāṭum efāzıl-ı eşrāf-ı rûzgār ve inbisāṭum emāşil a‘ yān-ı şehir ü diyār ile e‘ālī-i mevālī-i i‘zām-ı dehrden telemmüze heves ile ekşer ekārim-i pür-mekārim-i ahālī-i‘aşra irişüp şehd-i fazllarından telezzüze dest-res müyesser olup mümkün oldukça eşref-i evkāt müdārese vü müzākere-i iḥvān-ı bā-şafā ile mürür ve ağleb sā‘āt muḥāvere vü münāzara-i ħullān-ı bā-vefā ile ‘ubūr iderdi. (*Münşe’ât*, vr. 70b-71a)

Fevrî’nin kendi ifadeleri, eğitim hayatı yanında düşünce biçimi ve duygusal özellikler hakkında da önemli veriler sunmaktadır. Gençlik dönemindeki heyecan ve istekler yerine idealist bir yaşam tarzını seçtiği görülen Fevrî, “Erbāb-ı hevā vü beṭālet ve aşḥāb-ı sevdā vü muḥālaṭat ile muvāneset ü muḳārenet ve muşāḥabet ü mu‘āşeretden küllī perhīz ü temām iḥtirāz olınurdu.” (*Münşe’ât*, vr. 71a) diyerek “heveslerine düşkün tembel kimselerle” arkadaşlık etmekten hep kaçındığını, bunun yerine ne zaman yalnızlıktan sıkılıp bir köşeye çekilse kitaplarla dostluk kurduğunu, sıkıntılı zamanlarında dostunun “ehl-i yakîn” kimselerin yazdığı kitaplar ile kaleme, şiire ve inşâyâ sığındığını, onlarla “dertleştiğini” detaylı biçimde anlatmaktadır (*Münşe’ât*, vr. 71a-71b). Gençliğinin bu şekilde geçtiğini anlatan Fevrî, müderrisliğe başladığında aynı

hayat tarzının devam ettiğini, örneğin uyumak yerine sabaha kadar zamanını hep ilim öğrenme ile geçirdiğini ifade etmektedir:

Ve her-gāh ki bir medreseye müderris olmak müyesser oldı, her şeb ibtidā'-ı ğaşk-ı revāḥdan iftitāḥ-ı falk-ı şabāḥa dek ḥāb-ı nūṣini, müṭāla'a-i kitāb veistirāḥat-ı pister ü bālīni, mülāḥaza-i faẓl u bāba tebdīl ve kuvā-yı zāhire vü bātına-i āsāyış ü ḥuzūrdan taḥṣīl-i ma'ārif için ta'ṭīl eyleyüp her gün āġāz-ı tenessüm-i şabāḥdan tefevvüh-i revāḥa dek niçe aşḥāb-ı fetānet-intisāb ve faẓilet-iktisābla müdārese vü müzākere ve müfākere vü münāzara eyleyüp... (*Münşe'ât*, vr. 71b-72a)

Fevrî'nin ruhsal portresine ilişkin bilgi sahibi olmayı mümkün kılan bu ifadeler, yukarıda ifade edilen biyografik kaynalardeki tespitleri doğrulamaktadır. Sonuç olarak Fevrî'nin hayatının büyük bir bölümünü ilmî açıdan kendini yetiştirmekle geçirdiği, dönemin ilmî atmosferi içinde yetişerek ilmiyye sınıfında medrese talebeliğinden kadılığa kadar bu mizacı sayesinde yükselebildiği görülmektedir.

1.1.2. Sanatçı Kişiliği ve İlmî Yönü

1.1.2.1. Sanatçı Kişiliği

Fevrî Ahmed Çelebi hem manzum hem mensur türde birçok eser yazmıştır. Yazdığı eserlere bakıldığında Türkçenin yanında dönemin en önemli dillerinden olan Arapça ve Farsçayı da iyi derecede bildiği, yaşadığı dönemin klasik üslubuna uygun tarzda eser verdiği görülmektedir. *Münşe'ât*'ta kullanılan ifadelerden (*li-münşi'ihî* ibaresi gibi) yola çıkarak kendisine ait olduğu anlaşılan bazı Arapça ve Farsça manzumeler (bk. *Münşe'ât*, vr. 4a, 4b, 99b, 121b, 157b) ile Arapça mektup örnekleri (bk. *Münşe'ât* vr. 124b, 126b, 128b) sanatçı kişiliği açısından önemli bilgiler vermektedir.

Fevrî, ayrıca hat sanatı ile ilgilenmiş ve bu alanda eser de vermiştir. Hat sanatının önemli hocalarından ders almış olması sanatçı kişiliğindeki çok yönlülüğe de işaret etmektedir.

1.1.2.1.1. Şairliği

Fevrî Ahmed Çelebi XVI. yüzyılın divan sahibi şâirlerinden biridir. Manzumelerinde “Fevrî” mahlasını kullanmıştır:

Fevrîyâ böyle ifâde eylemiş aşhâb-ı nâm

Nâmsuz dehrün metâ‘ ı âlet-i hengâmedür (*Münşe‘ât*, vr. 57b)

Cihân lutfunla ma‘ mûr oldu *Fevrî* kuluğun ammâ

Şorarsa nicedür fi‘l-cümle ahvâl-i perişânı (*Münşe‘ât*, vr. 77b)

İşigün tozına yüz sürmege geldi *Fevrî*

Anı redd itme kabûl eyle meded yâ Ka‘be (*Münşe‘ât*, vr. 161a)

Âşık Çelebi, mahlasına kinaye ile şairliği konusunda; “Fevrî tahallus idüp fevrî şi‘r didi ki gavrına hıbâl-i hayâl ve sullem-i *sellimnâ ve‘lev sellem* iremez.” (Kılıç, 2018, s. 532) ve “Ammâ çün kendüler Fevrî tahallusın ihtiyâr itdiler...” (Kılıç, 2018, s. 533) tespitinde bulunmaktadır. Fevrî’nin mahlası ve karakteri arasındaki ilişki de ayrıca dikkati çekmiştir (bk. Kalpaklı, 1985-86, s.3).

Fevrî, yaşadığı dönem olan XVI. yüzyıl başta olmak üzere bir çok tezkire ve biyografik eserde şairliğinden övgüyle söz edilen bir sanatçıdır. Çoğu müellif onun sanatçı kişiliği hakkında olumlu değerlendirmelerde bulunmuştur (Kalpaklı, 1985-86, s. 13). Âşık Çelebi Fevrî’nin şiirlerinin güzel olduğunu; Arapça, Farsça, Türkçe şiir yazdığını; dönemin devlet adamlarından Sultan Süleyman, II. Selim, Lütî Paşa gibi devlet adamlarına şiirler sunduğunu ve karşılığında önemli medreselerde vazifeler elde edip hediyeler aldığını aktarmaktadır (Çelebi, 2022, s. 208-212).

Genel olarak dönemin tezkirecileri tarafından şairliği övülen Fevrî’nin, atasözü ve deyişlere dayalı hikmetli şiirleri ve özellikle musammatlarıyla meşhur olduğu, başarılı kasideler kaleme aldığı, sade Türkçe ifadeleri kullanmakla yaşadığı döneme göre sade sayılabilecek bir dil yapısını tercih ettiği, devrin sosyal yaşantısının yansımalarının şiirlerinde görüldüğü konusunda tespitler yapıldığı görülmektedir (Kalpaklı, 1985-1986, s.13-19).

1.1.2.1.2. Nâsirliğı

Fevrî Ahmed Çelebi'nin nâsirliğı ve münşîliğı hakkında, kendi eserleri yanında dönemin bazı tarihî ve edebî kaynaklarında bilgiler mevcuttur. Âşık Çelebi *Şakâ'ik* zeylinde, “Beliğ inşâları vardı. Pek çok sorunlu konuya ve kitaplarda geçen sorulara dâir ta'likâtı vardı.” (Çelebi, 2022, s. 212) demektedir; tezkiresinde de münşîliğine dair oldukça övgülü ifadeler kullanmaktadır (Kılıç, 2018, s. 533). Ali b. Bâlî *el-Ikdu'l-Manzûm*'da “Türkçe şiir ve düz yazı [yazıp] söylemekte yetkindi. Arapça bazı münşe'ât risâleleri vardır.” (Donuk, 2018, s. 330) demektedir, Atâyî tarafından ise “...bî-nâzîr münşî ve üstâd şâ'ir idi.” (Donuk, 2017, s. 552) ifadeleriyle övülmektedir.

Fevrî'nin münşîliğı hakkında dönemin tezkirecileri ve biyografi yazarları tarafından yapılan değerlendirmelere bakıldığında şâir kimliğı yanında münşî olarak da belli bir tanınırlığa sahip olduğu görülmektedir. Bu kaynakların XVI. yüzyıl ve hemen sonrasına tarihlenmesi verilen bilgilerin önemini ortaya koymaktadır. Yukarıda anılan kaynakların çoğunda söz edilmeyen ancak araştırmacılar tarafından tespit edilen inşâ örneğı mensur eserler ile Âşık Çelebi ve Âtâyî gibi şahsiyetlerin tespitleri bir arada değerlendirildiğinde Fevrî'yi XVI. yüzyıl inşâ yazarları arasında değerlendirmek mümkündür.

Fevrî'nin mensur eserlerinde edebî ve ilmî konulara daha çok yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çalışmanın konusu olan *Münşe'ât*'ı ve diğer mensur eserlerine bakıldığında ele aldığı konu ve temalar arasında şiir, inşâ, ahlâk ve siyâsetin ön plana çıktığı söylenebilir. Fevrî'nin kaleme aldığı sanatsal ve didaktik inşâ örneklerinin bulunduğu *Münşe'ât*'ı, nâsirliğı hakkında bilgiler veren en önemli eserlerden biridir. Bu eser sayesinde Fevrî'nin inşâdaki üslubu, birikimi, aldığı eğitimin niteliğı ve Osmanlı inşâ geleneğindeki yerini görmek mümkündür.

1.1.2.1.3. Hattathğı

Fevrî XVI. yüzyılda yani Osmanlının birçok alanda olduğu gibi hat sanatında da önemli sanatçılar yetiştirdiğı bir dönemde yaşamış ve bu alanda

eser kaleme almış olmasına karşın hattatlığına dair bilgi sınırlıdır. Bunun yanında bu dönemde Şeyh Hamdullah (ö. 1520) ve Ahmed Şemseddin Karahisârî (ö. 1556) gibi önemli bazı sanatkârlarla aynı dönemde yaşamış olması ve Şeyh Hamdullah'ın damadı Şükrullah Halife (ö. 1543-1544)'nin öğrencisi olması (Kalpaklı, 1985-86, s. 24) hat sanatına dair birikimi hakkında bazı bilgiler vermektedir

Âşık Çelebi Fevrî için “Çok güzel hat yazardı ve şiir söylerdi.” (Çelebi, 2022, s. 208) demektedir. Ayrıca Âşık Çelebi'nin, onun kendi hattıyla kitaplar kaleme aldığını, Sultan Süleyman'ın isteği üzerine bir divan tertip ederek bu divana oldukça güzel bir dibace yazdığını (Çelebi, 2022, s. 212) aktarmak suretiyle hattatlığına tanıklık ettiği görülmektedir. Ali b. Bâlî, “Hat ve yazı ilminde güzel bir risâlesi vardır.” (Donuk, 2018, s. 332) diyerek hat sanatına dair yazdığı risâlede yer alan mukaddimeyi nakletmektedir. *Tuhfe-i Hattâtîn*'de kaynaklarda zikredilen biyografik bilgiler tekrarlandıktan sonra “Hüsn-i hatt-ı sülûs u neshi Şükrullah Efendi'den temeşşük u telemmüz idüp hattâ hüsn ü hatla endek zamanda müşârün bi'l-benân olup fenn-i hatda bir güzîde risâlesi vardır.” (Müstakim-zâde, 1928, s. 98) denilerek hat sanatındaki kabiliyetine dikkat çekilmiştir.

Fevrî Ahmed Çelebi'nin XVI. yüzyılda hat sanatındaki yeri ve yeteneği hakkında fikir verebilecek en önemli eser, telif ettiği *Risâle fi 'İlmi'l-Hutût* adlı eserdir. Bu eserde hat sanatının önemi, bu sanatta kullanılan malzemelerin niteliği, hat çeşitleri ve harflerle ilgili kurallardan bahsetmek suretiyle bu sanati ele aldığı görülmektedir (bk. Uçar-Uçar, 2017). Kaynaklarda Muhibbî mahlasıyla şiirler yazmış olan Kanûnî'nin *Dîvân*'ını tertip ettiği de yazılıdır (Kalpaklı, 1985-1986, s.25).

1.1.2.2. İlmî Yönü

Fevrî'nin biyografisinin verildiği kaynaklarda sanatsal yönü ile ilgili değerlendirmelerin yanında yetiştirme şartları, aldığı eğitim ve ilmî birikime yönelik değerlendirmeler de yapılmış, bu kaynaklarda kaleme aldığı ilmî eserlerden kısaca söz edilmiştir (bk. Kalpaklı, 1985-86, s. 22-23). Söz konusu

kaynaklarda verilen bilgiler, Fevrî'nin eserlerinde verdiği bilgilerle de örtüşmektedir.

Âşık Çelebi'nin *Tetimetü's-Şakâ'iki'n-Nu'mâniyye*'de aktardığına göre, Osmanlı topraklarına geldikten hemen sonra ilk sahipleri tarafından kendisine kitaplar verilip ilim tahsil etmesi sağlanmış, vaktinin çoğunu medreselerde geçirmiş, “ders okutmaya ehil herkesten ders” almış, Beylerbeyi Medresesi Müderrisi Dursun Halife, Osmanlı ilmiyesinin XVI. yüzyıldaki en önemli şahsiyetlerinden biri olan ve İslamî ilimlerin pek çok dalında birçok eserleri olan Taşköpri-zâde ve Bursa, Edirne ve İstanbul gibi önemli şehirlere kadılık yapan Bostan Çelebi eğitim aldığı hocaları arasında sayılmıştır (Çelebi, 2022, s. 208-212).

Alî b. Bâlî *el-Ikdu'l-Manzûm fi Zikri Efâzûlî'r-Rûm*'da Fevrî'yi II. Selim devri âlimlerinden biri olarak tanıtmakta ve onun âlimlerin toplantılarına katıldığını, kişiliği ile de değerli bir âlim olduğunu ifade etmektedir (Donuk, 2018, s. 329-330). Atâyî'nin onun ilmî yönüne vurgu yaparak sarf ettiği “Mevlânâ-yı merkûm âşinâ-yı deryâ-yı ‘ulûm, serî’u’l-intikâl, bedî’u’l-irticâl, sa’bu’l-münâzara, hulvu’l-muhâvere, mu-şikâf-ı dakâ’ik, hulle-bâf-ı hakâ’ik, elsine-i selâse i’ mâline kâdir...” (Donuk, 2017, s. 552) ifadeler de dikkat çekicidir. Tezkire yazarları da Fevrî'nin âlim kişiliğine, yetişme tarzına, bir sanatçı olarak üslubuna ve müderris olarak görev yaptığı yerlere değinmektedir (Kılıç, 2018, s. 531; Solmaz, 2018, s. 73-74; Sungurhan, 2017a, s. 682).

Fevrî Ahmed Çelebi XVI. yüzyılda Edirne, Bursa, İstanbul gibi şehirlerdeki medreselerde müderris ve kadı olarak görev almıştır. Osmanlı Devleti'nde medreselerde gerek eğitim alan gerekse de bu eğitimi verecek kişilerin belli bir sistem ve program dahilinde yetiştikleri bilindiğinden Fevrî'nin bu sistem içinde bazı görevlere yetkililer tarafından atanması, Osmanlı Devleti'nde müderris ve kadılardan beklenen birikime gelmiş bir âlim olduğunu da göstermektedir.

1.1.3. Eserleri

Fevrî Ahmed Çelebi manzum ve mensur türde birçok eser kaleme almıştır. Hakkında yapılan çalışmalar ve kütüphane katalogları aracılığıyla yapılan incelemelerde Fevrî'ye atfedilen birçok eser tespit edilmiştir.

Dîvân: Fevrî'nin *Dîvân*'ı bazı ilmî çalışmalara konu olmuştur.¹ Bu çalışmalar incelendiğinde *Dîvân*'ının çok çeşitli manzumeleri (kaside, musammat, gazel, kıt'a, nazm) ihtiva ettiği görülmektedir. Kasideleri arasında Kanûnî Sultan Süleyman, Sultan II. Selim için yazılan methiyeler, çeşitli devlet adamlarına yazılan şikâyet-nâme, tazarru-nâme türünde manzumeler vardır.²

Ahlâk-ı Süleymânî: *Münşe'âtü's-Süleymânî* olarak da adlandırılan eser, Kanûnî Sultan Süleyman'ın (Muhibbî) dünya görüşü, şiir gücü ve siyasî yönüne dair Fevrî'nin düşünce ve tespitlerini ihtivâ etmektedir. Çeşitli kütüphanelerde bulunan nüshalara dayalı olarak bazı akademik çalışmalara konu olmuştur (bk. Neziri, 2016; Topuz, 2019).

Ahlâk-ı Mehmed Paşa: Millî Kütüphane 06 Mk. Yz. A 3815 numarada kayıtlı olup Osmanlı Sadrazamı Sokullu Mehmed Paşa hakkında kaleme alınan mensur bir eserdir. İnceleme ve metin ile beraber yayımlanmıştır (bk. Karavelioğlu, 2019a; 2019b)

Risâle fi 'İlmî'l-Hutût : *Osmanlı Müellifleri*'nde "İlm-i hatta müteallik yazdığı eserin mukaddimesi *el-Ikdü'l-Manzûm fî Zikri Efâzılı'r-Rûm*'da mündericidir." (Saraç, 2016, s. 411) denilerek hat sanatına dair yazdığı risâlesinin varlığından

¹ *Dîvân* hakkında tamamlanmış iki çalışma tespit edilmiştir. Bunlardan biri Nafize Sarioğlu'nun (1953-1954) hazırladığı bitirme tezi; diğeri ise Mehmet Kalpaklı (1991) tarafından hazırlanan doktora tezidir. Bunların dışında; Hasan Yılmaz'ın Manisa Celal Bayar Üniversitesi SBE'de hazırlamakta olduğu Fevrî ve *Dîvân*'ı konulu doktora çalışmasından da haberdar olunmuştur.

² Sahbâ-nâme türündeki bir tercî'-bend hakkında bk. Erkal, 2000, s. 248 ve şikâyet-nâme için bk. Karakoç, 2021.

söz edilmektedir. *el-Ikdü 'l-Manzûm*'da bu mukaddime Fevrî'nin biyografisine dair bilginin son kısmında yer almaktadır (bk. Donuk, 2018, s. 332). Eser yayımlanmıştır (bk. Uçar ve Uçar, 2017).

Zeheb-nâme: Eserde altın cevherinin kıymeti, kullanım alanları ve diğer nitelikleri hakkında bilgi verilmektedir. Manzum-mensur karışık bir üslupla kaleme alınmış küçük bir eser olup ilmî bir makale ile yayımlanmıştır (bk. Güler, 2021).

Kühl-i Dîde-i A'yân: Kırk hadis tercümesi olan bu eserde, bir mukaddime ve kırk üç âdet hadis Arapça ve manzum tercümeleri ile beraber yer almaktadır. Çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları tespit edilip metni yayınlanmıştır (bk. Aksoy, 1997).

Hac Seyâhat-nâmesi: Eser, mecmua olduğu düşünülen bir yazma içinde *Risâle fi'l-Menâsık* adıyla kayıtlı olup bu mecmuanın 16b-29b sayfaları arasındadır (Kaplan, 2020, s. 574). *Münşe'ât-ı Fevrî*'de yer alan mektuplardan biri olan bu eser “Tavâf-ı Beytu'llâhi'l-harâm ve Ziyâret-i Ravzâ-i Seyyidü'l-enâm Müyesser Oldukda Yârân-ı Şafâ ve Hûllân-ı Vefâdan Birine İrsâl Olinmişdur.” başlığıyla verilmiştir (*Münşe'ât*, vr. 154b-175b). Mektup Fevrî tarafından Âşık Çelebi'ye gönderilmiş olup ayrıca *Meşâ'irü's-Şuarâ*'da da kısmen yer almaktadır (bk. Kılıç, 2018, s.-537-539) Tezin 2. bölümünde mektup hakkında ayrıca bilgi verilecektir.

Münşe'ât : Bk. 2. ve 3. bölüm.

Diğer Eserler : Fevrî hakkında yapılan çalışmalarda, bunlardan başka bazı eserlerin de varlığından söz edilmektedir. Bu eserlerden biri Mehmed Fevrî müellif ismi ile kayıtlı *Envârü's-Şifâ*'dır. Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 2334 ve 06 Yz A 2195 numaralarda iki nüshasının olduğu kayıtlıdır. Diğer bir eser *Miftâhu'l-Me'ânî* olup Fevrî Ahmed Efendi müellif ismiyle kayıtlıdır. Eserin

Millî Kütüphane’de Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphaesi Koleksiyonları arasında 06 Hk 432 numarada bir nüshası kayıtlıdır. 68 varak ve 15 satır halindedir. Bir diğeri Bursa İnebey Kütüphanesi Yazmaları 550/5 koleksiyon numarasıyla Fevrî Ahmed Efendi ismiyle kayıtlı *Kasîde-i Gül-i Sad-berg’dir* (bk. Bektaş ve Uluç, 2024, s. 344). Bu eserlerin Fevrî’ye aidiyeti ve içerikleri hakkında tespitler yapmak, bu çalışmanın sınırlarını aşacağından yapılacak çalışmalara yol göstermek açısından burada söz edilmiştir. Fevrî’nin ayrıca *Dürerü’l-hükkâm*, *Gurerü’l-ahkam* ve Beyzâvî’nin *Envârü’t-tehzil* adlı eserlerine hâşiyeleri ile *Tefsîru Sûreti’l-Mülk* adlı eserlerinin olabileceği aktarılmaktadır (Kalpaklı, 1995, s. 506). Fevrî’nin *Münşe’ât*’ta;

Cümlesinden bu nevbette ma‘zûl olduğum medresede cümle derslerden gayrı *Envârü’t-Tenzîl* ve *Esrârü’t-Te’vîl* ile müsemmâ olan İmâm-ı hüâm Kâdî Beydâvî قَدَسَ اللهُ سِرَّهُ الْعَزِيزِ¹ hâzretlerinün tefsîr-i şerîfi nakline şürû‘ idüp iki yıl dört ayda ibtidâsından *Sûre-i Yûsuf* âhîrine gelince nakl olındı. (*Münşe’ât*, 74b)

ifadeleriyle söz konusu eserlerden Beyzâvî’nin (ö. 685/1286) *Envârü’t-Tenzîl* ve *Esrârü’t-Te’vîl* isimli tefsiri hakkında yazdığı bir şerh/haşiyeden söz etmektedir.

¹ “Allah onun aziz sırrını temiz kılsın.”

2. BÖLÜM: MÜNŞE'ÂT-I FEVRÎ'NİN İNCELENMESİ

2.1. Münşe'ât-ı Fevrî'nin Tanıtımı

2.1.1. Konusu

Münşe'ât-ı Fevrî muhtevası ve biçimsel unsurları bakımından edebî, dinî, ilmî vb. nitelikteki unsurların klasik edebiyat kaideleri çerçevesinde ve münşe'ât formunda bir arada bulunduğu bir eserdir. Bu muhteva çeşitliliğinin Fevrî'nin edebî ve ilmî yönü kadar XVI. yüzyıldaki sosyo-kültürel yapının da yansıması olduğu söylenebilir.

Fevrî, *Münşe'ât*'ın mukaddime kısmında mensur olarak ifade ettiği inşâ ilmi ve şiir hakkındaki düşüncelerini manzumeler, ayet, hadis ve kelâm-ı kibarlarla destekleyerek/açıklayarak eseri içerik ve üslup açısından çeşitlendirmiştir. *Münşe'ât*'ta inşâ ve şiir konusunda Arap ve Fars edebiyatının kaynak kişi ve eserlerinden yapılan iktibaslar ve tarifler de yer almaktadır. İktibaslar açısından yoğun olan bu kısım, daha önce de ifade edildiği gibi Fevrî'nin diğer eserleri açısından da ortak özelliklere ve benzerliklere sahiptir. Örneğin Fevrî'nin *Ahlâk-ı Mehmed Paşa* olarak tespit edilen eserinin metninin bazı farklılıkla *Münşe'ât*'ın mukaddime kısmında tekrar ettiği; *Ahlâk-ı Süleymânî* adlı eserinden bazı manzume ve paragrafın da kelime ve üslup farklılıkları ile yine mukaddime bölümünde tekrar ettiği; bunun yanında daha önce Hac seyahat-nâmesi olarak bilinen eserin, *Münşe'ât*'ta Âşık Çelebi'ye gönderilmiş olduğu belirtilen mektuplardan biri olduğu bu çalışmada tespit edilmiştir.

Münşe'ât'ın mukaddime bölümü (1b-68a) ile *Ahlâk-ı Mehmed Paşa* olarak bilinen eser arasında benzerlikler ve farklılıklar dikkat çekicidir. Örneğin *Münşe'ât*'ta;

Cenâb-ı Âşaf-i şânî ' Alî Paşa ki ' adliyle

Ĥudâ'dan ĥalk-ı dünyāya kemāl-i luṭf u raḥmetdür (*Münşe'ât*, vr. 8a)

ifadeleri *Ahlâk-ı Mehmed Paşa* nüshasında ise şöyledir.

Cenâb-ı âşef-i şânî **semiyy-i fahr-ı ' Âlem** kim

Ĥudâ'dan ĥalk-ı dünyāya kemāl-i luṭf u raḥmetdür (Karavelioğlu, 2019a s. 91)

Münşe'ât-ı Fevrî'deki "Cenâb-ı âşaf-ı şânî 'Alî Paşa ki 'adliyle" ifadesi eser açısından çok önemlidir. Çünkü Fevrî *Münşe'ât*'ın hem mukaddime hem de mektup bölümlerindeki kurguyu ve eserdeki bazı atıfları bu ifadelerde kastettiği kişi üzerinden yapmaktadır. Fevrî, devam eden bölümlerde eseri Ali Paşa sayesinde kaleme aldığını ifade etmekte; hem mukaddime bölümünde hem de mektupların bazılarında Paşa'yı kastedip onun hakkında değerlendirmeler yapmakta, ona sık sık göndermelerde bulunmaktadır. *Münşe'ât*'ta geçen "'Alî" ifadesinin bir sıfat olarak "âlî/yüce paşa" tamlaması oluşturması ihtimali olsa da Fevrî'nin *Münşe'ât*'ın mukaddime kısmında Paşa'dan söz ederken; "Nāmı 'Alî vü zâtı 'Alî meşrebi 'alî" (*Münşe'ât*, vr. 32a) ifadesi de Paşa'nın kimliği açısından önemlidir.

Ahlâk-ı Mehmed Paşa'da ise "'Alî Paşa" ismi metinden çıkarılmıştır. Bu isim yerine "semiyy-i fahr-ı 'âlem" ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade ihtiyatlı biçimde "Hz. Muhammed'in adaşı" olarak açıklanabilir. Bu açıklama, *Ahlâk-ı Mehmed Paşa* adlı eserin Sokullu Mehmed Paşa'nın (ö. 987/1579) adına tertip edilip vasıflarının anlatılması nedeniyle, makul bir ihtimal olarak görülebilir.

Münşe'ât açısından Ali Paşa'nın kimliği de bazı veriler ortaya koymaktadır. Fevrî'nin 1571'de vefât ettiği daha önce ifade edilmiş olup *Münşe'ât-ı Fevrî*'deki ifadelerden eserin Fevrî'nin olgunluk dönemlerinde tertip edildiği anlaşılmıştır. Bu da yaklaşık olarak 1550-1571 yıllarını ortaya çıkarmaktadır. Fevrî, Paşa'dan bahsederken hâlâ görevde olduğunu ifade etmektedir. Bunun yanında, Kanûnî Sultan Süleyman'ın vezirlerinden Semiz Ali Paşa'nın 1561'de veziriazamlığa gelmesi ve 1565'te vefât etmesi (Semiz Ali Paşa için bk. Afyoncu, 2009a, s. 495-496) *Münşe'ât*'ın 1561-1565 yılları arasında ilk kez tertip edilmiş ve Semiz Ali Paşa'ya takdim edilmiş olma ihtimalini güçlendirmektedir. Bu durumda *Münşe'ât*'ın *Ahlâk-ı Mehmed Paşa* ismiyle kayıtlı nüshadan daha önce kaleme alındığı; mukaddime kısmının, Semiz Ali Paşa'nın 1565'te ölümü üzerine sadrazam olan Sokullu Mehmed Paşa (Sokullu Mehmed Paşa için bk. Afyoncu, 2009b, s. 355) için tekrar tertip edildiği de düşünülebilir. Ancak yazma eserlerin yazım biçimlerinden kaynaklanan hatalar ya da müellif/müstensih tasarrufları da daima ihtimal olarak

düşünülmelidir. Bu durumda ilmî açıdan en sağlıklı değerlendirmeler, her iki esere ait yeni nüshalar ortaya çıkması ile yapılabilecektir.

Mukaddimedeki bazı uzun cümle ve paragrafların Fevrî'nin *Ahlâk-ı Süleymânî* olarak bilinen eserinde de tekrar ettiği görülmektedir. Örnek olarak *Ahlâk-ı Süleymânî*'nin mukaddimesindeki 3a-6b varakları arasında kalan kısımlar (Neziri, 2016, s. 28-34), *Münşe'ât-ı Fevrî*'nin vr. 7a-8b ve vr. 53a-56b arasında kalan kısımlarda bazı cümle, kelime ve üslup farklılıkları ile tekrar etmektedir. Aynı eserde 7b-8b sayfaları (Neziri, 2016, s. 37b-39b) arasında kalan kısımların da *Münşe'ât-ı Fevrî*'deki on yedinci mektubun (vr. 109b-111b) giriş kısmında, bazı farklılıklarla tekrar ettiği görülmektedir.

Münşe'ât'ın ikinci kısmı mektuplardan oluşmaktadır. 42 adet mektup suretinden 3 tanesi Arapça kaleme alınmıştır. Türkçe mektuplarda da Arapça ve Farsça unsurlar sıklıkla kullanılmıştır. Bu mektupların muhataplarının genel olarak Fevrî'nin medreseden hocaları, arkadaşları; sultan, şehzade, paşa gibi devlet adamları ile çeşitli mevkilerde bulunan kişilerdir. Mektupları genel olarak 3 halka içinde değerlendirmek mümkündür: 1) Medrese ağırlıklı atama talepleri ve tebrikleri için çeşitli kademelerden kişilerle yapılan yazışmalar, 2) Seyahat, sıkıntıyı bildirme, affedilme, teselli, hasbihal, hastalık, ölüm ve çeşitli ihtiyaçların istenmesi gibi şahsî durumlar için yapılan yazışmalar, 3) Devlet görevlileri ile olan yakınlığa binaen yapılan yazışmalar.

Münşe'ât'ta çok fazla manzume kullanılmıştır. Manzumelerin büyük çoğunluğu Türkçe, Arapça ve Farsça kaside, kıt'a, mısra gibi nazım biçimlerinden oluşmakta, hem mukaddime hem de mektup kısımlarında yer alan bu manzumeler mensur yapı ile anlam ve ahenk bakımından uyumlu bir kompozisyon meydana getirmektedir. Bu manzumeler *Münşe'ât*'ın edebî muhtevasını daha da belirginleştiren unsurlardır. Bunun yanında mukaddime ve mektup suretlerinin yer aldığı bütün bölümlerde anlatım ayet, hadis ve kelâm-ı kibârla çeşitlendirilmiştir.

2.1.2. Türkçe Münşe'ât Geleneği İçindeki Yeri

Münşe'ât-ı Fevrî araştırmacılar tarafından XVI. yüzyıl münşe'âtlarının önemli ve nitelikli bir örneği olarak değerlendirilmiştir. Haksever (1995) münşe'âtları muhteva, yazılış tarzı gibi bazı ölçütlerle tasnif etmiş ve eseri muhteva bakımından “Örnek metinlerin toplandığı kısmen didaktik münşe'âtlar” grubuna dâhil ederek; “Münşe'ât-ı Ahmed Fevrî: Edeb mevzuunda pek çok ayet ve hadisin zikredildiği eserde, şiir ve inşânın kıymetinden söz edilip bu konuda görüşler nakledilmiştir. Eserde pek çok şahsın mektupları bir araya getirilmiştir.” (s. 246) ifadeleriyle tanıtmış, Abdurrahman Daş (2003) da *Münşe'ât*'ı muhteva bakımından “Didaktik Münşe'âtlar” başlığı altında “Örnek metinlerin toplandığı kısmen didaktik münşe'âtlar” kategorisinde değerlendirmiştir (s. 63).

Hasan Gültekin (2015), inşâ türündeki ilk dönem eserlerinden bazılarını, kâtipliğe başlayacaklar için kuramsal bilgiler sunup verilen bu kuramsal bilginin inşâ ve yazışma örnekleriyle pratize edildiği mecmualar olmaları nedeniyle, “kuramsal eserler” başlığı altında tasnif etmiştir (s. 53-54). Diğer yandan çoğunlukla mektup örneklerinin bir arada bulunduğu eserleri de bu mecmuaların diğer bir çeşidi olarak “münşe'ât mecmuaları” adı altında değerlendirmiş olup (s. 98);

Kuramsal içerikli eserlerin en az kaleme alındığı asır XVI. asırdır. Bu asırda Ahmed Fevrî (ö. 977/1570) tarafından kaleme alınmış olan *Münşe'ât-ı Fevrî* adlı eserden başka ikinci bir kuramsal eser daha bulunmamaktadır. XV.asırda 6, XVII. asırda ise 5 kuramsal eser tespit edebildik. (s. 54)

ifadeleriyle eseri kuramsal inşâ eserleri içerisinde değerlendirmiştir.

Fevrî'nin *Münşe'ât*'ının, bugünkü sahip olunan bilgi ve tespit edilen eserlerle karşılaştırıldığında, münşe'ât geleneğinin ilk Türkçe örnekleri arasında yer aldığı görülmektedir. Eserde kullanılan malzeme, muhteva ve üslubuna yansıyan birikiminden hareketle müellifin hem inşâ hem de Türkçe konusunda bilinçli bir münşî olduğu söylenebilir. Osmanlı inşâ sanatında Arap, Acem ve Türk ulemalarının/fazıllarının yeri hakkında da tespitlerde bulunan Fevrî'ye göre; “Diyâr-ı Rûm”da sanatkârlara değer verildiğinden Arap, Acem, Türk ve

Deylem ulema ve fazılları buraya göç etmiştir. Bir kısmı Vezir-i Azam gibi devlet adamları sayesinde tekrar hak ettikleri konuma getirildiği için inşâ ilmi değer görmeye başlamıştır:

Ḥazret-i Vezîr-i A‘zam ve cenâb-ı düstûr-ı mükerrerem *edâma’llâhu* ‘umrehu ve zâde kadrehu ḥazretleri ki (...) maḥall-i şadr-ı vezâret-i ‘uzmâya rûḥ bedene ḥulûl ider gibi duḥûl ve maḥ‘ad-ı şadâret-i devlet-i kübrâya, hümâ semâya ‘urûc ü şu‘ûd ider gibi çıkup cülûs u ku‘ûd ideli aḥvâl-i ‘âlem tamâm nizâm ve umûr-ı cumhûr-ı benî Âdem, kemâ-yenbağî intizâm u faẓl u kemâl küllî râ’ic ve ehl-i ‘avârif kemâl mertebe maḥzûz u mübtehic olmuştur. (*Münşe’ât*, vr. 65b-66a)

Fevrî; inşâ ve mektup ilminin “Diyâr-ı Rûm”da yeni rağbet gördüğünü, buna karşın kendisinin daha önceden yazdığı inşâ ve mektup suretlerini bu durumdan cesaret alarak tertip ettiğini ifade etmektedir (*Münşe’ât*, vr. 67b-68a)

Münşe’ât/inşâ mecmualarındaki muhtevayı oluşturan mektup ve yazışma örnekleri açısından bakıldığında da ilk dönem (XV. yüzyıl) ve sonrasında yazılan eserlere göre Fevrî’nin *Münşe’ât*’ındaki muhtevanın önemli olduğu görülmektedir. Çünkü Fevrî’nin *Münşe’ât*’ında sadece inşâ ilmine dair kuramsal bilgi değil bunun yanında birçoğu gerçek yazışma örnekleri olan mektuplar da mevcuttur. Bu durumun XV. yüzyıldan sonra (XVI. yüzyıldan başlamak üzere) yazılan eserlerin genel bir özelliği olduğu düşünülmektedir. Çünkü,

İlk dönem eserlerinin kuramsal nitelikte olması, Anadolu’da devletin ve edebî geleneğin yeni kurulmasına bağlıdır. Önce kâtipliğe başlayanlara yol göstermek amacıyla eserler kaleme alınmış, zamanla bu tür eserler başucu kitâbı olmuştur.” (Gültekin, 2015, s. 54)

Daha sonraki dönemlerde ise inşâyâ olan ilginin artması ile eserlerin niteliği ve yazım gayesinin farklılaşmaya başladığı Fevrî’nin ifadelerinden de anlaşılmaktadır. Fevrî, sebep-i telif kısmında eserinin nasıl tertip edildiğini açıklarken inşâ ilminin XVI. yüzyıl Osmanlıdaki durumu hakkında; “Zîrâ ki ḥîn-i şudûr u ıṣdârda inşâ vü imlâ sâkıṭ-ı ‘ani’l-i‘tibâr idi ve bu ‘ilme rağbet henûz şöhret buldı.” (*Münşe’ât*, vr. 68a) tespitini yapmaktadır. Fevrî’nin bu tespitleri, yukarıdaki bilgiler ile beraber değerlendirildiğinde *Münşe’ât*’ta yazışma

örneklerine yer vererek gelenek ile uyumlu bir şekilde eseri tertip ettiği söylenebilir.

2.1.3. Telif/Tertib Sebebi ve Takdimi

Klasik Türk Edebiyatı geleneği çerçevesinde kaleme alınan manzum eserlerde görülen ve “sebeb-i nazm-ı kitâb”, “sebeb-i tahrîr”, “sebeb-i telîf-i kitâb” olarak adlandırılan bölümlerde sanatçılar söz konusu eserlerinin yazımına dair pek çok nedeni açıklar (Kavruk, 2003, s. 19). Manzum eserler gibi münşe’ât mecmualarında da eserin telif ya da tertip sebeplerinin eserlerin niteliğine göre çeşitlenip farklılaştığı görülmektedir. Genellikle mukaddime bölümlerinde dile getirildiği görülen sebeb-i teliflerin çeşitli hacim, nitelik ve muhteva ile kaleme alındığını dile getiren Haksever (1999), münşe’âtlarda müellif ya da müretteplerin esere dair öne sürdüğü telif/tertib gerekçelerinden bazılarını şöyle açıklamaktadır:

- a. Kâtiplik mesleğine yeni giren müptedilere, ihtiyaç duyanlara, mektep talebesine faydalı olma düşüncesiyle yazılanlar.
- b. Hâtiften sesler duyarak manâ âleminde zuhur eden bazı büyük zâtlardan gelen telkinler sonunda yazılanlar.
- c. Mevki sahiplerinin ya da dost ve ahabın emir ve istekleriyle yazılanlar.
- d. Sanat ve hüner ortaya koyma düşüncesiyle ve daha başka sebeplerle yazılanlar. (s. 57)

Münşe’ât’ın ilk bölümü olan mukaddimede eserin telif/tertib sebebi hakkında detaylı ve çeşitli bilgiler vardır. Ancak bu bilgiler eserde ayrı bir başlık altında ya da özel bir ifade ile sunulmadığı için bunları muhteva ile beraber değerlendirmek daha yararlı olacaktır.

Fevrî *besmele*, *hamdele*, *salvele* kısımlarından sonra dönemin padişahı Kanûnî Sultan Süleyman’ın methiyesini bitirip 40 bölüm (bâb) halinde Vezir-i

Azam Ali Paşa'nın çeşitli vasıflarını anlatır.¹ Beş beyitten oluşan bu manzumeden sonra Fevrî; Paşa'nın "bizzat şahit olduğu ve iz'an edindiği ahlâkî cömertliğini ve müşfik huylarını özetle anlatmak istediğini" dile getirmektedir (*Münşe'ât*, vr. 8b). Söz konusu kısma geçmeden önce de 10 beyitlik bir manzume ile Fevrî amacının "menfaat elde etmek değil, nimetlerine şükretmek olduğunu ve iyiliği sonsuz bu zatın kıyamete dek nimetlerine şükredilse az olacağını..." (*Münşe'ât*, vr. 9a) ifade etmektedir. Başlangıç ifadeleri ve Paşa'nın üstün vasıflarının anlatıldığı bölümün tamamı düşünüldüğünde, eserin Paşa'ya takdim edilmek üzere kaleme alındığı söylenebilir. Bu bölümün ardından, klasik eserlerdeki kompozisyona uygun biçimde asıl konuya, kastedilen söze ve merama geçiş ifadesi ve formeli olan "أَمَّا بَعْدُ" (*ammā ba'd*) (*Münşe'ât*, vr. 53a) ifadesi kullanılmış olup bu ifade ile Fevrî, bundan sonraki bölümün eser açısından önemli olacağını haber vermektedir. Dolayısıyla bu kısımdan sonra eserde sunulan ve tartışılan konuların eser ve müellif açısından önemli olduğu söylenebilir. Bu bölümde üzerinde durulan konuların başında ilm-i inşâ, mektup, risâle yazma ve hitâbetin önemi gelmektedir. Fevrî, İlâhî sözün kıymetinden bahsedip peygamber ve evliyâların sözleri ile sultanların sözlerinin en değerli sözler olduğunu ifade ettikten sonra şiir ve inşâyâ dair bazı değerlendirmeler ve tespitler yapmaya başlamaktadır (*Münşe'ât*, vr. 53a-60a).

Devamında Paşa'nın yönetimi ele almasından sonra her alanda olduğu gibi kemal ve fazilet ehlinin de hak ettiği değeri görmeye başladığını, öyle ki şiir ve inşâ ustaları, nazm ve imlâ sahiplerinin saygı ve ikram görerek kıymetli eserler yazmakla meşgul olduklarını iddia eder:

...Erbâb-ı şî'r ü inşâyâ ve aşhâb-ı nazm u imlâyâ bir vechle lutf u himmet
ve bir hayşiyet ile 'izzet ü hürmet eylemişlerdür ki ekşer fużalâ vü
'ulemâ, nâm-ı sa'âdet-fercâmıyla ibtidâ vü itmâm itmek içün nuķūd-ı
şahîhü'l-'ayâr-ı i'mâr-ı girân-bahâlarını dürer-i ğurer-i te'lifât-ı hasene
ve işlâh u îzâh-ı taşnîfât-ı müstaḥseneye mebzûl u maşrûf idüp bir
mertebe iştiğâl iderler. (*Münşe'ât*, vr. 66b)

¹ Söz konusu kısımda anlatılan ahlâkî ve siyasî vasıflar *Ahlâk-ı Mehmed Paşa* adlı eserde Sokullu Mehmed Paşa için de ifade edilmiştir. Bu kısımdaki muhteva hakkında detaylı bilgi için bk. Karavelioğlu, 2019a; 2019b.

Müellife göre, netice itibariyle Rûm diyarının âlim ve fazılları Paşa'nın vezareti zamanında inşâ ilmi ve yazışma sanatında herkesten üstün hâle gelmiştir. Fevrî, *Münşe'ât*'ı da onun himmetiyle tertip etmeyi başardığını şöyle ifade etmektedir:

...el-ḥamdulî'llāhi tebāreke ve te'ālā, Ḥaḡ *celle* ve 'alā'nun bu kadar luṭf u 'ināyeti, ol şāḥib-i sa'ādetün netice-i himmetidür, ḥattā bu risāle-i perişān-maḡālenün daḡı cem' u tertibi ol naḥlün temresi ve ol şecerenün semeresi ve ol bāḡun çemeni ve ol rāḡun semeni ve ol dürcün dürrü ve ol burcun dürrisidür, yoḡsa bu ḡaḡir-i keşirü't-taḡşir gibi küng ü lālün ma'rifet ü kemāl olıcak maḡāle ne mecāli vardur... (*Münşe'ât*, vr. 67b)

Fevrî, *Münşe'ât*'ı yazma sebebi ve onu harekete geçiren koşulları “alçakgönüllü” sayılacak bir şekilde böylelikle açıkladıktan sonra hem bu mukkaddimeyi hem de devamındaki mektup suretlerini nasıl ve hangi amaçlarla bir araya getirdiğini anlatır. Kendi ifadelerinden anlaşıldığına göre inşâ ilmi Osmanlıda yeni değer görmeye başlayan bir alan olduğundan dolayı, bu inşâ suretlerinin ve mektupların bazısı zaman içinde unutulmuş ve bir kenara bırakılmış idi. Ancak inşâ ilminin ilgi görmeye başlaması ile mecmualardan ve çeşitli yerlerden çıkarılan bu mektupların, her ne kadar temize çekilmişse de, birtakım kusurlarının olabileceğini; kusurları olması halinde cömert insanların bunları hoş görmesi için ricada bulunup mukkaddimeyi bitirmektedir:

...evrāḡ-ı tāliye ve şuḡuf ü elvāḡ-ı ātiyede merḡūm u mestūr olan şuver-i mekātib tedvīn olunup yazılup çizilmek münāsib degül idüḡi ma'lūm-ı zevi'l-merātib olduḡı bu kemīnenün yanında daḡı zāḡir ü bāḡirdür. Zīrā ki ḡin-i şudūr u ısdārda inşā vü imlā sāḡıt-ı 'anī'l-i'tibār idi ve bu 'ilme raḡbet henüz şöhret buldı. Nitekim muḡaddemāt-ı sālifede 'ārif-i zevi'l-ma'ārifeye 'ayān u beyān olunmuş idi. Ol cihetden ifāde-i merāmı icāde mümāṡale ve teḡzībde müsāhele olunurdu. Lā-būd terkīb ü taḡrīrleri pūr-za'f u fütūr ve tertīb ü taḡvīrleri māl-ā-māl pūr-ḡaṡā vü ḡuşūr olmuş idi ammā ḡünkü المامور معذور والله هو الغفور¹ kelām-ı meşhūrdur, imtişāl olunup ba'zısı künc-i ḡāne ve küçe-i vīrānede nesyen mensiyyen ḡalınmış iken aḡlāḡ-ı evrāḡdan ve müsevvedāt-ı mülḡātdan taḡrīr ü taḡşir ve ba'zısı

¹ “Emir altında olan (memur) ma'zurdur (mazeretlidir). Allah, bağışlayıcıdır.”

mecmū‘a-i ğayr ve zāhr-ı kitāb-ı ğarīr ü zāhir cem‘ olup ħiyāz-ı kŭmŭndan riyāz-ı bŭrŭze ibrāz olındı. (*Münşe’ât*, vr. 67b-68a)

Münşe’ât’ta müstakil bir sebep-i te’lîf bölümü ya da bahsi yoktur. Ancak özellikle mukaddime bölümünde Fevrî’nin eserin takdimi ve tertibine dair kullanmış olduğu ifadeler ve muhteva bir arada düşünüldüğünde bazı tespitler yapılabilir: Öncelikle Fevrî’nin eseri telif ederken dönemin siyasî ve idarî yapısını dikkate almış olduğu ve Paşa’dan “himmet” umduğu söylenebilir. Fevrî’nin bir sanatkâr ve âlim olarak klasik dönem himaye geleneği içinde, bazı imkanlarından yararlanmasını kolaylaştıracak olan Vezir-i Azam’dır. Bu yüzden onun tarafından değerinin bilinmesine ihtiyacı olması doğal bir durumdur. Nitekim Fevrî, övdüğü Paşa’nın sanatkârları himaye etmesi sayesinde inşâ ve onunla ilgili ilimlerin Osmanlı Devleti’nde ilerlediğini ifade etmektedir. “Eseri tertip etmeye mecali yokken onun sayesinde bunu başardığını” ve;

Tŭrābı altun iden himmet-i erbāb-ı devletdür

İl içre şāyi‘ olan kīmyā andan ‘ ibāretdür (*Münşe’ât*, vr. 67b)

diyerek “erbāb-ı devlet” olan Vezir’e, toprağın içindeki cevherin işlenerek altına dönüşmesinden hareketle, himmet erbâbına içindeki ilmî veya sanatsal cehveri haber vermeyi amaçlamıştır.

Fevrî ayrıca XVI. yüzyılda Osmanlının kültürel gelişimine paralel olarak inşâ, kitabet, mektup gibi alanlara katkılar yapmak amacıyla da eseri kaleme almıştır. Eserin mukaddimesinde sözün kıymeti; ayet, hadis, kelâm-ı kibâr ve edebî sanatlarla ifade edilmiştir. Devamında inşâ ve şiir alanında kaynak eser ve kişilerin görüşlerinden iktibaslar yapmış, bu fikirleri tartışmak suretiyle inşâ ve kitabet ilminin gelişimi ve temellerine dair tespitlerde bulunmuştur. Sonuç olarak söz konusu alanlarda ifade ettiği düşünceler ve devamında sunulan mektup suretleri bir arada değerlendirildiğinde Osmanlıda inşânın değer görmeye başlaması da Fevrî’yi bu eseri telif/tertib etmeye sevk ettiği görülmektedir. Bu nedenle eserde yer alan bütün bu özellikler düşünüldüğünde eserin birden çok sebep-i telifi olduğu da kabul edilebilir.

2.1.4. İlm-i İnşâ'ya Dair Değerlendirmeler ve Referanslar

Münşe'âtlarda mektup gibi yazışma metinleri dışında, dil ve edebiyatın kapsamına giren konulara dair bilgilere de yer verilmektedir. Bu konular türün gereği olarak inşâ, belâgat, fesâhat, münşîlik, mektup yazma gibi konular olabileceği gibi bunlarla alakalı teorik ve pratik hususlar hakkında da olabilmektedir (Haksever, 1995, s. 26-27).

Fevrî'nin *Münşe'ât*'ı, tertip edilen mektup suretleri kadar edebî muhteva açısından da çeşitlidir. Fevrî'nin Vezir-i Azam'ın vasıfları ve idaresine dair düşüncelerinin sunumunu bitirip mektupların verildiği kısma kadar üzerinde durduğu konuları iki çerçevede toplamak mümkündür: a) Şiir ve inşâ hakkında değerlendirmeler, b) *Münşe'ât*'ı tertip etme süreci ve amacı. Burada öncelikle inşâ, kitabet ve bu çerçeveye giren konular hakkında tespit ve düşünceler ifade edilmektedir:

Ammā ba' d: Hâtır-ı pāk-i şadr-nişînān-ı meḥāfil-i idrāke ki bi-ḥasebi'l-ma' nā fezā-yı pehnā-yı mesāḥa-i semek ü simākden vesī' ve zāmīr-i derrāk-ı ḥulefā-yı memālik-i ḥāke ki ḥareket-i fikriyyesi devr-i eflāk ve şu' ā'-ı mihr-i tābnākden serī' dūr, zāhir ü peydā ve rūşen ü hüveydādur ki 'ilm-i inşā'-i ḥuteb ü resā'il ve fenn-i imlā-yı mekātib ü resā'il celā'il-i aḫsām-ı 'ulūm-ı edebiyye-i işnā'-aşerden ma' dūd ve ma' ārif-i maḫbūle-i benī nev'-i beşerden maḫsūb idügi ma' hūddur. (*Münşe'ât*, vr. 53a)

Fevrî kısaca mektup ve risâle yazmanın âlimlerin yanında muteber ilim ve hüneler olduğunu ifade etmekte, dolayısıyla kendi devrinde söz konusu mevzular hakkındaki genel bakış açılarına dair de ipuçları sunmaktadır. Daha sonra sözü kaynak ve değer açısından “cevher” ile bir tutarak konuyu devam ettirmektedir:

Pes aṣl-ı kelām-ı münzel, yemm-i kıdem ve ḫulzüm-i keremde neşv ü nemā bulmuş bir dürr-i girān-bahā ve cevher-i bī-miṣl ü bī-hemtādur ki deryā-yı vücūd-ı 'ālem henüz nā-peydā vü nā-būd iken ol mevcūd idi ve şāhid ü meşhūd ve ḫāşid u maḫşūda daḥı feyz-i cūd olmadan ol ḫarīn-i Ḥudā-yı Vedūd idi ve 'āḫibet o l eşref-i tuḥef ü hedāyā ve aḫsen-i ṭuref-i eşyāya ki aḫa eşref ü efzel-i ṭuref ve aḫsen ü ecmel-i tuḥef demek ifāde-i maḫşūdda ḫāşır mücerred kemālinden bir remz ü işāretdür ki menşe'i maḫzān ifā-i

ḥaḳḳ-ı maḳām ve ebnā-i aṣl-ı merāmıdan zıyḳ-ı ‘ibāret ve ‘adem-i taḥammül-i isti‘āre vü kināyetdür. (*Münşe’ât*, vr. 53a-54b)

Fevrî sadece malzemesi dil olan sanatların değil, söze muhatap olan herkesin, sonsuza kadar unutulmayacağını (*Münşe’ât*, vr. 57b) özetle; edebe aykırı olmamak şartıyla güzel olan her sözün, kabul edilebilir olduğunu düşündüğünü ifade etmektedir (*Münşe’ât*, vr. 58a). Bundan sonraki kısımda Fevrî, kaynaklara ve referanslara dayalı olarak, nazım ve nesir anlatım biçimlerini ifade gücü bakımından mukayase etmeye başlar. Burada önce şiiri ele almaktadır. Arap edebiyatçısı ve âlimi Vâhidî’nin (ö. 468/1076) *Şerh-i Divân-ı Mütenebbî* adlı eserinden uzun bir Arapça iktibas yapmaktadır. Buna göre Vâhidî, özetle, şiiri saf altın seviyesine çıkarmakta; şiirin belagat, hitabet, kalıcılık, ahenk, sezgi gücü vb. özelliklerinden dolayı sanatlar içinde en üst seviyelerde gördüğünü söylemektedir (*Münşe’ât*, vr. 58a-59a). Bundan sonra Fevrî, Fars edebiyatı şâiri Nizâmî-i Gencevî’nin (ö. 611/1214?) *Mahzenü’l-Esrâr* adlı eserinden, şiirin faziletleri konusundaki düşüncelerini anlatmak üzere bir manzumeyi iktibas etmekte ve Vâhidî’nin ifadelerine benzer şekilde şiirin ve şâirin değerli konumuna işaret etmektedir (*Münşe’ât*, vr. 59a). Fevrî, mutasavvıf-şâir Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî’nin (ö. 672/1273) *Mesnevî*’sinde geçen ve “Şiirin kerametlerden önce geldiği” (*Münşe’ât*, vr. 59a) anlamına gelen bir beytini de iktibas ederek edebî ifade tarzları arasında şiirin üstün olduğunu savunan bu üç düşünceyi eserinde sunmaktadır.

Fevrî şiir konusunu bitirdikten sonra, inşâ konusunda âlimlerin ve usta münşîlerin görüşlerine başvurur. “Ve fenn-i inşâda üstâd-ı zamân ve muḳtedâyı devrân Hâce-i Cihân ‘aleyhi’r-raḥmeti ve’l-rıẓvân Risâle-i Menâẓirü’l-İnşâ’da efdaliyyet-i inşâda şöyle ifâde eylemişdür ki...” (*Münşe’ât*, vr. 59a) diyerek Farsça inşâ türünde eserler kaleme alan ve “Hâce-i Cihân” olarak da tanınan Mahmûd-i Gâvân’ın (886/1411) düşüncelerini iktibas eder. Mahmûd-i Gâvân’ın, “İnşâ ilmi, sözün açıklama gücünün değerini ve ayarını gösteren bir değerlendirme ölçüsüdür...” (*Münşe’ât*, vr. 59b) ifadeleriyle başlayan ve münşîliğin önemine ilişkin yorumlarla devam eden düşüncelerini aktarmaktadır.

Fevrî, şiir ve inşânın mukayasesi için bazı kaynaklar kişilerin düşüncelerini paylaştıktan sonra kendi düşüncelerini aktarmaya başlamaktadır:

Ammā hişşe-i kışşa-i şî‘r ü inşâdan bî-behre vü gâfil bu kemîne-i bî-zehre vü bî-dil yanında ikisi dağı birbirinden zîbâ ve her birisi ‘asel-i muşaffâdan aşfâ ve sükker-i mükerrerden ahlâ ve birbirinden tatlu, ikisi dağı tâze vü ter sükkerî helvâdur ki le‘âfetde birisi âb-ı hayât ise biri kând-i nebâtdur ve dil-güşâlıkda biri ğidâ-yı rûh ise biri ser-mâye-i fütûhdur, keyfiyyet ü tefrîhde biri şarâb-ı nâb ise biri yâkût-ı müzâb yâ dürr-i hoş-âbdur, şafâvetde biri le‘âlî-i manzûm gibi hoş-nümâ, biri cevâhir-i menşûre gibi pür-hüsni behâdur, biri nihâl-i mevzûn-ı gülistân-ı belâgat ise biri mîve-i nev-bâve-i bostân-ı feşâhtdür. Nitekim ‘ilm-i belâgatün mümtâzı bu kışşanın bu beyitle keşf-i râzıdur. (*Münşe’ât*, vr. 60a-60b)

Fevrî, daha sonra şiir ve inşâ konusunda birtakım görüşleri yorumlayarak bu düşüncelere eleştirel yaklaşmaktadır. Söz gelimi, şiir ve inşânın birbirine üstünlüğü/farklılığına dair dile getirilen bazı düşüncelerin şiir ve inşâ hakkındaki “geleneksel taassuptan” kaynaklandığını savunmakta ve bunları eleştirmektedir:

Ammâ faķîr-i haķîr-i keşîrî’t-takşîr anladugum budur ki şî‘rle inşânın ikisi dağı bir bahrûn güherleri ve bir kânun cevherleri bir dennün şarâbları ve bir câmun bâde-i nâblarıdır ve hîlâf-ı mezbûr ve ihtilâf-ı mezkûrun me‘âlî ya nizâ‘-ı lafzî ya ta‘aşşub-ı ‘örfîdür. (*Münşe’ât*, vr. 61a)

Fevrî, temelinde bulunan farklı hayal ve duygulardan dolayı şiirin inşâdan farklı olduğunu savunmakta ve bunun da ulemânın tamamı yanında bilinen bir gerçek olduğunu ifade etmektedir. Şiirin hayal gücüne dayalı olmasından dolayı, birçok zıt durum ve duyguyu da harekete geçirdiğini, bu nedenle savaş, kıtlık, kıyım, şiddet; yardım ve iyilik gibi olumlu ve olumsuz bir çok durumda şiirin pek çok fayda sağladığını savunmaktadır. Devamında, şiirde kafiye ve vezin gibi kuralların kullanımına dair eski ve yeni temayülleri aktarmaktadır (*Münşe’ât*, vr. 61a-61b).

Bundan sonra Fevrî, “...fenn-i inşâ vü ‘ilm-i imlâ maḥzân edevât-ı kalem ü devât ve mücerred a‘dâd u ‘aded-i evrâk u midâd ile taḥşîl ü tekmîl olunmaz...” (*Münşe’ât*, vr. 62a) diyerek inşâ ilminin kaideleri ve iyi bir münşînin yetişmesinde gerekli olan nitelikleri açıklamaktadır. Söz konusu nitelikler

Fevrî'nin kendi ifadelerinden yola çıkılarak maddeler halinde kısaca şöyle sıralanabilir:¹

1. İnşâ ve yazı ilmi; yalnızca kalem araçları, yazı takımı, mürekkep ve sayfaların niceliğini bilmekle öğrenilmez.
2. Arapça ilimler ve fenlerin ve edebî yöntemlere dair kanunların tespit edilmesi gerekir.
3. Kur'an ve hadislere tamamen aşina olmak gerekir.
4. Kendi döneminde yazılan mecmuaları, Arap, Acem, Türk, Deylem belâgatçileri, fazılları ve âlimlerinin eserlerini iyi bilmek gerekmektedir.
5. Aklî ve naklî bilimlerin yanında tarihî latife ve hikâyeleri bilmek gerekmektedir.
6. Belâgat ilimlerini bilmek lazımdır.
7. Anlatım yöntemleri ve tarzlarını bilmek gerekir.
8. Diğer fen ve ilimleri bilmek gerekir.
9. Sanat ve zanaat ehli kişilerin kullandığı terminolojiye tamamen aşina olmak gerekir. (*Münşe'ât*, vr. 62a-63a)

Fevrî yukarıda maddeler halinde özetlenen tespitleri detaylı ve sanatlı bir inşâ üslubuyla sunduktan sonra, söz konusu şartlar yerine getirildiğinde, bir münşinin kitabet ve inşâda akıcı, açık ve belâgat açısından başarılı eserler kaleme alabilen “makbul” biri olacağını savunmaktadır. Söz konusu iddialara referans olarak, dil ve din âlimi İbn Kuteybe'nin (ö. 276/889) *Edebü'l-Kâtib* adlı eserinden kitabete dair ifadelerini iktibas etmektedir. Bu iktibasa göre İbn Kuteybe; kitabet alanında tam anlamıyla yetişmek için coğrafya bilgisinden astronomiye, zanaat sayılan mesleklerden araç ve gereçlere kadar birçok konuda bilgi sahibi olmayı gerekli görmektedir (*Münşe'ât*, vr. 63a-63b).

Fevrî inşâ konusunda görüşlerini ve dayanaklarını bu şekilde ifade ettikten sonra inşânın Arap, İran ve Osmanlıdaki gelişimi ve münşîlerin tutumları hakkında ayrıntılı bir panorama oluşturmaktadır. Fevrî bu uzun değerlendirmede, Arap ve Acem âlimlerinin inşâ ilmine saygı gösterdiklerini ve

¹ Müellifin tespitleri ve ifadeleri, tarafımızdan özetlenip maddeler halinde sunulmuştur.

hâlâ bu saygıdan dolayı yazdıkları inşâ, mektup ve hutbelerin değerli ve geçerli olduğunu ifade etmektedir.

...Ol cihetdendür ki mâ-teḳaddemden diyâr-ı ‘Arab ‘ulemâsı ve memâlik-i ‘Acem fuḳalâsı ‘ilm-i inşâya i‘tinâ vü i‘tibâr idüp envâ’-ı resâ’il-i cemîle ve eşnâf-ı ḥutub u resâ’il-i celîle ve maḳâmât-ı fâ’ika-i ḡarîbe ve münâzarât-ı rā’ika-i ‘acîbe ve tevârîḥ-i mülûk-ı mâziye ve mesâlik-i memâlik-i büldân-ı nâ’ibe ve her bâbdan mükâtebât-ı faṣîḥa ve muḥâtabât-ı belîḡa vü şaḥîḥa inşâ vü imlâ eylemişlerdür ki ḥâlen beyne’l-eşrâfû’l-enâm ve a‘lâmü’l-kirâm mütedâvil ü mütenâvil ve makbûl ü müsta‘meldür... (*Münşe’ât*, vr. 63b)

Fevrî’ye göre Arap ve Acem münşîleri ve âlimlerinin bu yeteneklerine karşılık, Rûm diyârının âlim ve fâzılları da Osmanlı sultanlarının fazilet ehline gösterdikleri saygı ve bağlılıkları sayesinde Arap ve Acem fâzıllarından ve âlimlerinden daha üstün sayılmışlardır. Bundan dolayı, çoğu âlim memleketinden ayrılıp diyâr-ı Rûm’a gelmiş ve bu saygıdan istifade etmek üzere burayı vatan edinmeye karar vermiştir:

...ve ol memâlikün selâṭîn ü ḥavâḳîn ve vüzerâ vü ümerâsı zamânlarında olan münşîlere küllî iclâl ü ta‘zîm ve i‘zâz ü tekrîm idüp sâ’ir mevâlî-yi ‘izâm ve ahâlî-i kirâma idegeldükleri ḥürmet ü ri‘âyetlerini anlar ḥaḳḳında daḥı mebzûl u maşrûf ve e‘inne-i ḥuyûl-i ḥüsn-i kabûllerini anlar cânibine müşennâ vü ma‘ṭûf eylemişler. Nitekim kütüb-i tevârîḥde meşṭûr ve elsine-i şüyûḥ-ı rûzgâr-dîdelerde mezkûrdur ammâ diyâr-ı Rûm-ı sa‘âdet-mersûmun ḥafẓha lillâhi l-mülk al-qayûm عن هجوم قدوم اهل الشوم الى وقت egerçi kim ‘ulemâ vü fuḳalâsı selâṭîn-i Âl-i ‘Oşmân ابد الله ابد الله ابد الله 1 egerçi kim ‘ulemâ vü fuḳalâsı selâṭîn-i Âl-i ‘Oşmân 2 ḥazretlerinin eyyâm-ı devletlerinde ve hengâm-ı sa‘âdetlerinde faẓl u kemâle raḡbetleri vâsıtasıyla ve ehl-i faẓîlet ü efḍâle ri‘âyetleri rābıtasıyla mevâlî-i ‘Arab’dan mütefevviḳ u mâhir ve ehâlî-i ‘Acem’e baḥş ü cedelde her cihetden ḡalebeye kâdir olagelmişlerdür, nitekim ehl-i inşâfa ḥafî ve muḥtefî degüldür. Ol cihetdendür ki ekşer efâzıl-ı ‘ulemâ-i ‘Arab u ‘Acem ve aḡleb emâşil-i fuḳalâ-i Türk u Deylem gerçi kim (...) dimeyüp niçesi beytinden belki ehl-i beytinden

¹ “Melik ve Kayyum olan Allah onu kötülük ehlinin hücumundan malum güne (kıyamete) kadar korusun.”

² “Allah saltanatlarını kıyamete kadar daim eylesin.”

müfâraḳat ve hicret idüp merzbûm-ı diyâr-ı Rûm'a gelüp istifâde-i faẓl u kemâl ve istifâza-i inṭizâm-ı ahvâl ve istiḥşâl-i manşib u câh ü mâl için gelüp tavaṭṭun ve ḳarârı ihtiyâr eyleyüp küllî i'tibâr bulmuşlardır. (*Münşe'ât*, vr. 63b-64b)

Fevrî'nin inşâ, kitabet ve münşî kavramları hakkında ortaya koyduğu tarihî ve teorik değerlendirmeler burada bitmektedir. Bundan sonra kısaca, Osmanlı devlet adamları nezdinde inşâ ehlinin kıymetine dair bazı tespitler yapmakta ve sözü yine Vezir-i Azam'ın vezâreti devrinde inşâ ehlinin durumuna getirmektedir. Bu konuda hem sanat ve sanatçıdan anlamayan bazı devlet adamlarını eleştirmekte hem de Vezir-i Azam gibi devlet adamları sayesinde kıymetli olanlara gerekli hürmetin gösterildiğini de ifade etmektedir:

Ammâ ki bu zamâna gelince şadr-ı sa'âdet ve pâye-i vezârete ve maḳâm-ı ri'âyet ve terbiyet-i ehl-i faẓilete ḳadem başan erbâb-ı devletün egerçi ba'zısı meḳâdir-i nâsı teşḫis ü ta'yîn ve merâtib-i e'âlî vü edânîyi temyîz ü tebyîn idüp muḳtezâ-yı ilmleriyle 'âmil ve terbiyet-i e'âlîye mâ'il olmuşlar. (*Münşe'ât*, vr. 64b)

Münşe'ât'ın yer alan bu muhteva değerlendirildiğinde birkaç önemli husus ortaya çıkmaktadır. Fevrî, eserde hem klasik eserlerin tertip usullerine bağlı kalmış hem de belli bir düzen dâhilinde hareket etmiştir. Mukaddime kısmında yer alan bu muhteva, hem Fevrî'nin edebiyatın temel meselelerinden olan şiir ve inşâ konusundaki bilgi birikimi ve temel kaynaklara olan hakimiyetini göstermesi hem de XVI. yüzyıl Klasik Türk Edebiyatı'nda münşe'ât kültürü ve geleneğinde tartışılan mevzulara ilişkin fikir vermesi açısından önemli veriler sunmaktadır.

2.2. Münşe'ât-ı Fevrî'nin İncelenmesi

2.2.1. Münşe'ât-ı Fevrî'nin Muhtevası

2.2.1.1. Mukaddime

Münşe'ât-ı Fevrî mukaddime ve mektup bölümleri olmak üzere iki kısım şeklinde tertip edilmiştir. *Münşe'ât*'ın mukaddime kısmı vr. 1b'den başlamakta ve 67b'nin sonunda bitmektedir. Ayrı başlık halinde sunulmamış olsa da müellifin mukaddime ve mektup bölümlerinin ayırımına dikkat ederek eseri tertip ettiği görülmektedir.

Mukaddimenin 1b-5b varakları arasındaki kısımda “kelâm” yani “söz” kavramının önemi İlâhî yönü üzerinde durulmaktadır. Sözün kaynağı ve başlangıcının Allah'a şükretmek olduğu; Allah'ın esmâ ve sıfatlarının, fasih ve belîğ kelâmın özü olduğu, insanın henüz çamur iken ona ruh verilip binâ edilen gök kubbe ile beraber, verilen nimetlerle şükretmesi için insanın yaratıldığı ifade edilmiştir. *Tahmid* kısmı Şeyhî'ye nazire olarak “Bu Tevhîd-i Sa'âdet-bağış Şeyhî'ye Tettebbu'dur” başlığıyla sunulan tevhid türündeki manzume ile bitmektedir (*Münşe'ât*, vr. 1b-5b). Bunun yanında söz konusu bölüm kıt'a, beyit, mısra şeklindeki manzumeler; sözün kıymeti, insan ve kâinatın yaratılması hakkındaki ayetlerden iktibaslar yapılmak suretiyle de zenginleştirilmiştir.

5b-7b varakları arasında “Na't-ı Cemîl-i Hâzret-i Sultân-ı Kâ'inât” başlıklı bir na't yer almakta, devamında Hz. Muhammed'in ve ashabının yüceliği 21 beyitlik bir manzume ile methedilmektedir. Na't bölümünden sonra 7b-8a varakları arasında Kanûnî Sultan Süleyman'ın övgüsüne geçilmektedir. Bu bölümde 16 beyitten oluşan manzume ile Kanûnî Sultan Süleyman'ın belâgat ve fesâhatte üstünlüğünden söz edilmektedir. Mukaddimenin 8a-53a varakları arasında, “A'yân-ı devlet ve erkân-ı sa'âdetden Hâzret-i Vezîr-i A'zam ve cenâb-ı destûr-ı mufahham, nâzım-ı menâzım-ı umûr-ı Arab u Acem ve âkîd-i mu'âkîd-i meşâlih-i cumhûr-ı ümem” olarak takdim edilen Vezir-i Azam'ın siyasî ve ahlâkî hususiyetleri ile detaylı biçimde anlatılmaktadır. Fevrî; Paşa'nın adaleti, sözleri, fiilleri ve makamı ile halka rahmet ve iyiliğin sebebi olduğunu, kâmil ahlâkının ve güzel evsafının sayısız ve sınırsız olduğunu, bunlardan

“müşahede” veya “izan” ederek vâkıf olduklarını özet biçimde anlatacağını ifade etmektedir.

...mukteżāsınca nażar-ı i‘tibār ve istikşāf ü istiḥbār ve firāset ü istidlāl ve ilhām-ı ḥazret-i zū’l-celāl ve’l-ikrām ile iz‘ān idindüm, icmālen beyān ideyin. Ümīzdür ki nāzırına melāl ve sāmi‘ine kelāl ve kendülerün mizāc-ı leṭāfet-ımtizāclarına tafşıl-i aḥvāl ve ‘adem-i icmālden inhirāf ü ihtilāl ve şeml-i cem‘lerüne şe‘āmet-kesret-i kıl ü kāl ile teferruḥ-ı ittişāl gelmeyüp kelimātum teblīğ-i münşī ve ıtrā-yı şā‘ir ve tezyīn-i muşā‘bid ve taḥsīn-i sāḥire ḥaml itmeyeler. (*Münşe’ât*, 8b-9a)

Fevri bu konuyu aynı muhteva ile manzum biçimde de tekrar etmektedir. 10 beyitten oluşan manzumede, Paşa’nın “söz konusu anlatılan faziletlerinin her birisinin delillerle sabit olduğunu, bu anlatımda yalan ve asılsız ifadelerin olmadığını” dile getirmektedir (*Münşe’ât*, vr. 9a).

Manzumeden sonra Paşa’nın ahlâkî ve siyasî karakterine dair gözlem ve düşüncelerinin sunulduğu bölüm başlamaktadır. Bu bölümde muhtevanın sunum ve kompozisyonunu anlamak açısından *Münşe’ât*’taki örnek bir konuyu dil içi çevirisi ile buraya almak yararlı olacaktır:

İbadet konusunda ki (ibâdet) farz ve vaciplerin yerine getirilmesi, İslamiyet’e göre yasak olan şeylerin ve kabahatlerin terk edilmesi ve İlâhî emirlere boyun eğme ve Peygamberin sünnetlerine tabi’ olma ve (aynı zamanda) dünyada mutluluk, saygı ve esenliğin vasıtası, ahirette keramet ve kurtuluşun sebebi ve alakasıdır, güneşin batışından sabahın bitimine kadar Allah’a ibadet, dua ve yakarıшта bulunmaktan uzak kalmamıştır. Kimi zaman ayakta kimi zaman oturarak rüku ve secde ederek Hakk’ı tesbih ve temcid etmektedir. Ve “*Onlar ayakta dururken, otururken, yatarken hep Allah’ı anarlar.*” ayet-i kerimesinin de doğruladığı üzere, her gün muazzam aydınlığın başlagıcından (güneşin doğuşundan), muazzam feleğin gün dönümünün bitişine dek (güneşin batışı) emri altında bulunanların taleplerini dinlemek ve halkın isteklerini yerine getirip bunları tamamlamak için uğraşmaktadır. Gâh mazlumun yakasını zalimin zulmünden kurtarır gâh kin ve öfke sahibinin baskınından aciz kimseler için bir sığınak olur. Zalim ve bozguncuyu aşağılayıp halkın hizmetine, adalet sahibi kimseleri saygı ve doğruluk ile fukara ve muhtaçların himayesine sevk etmediği zaman yoktur. (*Münşe’ât*, vr. 9a-10a)

Fevrî, bu şekilde ilgili mevzuda düşünce ve tespitlerini anlattıktan sonra genelde burada olduğu gibi aynı muhtevada bir manzume (beyt, kıt'a, nazm vb.) ile konuyu bitirip diğerine geçmektedir:

‘Adl u dâda çalışur her seher aḥşama deḡin
Tā ki olmaya mühimmât-ı ra‘ iyyet zāyi‘

Her gice subḥa deḡin Ḥaḡḡ’a ‘ibâdet eyler

Kendü olmamaḡiçün rûz-ı kıyâmet t zāyi‘ (*Münşe’ât*, vr. 10a)

Paşa’nın vasıflarının anlatıldığı bütün bölümlerin kompozisyon ve üslubu büyük ölçüde böyledir. *Münşe’ât*’ın mukaddime kısmında yer alan diğer mevzular kompozisyon açısından, yukarıda kısaca incelenen “ibâdet” mevzusu ile büyük ölçüde aynıdır. Mukaddime kısmında, Paşa sırayla şu başlıklar altında anlatılmaktadır: “‘İbâdet”, “ihlās”, “du‘ ā”, “şükr ü sipās”, “şabr”, “rızā”, “tevekkül”, “ma‘ nā-yı ḡayā”, “sa‘ âdet-i ‘ iffet”, “ādāb”, “mertebet-i ‘ ulüvv-himmet”, “‘azm”, “cidd ü cehd”, “şebāt”, “ḡaḡiḡat-i ‘ adālet”, “şafḡ u ‘ afv”, “ḡilm”, “ḡulḡ u rıfḡ”, “şefḡat u merḡamet”, “temḡid-i ḡavā‘ id-i ḡayrāt ve te’sis-i meḡānī-müberrāt”, “cūd u seḡā ve ādāb-ı iḡsān u ‘ aḡā”, “tevāzu‘, diyānet ü emānet”, “vefā-yı ‘ ahd”, “şıdk u şafā”, “incāḡ-ı ḡacāt-ı enām”, “müḡāvere vü tedbīr”, “te’ennī vü ta‘ cīl”, “ḡazm ü iḡtiyāḡ”, “şecā‘ at”, “ḡayret”, “siyāset”, “teyāḡḡuz u ḡibret”, “ferāset”, “kitmān-ı esrār ve esrār-ı aḡbār u āḡār ve iḡfā-i ḡavādiḡ ü vāḡi‘ āt-ı dār u diyār”, “iḡtinām-ı fırsat-ı eyyām ve iḡtinā-i müsā‘ ade-i gerdiḡ-i şühūr u a‘ vām”, “ri‘ āyet-i ḡuḡūḡ”, “muḡāḡabet-i kemele-i aḡyār u ebrār”, “mücānebet-i cehele-i fessāḡ u eḡrār”, “ādāb-ı vezāret-i ‘ uzḡā ve ri‘ āyet-i şürūḡ-ı devlet-i kübrā” (*Münşe’ât*, vr. 9a-53a)

Mukaddimenin kalan kısmında şu konular üzerinde durulmaktadır: Şiirin önemi, inḡānın şiire üstünlüḡü, şiir ve inḡānın teorik olarak mukayesesi; Arap, Fars ve Osmanlı kültüründe inḡā ve kitabetin durumu, gelişimi; katiplerde aranan vasıflar, ünlü münḡî ve sanatçıların şiir ve inḡānın faziletleri hakkındaki düşünceleri, bu düşüncelere Fevrî’nin yaklaşımı ve eleştirileri, münḡe’âtın tertibine dair Fevrî’nin izahatı.

2.2.1.2. Mektuplar

2.2.1.2.1. Mektupların Muhtevası

Münşe'ât-ı Fevrî'de kırk iki mektup sureti mevcuttur. 3'ü Arapça, diğerleri ise Türkçe olan bu mektuplar ağırlıklı olarak XVI. yüzyılda yaşamış siyasî ve ilmî kimliğe sahip şahıslarla yapılan yazışmaların örnekleridir. Burada mektuplar eserdeki tertip sıralarına göre numaralandırılmış ve hem muhtevaları hem de muhatapları açısından değerlendirilmiştir.

1. Mektup: Başlıktaki “Ḥazret-i Vezîr-i A'zam-ı Ma'hûd” ifadesinden Vezir-i Azam Ali Paşa'ya gönderildiği tahmin edilmektedir. Mektuba “..bir ders-ḡānelü ve on beş hücrelü medrese-i 'ālîye ve mu'allim-ḡāne-i müte'ālîye...” (*Münşe'ât*, vr. 69a) bina ettirmesi sebebiyle Paşa'yı tebrik etmekle başlayan Fevrî, devamında kendi biyografisi, eğitimi ve bazı eserleri hakkında bilgiler vermekte, manzum ve mensur ifadelerle kendi edebî ve ilmî birikimini övmekte hatta meydan okumaya varan ifadeler kullanmaktadır. Fevrî gerek üslup gerekse edebî kudret açısından kendini büyük şâir, âlim ve filozoflarla mukayase ederek hepsi ile boy ölçüşebileceğini ifade etmektedir. Mektubun sonunda;

Cihân luṭfuṇla ma'mûr oldu *Fevrî* ḡuluṇuṇ ammā

Şorarsaṇ nicedür fi'l-cümle aḡvâl-i perişānı (*Münşe'ât*, vr. 77b)

beytiyle başlayan bu manzume ile Paşa'ya himâye ve mansıb talebini arz etmektedir.

2. Mektup: Bostan Çelebi'ye yazılmıştır. Mektup, Bostan Çelebi için oldukça sanatlı bir inşâ üslubuyla kaleme alınan övgü ve dua ifadeleri ile başlamaktadır. Devamında yer yer manzumelere da başvurarak kendi durumunu arz etmektedir. Fevrî mektubu; “...kemîneye münāsib ne idüḡine ve 'ināyet-i bî-ḡāyet-i ḡazret-i sa'âdet-menzilete liyāḡat ne vaḡt olacaḡına a'lem ü aḡkemdür ve dā'î-i sâ'î ta'yîn-i merām u tebyîn-i maḡām maḡżan ta'yîn-i ṡarîḡdür ki ḡayr-i ḡaḡîḡdür.” (*Münşe'ât*, vr. 79a-79b) ifadeleri ile bitirmektedir.

3. Mektup: Bostan Çelebi'ye yazılmıştır. Mektuba;

İşitdüm kim ḥalāş olmuş marāzdan cism-i cānānum
Sevincinden çıkayazdı ten-i bīmārdan cānum

Ölürsem ben kırmaz ḳahr-ı dehr u zecr-i hecr ile

Cihānda çok yaşasun tek benüm devletlü sulṭānum (*Münşe'ât*, vr. 79b)

beyitleriyle başlayan Fevrî önce Bostan Çelebi'nin hastalanması haberini duyması karşısında duyduğu üzüntüyü ifade etmektedir. Mektubun ikinci kısmında "...bir miḳdār hevā-yı nā-mülā'imden müte'essir ve rüzgār-ı muḥālifden müteḡayyir olup..." (*Münşe'ât*, vr. 81b) diyerek Bostan Çelebi'nin evladının da hastalıktan kurtulması karşısında mutluluk duygularını ifade edip mektubu bitirmektedir.

4. Mektup: Bostan Çelebi'ye yazılmıştır. Fevrî, mektubun hāmili olan Cevrî'nin işlediği kabahatten dolayı kendisinden bu mektubu yazmasını istediğini ve işlediği kabahatten dolayı pişman olduğunu şöyle arz etmektedir:

...ālūde-i çirk-āb-ı cürm ü günāh ve müsteḥaḳ-ı te'dīb ü ta'zīb ve sezāvār-ı belā-yı siyāh bende-i efgende vü kemīne-i şermende sābıḳā 'adem-i rü'yet ve ḳillet-i dirāyet sebebiyle kendüden şadır olan ḳabāḫatine tā evvel demden nādim ve ol āsitāne-i sa'ādetün ḥüddāmınun ḫāḳ-pāylarına yüz sürüp 'arz-ı tevbe vü istiḡfāra 'āzim... (*Münşe'ât*, vr. 83a)

Fevrî, Bostan Çelebi'den Cevrî'nin affedilmesini istemekte, rica üzerine bu mektubu kaleme aldığını da belirtmektedir.

5. Mektup: Bostan Çelebi'ye yazılmıştır. Fevrî, Bostan Çelebi'ye sıkıntılı ruh halini ve bunun sebeplerini yakınmak üzere mektubu yazdığını ifade etmektedir. "...bu kemīne ol āsitāne-i sa'ādet-āşiyānenün şeref-i ḫidmetinden dūr ve ol zāt-ı melek-şifātun ḫuḫūz-ı ziyāret ü muvānesetinden mehcūr ve bu devr-i pūr-cevrün revişinden ve dehr-i pūr-ḳahrın gerdişinden zelīl ü maḫhūr olup..." (*Münşe'ât*, vr. 87b) ifadeleri ile Bostan Çelebi'den ayrı düşmenin verdiği sıkıntıya da vurgu yapmaktadır. Mektubun devamında çeşitli

iftira ve tahkir edici dedikodulardan dolayı duyduğu üzüntüyü “...ve velvele-i teşnî‘-i erâzil-i bed-ḥaşâ’il ve şeytanet-i şemâ’ilden kendü vücûdı müstekreh ü menfûr olmak cem‘ olduğundan...” (*Münşe’ât*, vr. 87b) ifadeleriyle Bostan Çelebi’ye iletmektedir.

6. Mektup: Fevrî tarafından, muhatabın kimliğine dair ayrıntı verilmeden kaleme alınmıştır. Mektup;

Ne mektûba sığdı ḥadîṣ-i firāk

Ne zarf-ı ḥurûfa ḡam-ı iştîyāk

Derûn-ı dilim nārın itsem raḡem

Ser-â-ser yazdı devât u ḡalem (*Münşe’ât*, vr. 89a)

manzumesi ile başlamakta;

Kûy-ı hecrûnde belâ içre ḡalupdur cānum

Kerem eyle beni unutma benüm şulṡānum (*Münşe’ât*, vr. 90b)

beytiyle de sona ermektedir. Mektup, muhataba karşı duyulan özlem duygularının oldukça lirik şekilde sunulduğu bir kompozisyona sahip olup baştan sona kadar, kısa olmasına rağmen, manzum yönü ağır basan bir üslupla kaleme alınmıştır.

7. Mektup: Fevrî tarafından Bostan Efendi’ye yazılmıştır. Mektup, muhteva bakımından çeşitlilik arz etmektedir. Mektupta, “...sene 952 Şaferü’l-muzafferenüñ yigirmi altıncı güninde maḡrûse-i Edirne’den ḡāḡ āb-ı Tuncavār ve ḡāḡ baḡr-i Merīc-kirdār sebük-bār sükûn-ı vaḡārla refṡār ve ḡāḡ seyl-āb-ı Ārda-mişāl ve mānend-i bād-ı şimāl sür‘at u isti‘cāl ile seyr ü ḡüzār eyleyüp...” (*Münşe’ât*, vr. 93b) yani 9 Mayıs 1545 tarihinde Edirne’den yola çıkıldığı; “...ḡurre-i rebi‘ü’l-evvelde maḡrûse-i İstanbul’a duḡûl u ḡulûl olındı.” (*Münşe’ât*, vr. 93b) ve “...māḡ-ı mezbûruḡ sekizinci gûnidür gemiye girelden...” (*Münşe’ât*, vr. 96a) ifadeleri ile de mektubun ne zaman yazıldığı ifade edilmektedir. Bu bilgilere göre Fevrî, 9 Mayıs 1545’te gemi ile yola çıkmış 20 Mayıs 1545’ta mektubu yolculukta iken kaleme almıştır. Yukarıda da iktibas

edilen ifadelerden mektubun bu yolculukta kaleme alındığı ve başlıktaki “Mekke-i Müşerrefeye Teveccüh Olındukda Gemi ile Gelibolu’ya Varıcağ Bostān Efendi medda’llāhu zılāle celālehu Ḥāzretlerinüñ Ḥāk-pāy-ı Sa’ādet-menāllarına İrsāl Olınmışdur.” (*Münşe’ât*, vr. 90b) ifadelerinden bu esnada Gelibolu’da olduğu, burada yolculuk hakkında Bostan Çelebi’ye saygıları ile beraber yolculuğun hem zorlukları hem de ahvalini arz etmek üzere kaleme alındığı anlaşılmaktadır.

8. Mektup: Muhataplarının kimliğine dair ayrıntı verilmemiştir. Hem başlıktaki “Aşhāb-ı Devletüñ Biri Ağzından Vüzerānuñ Birine...” ifadelerinden hem de mektuptaki; “...kevkeb-i ṭālī’-i meymūn ve sitāre-i baḥt-ı hümāyūn tevālī-i burūc üzre ḥareket ü ‘urūc idüp ufḡ-ı sa’ādetden ṭālī’ ve zırve-i felek-i devletde lāmi’ olup şadr-ı vezāret-i pādīşāh-ı ‘ālem-penāh *ḥalledet ḥilāfetehu* zāt-ı şerīf-i vācibü’t-teşrif ile taḥşīl-i ḡadr u şeref itdi.” (*Münşe’ât*, vr. 97a-97b) ifadelerinden muhatabın önemli bir göreve atanması nedeniyle onu tebrik etmek ve atama karşısında duyulan mutluluğu iletme üzere kaleme alınmıştır.

9. Mektup: Bir atanma tebriği amacıyla kaleme alınmıştır. Muhatabın kimliğine dair ayrıntı verilmemiştir. Ancak; “Ol cenāb-ı sa’ādet-me’āb u faẓīlet-niṣāb ile ḡazā-yı maḥrūse-i Burusa’ya teşrif buyurıldığı ḡaber-i meserret-eşer ve kelām-ı sa’ādet-encāmı daḡı āsmānī ve kelām-ı Rabbānī gibi sem’-i cān u ḡuş-ı cenāna nāzil ü vāşıl olalı...” (*Münşe’ât*, vr. 98b) ifadelerinden her iki muhatabın da Bursa’da olduğu ve atamanın Bursa’ya yapılan bir devlet görevini işaret ettiği tahmin edilebilir. Mektup aynı muhtevadaki bir manzume ile bitirilmiştir.

10. Mektup: Bostan Çelebi’nin oğlu Mehmed Çelebi’nin atamasını tebrik etmek üzere kaleme alınmıştır. Mektuptaki; “Nā-gāh rūz-ı ‘ıyd gibi bir vaḡt -i sa’īdde bir berīd-i sa’ādet-nüvīdden ol ferīd ü vaḡīd ve eşref-i netāyic-i muḡaddemāt-ı ‘anāşır u mevālīdin sa’ādetle mu’īd olması ḡaberiyle cān u dile lezzet-i ḡadīd ḡāşıl olıcağ...” (*Münşe’ât*, vr. 99b) ifadelerinden muhatabın medresede mu’īd yani müderris yardımcısı olarak atanmasına dair yazılmıştır.

Mektup oldukça kısa yazılmış olup bu konuda müellif “...bu miḳdār tesvīd ile iḳtifa olunup tekellüf-i inṣā vü ta‘assüf-i medḥ ü ıtrādan nāme tecrīd kılındı.” (*Münşe’ât*, vr. 100b) diyerek mektubun kısa tutulmasına bir açıklık getirmektedir.

11. Mektup: Bir atanmayı tebrik etmek üzere kaleme alınmış olup muhatabın ismi verilmemiştir. Mektuptaki “..şah-n-ı medāris-i şemānī, envār-ı mihr-i fezā’il āfitāb-ı leme‘ānından ve eşi‘a-i ḥurşīd-i fevā’id māh-tāb-ı dıraḥşānından mānend-i ḳubbe-i çarḥ-ı berīn ve mişāl-i basīṭ-i ferş-i zemīn müstezī vü müstenīr eyledüginün ḥaber-i sa‘ādet-eşeri...” (*Münşe’ât*, vr. 100b-101a) ifadelerinden muhatabın medresede bir göreve atanmış olması haberinin tebrik edildiği tahmin edilmektedir. Mektupta ayrıca verilen görevin, muhatabın layık olduğu görevin alt derecelerinden biri olduğu ifade edilip mektubun bir kısmı teselliye ayrılmıştır.

12. Mektup: Bir atanmayı tebrik etmek üzere kaleme alınmıştır. Mektubun girişinde yer alan; “...merḥūm u maḡfur lehum sa‘īdül-ḥayāt ü şehīdü’l-memāt efḍalü’l-‘izzāt ve’l-mücāhidīn-i eşref-i kümāt-ı erbābü’d-dīn Ḥayre’d-dīn Paşa Medresesi ol semiyi-yi ḥayrū’l-enām ‘aleyhi’s-şalavāt ve’s-selām ḥazretleriyle müşerref olduğu istimā olıcaḳ...” (*Münşe’ât*, vr. 102b) ifadelerden Âhî-zāde Muhammed Çelebi’nin Hayreddin Paşa Medresesine atanmasını tebrik etmek üzere kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Âhî-zāde Muhammed Çelebi’ye önceleri Ali Paşa Medresesi verilmiş ama daha sonra bu medreseye tayin edilmiştir. Mektupta kısmen bu değişikliğe dair teselli duyguları da ifade edilmiştir.

13. Mektup: Bir atanmayı tebrik etmek üzere kaleme alınmıştır. Nişâncı-zāde Efendi’nin Kasım Paşa Medresesine atanması haberinin duyulmasından duyulan mutluluğun ifade edildiği bir mektuptur. Mektubun girişinde dua ve tazim ifadeleri oldukça kısa tutularak “...Hemān Ḥudā-yı te‘ālā ve tebārek meymūn u mübarek eyleyüvirüp muḳaddime-i kitāb izdiyād-ı ‘ömr ü devlet ve

dībāce-i risāleyi irtifā'-ı kadr u rif'at idivire, āmīn yā Rabbü'l-‘ālemīn.” (Münşe'ât, vr. 104b) ifadeleri ile görevin teбриğine geçilmiş ve muhataba dua edilerek mektup bitirilmiştir.

14. Mektup: Bostan Çelebi ağzından Şeh-zâde Selīm'e yazılmıştır. Mektubun başlığından anlaşıldığına göre Bostan Çelebi henüz, Sultan şeh-zâde iken onunla yazışıp dostluk kurmuştur. Mektup, Şeh-zâde'nin övgüsüne dair uzun bir giriş ile başlamaktadır. Mektuptaki; "...huşûşen bu bende-i kemīne ve çāker-i dīrīne ki mā-teķaddemden ol 'atebe-i 'aliyyenüñ huddām-ı sa'ādet-fercāmlarınüñ hayr-h'āh ve muhliş-i bī-iştibāhlarındandır.” (Münşe'ât, vr. 105b) ifadelerinden Bostan Çelebi'nin Şeh-zâde'ye bağlılığını sunma gayreti içinde olduğu görülmektedir. Mektup, bu bağlılığı ve kendisine hizmete devam etmeye hazır olduğunu bildirmek üzere kaleme alınmıştır. Mektubun sonunda Şeh-zâde Selīm için 5 beyitten oluşan bir manzume ile saadet ve saltanatının devamı için dualar edilmiştir.

15. Mektup: Mektup bir yazışmanın devamında kaleme alınmıştır. Mektuptan anlaşıldığına göre önce Şeh-zâde Selīm, Bostan Çelebi'ye bir mektup ile ahvalini sormuştur. Bostan Çelebi de;

Güne güne tebcīl ü ta'zīm ve hezārān hezār teclīl ü tekrīm ile taķbīl
olunup gāh hırz-ı emānī ve nüsha-i şādmānī gibi ol kitāb-ı mübārek tāt-ı
tārek kılınup ve gāh şahā'if-i meşāhif ve heyākil ü hamā'il gibi rüy u
cebīn ve çeşm-i cihān-bīne sürilüp, beyt, li-münşi 'ihī:

Evvel ol mektūbı teclīl ile taķbīl eyledüm

Tāt-ı ser-i nūr başardur diyü tebcīl eyledüm (Münşe'ât, vr. 106b)

ifadeleri ile mektup karşısında duyduğu mutluluğu ifade etmek üzere kaleme almıştır. Mektup ayrıca bu sevincin ifadesinden sonra Şeh-zâde için mensur ve manzum dualar ile devam etmektedir.

16. Mektup: Bostan Çelebi ağzından yazılmış ancak muhatabın adı açık biçimde verilmemiştir. “Bu Dağı Cenāb-ı Fazīlet-me'āb Bostān Efendi

Ağzından Şeh-zâde-i Cüvân-baht Hazretlerinün Mektüb-ı Şerîflerine Cevâb Yazılmışdır” ifadelerinden önceki mektuba yapılan atıf sayesinde, bu mektubun da Şeh-zâde Selîm’e yazıldığı anlaşılmaktadır. Mektup Arapça bir manzume ile başlamaktadır. Manzumede Şeh-zâde’nin mektubu İlahî hitâba sahip bir metne teşbih edilerek mektubun Bostan Çelebi’ye verdiği mutluluk ifade edilmiştir.

17. Mektup: Mi’mar-zâde Efendi’nin ağzından Şeh-zâde Selîm’e yazılmıştır. Mi’mâr-zâde’nin İstanbul Kadılığından azledilmesi üzerine kaleme alınmıştır. Mektup Şeh-zâde Selîm’e uzun sayılabilecek mensur bir dua ve övgü ile başlamaktadır:

Mâdâm ki şehriyâr-ı cihâr-bâliş-i gerdün serîr-i felek-i nîl-gün ve tahtgâh-ı çarh-ı bûkalemûna cülûs idüp envâr-ı didâr ve eşî‘â-i ruhsâr-ı tâbdârı eṭrâf u eknâf-ı ‘âlemden ve ‘uyûn-ı a‘yân-ı âdemden zâlâm-ı deycûrî dūr u fûtûr şeb-i bî-nûrî mehcûr idüp dil ü dîde-i mâr u mûr ve cân-ı sitem-keşîde-i merdûm ü vuhûş u tûyûrî rûşen ü pûr-nûr ve ferâhnâk u mesrûr eyleye.” (*Münşe’ât*, vr. 110a)

Bu övgü dolu girişten sonra;

Oldukça mih-i dehrün taht-ı felek-mekânı

Şâh it cihâna yâ Rab Sulṭân Selîm Ḥân’ı (*Münşe’ât*, vr. 110b)

beyitleriyle başlayan 6 beyitlik bir manzume ile aynı ifadeler tekrarlanmaktadır. Mektubun devamında müellif, bir süredir kendisinin uzlette yalnızlığa çekilmiş bir halde beklediğini, bu yüzden Şeh-zâde’nin yardımına muhtaç olduğunu ifade etmektedir. Mi’mar-zâde, İstanbul Kadılığından ma’zul olup Sultan’a bu durumu şikayet etmekte ve ondan yardım istemektedir.

18. Mektup: Bostan Çeleb’nin ağzından Şeh-zâde Selîm’e teşekkür için kaleme alınmıştır. Mektup Sultan için uzun mensur bir dua ve övgü ile başlamaktadır. Bu uzun kısımdan sonra 6 beyitlik bir manzume ile dua ve övgü ifadelerine devam edilmektedir. Mektupta,

...nûr-ı dîde-i Âl-i ‘Osmân ve server-i şîne-i eşref-i havâķin-i devrân el-Sulṭân ibnû’s-Sulṭân el-Sulṭân Murâd Ḥân ce‘alahullahu te‘âlâ كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ

اصْلُهَا ثَابِتٌ وَقَرَعُهَا فِي السَّمَاءِ¹ h azretlerin n mir-  lemligi h idmetiyle te  r f
buyur laldan vaz ife-i ed ie-i ma h de ve  ab le-i ez  r-  esniye-i
mev  de iz  fen muz   afeten ed  v   az a olunmak l z m  v cib
olmuşdur. (*M      t*, vr. 113a)

ifadeleri ile Bostan  elebi'nin Ahmed adlı bir kethüdanın Sultan Sel m
tarafından,  eh-z de Murad'ın mir- lemligi ile görevlendirilmesinden duyulan
mutluluğu ve buna karşı teşekkürü sunmak üzere kaleme alınmıştır.

19. Mektup:  eh-z de Sel m için uzun bir övgü ile ba layan mektup,
manzum-mensur karışık biçimde kaleme alınmıştır. Hizmet ilerinden birinin
a zından, atının ölümü nedeniyle,  eh-z de Sel m'den at talep etmek
maksadıyla kaleme alınmıştır. Mektuptaki ifadelere göre bu z t uzun süredir
devlet hizmetindedir. Mektupta;

Benüm   vus-gerden var idi bir t   i atum kim

 derdi niçe kez bir mi hin n üstinde cevlan i (*M      t*, vr. 114a)

beytiyle ba layan bir manzume ile atın ölümü anlatılmaktadır. Adı açıklanmamış
olan muhatap; bu konuyu birine danı t ğını, bu z tın da kendisine Sultan ile
konuşmasını tavsiye ettiğini anlatmaktadır. "...ve ehl-i sefer d   i- i a  er kendü
bende-i e gendeleris n, at degül ti  da ı dir   buyurulmaz,  l t-  sefer degül
esb b-  H z r da ı in  m olunur diyü buyurdu." (*M      t*, vr. 114b) ifadeleriyle
bu zatın; Sultan'dan yeni at talep ederse bu talebin kar ılanaca ını tavsiye ettiği
için bu mektubu kaleme aldığını söylemektedir.

20. Mektup: Mektup bir yazı manın neticesinde kaleme alınmıştır.
Ba lık ve muhteva bir arada değerlendirildiğinde öncelikle  eh-z de Sel m'in
Fevr 'ye kendi hattıyla mektup kaleme aldığı, mektupta Fevr 'nin ahv lini sorup
ondan bazı gazelleri kendisine göndermesini talep ettiği anlaşılmaktadır. Bu
mektup da  eh-z de'nin sipariş ettiği gazellerin "zeylinde" Fevr  tarafından
kaleme alınmıştır. Mektubun sonunda Fevr ;

¹ "Güzel sözü, kökü sabit, dalları gökte olan güzel bir a aca benzetti." ( brahim, 24)

Şeh nāmem anduġı beġe ‘ izzet nişānıdır
Şeb̄t itdüġi kemāl-i sa‘ ādet nişānıdır

Hāl-i ḥaķiri şorduġı sulṭān-ı kām-yāb
Luṭf u kerem ‘ alāmeti devlet nişānıdır

Fevrī başuġa nükte ile nokṭa ḳoduġı
Dāġ-ı ḳabūl u mihr-i mürüvvet nişānıdır (*Münşe’ât*, vr. 115b)

manzumesiyle Şeh-zāde’nin bu isteġi ḳarşısındaki mutluluġunu, ahvalini sormasının kendisi için ifade ettiġi kıymeti de dile getirmiştir.

21. Mektup: Bir atama tebriġi amacıyla kaleme alınmıştır. Paşa Yigit Bey adlı birinin aġzından adı verilmeyen bir zâtın vezirliğe atanması üzerine yazılmıştır. Mektuba bir manzume ile başlanmış, devamında mensur ve oldukça uzun bir dua ve övgü ile devam edilmiştir. Daha sonra Paşa Yigit Bey,

Cenāb-ı sa‘ ādet-me‘āb-ı ‘ adālet-niṣābla sadāret-i vezāret-‘ uzma ve merkez-i devlet-i dūnyā vü ‘ uḳbāya teṣrīf buyurıldıġı ḥaber-i meserret-eşeri irişüp dil-i mürdeye tāze ḥayāt ve ḥātır-ı muṣṭaribe kemāl ile şebāt virüp ḳuvā-i za‘ īfeye tamām ḳuvvet ve ā‘ zā’-i naḥīfeye ḳünhiyle ḳudret virdi. (*Münşe’ât*, vr. 117a)

ifadeleriyle duyduġu atama haberi üzerine yaşadığı mutluluġu, bu haberle adeta yeniden hayat bulduġunu manzum biçimde de yineleyerek mektubu bitirmektedir.

22. Mektup: Muhatapların kimliği bilinmemektedir. Mektubun sahibi;

...bende-i dā‘ ī-i şākirü’l-mesā‘ ī olmaġla iftiḥār idegelen du‘ ā-gūylardan olmuştur ve ābā vü ecdād uşūl-i iḥlāş-nejād ve sāfiū’l-i‘ tiḳādı daḡı ol āsitān-ı mūkerremūḡ ki feyż-dīh-i kümmel-i benī Ādem ve sa‘ ādet-baḡş-ı aḳṭāb u efrād-ı ‘ ālemdür ḥayır-ḡāḥ-ı bī-iştibāhı olmaġla şöhre-i dār u diyār olan ṭavā’ifden olmuşturdur. (*Münşe’ât*, vr. 118a)

ifadeleri ile mektuba başlayıp muhatabın uzun zamandır hizmetinde olduġunu ifade etmiştir. Devamında ise görevinden ma’zul olduktan sonra muhtaç hale

düştüğünü dile getirmektedir. Muhtaptan talebini “...bu ḥaḳīr için iç illerinde bir medreselik tahşīl idivirmege iḥsān u meserret ve luṭf u himmet olunmağa ‘ināyet buyurıla ki...” (*Münşe’ât*, vr. 119b) ifadeleriyle, iç illerden birinde bir medresede görev yapmak olduğunu, böylece gelecek olan maaşla kimseye muhtaç olmadan geçimini sağlayabileceğini ifade etmektedir.

23. Mektup: Atama talebi yazılmıştır. Mektup muhatap için mensur ve manzum dua ile başlamaktadır. Devamında “...ḥāmil-i varāḳa-i bendegī ve nāḳil-i ṣaḥīfe-i efgendegī Pīrī Çelebi bende bendeñüz...” (*Münşe’ât*, vr. 120b) ifadeleri ile Pīrī Çelebi isimli zāt için bir görev talep edilmektedir. Mektubun hāmili Pīrī Çelebi’nin, “...ve eşnāf-ı mekārīm-i aḥlāḳ-ı külliye ile daḥı mevşūf ve ḳānūn-ı ehl-i tahşīl üzre tamām ḥareketin tekmīl eyledikten şonra ba‘zı eyyām bu eḳallū’l-ḥüddām ile muşāḥabet-i ‘ilmiyye eylemiş, maḳbūl-i zamān ve tālibīn beyninde mümtāz ve yegāne du‘ā-gūyınuzdur.” (*Münşe’ât*, vr. 121a) kendini çeşitli ilimlerde yetiştirmiş olduğu da ifade edilerek kendisinin de onunla ilim tedrisinde bulunduğunu, ahlāk ve ilmî birikim açısından akranları arasında seçkin olduğu dile getirilmektedir.

24. Mektup: Atama talebi ile kaleme alınmıştır. Müderris Kara Çelebi Efendi ağzından İstanbul Kadısına yazılmıştır. Manzum-mensur dua girişinden sonra; “...ḥāmil-i varāḳa-i bendegī ve nāḳil-i nemīḳa-i efgendegī Mevlānā Muşliḥi’d-dīn bendeleri...” (*Münşe’ât*, vr. 122b) olarak takdim edilen bir zāt için görev talebinde bulunmaktadır. Kendisi için görev talep edilen kişi “...mekārīm-i aḥlāḳ ve meḥāsin-i ā‘māl ile mevşūf ve müddet-i medīd ve zamān-ı ba‘idden berü mesācid-i ‘ilmiyye ve mebāḥiṣ-i resmiyyesi vāsıtasıyla bu devlet-ḥāḥ-ı bī-iṣtibāha etemm-i intisābla müntesib ve eḥaṣṣ-ı ihtisāsla muḥteş olan du‘ā-gūylardan...” (*Münşe’ât*, vr. 123a) ifadeleri ile ahlākî ve ilmî karakteri hakkında olumlu değerlendirmelerle muhataba takdim edilmiştir.

25. Mektup: Mektup atama talebi ile kaleme alınmıştır. Lutfi Çelebi’ye sunulmuştur. Muhataba manzum-mensur karışık duadan sonra mektubun

hâmilinin tanıtımına “...hâmil-i varâka-i ‘ubûdiyyet ve nâkil-i sahîfe-i ruķiyyet Mevlânâ Hızır du‘â-güyîñuz ki...” (*Münşe‘ât*, vr. 124a) ifadeleri ile geçilmektedir. Kendisinin ahlâkî ve ilmî birikimi hakkında “Zekâ ve kâbiliyet ile maķbûl-i zamân ve akrân u emşâli olan ṯaliḇn beyninde yegâne idügi ‘ilm-i şerîf-i şeref-nümāya maķfî buyurılmaya.” (*Münşe‘ât*, vr. 124b) ifadeleri kullanılarak muhataba takdim edilmiştir.

26. Mektup: Tamamı Arapça kaleme alınmıştır. Şeyhî Çelebi’ye Ahmed isimli bir danışmend tavsiyesi ve atama talebi ile kaleme alınmıştır.

27. Mektup : Tamamı Arapça kaleme alınmıştır. Şah Çelebi’ye Mevlânâ Sinân isimli bir danışmendin tavsiyesi ve ataması talebi için kaleme alınmıştır.

28. Mektup: Tamamı Arapça kaleme alınmıştır. Mi’mâr-zâde Efendi’nin ağzından Bursa Kadısı Abdûlbâkî Çelebi’ye yazılmıştır. Mehmed Çelebi isimli bir danışmendin atanması talebi ile kaleme alınmıştır.

29. Mektup: Fevrî tarafından Âhî-zâde Efendi’ye yazılmıştır. Müellif, mektuba manzum bir dua ve övgü ifadeleriyle başlamaktadır. Devamında, “...bu fakîr-i hâķîr dâ‘î-i bî-devâ‘î ve muhliş-i mütehaşşîş-ı za‘îf ü nâ-tüvân ve sergeşte vü ser-gerdân ve bî-ser ü sāmānuñ ma‘rûz-ı ahvâl-i pür-melâl ve merfû‘-ı eţvâr-ı pür-ihtilâlî budur ki...” (*Münşe‘ât*, vr. 130b) ifadeleriyle muhataba sıkıntılı ahvalini arz etmektedir. Fevrî, erken yaşlardan itibaren ilim ve fenlerle meşgul olup vaktini hem faydalı işlerle geçirmişken, “...bize Medrese-i Vîze’yi ki mât-ekaddemden aña tekmi̱l-i faẓl ve kemâl-i hevesine varanlar mücerred taḥşîl-i cehl ü ḍalâl ve kesb-i māl u menāl sevdāsına ‘azîmet idenler maḥzân verziş-i âlām ve melâl eyleyügelmişlerdir erzânî buyurmuşlar.” (*Münşe‘ât*, vr. 131a) ifadeleriyle kendisine hak etmediğini düşündüğü görev olan Vize Medresesi verildiğini ifade etmekte ve bundan duyulan memnuniyetsizliğini dile getirmektedir. Önceleri bu atama karşısında rıza göstermek zorunda kaldığını daha sonra bu görevden çekildiğini ifade ederek bir süre beklemeye başladığını

ama sonunda bu mektubu yazmaya karar verdiğini belirterek muhatabına durumunu şikayet üslubuyla arz etmektedir. Mektup Ahmed Çelebi isimli, ilmi açıdan kendini yetiştirmiş ve şahsiyet olarak da kendisinden memnun olunan bir zât için bir uygun bir görev/ihsan talebiyle de devam etmektedir. Bu açıdan mektubun birden çok amaca yönelik kaleme alındığı söylenebilir.

30. Mektup: Mektup atama talebi ile kaleme alınmıştır. Kısa bir mektuptur. Mektupta muhatabın ismi yazılmamıştır. “Mevlānā Fülān” olarak tanıtılan dānişmend hakkında yazıldığından dolayı temsilî bir mektup olabileceği düşünülmektedir. Mektubun girişinde dua kısmı oldukça kısa tutulup asıl mevzuya geçilmiştir.

...Mevlānā Fülān du‘ā-güyıñuz ki taḥṣīl-i kemāl u ma‘rifete tamām ṭālib ve tekmīl-i fūnūn-ı faẓīlete cān u dilden rāğīb feh̄m u kiyāsetde ‘acīb ve zekā vü dirāyetde ġarīb-idrāk ve iz‘ānda nazīri ma‘dūm ve faẓīlet ü ‘irfānda aḳrān-ı zamānede ḳarīn ve şebīhi var idügi mevhūmdur. Niçe zamān kemīne ile mubāḥaşe idüp her dersinde ‘acā’ibī zuhūr ve her baḥşinde ġarā’ibī şudūr bulmuş du‘ā-güydur. (*Münşe’ât*, vr. 134a)

ifadeleriyle kendisine referans olunan zâtın adı verilmeden, muhataba takdim edilmiştir.

31. Mektup: Atama talebi ile kaleme alınmıştır. Mektup, Müderris Şeyhî Çelebi için mensur ve manzum dualarla başlamaktadır. Devamında; “...ḥāmil-i varāḳa-i bendegī ve nāḳil-i şaḥīfe-i efgendegī ‘Alī Çelebi bendeleri...” (*Münşe’ât*, vr. 135b) olarak tanıtılan ve hem ahlâkı hem de çalışkanlığından memnun olunan bir zât için görev talep edilmektedir.

32. Mektup: Mektup atama talebi ile kaleme alınmıştır. Mektubun başlığından muhatabın Âhî-zāde Mehmed Çelebi olduğu anlaşılmaktadır. Mektuba kısa tutulan bir dua ile başlanmıştır. Devamında kendisine görev talep edilen zâtlar, “...ṭab‘ı bülend ve zātı ercūmend Meḥmed Çelebi adlu bir dānişmend...” (*Münşe’ât*, vr. 137b) ve “...Ḥüsām-nām bir dānişmendimüz daḥı

vardur ki fi'l-ḥaḳīḳa ma' reke-i mübāḥaṣenün şamşām-ı ḥün-āşāmı ve meydān-ı münāzara-i fuḥūlün maḥzān bir seyf-i meslūlīdūr.” (Münşe'ât, vr. 138a) denilerek her ikisi de olumlu özelliklerle takdim edilmektedir. “...Recā olunur ki ikisine daḡı ḥücrecik himmet ü ' ināyet olına.” (Münşe'ât, vr. 138b) denilerek bu iki kişinin, birbirleriyle çok eskiden arkadaş olup birbirlerinden hiç ayrılmadıklarını ve onlara münasip bir görevin verilmesi rica edilmektedir.

33. Mektup: Mektup, atama talebi ile kaleme alınmıştır. Muhatapları tespit edilmemektedir. Muhataba uzun bir dua ile başlayan mektup; “...Mevlānā Fülāne'd-dīn dā' ileri müddet-i medīd ve ahd-ı ba' iddür ki bu ḥaḳīr dā' i vü ḡayr-ḡāḡh bī-devā' i ile müzākere vü mübāḡaşe ve müdārese vü muḡādeşe eyleyüp Mevlānā Fülāne'd-dīn dā' ileri...” (Münşe'ât, vr. 139b) ismi yazılmayan bir zât için görev talebinde bulunmak üzere kaleme alınmıştır. “Mevlānā Fülāne'd-dīn” olarak takdim edilen ve ismi verilmeyen danışmend hakkında yazıldığından dolayı, temsilî bir mektup olduğu düşünülmektedir.

34. Mektup: Mektup, 3 kişi için atama talebi ile kaleme alınmıştır. Ancak muhatabın kimliği açıklanmamıştır. Manzum ve mensur üslubun ayet, hadis ve kelam-ı kibarlarla çeşitlendirildiği, diğerlerine nispeten uzun bir mektuptur. Bu mektupta “Arazî-i Mukaddes”te kalan üç kişinin vasıfları anlatılmakta,

Mercū ve me'mūl ve mutazarri' u mes'ūldür ki eger ihvān-ı şafā vü ḡullān-ı vefādur eger ekābir ü e'ālī ve ahālī ü mevālīdūr, kendü şān-ı devlet-nişānlarına rūzī olan devlet ü sa'ādet ve zāt-ı kerīmü's-şifātlarına erzānī kılınān māl u ni' met-i şükrānesine kelām-ı şaḡīḡ-i ليس للانسان الا ما فمن يعمل مثقال 1 ma' nāsını delīl-i ṡarīḡ-i şalāḡ u sedād ve naşş-ı şarīḡ-i قل كل يعمل على 2 ذرة خيرا يره 3 mukteżāsınca her biri ḡāline münāsib ḡalīl ü keşīr-i iḡsān u in'ām

¹ “İnsan ancak çabasının sonucunu elde eder.” (Necm, 39)

² “Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu (karşılığını) görür.” (Zilzâl, 7)

³ “De ki: Herkes kendi mizaç ve karakterine göre iş yapar.” (İsrâ, 84)

ولا تستحي من العطاء القليل فان الخرم ان اقل منه¹ mübteğāsınca azdan çokdan luṭf
u kereme ihtimām idüp bu ez‘afü‘l-enām aḳallü‘l-ḥüddāmı bu teklîf ü
ibrāmda ma‘zür buyuralar. (*Münşe‘ât*, vr. 151a)

ifadeleri ile, ilimde ilerlemiş ve kendilerini “Allah yoluna adanmış salih kimseler” olan ancak maddî yardıma ve ihsana muhtaç oldukları ifade edilen bu zâtlar için yardım ve ihsan talep edilmektedir.

35. Mektup: Muhatabın kimliği açıklanmamıştır. Mektup, bir zâtın hastalanmasının duyulması üzerine geçmiş olsun dilekleri ve üzüntüleri iletmek üzere kaleme alınmıştır. Müellif mektupta muhatabın hastalığı karşısında duygularını, “...Allāh şāfî vü ḥakīm nāfî‘-i kāfî ḥabîr ü ‘alîmdür ki bu ḥālet-i vaḥşet-engîzün istimā‘ından bir mertebede ıztırāb u inkisār-ı bāl ve bir dāyirede te‘ellüm ü infî‘āl geldi ki ḳābil-i ta‘bîr ü taḳrîr degüldür.” (*Münşe‘ât*, vr. 152a) ifadeleri ile dile getirmektedir. Mektupta dikkati çeken başka bir durum da müellifin bu esnada ağır bir hastalığa tutulmuş olduğundan bahsetmesi, yoksa muhatabı ziyaret edeceğini ifade etmesidir: “...ammā kemîne-i dā‘î dāḥı niçe müddetdür ki ‘arîzā-i zaḥîrden tamām za‘îf ve ten-i bîmārını iḳtidār-ı kemāl ile naḥîf olup aṣlā seyr ü ḥarekete mecāl ve kıyām u ḳu‘ūda ihtimāl kalmamışdır.” (*Münşe‘ât*, vr. 152b) ifadeleri ile bu yüzden özürler arz edilip muhatabın iyileşmesi duaların edilmesi ile son bulmaktadır.

36. Mektup: Mektup, atama talebi ile kaleme alınmıştır. Başlıkta belirtildiği üzere Şeyh Bâlî ağzından Sunullah Paşa’ya yazılmıştır. Sun’ullah Paşa için uzun manzum ve mensur biçiminde dualar ile başlayan mektup, “...ḥāmil-i varāḳa-i iḥlāş ve nāḳil-i şaḥîfe-i ihtîşāş Sinān Çelebi du‘ā-güynüz ki aḥlāk-ı marziyye ile mevşûf ve ma‘ārîf-i cüz’iye ile ma‘rûf ḳulıñuzdur...” (*Münşe‘ât*, vr. 154a) ifadeleri ile mektubu götüren zâtın “murād”ının yerine getirilmesi ricasıyla kaleme alınmıştır.

¹ “Az olanı vermekten utanma, çünkü mahrumiyeti (vermemek) ondan daha azdır.”

37. Mektup¹ : Fevrî tarafından yazılmıştır. Mektubun başlığında “...Yārān-ı Şafā ve Ḥullān-ı Vefādan Biri...” (*Münşe’ât*, vr. 154b) ifadeleri vardır. Mektubun girişinde mesnevî biçiminde yazılan manzumede;

‘Alevî vü Kureşî Muṭṭalibî

Seyyidî ya‘nî ki ‘Âşık Çelebi (*Münşe’ât*, vr. 154b)

açıklandığı üzere bu kişi Âşık Çelebi’dir. Âşık Çelebi de yazdığı bazı eserlerde, Fevrî’yi tanıtırken bu mektuptan söz etmektedir (Kılıç, 2018, s. 536; Çelebi, 2022, s. 210). Mektupta Fevrî ile Âşık Çelebi’nin dost oldukları anlaşılmaktadır. Bu yüzden Âşık Çelebi mektubun genelinde mübalağalı bir şekilde övülmektedir. Mektup, manzum ve mensur karışık bir üslupla kaleme alınmış olup “...Allāhu te‘ālā *celle ve ‘alā*’nın ‘ināyetiyle ve yārān-ı bā-şafānun himmet-i ‘āliyeleri berekâtıyla sene-i 952 Rebî‘ü’l-evvelinün toközuncı güninde maḥrûse-i İstanbul’dan بسم الله مجريها ومرسيها² diyüp rākib olduğumuz fülk-i felek-mişāl...” (*Münşe’ât*, vr. 158) ifadelerine göre 21 Mayıs 1945’te İstanbul’dan çıkılan Hac yolculuğunu konu almaktadır. Fevrî yolculuk sırasında Gelibolu, Rodos, Ka’be, Mekke, Medine, Şam, Hama, Humus, Mescîd-i Aksa gibi mekânları; bu mekânlardaki peygamber, evliya türbelerini ziyaret ederek bu ziyaret esnasında hissettiği duyguları manzum-mensur biçimde ifade etmektedir. Fevrî, mektubu bir yıl kadar süren bu yolculuğun tamamlandığını ve güvenli bir şekilde bu yolculuktan döndüğünü Âşık Çelebi’ye müjdelemek üzere kaleme almıştır.

38. Mektup: Mektup, atama talebi ile kaleme alınmıştır. Muhatabının kimliği açıklanmadan “...binā’en ‘alā-hazā iş bu ḥāmil-i varaḳa-i du‘ā vü ihlāş ve nākil-i şaḥîfe-i şenā vü ihtişāş Aḥmed Çelebi du‘ā-gūyınuzun leṭāfet-i ‘aql u kiyāseti taḥdîd ü ta‘rîfden efzūn ve leṭāfet-i ḥüsn-i ḥulk ve meḥāsin-i kemāl-i fazîleti ta‘dād u tavşîfden biründür.” (*Münşe’ât*, vr. 176b-177a) ifadeleri ile

¹ Fevrî’nin Âşık Çelebi’ye yazdığı, oldukça süslü üslup ve dinî ifadelerle kaleme alınan bu mektup daha önce müstakil bir çalışmaya konu olup Hac seyâhat-nâmesi olarak değerlendirilmiş ve “Risâle fi’l-Menâsik” başlığıyla kayıtlı olduğu nüsha üzerinden incelenmiştir. İlgili çalışma için bk. Kaplan, 2020.

² “Yüzerken de dururken de Allah’ın adını anın.” (Hûd, 41)

tanıtılan Ahmed Çelebi isimli bir zât için ricada bulunmak üzere kaleme alınmıştır.

39. Mektup: Mektup odun ihtiyacı için kaleme alınmıştır. Muhatapları bilinmemektedir. Müellif mektuba muhataba dua ile başladıktan sonra, “Şiddet-i şitâ ve germiyyet-i hevâ ile aḥvâl ne minvâl üzre mürûr ider diyü istiḥbâr buyurılırsa odunsuzluğla şimdiye dek oğlancuqlarla belki analarıyla bir mertebe mücâdele vü müşâceremüz vardır...” (*Münşe’ât*, vr. 178a) diyerek kış mevsiminde odunlarının bitmesinden dolayı çektikleri sıkıntıyı ifade etmektedir. Akabinde halini mizahî bir üslupla arz ederek kış mevsiminde havanın soğukluğundan şikâyet edip “...mezbûr-ı du‘ â-güy ḥâṭibü’l-leyl ve câlibü’l-recl ve’l-ḥayl gibi ḥâ’ib ü ḥâsir göndersün az çok bir miḳdâr odun iḥsân idüp...” (*Münşe’ât*, vr. 179b) ifadeleriyle odun talebini muhataba iletmiştir.

40. Mektup: Mektubun muhatabı bilinmemektedir. Müellif mektuba uzun bir dua ile başladıktan sonra manzum ve mensur biçimde dünya, ahiret hayatı ve ölüm gibi mevzulara dair dinî duyguları ve düşüncelerini teselli muhtevasıyla muhataba iletmektedir. Devamında,

...bu muşîbet-i mâ’il ve vâkı‘â-i müşkil ve ḳaṣiyye-i cân-keselün vuşûlinden dil ü cânda ḥâşıl olan tâb u ıztırâbuṅ şiddet ve hiddeti şerḥinden ḥâme-i zebân ne taḳrîr eylesün ki tamâm murâdı edâ ve zebân-ı ḥâme ne taṣṭîr eylesün ki kemâl ile derd-i derûnı i‘lâm u inbâ’ itmeğē ḳâdir ola. (*Münşe’ât*, vr. 181b)

ifadeleriyle üzüntüleri ifade etmekte ve aynı duyguları 5 beyitlik bir manzume ile tekrar dile getirerek mektubu bitirmektedir.

41. Mektup: Bostan Efendi’nin ağzından ‘Atâ Efendi’ye, çocukları ve eşinin vefâtından dolayı kaleme alınmıştır. Mektupta muhatabın evlatlarının henüz küçük yaşta iken vefât ettiğini, ardından bu üzüntüyle eşinin de onlara “refîk” olup vefât ettiği ifade edilmektedir. Mektup vefât edenler için “...Cenâb-ı ‘izzet-i ‘izzet-esmâ’ehuden gâyet mutaṣarri‘ ve nihâyet mütevaḳḳi‘dür ki bu

muşibeti āhir meşā'ib ve hātīme-i nevā'ib idivirüp envā'-ı mücāzāt ve eşnāf-ı mükāfāt 'aṭā itmekle ḳazā-i māfāt idivire.” (*Münşe'ât*, vr. 183b) dualarıyla bitirilmiştir.

42. Mektup: Bostan Çelebi ağzından yazılmıştır. Mektup, “...ammā derd bizüm derdimüzdür ki ol ḥādiṣe-i pür-sūzuḡ istimā'ından kemāhī nīrān-ı şūr u belā manḳal-ı sīne-i ḡamḡinde bir vech ile heyecān ve tūfān-ı derd ü 'anā menhel-i dīde-i nemḡinden bir mertebede seyelān itdi ki...” (*Münşe'ât*, vr. 185b) ifadeleriyle mektubun muhatabı Kurd Efendi'ye taziye maksatlı üzüntü, teselli ve dua ifadelerini iletmek üzere kaleme alınmıştır.

2.2.1.2.2. Mektup Türleri ve Tablosu

İnşâ ve münşe'ât mecmualarında yer alan mektupların türlerine yönelik tanımların olmaması, mektupların bazı biçimsel özellikleri ve muhtevalarından yola çıkılarak türlerinin tespit edilmesini gerekli kılmıştır. (Çakır, 2005, s. 106). Mektup yazma geleneğine bakıldığında, genel anlamda mektupların resmî ve hususî olarak iki başlık altında tasnif edildiği görülmektedir. Resmî mektup; “Aynı yerdeki ya da iki farklı yerdeki devlet daireleri veya devlet adamları arasında önceden belirlenmiş kurallara uyularak yapılan yazışmalar ve halk tarafından devlet dairelerine veya devlet adamlarına hitâben yazılmış resmî içerikli her türlü yazışma...” (Gültekin, 2015, s. 282) olarak tanımlanırken, hususî mektup; “Aynı yerde veya iki farklı yerleşim yerinde bulunan kişilerin husûsî sebeplerle birbirlerine gönderdikleri mektuplar...” (Gültekin, 2015, s. 255) olarak tanımlanmaktadır. Bu durumda mektubun içeriğinin, resmî veya hususî olarak tasnif edilmesinde belirleyici olduğu görülmektedir.

Münşe'ât-ı Fevrî'de tertip edilen mektupların muhtevalarının tespitine imkan veren iki önemli özellik tespit edilmiştir: Mektupların başlıkları ve muhteva. Mektupların bir kısmının başlıkları türlerinin tespiti açısından olduğu kadar muhataplarının tespiti açısından da önemlidir. Başlıklarında detaylı bilgi olmadığı durumda ise muhtevalarından yola çıkılarak türleri tespit edilebilmektedir.

Münşe'ât-ı Fevrî'de yer alan mektuplar; kişisel talep ve duygularla kaleme alınmış olmalarından dolayı "hususî mektup" sınıfına girdiği için mektuplar hakkında yapılan çalışmalardan hareketle şöyle tasnif edilebilir:¹

Şefkât-nâme (şefakat-nâme), belli bir makamda bulunan (şeyh, âlim, kadı vb.) bir zâtın; meslekî, ilmî ya da başka yönlerden kendini yetiştirdiğini ve belli bir birikime sahip olduğunu düşündüğü başka bir kişi için bir muhataptan iş, görev veya benzer bir mevki talep etmek üzere yazılan mektuplardır (Gültekin, 2015, s. 268). Bu mektuplarda talep başkası adına yapılmakta olup konu genellikle bir yardım veya resmî görev olabilir. (Çakır, 2005, s. 117). *Münşe'ât*'ta 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 36 ve 38. sıralardaki mektuplar muhtevanın geneli bakımından değerlendirildiğinde şefkât-nâme niteliğini taşımaktadır. Bu mektupların bazılarının başlığında "Dānişmend mektûbıdır" ibaresi bulunmaktadır. Bu mektuplarda, muhatap için sunulan övgü ve dua ifadelerinden sonra mektubun hâmilinin ahlâkî ve ilmî açıdan müspet ifadelerle takdimine geçilmektedir. Mektubun hâimleri genellikle müellifin yakından tanıdığı ve kendisiyle hoca-talebe ya da dost ilişkisinde olunan kişilerdir. Bunlar çeşitli vasıflarla takdim edildikten sonra muhataplardan kendileri için uygun bir görev ya da ihsan talebiyle mektup bitirilmektedir. 23 numaralı mektup *Münşe'ât*'taki şefkât-nâmelerin genel karakterini yansıtmaktadır: Mektupta, muhataba sunulan dua ve övgü ifadelerinden sonra;

...hâmil-i varâka-i bendegî ve nâkil-i şahîfe-i efgendegî Pîrî Çelebi
bendenüz istihrâc-ı le'âlî-i le'tâ'if ve nikât ve istikşâf-ı ferâ'id-i tahkîkât
u tedkîkât için baħr-i zürûf u ħurûf u 'ibârât ve kılzüm-i i' tibârât-ı mecâz
u isti'arât-ı 'ummân-ı bî-pâyân gibi 'arîz ü 'amîk ve her gird-âbında niçe
niçe sefine-i efkâr ġariķ iken ġavvâş-ı deryâ-yı muġit ve raķķâş-ı şahn-ı
baħr-i basîť gibi bî-ġavf u ġaťar teşâdüm-i telaťum-ı emvâc-ı baħr-i
mevvâc-ı ġaťâ vü nisyân ve bî-ġümüm-ı ġücüm-ı neheng-i cân-sitân-ı
deryâ-yı bî-kerân ve vehm ü ġümân tâlib-i eşdâf-ı evrâķ-ı kütüb-i
'ulümdan dürer-i ġurer-i mefhûma kemâl ile dest-res bulur tâlib

¹ Bu bölümde mektup türlerinin tespiti için şu çalışmalardan yararlanılmıştır: Çakır, 2005, s. 106-141; Derdiyok, 1994a, s. 65-90; Gültekin, 2015, s. 254-315.

olduğundan ğayrı zîb ü zîver-i erbâb-ı taleb ve hilye-i iftihâr-ı aşhâb-ı fażl u edeb olur. (*Münşe'ât*, vr. 120b)

Kendisi için referans olunan mektubun hâmilî Pîrî Çelebi, aldığı eğitim ve ilmî birikim açısından oldukça yüksek niteliklerle takdim edilmektedir. Devamında Pîrî Çelebi ile müellifin yakınlığına dair bilgiler verilmektedir:

Envâ'-ı ma'ârif-i cüz'îye ile ma'rûf ve eşnâf-ı mekârim-i ahlâk-ı külliye ile dağı mevşûf ve kânûn-ı ehl-i taşşîl üzre tamâm hareketin tekmi'l eyledikten sonra ba'zı eyyâm bu eķallü'l-hüddâm ile muşâhabet-i 'ilmiyye eylemiş, maķbûl-i zamân ve tâlibîn beyninde mümtâz ve yegâne du'â-güynüzdur. (*Münşe'ât*, vr. 121a)

Mektup Pîrî Çelebi'nin ilmî, meslekî ve ahlâkî açıdan methi ve kendisiyle yakınlığına dair bilgilerin sunumundan sonra uygun bir görev talebi ve ricası ile bitirilmektedir:

Mercûdur ki 'inde'l-vuşûl takbîl-i enâmil-i kerîme ile müstes'id ve sâ'ir müsta'idân-ı feyezân-ı kemâl ve müstefîzân-ı ma'ârif ü iclâl silkinde muntaẓam ola. Beyt, li-münşi'ihî:

Ẕudretüm saña niyâz itmegedür

Felekü'l-faẓl ü redd ü kabûl (*Münşe'ât*, vr. 121b)

Tehniyet-nâme (tebrik-nâme), genel anlamda mutluluk veren bir olay veya haberin (doğum, düğün, sünnet, atama, terfî, başarı, dönüş vb.) duyulması üzerine kaleme alınan mektuplardır (Derdiyok, 1994a, s. 78). Bu tür mektuplar toplumsal önemi olan dinî günler, aylar ve merasimleri tebrik amacıyla da yazılabilir. Muhatapların konumu açısından bir kısıtlama olmasa da genellikle alt makam/rütbeden büyüğe yazıldığı görülmektedir (Çakır, 2005, s. 110). *Münşe'ât*'ta 8, 9, 10, 11, 12, 13 ve 21. sıralardaki mektuplar tehniyet-nâme niteliğini taşımaktadır. Bu mektuplarda muhataba dua ve övgüler sunulduktan sonra mutluluk veren haberin müellif üzerinde bıraktığı tesiri ifade eden ifadeler ve kimi kez manzumelerle bu duyguların daha etkileyici biçimde sunulduğu görülür. Ardından mektup muhataba dua, başarı dilekleri ve birtakım temennîlerle bitirilir. 12. sırada yer alan mektup tehniyet-nâmelerin genel karakterini yansıtmakta olup Âhî-zâde Muhammed Çelebi'yi Hayreddin Paşa

Medresesine atanmasından dolayı tebrik etmek üzere kaleme alınmıştır. Mektup, muhataba edilen dualarla başlamaktadır:

Şudūr-ı erbāb-ı dīnden şādır olan hayr du‘āların zübdesi ve kulüb-ı aşhāb-ı yakīnden zāhir olan medh ü şenāların ‘umdesi kavāfil-i hīre-i halk-ı fā‘il-i muhtārla ol mazhar-ı خیر الناس من نیفیع الناس¹ ‘uḡ cāmi‘-i ahyār-ı rūzgār olan meclis-i şerīfine ihdā kılındıktan sonra, zamīr-i münīr-i hayr-endīşe ma‘rūz-ı bende-i hayır-ḡāh u du‘ā-pīşe budur ki... (Münşe’ât, vr. 102b)

Bu dua kısmından sonra müellif, mektuba vesile olan haberden bahsedip bu haberin duyulması üzerine yaşadığı sevincin ifadesine geçmektedir:

...ḡāliyā tevfiḡ-i ḡālīk-ı hayr u şer ve ‘ināyet-i rāzık-ı sevākin-i mesākin-i veber ü meder iktizāsıyla merḡūm u maḡfur lehum sa‘idü’l-hayāt ü şehīdū’l-memāt efḡalü’l-‘izzāt ve’l-mücāhidīn-i eşref-i kumāt-ı erbābü’d-dīn Hayre’d-dīn Paşa Medresesi ol semiyi-yi hayrū’l-enām ‘aleyhi’ş-şalavāt ve’s-selām ḡazretleriyle müşerref olduğu istimā olıcak خیر الکلام ماقّل ودلّ² el-ḡamdulī’llāhi el-vācibū’l-hayr ve’d-dīn. Allāhu te‘ālā ve tebāreke müteyemmin ü mübārek eyleyüp bu pāyeyi vesīle-i vuşul-i hayrāt-ı mā-lā-yuḡşa ve ḡademe-i süfelāyi süllem-i derecāt-ı bī-intihā idivir بالخير والسلامة والفضل والكرامة³ diyüp bī-ḡisāb şükürler ve bī-hadd du‘ālar olındı. (Münşe’ât, vr. 102b-103a)

Müellif, Âhî-zāde’nin atanmasından dolayı duyduğu mutluluk ifadelerini ve yeni görevin hayırlı olması temennîlerini sunmakta, devamında manzumeler vasıtasıyla dua ve övgülerini tekrarlayıp mektubu bitirmektedir:

...ol zāt-ı şerīf ve ‘unşūr-ı laḡīf fuḡalā-i zamānenün nice eşrefi degüldür ki ḡayrebolı Medresesi ile ḡayre’d-din Paşa Medresesi iki şāhid-i ‘ādildür ki iki ‘ālemde hayr ol zāt-ı pākdan cüz’-i lā-yenfek ve nihāyetinde ‘alā-ḡarīḡü’l-kināye işāret vārdur ki ‘āḡibetü’l-emr ri‘āyet-i dīn-i ma‘hūd ve cemī‘ ḡuvā-yı ‘aḡliyyesi mā-beyninde tamām müştarekdür ve’l-ḡāşıl, nazm:

¹ “En iyi insan, insanlara yararı... dokunan kimsedir.” (Yılmaz, 2013, s. 212)

² “Sözün en iyisi az ve öz olanı, geniş anlam taşıyanıdır.” (Yılmaz, 2013, s. 210)

³ “Hayır (işlemek); kurtuluşu, ihsanı ve kerameti arttırır.”

Medrese gāyetde a‘ lā vü müderris bī-naẓīr
İkisini birbirine kıl mübārek yā Qādir

Dīn ü dünyāsı bināsın luṭf ile ta‘ mīr kıl
Ḥayrıla faẓl u kemāliyle kemāl-i pīr kıl (*Münşe’ât*, vr. 103b-104a)

Talep-nâme, bir istekte bulunmak amacıyla söz konusu isteğin sahibi tarafından kaleme alınan mektuplardır. Genellikle yüksek bir makamda olan muhataplara mansıb, maaş, mevki isteği ile yazılmış olup en belirgin niteliği muhatabın bu talebi kendisi için yapmasıdır (Derdiyok, 1994a, s. 72-73). *Münşe’ât*’ta 1, 2, 19, 22 ve 39. sıralardaki mektuplar talep-nâme olarak tespit edilmiştir. *Münşe’ât*’ta örneği mevcut olan talep-nâmeler çeşitlilik arz etmektedir. 1, 2, 19, 22 ve 39. talep-nâmeler mektup sahibinin kendisi için görev veya ihsan talebi; 19. mektup at, 39. mektup ise yakacak odun talebi ile kaleme alınmıştır. Bu mektuplarda öncelikle muhataba dua ve tazim ifadeleri sunulduktan sonra talebin nakline geçilmektedir. Hemen ardından müellif kendi “ahvalini arz ederek” tekrar dua ve tazimlerini sunup mektubu bitirmektedir. Örnek olarak 2. sırada yer alan talep-nâme Fevrî tarafından Bostan Çelebi’ye yazılmıştır. Fevrî mektuba, hocası Bostan Çelebi’ye oldukça yüksek bir tonda dua, saygı ve övgü ifadeleri ile başlamaktadır (*Münşe’ât*, vr. 77b-78a). Fevrî manzum ve mensur ifadelerle ahvalini Bostan Çelebi’ye arz ettikten sonra kendisi için “uygun” bir mansıb talebini ileterek muhatabından bu duasını kabul etmesi için ricada bulunmaktadır:

Egerçi zamīr-i münīr-i āfītāb-naẓīr ki müdebbir-i berr ve müfessir-i
sırrdur, menāşıbdan kemīneye münāsib ne idüğine ve ‘ināyet-i bī-gāyet-
i ḥazret-i sa‘ ādet-menzilete liyākat ne vaḳt olacağına a‘ lem ü aḥkemdür
ve dā‘ ī-i sā‘ ī ta‘ yīn-i merām ve tebyīn-i maḳām maḥẓan ta‘ yīn-i ṭarīḳdür
ki gayr-i ḥaḳīḳdür. (*Münşe’ât*, vr. 79a-79b)

Mektup, kısa bir manzumede benzer muhtevanın yinelenmesi ile son bulmaktadır.

Münşe’ât’ta 4 adet iştiyāk-nâme örneği mevcuttur. **İштиyāk-nâme** (şevk-nâme, ubûdiyet-nâme), dostlar arasında ya da farklı konumda bulunan kişilerce

özlem ve bağlılık duygularının iletilmesi amacıyla kaleme alınmış mektuplardır (Gültekin, 2015, s. 270-271). Akranlar arasında yazılabilen ve muhataplar arasındaki yakınlığın derecesi hakkında da fikir veren bu mektuplar, bu hususiyetlerinden dolayı tarihî belge niteliğini taşımaktadır (Çakır, 2005, s. 126). *Münşe'ât*'ta 6, 7, 14 ve 37. sıralardaki mektuplar iştiyâk-nâme niteliği taşımaktadır. Bu mektuplarda muhatapların yakınlık derecesine veya makamların niteliğine göre dua ve tazim ifadeleri sunulmuştur. Daha sonra duygu yoğunluğu yüksek üslup ve ifadelerle muhataba sevgi ve özlem arz edilmiştir. Öneğin 14. mektup Bostan Çelebi'nin ağzından Şeh-zâde Selîm'e yazılmıştır. Muhatabın kimliği nedeniyle oldukça süslü ve sanatsal ifadelerden oluşan bir övgü ile başlamaktadır:

...ma' rûz-ı dâ'î-i devlet-i dü-cihânî ve merfû'-ı şenâ-h'ân-ı sa'âdet ü
cihânbanî budur ki ekşer eyyâm ve ağleb şuhûr u â'vâmda ol âsitâne-i
sa'âdetüñ 'âmme-i re'âyâya 'adâlet-i kâmileşi ve cumhûr-ı berâyâya
ri'âyet-i şâmileşi ve umûr-ı siyâsetde hüsn-i nizâmı ve şalâh u 'âdette
kemâl-i intizâmı ve erbâb-ı 'uqûl ile müşâveresi ve aşhâb-ı ma'kûl ile
muḥâveresi ve 'ulemâ-i kirâma kemâl-i iltifât u i'timâdı ve meşâyih-i
'izâma teşebbüs ü hüsn-i i'tikâdı ve ehl-i 'urefâya nazar-ı 'inâyeti ve
erkân u a'yâna himmet ü himâyeti ve daḥı bunlara benzer niçe etvâr-ı
meḥâsin-i aḥlâk-ı ḥamîde ve âşâr-ı mekârim-ieşfâk-ı pesendîdeleri ki...
(*Münşe'ât*, vr. 105a)

Benzer ifadelerden sonra muhatap, Şeh-zâde'ye daima hizmetinde olacağını ifade eder; kendisi, ailesi ve saltanatının devamı için manzum ve mensur tarzda dualarını sunarak mektubunu bitirmektedir. *Münşe'ât*'ta ayrıca 7. ve 37. mektuplar da mevcut tasniflere göre değerlendirildiğinde hem iştiyâk-nâme hem de seyahât-nâme türüne dâhil edilebilir. 7. mektup, Fevrî tarafından hocası ve dostu Bostan Efendi'ye Hac yolculuğu esnasında Gelibolu'ya vardığında yazılmıştır. Mektup, süslü bir inşâ üslubuyla Edirne, İstanbul ve Gelibolu yolculuğuna dair gözlemleri anlatmak üzere kaleme alınmıştır. Diğer taraftan bu yolculuğun sorunsuz bir şekilde gerçekleşmesi için Bostan Çelebi'den dualar etmesini istemekte, ona karşı bağlılığını tazim ifadeleri ile sunmaktadır. 37. mektup ise Fevrî tarafından dostu Âşık Çelebi'ye aynı Hac yolculuğunun dönüşünde yazılmıştır. Mektupta yazılış amacı açısından

bakıldığında iştîyâk-nâme türünün özelliklerini görmek mümkündür. Mektubun girişinde Fevrî, Âşık Çelebi'ye sevgi ve dostluk duygularını oldukça uzun sayılabilecek manzum-mensur bir şekilde iletmektedir. Daha sonra Hac yolcuğu sırasında gördüğü mekânları ve ziyaret yerlerini ayrıntılarıyla beraber tasvir etmiştir.

Münşe'ât'ta 3 adet ta'ziyet-nâme mevcuttur. **Ta'ziyet-nâme**, ölüm haberinin duyulması üzerine, muhataba baş sağlığı dileklerinin iletilmesi, ölene rahmet ve yakınlarına sabır dilemek üzere kaleme alınmış mektuplardır. Mektupta ölen kişinin yakınının acısı paylaşılır ve muhataba sabır dilenerek üzüntüler ifade edilir (Gültekin, 2015, s. 264). Bu tür mektuplar yüksek rütbede bulunanlara yazıldığı gibi, rütbece daha alt konumda olanlara da yazılmıştır (Derdiyok, 1994a, s. 86).

Münşe'ât'ta yer alan 40, 41 ve 42. sıralardaki mektuplar ta'ziyet-nâme olarak kaleme alınmıştır. *Münşe'ât*'taki ta'ziyet-nâmelerde yakınlarını kaybeden Atâ Efendi, Kurd Efendi ve devlet kademesinde görev yapan (muhatabı bilinmiyor) başka birine baş sağlığı dilenmektedir. Kimi zaman ölüm konusunda ayet, hadislerle muhataba tesellî ve sabır telkin edilmiştir. Örnek olarak; 41. mektup Atâ Efendi'ye aile fertlerinin vefât haberinin duyulması üzerine yazılmıştır. Müellif önce mektuba konunun hassasiyetine uygun, üzüntü bildiren ifadelerle giriş yapılmaktadır;

Nücûm-ı kıtarât-ı eşk-i dîde-i nemgîn-i ğam-dîdegân gibi bî-ḥadd ü bî-pâyân du'âlar ve hümûm-ı hücûm-ı ğamrât-ı kalb-i ğamgîn-i muşîbet-i çeşîdegân gibi bî-'add ü bî-kerân şenâlar kıvâfîl-i ihlâş ve revâhil-i ihtîşâş ile ithâf u ihdâ kılındukdan sonra inhâ-i kışşâ-i dil-sûz ve inbâ'-i kâziyye-i cân-efrûz budur ki... (*Münşe'ât*, vr. 182b-183a)

Bu ifadelerden sonra müellif, vefât haberinin duyulması ile kendi üzerinde yarattığı etkinin anlatımına geçmektedir:

...istimâ' olındı ki ol zât-ı melek-şîfâtun ḥarem-i muḥtereminden ki âsmân-ı fezâ'il ve gülîstân-ı fevâzıldur bir aḥter-i burc-ı cemâl-i hilâl-mişâl henûz evc-i kemâle varmadan gerdiş-i gerdûn-ı dûn ile ufq-ı zevâlde ufûl bulmuş ve bir ğonce-i pür-ġanc ü delâl henûz nihâl-i kâmet-i pür-i' tidâli gülzâr-ı dehrde ḥadd-i bulûğa irûp bâr u ber virmeden ḥazân-

ı âfet-i zamân ile zübûl bulmuş ve henüz ol şemere-i fû'âd olan evlâd-ı sa'âdet-nihâdlar nâ-resîde olup aşıldan bi'l-küllîye munfâsıl olmağa gayr-i kâbil ve aşluñ fer'â şiddet-i ittişâli hayşîyyetinden 'adem-i infişâle mâ'il olduğına binâ'en merhûma vâlideleri ol tarîk-i pür-żıyķ ve fecc-i 'amîķde anlara refîķ-i şefîķ olmağķın... (*Münşe'ât*, vr. 183a-183b)

Vefât eden eşı ve çocukları için muhatabın kendisine teselli duyguları iletilip sabır dilenerek mektup bitirilir.

Münşe'ât'ta 3 ve 35. sıradalardaki mektuplar ıyâdet-nâme türünün özelliğini gösterir. **Iyâdet-nâme**, muhatabın hastalanması üzerine üzüntü, iyileşmesinin duyulması üzerine de mutluluğun iletilmesi amacıyla kaleme alınan mektup türüdür (Derdiyok, 1994a, s. 87-88). İyadet-nâmeler, hastanın halini-hatırını sorma üzerine de yazılabilir. Üst makamdakilere yazılabildiği gibi, dostlar ve arkadaşlar arasında da yazılabilir. Mektupta sevgi ve bağlılık duygular iletilir (Çakır, 2005, s. 130). *Münşe'ât*'ta 3. sırada bulunan ve ıyadet-nâme olan mektupta, Bostan Çelebi ve evlâdının hastalık haberinin müellif tarafından duyulması ve bu haberin yarattığı üzüntüden, devamında ise iyileşmelerinden dolayı duyulan mutluluktan söz edilmektedir. Yine ıyâdet-nâme olan 35. sıradaki mektup ise ismi açıklanmayan bir zâta geçmiş olsun dilekleri iletilmek üzere yazılmıştır.

Münşe'ât'ta cevâp-nâme türünde 2 adet mektup tespit edilmiştir. **Cevâb-nâme**, mektuplaşma sürecinde bir haberi ya da mektuba cevaplamak üzere, karşılık maksadıyla yazıldıkları için bu isimle anılmaktadırlar. Bu mektuplarda sevgi ve bağlılık duyguları da sunulabilmektedir (Derdiyok, 1994a, s. 82-83). Cevap-nâmeler bir durumu veya konuyu açıklama, verilen hediyeye teşekkür amaçlı da kaleme alınabilir (Çakır, 2005, s. 141). Bu açıdan bakıldığında *Münşe'ât*'taki 15 ve 16. mektupların cevâp-nâme olduğu görülmektedir. Her iki cevâb-nâme de Bostan Çelebi ile Şeh-zâde Selîm arasındaki yazışmanın devamı olarak kaleme alınmıştır.

Şikâyet-nâme, bir kimsenin uğradığı zararı, haksızlığı veya kötü muameleyi üst rütbedekilere, makamlara iletmek üzere yazılan mektuplardır (Derdiyok, 1994a, s. 81). *Münşe'ât*'ta 5, 17 ve 29. sırada yer alan mektuplar şikâyet-nâmedir.

Münşe'ât''taki diğer mektupları (tertip sıralarına göre) birer adet olmak üzere şefâ'at-nâme, teşekkür-nâme, irsâl-nâme olarak değerlendirmek mümkündür. **Şefâ'at-nâme**, işlenen bir suçun bağışlanması veya iftiranın ortadan kalkması amacıyla yazılan mektuplardır. Bu istenmeyen durumlardan kurtulmak isteyen kişi, bir devlet adamından himâye ve sığınma beklentisi içinde mektupları kaleme almıştır (Gültekin, 2015, s. 280). *Münşe'ât*'taki 4. mektup şefâ'at-nâme niteliğini taşımaktadır.

Teşekkür-nâme (Şükür-nâme) yapılan bir iyilik veya bir isteğin gerçekleştirilmesinden dolayı muhataba memnuniyet duygularının iletilmesi amacıyla kaleme alınan mektuplardır. Bu tür mektuplarda muhatap oldukça yüksek ton ve ifadelerle övülebilir (Gültekin, 2015, s. 275). *Münşe'ât*'taki 18. mektup bir teşekkür-nâmedir.

İrsâl-nâme, genellikle makamca yüksekte bulunan bir kimseye, gönderilen bir şeyi haber vermek ya da onunla beraber gönderilmek üzere kaleme alınan mektuplardır. Gönderilen şey edebî bir metin, bir hediye ya da herhangi bir eşya niteliğinde olabilir (Çakır, 2005, s. 130). *Münşe'ât*'taki 20. mektup bu açıdan irsâl-nâme türüne dâhil edilebilir. Mektup, Şeh-zâde Selîm ile Fevrî'nin yazışmalarına konu olan gazellerin istenmesi karşısında Fevrî'nin duyduğu sevinci anlatmak üzere kaleme alınmıştır.

Tablo 1. Mektup Türleri

Sıra	Varak No	Tür
1.Mektup	68b-77b	Talep-nâme
2. Mektup	77b-79b	Talep-nâme
3. Mektup	79b-82b	İyâdet-nâme
4. Mektup	82b-86b	Şefâat-nâme
5. Mektup	87a-88b	Şikâyet-nâme
6. Mektup	88b-90b	İştiyâk-nâme
7. Mektup	90b-97a	İştiyâk-nâme
8. Mektup	97a-98a	Tehniyet-nâme
9. Mektup	98a-99a	Tehniyet-nâme
10. Mektup	99a-100b	Tehniyet-nâme
11. Mektup	100b-102a	Tehniyet-nâme
12. Mektup	102a-104a	Tehniyet-nâme
13. Mektup	104a-105a	Tehniyet-nâme
14. Mektup	105a-106a	İştiyâk-nâme
15. Mektup	106a-108a	Cevâb-nâme
16. Mektup	108a-109b	Cevâb-nâme
17. Mektup	109b-111b	Şikâyet-nâme
18. Mektup	111b-113b	Teşekkür-nâme
19. Mektup	113b-115a	Talep-nâme
20. Mektup	115a-116a	İrsâl-nâme
21. Mektup	116a-117b	Tehniyet-nâme
22. Mektup	117b-119b	Talep-nâme
23. Mektup	119b-121b	Şefkât-nâme
24. Mektup	121b-123b	Şefkât-nâme
25. Mektup	123b-124b	Şefkât-nâme

26. Mektup	124b-126a	Şefkât-nâme
27. Mektup	126a-128a	Şefkât-nâme
28. Mektup	128a-130a	Şefkât-nâme
29. Mektup	130a-133b	Şikâyet-nâme
30. Mektup	133b-134b	Şefkât-nâme
31. Mektup	134b-137a	Şefkât-nâme
32. Mektup	137a-139a	Şefkât-nâme
33. Mektup	139a-140b	Şefkât-nâme
34. Mektup	140b-152a	Şefkât-nâme
35. Mektup	152a-153a	Iyâdet-nâme
36. Mektup	153a-154b	Şefkât-nâme
37. Mektup	154b-175b	İştîyâk-nâme
38. Mektup	175b-177b	Şefkât-nâme
39. Mektup	177b-179b	Talep-nâme
40. Mektup	179b-182b	Ta'ziyet-nâme
41. Mektup	182b-183b	Ta'ziyet-nâme
42. Mektup	183b-186b	Ta'ziyet-nâme

2.2.1.2.3. Mektupların Muhatapları ve Başlık Tablosu

Burada, mektupların başlıkları ve/veya muhtevalarından yola çıkmak suretiyle kimliği tespit edilebilen şahsiyetler (gönderen ve alıcı) hakkında bilgiler verilerek hem müellifin yazışma çevresi hem de *Münşe'ât*'ın muhtevalarına dair veriler elde edilmeye çalışılacaktır. *Münşe'ât*'ta yer alan mektupların muhatapları, yazışma sıklıklarına göre sıralanmıştır:

Bostan Mehmed Çelebi (ö. 977/1570): Osmanlı âlimi ve tarihçisidir. 904/1498'de Tire'de doğmuştur. İlk eğitimini dönemin tanınan âlimlerinden almıştır. 932-33/1526'da icâzetini aldıktan sonra medreselerde müderrislik yapmıştır. Haseki Sultan Medresesi ve Sahn Medreseleri gibi önemli medreselerdeki görevinden sonra Bursa, Edirne ve İstanbul kadılıkları; Anadolu ve Rumeli kazaskerliklerine atanmış ve 977/1570'de vefât etmiştir. *Süleymân-nâme* isimli tarih ve *Haşiye 'alâ Tefsîri Sûreti'l-Enâm* isimli tefsir türünde eserleri vardır (Aykut, 1992, s. 308).

Münşe'ât'ta muhatap bağlamında ilk sırada Bostan Çelebi gelmektedir. Bu mektupların sayısı 11 olup 14, 15, 16 18, 41, 42. sıradakiler Bostan Çelebi'nin ağzından başkalarına; 2, 3, 4, 5 ve 7. sıradakiler ise Bostan Çelebi'ye Fevrî tarafından yazılmıştır. Fevrî, Bostan Çelebi'ye yazdığı 2. mektubu tayin, 3. mektubu geçmiş olsun dileklerini sunma, 4. mektubu Cevrî için şefaât dileme, 5. mektubu şikâyet, 7. mektubu ise Mekke yolculuğu hakkında bilgi verme amaçlı kaleme almıştır.

Bostan Mehmed Çelebi ile Fevrî arasında oldukça ileri bir hoca-talebe ilişkisinin olduğu, hem yazışmaların muhteva ve üslubuna yansımış hem de Fevrî hakkında bilgi veren kaynaklarda aktarılmıştır. Örneğin Fevrî'nin yetişmesinde Bostan Çelebi'nin katkısına dair, yakın dostu ve ders arkadaşı Âşık Çelebi "Seman Medreselerinden biri Bostan Çelebi diye bilinen Muslihuddin Efendi'ye verilince Fevrî'yi ısrarla hocasından istedi. Bursa'ya kadı olunca da onun mülazımı oldu." (Çelebi, 2022, s. 210) bilgisini vermektedir. Yine Bostan Çelebi'nin Edirne Kadı Medresesi'nde göreve getirilince Fevrî ile birlikte Sultan'dan yakınlık gördüğünü ve Fevrî'nin bu sayede şiir ve ilimde kendini yetiştirdiğini de ifade etmektedir (Çelebi, 2022, s. 210). Fevrî de *Münşe'ât*'ta yer

alan 1. mektupta Paşa'dan himâye ve görev talep ederken "...Ve müddet-i medîd ve zamân-ı ba'îddür ki Bostân-ı âsmânsan sümüvvü'l-mekânı eyyed-i bi'l-te'yîdü's-Sübhânî ve'l-fazlu's-Şemedânî ehaşş-ı ihlâş ile muhliş ve etemm-i intisâbla muhaşşaş olan dâ'îlerden olup..." (*Münşe'ât*, vr. 74a) ifadeleri ile eğitiminde Bostan Çelebi'nin katkısına dair kısa bilgi vermiştir.

Sultan II. Selim (Selîm-i Sâni) (ö. 982/1574): Kanûnî Sultan Süleyman'ın oğlu ve Osmanlı Devleti'nin XI. padişahı olan II. Selim, 930/1524'te doğmuştur. Şehzâdeliği sırasında iyi bir eğitim aldığı ifade edilen II. Selim, Konya ve Manisa'ya sancak beyi olarak gitmiş ve bir süre Kanûnî Süleyman tarafından Rumeli bölgesinin güvenliği için Edirne'de görevlendirilmiş, daha sonra onunla beraber Nahçıvan Seferi'ne katılmıştır. II. Selim, kardeşi Bayezid ile bir süre taht mücadelesine giriştikten sonra bu mücadeleyi kazanarak Osmanlı tahtına aday olmuştur. Babasının ölümü üzerine de 974/1566'da İstanbul'a gelmiş ve tahta geçmiştir. Saltanatı esnasında birçok sanatçıyı himaye etmiş, Selîmî ve Talibî mahlasıyla şiirler de yazmıştır. Saltanatı döneminde çok fazla askerî ve siyâsî başarıdan söz edilmemektedir. 982/1574'te vefât etmiştir (Emecen, 2009, s. 414-418).

Münşe'ât'ta yer alan 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20. sıradaki mektuplar Şeh-zâde Selim'e yazılmıştır. Mektupların başlık ve muhtevaları bir arada değerlendirildiğinde yazışmaların II. Selim'in şehzâdeliği döneminde yapıldığı anlaşılmaktadır. Mektupların başlığında II. Selim, "...Şeh-zâde-i Cüvân-baht ve Sezâvâr-ı Tâc ü Taht Sultân Selîm Hân...", "...Şeh-zâde-i Cüvân-baht Sultân Selîm..." ve "...Şeh-zâde-i Kâm-rân Sultân Selîm Hân..." olarak tavsif ve takdim edilmektedir. Bunlardan 20. mektup Fevrî tarafından yazılmıştır. Bu mektupta Fevrî, Şeh-zâde tarafından muhatap alınıp gazellerini istemesinden duyduğu memnuniyeti arz etmektedir. Bostan Çelebi'nin ağzından yazılan 15 ve 16. mektuplar cevâp-nâmedir. 17. Mektup Mi'mâr-zâde tarafından kendisinin görevden alınmasını hem şikayet etmek hem de Şeh-zâde'den yardım dilemek üzere yazılmıştır. 18. mektup Bostan Efendi'nin bir kethudâsına II. Selim'in oğlu Şeh-zâde Murad'ın mir-âlemligi verilmesinden dolayı teşekkür amaçlı yazılmıştır. 19. mektup ise ismi verilmeyen bir hizmetkârın Şeh-zâde'den at talebi ile kaleme alınmıştır.

Âhî-zâde Mehmed Çelebi (ö. 989/1581): 930/1523-1524'te doğmuştur. Atâyî adını "Mehemmed bin Nûru'llâh" olarak kaydetmekte, "Cedd-i mâderîleri ebû'l-fezâ'il-i vehbî vü müktesebî Muḥaṣṣî Aḥî Çelebi olmağın Aḥî-zâde 'unvânı ile meşhûr..." (Donuk, 2017, s. 806) diyerek dedesinden dolayı "Âhî-zâde" lakabını aldığını ve dönemin ünlü hocalarından dersler aldıktan sonra medresede görev almaya başladığını aktarmaktadır (Donuk, 2017, s. 806). Âhî-zâde Mehmed Çelebi, İstanbul, İznik, Edirne gibi yerlerdeki medreselerde müderrislik yapmıştır. Halep, Bursa ve Edirne'de kadılık yapmış ve 989/1581'de vefât etmiştir (Baltacı, 2005, s. 892).

*Münşe 'ât'*ta 12, 29, 32. mektuplar Âhî-zâde'ye yazılmıştır. 12. mektup Âhî-zâde Mehmed Efendi'nin Hayreddin Paşa Medresesine müderris olarak tayin edilmesini tebrik etmek üzere Fevrî tarafından yazılmıştır. Atâyî tarafından "...Tokuz yüz altmış üç târîhinde Pîrî Re'îs yerine Medrese-i Hayre'd-dîn Paşa'da ferṣ-i seccâde-i ifâde idüp..." (Donuk, 2017, s. 806). ifadelerinden anlaşıldığına göre 963/1555-1556'da bu medreseye tayin edildiği anlaşılmaktadır. Mektubun da bu tarihlerde kaleme alındığı kabul edilebilir. 29. ve 30. mektuplar ise danişmend mektuplarıdır.

Mi'mâr-zâde Mustafa Efendi (ö. 972/1564-1565?): XVI. yüzyıl Osmanlı âlimlerindendir. Âtâyî ve Âşık Çelebi'nin kendisi hakkında verdiği bilgiye göre, künyesi "Mustafa bin Muhammed" olup küçük yaşta ilmî eğitimini almaya başlamıştır, dinî ilimlerde kendini yetiştirdikten sonra Bursa ve Trabzon gibi yerlerdeki çeşitli medreselerde müderrislik yapmış, 963/1555-1556 yılında Bursa, 964/1556-1557'de Edirne, daha sonrasında ise İstanbul ve Medine kadılıklarına atanmıştır. 972/1564-1565'te Şam'dan Mısır'a gittikten sonra vefât etmiştir (Donuk, 2017, s. 329-331; Çelebi, 2022, s. 94-98).

*Münşe 'ât'*ta 17. ve 28. mektuplar Mi'mar-zâde'nin ağzından yazılmıştır. 17. mektup Mi'mar-zâde'nin İstanbul Kadılığından azledilmesi üzerine Şeh-zâde Selîm'e yazılmış tır. Âşık Çelebi;

...Dört ay kadar bir zaman geçmemişti ki boşalan İstanbul kadılığı görevine getirildi. Saygınlık ve kararlılıkla bu görevine hemen başladı. Ancak vezir içindeki nefret sebebiyle onun gayretini hiçbir zaman takdir etmedi. Sadece ona karşı olumsuz düşünceleri arttı. Her fırsatta şu veya

bu şekilde onu ayıpladı. Onu aşışlamayı ve ayıplamayı hiç bırakmayıp hep bu şekilde davrandı. Nihayet 968/1561 senesi Ramazan ayının sonunda onu azletti. (Çelebi, 2022, s. 96)

diyerek Rüstem Paşa tarafından azledilmesi olayını nakletmektedir. Verilen tarihlere bakıldığında mektubun bu olayın üzerine yani 968/1561’de yazılmış olması gerekmektedir. 28. mektup ise Bursa Kadısı Abdülbâkî Çelebi’ye Arapça yazılmıştır. Mektubun başlığından Mi’mâr-zâde’nin o sırada Sahn müderrisliğinde bulunduğu ifade edilmiştir. Mi’mâr-zâde’nin Sahn-ı Semân Medreselerinin birindeki görevi verilen bilgilere göre 960/1553-1554 yıllarına rastladığından, mektubun da bu tarihlerde yazılmış olması gerekmektedir.

Paşa Yigit Beg (?): Mektupta Paşa Yigit Beg kendini şöyle takdim etmektedir:

...Ma‘rûz-ı bende-i bî-miğdâr budur ki bu dâ‘î-i dîrîne ve bende-i kem-terîne müddet-i medîd ve zamân-ı ba‘îd idi ki künc-i derd ü ğamda dil-rîş ü ğaste-ğâl ve kûçe-i miğnet ü elemde pür-teşvîş ü muğtaribü’l-bâl **bir beg Paşa Yigit** iken ‘umûm-ı ğumûm âlâm-ı cevri devr-i bî-ğarâr ve hücum-ı hümm-ı zehr-i ğahr-ı rûzgâr-ı rûzgârla bir pîr-i za‘îf-i fağîr ve şikeste-dil ve nağîf ü ğağîr olmuş idüm. (*Münşe’ât*, vr. 116b-117a)

Kimliği hakkında kesin bir tespit yapılamamıştır. Mektubun başlığında kullanılan “Merhûm” sıfatının da işaret ettiği üzere, mektup Paşa Yigit Beg’in ölümünden sonra tertip edilerek *Münşe’ât*’a dâhil edilmiştir.

Kara Çelebi (Hicrî) (ö. 965/1558?) : Gerçek adı Mehmed olup doğum tarihi bilinmemektedir. Hicrî mahlasıyla şiiirler yazan XVI. yüzyıl Osmanlı şâiridir. Osmanlı ilmiyyesinin müderrislerinden olup Bursa, Edirne, İstanbul gibi önemli şehirlerde kadılık da yapmıştır. Şâir ve âlim vasfını bir arada taşıyan Kara Çelebi’nin Dîvânçe sahibi olduğu ve 965/1558’de İstanbul’da vefât ettiği kaynaklarda zikredilmektedir (Kaplan, 2010). *Münşe’ât*’taki 24. mektup Kara Çelebi’nin ağzından yazılmıştır. Kara Çelebî bu mektubu Bursa’da Sultan Bayezid Medresesi Müderrisi iken İstanbul Kadısı’na yazmıştır.

Şeyh Bâlî Efendi (Cevherî) (ö. 980/1572-1573): Osmanlı şâiri ve mutasavvıfı olup Tire’de doğmuştur. Dönemin tezkirecileri tarafından “Sarhoş Bâlî” lakabı ile de anıldığı ifade edilmiştir. Şiirlerinde “Cevherî” mahlasını

kullanmıştır (Azamat, 1992, s. 20). Şeyh Bâlî Efendi, medreselerde ilmi eğitimini aldıktan sonra İstanbul'da Kepenekçi Medresesinde müderrislik yapmıştır. Daha sonrasında Halvetiye tarikatine girmiştir. *Hasb-i Hâl* adında bir tasavvufî risâlesi olduğu kaynaklarda zikredilmektedir. 980/1572-1573'te vefât etmiştir (Baltacı, 2005, s. 530). *Münşe'ât*'taki 36. mektup Şeh Bâlî'nin ağzından Sun'ullah Paşa'ya yazılmış olup Sinân Çelebi isimli bir talebe zât için himâyeye ve ihsân talebinde bulunmaktadır.

Şeyhî Çelebi: 26 ve 31. mektupların muhatabı olarak adı geçen Şeyhî Çelebi'nin kimliği hakkında verilen bilgi yetersiz olduğundan kimliğine dair kesin tespitler yapmak mümkün olmamıştır.

Semiz Ali Paşa (ö. 972/1565) : Kanûnî Sultan Süleyman'ın veziri, devşirme kökenli devlet adamıdır. İstanbul'a geldikten sonra Enderun'da eğitim almıştır. 952/1545'te mir-i âlemlik, 953/1546'da yeniçeri ağalığı ve Rumeli beylerbeyliği vazifelerine getirilmiştir. 956/1549'da Mısır beylerbeyliğine atanmıştır. 961/1553'te ikinci vezir (Vezir-i Sâni) 1561'de Rüstem Paşa'nın ölümüyle beraber Vezir-i Azam olmuştur. İran Seferi, Amasya Antlaşması görüşmeleri ve Malta Kuşatması, görevi süresince meydana gelen önemli siyasi ve askerî olaylardır. Ayrıca Osmanlı-Avusturya ilişkilerinin ilerlemesindeki katkısı da kaynaklarda nakledilmektedir. 972/1565'te vefât eden Ali Paşa, Kırklareli Babeski'de Cedîd Ali Paşa Camî, İstanbul Eyüp'te Cedîd Ali Paşa Mescidi, Karagümrük'te Cedîd Ali Paşa Medresesi, İstanbul'un çeşitli yerlerinde çeşme ve cami gibi birçok mimarî eserin yapımına vesile olmuştur (Afyoncu, 2009a, s. 495-496). *Münşe'ât*'ın 1. mektubu Paşa'nın medrese inşâ etmesi üzerine onu tebrik etmek ve kendisinden uygun bir vazife talep etmek üzere Fevrî tarafından yazılmıştır.

Bostan-zâde Mehmed Çelebi (ö. 1006/1597-1598): Bostan-zâde Mehmed Çelebi, Kanûnî Sultan Süleyman devrî âlimi Bostan Çelebi'nin oğludur. Dönemin âlimlerinden eğitim aldıktan sonra çeşitli medreselerde müderrislik yapmıştır. 981/1573'ten sonra Şam, Bursa, Edirne ve İstanbul kadısı olarak görev yapmış, daha sonra Anadolu ve Rumeli Kazaskerliği yapmıştır. 991/1583'te Kahire Kadılığına atanıp şeyhülislâm olmuştur. 1006/1597-1598'de vefât eden Mehmed Çelebi Türkçenin yanında Arapça şiir ve çeşitli konularda

Arapça risâleler yazmıştır (Baltacı, 2005, s. 388-389). *Münşe'ât*'ta yer alan 10. mektup Mehmed Çelebi'ye Fevrî tarafından mu'îd olmasını tebrik için yazılmıştır. Mektubun başlığına sonradan müellif/müstensih tarafından "...Bostân Çelebinin oğlu..." ibaresi eklenerek kimliği daha açık ifade edilmek istenmiştir.

Nişâncı-zâde Ahmed Efendi (ö. 986/1578?): Nişâncı-zâde, XVI. yüzyılda yaşamış Osmanlı âlimidir. Atâyî'nin verdiği bilgilere göre 934/1527-1528'de doğmuştur, devrin âlimleri yanında eğitimini tamaladıktan sonra müderris ve kadılık makamlarına kadar yükselmiştir (Donuk, 2017, s. 780-782). *Münşe'ât*'ta 13. mektup Fevrî tarafından Nişâncı-zâde yazılmış ve "Nişâncı-zâde Efendi'ye Kâsım Paşa Medresesi Virildükde Anlara Tehniye İçün Yazılmışdur" (*Münşe'ât*, vr. 104a) başlığıyla tertib edilmiştir. Nişâncı-zâde'nin 964/1555-1556'da Güzelce Kasım Paşa Medresesine müderris olduğu (Baltacı, 2005, s. 620) göz önüne alınırsa mektubun bu tarihlerde yazıldığı düşünülebilir.

Ahmed Çelebi: 23. mektup Ahmed Çelebi'ye yazılmıştır. Mektubun başlığı ve muhtevası beraber incelendiğinde kimliği hakkında tereddüde düşüldüğünden hakkında bilgi verilememektedir. Ancak muhatabın XVI. yüzyıl müderrislerinden olduğu bilinmektedir. Mektup, bir danışmend için görev talebi ile kaleme alınmıştır.

Küçük Lutfî (el-Mevlâ Lütfullâh) (ö. 962/1554-1556'da): Doğum tarihi hakkında bilgiye ulaşılamamıştır. İlim tahsil edip devrin uleması yanında yetiştikten sonra 960/1552-1553 tarihinde Mahmud Paşa Medresesine atanmış ve 962/1554-1556'da vefât etmiştir (Donuk, 2017, s. 274). *Münşe'ât*'taki 25. mektup Küçük Lutfî'ye muvâkıflık derecesinde iken Hızır isimli bir zât için kendisinden ihsan/görev talebi ile yazılmıştır.

Şâh Mehmed Efendi (Şâh Çelebi) (ö. 978/1570-1571) : Şâh Mehmed Çelebi, XVI. yüzyılda yaşamış Osmanlı âlimidir. Medrese ve ilmî eğitimini aldıktan sonra Bursa Molla Hüsrev Medresesi, Edirne Siraciye Medresesi, Câmi-i Atik Medresesi ve 985/1551'de Kütahya Rüstem Paşa, İstanbul Rüstem Paşa, Mihrimâh Sultan Çifte Akkurşunlu Medresesi ve Yavuz Sultan Selîm Medresesinde müderrislik yapmıştır. 961/1563-1554'te Kahire, 974/1566-1567'de Edirne ve 976/1568-1569'da İstanbul kadısı olarak atanmıştır ve

978/1570-1571’de vefât etmiştir (Donuk, 2017, s. 540-541). *Münşe’ât*’taki 27. mektup Fevrî tarafından Şâh Çelebi’ye yazılmıştır. Bu mektup da danışmend mektubu olup bu danışmend için görev talebiyle kaleme alınmıştır.

Abdulgâkî Efendi (‘Arab-zâde ‘Abdulgâkî Çelebi) (ö. 971/1563-1564): 895/1489-1490 tarihinde doğmuştur. Küçük yaştan itibaren ilmî eğitim almış ve medreselerde görev almaya başlamıştır. 951/1544-1545’te Halep ve 953/1546/1547’de Mekke, 957/1550-1551’de Bursa, 960/1552-1553’te ise Mısır’a kadı olarak atanmıştır. 971/1563-1564’de vefât etmiştir (Donuk, 2017, s. 326-328). *Münşe’ât*’taki 28. mektup Abdulgâkî Efendi Bursa’da kadı iken kendisine yazılmıştır. Mektubun başlığındaki “...Bursa Kâdîsi Abdü’l-bâkî Çelebi” ifadesinden 1550-1551’te ya da çok yakın bir zamanda kaleme alındığı düşünülebilir. Mektup, danışmend ataması talebi ile kaleme alınmıştır.

Sun’ullâh Paşa: Muhatap hakkında mektubun başlığında yer alan “...Merhûm Sultân Muştafa Lâlâsı Şun’u’llâh Paşa’ya...” ifadesi dışında herhangi bilgi verilmediğinden kimliğine dair tereddüde düşülmüştür. *Münşe’ât*’taki 36. mektup kendisine yazılmış olup Sinan Çelebi adında bir zâta görev/ihsan talebi ile kaleme alınmıştır.

Âşık Çelebi (ö. 979/1572): Âşık Çelebi, XVI. yüzyıl Osmanlı âlimi ve tezkire yazarı olup 926/1520’de Prizen’de doğmuştur. Genç yaşlarda İstanbul’a gelip meşhur hocalardan ders alarak yetişmiştir. 957/1550’de Silivri Kadısı daha sonra ise Priştine, Narda, Manavgat, Alaîye (Alanya), Niğbolu, Çernovi ve Kıratova Kadılıklarına tayin edilmiştir. Üsküp’te iken 979/1572’de vefât etmiştir. Âşık Çelebi, ilmî kariyeri yanında *Meşâ’irü’ş-Şu’arâ*, *Dîvân*, *Zeyl-i Şakâ’îk* gibi telif ve tercüme olmak üzere edebî ve kültürel sahada birçok önemli eserler telif etmiştir (Kılıç, 2018, s. 3-5). Âşık Çelebi *Meşâ’irü’ş-Şu’arâ* adlı tezkiresinde Osmanlı şâirleri hakkında önemli ve detaylı bilgiler vermektedir. Bu eserde, biyografisinin yanında kendisi hakkında şahsî ve edebî açıdan değerlendirmeler yapmak sureti ile en geniş yer ayırdığı şahsiyetlerden biri Fevrî’dir (bk. Kılıç, 2018, s. 531-550). Âşık Çelebi, Fevrî’yi Osmanlı topraklarına getirildiği küçük yaşından vefâtına dek geniş bir kronolojik dilimde ayrıntılara inmek suretiyle tanıtmıştır. Âşık Çelebi bir diğer eseri olan *Tetimetü’ş-Şakâ’îki’n-Nu’mâniyye*’de (bk. Çelebi, 2022, s. 206-213) de

Fevrî'nin biyografisine geniş yer ayırmış, eğitimi ve müderrislik yaptığı yerlere dair tarihe bağlı bilgiler vermiştir. Eser Fevrî'nin biyografisi için en önemli kaynakların başında gelmektedir. *Münşe'ât*'ta, daha önce de ifade edildiği üzere, 37. mektup Fevrî tarafından Âşık Çelebi'ye Hac vazifesini yerine getirdikten sonra bunu müjdelemek üzere kaleme alınmıştır. Mektup, Âşık Çelebi ve Fevrî'nin dostluğuna dair önemli veriler sunan bir metin niteliğini taşımaktadır.

Atâ Efendi ('Atâ'ullâh bin Ahmed) (ö. 979/1571-1572): Aydın Birgili olup "Atâ'ullah Efendi" olarak bilinmektedir. Dönemin önemli âlimlerinden eğitim aldıktan sonra Aydın Birgi'de Aydınoğlu Medresesi, Bursa Mudurnu'da Yıldırım Han Medresesi, Tokat Sultâniyesi, Hacı Hasan-zâde Medresesi ve Kadı Hüsam Medresesi, Rüstem Paşa Medresesinde müderrislik yapmıştır. 974/1566/1567'de II.Selim tahta çıktığında Sultan'ın hocası olarak göreve getirilmiştir. 979/1571-1572'de vefât etmiştir (Bk. Donuk, 2017, s. 566-570). *Münşe'ât*'ta 41. mektup Atâ Efendi'ye Bostan Çelebi ağzından yazılmıştır.

Kurd Efendi (eş-Şeyh Mehmed bin 'Ömer) (ö. 966/1588): Kurd Efendi, 971/1524-1525'te Filibe'de doğmuştur. 16. yüzyılda yaşamış Halveti şeyhi ve âlimi olup "Kurd Efendi", "Kurd Dede", "Kurd Halîfe" gibi isimlerle tanınmıştır. İlk eğitimini burada aldıktan sonra İstanbul'a gelmiştir. 966/1588'de vefât etmiştir. Şerh, tefsir, akaid gibi dinî ilimlere dair bazı eserleri vardır (Donuk, 2017, s. 1112-1114; Hasanov, 2022, s. 93-94). *Münşe'ât*'taki 42. mektup, Bostan Çelebi ağzından Kurd Efendi'ye yazılmış bir taziyet-nâmedir.

Tablo 2. Mektup Başlıkları

Sıra	Varak No	Başlık
1.Mektup	68b-77b	Ḥazret-i Vezīr-i A‘zam-ı Ma‘hūd <i>edāma’llāhu ‘umrehu ilā-vaḳti’l-yevmi’l-mev‘ūd</i> Medrese Binā İdicek Cenābına Şunılan ‘Arz-ı Ḥāl Şüretidür.
2. Mektup	77b-79b	Efzalü’l-‘Ulemāü’l-‘İzām ve Ekmelü’l-Fużalāü’l-Kirām Bostān Çelebi Efendi <i>medda’llāhu zıllehu</i> Ḥazretlerinüñ Ḥidmet-i Şerīflerine Yazılmışdır.
3. Mektup	79b-82b	Bostān Efendi <i>medda’llāhu te‘ālā zılāle ve celālehu</i> Ḥidmetlerine Gönderilmişdür. Hem Kendülerine Hem Maḥdüm-zādelerinüñ Birine Tehniye-i Şiḫḫat İçün.
4. Mektup	82b-86b	Mevlānā Cevrī Şābıkā İtdügi Ḳabāḫate Nedāmet İdüp Aḡa Şefā‘at İçün Efḍalü’l-müḫaḳıḳīn Ekmelü’l-müdaḳıḳīn Bostan Efendi Ḥazretlerinüñ Ḥāk-pāylarına İrsāl Olinmişdur.
5. Mektup	87a-88b	Bu Daḡı Bostān Efendi <i>medda’llāhu zılāle celālehu</i> Ḥazretlerinüñ Ḥāk-pāylarına Yazılmışdır.
6. Mektup	88b-90b	Aşḫāb-ı Fezā’ilden Bir Şāḫib-Devlete Bu Faḳīr Cānibinden İrsāl Olinmişdur.
7. Mektup	90b-97a	Mekke-i Müşerrefeye Teveccüh Olınuḡda Gemi ile Gelibolı’ya Varıcaḡ Bostān Efendi <i>medda’llāhu zılāle celālehu</i> Ḥazretlerinüñ Ḥāk-pāy-ı Sa‘adet-menāllarına İrsāl Olinmişdur.
8. Mektup	97a-98a	Aşḫāb-ı Devletüñ Biri Ağzından Vüzerānuñ Birine Tehniyet İçün İrsāl Olinmişdur.
9. Mektup	98a-99a	Tehniye-i Manşib İçün Bir Fāzıl-ı Rūzgāra Yazılmışdır.

10. Mektup	99a-100b	Meḥmed Çelebi Efendi <i>zāda'llāhu 'umrehu</i> Müftī Efendi Ḥazretlerine Mu'īd Olduğında Tehniyet İçün Yazılmışdır.
11. Mektup	100b-102a	Bu Daḥı Ba'zı Fuḫālā-yı Rūzgāra Tehniyet-i Manşıb İçün Yazılmışdır.
12. Mektup	102a-104a	Āḫī-zāde Muḥammed Çelebi Efendi'ye Merḥūm Ḥayre'd-dīn Paşa Medresesi Virildükde Anlara İrsāl Olunan Tehniye Mektübının Şüretidür.
13. Mektup	104a-105a	Nişāncı-zāde Efendi'ye Kāsım Paşa Medresesi Virildükde Anlara Tehniye İçün Yazılmışdır.
14. Mektup	105a-106a	Cenāb-ı celālet-me'āb Bostān Efendi <i>medda'llāhu zılālehu</i> Ağzından Şeh-zāde-i Cüvān-baḥt ve Sezāvār-ı Tāc ü Taḥt Sultān Selīm Ḥān Ḥazretlerine Yazılmışdır.
15. Mektup	106a-108a	Cenāb-ı Fazīlet-me'āb Bostān Efendi <i>medda'llāhu zıllehu</i> Ağzından Şeh-zāde-i Cüvān-baḥt Sultān Selīm <i>tāle bekāhu</i> Ḥazretlerinün Mektüb-ı Şerīflerine Cevābıdır.
16. Mektup	108a-109b	Bu Daḥı Cenāb-ı Fazīlet-me'āb Bostān Efendi Ağzından Şeh-zāde-i Cüvān-baḥt Ḥazretlerinün Mektüb-ı Şerīflerine Cevāb Yazılmışdır.
17. Mektup	109b-111b	Mi'mār-zāde Efendi İstanbul Kādılığından Ma'zül Olduğdan Sonra Anuḡ Ağzından Şeh-zāde-i Cüvān-baḥt Sultān Selīm Ḥān'a Yazılmışdır.

18. Mektup	111b-113b	Cenāb-ı faẓīlet-me'āb Bostān Efendi medda'llāhu zılālehu Ağzından Kendülerinüñ Ketḥudāsına Şeh-zāde-i Cüvān-baḥt Sultān Murād Hān <i>edāma'llāhu 'umrehu ve zāde ḳadrehu</i> nün Mīr-‘alemligi Şadaḳa Buyurıldıḳda Lāyık-ı Tāc u Taḥt Sultān Selīm Ḥazretlerinüñ Rikāb-ı Hümāyūnlarına İzhār-ı Şükr-i Ni‘met İçün İnşā Olnmıḫdur.
19. Mektup	113b-115a	Bir Bendesi Ağzından Şāh-zāde-i Cüvān-baḥt Sultān Selīm Hān Ḥazretlerine At Temennāsı İçün Yazılmıḫdur.
20. Mektup	115a-116a	Celālet-penāh-ı Sa‘ādet-destgāh Şeh-zāde-i Kām-rān Sultān Selīm Hān <i>medda'llāhu zıllehu fī devletehū ebihi</i> Kendü Ḥatt-ı Şerīfleriyle Mektüb Yazup Kemīne-i Dā‘inüñ Aḥvālin Tefahḫūs İdüp ve Ba‘zı Ġazeller Gönderilsün Diyü Emr Buyurılıcak İrsāl Olnan Ġazeller Zeylinde Yazılan Cevābdur.
21. Mektup	116a-117b	Merḥūm Paşa Yigit Beg Ağzından Vezīr-i A‘ḳam’a Yazılan Tehniyet-nāmedür.
22. Mektup	117b-119b	Aḥbāb-ı Şafādan Bir Müderris Ağzından Meşāyiḥ-i ‘İzāmndan Birine Yazılmıḫdur.
23. Mektup	119b-121b	Dānişmend Mektübıdur, Aḥmed Paşa Ḥ‘ācesi Aḥmed Çelebi Efendi’ye Muvāḳıf Pāyesinde Müderris İken İrsāl Olnmıḫdur.
24. Mektup	121b-123b	Dānişmend Mektübıdur, Kara Çelebi Efendi Sultān Bāyezīd Müderrisi İken Anuñ Ağzından İstanbul Ḳāḏısına Yazılmıḫdur.
25. Mektup	123b-124b	Bu Daḫı Dānişmend Mektübıdur, Küçük Luṭfī Müvāḳıf Pāyesinde İken Aḡa İrsāl Olnmıḫdur.

26. Mektup	124b-126a	Bu Dağı Dānişmend Mektûbıdır, Şeyhî Çelebi Efendi'ye Yazılmışdır.
27. Mektup	126a-128a	Bu Dağı Dānişmend Mektûbıdır, Şāh Çelebi Efendi'nün Hāk-pāylarına İrsāl Olinmiştir.
28. Mektup	128a-130a	Bu Dağı Dānişmend Mektûbıdır, Mi' mār-zāde Efendi Şahnda İken Burusa Kādısı Abdü'l-bākî Çelebi Efendi'ye Yazılmışdır, Anların Ağzından.
29. Mektup	130a-133b	Bu Dağı Dānişmend Mektûbıdır ve Rûzgârdan Şikâyeti Mutażammındur. Faḥrû'l-emāşil ve'l-aḳrân Âḫî-zāde Efendi'ye İrsāl Olinmiştir.
30. Mektup	133b-134b	Bir Bānişmend-i Ğayr-ı Hûşmende Yazılmışdır ki Muḥtemelü'l-medḥ ve'z-zemdür.
31. Mektup	134b-137a	Bu Dağı Dānişmend Mektûbıdır, Sultān Müderrisi İken Şeyhî Çelebi Efendi'ye İrsāl Olinmiştir.
32. Mektup	137a-139a	İki Dānişmend Bir Def'ada Aldurmağçün Âḫî-zāde Meḥmed Çelebi Efendi'ye İrsāl Olinmiştir.
33. Mektup	139a-140b	Bu Dağı Dānişmend Mektûbıdır, Ba'zı Fuḫalāya Yazılmışdır.
34. Mektup	140b-152a	Şālih ü Mütedeyyin Arāzî-i Muḫaddes'de Sākin Üç Kimesnenün Aḫvālını Erbāb-ı Devlet ve Aşḫāb-ı Sa'ādete 'Arz İdüp Anlardan Recā-i Luṭf u İḫsān İçün Tesvîd Olinmiştir.
35. Mektup	152a-153a	'İyādet-nāmedür ki Kirām-ı En'āmdan Birine İrsāl Olinmiştir.
36. Mektup	153a-154b	Şeyḫ Bālî Efendi Ağzından Merḥûm Sultān Muşṭafa Lālāsı Şun' u'llāh Paşa'ya Yazılmışdır.
37. Mektup	154b-175b	Ṭavāf-ı Beytu'llāhi'l-ḫarām ve Ziyāret-i Ravzā-i Seyyidü'l-enām Müyesser Olduḫda Yārān-ı Şafā ve Ḥullān-ı Vefādan Birine İrsāl Olinmiştir.

38. Mektup	175b-177b	Ehl-i Beyt-i Hâzret-i Risâlet-penâhdan Bir Şâhib-Devlete İẖvân-ı Şafâdan Birine İhsân Recâsı İçün Gönderilmişdür.
39. Mektup	177b-179b	Eyyâm-ı Şitâda Odun Hıuşûsı İçün Aşhâb-ı Devletden Birine İrsâl Olınmışdur.
40. Mektup	179b-182b	Ba‘zı Aşhâb-ı Devlete İrsâl Olunan Ta‘ziye-nâme Şûretidür.
41. Mektup	182b-183b	Bostân Efendi Ağzından ‘Aţâ Efendi’ye ‘Arz-nâmedür. Bir Oğlu ve Bir Kızı ve Hıatunı Vefât İdicek.
42. Mektup	183b-186b	Merhûm H‘âce Efendi Vefât İdicek Bostân Efendi <i>medda’llâhu zıllehu</i> Ağzından Kırd Efendi’ye Ta‘ziye İçün Yazılmışdur.

2.2.2. Dil ve Üslup Özellikleri

Fevrî Ahmed Çelebi XVI. yüzyılda yaşamış ve manzum-mensur türde birçok eser kaleme almış bir şahsiyettir. XVI. yüzyılda yaşamış, çağdaşı olan bazı şahsiyetler tarafından kaleme alınan kimi eserlerde onun dil ve üslubuna yönelik önemli değerlendirmeler yapılmış ve bu değerlendirmelerin çoğu olumlu noktalarda toplanmıştır. Âşık Çelebi ve Gelibolulu Mustafa Âlî Fevrî'nin biyagrafisine yönelik verdikleri bilgiler yanında genel olarak dil ve üslubuna yönelik de pek çok olumlu tespitler yapmıştır (bk. Kılıç, 2018, s.532; Donuk, 2024, s.827). Fevrî'nin kaleme aldığı bilinen mensur eserleri arasında *Münşe'ât*'ı, bir münşî olarak onun dil ve üslubu hakkında, bugün itibarıyla, en geniş veriyi ortaya koyan eserlerden biridir.

2.2.2.1. Dil Özellikleri

2.2.2.1.1. Ekler

Münşe'ât-ı Fevrî, XVI. yüzyıla ait bir metin olduğu için ek düzeninde Klasik Osmanlıcanın hususiyetleri görülmektedir. Bunun yanında Eski Anadolu Türkçesine ait bazı kullanımlar da ortadan kalkmamıştır. Metinde bazı Türkçe eklerin kullanımı şu şekilde tespit edilmiştir:

Münşe'ât-ı Fevrî'de aitlik (sahiplik) eki birinci çoğul kişi ve ikinci çoğul kişi çekimlerinde yuvarlak ünlü kullanılmıştır: “bār-g̃irimüz (vr. 178a), bendeñuze (vr. 137b), birbirimüze (vr. 178a), gicemüz (vr., 72a, 131a), ‘ināyetiñüz (vr. 154a)...” Fiillerde emir kipinin üçüncü kişi çekimi -sUn biçimindedir: “eylesün (vr. 181b), göndersün (vr. 179b), itmesün (vr. 43a), kesilsün. (vr. 40a)...” Emir kipinin ikinci çoğul şahıs çekiminde “gönderün (vr. 138b), tırmañ (vr. 198b)” yapısının kullanımı tespit edilmiştir. İstek birinci çoğul şahıs çekiminde bir kelimede -vUz yapısı “olavuz” (vr. 175b) tespit edilmiştir. Birinci tekil kişi geniş zaman çekiminde “bilürin (vr. 73b), eydürin (vr. 57b), kâdirin (vr. 72b)” yapısı tespit edilmiştir.

Münşe'ât'ta isimden sıfat yapım eki +II yuvarlak ünlü ile yazılmıştır: “sa‘ âdetlü sultānum (vr. 69b), devletlü sultānum (vr. 79b), dürlü miñnetle (vr. 174b)...” Zarf-fiillerden -Ip eki yuvarlak ünlü ile yazılmıştır: “bakup (vr. 72a),

çıkup (vr. 76b), eyleyüp (vr. 6b) ...” Bunun yanında zarf-fiillerin -mAdIn “olmadın (vr. 93b), şalınmadın (vr. 96b), uğramadın (vr. 96b)”, -AldAn “bulaldan (vr. 45a), buyurılaldan” (vr. 113a), kılaldan (vr. 55b); -UbAN “eyleyüben” (vr. 84a), idüben” (vr. 163a) biçimleri de kullanılmıştır.

2.2.2.1.2. Kelime Türleri

Münşe 'ât-ı Fevrî’de kullanılan dil, kelime kadrosu bakımından belirgin biçimde Arapça ve Farsçanın etkisindedir. Özellikle isim, sıfat, edat ve bağlaçlarda Türkçenin kullanım oranı düşmekte, fiil ve fiilimsi gibi kelime türlerinde Türkçe kelimelerin kullanımı diğer sözcük türlerine oranla artmaktadır. Aşağıdaki örnek *Münşe 'ât*’ın mukaddime bölümünden alınmıştır. Vurgulanan “anuñ” ve “ne” zamiri ile “olmasa” ve “olurdu” fiilleri dışında kalan diğer kelimeler Arapça ve Farsça olup çoğunlukla isim ve sıfat türlerindedir.

Zihî zât-ı şerîf ve ‘unsûr-ı laîf ki **anuñ** nâm-ı nâmîsi ‘unvân-ı risâle-i feyz u îcâd-ı müfîzü’l-cûd ve ser-nâme-i medh u şenâ-yı sâmiîsi hâtm-i hâtime-i kitâb-ı vücûd **olmasa ne** şahâ’if-i mecmû‘a-i eflâkden eşer peydâ ve **ne** şemse-i şems ve levhâ-i kamerden lemha vü nişân hüveydâ **olurdu**.
(*Münşe 'ât*, vr. 4a)

Aşağıdaki paragraf ise mektup bölümünden alınmıştır. Metin içinde vurgulanan (yokdur, ile, ol, eyleye) kelimeler dışında kalanlar yabancı kökenlidir. Burada da dikkati çeken özellik Türkçe kelimelerin fiil ve zamir, Arapça ve Farsça kelimelerin ise büyük çoğunluğunun isim ve sıfat görevinde kullanılmasıdır.

Ûuvvet ü kudreti ve istiâ‘at u mükneti **yokdur** ki miqyâs-ı kalem-i ebkem **ile ol** ‘ummân-ı bî-kerânun miqdârın şerh ü ‘ayân **eyleye** ve sifâl-i maqâl u zurûf-ı hürûf **ile ol** lûce-i bî-pâyânun mesâhasın tafşîl ü beyân **eyleye**.
(*Münşe 'ât*, vr. 75a)

Münşe 'ât’ın genel dil özelliği olarak tespit edilen bu durumun yanında, Türkçe kökenli olan ya da halk ağzında yaşayarak Türkçeleşen “ağaç, ahşam, altun, at, ayak, balta, barmağ, baş, çöp, dal, dib, dil (konuşma organı), diş, düttün, ev, gice, gönül, göz, güc, gün, gündüz, ırmağ, il, iş, kapu, kar, karundaş, kılıc,

kış, kül, kütük, ocağ, od, odun, oğlan, öksüz, savaş, söz, şu, sügen, tuğ, yan, yağ, yağmur, yarma, yel, yir, yok, yol, yüz...” gibi bazı cins isimler de bulunmaktadır.

Fiil kullanımında, yukarıda da ifade edildiği gibi Türkçe kelimeler daha çok ön plana çıkmaktadır. Eserde en çok kullanılan fiillere, “aç-, bil-, bul-, buyur-, di-, dik-, dile-, döy-, it-, eyle-, gel-, git-, gönder-, gör-, ir-, iriş-, ırgür-, iste-, kıl-, ol-, söyle-, uğra-, ur-, vir-, yaşa-, yazıl-, yetiştir-...” örnek gösterilebilir. Türkçe fiiller Arapça ve Farsça kelimelerle beraber birleşik fiil yapısı içinde, yardımcı fiil olarak da kullanılmıştır. Örneğin olmak fiili “cilver ol-, hâşıl ol-, müstevcib ol-, müyesser ol-, nâzil ol-, râzi ol-, şâdır ol-, tamâm ol-”; eylemek fiili “âbâd eyle-, ‘azîmet eyle-, îcâb eyle-, ifhâm eyle-, iktizâ eyle-, manzar eyle-, nüzûl eyle-, sirâyet eyle-, ”; etmek fiili “behremend it-, cem‘ it-, cülûs it-, duhûl it-, fesh it-, feth it-, kizb it-, taḥṣîl it-, teblîğ it-, vedâ‘ it-, zuhûr it-”; buyurmak fiili “‘arz buyur-, tebcîl buyur-”; kılmak fiili “esîr kıl-, fânî kıl-, himâyet kıl-, mâ‘il kıl-, meşveret kıl-, nâzar kıl-...” gibi yapılarda kullanılmıştır.

Münşe’ât ta fiilimsilerin isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil olarak üç türü de kullanılmıştır. Fiilimsiler cümle yapısı içinde, kendi görevleri yanında yan cümle oluşturma göreviyle de kullanılmış, bu nedenle de oldukça uzun cümleler meydana gelmiştir:

Âdem ü pesendîde-i ṭavâ’if-i ‘âlemden bir kimesne **olup** ve ḥâlâ daḥî ba‘ zî fûnûnuṭ tekmiḥline ṭâlib ve ba‘ zî aḥkâm-ı mücmelenüṭ tafṣîline sâ‘î vü râḡıb ve ol diyârda ḍalâlet-i ḡalâm-ı cehâletde **kalan** ba‘ zî nâ-dânüṭ ve zevâyâ-yı medâris-i beṭâletde **olan** ba‘ zî ‘amyânüṭ... (*Münşe’ât*, vr. 145b-146a)

Aşağıdaki uzun alıntı da fiilimsilerin metindeki bağlama işlevindeki kullanımına örnek oluşturması açısından önemlidir:

Ḥarameyn-i mükerremeyn ve beledeyn-i mu‘azzameyn-i şerîfle müşerref **olup** ba‘ de mücerred muḥabbet-i Ḥazret-i Resûlu’llâh ve meveddet-i cenâb-ı risâlet-penâh ile terk-i vaṭan-ı ma‘rûf ve inḡiṭâ‘-ı sere ve dimen-i me’lûf **eyleyüp** a‘ vâm-ı rûzgârdan miḡdâr-ı sâ‘at-ı leyl ü nehâr Ḥarem-i muḡterem-i ḡabîb-i Kirdigâr’a mücâvir ve rûz u şeb ṭâ‘at u ‘ibâdetde zâkir ü şâkir **olup** ‘âḡıbet ḡalebe-i evlâd u ‘ıyâl ve ihâṭa-i şedâ‘id-i eyyâm

u leyāl ile gāyetde faķīrū’l-hāl **olıcak** ārzū-yı taķşīl-i cihet-i ma’ āş u kefāf ile Һazret-i Һafīū’l-elṭaf cānibine tevekkül ü tevessül **idüp** diyār-ı gurbete rıhlet ve eķālīm-i ba’ideye müsāferet **eyleyüp** ve diyār-ı Şām’dan memālik-i Rūm ve eķālīm-i ‘Arab’dan bu sāḫa-i merzbūm-ı sa’ādet-mersūma **geline** bu ḫaķīr ile refīķ-i ṭarīķ ve hem-rāh-ı şefīķ olmuş idi. (*Münşe’ât*, vr. 147b-148b)

Münşe’ât’ta Türkçe sıfatların belli türlerde yoğunlaştığı görülmektedir: “Ol, bu, şol, şu” işaret sıfatları, “kamu, birkaç, çok, niçe” gibi belgisiz sıfatlar ile sayı sıfatlarının kullanımına sıkça rastlanmaktadır.

Zamirler, üslubun gerekli kıldığı kısımlarda örneğin özellikle *Münşe’ât*’ın mektup metinlerinin bulunduğu kısımlarda daha fazla kullanılmıştır. Türkçe şahıs zamirlerinden “benüm, bizüm, sen, siz, senüñ, sizün, ol, aña, anuñ” ve belgisiz zamirlerden “ba’zısı, biri, her biri, kimi, kimesne” sıkça kullanılmıştır. Mektup kısımlarında kullanılan şahıs zamirlerinde muhataplar arasındaki samimiyet ve konunun niteliği de belirleyici olabilmektedir. Bazen muhatapın konumu bazen de alçakgönüllülüğün gereği olarak “bizüm, siz, sizün” bazen de samimiyet göstergesi olarak “benüm, senüñ” zamirlerini kullanmıştır. Örnek olarak,

...Hiç bilmezüz ki **bizden** ne günāh zāhir ve ne ḫaṭā şādir oldı... (*Münşe’ât*, vr. 131a)

...**bizüm** vilāyetimüz ahālisinde ve külliyeñ şefķat u merḫamet ve mürüvvat ü fütüvvat **bizüm** memleketimüz... (*Münşe’ât*, vr. 149a-149b)

...**sen** daḫı anuñ cemī’ aḫkām u evşāfı ile muttaşf ve vücüdeyn-i ‘ārızeyn-i ḫaṭṭide farḫıñuz bir elif olup **ol** daḫı ekşer ihtimāl... (*Münşe’ât*, vr. 158a)

...**kimesneye** muḫtāc olmuşdur ve ne muşibetin ta’ziye ider kişiyē ihtiyāc çekmişdür. (*Münşe’ât*, vr. 12b)

Bu kelimāt-ı sa’ādet-iktisābı ki **her birisi** bir kitābdur... (*Münşe’ât*, vr. 4b)

Metinde “kendü” dönüşlülük zamiri de sıkça kullanılmıştır:

Kısm-ı evvelde ki **kendü** şân-ı sa‘ âdet-‘ unvânıyla **kendüye** eşbâh u akrân olan a‘ yân u erkân mâ-beynindeki nisbetden muhbirdür. (*Münşe’ât*, vr. 33b)

Hâliyâ **kendü** marazımızı ferâmüş idüp dâ’imâ ol zât-ı melek-şifâtun kemâl-i şihhat-ı mizâc-ı le‘âfet-ımtizâcları için... (*Münşe’ât*, vr. 152b)

...‘aķâb-ı namâz ve eşnâ-yı niyâzda yârân-ı sühan-sâz u terâne-perdâzı dağı du‘ âda **kendü** nefesimüz ile enbâz idüp... (*Münşe’ât*, vr. 167b)

Zarflar *Münşe’ât-ı Fevrî*’de işlek biçimde kullanılan kelime türlerinden biridir. Türkçe zarflardan “-dan berü, -a dek/e-dek, -a degin/-e degin, -dan sonra/den sonra” gibi, durum ekleri ile beraber kullanılan ve “şimdi, her gün, her gice” gibi tek başına kullanılan zarflar sıklıkla kullanılmıştır:

...ibtidâ’-i ğaşķ-ı revâh’dan intihâ’-i felķ-i **şabâha dek** ‘ibâdet-i Hâlik-ı ‘âlem ve ... (*Münşe’ât*, vr. 9b)

...ve me‘â‘in-i nefis-i levvâmeden müctenib olan kimesne ahsen-i siyerle mevşûf **olduķdan sonra**... (*Münşe’ât*, vr. 15b)

...her da‘vet idene icâbet idüp **her gice** mâh-ı felek gibi seyr iderek bir burca nâzil ve **her gün** hercâ’î maḥbûbeler gibi bir câyı menzil itmege başladı. (*Münşe’ât*, vr. 52a)

Huşuşan erbâb-ı inşâ vü imlânun **ol demden ve ol ‘âlemden berü** tâ bu zamâna gelince zebân-ı qalemleri mecrâ-yı âb-ı ḥayât ve... (*Münşe’ât*, vr. 67a)

Zamânen mu’aḥḥar olan muḥaddemi ta‘ṭîl ve fesh itmek **şimdi** olmuş degüldür. (*Münşe’ât*, vr. 102a)

...olup âḥir-i ‘ömre **degin** taḥşîl-i ‘ulûm ve tekmi‘l-i rûsûm ile ol zât-ı kerîm ü şân vâcibü’t-tekrîmün ḥayr du‘âlarına iştiğâl olunmağa... (*Münşe’ât*, vr. 119b)

Metinde Arapça ve Farsça kökenli zarflar sık biçimde kullanılmıştır: “‘Ale’l-ḥuşuş, ‘an-ķarîb, ba‘dehû, evvel, evvelen, fi’l-cümle, ḥâlâ, kemâhî, lâ-siyyemâ, maḥzân,min-ba‘d” gibi Arapça zarfların yanında, “rûz-be-rûz, rûz u şeb, yeksân” gibi Farsça kökenli zarflar da kullanılmıştır.

Münşe'ât ta Türkçe edat ve bağlaçların yanında Arapça ve Farsça edatlar da kullanılmıştır. Türkçe edat ve bağlaçlardan “bile, birle, içün, ile, dağı, degül, gibi...” sıkça kullanılmıştır. Arapça ve Farsça kökenli “ammā, belki, hattā, lākin, yā-ḥūd, zīrā” gibi kelimelerin yanında özellikle “ve”, “ki” bağlaçları kelime ve cümleleri birbirine bağlama görevinde kullanılıp uzun cümleleri oluşturması açısından işlevseldir:

Güyā **ki** bir pīr-i lengerdārdur **ki** ‘aşā ile reh-güzārdur veyā bir ‘alemdār-ı serī‘ ü’s-seyrdür **ki** per açup pervāz itse mānend-i ṭayrdur veyā ḥod ḡār-ı Ḥazret-i Aḥmedü’l-muḥtārdur **ki** cemī‘ eṭrāfin ‘ankebūt-ı şāhib-ḡunūt-ı nessāc-ı ḥarīdār-lu‘ābı dehānın pūd u tār idüp ana perdedārdur. (*Münşe'ât*, vr. 94b)

Cebbār-ı ḥalīm-i zū’l-celāl ve’l-ikrām cenābından hezār sūz u güdāz **ve** tazarru‘ u niyāz ile recā vü temennī iderler **ki** celāl-i cebbāriyyeti bu muşībetde müntehī **ve** ikrām-ı ḥilmiyyeti ol zāt-ı sa‘ādet-fercām **ve** bākī evlād u aḥfād u kirām ve sâ’ir etbā‘ u eşyā‘ -ı ‘iẓām **ve** cumhūr-ı ḥuddām-ı sidre-maḡām ḥaḡḡında ḡayr-ı mütenāhī ola. (*Münşe'ât*, vr. 182b)

2.2.2.1.3. Tamlamalar

Münşe'ât-ı Fevrî’de tamlamalar dilin niteliğini belirleyen en önemli yapılardan biridir. Türkçe yapıtlı tamlamalar diğer dillere göre daha az kullanılmıştır. Tamamı Türkçe kelimelerle oluşturulmuş “anun gibileri (vr. 36b), anun ikisi (vr. 138), bularun ḡanḡısı (vr. 61a), gemī kürekleri (vr. 92a), gözlerinün yaşları (vr. 182a), iç illeri (vr. 119b), odun ḡapısı (vr. 178a), yüz aḡlıḡları (vr. 23b)...” gibi isim tamlamaları az da olsa kullanılmıştır. Türkçe kurallarla oluşturulmuş tamlamalarda Arapça ve Farsça kelimelerin kullanıldığı yapılar da sıkça kullanılmıştır: “anlurun hevāsı (vr. 138a), bendesinün ḡapısı (vr. 31a), bunun zātı (vr. 137b), ḡavlinün maẓmūnı (vr. 86a), kelāmının ma‘nāsı (vr. 86b), mebnāsının ma‘nāsını (vr. 30a), tecrübe ḡapısı (vr. 76b); bizüm vilāyetimüz ahālisinde (vr. 149a), bu beytün maẓmūnı (vr. 41a), duḡul hevāsı (vr. 176b) ...”

Farsça ve Arapça tamlamaların dâhil olduğu Türkçe yapıtlı tamlamalar metinde yaygın biçimde kullanılmıştır. Bu yapıda oldukça uzun tamlamalar oluşturulmuştur: “anuñ nām-ı nāmīsi (vr. 4a), anuñ eḥad-ı akṣāmında (vr. 14a), kisvet-i ‘anbersāsınun mā-verāsı (vr. 160a), zāt-ı şerīfūñ mā-sivāsı (vr. 101a), zāt-ı şerīfūñ ricāsı (vr. 103a); bir sebīl-i temessük-i mu’minün ellerinde (vr. 122a), hümā-yı ḥāme-i hümāyūn ve sa‘ādet-efzūnuñ zıll-ı zālīl ve pāye-i bī-‘adīli (vr. 115a), lāyık-ı tāk u taḥt u ḥilāfet ḥazretlerinūñ du‘ā-i devlet-i dāreynleri (vr. 112b), sulṭānum ḥazretlerinūñ ḥāk-pāy-ı kīmyāsāylarına (vr. 117b), vūzerā vū beglerimüzūñ zikr-i cenāni (vr. 149b) ...” gibi çok uzun tamlama yapıtları kurulmuştur.

Münşe’ât ta Türkçe tamlama ekleri ve yapısı dışında, Arapça ve Farsça kelime ve kurallarla oluşturulmuş tamlamalar vardır. Bu kullanımlar dilin yapısının yanında *Münşe’ât* taki üsluba sanatlı ve girift nitelik katmıştır. Aşağıdaki paragraf, bağlaçlarla birbirine bağlanıp art arda sıralanan uzun tamlama örneklerinin görülmesi açısından önemlidir:

Makātir-i aklām-ı gevher-bār ve ma‘ātif-ı erkām-ı dürrer-nisār menşūr-ı hayāt-baḥş-ı refī‘-ıktidār ve misāl-i bī-misāl-i sā‘ādet-āsār ve semāme-i tayyibe-i gülzār-ı kuds ve gül-deste-i ḥadā’ik-i üns ya‘nī ḥitāb-ı müşgīn-nikāb ve kitāb-ı meymūn u müsteṭāb ki sevād-ı ḥāmesi bī-‘ayniḥi nūr-ı ḥadīka-i rūḥ ve beyāz-nāmesi mānend-i nūr-ı ḥadīka-i fütūḥ, zevḳ-i inşāsı leṭā’if -i kemālātla memlū u meşḥūn ve zurūf-ı imlāsı zülāl-i belāḡat u isti‘ārātla mümtelī ve maḳrūn... (*Münşe’ât*, vr. 108a)

Münşe’ât ta, Farsça yapıtlı tamlamalar diğerk tamlama türlerine oranla daha çok kullanılmıştır. Arapça tamlamaların “dīde-i ulū’l-ebşāruñ (vr. 78b), kalem-i faşīḥū’l-lisān (vr. 71a), merḡūb-ı bedī‘ü’l-üslūb (vr. 76a), raḳam-ı şaḥīḥū’l-beyān (vr. 71a), tilmīz-i şaḥīḥū’l-‘ayār (vr. 69a)...” örneklerinde olduğu biçimiyle Farsça tamlamalarla iç içe olarak kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanında “‘an-samīmū’l-fu’ād ve ḥulūşū’l-‘itīkād (vr. 87a), ḥablū’l-metīnine (vr. 85a), mumāşeleti’l-emşāl ve’l-eşbāḥ (vr. 110a), raṭbū’l-lisān (vr. 13b), sa‘īdū’l-ḥayāt (vr. 102b)...” örneklerinde olduğu gibi Arapça tamlamalar da eserin üslubunda belirgin bir sıklıkta kullanılmıştır.

2.2.2.1.4. Cümle Yapısı

Münşe'ât-ı Fevrî'deki cümle yapısı, oldukça çeşitlilik arz eden bir niteliğe sahiptir. Metinde farklı yapı ve uzunlukta olan birden çok cümle çeşidi kullanılmıştır. Cümlelerin yapısal niteliğinin metinlerin muhtevalarına paralel biçimde oluştuğu ifade edilebilir. Aşağıdaki örnekteki gibi kısa cümleler az da olsa kullanılmıştır.

Va'llāhu'l-ḥamd ve'l-minne ki kazā-yı Ḥudā'ya rızā ile şadr-ı a' lāya ve devlet-i 'uzmāya vāşıl u mütevāşıl olmuştur. (*Münşe'ât*, vr. 13a)

Anuḡ eḥad-ı aḡsāmında ki ḥayā-yı cināyetdür ve insān andan maşūn olmamaḡ muḡtezā-yı beşeriyetdür. (*Münşe'ât*, vr. 14a)

Mercū ve me'mūldür ki kāmı şafā-yı teveccüh-i zāmīr-i münīr-ḡarīn-i ḡāl ve rehīn-i āmāl-i dā' ī-i ḡaḡīr ḡılınmaḡa 'ināyet buyurıla. (*Münşe'ât*, vr. 88b)

Zamānen mu'aḡḡar olan muḡaddemi ta'ṡīl ve fesh itmek şimdi olmuş degüldür. (*Münşe'ât*, vr. 102a)

Münşe'ât'ta mektuplar genelde uzun cümlelerden oluşmaktadır. Bu cümleler, birden çok kelimedenden oluşan söz öbeklerinin oluşturduğu cümle unsurlarının birleşiminden meydana gelmektedir. Bu şekilde oluşan cümleler de çoğu zaman bağlaçlarla birbirine bağlanan sıralı ve bağlı cümleler meydana getirmiştir. Aşağıdaki örnek, uzun sayılabilecek üç cümlenin “ve lâkin” ile “ve” bağlaçlarıyla birbirine bağlandığı tek bir cümle yapısı oluşturması açısından önemlidir:

Ve bi'l-cümle o zāt-ı melek-şifāt ki mekārim-i aḡlāḡ-ı kāmile ve meḡāsin-i evşāf-ı şāmilesi ve ḡaḡā'is-i elṡāf-ı iḡsān ve fevā'id-i 'avā'id-i a'ṡāf-ı bī-imtinānı ve müfredāt-ı eṡvār-ı cemīle ve ma'dūdāt-ı kemālāt-ı celīlesi ḡadd ü 'adden efzūn ve iḡşā vü ta'dāddan bīründür **ve lâkin** ... ba'zı mekārim-i aḡlāḡ ve meḡāsin-i eṡfāḡın ki kimin bu ḡaḡīr-i keṡīrū't-taḡṡīr bi'l-mu'āyene müşāhede itdüm **ve** kimin المؤمن ينظر بنور الله ¹ muḡtezāsınca naḡar-ı i'tibār ve istikşāf ü istiḡbār ve firāset ü istidlāl ve

¹ “Mümin Allah'ın nuruyla bakar.” (Tirmizî, Tefsîrü'l-Kur'ân, 44)

ilhām-ı hâzret-i zü'l-celâl ve'l-ikrâm ile iz'ân idindüm... (*Münşe'ât*, vr. 8b)

Uzun cümlelerin oluşturulmasına imkân veren kelime ve ek niteliğindeki yapıların başında bağlaç ve fiilimsiler gelmektedir. Bazı cümlelerde bu yapılar tek başına bazı cümlelerde de beraber kullanılarak anlamsal bütünlüğe uygun bir akıcılık ortaya çıkarılmıştır. Örneğin;

Türâb-ı südde-i sa'âdet-penâh ve gâbrâ-i 'atebe-i gerdün-iştibâhla çihre-i 'ubûdiyet gubâr-âlûd ve cebhe-i ruqıyyet hâk-fersûd kılındukdan sonra, ma'rûz-ı dâ'i-i devlet-i dü-cihânî ve merfû'-ı şenâ-h'ân-ı sa'âdet ü cihânbanî budur **ki** ekser eyyâm ve ağleb şuhûr u a'vânda ol âsitâne-i sa'âdetün 'âmme-i re'âyâya 'adâlet-i kâmileşi vecumhûr-ı berâyâya ri'âyet-i şâmileşi ve umûr-ı siyâsetde hûsn-i nizâmı ve şalâh u 'âdette kemâl-i intizâmı ve erbâb-ı 'uqûl ile müşâveresi ve aşhâb-ı ma'kûl ile muhâveresi ve 'ulemâ-i kirâma kemâl-i iltifât u i'timâdı ve meşâyih-i 'izâma teşebbüs ü hûsn-i i'tikâdı ve ehl-i 'urefâya nazar-ı 'inâyeti ve erkân u a'yâna himmet ü himâyeti ve dahı bunlara benzer niçe etvâr-ı mehâsin-i ahlâk-ı hamîde ve âşâr-ı mekârim-i eşfâk-ı pesendîdeleri **ki** her biri illet-i huşûl-i murâdât-ı dü-cihânî ve bâ'is-i cezb-i umûr-ı hilâfet ü cihânbanî ve vesîle-i celb kılup 'ibâd ve ed'ıye-i huzûr u istirâhat-ı ahâlî-i bilâd ve mültelzim-i intişâr-ı zıkr-i cemîl ve muhtezi-i feyezân-ı 'avâtıf-ı Rabb-ı celîl ve râbıtâ-i kabûl-i du'â vü münâcât ve vâsıtâ-i huşûl-i hâcât u murâdâtdur. (*Münşe'ât*, vr. 105a-105b)

Yukarıda bir mektubun giriş kısmından alınan bu cümlelerin yapısı mektupların çoğu kısmında görülmektedir. Cümlede “ki” bağlacı hem önceki cümlelerin açıklanması için kullanılmış hem de sonraki cümleye doğru anlam akışının meydana gelmesini sağlamıştır. Aynı şekilde ikinci “ki” bağlacı da kendinden önceki kısmı açıklamak üzere kullanılıp yeni bir ifade imkânı sağlamıştır.

Cümlelerde bağlama işleviyle kullanılan ve dolayısıyla paragrafların uzamasına sebep olan diğer bir yapı “İp” zarf-fiilidir. Bu fiilimsinin kurulan cümlelerin akıcılığını ve akışın devam etmesini sağlamak açısından sıkça tercih edildiği görülmektedir. Örneğin aşağıdaki cümlede vurgulanan kısımlardan da

anlaşılacağı gibi, her biri ayrı bir cümle niteliğinde olabilecek yapıların arasında kullanılan zarf-fiiller nedeniyle cümlenin anlamsal akışı bozulmadan devam etmesi sağlanmıştır:

... **diyüp** cenāb-ı Vehhāb-ı muṭlāka tevessül **eyleyüp** kabūl-i medrese-i mezbūreden firār ve gūşe-i ‘uzletde qarār ve mümkün oldukça bu diyārda olan ulū’l-ebbāra ‘arz-ı ebkār-ı efkār ve ihvān-ı şafā ile müsābaka-i enzār-ı mu‘ciz-āşār ihtiyār ile kanā‘at **olunup** min-ba‘d iḳdām-ı dāmen-i ‘uzlete **çekilüp** vehhām-ı pūr-evhām-ı zānū-yı ḥayrete **urılup** gūşe-nişīn-i nişīmen-i fakr u fāka ve ‘uzlet-güzīn-i künc-i vaḥdet **olup** ‘ala-ḳaderü’ṭ-ṭāka ‘avām-ı enāmdan ḳaṭ‘-ı ‘alāka eylemege ‘azm u cezm olındı. (*Münşe’ât*, vr. 132a)

Münşe’ât’taki cümle yapısını oluşturan diğer bir özellik de cümlelerin manzumelerle iç içe bir yapıda olmasıdır. Manzumeler bazen cümle ortasında bazen de cümle sonunda kullanılmış, mensur yapı ile manzum yapının aynı cümlenin unsurları olması sağlanarak cümlelerde ifade çeşitliliği sağlanmıştır. Örnek olarak;

Yūsuf-ı Ken‘ānī menziline yār-ı şādık ve dost-ı muvāfık olup ṭul-ı zamān ve mürūr-ı ḥadīşān ile ferāmūş olmuş olup nā-gāh tefāḳkud-ı māye-i teveccüh eylese, **mışrā‘**:

Hemān sā‘at hemān laḫza hemān dem
gaybinūḡ şüretin öḡinde tersīm ve şekl u hey’etin bu şüretle aḡa ta‘līm
eyler. (*Münşe’ât*, vr. 132b-133a)

Burada görüldüğü gibi bileşik cümle yapısı içinde mısra, temel cümlenin bir unsuru olarak yan cümleden sonra kullanılmış ve hem anlam hem de anlatım çeşitliliği sağlamıştır. Benzer durumlar beyit ve uzun nazım biçimleri için görülmektedir. Örnek olarak;

Belki sen ol ‘āşık-ı şādık -ı ‘alī-miḳdār-ı pūr-iftihārsun ki şol mālīk-i memālīk-i maḥabbet ve serdār-ı dār u diyār-ı meveddet, şāh-ı ḥālet-baḡş-ı efrād-ı ‘ālemin ve pādīşāh-ı salṭanat-rān-ı semavāt u ‘arzın, **nazm**:

Muḥabbet milketinūḡ pādīşāhı
Sa‘ādet çarḡınūḡ ferḡunde māhı

olup mecmū[‘]-ı ‘ulviyāta ḥūkm-i cihān-muṭā[‘] ı tāb-ı nār-ı pūr-şerārvār sārī
ve ‘āmme-i süfliyyāta emr-i vācibū’l-etbā[‘] ı seyl-āb-ı seḥāb-ı bahār-ı
medār gibi cārīdür. (*Münşe’ât*, vr. 156a)

Münşe’ât-ı Fevrî’nin dil yapısında soru cümleleri nadiren kullanılmıştır. Özellikle mektup kısımlarında soru cümleleri ile oluşturulan anlatıma sık olmasa da rastlanır:

...ol cānibe vuşūl bulduḡda ḥāzret-i ḥudāvendigār-ı zevi’l-iḡtidārdan
dilek ü minnet ile **mi olur** ve yā-ḥūd vūzerā-i ‘iḡāmdan iltimās-ı
merḥāmet ile **mi olur** ve yā-ḥūd kāzī-‘asker efendilerden taleb-i himmet
ü recā’ vū re’fet ile **mi olur**... (*Münşe’ât*, vr. 119a-119b)

Münşe’ât’taki cümle yapısını oluşturan kelimelerin ağırlıklı olarak Arapça ve Farsçadan alınmış olmasına rağmen bazı mektuplarda ve manzumelerde Türkçe halk diline ve söyleyişine yakın ifadelerle kurulan cümlelere de rastlanmaktadır. *Münşe’ât*’ta 39. mektubun dili halk söyleyişlerine dayanan yapısı ile dikkat çekmektedir. Mektupta odun konusunda yardım isteyen birinin durumu anlatılırken, kullanılan kelimelerin diğer mektuplardan belirgin biçimde ayrıştığı görülmektedir. Mektupta şu ifadeler dikkat çekmektedir:

...odunsuzluḡla şimdiye dek oḡlancuḡlarla belki analarıyla bir mertebe
mücādele vū müşāceremūz vardur ki evde birkaç ağaç odun veyā sügen
olsa birbirimūze girüp “Bire vir yarmayı!” diyü döḡüşü söḡüşü
birbirimūze ururduḡ sügeni, şimdiye dek odun ḡapusına vara gele bār-
ḡirimūz odun atına döndi. Biz ayakdan çıḡdık, bir ağaç odun ele girmedi.
(*Münşe’ât*, vr. 178a)

“Ḥālen evde odun cinsinden diş ḡurcalayacaḡ bir çöp bulunmaz, degül ki
bir çöp yā bir kütük ola. (*Münşe’ât*, vr. 178b)

Sonuç olarak, *Münşe’ât-ı Fevrî*’de tamlamalı ögelerin oluşturduğu birleşik, sıralı ve bağımlı yapı, belirgin bir dil hususiyetidir. Genel olarak cümleler bağlaç ve fiilimsilerle uzatılmış, böylece uzun mensur cümleler ortaya çıkmıştır. Bu yapıya ek olarak, manzumeler cümlede kullanıldığı yerde hem cümlelerin yapısal niteliğini hem de anlatım imkânlarını çeşitlendirmiştir.

Münşe'ât'ın bazı bölümlerde Türkçe halk söyleyişlerine dayalı cümle ve kelime kullanımları görülmekle birlikte bunlar hâkim bir dil özelliği olmamaktadır.

2.2.2.2. Üslup Özellikleri

Münşe'ât-ı Fevrî'nin çeşitlilik arz eden muhtevası, metinlerin üslubuna da etki etmiştir. Bu etkinin secîlerden manzume ve dinî ibarelere kadar geniş bir kategoride değerlendirilmesi mümkündür. Müellifin dili kullanım biçimi hakkında yukarıda verilen bilgiler (Bk. Dil Özellikleri) üslup hakkında da bazı tespitleri yapmaya imkân vermektedir. Burada sanatçının eserin genelinde kullandığı seciler, manzumeler, dinî ibareler, atasözü ve deyimlerden söz edilmek suretiyle üslubun niteliği hakkında bazı tespitler ortaya konulacaktır.

2.2.2.2.1. Seciler

Mensur metinlerde bir ahenk unsuru olarak tercih edilen seci, *Münşe'ât-ı Fevrî*'de de mensur kısımlarındaki ahenkli söyleyişi ve şiirselliği meydana getiren temel üslup özelliğidir. *Münşe'ât*'ta, muhteva nasıl değişirse değişsin, secili anlatım kullanılmış, ancak bunun oranı ve niteliği metindeki muhtevaya bağlı olarak değişmiştir. *Münşe'ât*'ın farklı bölümlerinden alınan secili bazı örneklerle bakmak, metnin genelindeki sanatlı üslup hakkında fikir verecektir:

Münşe'ât'ın ilk kısımlarından alınan aşağıdaki örnekte, secilerde ses benzerliği ve vezin bakımından uyuma dikkat edildiği görülmektedir. Burada secinin cümlelerin tamamına yayılarak kullanıldığı da görülmektedir.

...mellâh-ı 'aql-ı derrâk ve keştibân-ı zihn-i câbük ü cālâk sefine-i tab'-
pâk ve keştî-i qarîha-i tâb-nâkı 'amme-i yerâ ve kırtâsî-i şirâ birle
mişâl-i tayr-ı zî-ecniha meşnâ ve şülüş ve ruba' kırup lenger-i himmet ü
rîsmân-ı gayret ile tertîb ü tezyîn eyleyüp ve dümen-i teveccüh-i
şevkâsâsînün evzâ' u etvârın ve riyâh-ı teneffüs-i nesîm-i enfâsınun
muvâfık-ı rûzgârın gözedüp rû'esâ-yı zevrak-ı dimâğ-ı pür-ferâğ ve âlet-
ârâ-yı sefine-i ten-i za'îf ü nahîf â'nî h'avâs-ı hamse-i zâhire ve kuvva-i
nefsânîyye-i bâtına-i bâhire ile süvâr olup nişîb ü firâz-ı baħr-i küre-i hâk
ve 'ummân-ı evc ve hâzîz-i deryâ-yı basî-i eflâkde seyr ü sefer ve geşt ü

güzār eyleyüp ğavvāş-ı deryā ve rakķāş-ı şahn-ı mā gibi dā'ima baħr-i mevvāc-ı te'emmül ü tefekkürde ve deryā-yı pür-emvāc-ı taşavvur u tedebbürde ğavş u havż üzre oldı... (*Münşe'ât*, vr. 90b-91a)

Aşağıdaki örnekte, daha simetrik bir kullanım görölmektedir. Vezin bakımından aynı olan kelimelerin meydana getirdiği uyuma secilerin ve kelime tekrarlarının de eşlik etmesi ifadenin ahenkli olmasına yardımcı olmaktadır.

Hālīk'dan maħlūka Mūcid'den mevcūda tebcīl ü ta' zīm ve i' zāz ü tekrīm bundan özge nice mümkün ve bundan artuķ nice müyesser olur ki... (*Münşe'ât*, vr. 4b)

Zihī ğavvās-ı biħār-ı ma'ārīf ve 'avārīf-i cihān-ı ħudūs u kadem ve gevher-şinās-ı mecma'u'l-baħreyn-i 'avālim-i vücūd u 'adem... (*Münşe'ât*, vr. 4b)

Aşağıdaki örnek, metnin ilerleyen ve muhtevanın kısmen farklılaştığı bölümlerden alınmıştır. Bu örnek Vezir-i Azam'ın övgüsü ve vasıfları için kaleme alınan mevzulardan (bab) birine giriş kısmıdır. Burada oldukça sık biçimde kullanılmış olan seci, ilgili kısmın muhtevası ve “memdūh”un niteliği ile uyumlu bir durumdadır.

Ve bāb-ı kitmān-ı esrār ve esrār-ı aħbār u āsār ve ihfā-i ħavādiş ü vāķı' āt-ı dār u diyārda ki cemī' a'şārda ulū'l-ķadr ve zevī'l-iftihāre ħuşūşan ümerā-i diyār ve vūzerā-i kibār-ı nāmdāra lāzım u mühim ve vācib ü mütehattim bir ma' nādur. (*Münşe'ât*, vr. 39a-39b)

Aşağıdaki örnek ise *Münşe'ât*'ın ilk mektubundan alınmıştır. Bu mektupta Fevrî, Paşa'yı tebrik edip aynı zamanda bir görev talebi imasında bulunurken, şiir ve inşâ hakkında da bazı mülahazalarda bulunmaktadır. Mevzunun edebî olması, Fevrî'nin inşâ gücünü sergilemesini ve muhataba bu konudaki kabiliyetini göstermesi gerekli kıldığı için secili anlatımın burada daha ön planda olduğunu göstermektedir.

Şi'r u inşâ ise ħālā ekşer ehl-i zamān yanında mezāmm u 'uyūbdan maħsūb ve neķā'ış-i maħsūb-ı dūrūddan ma'dūd olup ve fi'l-ħaķīķā iftiħār-ı 'ulemā-i 'azām ve mübāhāt-ı fużalā-i kirām, ferā'id-i kavā'id-i usūl-i deniyye ve fevā'id-i 'ulūm-ı külliye-i yakīniyyeye münħaşır olup tarīķ-i cüz'ıyyāt ğayr-ı meslūk ve rūsūm-ı şahşıyye-i bi'l-külliye-i

metrük olmanın kemîne dahı anlar tarîkine sâlik ve muhtedâlarımız meslegi sülûkına mütehâlik olup niçe müddetdür ki cehd-i belîğ ve sa‘y-i bî-dirîğ ile niçe bâb belki niçe kitâbu ba‘zı mevâz‘ını hâşiye vü şerh ve ba‘zı mevâz‘ına islâh ü çerh idüp ba‘zı risâle tertîb ü tehziib olunmağa sa‘y olunmuşdur... (*Münşe‘ât*, vr. 73a-74b)

2.2.2.2.2. Manzumeler

Münşe‘ât-ı Fevrî, manzume kullanımı açısından oldukça zengin bir eserdir. Manzumeler Türkçe, Arapça ve Farsça olmak üzere üç dile ait olup bunlar içinde Türkçe manzumeler sayıca ilk sırada yer almaktadır. Türkçe şiirlerin bazılarının mahlasları bazılarının da metin içinde kullanılan ibarelerden Fevrî’ye ait olduğu görülmektedir. Bunlardan bazıları “li-münşi’ihî” ve “mısrâ‘”, “beyt”, “kıt‘a”, “nazm”, “meşnevi”, “rubā‘î” bazıları da sadece “li-münşi’ihî” ibaresi ile sunulmuştur.

Münşe‘ât’ta Türkçe mısralar çoğunlukta olup “li-münşi’ihî” ibaresi ile verilmeyen mısraların aidiyeti noktasında kesin bir şey söylemek güçtür. Eserde Türkçe olmayan 11 civarında mısra tespit edilmiş olup bunların 3’ü Arapça, diğerleri de Farsçadır. Metin içerisinde mısra türünde manzumelerin çoğu mensur cümle yapısının bir parçası olarak kullanılmıştır. Bu şekilde mensur cümle yapısına manzum ifade imkanlarıyla estetik bir nitelik kazandırıldığı görülmektedir:

Du‘ā-yı devlet-efzūn-ı siyâdet-simât ki, **mısrâ‘** :

Lutf u ‘atā-yı Hâk gibi bî-hadd ü gâyedür

Ve şenā-yı sa‘âdet-maqrūn u icâbet-i beyyinât, **mısrâ‘** :

Âmāl-i bendegân gibi māl-lā-nihāyedür (*Münşe‘ât*, vr. 123b)

Münşe‘ât’ta hem mukaddime hem de mektup metinleri içinde Türkçe, Arapça ve Farsça birçok beyit kullanılmıştır. Beyitlerin çoğu mısralarla aynı işlevde kullanılmıştır. Aşağıdaki örnekte, verilen beyte metin sonunda göndermede bulunulmuş ve “Nitekim bu beytün mażmūnından zāhir ü bāhirdür.” denilerek muhtevayı açıklama işlevi yüklenmiştir:

Ve verā-yı hicāl-i astār-ı istiḳbâlde ve kemîn-i kümün-ı ezmine-i âtiye-i müştebihü'l-me'âlde bürüz u zühür idecek bûdür-ı 'uşûr ne yüzden toğacağı ve burc-ı şeref ü naḥsün ḳanğısından tûlû' idecegi zîr-i perde-i ğaybda maḥfî vü mestûr idügi bedâhetle kemâhî mefhûmdur, nitekim bu beytün maẓmûnından zâhir ü bâhirdür. Li-münşi 'ihî:

Ḥāl-i müstaḳbeli bilür yokdur

Mâzî ḥod geçdi anı hoş görelüm (*Münşe'ât*, vr. 41a)

Aşağıda verilen örnek, beyitlerin cümle içinde yapı ve anlamın tamamlayıcı unsuru olma işlevini göstermek bakımından uygun bir yapıdadır. Beytin bağlı cümle yapısının bir unsuru olması yanında, hikemî özelliğiyle cümleyi tamamladığı görülmektedir.

Bilā-beyyîne vü lâ-kaẓî ki herkes râzidür, kimse kimseye lev m u teşnî' ve daḥl u taḳrî' eylemege mecāl ḳalmaz ve eger ki, beyt:

Ḥāl-i müstaḳbeli bilür yokdur

Mâzî ḥod geçdi ḥālî hoş görelüm

mefhûmıyla 'amel olunup يُكرم المرء أو يُهان عند الامتحان ¹ dinilüp bi'l-fi'l imtiḥân buyurılırsa bi-ḥamdi'llâh daḥı tecrübe ḳapusu göge ağmadı ve rûy-ı zemîne bârân-ı ye's yağmadı. (*Münşe'ât*, vr. 76b)

Münşe'ât'ta kıt'a nazım biçimine ait pek çok örnek mevcuttur. Bunların büyük çoğunluğu Fevrî'ye aittir. Aşağıda verilen örnekte olduğu gibi metinde kullanılan kıt'aların muhtevası çoğunlukla didaktiktir:

Meftûḥ iken ey ehl-i dil ebvâb-ı tevekkül

Ġayrı ḳapuya vara mı erbâb-ı tevekkül

Allâh'dan özge kişiden ḳaṭ' -ı recâ ḳıl

Ey şûfî budur müceb-i âdâb-ı tevekkül (*Münşe'ât*, vr. 13b)

Münşe'ât-ı Fevrî'de bazı manzumeler, bir mensur metin için fazla kabul edilebilecek beyit sayısı ile kullanılmıştır. *Münşe'ât*'ın mukaddime kısmında “Bu Tevhîd-i Sa' âdet-baḥş Şeyḥî'ye Tettebbu' dur” başlığıyla 17 beyitten oluşan bir tevhid (*Münşe'ât*, vr. 3a-3b), “Na't-ı Cemîl-i Ḥazret-i Sulṭân-ı Kâ'inât”

¹ “Sınanma zamanında (imtihan vaktinde) kişi ya ikram görür ya da hor görülür.”

başlığıyla 20 beyitten oluşan bir na't (*Münşe'ât*, vr. 5b-6b) Kanûnî sultan Süleyman için yazılan 16 beyitten oluşan bir methiye (*Münşe'ât*, vr. 7b-8a), Vezir-i Azam için yazılan 10 beyitlik methiye (*Münşe'ât*, vr. 9a) Âşık Çelebi için yazılan mesnevî biçimde 10, 11, 13 beyitlik üç manzume (*Münşe'ât*, vr. 154b-155a, 155a-155b, 156a-156b), Ka'be'nin övgüsü olan "Nazm, fi-şifatü'l-Ka'be" başlıklı mesnevî biçimde 11 beyitlik manzume (*Münşe'ât*, vr. 159a-159b), terci'-bend biçiminde 40 beyitten oluşan manzume (*Münşe'ât*, vr. 164-166a) bunlardan bazıları olarak örnek gösterilebilir.

Münşe'ât'ta yer alan bazı mektuplarda manzumeler mensur cümlelere göre daha ağır basmaktadır. Örneğin Fevrî tarafından ismi açıklanmayan bir muhataba yazılan 6. mektubun üslubu bu şekildedir. Mektup;

Ne mektûba sığdı hadîş-i firāk
Ne zarf-ı hürûfa ğam-ı iştîyāk

Derûn-ı dilim nârin itsem raķem

Ser-â-ser yazdı devât u ķalem (*Münşe'ât*, vr. 89a)

beyitleriyle başlamakta, mısra ve cümlelerin ardışık olarak sıralandığı bir örgüde devam etmektedir. Bu da mektubun manzum üslubuyla daha çok ön plana çıkmasını sağlamaktadır. *Münşe'ât*'ta Klasik Türk edebiyatı şairlerine ait manzumelerden de iktibaslar yapılmıştır: XVI. yüzyıl şairi Zâtî'nin (ö. 953/1546);

‘Aşķdan bir lahķa ķālî olmasun göķlüm benüm
Zâtîyâ âteşsüz olmasun ocağım kim benüm (Kurtoğlu, 2017, s.325)

beyti;

‘Aşķdan Hâķ göñlimüz bir lahķa ķālî ķılmasun
Zâtîyâ âteşsüz olmasun ocağı kimsenün (*Münşe'ât*, vr. 179a)

biçiminde yer almaktadır. *Münşe'ât*'ta XV. yüzyıl şairlerinden Necâtî'nin (ö. 914/1509);

Eşķâr eğerķi her varakı bir kitâbdur
İdrâķi olmayana cihân bir varak degül (*Münşe'ât*, vr. 179a)

beyti (bk. Tarlan, 1992, s. 301; Yılmaz, 2015, s. 315) kullanılmış, ayrıca Necâtî'nin "bir yana" redifli gazeli (bk. Tarlan, 1992, s. 151-152; Yılmaz, 2015, s. 130) tazmin edilmiştir:

Haḡdan anuḡ ḡalbini i' rāz u döndürmek ba' id
Kimse māni' olamaz ger aḡsa deryā bir yaḡa

Ẓālîme meyl eyleyüp mazlūma ḡulm itmek muḡāl
Ḥaḡk-ı 'ālem bir yaḡa olsa o şeydā bir yaḡa (*Münşe'ât*, vr. 17b)

Bunların dışında, aşağıdaki mesnevîde, Lâmi'î Çelebi'nin (ö. 938/1532) *Salâman u Absâl* mesnevisinden de bazı beyitlerin (bk. Uludağ, 1997, s. 203, 291) kullanıldığı da görülmektedir:

Nicesi keşti-i felekveş tîz-rev
Oda yanmış ḡayretinden mäh-ı nev

Baḡlu zencîr ile şîr-i ner gibi
Sînesi üzre yürür ejder gibi

İtse seyrân ḡaşdın açup per ü bāl
Kā'inâtı ḡeşt ider ' Anḡā-mişāl

Saçları meftülî cāmîler gibi
Ḥaḡka baş egmez imāmîler

Bād-ı pādur raḡş-ı gerdün gibi ol
Kese seyri ḡan mı mihr ü mähā yol

Kāse-bāz-ı çerḡe beḡzer ḡālî
Lîk esbābı resen-bāz-ı āletî

¹ نون والقلم āyet-i

Levh-i simi her dem eyler pür-raķem

Heykeli taķt-ı Süleymānī anuķ

Div-i şarsar bende-fermānı anuķ (*Münşe'ât*, vr. 95a-95b)

Münşe'ât'ta kullanılan tüm Arapça ve Farsça manzumelerin kaynağına ulaşılammıştır. Ancak çeşitli kaynaklardan ulaşılabilen manzumelerin Arap ve Fars edebiyatının bazı ünlü sanatçılarına ait olduğu görölmektedir. Arapça manzumeler için tespit edilen şairler; İmām Şafî (ö. 204/820) (vr. 68a), Düreyd B. Sımme (ö. 8/630) (vr. 98b), Lebîd b. Rebîa (ö. 40?/660?) (vr. 180b), Ebü'l-Atâhiye (ö. 210/825) (vr. 182b), Mütenebbî (ö. 354/965) (vr. 79b), Ebü İshak Sabî (ö. 384/994) (vr. 78a), İbn Sînâ (ö. 428/1037) (vr. 105a), Tuğrâî (ö.515/1121) (vr. 130b), Bekir bin Nettâh (?), (vr. 151b), Ahmed el-Kûsî (?) (ö. 878/1473) (vr. 97b) gibi şairlerden iktibas edildiği görölmektedir. Farsça manzumelerin ise Firdevsî (ö. 411/1020?) (vr. 57b), Nizâmî-i Gencevî (ö. 611/1214?) (vr. 59a), Mevlânâ Celâleddin Rûmî (ö. 672/1273) (vr. 59a), Sa'dî Şîrâzî (ö. 691/1292) (vr. 17b, vr. 21b, vr. 23b, vr. 24b, vr. 28b, vr. 56b, vr. 107a), İbn Yemîn (ö. 769/1368) (vr. 17a), Hâfız-ı Şîrâzî (ö. 792/1390?) (vr. 23b, vr. 68a, vr. 80a, vr. 93a, vr. 107b), Molla Câmi (ö. 898/1492) (vr. 60b) gibi şairlere ait oldukları görölmektedir.

2.2.2.2.3. Ayet ve Hadisler

Dinî ibarelerin kullanımı, *Münşe'ât-ı Fevrî*'deki metinlerde ön plana çıkan ortak hususiyetlerden biridir. Arapça unsurların önemli bir kısmı olan dinî ibareler üslubun niteliğine katkı yapan önemli unsurlar arasında yer alır. Fevrî'nin sıklıkla başvurduğu dinî ibarelerin başında ayet ve hadisler gelmektedir. Ayet ve hadislerin yanında dinî ıstılahların da sıklıkla kullanıldığını görölmektedir.

¹ Ayetin tamamı: “ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ : Nûn. Kaleme ve (yazanların) onunla yazdıklarına andolsun ki sen -Rabbinin lufu sayesinde- asla deli değilsin.” (Kalem, 68)

kelâminun ma'nâsı ¹ وهل جزاء الإحسان إلا الإحسان peygâminun fehvâsı
muḥassen ü müreccaḥ ² واشفعوا توجروا emrinun medlûlî ve لا يؤمن احدكم
ḥaberinun fehvâ-yı maḳbûlî mülzem ü müceb ³ حتى يحبّ لآخيه ما يحبّ لنفسه
ve sulṭânun ḥazretlerinun mürüvvat-i kâmilelerine i'timâd u ittikâ' ve
inâyet-i şâmilelerine istinâd u i'tinâ mülci müstevcib oldu. (*Münşe'ât*,
vr. 86a-86b)

Münşe'ât'ta ayet, hadis ve diğ̃er dinî ifadeler “fehvâ”, “ḥaber”, “kelâm”,
“maḳâlê”, “mâ-şadaḳ”, “mefhûm-ı hümayûn”, “mefhûm-ı meymûn”, “naşş-ı
mübîn” gibi ibarelerle tarif edilmiştir. Bunlar bazen cümlelerin sonunda bazen de
başında yazılmıştır. *Münşe'ât*'ta tespit edilen ayetler şunlardır: Abese (vr. 106b),
Ahkâf (vr. 183b, 184b), Ahzâb (vr. 3b, 166a, 166b, 175b), Alak (vr. 2b), Âl-i
İmrân (vr. 9b, 17a, 20b, 21b, 29b, 82b, 84a, 85a, 85a, 122a, 141a, 141b, 149b,
185b), Ankebût (vr. 4a), A'râf (vr. 14b, 96b, 98b, 101a), Bakara (vr. 5b, 10b,
12a, 24b, 28a, 53b, 55a, 55b, 57a, 68b, 69a, 69b, 77a, 83a, 83b, 85b, 88a, 88b,
118b, 121a, 140b , 141a, 141b, 152b, 169a, 172b, 176b, 177a, 182a, 183b, 184b,
185a, 186a), Beled (vr. 144a), Beyyîne (vr. 13a), Burûc (vr. 37b, 99b), Cumâ
(vr. 85a), Duhâ (vr. 44b, 45a, 72b), Enâm (vr. 25a), Enbiyâ (vr. 82a, 84b, 85b,
96a, 169a, 177b), Enfâl (vr. 27b), Fâtır (vr. 17a, 52b, 65b, 98b, 100b, 117a,
148a, 173a, 176b, 185a), Fecr (vr. 183a, 183b, 185a), Fetih (vr. 6b, 143b),
Furkân (vr. 87b), Fusilet (vr. 173a), Hadîd (vr. 54a, 184b), Hicr (vr. 39a),
Hucurât (vr. 46b, 38a), Hûd (vr. 5b, 158b), İbrahim (vr. 2a, 11a, 71a, 95a, 113a,
119a, 135b, 177b), İnsan (vr. 143b), İnşirâh (vr. 88b), İsrâ (vr. 23a, 42b, 72a,
84b, 86a, 131b, 145b, 151a, 170a, 177b), Kâf (vr. 183b, 186a), Kalem (vr. 21a,
53b, 93a, 95b), Kamer (vr. 177b, 185a), Kasas (vr. 29a, 54a, 149b, 185b9), Kehf
(vr. 23a, 95b, 96a, 106b), Lokmân (vr. 17a, 179a), Leyl (vr. 143b), Mâide (vr.
27b, 173a), Meryem (vr. 28a, 70b, 85b, 181a), Mu'mîn Suresi (vr. 10b, 13b,
53b, 95b, 96a, 181b), Mu'minûn (vr. 2a, 95b, 96a), Mülk (vr. 4a), Mümtehine
(vr. 83b), Münâfikûn (vr. 141a), Mürselât (vr. 85a), Nahl (vr. 19b, 67a, 84b,

¹ Bu ifade Rahmân suresinde 60. ayette *هل جزاء الإحسان إلا الإحسان* şeklindedir. “İyiliğin karşılığı da ancak işte böyle iyiliktir.”

² “Bağışlayın (şefâat edin) ve ödüllendirin.”

³ “Sizden biri, kendisi için sevdiğini (istediğini) kardeşi için de sevmedikçe (istemedikçe) gerçek imana eremez.” (Buhârî, Kitâbü'l-îmân, 6)

95b), Necm (vr. 5a, 55b, 69b, 136a, 151a), Neml (vr. 84a, 108b), Nîsâ (vr. 3a, 46a, 55a, 85a, 86a, 110b, 131b, 150b, 176a, 184b), Nûr (vr. 77b, 178a), Ra'd (vr. 83a, 113a, 185b), Rahmân (vr. 43b, 46a, 86b, 103b, 155a, 180a, 182a), Rûm (vr. 67a, 67b, 142b), Saff (vr. 5b, 140b), Şûrâ (vr. 20a, 82b, 84b, 172b), Şu'arâ (vr. 23a, 80b, 93a, 111b), Tâ-hâ (vr. 2b), Talâk (vr. 13b, 81a, 88b, 131b, 131a, 132a, 173a), Teğâbûn (vr. 20a, 84b, 142a), Tahrîm (vr. 83a), Tevbe (vr. 13a, 23a, 103b, 173a), Tîn (vr. 2b, 111b), Vâkıa (vr. 2a, 54b), Yâsîn (v. 2a, 4a, 53b, 108b, 151b, 179a, 179b), Yûnus (vr. 38a, 96a, 184b), Yûsuf (vr. 16a, 24b, 72b, 85b), Zilzâl (vr. 151a), Zuhruf (vr. 85a, 185a), Zümer (vr. 12a, 81b, 84a, 95b, 131b),

2.2.2.2.4. Atasözü, Deyim ve Deyişler

Münşe'ât-ı Fevrî'nin önemli üslup özelliklerinden biri kısa ve yoğun anlatımı meydana getiren kalıplaşmış ifadelerin kullanılmasıdır. *Münşe'ât*'ta atasözleri, deyimler ve birtakım deyişler hem mensur kısımlarda hem de manzumeler içinde kullanılmıştır. Kalıplaşmış sözlerden özellikle Türkçe olanlar, *Münşe'ât*'ın yabancı kelime ve tamlama ağırlıklı dil yapısında kısmen da olsa yer almaktadır. *Münşe'ât*'ta tespit edilen bazı atasözleri ve deyimler aşağıda gösterilmiştir:

Bâb-ı maşşûdın muşâff el görse **gönli açılır** (*Münşe'ât*, vr. 12b)

İster iseñ genc-i vaşlın künc-i vîrânende dur

Bu meşel meşhûrdur **devlet kazâ yanındadır** (*Münşe'ât*, vr. 13a)

Mânend-i cebel-i şâmiñ şöyle mütemekkin ü râsihdür ki seyl-âb-ı tehevür ü ğazab be-ân ki bir kûh-ı pür-şükûh öñüne gelse bir elma gibi **yirinden oynadur** ve bañr-i muñî-i bî-ka' r u bün ve deryâ-yı bî-sâhil ve kenâr-ı mehleketü's-süfün mecrâsına tuş olsa riñ-i ' âşif gibi **dibinden kaynadur**. (*Münşe'ât*, vr. 20b)

Çeke rencini halkuñ itmeye redd (*Münşe'ât*, vr. 21b)

Gül gibi **güle** halk içinde **yüzi** (*Münşe'ât*, vr. 21b)

Dünyede mescid ile medreseden
Çok kemāl ü çok i‘tibār alınur

Dār-ı ‘uqbā dağı alınsa n’ola
İki şahidle bir hişār alınur (*Münşe’ât*, vr. 24a)

“Ne dimiş durur ehl-i hikmet gör e
Yapar her kişi himmetine göre

Olanlar nazar ehli bānîsinün
Bilür himmetin çün bināsın göre (*Münşe’ât*, vr. 24a)
Hengām-ı intikāmda kemān-ı keyānî gibi **gerinüp sünmez** ve bî-vech kimseye harf atup mānend-i sinān-ı cān-sitān gibi tehevvrle kimesneye ta‘n itmez ve eyyām-ı gāzab u ihtimāmda tîr-i perrān gibi hıffetle hevā-yı nefse uyup kendüyi götürüp atmaz, **atılan ok gerü dönmez** diyü halkı hedef-i sihām-ı melām eyleyüp **aşurı geçmez**. Belki şemşîr-i ‘ālem-gîr gibi dā’imā verā-yı ğılāf-ı hicābda ve ‘alā’iğ-i te’ennî vü te’emmül içre ihticābda olup kemer-bend-i şabr ü sükūnı miyānına iki yirden bend eyleyüp hiddet yirine halka **güler yüzler gösterür** ve **kesilen baş yine bitmez** diyüp vaqti gelicek ber-muktezā-yı hudūd-ı şer‘-i şerîf, vech-i ma‘hūd üzre **kesüp biçer** ammā **yok yire ‘ırza tokınup** bî-vech **çalup atmaz**. Yâ İlāhî, tîr ü kemān-ı devlet ve tîğ ü şeş-per-i sa‘adet **elinden, yanından eksük olmasun** ve bu eksük gedük bendesinün kapısında **yiri gedük kalmasun**. (*Münşe’ât*, vr. 30b-31a)

Bu dehr mezra‘ında **kişi ekdüğün biçer**
Hurmā-yı ter bitürmeye hergiz kuru diken

Gayruñ ne hayrını göre şer işleyen kişi
Gül dermeye bu bağun içinde diken diken (*Münşe’ât*, vr. 35b)

Esrār sözün halka beyān eylemek olmaz
Ser virmek olur sırrı ‘ayān eylemek olmaz (*Münşe’ât*, vr. 40a)

Konşu hakkı çü Tengri hakkıdur

Aña vâcibdür eylemek ta'zîm

Mü'min olan Hudâ vü âhirete

Eylesün cârı olana tekrîm (*Münşe'ât*, vr. 44a)

... **ķudret-i mü'eşşir eşerinden ma'lûm** ve **miknet-i muḥbir ḥaberinden mefhûmdur** diyüp her birinün kelâm-ı feşâḥat-ı unvân ve maḳâl-i belâgat-nişânı meḥekk-i tecerrübe ve mîzân-ı **imtiḥâna urulur**, pes revâdur. (*Münşe'ât*, vr. 76b)

Bunların dışında metinde “bağrını yak- (vr. 182a), baş eg- (vr. 95a), birlige bat- (vr. 60b), derd dök- (vr. 182a), el çek- (vr. 94b), elin kes- (vr. 52b), gözi kamaş- (vr. 90a), ḥâli yan- (vr. 182a), ḥalka dâstân et- (vr. 40a), işigüne baş koy- (vr. 161b), ḳadem baş- (vr. 15b), ḳanlar ağla- (vr. 56a), ḳara yir it- (vr. 107b), meydân vir- (vr. 114a), murâda ir- (vr. 117b), oda yan- (vr. 95a), yanup yakıl- (vr. 179a), yire çal- (vr. 107b), yüzine ur- (vr. 34b), yüz çevür- (vr. 52b), çavı çavlanmaz ol- (vr. 52b)...” gibi deyimler tespit edilmiştir.

Münşe'ât-ı Fevrî de Arapça kelâm-ı kibarlar (vecizeler) da kullanılmıştır. Aşağıda bu kelâm-ı kibârların bazıları verilmiştir:

كله لا يترك كله لا يترك : “Bir şey tamamen elde edilmezse tamamen de terk edilmez.” (*Münşe'ât*, vr. 8b)

الشَّاكر يستحق المزيد : “Şükreden daha fazlasını hak eder.” (*Münşe'ât*, vr. 11b)

الادب خير من الذهب : “Edep, altından daha kıymetlidir.” (*Münşe'ât*, vr. 16a)

احسن إلى من اساء : “Sana kötülük yapana sen iyilik yap.” (*Münşe'ât*, vr. 29a)

لسان الحال انطق من لسان المقال : “Hâl dili, konuşmadan daha etkilidir.” (*Münşe'ât*, vr. 158a)

إذا عمت البلية طابت : “Belâ umumî olursa (yaygınlaşınca) hafifler.” (*Münşe'ât*, vr. 186a)

الكريم اذا وعد وفا : “Cömert (kerem sahibi) kişi söz verdiğinde sözünü tutar.” (*Münşe'ât*, vr. 28a)

وعد الكريم كدين الغريم : “Cömert (kerem sahibi) kişinin sözü, borç gibidir.” (*Münşe'ât*, vr. 28a)

3. BÖLÜM: MÜNŞE'ÂT-I FEVRÎ'NİN METNİ

3.1.Nüsha Tavsifi

Münşe'ât-ı Fevrî'nin muhtemel nüshalarının bulunması için yapılan araştırmalar neticesinde şimdilik sadece Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü No 4311'de kayıtlı olan nüsha tespit edilebilmiştir.¹ Nüshanın iç kapağında “Kitâb-ı Münşe'ât fi'l-Edeb” ve bu ibarenin altında kurşun kalemle müellifin ismi (Fevrî Çelebi) yazılmıştır. Yine iç kapakta yer alan Arapça vakıf kaydında şunlar yazılıdır:

Bu değerli nüshayı, büyük sultanımız, ulu hakanımız, iki kara ve iki denizin sahibi, Haremeyn-i şerifeynin hâdimi, Sultan b. Sultan Sultan Gazi Mahmud Han vakfetmiştir. Bu, okuyup doğruyu arayan, Allah'a yönelen ve mutluluğu isteyen herkes için sahih ve şerî bir vakıftır. Allah onun şerefli mülkünü daim etsin. Bunu Haremeyn-i şerifeynde müfettiş olan Fakîr Ahmed Şeyh-zâde tahrir etmiştir. Allah ikisini de bağışlasın.

Nüshanın vakıf kaydından ve altında yer alan “يا رب ز تو توفيق تمنا کند أحمد”² yazılı mühürden Fâkir Ahmed Şeyh-zâde tarafından bu kaydın yapıldığı görülmektedir. Vikâye sayfasında Sultan Mahmud'un (ö.1168/1754) tuğrası bulunmaktadır. *Münşe'ât*, II+186 yaprak ve 13 satırdan oluşmaktadır. Nüshanın boyutları katalog kaydında 252x149-197x85 mm. olarak verilmiştir. Metin kısmı düzgün yaldız cetveli olan nüshanın 1b sayfasında yaldızlı ve tezhibli bir serlehva vardır. Metin kısmı *besmele* ile başlamakta, “temmet” ibaresi (mim rumuzu) ile bitmekte olup baştan ve sondan eksik sayfa yoktur.

Nüsha başı: Bismi'llâhi'r-raḥmāni'r-raḥîm.

Menşe-i inşâ-i kelâm-ı qadîm ḥamd-i Ḥudâ şükr-i Müheymîn durur. Fâtîḥa-i küll-i kitâb-ı kerîm müfettiḥ-i kelâm-ı sa'âdet-encâm ve mübtedâ'-i peyâm-ı siyâdet-fercâmda eblağ-ı münşe'ât ve efşâḥ-ı kinâyât u isti'ârât, ser-nâme-i nâme-i tevḥîd-i 'Alîm ü 'Allâm ve dîbâce-i tesbîḥ ü taḥdîs-i Ḳuddûs u Selâm'dur ki ḥavâṭır-ı aşḫâb-ı fikret, mışrâ' :

¹ Daha önce bazı çalışmalarda nüshanın tanıtımı kısaca yapılmıştır (bk. Haksever, 1995, s. 93-94; Gültekin, 2015, s. 60; Bektaş ve Uluç, 2024, s. 344). Bu çalışmalardan hareketle nüsha burada daha detaylı biçimde ele alınmıştır.

² “Allah'ım, Ahmed senden yardım diler.”

İnşā-yı vahdeti ile ma‘ mūr oldılar

Nüsha sonu: Ve ol Vehhāb-ı pür-mekremet ‘*emmet ālā’uhu*’ hāzretlerinden gāyet mutāzarri‘ ve nihāyet mütevaḳḳi‘ dūr ki bu muṣībeti āḥir-i meṣā’ib ve ḥātīme-i nevā’ib eyleyüp sebep-i derecāt-ı ‘aliyye ve bā’ iş-i tekrīmāt-ı celiyye kıla, bi-mennihi. **Beyt:**

درمرد و نشاط و راحت روح

¹ بادعمرت هزار ساله چونوح

Temmet.

Ferağ kaydı bulunmadığından nüshanın müellifi veya müstensihine dair kesin bir yargıda bulunmak yanlış olacaktır. Fakat nüshanın sahip olduğu birtakım iç ve dış hususiyetlerden yola çıkarak ihtimalleri değerlendirmek mümkündür: Nüsha, ta’lik hat ile kaleme alınmıştır. “Li-münṣi’ihī”, “naẓm, li-münṣi’ihī”, “ḳıṭ‘a, li-münṣi’ihī”, “ḳıṭ‘a, li-münṣi’ihī ma‘ a’t-taẓmīn”, “mıṣrā li-münṣi’ihī ‘”, “ve bāb” vb. ifadeler ile bazı dinî iktibaslar ve mektup başlıklarının yazımında kırmızı (surh) mürekkep; bunların dışında kalan kısımda siyah mürekkep kullanılmıştır. Metin kısmında yazı stilinden kaynaklı okunamayan kelime çok azdır.

Dikkati çeken diğer bir özellik, nüshanın bazı yerlerindeki tasarruflarda bulunmaktadır. Bazı manzum ve mensur kısımlarda kelime ve satırlar bazen açıklanmış bazen de üzerleri çizilerek değiştirilmiştir. Mesela;

Hezārān sipās u hezārān ṣenā

Ki bize **giyürdi** libās-ı kerem

Ribāṭ-ı vücūda henūz gelmedin

Bizümçün **kiyürdi** nevāl u ni‘ am (*Münṣe’ât*, vr. 2b)

manzumesinde beyitlerin ikinci mısralarında geçen “giyürdi” ve “kiyürdi” kelimeleri muhtemelen vezin gereği, dizinin sonunda iken, üzerleri çizilmiş ve mısranın ortasına eklenmiştir. Aşağıda kalın (bold) vurgulanan kelimelerin tashih sonucunda ilgili yere sonradan eklendiği tahmin edilmektedir:

¹ “Muradınla, neşen ve huzurunla, Nûh gibi bin yıl yaşayasın.”

...kendülerle hem-sinn ü hem-ḥāl **olan** fuḫalā-yı rūzgār ve ümerā-i ḡevī'l-iftihār-ı 'adālet-şī'ār kendünün iḫvān-ı kerem-i **şafā-yı** sa'ādet-fercāmları ṭabaḫasında lāzimü'l-iḫtirāmlardur. (*Münşe'ât*, vr. 22b)

... bu kadar devlet ü sa'ādet ile yine kendü ḡāt-ı pür-cūdına **aşlā vüçüd** virmeyüp..." (*Münşe'ât*, vr. 25b)

... olunmaya ve bu maḫūle vedā'i' ve emānātun muḫāfaḫa vü ri'āyātı tamām ifā **vü icrā** olunduḫdan şonra... (*Münşe'ât*, vr. 27b)

... pādīşāh-ı 'ālem-penāhı meşālih-i 'ibād ve menāfi'-i 'ubbād ve **ḫazā-yı ḫevā'ic-i bilād** cānibine maşrūf u ma'ṭūf idüp... (*Münşe'ât*, vr. 50b)

... ve fenn-i imlā-yı mekātib ü resā'il, celā'il-i aḫsām-ı 'ulūm-ı edebiyeye-i işnā-şerden ma'dūd **ve ma'ārif-i maḫbūle-i benī nev'-i beşerden maḫsūb idügi ma'hūddur** ve ḫudret-i naẓm-ı kelām... (*Münşe'ât*, vr. 53a)

...ta'bir den 'uzlet idüp ve dībā-yı ḫüsn-i 'ibārāt-ı ed'ıye-i fā'ıḫa-i bī-nihāyeden ki,

Feşāḫatle belāḡat ide pūd u tārını devrân

Ve zī-raḡbet-i i'tibārāt-ı eşniye-i fā'ikā-yı bī-ḡāyeden, mışrā' :

Ṭariḫ-i nescine ḫayrân olur Şahbān ile Ḥassān ... (*Münşe'ât*, vr. 90a)

Yukarıda bir kısmı gösterilmeye çalışılan tashihlerin yanında, yabancı dillerden yapılan iktibaslardaki bazı kelimelerin, ayrıca açıklamasına gerek duyulduğu görülmektedir. Derkenār notları olarak nüshada bulunan bu açıklamalar; bazen “منه” (minhu) ibaresi ve açıklamanın kaynağı yazılmak suretiyle, bazen sadece “منه” ibaresi ile, bazen de herhangi bir ibare olmadan verilmiştir. Sayıları fazla olmasa da bu notlar bazı Arapça veya Farsça kelimelerin kısa cümleler halinde ve kaynağına atıf yapılmak suretiyle açıklanması için yazılmıştır. Bu derkenarlarda, açıklamanın sonunda verilen kaynaklardan biri, kullanılan ibarelerden anlaşıldığı kadarıyla, *Kânûnü'l-Edeb* (bk. *Münşe'ât*, vr. 47b); diğer ise *Tâcü'l-Luga* olarak bilinen *Sihâhu'l-Luga* olması gerekmektedir (bk. *Münşe'ât*, vr. 58b-59a-59b-59b).

İşaret edilen tashihlerin yanında metne daha sonra eklenmiş bazı açıklama niteliğinde notlara/eklemelere de rastlanmaktadır. Bu durum özellikle birkaç mektup başlığında görülmektedir: Örneğin “Meḫmed Çelebi Efendi *zāda'llāhu 'umrehu*, Müftī Efendi Ḥazretlerine Mu'īd Olduḫında Tehniyet İçün Yazılmışdır.” (*Münşe'ât*, vr. 99a-100b) başlığında aynı satırın üstünde “Bostān Efendi oḫlı” ibaresi ile Mehmed

Efendi'nin kimliği açıklanmış ve muhatabın kimliği konusunda muhtemel karışıklık önlenmek istenmiştir. Diğer bir örnek de Âşık Çelebi'ye yazılan “Tavâf-ı Beytu'llâhi'l-harâm ve Ziyâret-i Ravzâ-i Seyyidü'l-enâm Müyesser Oldukda Yârân-ı Şafâ ve Hûllân-ı Vefâdan Birine İrsâl Olinmışdur” (*Münşe'ât*, vr. 154b) başlıklı mektuptur. Burada da satır arasına “ ...ki ‘âşık lafzıyla mülâkkaḥ u meşhûrdur ve evlâd-ı Reşûlullâh *ṣallallâhu ‘aleyhi ve sellem*’dendür.” açıklaması ile kimliğinin açıklanmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Nüshada müellife dair başka ayrıntılar da mevcuttur. Örneğin aşağıda verilen ilk örnek başlıktaki “Bu Faķır Cānibinden”; ikinci örnekteki “Kemīne-i Dā' inüḡ Aḥvālin” ibareleri dikkat çekicidir:

Aşḥāb-ı Fezā' ilden Bir Şāḥib-Devlete **Bu Faķır Cānibinden** İrsāl Olinmışdur.
(*Münşe'ât*, vr. 88b-90b)

Celālet-penāḥ-ı Sa' ādet-destgāḥ Şeh-zāde-i Kām-rān Sultān Selīm Hān medda'llāhu zıllehu fī devletehū ebihī Kendü Ḥaṭṭ-ı Şerīfleriyle Mektûb Yazup **Kemīne-i Dā' inüḡ Aḥvālin** Tefahḥûs İdüp ve Ba' zı Ğazeller Gönderilsün Diyü Emr Buyurılıcak İrsāl Olınan Ğazeller Zeylinde Yazılan Cevābdur. (*Münşe'ât*, vr. 115a-116a)

Münşe'ât'ın mukaddime kısmının sonunda Fevrî kendi ifadeleri ile *Münşe'ât*'ı tertip ettiğini de belirtmektedir (*Münşe'ât*, vr. 67b-68a). Kısacası *Münşe'ât*'ın sebep-i telifi ve tertip sürecine dair Fevrî'nin ifadeleri, metin üzerindeki tashih ve açıklamalar ile nüshanın eksiksiz olması gibi muhteva ve fiziksel nitelikler bir arada değerlendirildiğinde; bu nüshanın müellif hattı olduğu kesinlik kazanmasa da mürettibinin Fevrî olduğu, eserin ya müellif hattı ya da oldukça iyi incelenmiş, müellif hattına çok yakın nüshalardan biri olduğu söylenebilir.

3.2. Metnin Hazırlanmasına Dair Notlar

Münşe'ât-ı Fevrî'nin çeviri yazı metni hazırlanırken hem nüshanın özgünlüğünün korunması hem de muhteva ve üslubun daha iyi anlaşılması amacıyla şu yöntemler takip edilmiştir:

Metindeki varak ve satırlar numaralandırılmış olup varak numaraları, köşeli parantez içinde [1b]; satır numaraları ise yay ayraç içinde (1) verilmiştir. Numara verilmesi gereken kısım mazumelerde mısra ortalarına denk geldiğinde numaralar ilgili kısmın başlangıcında veya bitiminde kullanılmıştır. Arapça ve Farsça iktibaslarda yazımdan kaynaklı bozulmalar meydana gelmemesi için, numaralandırma iktibastan önce veya sonra kullanılmış, bir satırı aşan alıntılarda okuma kolaylığı ve görsel uyum sağlamak açısından satır numarası kullanılmamıştır.

Metindeki Arapça/Farsça manzumeler, ayetler, hadisler ve kelâm-ı kibârlar iktibas edildiği dilde ve metinde geçtiği şekilde yazılmıştır; meâller, tercümeler ve metinlerle ilgili gerekli görülen açıklamalar dipnotlarda verilmiştir. Ayetlerin meâlleri için Diyanet İşleri Başkanlığının tefsirinden (<https://kuran.diyanet.gov.tr>) yararlanılmıştır.

Arapça/Farsça kelimelerin imlâsı için İsmail Ünver'in (1993) *Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler* isimli çalışması; Türkçe eklerin imlâsı için Faruk K. Timurtaş'ın (1979) *Osmanlı Türkçesi Grameri* ve Yavuz Kartallıoğlu'nun *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni: 16, 17, 18. Yüzyıllar* (2011) adlı çalışmalarından yararlanılmıştır.

Metinde büyük harflerin kullanımı ve özel isimlerin yazımında Türk Dil Kurumunun belirlediği kurallara uyulmuş, sadece anlam belirginleşmesine ihtiyaç duyulan yerlerde noktalama işaretlerine başvurulmuştur. Manzum kısımlarda noktalama işaretleri kullanılmamıştır.

Metinde kırmızı mürekkeple (surh) yazılmış; bölüm başlıkları, mektup başlıkları ve manzum kısımlara işaret eden ibareler kalın (bold) olarak yazılmıştır. Metin tamiri gereği yapılan eklemeler köşeli parantez içinde verilmiştir: Örn: [ve].

İçinde hemze olan kelimelerin bazen “hemze” bazen de “y” ile yazıldığı görüldüğünden, yazımda birliğin sağlanması amacıyla bu kelimeler hemze ile yazılmıştır.

Metinde “durur” bildirme eki daima ayrı; “için”, “idi”, “iken”, “ile”, “ise” gibi bağlaç ve diğer dilbilgisi yapıları ise metinde geçtiği gibi yazılmıştır.

Münşe’ât’ta bazı ifadelerin müellif/müstensih tarafından derkenârlar açıklamalarına ihtiyaç duyulduğu görülmüştür. Bu derkenâr açıklamalar, ilgili ifadenin dipnotunda köşeli parantez [] içinde yazılmış; Arapça ve Farsça derkenârların Türkçe çevirileri tırnak işareti içinde verilmiştir.

Münşe’ât’ta asıl metne dâhil olduğu muhteva ve üslup incelemesinden yola çıkılarak anlaşılan ve çeşitli nedenlerle müellif/müstensih tarafından yapılan tashih ve eklemeler metne dâhil edilerek çeviri yazıya aktarılmıştır.

Metinde okunamayan kelimelerin yerinde üç nokta (...) işareti; imlâsında/okunuşunda tereddüde düşülen veya anlamından emin olunamayan kelimelerin sonunda yay ayraç içinde soru işareti (?) kullanılmıştır.

3.3. Çeviri Yazı Alfabeti ve İşaretleri

Metnin çeviri yazımında *Times Turkish Transcription* fontu kullanılmış olup sesler aşağıdaki işaretler ile gösterilmiştir:

ا	a / ā / e
ء	ʾ
ب	b
پ	p
ت	t
ث	ṯ
ج	c
چ	ç
ح	ḥ
خ	ḫ
د	d
ذ	ḏ
ر	r
ز	z
ژ	j
س	s
ش	š
ص	ṣ
ض	ẓ / ḏ
ط	ṭ
ظ	ẓ

ع	ʿ
غ	ġ
ف	f
ق	q
ك	g / k / ŋ
گ	g
ل	l
م	m
ن	n
و	v/o/ö/u/ü/ü
ه	e, h
ی	y / ı / i / ĩ
vav-ı ma'dule	˘

3.4. METİN

[1b] (1) Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm.

Menşe'-i inşā-i kelām-ı kadīm (2) ḥamd-i Ḥudā şükr-i Müheymin durur. Fātiḥa-i küll-i kitāb-ı kerīm, (3) müfettiḥ-i kelām-ı sa'adet-encām ve mübtedā-i peyām-ı siyādet-fercāmda (4) eblağ-ı münşe'āt ve efşah-ı kināyāt u isti'ārāt, ser-nāme-i (5) nāme-i tevḥid-i 'Alīm ü 'Allām ve dībāce-i tesbīḥ ü taḫdīs-i Ḳuddūs (6) u Selām'dur ki ḥavāṭır-ı aşḫāb-ı fikret, **mısrā'** :

İnşā-yı vaḥdeti ile ma' mūr oldılar

(7) Ve beşā'ir-i erbāb-ı basiret, **mısrā'** :

İmlā-i midḥati ile pūr-nūr oldılar (8)

Zihī Şāni' ki levḥ-i fītratda ḳalem-i ḳudret ile, **mısrā'** : (9)

Nuḳūş-ı kā'inātı kıldı taḥrīr

ve şaḥīfe-i icādda ḥāme-i ibdā' (10) u ihtirā' la, **mısrā'** :

Rumūz-ı mümkināti itdi taşvīr

Zihī münşī'-i muḥteri' [2a] (1) ki şaḥīfe-i laṭīfe-i beden-i erbāb-ı tevḥid-i pūr-temkīnde ki mā-şadaḳ-ı naşş-ı (2) mübīn-i طين من سلاله من خلقنا الانسان من سلاله من طين¹ dūr, rūḥ-ı beyān-ı (3) ma' nā-yı bedī' i münderic kıлмаğla احسن الخالقين² (4) maḳālesine mazhar eyledi ve şecere-i ṭayyibe-i ḳalem-i (5) müşķin-raḳam-ı aşḫāb-ı taḫdīs ü temcīdde ki nazargāh-ı ḥūkm-i muḥkem ve manzūr-ı ḥaber-i müfessir-i (6) اصلها ثابت أنتم منشأتم³ dūr, şemere-i envār-ı esrār-ı belāğati mündemic (7) kıлмаğla انتم منشأتم⁴ ḳabālesine manzar eyledi. **Li-münşī'ihī**: (8)

Zihī münşī' ki ḥāme cāmid iken

Kemāl-i nuṭḳ virdi ḥāmid itdi (9)

¹ “Gerçek şu ki biz insanı çamurdan alınmış bir özden yaratıyoruz. ” (Mu'minûn, 12)

² “...nihayet onu bambaşka bir varlık halinde inşa ediyoruz. Yapıp yaratanların en güzeli olan Allah çok yücedir.” (Mu'minûn, 14)

³ “...kökü sabit, dalları gökte olan...” (İbrahim, 24)

⁴ “Onun ağacını siz mi yarattınız, yoksa yaratan biz miyiz?” (Vâkıa, 72)

‘ Alem iken kalem ser-keşlik içre
Başın yirden götürmez sâcid itdi

(10) Zihî mûcid-i mütevaḥḥid ki mi‘mār-ı ḳudreti ve Sinimmār-ı ‘ilm u ḥikmeti
bedāyi‘-i şanāyi‘ (11) birle fezā-yı ‘adem üzre mebnā-yı imkānı ṭarḥ idüp esās-ı (12)
serāy-ı gerdūnı ve saḳf-ı küngüre-i çarḥ-ı bûḳalemūnı ¹ اذا اراد شيئاً ان يقول له كن فيكون
(13) birle inşā’ ü îcād idüp muḥkem [ü] üstüvār [2b] (1) kıldı ve meyāmin-i terkīb-i
eşnāf-ı ‘iber ü ḥikem ve müstelzim-i ecnās-ı leṭā’if-i (3) şerā’if-i ni‘am u keremdür,
efrād-ı mümkināt ve āḥād-ı kâ’ināta ḥil‘at-i (4) ḥilḳat ve libās-ı kerāmet biçüp اعطى
birle (5) cilveger ü nümüdār ve mühtedī vü ehl-i i‘tibār eyledi.

Nazm, li-münşi’ihî: (6)

Hezārān sipās u hezārān şenā
Ki bize giyürdi libās-ı kerem (7)

Ribāt-ı vücuda henüz gelmedin
Bizümçün kıyürdi nevāl u ni‘am

(8) Zihî ḥikmet-i bālīga ki bu tılsım-ı sūḥan-gūy ve kâlbüd-i perî-rūy u melek-ḥūyın
(9) peyker-i nîkū-sîret ü dil-cūyın kisvet-i iḥtiyār ve cilbāb-ı naẓar-ı i‘tibār ile (10)
müzeyyen kılup manẓar-ı beyān-ı ⁴ وعلم الانسان idüp, **mıṣrā’**: (11)

Türāb-ı keşîfe kemāl öğredür

Ve zihî ḳudret-i fāzıla ki dîbāce-i cemāl (12) ve ‘unvān-ı maḳāl-i ⁵ لقد خلقنا الانسان ki
gülistān-ı irem-i rûḥāniyān-ı (13) ‘ālem-i ḳuds ve cennet-serāy-ı muḳarrebān-ı meclis-
i ünsdür, nişîmen-i [3a] (1) şimurg-ı bülend-pervāz-ı ‘aḳl-ı heyûlānı ve cilvegāh-ı tūṭî-
i sūḥan-dānı revān (2) idüp, **mıṣrā’**:

¹ “...O’nun buyruğu ‘Ol!’ demekten ibarettir, hemen oluverir.” (Yâsîn, 82)

² “Kâf ü nûn”. (Detaylı bilgi için bk. Yılmaz, 2013, 351-352).

³ “...her şeye özüyle ve biçimiyle varlık veren, sonra da işin yolunu yordamını gösterendir...”
(Tâ-hâ, 50)

⁴ “...insana bilmediğini bildiren...” (Alak, 5)

⁵ “Şüphesiz biz insanı...” (Tîn, 4)

Bu hāk-i za‘īfe maḳāl ögredür

Mıṣrā‘ : ¹ (3)

Bu Tevhīd-i Sa‘ādet-baḥş Şeyhī’ye Tettebbu‘dur ² (4)

Ey nesīm-i ḳudretün-den rūḥ-ı a‘zam bir nefes

Gülşen-i şun‘uḡda Tübāyile Sidre ḥār ü ḥes (5)

Ey hevā-yı kibriyāsı içre pervāz itmede

Şeh-per-i Cibrīl-i nā-fer nitekim perr-i meges (6)

Zāt-ı pāk u gülşen-i Firdevsüñe nisbet hemān

Cem şeh-i şatırenc ü gülzār-ı İrem berg-i heves (7)

ezkārıdur ³ انما الله واحد

Ka‘be’de şavt-ı ezān büt-ḥānede bang-i ceres (8)

Tūr-ı Mūsā döymedi nār-ı tecellī tābına

Nūr-ı vechün-den dil-i Ādem nice olsun ḳabes (9)

Ḥazm-ı ‘azm u cezm-i rezminden seni ta‘zīmdür

Ḳaşd-ı erbāb-ı cemel maḳşūd-ı erbāb-ı feres (10)

Ḳudretün mihrinden iki zerredür şems ü ḳamer

Hikmetün baḥrinden iki ḳatre Ceyḥūn u Ares (11)

Cümle zerrāt-ı cihān tesbīḥ ü tehlīlün-dedür

Şeş-cihetden rāst u çep zir ü bālā pīş ü pes (12)

¹ Mısra başlığı ile işaret edilen manzum kısım kasidedir.

² Şeyhî’nin (ö. 834/1431?) tanzir edilen kasidesi için bk. Biltekin, 2018, s. 22.

³ “...Allah ancak bir tek İlâh’tır...” (Nisâ, 171)

Hikmetünle mezra[‘]-ı aşılab ābādan bitüp
Ādem olur dāne-i gendüm Hālil olur [‘]ades (13)

Bāb-ı luṭfun sūḳ-ı fażluṅ rūz u şeb meftūḥdur
Hamdüli’llāh anda yok āzār-ı bevvāb u [‘]ases [3b] (1)

Luṭfunuṅ biṅde birinüṅ şükrün itmez dil edā
Biṅ nefes olup demi biṅ şükr iderse her nefes (2)

Şöyledür cūduṅ ki mü ’minler gibi müşrik Mecūs
Fażluṅ umar kesmez ümidin ḳapundan hiç kes (3)

Maṭlab u maḳşūd zātuṅdur şıfātuṅdur hemān
Mü ’mine sensüz cihān zindān olur Cennet ḳafes (4)

Ḳurbetüṅdür ṭālib ü sâ[‘]īye maḥzā mürtecā
Raḥmetüṅdür mücrim ü [‘]āşīye ancaḳ mültemes (5)

Fevrī ayakda ḳalup pā-māl ola dāmen gibi
Rūz-ı maḥşer zeyl-i [‘]afva bulmaz ise dest-res (6)

Līk yā Rab cürmin anuṅ maḥv ider bir zerre luṭf
Çünki ref[‘]-i zulmet-i dünyāya bir ḥürşid bes (7)

Vaşfinuṅ icmālidür tafşıl-i ḥāl-i kā ’ināt
Ḳāl ile ey dil Hudā ḳaṭ[‘]ā bilinmez sözi kes (8)

Ve evā’il-i inşā-i ḥuṭeb ü resā’il ve bidāyet-i kitāb-ı mesā’il ü delā’ilde (9) aḥsen-i
esālīb-i terākīb-i ḥaḳīḳat u mecāz ve ecmel ü ebyen-i ḳavā’id-i fevā’id-i itnāb (10) u
i[‘] cāz, bu [‘]ācizān-ı ḥāk-sirişt ü güneh-sīmā olan şeydālara (11) ber-vefḳ-ı maḳāl-i يا ايها

أَمَّا صِفَاتُ ذَاتِهِ لَا يُدْرِكُ النُّهَى
⁵ صَلُّوا عَلَى النَّبِيِّ إِلَّا أَيُّهَا الْوَرَى

(1) [4b] مَا أَشْرَقَتْ ذُكَاؤُهَا وَمَا تُورِ النُّجُومُ

لَوْلَمْ يَكُنْ وَجُودُهُ مَطْلُوبَ رَبِّهِ
⁶ لَأَنسَدَّ بَابُ صُنْعِهِ وَاخْتَلَّتِ الدِّيَارُ

6 “Güneşi zamanın başlangıcından beri aydınlatılmamış olsaydı, ne zekâ parlayabilirdi ne de gündüz görünebilirdi. Allah varlığını istemeseydi, yaratılışın kapısı engellenirdi ve memleketlerde kargaşa hüküm sürerdi.”

(2) Bu kelimāt-ı sa‘ādet-iktisābī ki her birisi bir kitābdur, bilā-şekk ü reyḅ (3) evhām-ı şükūkdan pākdur, muşaddak u muḥaḳḳaḳ-ı لولاك لولاك لما خلقت الافلاك¹ dūr. (4)

Beyt, li-münşi’ihī:

İbtidāsıdır evşāf-ı zātınuḡ² لولاك (5)

Ben bilmezin Ḥudā’sı bilür intihāsın

Ḥālīk’dan maḥlūka mücidden mevcūda (6) tebcīl ü ta‘zīm ve i‘zāz ü tekrīm bundan özge nice mümkün ve bundan artuḳ (7) nice müyesser olur ki, **Li-münşi’ihī:**

Mecmū‘-ı mümkünāt tufeyl-i vücūdudur (8)

Baḥr-i dü-kevn reşḥa-i deryā-yı cūdudur

Zihī ḡavvāş-ı biḥār-ı ma‘ārif ve ‘avārif-i (9) cihān-ı ḥudūs u ḳadem ve gevher-şinās-ı mecma‘ u’l-baḥreyn-i ‘avālim-i vücūd u ‘adem (10) ki sefīne-i vücūd-ı sa‘ādet-behceti nesā’im-i tevḥīḳ ve riyāḥ-ı hidāyet ile ‘ummān-ı (11) bī-pāyān-ı ‘ālem-i imkāndan bir anda mürūr u ‘ubūr idüp ḳulzüm-i tevḥīd ve muḥīt-i (12) taḥmīd ü temcīdde müstaḡraḳ-ı nūr olup eşnāf-ı ḡūş-ı hūş-ı (13) sa‘ādet-mengūşı dürr-i girān-māye-i kelām-ı ‘Alīm ü ‘Allām ve cevāhir-i zevāhir-i peyām-ı zū’l-celāl [5a] (1) ve’l-ikrām ile müzeyyen ü muḥallā ve müşerref ü müteḥallī ḳılınmış ve zihī (2) şeh-bāz-ı sidre-maḳām ve hümā-yı berḳ-seyr ü kebk-ḥıram ki ḳıṭ‘a-i (3) leyle-i müşḳīn-ḳalāmda ḥurūc ve ‘avdet-i şu‘ā‘-ı başarīden serī‘ (4) ve vehm ü idrāk-i ṭibā‘-ı beşerīden cüst ü bedī‘ ḥareket-i (5) müstelzimetü’l-bereket ile iki ‘ālem mesāfesini bir ḳadem idüp mihmān-ı ziyāfet-ḥāne-i (6) cenāb-ı ‘izzet ve muḳīm-i serā-perde-i ‘ālem-i vaḥdet olup envā‘-ı ni‘am-ı esrār-ı (7) Sübhāniyye ve eşnāf-ı ālā-i āşār-ı Şamedāniyye ile ta‘zīm ü tekrīm ve teclīl (8) ü tebcīl buyurılmış, binā’en ‘ālā-hāzā zāt-ı pāk u şān-ı derrākine, **li-münşi’ihī:** (9)

Ḡavvāş-ı baḥr-i ḳuds ki nīsān-ı ḳavl-i Ḥaḳ

Aşdāf-ı ḡūşın eyledi pür dürr-i şāhvār

¹ “Sen olmasaydın, sen olmasaydın, (Ey Muhammed), felekleri yaratmazdım.” (Yılmaz, 2013, s. 456).

² “Sen olmasaydın...: لولاك لولاك لما خلقت الافلاك” (bk.Yılmaz, 2013, s. 456) ifadesine telmihtir.

(10) dinse kelām-ı muvāfık ve şıfāt-ı sa‘ ādet-simātına nazar, **beyt, li-münşi’ihî:** (11)

‘Ankā-yı Kāf-ı kurb u muķīm-i maķām-ı üns

Dānā-yı rāz u ‘ārif-i esrār-ı bî-şümār

(12) dinilse tamām vāķı‘ a muṭābıķdur. Zihî eblağ-ı ‘ālem ki vaşf-ı ḥālî و ما ينطق عن 2 an dur. [5b] (1) ve efşah-ı benî Ādem ki kemāl-i maķālî وى يوحى 1 الهوى (13) Gāh i‘cāzıyla fuşahā-yı Yeşrib ü Baṭḥā (2) ve bülleğā-yı i‘zāzıyla erbāb-ı (3) 4 وقيل يا ارض ابلي ماءك ويا سماء gāh ilzām ve Arab-ı ‘Urebā’yı (4) ü ifhām eyledi. **Li-münşi’ihî:**

Çü çekdi silk-i i‘cāze le’āl-i nazm-ı Kūr’ān’ı (5)

Mu‘aṭṭal kıldı şi‘r-i ehl-i ‘Adnān neşr-i Kaḥtān’ı

Gāh naşş-ı kātî‘-i (6) واذ قال عيسى ابن مريم يا ابن اسرائيل اننى رسول الله اليكم مصدقاً لما بين يدي من (7) 5 التوراة ومبشراً برسول ياتى اليكم من بعدى اسمه احمد (8) 6 ولو كان موسى حياً ما وسعه الا اتباعى -i iķnā‘ (9) işāretiyle aşḥāb-ı İncîl’i mülzem (10) ü hacel ve gāh delîl-i iķnā‘ (10) Tevrāt’ı iskāt u tebkîṭ ü münfa‘ il kıldı.

Na‘t-ı Cemîl-i Ḥazret-i Sultān-ı Kā’ināt 7 (11)

Ey dehānuḡ nükhetinden rūḥ-ı ‘İsā bir nefes

Nūr-ı vechünḡden yed-i beyzā-yı Mūsā bir kâbes (12)

bāğınḡ derdünḡ gül ü reyḥānını 8 لي مع الله

Gülşen-i ‘ālem görünse saṇa ṭaṇ mı ḥār u ḥes (13)

¹ “Kişisel arzularına göre de konuşmamaktadır.” (Necm, 3)

² “O (size okuduğu), kendisine indirilmiş vahiyden başka bir şey değildir.” (Necm, 4)

³ “İndirdiğimiz kitaptan dolayı bir şüphe içinde iseniz...” (Bakara, 23)

⁴ “(Sonra) ‘Ey toprak suyunu yut! Ey gök sen de tut!’ denildi.” (Hûd, 44)

⁵ “Meryem oğlu İsâ da şöyle demişti: Ey İsrâiloğulları! Bilin ki benden önceki Tevrat’ı doğrulamak ve benden sonra gelecek Ahmed isimli elçiyi müjdelemek üzere size Allah tarafından gönderilmiş elçiyim.” (Saff, 6)

⁶ “Musa yaşıyor olsaydı, bana uymayı kesinlikle gerekli görürdü.”

⁷ Şeyhî’nin tanzir edilen kasidesi için bk. Biltekin, 2028, s.22.

⁸ “Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek ne de mürsel bir nebi öyle bir yakınlığı elde edebilir.” (Yılmaz, 2013, s. 469) ifadesine telmihtir.

Dikmiş idün sūr-ı gerdūna nübüvvet tuğın
Mā' ü ĩnün sancağına gelmemişken hiç kes [6a] (1)

Rağşunı sen bir yola sürdün ki almaz anda pāy
Kaṭ'-ı menzilden cemel tayy-ı merāhilden feres (2)

Sen o sulṭānsın ki hep efrād u aḳṭāb-ı cihān
Şehr-i şer' unde kimisi pāsbān kimi 'ases (3)

Gelmedi bir dāne-i cev hırmen-i gerdün saḡa
Gerçi Ādem gendūme düşdi Ḥalāl aldı 'ades (4)

Sāve Bahri gibi gelmekle geçerlerdi yire
Ümmete taḳdīr olunmayaydı Ceyhūn u Āres (5)

Şevḳün olmasa dilinde reh-rev-i kūyūn olup
İnlemezdi rüz u şeb feryād u zār idüp ceres (6)

Derd-i 'aşḳun dehre itmışdür sirāyet ol durur
Mihr ü ebr ü ra' dda ra' şe zükām ile 'aṭes (7)

Sünnet-i Dāvūd'dur na' t-ı cemīlün okumak
Meclis ü maḥfilde cem' olduğca erbāb-ı nefes (8)

Şöyledür ḥulḳ-ı cemīlün kim daḡı üns itmemiş
Ḥidmetünle niçe yıl gerçi enīs olmuş Enes (9)

Ol faşīḥ-i ḥūb-edāsın sen ki ḳavlün işiden
Yiridür dirse beyān-ı İmr'ü'l-ḳays'a ḡares (10)

Ṭā'ir-i gülzār-ı ḳuds idün deḡışdün āşiyān
Teng geldi zātuna gördün ki bu köhne ḳafes (11)

Kā'inen min-kān mislün görmemişlerdür senün
Şeş-cihetden rāst u çep zîr ü bālā pîş ü pes (12)

Yā şefî' ü'l-müznibîn yüz biñ selām olsun saña
Her şabāh u her mesā her laḫza her dem her nefes (13)

Dilde āh u cānda ümmîd-i şefā' at var hemān
‘Ömr geçdi işimüz maḫzā hevāyile heves [6b] (1)

Sūr-ı İsrāfîl'e āheng ola āh u nālemüz
Luṭfuñ olmazsa dem-i maḫşer bize feryād-res (2)

Yā Resūlu'llāh bi-ḫaḫḫ-ı ḫāliḫ-i ins ü melek
Yā Resūlu'llāh bi-ḫaḫḫ-ı rāzıḫ-ı mūr u meges (3)

Mücrim ü ‘āşîlere yarın şefā' at idecek
Ben günāh-ālūd için depret dilün bir kerre bes (4)

Kesmez iken ümmetün den hiçbir kimse ümîd
Ben ğarîb-i bî-kesi luṭf eyleyüp düşürme kes (5)

Fevrî mercûdur ki maḫrûm olmaya çünkim ide
Ḥaḫ'dan ümmîd-i kerem senden şefā' at mültemes (6)

وبعد الحمد لوليه واثرا للصلة على نبه¹ Şümār-ı aḫṭār-ı emṭārdan füzün (7) ve ta' dād-ı
efvāc-ı emvāc-ı baḫr-ı mevvācdan efzün, envā'-ı nefehāt-ı taḫḫiyyet ü teslîm (8) ve
eşnāf-ı fevehāt-ı ta' zîm ü tekrîm āl ü evlād-ı kirām ve aşḫāb u aḫbāb-ı (9) ‘izām
üzerine ki, **beyt:**

¹ “O’nun dostuna daima hamd ve peygamberine salât olsun.”

Oldılar çerh-i beḳāya encüm

¹ رضى الله تعالى عنهم

(11) ² اشداء على الكفار رحماء بينهم evşāfda meḳāf-ı meḳāmid-i (10) olsun ki cümlesi meḳāf-ı meḳāmid-i evşāfda (11) şıfatıyla men'ūt u mevşūflardur. **Beyt, li-münşi'ihî:** (12)

Resūlūñ āl u şāhibi birbiri'çre eḫibbādur

Velī küffāre nisbet cümle ḥūn-rīz ü eşiddādur

(13) Bu kelām-ı sa'ādet-fercāmuñ şıdḳına Allāhu te'āla *celle ve 'ālā*, şāhid ve Ḳur'ān-ı [7a] (1) 'aẓīm muḫbir ü nāṭıkdur ve cemī'isi meḳāfıl-i feẓā'ilde اصحابى (2) كالنجوم بايهم اقتديتم اهتديتم (3) na'tıyla meşhūr u ma'rūflardur. **Ḳıṭ'a, li-münşi'ihî:** (3)

Ol ey dil pey-rev-i aşḫāb zīrā

Hidāyet çerḫine anlardur encüm (4)

Güm eylersen ḍalāletde tarīḳūñ

⁴ باي اقتديتم اهتديتم

(5) Ve bu maḳāl-i ferḫunde-me'āl maḳūl-i ḫāzret-i Resūl *şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem* (6) idüginde elsine-i 'ulemā müteṭābıkdur:

اللهم يا مفيض الخير والجود صل على آيت السجود في مصحف الوجود سيد الانبياء والاولياء والاخير على آله وصحبه من السابقين الاولين والمهاجرين والانصار وعلى من تبعهم باحسان وعلى من يقتديهم من اهل الايمان الى آخر الزمان عموماً وخصوصاً على من تبعهم في تعظيم جميع اوامر الله وعلى من يقتديهم في شفقتهم جمهور خلق الله تعالى اعني به السلطان العادل الاعظم والخاقان العالم العامل المعظم سلطان الزمان باسط بساط الجود والامن والامان حافظ بلاد الله ناصر عباد الله حامى نواحي اهل الايمان ماحى آثار الكفر والظلم [7b] الطغيان ظل الله تعالى في الارض معاون السنة ومقيم مقتضى الواجب والفرض يغنى الكلام ولا يحبط بوصفه ايجب يفنى⁵ بما لا ينقد السلطان الغازى ابا الفتح والظفر والمغازى

¹ “Allah onlardan razı olsun.”

² “...kāfirlere karşı sert, kendi aralarında merhametlidirler.” (Fetih, 29)

³ “Ashabım yıldızlar gibidir; hangisine uyarmanız doğru yolu bulursunuz.” (Yılmaz, 2013, s. 53)

⁴ “...hangisine uyarmanız doğru yolu bulursunuz. ”اصحابى كالنجوم بايهم اقتديتم اهتديتم (bk. Yılmaz, 2013, s. 53) hadisine telmihtir.

⁵ “Ey iyiliği ve nimeti çokça bağışlayan Allah'ım, salât ve selâm mushâf-ı vücudta ayet-i sücûd olan efendimize; peygamberlerine, evliyaların ve faziletliilerin efendisine, dinde öncü, muhacir ve ensar olan

Nazm, li-münşi 'ihî: (4)

Şeh-i kâmil ki cisminün vücûdî ' âlemün cânı

Kelâmı mürde-diller derdinün ' İsâ-yı devrânı (5)

Dili bâz-ı felek-pervâz-ı merdî vü cihân-gîrî

Zebânı bülbül-i gûyâ-yı gülzâr-ı sühan-dânî (6)

Belâgatde cihānuñ Hâfız'ı Saḥbān'ı Selmān'ı

Feşāḥatde zamānuñ Ḥusrev'i Ḥaḳan'ı Hassān'ı (7)

Rūsūm-ı nāmesi kāmillerün menşūr-ı iḳbālî

Ruḳūm-ı ḥāmesi bî-dillerün ḥırz-ı dil ü cānı (8)

Türāb-ı bâbı iksîr-i sa' âdet cevher-i devlet

Ġubār-ı âsitānı tūtiyâ-yı çeşm-i nūrānî (9)

Ayağı toprağı tâc-ı ser-i Kisrâ vü Efrîdûn

Yed-i gencine-baḡşı ğıḳḳa-i emvâc-ı ' ummānî (10)

Cemālî bürc-ı ' izzet ehlinün māh-ı cihân-tābı

Ḥayālî künc-i ' uzlet ḳavminün şem' -i şebistānı (11)

Selāṭîn-i ğazâ-endîşenün şāh-ı Ebu'n-Naşr'ı

Esāṭîn-i ' aṭāyâ-pîşenün sulṭān-ı devrânı (12)

ailesi ve akrabalarına; onlara güzelce uyanlara, kıyamete dek iman ahiplerine tabi olanlara, Allah'ın emirlerine uymada yolundan gidenlere, halka esirgeyerek muamele edip uyan kişiye olsun (bununla büyük ve adil sultan, âlim olan ulu hakan, zamanın sultanlarının sultanı; cömertlik, güven ve emniyeti sergileyen, Allah'ın emanet ettiği ülkenin koruyucusu, Allah kullarının yardımcısı, iman ehlinin mekânlarının koruyucusu; küfür, zulüm ve tuğyan izlerini silen, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi, sünnetin destekçisi, vâcib ve farzın gereklerinin mukimi olan zâtı kastediyorum), sözler onu anlatmaya yeterli değildir, tükenir. O Sultan-ı Gâzî'dir. Fetih, zafer ve gazâ sahibidir.”

Sehāvet meclisinde luṭf u cūduṅ Ḥayder-i vaḳtı
Şecā' at ' arşasında ḍarb u ḥarbūṅ merd-i meydānı (13)

Penāh-ı dīn ü dünyā vü melāz-ı devlet-i ' uz mā
Ġaniye faẓl-ı Rabbānī faḳīre zıll-ı Yezdānī [8a] (1)

Ḥayāt-ı cism-i ' ālem cān-ı pāk-ı ḳālīb-ı Ādem
Sa' ādet mülkinūṅ İskender'i dehrūṅ Süleymān' ı (2)

Mu' īn-i dīn ü dünyā Ḥazret-i Sulṭān Süleymān Ḥān
Ki zātıdur ḥilāfet ' āleminūṅ kāmīl insānı (3)

Ol ol sulṭān-ı ' ādildür ki ḳomış zāt-ı pākinde
Ḥudā hem devleti hem faẓlı hem luṭfi hem iḥsānı (4)

' Adālet ḳaşrıdır ol bu feẓā' il-i ḳār-dīvārı
Ḥudā'dan isterüm kim Ḥaḳ mü'eyyed eyleye anı (5)

Sa' ādet hem-nişīn devlet müsā' id baḥtiyār olsun
Olup zāt-ı şerīfi maẓhar-ı elṭāf-ı Rabbānī (6)

Livā vü ' askeriyle āl ü etbā' ıyla var olsun
Mu' azez ola dā' im bendesi a' yānı erkānı (7)

Ḥuşuşan a' yān-ı devlet ve erkān-ı sa' ādetden Ḥazret-i Vezīr-i A' zam (8) ve cenāb-ı
destūr-ı mufahḥam, nāẓım-ı menāẓım-ı umūr-ı ' Arab u ' Acem ve ' āḳid-i mu' āḳid-i
meşāliḥ-i (9) cumhūr-ı ümem, **li-münşi' ihī:**

Cenāb-ı Āşaf-i şānī ' Alī Paşa ki ' adliyle
Ḥudā'dan ḥalḳ-ı dünyāya kemāl-i luṭf u raḥmetdür (10)

Ḳapusı maṭlab-ı a' lā-yı erbāb-ı ma' ālidür
Ṭapusı maḳşad-ı aḳşā-yı aşḥāb-ı sa' ādetdür (11)

Ğubār-ı āsitānı tūtiyā-yı ‘ayn-ı a‘yāndur (12)

Türāb-ı bābı iksīr-i sa‘ādet tāc-ı devletdür

Zebānı menba‘-ı baħr-i kerem yenbū‘-ı ‘irfāndur (13)

Dili yemm-i ma‘ārif her kelāmı dürr-i ħikmetdür

Rūsūm-ı ħāmesi bī-dillerün ħırz-ı dil ü cānı [8b] (1)

Ruķūm-ı nāmesi bī-dillere menşūr-ı‘ izzetdür

Ve bi’l-cümle ol zāt-ı melek-şıfāt ki (2) mekārim-i aĥlāk-ı kāmile ve meĥāsin-i evşāf-ı şāmilesi ve ĥaşā’is-i elţāf-ı (3) iĥsān ve fevā’id-i ‘avā’id-i a‘ţāf-ı bī-imtinānı ve müfredāt-ı eţvār-ı cemīle (4) ve ma‘dūdāt-ı kemālāt-ı celīlesi ĥadd ü ‘adden efzūn ve iĥşā vü ta‘dāddan (5) bīründür ve lākin ما لا يدرك كله لا يترك كله¹ muktezāsınca ba‘zı mekārim-i (6) aĥlāk ve meĥāsin-i eşfākın ki kimin bu ĥaķır-i keşīrū’t-taķşīr bi’l-mu‘āyene (7) müşāhede itdüm ve kimin المؤمن ينظر بنور الله² muktezāsınca nażar-ı i‘tibār (8) ve istikşāf ü istiĥbār ve firāset ü istidlāl ve ilhām-ı ĥazret-i (9) zū’l-celāl ve’l-ikrām ile iz‘ān idindüm, icmālen beyān ideyin. Ümīzdür ki (10) nāzırına melāl ve sāmī‘ine kelāl ve kendülerün mizāc-ı leţāfet-ımtizāclarına (11) tafşīl-i aĥvāl ve ‘adem-i icmālden inhīrāf ü iĥtilāl ve şeml-i cem‘lerüne (12) şe‘āmet-kesret-i ķīl ü ķāl ile teferruķ-ı ittişāl gelmeyüp kelimātum teblīġ-i münşī ve ıtrā-yı (13) şā‘ir ve tezyīn-i muşā‘bid ve taĥsīn-i sāĥire ĥaml itmeyeler. Zīrā ki, **li-münşī’ihī: [9a]** (1)

Aña isnād u işbāt itdügüm fażl u kemāl u cūd

Bedīĥidür kimi kimisi bürhān ile müşbitdür (2)

Kiminde daĥı teblīġ itdüm ise ķaşd-ı kizb itmem

Ğarez irşāddür işbāt-ı talţīf-i ‘ibāretdür (3)

Aristo’yıla Eflātūn’dan terciĥ kıldum ise

Ulu böyle gerekdür dimedür remz ü işāretdür (4)

¹ “Bir şey tamamen elde edilmezse tamamen de terk edilmez.”

² “Mümin Allah’ın nuruyla bakar.” (Tirmizî, Tefsîrü’l-Kur’ân, 44)

Anı Nüşirevân u Hâtem'e ğâlib disem maḳşûd
Dimekdür kim aḡa lâzım olan cûd u 'adâletdür (5)

Ne ân ki kızb-i maḡzı cümle edyânda ḡarâm iken
Alup Müslim diline diye ḡavlüm pür-feşâhtdür (6)

Sen ey ḡaşır-naḡar naḡmum te'emmül ḡıl ḡo ḡa'nı kim
Resûlu'llâḡ buyurmuşdur ki *ba'zı şî'r ḡikmetdür* (7)

Ġarez bu ḡüft ü ḡüdan şanma kim celb-i menâfi' dür
Murâdum mümkün olduḡça edâ-yı şükr-i ni' metdür (8)

Ve lîkin ḡaşre dek söylense meşḡûr olamaz zîrâ
Anuḡ iḡsânı bî-ḡad luḡf u cûdı bî-nihâyetdür (9)

İre âliyle etbâ' ıyla eşyâ' ıyla maḡşûda
Ḥudâ'nun ḡalḡına her dem ki ḡarı luḡf u raḡmetdür (10)

Güni nev-rûz u 'ıyd olsun şebi Ḳadr u Berât olsun
Ḳarîni ola ol kim maḡlab-ı erbâb-ı devletdür (11)

Egerḡi kim ol cenâb-ı ni' me'l-me'âbuḡ evşâf-ı kemâli bî-ḡisâb ve her vaşfi bir (12)
bâb, belki her kelimesi bir kitâbdur ve lâḡin kimini 'ale'l-icmâl imlâ vü inşâ itdügüm
her kitâbdan (13) bir bâb, belki her bâbdan bir ḡiḡâbdur: **Bâb-ı** 'ibâdetde kim edâ-yı
ferâ'iz ü vâcibât [9b] (1) ve terk-i ḡabâ'ih ü muḡarremât ve inḡıyâd-ı evâmir ü nevâḡi-
i İlâḡi ve ittibâ'-ı sünnet-i ḡazret-i (2) risâlet-penâḡidür ve dünyâda vâsiḡa-i selâmet ü
'izzet ve sa'âdet (3) ve 'uḡbâda râbiḡa-i necât ü kerâmetden 'ibâretdür. (4) *على ما هو*
(5) ¹ *المروى عن سمیه الولی صاحب القدر العلی اعنى المرتضى على رضى الله عنه وكرّم الله وجهه*
İbtidâ'-i ḡaşḡ-ı revâḡdan intihâ'-i felḡ-i şabâḡa dek 'ibâdet-i Ḥâlîḡ-ı 'âlem (6) ve

¹ “Adaşı olan Allah dostu ve kadri yüce olan kişiyi, Murtaza Ali'yi kastediyorum, Allah ondan razı olsun ve yüzünü nurlandırın, rivâyet bu şekildedir.”

tazzarru‘ u münacât-ı Râzık-ı benî Âdem’e iştigâlden gâfil degül. Gâh kıyâm (7) u ku‘üd gâh rükû‘ u sücûd gâh tehlîl ü tahmîd gâh tesbîh ü temcîdde (8) kâ‘im-i muṭlaḳ ‘âbid-i bi’l-Ḥaḳ’dur ve bi’l-cümle الذین یذكرون الله قیامًا وقعودًا وعلى جنوبهم (9) ḳavline mâ-şadaḳdur ve her rûz bidâyet-i zamân-ı ṭulû‘-ı neyyir-i a‘zamdan (10) nihâyet-i nişf-ı devre-i felek-i mu‘azzama dek taḥşîl-i meṭâlib-i re‘âyâ ve tekmîl-i (11) me‘ârib-i berâyâya sa‘yden gâfil ü ‘âṭıl degül. Gâh giribân-ı maḫlûmı dest-i te‘addî-i (12) zâlimden ḥalâs ider ve gâh maḡlûb-ı miskîne tegallûb-i gâlib-i pür-ḥışm u kînden (13) melce‘ ü menâş olur. Vaḳt olmaz ki erbâb-ı ḫulm u fesâdı ‘azl ü izlâl ile [10a] (1) re‘âyâya ri‘âyet itmeye ve dem geçmez ki aşḫâb-ı ‘adl u dâdı naşb u iclâlle (2) fuḳarâ vü aḡniyâ-yı zevâyâ-yı dünyâyı ḥimâyet eylemeye. **Li-münşi’ihî:** (3)

‘Adl u dâda ḳalışur her seḫer aḫşama deḡin

Tâ ki olmaya mühimmât-ı ra‘iyyet zâyî‘ (4)

Her gice subḫa deḡin Ḥaḳḳ’a ‘ibâdet eyler

Kendü olmamaḡıçün rûz-ı kıyâmet zâyî‘ (5)

اللهم تقبل عبادته و كَمَلْ عاداته وزدْ سعادته آمين يا معین (6) **Ve bâb-ı** ihlâsda bir vechledür ki a‘mâl u ef‘âlî ve aḫkâm u aḳvâlî (7) âlâm-ı süm‘a vü riyâdan maşûn ve a‘râz-ı emrâz-ı aḡrâzdan maḫfûz u me‘mündür. (8) Her kârında niyyeti maḫzân taleb-i ḫoşnûdî-i Ḥudâ ve her fi‘linde maḳşûdı ancak (9) ḫuşûl-ı me‘mûl-ı fuḳarâ ve aḡnâ-yı re‘âyâ vü berâyâdur. Aḡrâz-ı nefsâniyye a‘mâl-i (10) ḫaḳḳâniyyesine ‘arîz ve hevâ-yı etbâ‘ u eḳârib-i mütemennâ-yı ebâ‘id ü ecânibe (11) mu‘arîz degüldür. ‘Adl u dâdını müceb-i ri‘âyet-i rızâ-yı Raḫmân’dur. (12) Raḡbet-i taḥşîl-i derecât-ı cinân degül ve def‘-i şerr ü fesâdı müstevcib-i (13) ḳaşd-ı temşiyet-i evâmir-i mennân-ı zûl-minne ve’l-iḫsândur, ḫavf u ḫaşyet [10b] (1) ‘azâb-ı nîrân degüldür. **Ḳıṭ‘a, li-münşi’ihî:** (2)

Ḥulûş-ı niyyeti ṭab‘ın şu deḡlü rûşen itmiş kim

Yanında ḫaḳḳ u bâṭıl gice gündüz gibi vâzıḫdur (3)

¹ “Onlar ayakta dururken, otururken, yatarken hep Allah’ı anarlar.” (Âl-i İmrân, 191)

² “Allah’ım, onun ibadetlerini kabul et, huylarını tamamlamla, mutluluğunu arttır. Âmin, yâ Mu’in.”

Mu‘ārız olsalar farzā ki kendünün murādına

Rızā-yı Hāk muqaddemdür mühimm-i hāk rācihdür (4)

Ve bāb-ı du‘āda ki ol dergāh-ı İlāhî’ye sūz u güdāz ile ‘arz-ı niyāzdan (5) kināyetdür ve feyz-i fazl-ı nā-mütenāhiden su‘āl-i āmāl itmekde keşf-i rāzdan (6)‘ibāretdür. ¹ ادعونی استجب لكم maqālesine bir vechle mu‘tekiddür ki taḥṣīl-i (7) menāfi‘-i māl u menāl ve tekmīl-i fevā’id-i manṣīb u cāh u celālde cenāb-ı Hāk celle (8) *celālehu ve ‘amme nevālehu*’dan ğayri bir ferdden istimdād u istikmāl itmemişdür. (9) و قل لعبادی ² ائني قريب اجيب دعوة الداع اذا دعان kabālesine (10) bir tārīkle müteşebbis ü mu‘temeddür ki def‘-i mekārih ü maḥarr-ı a‘dā ve izāle-i (11) meṭā‘in ve meşālib-i eşkıyāda dergāh-ı Vahhāb-ı muṭlaq *‘amme nu‘amāuhu ve tevālet a‘lāhu*’dan (12) mā‘adā bir aḥde ‘arz-ı hāl ve izhār-ı mā-fi’l-bāl (13) eylememişdür ve min-ba‘d daḥı eylemek emr-i müstaḥīl u ḥayāl-i muḥāldür. **Ḳıṭ‘a, li-münşi’ihî: [11a] (1)**

Aḥbār içinde vārid olupdur ki ‘ādilün

Düşmez du‘āsı tiri yire eylemez ḥaṭā (2)

Sehm-i du‘āsı irse nişāne anuḡ ne ṭaḡ virür

İhlās ile ḥalāşını atduḡça dā’imā (3)

Ve bāb-ı şükr ü sipāsda ki ta‘zīm ü tekrīm-i mün‘im-i mifzāl ve teclīl ü tebcīl-i (4) mu‘ṭi-i vücūd u ‘aql u ḥayāl ve taḥmīd ü taḥdīs-i müfīz-i merātīb-i ‘izzet ü cāh u celāldür. (5) Edāsında zebān u cenānı ve a‘zā vü erkānı müttefiḡ ü müctemi‘ olup (6) leh fehvāsına (7) ⁴ و لين شكرتم لازيدنكم ³ كُلُّ مَيْسَرٍ لِمَا خَلَقَ لَهُ ma‘nāsına maḥzar ve lazidnکم olmışlardır. Kafes-i dehānlarında olan tūṭi-i ālfām-ı zebān-ı (8) şīrīn-kelāmları şeker-i şükr-i meḥāmid-i in‘ām-ı müfīz-i mün‘ām ile mütekellim ü müterennim (9) olmaḡdan ve şadr-ı sīne-i bī-kīnelerindeki cenān-ı pāk-i‘tiḡād (10) ve dil-i şafā-meşreb ü şafā-inḡiyādaları kendü şān-ı şerīflerine vāşıl (11) ve sā’ir tevābi‘ ü levāḡıḡ-ı

¹ “...bana dua edin, duanızı kabul edeyim.” (Mü’mîn, 60)

² Ayetin doğrusu: “إِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ” : Kullarım sana beni sorduklarında bilsinler ki şüphesiz ben yakınım, bana dua ettiğinde dua edenin dileğine karşılık veririm. Şu halde benim davetime gelsinler ve bana iman etsinler ki doğru yolu bulabilsinler..” (Bakara, 186)

³ “(Siz çalışınız), herkese yaratıldığı iş kolaylaştırılır.” (Yılmaz, 2013, s. 391)

⁴ “...eğer şükrederseniz size (nimetimi) daha çok vereceğim.” (İbrahim, 7)

lāzimü't-teşrîflerine mütevâsıl olan ni'am-ı 'uzmā (12) ve nevā'il-i mā-lā-yuhsā mahzān ol mün'im-i ḥaḳīḳī *celle ve 'alā'*nuñ feyz-i bî-gāyet ve fetḥ-i (13) bî-nihāyetlerinden idüğini tamām i'tiḳād idüp ol ni'met ile mütelezziz ü mütena'im [11b] (1) olmakdan ḥālī degüllerdür ve sâ'ir cevāriḥ ü a'zā daḥı ez-ser-tābe-pā (2) ifāza olınan ni'metün şükr ü şenāsına meşgûl ve kendü zāt-ı şerîflerine (3) 'alā-ṭarīkū'l-farz ve'l-vücûb müte'allik ü mensûb olan 'ibādātuñ edāsında (4) ma'mûldür. Çeşm-i 'ālem-bînleri başār-ı başiretle maḥlûḳāt-ı Rabbü'l-'izzete ve nazar-ı (5) ḥürmet ü ri'āyet ile aşḥāb-ı 'ilm ü şalāḥ ü sedād ve erbāb-ı (6) faẓl u felāḥ u reşāda ve laḫzāt-ı rıfḫ u meşakḳat ile aḥvāl-i fuḳarā (7) vü zü'afā ve ḥall ü 'aḳd-i meşālīḥ-i re'āyā vü berāyāya mebzûl u maşrûfdur (8) ve gûş-ı hûş-ı sa'ādet-mengûşları istimā'-ı kelām-ı İlāhî ve ıṣḡā'-ı (9) aḥbār-ı ḥazret-i risālet-penāhî ve zabṭ ü iz'ān-ı ḳaşaş-ı ekābir-i dīn (10) ve rabṭ u itḳān-ı mevā'iz ü neşā'ih-i ehl-i yaḳīne merbûṭ u menûtdur ve 'alā-hāzā (11) ol sebebdendür ki الشَّاكِرِ يَسْتَحِقُّ الْمَزِيدَ ¹ muḳtezāsınca rûz-be-rûz (12) ṭālī' u baḥtî pîrûz olmaḳdadur. الحمد لله على ذلك لازل شانه ² (13) **Li-münşi'ihî:** عن ان يكون كذلك

Dilini cānını erkānını yirine şarf eyler

Ḥudā'nuñ luṭf u in'āmına her vech ile şākirdür [12a] (1)

Ziyād oldu anınçün ḳadri gün günden bu günden hem (2)

Biḡ ol deḡlü muzā'af eylesün ol Ḥayy ki ḳādirdür (3)

Ve bāb-ı şabrda ki ol ḳazā-yı āsmānî ile nāzil olan ālām u mekārīḥ-i (4) cismāniyyeye taḥammül ü teşebbütten 'ibāret ve taḳdīr-i Rabbānî ile vāsıl olan muḥālefāt-ı (5) āfāt-ı rūḥāniyyeye inḳıyād gösterüp 'adem-i şekvā ve izḫār-ı teslīm (6) ü rızādan kināyetdür. Bir vechledür ki mehbîṭ-i mülhemāt-ı esrār-ı 'ālem-i ḡayb ve menzil-i (7) füyûzāt-ı āṣār-ı ريب لا ذلك الكتاب ³ olup naşş-ı şarīḥ-i الصَّابِرِينَ ⁴ ان الله مع الصَّابِرِينَ ⁵ ائْمًا يَوْفَى ⁵ feḫvā-yı (9) teşrifiyle müşerref ve burhān-ı şaḥīḥ-i الصَّابِرُونَ

¹ “Şükreden daha fazlasını hak eder.”

² “Bunun için Allah'a şükürler olsun. Onun şanı daima bunu gerektirir.”

³ “İşte kitap; onda asla şüphe yoktur.” (Bakara, 2)

⁴ “Şüphesiz Allah sabredenlerin yanındadır.” (Bakara, 153)

⁵ Ayetin tamamı şöyledir: “فُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ” De ki (Allah şöyle buyuruyor): “Ey inanan kullarım! Rabbinize karşı

sa‘ âdet-mersûmunun ta‘ zîmiyle mu‘ azzam vâki‘ olup şân-ı Şekûr’i ism-i (10) Şabûr’a mazhar u manzûr ve zamîr-i münîrinde ma‘ nâ-yı الصبر مفتاح الفرج ¹ muzmer (11) ve zebân-ı bedî‘ ü’l-beyânında و بشر الصابرين الذين ² mazhar u mezkûr olmağın (12) şimdiye dek bir murādı fevt olduğda veyā bir göğlinün murādına mevt (13) irdükde tamām każāya rızā ve şûkr-i nü‘ āma-yı Hudā üzre olup [12b] (1) ne mir’āt-ı kalbini keder-i ğubār-ı ‘umûm-ı ğumûm mağmûm itmişdür ve ne āyîne-i ‘ālem-nümāy-ı tab‘-ı (2) şerîfini jeng-i hücum-ı hümûm ve inkisār-ı mehmûm eylemişdür. Mağām-ı şabrda (3) nefesine cebrde müstaķillen kâdir-i kâmil ve mükemmel ü mükemmil olmağın ne hâtırın tesliye ider (4) kimesneye muhtâc olmuşdur ve ne muşibetin ta‘ ziye ider kişiye ihtiyâc çekmişdür. (5) Hudā-yı te‘ālā celle ve ‘alā cemi‘ eyyāmda tehniyelerden maḥzûz ve ta‘ ziye (6) vü tesliyelerden maşûn u maḥfûz eyleye, āmin. **Қыт‘a, li-münşi’ihî:** (7)

Bâb-ı maḥsûdın muḥaffel görse göñli açılır

Munḳabız olmaz bilür ki الصبر مفتاح الفرج ³ (8)

Def‘-i mekrûh eylemekde şarf ider maḥdûrını

Mümkin olmazsa dir ammā ehl-i dîne لا حرج ⁴ (9)

Ve bâb-ı rızâda ki ol kavş-ı każâdan atılan sihâm-ı seḳām u ḥadeng-i (10) melāme ve kemân-ı ḳadr ile gönderilen tîr-i sinân-peykân ve nâvek-i şemşîr-te’şîre (11) sîne siper idüp anuñ eşerinden cân u ciger müte’essir ü müteğayyir (12) olmayup hoşnûd olmaḳ ve derûn u bîrûn anı ni‘ met anılayup şevḳ u şafâ ile (13) ṭolmaḳdur, bir vechiledür ki bu ta‘ rif-i latîf anuñ zât-ı şerîfine şadîḳ [13a] (1) ve aḳa nisbet muṭṭarid ü mün‘ akisdür ve maḥżan anuñ zât-ı münîf-i vâcibü’t-teşriflerine (2) muṭābıḳ u muvâfıḳ ve envâr-ı leṭā’if-i i‘tibârı andan muḳtebesdür. Bi-ḥamdi’llâh ki (3) tedric رضى الله تعالى عنهم و ⁵ me‘âricine ‘urûc ve رضوان من الله ⁶ (4) medâḥiline duḥûl ve vülûc رضوا عنه

gelmekten sakının. Bu dünyada iyilik yapanlar iyilik bulacaklardır. Allah’ın arzı geniştir. Sabredenlere mükâfatları hesapsız verilecektir.” (Zümer, 10)

¹ “Sabır, zaferin anahtarıdır.” (Yılmaz, 2013, s. 593)

² “Sabredenlere müjdele!..” (Bakara, 155-156)

³ “Sabır, zaferin anahtarıdır.” (Yılmaz, 2013, s. 593)

⁴ “Güçlük yoktur.” (Yılmaz, 2013, s. 405)

⁵ “Allah onlardan râzı olmuş, onlar da Allah’tan râzı olmuşlardır.” (Beyyine, 8)

⁶ “Allah’ın hoşnutluğu vardır.” (Tevbe, 72; Âl-i İmrân, 15)

eylemişdür. Va'llāhu'l-ḥamd ve'l-minne ki każā-yı Hudā'ya rızā ile (5) şadr-ı a'lāya ve devlet-i 'uzmāya vāşıl u mütevāşıl olmuşdur. Vākı'ā, **li-münşi'ihî**: (6)

İster isen genc-i vaşlın künc-i vîrânende dur
Bu meşel meşhûrdur devlet każā yanındadır

(7) Hâk *celle ve 'alā* devletin ziyāde ve t̄ālî' ü bahtın küşāde ve kadr u rif' atin (8) fevka'l-'āde eylesün, āmin, *yā müfizü'l-ḥayr ve's-sa'āde*. **Ḳıṭ'a, li-münşi'ihî**: (9)

Diler çün luṭfını Hâkḳ'ın każāya rāzi olsun kon
Ki رضوان من الله¹ menzili ehl-i rızānındur (10)

Bu luṭf u kahr u ḳabz u baştı ol esbābdan bilmez
Bilür tağyîr-i taḳdîrün taşarruf hep każānındur

(11) **Ve bāb-ı** tevekkülde bir vechiledür ki ḥuşul-i murādāt ve vuşul-i maḳāşid (12) u mühimmi'atı esbāb u 'alāmāt ve 'ilel ü muḳteziyāta müstenid ü mu'temed (13) ḳılmayup vücūd-ı eşyāda Hāzret-i Rabbü'l-erbāb bi'z-zāt mü'eşşir-i kāfî [13b] (1) ve cenāb-ı müsebbibü'l-esbāb illet-i musteḳille ve şāni'-i vāfî idüğine (2) i'timād u i'tikād eyleyüp her me'mülün ḥuşulın Hâk'dan ve her maḳşudun (3) vücūdın Vehhāb-ı muṭlaḳdan anlayup ḥiçbir demde māsivā'ullāhdan (4) bir kimesneye 'arz-ı murād ve ḥiç 'ālemde Rabbü'l-'ibāddan gayrıdan istimdād (5) itmiş degüldür. و افوض² 3 ومن يتوكل على الله فهو حسبه (6) ber-ḳarār-ı dā'iresinde ḳuṭb-ı devrān gibi (7) u üstüvār ve وحسبى الله وحده وكفى⁴ nokṭasının medārında merkez-i 'ālem gibi pāydār (8) u pergārvār devvārdur. Dā'imā, **ḳıṭ'a, li-münşi'ihî**: (9)

Meftūḥ iken ey ehl-i dil ebvāb-ı tevekkül
Gayrı ḳapuya vara mı erbāb-ı tevekkül (10)

Allāh'dan özge ḳışiden ḳaṭ' -ı recā ḳıl
Ey şüfî budur müceb-i ādāb-ı tevekkül (11)

¹ “Allah’ın hoşnutluğu vardır.” (Tevbe, 72; Âl-i İmrân, 15)

² “Ben durumumu Allah’a havale ediyorum.” (Mü’min, 44)

³ “Kim Allah’a dayanıp güvenirse Allah ona yeter.” (Talâk, 3)

⁴ “حَسْبِيَ اللَّهُ وَكَفَى عَبْدُهُ” : Bana, bir olan Allah yeter. O, kuluna yetti.” kullanımı da vardır (bk. Yılmaz, 2013, s. 204).

beytleriyle raṭbū'l-lisān ve 'azbū'l-beyān olmak muḳtezā-yı (12) šān-ı sa' ādet-nişānlarıdır. Egerçi kim şūret-i umūr-ı ra' iyyet ve aḥkām-ı vezāretle keşrete (13) düşüp muḳayyedlerdür ve lākin ma' nāda keşretde vaḥdet zevḳin alup [14a] (1) erbāb-ı 'ālem-i ıtlāk gibi umūrun feyyāz-ı muṭlaḳa tefvīz idüp her gāh (2) يا عالم الخفايق (3) ¹ ويا ملهم الدقايق عليك توكلت واليك انيب diyüp ḥalā' iḳden ḳaṭ' -ı 'alā' iḳ ve ṭarīḳ-i Ḥaḳ' da def' -i' avā' iḳ üzredür. **Li-münşi'ihī:** (4)

Çün cihāndan tevekkülü anı

Behremend itdi ḳıldı kesb-i şafā (5)

Taṇ mı olsa dilinde virdi müdām

² حسبى الله وحده و كفى

(6) **Ve Bāb-ı** ma' nā-yı ḥayāda ki bir ḥaslet-i ma' ḳūle-i laṭīfe ve sīret-i maḳbūle-i (7) şerīfedür ki anuṇ vaşfinda Nebiyy-i āḫirü'z-zamān 'aleyhi's-selāmu *Allāhu'l-meliku'l-mennān* (8) ³ الحياء شعبة من الايمان diyü buyurmuşdur ve ba' zı fuṣaḥā, **beyt:** (9)

صف شكن قلب مناھى حياست

⁴ راهزن خيل ملاھى حياست

(10) ve ba' zı şu' arā, **meşnevi:**

دل کی پراز وصف حيا ميشود

(11) آيناء نور خدا ميشود

ديدهء بى شرم پسنديده نيست

⁵ درنظر عقل خود آن ديده نيست

¹ "Ey gizli şeyleri bilen, ey sırları ilhâm eden; sana tevekkül ettim ve sana yöneldim."

² "حسبى الله وحده و كفى عبده": Bana, bir olan Allah yeter. O, kuluna yetti." kullanımı da vardır (bk. Yılmaz, 2013, s. 204).

³ "Haya, imandan bir şubedir." (Buhârî, Kitābü'l-İmān, 3)

⁴ "Haya; yasakların kalbindeki sınırları kırar, eğlence ordusunun haydutudur."

⁵ "Gönül ki hayanın övgüleriyle dolu olduğunda, (o günül) Allah'ın nurunun aynasını olur. Utanmaz bakışlar övülmez, akla göre bu bakışlar kabul görmez."

(12) dimişlerdür. Anuñ eḥad-ı aḫsāmında ki ḥayā-yı cināyetdür (13) ve insān andan maşūn olmamaḫ muḫteżā-yı beşeriyetdür, nā-gāh vāḳi‘ olsa Ḥazret-i [14b] (1) Ādem Şafiyu’llāh ‘aleyhi’ş-şalavāt ve sellem gibi ānīde mütefattın olup hezār āh u vāhla, **Mıṣrā’**: (2)

Hemān laḫza hemān sā‘ at hemān dem

verā-yı estār-ı istiġfār-ı ¹ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا (3) da istitār ve zīr-i şecere-i pūr-berg ü bār-ı verā-yı estār-ı istiġfār-ı ² وَان لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا (4) da iḥtifā vü ilticā idüp hezārān hezār sūz u güdāz ile tazarru‘ (5) u niyāz üzre olup ‘allāme’l-ġuyūbdan degül kendü nefsinden daḫı (6) maḫcūb olur ve kısıml-ı şānīde ki ekşer efrād-ı nev‘-i insānī anda tekāsül (7) ü tüvānī üzredür ve ḥayā-yı kerem birle mevşūf u mu‘allemdür. Zāt-ı şerīfleri (8) seḫī-i muṭlaḫ ve vaşf-ı münīfleri ³ تَخَلَّقُوا بِأَخْلَاقِ اللَّهِ maḫāline mā-şadaḫ (9) olmağın gelüp cenāb-ı sa‘ādet-me‘āblarından ṭaleb-i māl u cāh u devlet (10) ve cālib-i menāfi‘-i dūnyā vü āḫiret olan ‘ulemā vü şuleḫāyı ve küberā vü ümerāyı (11) ve faḫīr ü dervīş ve müstemend ü dil-rīşī şıfrū’l-yed def‘ ü red eylemege ḫicāb (12) eyleyüp naḫd-ı murād ve muḫteżā-yı fu‘ādın kef-i ārzūsına teslīm itmege (13) müsā‘id olmağı sā‘id ve bāzūsına ‘ādet eylemişdür ve kısım-ı şālīşde ki [15a] (1) ana erbāb-ı ‘adl u dād ve aşḫāb-ı bilād u ‘ibād vāriş olurlar (2) ve ol “ḥayā-yı edeb” dimekle mülāḫḫabdur. Mezālīm-i zālīmī mazlūmdan dāfi‘ ve eziyyet-i (3) ġālibi maġlūbdan rāfi‘ olmağa mücidd ü sā‘ī ve ḫuḫūk-ı re‘āyāyı ḫıfz u şıyānet (4) ve cādde-i şer‘den tecāvüz iden ṭuġāt u buġāta siyāset itmekle ḫimāyet-i (5) memleket ve ri‘āyet-i aḫkāml-ı şerī‘ate bā‘iṣ ü dā‘īdür. ‘Adāleti mānend-i (6) Nūşirvān-ı ‘ādil ḫāşşa-i zāt-ı deryā-dili fehm ider ve nazm-ı nıẓām-ı ‘ālemi (7) mişāl-i İskender-i zū’lḫarneyn zimmetine lāzım u deyn belki vācib ü farz-ı (8) ‘ayn mülāḫaẓa eyler. Ḳazāyā-yı lāzımeden bir ḳazıyyede ednā-i (9) ḳuşūr ve cüz’i ḳışşada fi’l-cümle fütūr vāḳi‘ olsa tamām maḫcūb ve bī-ḫuzūr (10) olduğı muḫarrer ü meşhūrdur. Nitekim evşāf-ı vāşīfīnden mefhūm (11) ve ḫuşūşan bu kemīne vaşf-ı şerīflerinde nazm itdüğı bir ḳaşıde çün ‘aşıdenün (12) bu iki beytinden ma‘lūm ve nā-mektūmdur. **Nazm, li-münşi’ihī**:⁴ (13)

¹ “Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik.” (A’râf, 23)

² “Eğer bizi bağışlamaz, bize acımazsan...” (A’râf, 23)

³ “Allah’ın ahlâkı ile ahlâklanınız.” (Yılmaz, 2013, s. 640)

⁴ Fevrî’nin Vezir-i Azam’ın vafında kaleme aldığını ifade ederek iki beytini iktibas ettiği kaside, *Dîvân*’ında “Vezir-i Şānī-i Şāh-ı Cihāna” başlığıyla yer almaktadır. (bk. *Fevrî Dîvânı* vr. 46a)

İmān u şıdk içinde Ebū Bekr-i vaktur

İkdām u ‘adl içinde ‘Ömer gibi hoş-şiyem [15b] (1)

İhlāş ile şafāda çü ‘Osmān-ı bā-şafā

Cūd u seḥāda Ḥayder-i kerrār-ı pür-himem

(2) **Ve bāb-ı** sa‘ ādet-i ‘iffetde ki irtikāb-ı muḥarremāt ḥuṣūṣān ḥarāma (3) mü’eddī olan şehvātdan ictināb ve ihtirāz u perhīz ve muḳteziyāt-ı (4) kuvvet-i behīme vü seb‘iyyeden i‘rāz u tenezzüh-gürīzdür, bir maḳāma vuṣūl ve bir maḥalle (5) ḥulūl itmişdür ki terk-i lezzet-i ekl ü şürb ve nikāḥ ile dā’ire-i behīmiyyetden (6) bi’l-küllīye dūr u mehcūr ve taḥṣīl-i şafā-yı lezā’iz-i kemāl-i ‘ilm ü sedād u şalāḥ ile (7) ṭabaḳa-i melekīyyetden niçe mertebe ‘alā-vechī’t-terāḳḳī mürür u ‘ubūr eylemişdür. **Nazm:** (8)

از ملائڪ بهره دارى وز بهائم نيز هم

¹ بكنراز خط بهائم كز ملائڪ بكنرى

(9) beytinüñ eḥad-ı ihtimālinden tamām müctenib ve ihtimāl-i āḫirine kemā-yenbaḡī ṭālib ü rāḡıbdur. **Li-münşi’ihī:** (10)

Tenezzühdür kemāl u ma‘rifetdür hep işi güci

Geçüp ḳadr-i mülkden kāmīl insān olmadur ḳaşdı (11)

Behīmiyyet hevāsıyla geçüp lezzet-i fāniden

Bi-ḥamdi’llāh kim bir ‘āleme daḡı ḳadem başdı

(12) **Ve bāb-ı** ādābda ki ol mülhemāt-ı nefis-i muṭma’inne ile ma‘rūf ve meṭā’in-i (13) nefis-i levvāmeden müctenib olan kimesne aḥsen-i siyerle mevşūf olduḡdan sonra [16a] (1) nefis-i emmāre ki vaṣf-ı zātı ان النفس لامارة بالسوء ² dur, ḳavl-i nā-pesendīdeden (2) şıyānet ve fi‘l-i nā-sütūdeden ḥimāyetden kināyetdür. Cemī‘ aḥvālde (3) mecāmi‘-i

¹ “ Hem melekler hem de hayvanlardan nasiplenirsin, (ama) hayvanlardan haz almayı (nasiplenmeyi) bırak ki, melekleri aşasın.”

² “...Çünkü nefis, Rabbinin acıyıp koruması dışında, daima kötülüğü emreder.” (Yûsuf, 53)

¹ ادبني ربّي فاحسن تاديبی (4) aḳvāl u ef̄ ālde āṣār-ı senen-i sünen-i seniyye-i edīb-i erīb-i (5) şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem ile pey-rev olup gāhī, rubā'ī: (5)

ادب آموز زان ادیب کی او
ادب از حضرت خدا آموخت

(6) زکسی خوان سبق کی در همه حال
² سبق از لوح کبریا آموخت

(7) rubā'īsinūḡ maẓmūn-ı meymūnıyla 'āmil ve gāhī الذهب من خیر (8) ³ ki Ka' be-
i maḳṣūd-ı aşḡāb-ı 'aql u edebdür. Ṭavāf-ı eṭrāfında tek ü dū ḳılup, meṣnevi: (9)

ادب بهتر از کنج قارون بود
فزونتز ملک فریدون بود

(10) بزرگان نکردند پروای مال
کی اموال راهست رودر زوال

(11) عنان سوی علم وادب تافتند
⁴ کی نام نکواز ادب یا فتند

(12) meṣnevīsinūḡ mefhūm-ı hūmāyūn-ı sa' ādet-meṣḡūn ve siyādet-efzūnına (13)
müṣteḡil olmaḡdan ḡālī vü 'āṭıl degüldür. **Ḳıṭ' a, li-münṣi 'ihī: [16b]** (1)

Bu devr içre anuḡ aḡlāḡ-ı ḡūbı ḡüsn-i ādābı
Sirāyet eyledi ma' mūr ḡıldı mülk-i 'Oṣmān'ı (2)

Anuḡ bu vaẓ' -ı maḡbūlı anuḡ bu ṭavṛ-ı ma' ḡūlı
Mükemmel ide gibi cümle-i efrād-ı insānı

¹ “Beni Rabbim terbiye etti, terbiyemi güzelleştirdi.” (Yılmaz, 2013, s. 95)

² “Edebi (kibarlığı) ediplerden öğren ki onlar edebi Allah’tan öğrendiler. Öyle birinden ders al ki, ilhamını Allah’tan almış olsun.”

³ “Edep, altından daha kıymetlidir.”

⁴ “Edeb; Kârun’un hazinesinden (sermayesinden) daha değerli, Feridûn’un mülkünden de daha fazladır. Büyükler, mal ve mülkü biriktirme derdine düşmediler, çünkü mallar zevâl olma yolundadırlar. Onlar, ilim ve edeb yolunu tutup şan ve şöhreti edepten elde ettiler.”

(3) **Ve bāb-ı** mertebet-i ‘ulüvv-himmetde ki lafz u ma‘ nāsı zāhir ü bāhir ve maẓmūn u fehvāsı (4) rūṣen ü mübeyyendür. وَعَلَوُ الْهَمَّةِ مِنَ الْإِيمَانِ ¹ ‘unvānını iz‘ān idüp (5) mücebine iştigālde tekāsül ü ihmāl eylememişdür. Vākı‘ā nazm-ı hūb-niẓām-ı, **beyt:** (6)

کارنه این کنبد کردان کند
² هرچی کند همت مردان کند

(7) kelām-ı şādık idügin muşaddak ve kelām-ı nık-fercām-ı, **meşnevî:** (8)

هست در این دایرهء لاجورد
³ مرتباء مرد بمقدار مرد

(9) maḳāl-i ḥaḳ idügi muḥaḳḳaḳdur ki bu şāhib-devlet-i bülend-himmet [u] sa‘ ādetmend-i (10) himmet-i bülend, her kār-ı muḥtaşarda bend ve degme manşıbla peyvend itmeyüp ḥālişü’l-fu‘ād (11) ve şāfiyyü’l-vedād, ‘ibād-ı du‘ā-gūy-ı pāk-‘ itikādlarınuñ gōñli murādı üzre (12) devlet ü ‘izzet ile tā şadr-ı vezāret-i ‘uzmā ki bu cihānda aḳşā-yı maḳāmāt-ı taḥşıl-i (13) murādāt-ı dünyā vü ‘uḳbādur ve a‘yān-ı devletüñ maṭlab-ı a‘lāsı ve erkān-ı sa‘ ādetüñ [17a] (1) maḳşad-ı aḳşāsıdur, irgürmek müyesser oldı. الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ (2) Min-ba‘d daḥı mercūdur ki evliyā vü aşfiyānuñ (3) himmetinde ve pādişāh-ı ‘ālem-penāh *ebbede’llāhu salṭanatuhu* ḥazretlerinüñ sāye-i devlet (4) ve zıll-ı ḥimāyetinde, **naẓm:**

همت بلند دار کی نزد خدا وخلق
⁵ باشد بقدر همت تو اعتبار تو

(5) fehvāsına mā-şadaḳ vākı‘ olup müddet-i medīd ol (6) devletden zā’il ve ol sa‘ ādetden munfaşıl olmaya. **Ḳıṭ‘a, li-münşi’ihî:** (7)

¹ “Himmetin yüceliği imandan kaynaklanır.” (Yılmaz, 2013, s. 652)

² “Dönen dünya işi yapan değildir, her ne yapıyorsa insanların yardımı ve ihsanıyla yapılıyor.”

³ “Bu mavi kubbenin altında, var olan insan adedince (insana ait) derece ve makam vardır.”

⁴ “...Bizden tasayı gideren Allah’a hamdolsun. Doğrusu Rabbimiz çok bağışlayıcıdır, şükürün karşılığını eksiksiz vermektedir.” (Fâtır, 34)

⁵ “Hem Allah’ın katında hem de halkın yanında yardım ve gayretin yüksek olsun ki, itibarın bu gayret ve yardım kadar (yüksek) olsun.” Şiirin kaynağı için bk.

<https://ganjoor.net/ebneyamin/divan/ghete/sh717> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

Himmet iksiri ile ben hâki
Kāl idüp eyledi şāfī altun (8)

Himmeti gibi anuñ dañı Hudā
Devletin eyleye her dem efzūn

(9) **Ve bāb-1** ‘azmde ki taḥṣīl-i murādāt-ı seferī vü ḥaḍarī ve tekmīl-i mühimmāt-ı (10) nev‘-i beşerīde iḳdām u ihtimām üzre olup māni‘ iyyet-i mevāni‘ ile teveccühden (11) memnū‘ ve dāfi‘ iyyet-i müdāfi‘ ile ‘azīmetden medfū‘ olmamadan ‘ibāretdür. فاذا عزمته من عزم الامور وذاك من عزم الامور vāṣıl (12) mertebesine ¹ عزمته فتوكل على الله (13) mütevāşıl olup bir ḥadde ḳadem başmışdur ki eger bir merd-i pür-hüner ve müsta‘ iddīnūñ [17b] (1) aḥterī terbiyyet ile evc-i felek-i ‘izzete irgürüp āfitāb-ı zirve-i burc-ı devlet (2) itmege ‘azīmet eylese bed-gūy u ‘ayb-cūylaruñ ḳalām-ı ğamām-ı maḳāl-i bī-me‘ālī ḥaylūlesiyle (3) mihr-i ‘azīmetine küsūf ve zevāl gelmez ve mäh-tāb-ı ḳabūli ḥusūf u ufūl bulmaz (4) ve bir merd-i müfsidi ve bir ṭāġī vü bāġī vü mu‘ ānidi ber-müceb-i şerī‘at-i Aḥmed-i (5) muḥtār, yā ḳaṭ‘ yā ber-dār yā ber-muḳṭezā-yı ḳānūn-ı Āl-i ‘Osmān ta‘zīr için (6) der-zencīr ü der-zindān itmege müteveccih olsa anuñ gibiñi ḥalāş için bi‘l-farż (7) ‘arż-ı dünyāyı götürü ‘arż eyleseler, **beyt:**

نكوي بآبدان كردن چنانست

(8) ³ کی بدکردن بجای نیک مردان

diyüp anuñ gibi ğareż-i fāsīd ile cürminden (9) i‘rāż eylemez. **Ḳıṭ‘a, li-münşi’ihī ma‘a’t-tazmīn:** (10)

Ḥaḳdan anuñ ḳalbini i‘rāż u döndürmek ba‘īd
Kimse māni‘ olamaz ger aḳsa deryā bir yaña (11)

¹ “Karar verince de Allah’a güven.” (Āl-i İmrân, 159)

² “İşte bunlar, kararlılık gerektiren işlerdendir.” (Lokmân, 17)

³ “Kötü insanlara iyilik yapmak, iyi insanlara kötülük yapmak gibidir.” Şiirin kaynağı için bk. <https://ganjoor.net/saadi/golestan/gbab1/sh4> Erişim Tarihi:14.12.2024.

Zālîme meyl eyleyüp mazlûma zulm itmek muḥāl
Ḥalk-ı ‘âlem bir yaḡa olsa o şeydâ bir yaḡa ¹

(12) **Ve bâb-ı** cidd ü cehdde ki taḡşîl-i meṭâlib içün sa‘y ü gūşîşde ‘adem-i (13) kuşûr ve cihet-i iktisâb-ı maḡâşîd u me‘ârib içün irtikâb-ı renc u fütürda [18a] (1) bezl-i maḡdûr itmeden ‘ibâret ve bu şîfat tâbî‘-i ḡaşlet-i himmetdür. Bir mertebededür (2) ki kendünün şadr-ı sa‘âdetde ‘ayş u ‘işretinden ve bâlîn-i rāḡatda (3) zevḡ ü şevḡ ile istirāḡatinden ḡuzûr ve rāḡat-i ra‘iyyeti ve âsâyiş-i (4) ḡurebâ vü fuḡarâ-i vilâyeti ve tekmi̇l ve iştigāl-i aşḡâb-ı ‘ilm ü faṡîleti ve taḡşîl-i (5) ḡâl-i erbâb-ı zühd ü ‘ibâdeti ve ḡüsn-i zindeḡânî erkân-ı devleti ve leṭâfet-i (6) ittiḡâd ve imtizâc-ı a‘yân-ı ḡazreti taḡdîm ü tercîḡ itdüğünü cemî‘ ef‘âlî (7) ta‘yîn ve cümle aḡvâlî taşriḡ ider ve cümlesinün umûrünün nizâm (8) u intizâmı içün envâ‘-ı âlâm u külfet ve eşnâf-ı ḡumûm u meşâḡḡat çekmek (9) cemî‘ zamânda pîşesi ve sefîne-i murâd-ı üftâde ve nâ-murâdı gird-âb-ı ḡayretten (10) ḡalâş idüp sâḡil-i necâta irgürmek içün keştî-i dil ü cânın ve zevraḡ-ı rûḡ-ı (11) revânın biḡâr-ı efkâre şalup ‘ummân-ı bî-pâyân-ı tedebbür ve tefekkürde ser-gerdân (12) itmek dâ‘imâ endîşesidür. **Ḳıṭ‘a, li-münşî ‘ihî:** (13)

Bezl idüp meḡdûdını şarf eyleyüp maḡdûrını
Bende-i efḡendeye luṭf olsa taḡ mî pîşesi [18b] (1)

Ḥânkâḡ-ı dehr içinde bir çerâḡ uyarmadur
Rûz u şeb efkârı vü şâm [u] seḡer endîşesi

(2) **Ve bâb-ı** şebâtta ki ol kifâyet-i müḡimmâtda küḡvâr pâydar ü ber-ḡarâr (3) ve müdâvemet-i def‘-i meḡâriḡ ü beliyyatda cürm-i zemîn-kirdâr maḡall-i vaḡârda (4) muḡkem [ü] üstüvâr olmaḡdan ‘ibâretdür ve fi‘l-haḡîḡa şebât-ı müşmir-i meyâmin-berekât (5) ve müntec-i fevâ‘id-i felâḡ u necâtdur, bir derecededür ki her ḡend ki Sinimmâr-ı efkâr ve mi‘mâr-ı (6) iḡtiyârî benüm gibi bî-ḡânümân u ser-gerdân bir dervîş-i dil-rîş (7) ve faḡîr-i iḡlâş-kîş ve ḡayr-endîşün binâ-yı ‘imâret-i dil-i zâr ve

¹ Necâtî Beg’in (ö.914/1509) tazmin edilen gazeli için bk. Tarlan, 1992, s. 151-152; Yılmaz, 2015, s. 130.

ta‘ mîr-i (8) ħarāb-ābād-ı ħalb-i efgār içün tarĥ şalsa elbette esasını pâydar (9) ve der ü dîvārını üstüvār ve beytini maşnū‘ ve saĥfını merfū‘ idüp (10) anı mānend-i beyt-i ma‘ mūr-ı bî-ķuşūr ābādān ve dimen ü fenāsını gūlzār-ı cinān (11) gibi bağ u gūlistān eyler ve her-bār ki zebān u dehānından sihām-ı kelām (12) ve nāvek-i beyān kemān-ı keyāndan çıkar gibi çıkısa be-her-ĥāl hedef-i maķşūda (13) vāşıl olmadan dönmez ve nişān-ı murāda işabet itmeden geçmez ve her murġ-ı [19a] (1) zî-bāl-i maķāl ki ħafes-i dehānından perr ü bāl açsa ve gūlistān-ı cinānından (2) bir maṭlab-ı sümüvvü‘l-mekān semtine pervāz idüp uça be-her-taķdîr şāḥsār-ı (3) şecere-i murādda āşiyān-gîr olmadan bir yaņa daĥı uçup gitmez ve bi‘l-cümle (4) fi‘inde kūhvār sābit-ķadem ve nokṭa-i dā‘ire gibi sözine ṭurup pergārvār (5) sözi üzre döner şāḥib-keremdür. **Ķıṭ‘ a, li-münşi ‘ihî:** (6)

Ķaşd eyleyince maķşad cām-ı şerābvār
Ķomaz ayaķda işini başa yetiştürür (7)

Atsa kelāmı sehmini maķşūddan yaņa
Tîr-i ħazā mişāli nişāna irişdürür (8)

¹ اللهم زد عمره وحياته وضاعف وقاره وثباته .

(9) **Ve bāb-ı** ħaķīķat-i ‘adāletde ki ol İmām-ı Beyzāvî muḥtārı ve sâ‘ir (10) e‘imme-i tefsîr-iḥtiyārı üzre i‘timād ü i‘tikādda ve ḥişāl u a‘mālda (11) ve aḥlāk u eşfākda ḥālet-i mütevasıṭayı iḥtiyār ve cānibeyn-i ifrāt u tefrîṭden (12) iḥtirāz u firārdan ‘ibāret olup mecma‘-ı meḥāsin-i aḥlāk-ı ḥamīde (13) ve menba‘-ı meķārim-i eşfāk-ı pesendīdeden kināyetdür. Bir dā‘ireye vāşıl [19b] (1) ve mütevāşıldur ki Ḥazret-i Melik-i Mennān’uḥ ان الله يأمر بالعدل والاحسان ² (2) diyü buyurduķları emrine ittiba‘-ı tām ve imtişāl-i mā-lā-kelām eyleyüp mazmūn-ı (3) meymūn-ı hidāyet-meşhūn-ı العدالة ³ (4) tamām itķān u iz‘ān idinüp mefhūm-ı sa‘ādet-mersūm-ı ⁴ عدل ساعة خير من عبادة سبعين سنة (5) birle ‘amel eylemek fırsatını ġanîmet ve sermāye-i (6) sa‘ādet-i dūnyā vü āḥiret bilmişdür. **Ķıṭ‘ a, li-münşi ‘ihî:** (7)

¹ “Allah’ım onun ömrünü ziyade kıl, hayatını uzat. Haysiyetini ve azmini ziyade eyle.”

² “Allah adaleti, ihsanı, akrabaya karşı cömert olmayı emreder.” (Nahl, 90)

³ “Adalet, Allah’ın yarattıklarına merhamet etmek ve Allah’ın emrini yüceltmektir.”

⁴ “Bir saat adalet ile hükmetmek, yetmiş yıl ibadetten daha hayırlıdır.” (el-Aclûnî, 1351)

Kelimâtına şāhib-i şer‘ ün

İmtiṣāl itdi ʔaṣd idüp i‘ zāz (8)

Emre ta‘ zīm ü ḥalka şefkat idüp

Oldı ‘ âlemde ‘ adl ile mümtāz

(9) **Ve bāb-ı** safḥ u ‘ afvde ki ol ḥukūk-ı ‘ ibādun mā‘ adāsı (10) ve ḥudūd-ı şer‘ iyyenün mā-sivāsı olan cerā‘im ve cināyāt muḳābelesinde (11) cānī olan e‘ ālī vü edānīye ‘ azāb u ‘ iḳāba ve su‘āl u cevāba ve ḥiṭāb (12) u ‘ itāba kuvvet ü kudret ve istiṭā‘ at u miknet varken ʔaṣd-ı (13) mürüvvet ve ism-i ‘ Afuvv u Ğafūr’a mazhar olmağa ḥulūṣ-ı niyyet idüp terk [20a] (1) ü tecāvüz ve ferāğat eylemekden kināyetdür. فمن عفا واصلح فاجرہ علی ¹ الله ma‘ nāsını pīṣvā (3) ² وان تعفوا وتصفحوا وتغفروا فان الله غفور رحيم iḳtidā (2) fehvāsına idinmişdür. ³ وخذ العفو وأمر بالعرف وأعرض عن الجاهلين emrine (4) i‘ timād itmekde tekāsül ü ihmāl itmeyüp mā-lā-ya‘ niye iṣtigāl itmemek kār-ı leyl (5) ü nehārı ve naṣṣ-ı ⁴ والكاظمين الغيظ والعافين عن الناس والله يحب المحسنين (6) ḥadīḳasından behremend ü berḥurdār olmaḳ vaṣīfe-i lāzime-i (7) ‘ adāvet ü eṣḥārīdür. **Ḳıṭa‘ , li-münṣi‘ iḥi:** (8)

Mücrim-i nā-dāna ʔaṣdı intikām itmek degül

‘ Afv u iḥsān safḥ u ğufrāndur hemişe pīṣesi (9)

Herkesün dūr u dırāz efkārı var anuḡ velī

Ḥalka iḥsān eylemekdür dā‘imā endişesi (10)

Ve bāb-ı ḥilmde ki cemī‘ enbiyā vü evliyā ṭuḡyān-ı kuvve-i ğazabıyyeti ki müfsid-i (12) erkān-ı imān ve pīṣ-rev-i leşker-i şeytān ve mehleke-i sefīne-i cān (13) ve gird-āb-ı zevraḳ-ı cinān olmaḳ muḳteṣā-yı ṭab‘ -ı ḍalālet-niṣānıdır. [20b] (1) Ol şıfat vāsıtasıyla def‘ ü ref‘ itmişlerdür ve ol şıfat

¹ “Her kim bağışlar, düzeltme yolunu tutarsa onun mükâfatını Allah verir.” (Şûrâ, 40)

² “Ama affeder, hoşgörülü ve bağışlayıcı davranırsanız, şüphesiz Allah da çok bağışlayıcı ve engin merhamet sahibidir.” (Teğâbün, 14)

³ “Kolaylığı seç, iyi olanı emret, cahillere aldırma!” (A'râf Suresi, 199)

⁴ “Öfkelerini yenerler, insanları affederler. Allah işini güzel yapanları sever.” (Âl-i İmrân, 134)

⁵ “Allah onun iyilik ve ihsanını ziyadeleştirsin, af ve bağışlamasını kat kat arttırsın.”

ahlāk-ı (2) İlāhīyye'den bir hulk-ı 'azīm olduğına ان الله غفور حلیم¹ naşş-ı şahīh ve delīl-i (3) şarihdür. Mānend-i cebel-i şāmiḥ şöyle mütemekkin ü rāsihdür ki seyl-āb-ı tehevvr (4) ü ḡaḡab be-ān ki bir kūh-ı pūr-şūkūh öñüne gelse bir elma gibi yirinden oynadur (5) ve baḥr-i muḥiṭ-i bī-ka' r u bün ve deryā-yı bī-sāḥil ve kenār-ı mehleketü's-süfün mecrāsına (6) tuş olsa riḥ-i 'aşıf gibi dibinden kaynadur anı, ammā hergiz yirinden zā'il (7) ü mā'il kıılmaḡa kuvvet ü kudreti olmaz ve nā'ire-i ḥışm u kın ki kürre-i zemherir belki (8) dā'ire-i felek-eşir anuñ te'sir-i intişār-ı şerār ve iḥrāk-ı iltihāb-ı (9) zebāne-i āteş-bārından emīn olmayup yanar yakılır anı ammā hergiz müteḡayyir (10) ü mütebeddil ve müştemil ü münfa'il kıılmaḡa miknet ü istiṭā'ati olmaz. **Li-münşi'ihī:** (11)

Ḳuvvet-i rāsiḥe-i ḥilmi anuñ zātında

Şöyle yirleşdi ki gūyā cebel-i şāhihdür (12)

Anı seyl-i ḡaḡab u baḥr-i tehevvr taḥrik

İdemez diyene kızb itdi dime şādıkdur (13)

Ve bāb-ı hulk u rıfkda ki evvelkisi mülātefe vü ḥoş-ḥū ve ḥande-rūluḡla maḡāşid [21a]

(1) u merāsıda fā'iz olmadan 'ibāret ve şānisi müdārāt ve mücāmele vü muḡālaṭa ile meṭālib (2) ü me'āribe ḥā'iz olmadan kināyetdür ve aşḡāb-ı ḥālūñ ehl-i rāzı Ḥ'āce Ḥāfız-ı (3) Şirāzī, **beyt:**

آسایش دوکیتی تفسیر این دو حرفست

(4) 2 با دوستان تلطف با دشمنان مدارا

didügi ol iki ma'nāyı rivāyet ve ikisinüñ (5) mā-beyninde olan fark-ı daḡiḡi ḥikāyetdür. Zāt-ı şerīfi ma'nā-yı evvelde اِنَّكَ لَعَلَىٰ خَلْقٍ عَظِيمٍ³ (6) kelām-ı vācibü't-tekrīm ve peyām-ı lāzimü't-ta'zīmünün maḡhar (7) ü manzarı a'nī āḡir-zamān peyḡām-beri Ḥazret-i Muḡammed Muştafā 'aleyhi mine't-taḡiyyāt-ı (8) ezkāḥā'nün tümām hidāyetiyle mühtedī ve pey-rev ü muḡtedisidür ve 'alā-mā-hüve'l-mervī (9)

¹ “Allah çok bağışlayıcıdır, pek halimdir.” (Âl-i İmrân, 155)

² “Her iki âlemin rahatı ve huzuru, şu iki sözdendir: Dostlara iyilikte bulunmak, düşmalara da tahammül etmek.” Şiirin kaynağı için bk. <https://ganjoor.net/hafez/ghazal/sh5> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

³ “Sen elbette üstün bir ahlâka sahipsin.” (Kalem, 4)

‘an-ekābirü’l-‘ulemā’ ol ma‘nā ile mevşūf olduğı ecilden ecille-i (10) aşhābü’l-‘aql ve’n-nuhā gibi ḥiṣāl-i kemālden ḥaṣā’il-i ‘aşere anuḡ daḡı zāt-ı şerīfinden (11) cüz’ü lā-yenfek ve ol ḥavās-ı lāzımede anlarla tamām müştarekdür ve anuḡ gibi (12) insān-ı kāmile lāzım ve ḥākim-i ‘ādile lāzib ü müteḥattim olan ḥiṣāl-i sa‘ādet-me’āl (13) bunlardur ki her çend ki tecessüs ü tefahḡuş olınsa anuḡ emşāli şāhib-i vücūdun [21b]
(1) zāt-ı pür-cūdunda mevcūd bulına. Evvelkisi, **mıṣrā’**, **li-münşi’ihī**: (2)

İtmeye ehl-i kār-ı ḡayra ḡilāf

İkincisi, **mıṣrā’**:

Kendü fi‘linde eyleye inşāf

(3) Üçüncisi, **mıṣrā’**:

‘Ayb-ı nāsı tecessüs eylemeye

Dördüncisi, **mıṣrā’**:

Göre ‘aybını ile söylemeye (4)

Beşincisi, **mıṣrā’**:

İ‘tizār-ı günāha kılmaya sedd (5)

Altıncısı, **mıṣrā’**:

Çeke rencini ḡalkuḡ itmeye redd

Yedincisi, **mıṣrā’**: (6)

Zillet-i ḡayrı eyleye te’vīl

Sekizincisi, **mıṣrā’**:

Ḥācet-i ḡalkı eyleye taḡṣīl (7)

Doğuzuncısı, **mıṣrā’**:

Luṡf ile ola her kiṣiye sözi

onuncısı, (8) **mıṣrā'** :

Gül gibi güle halk içinde yüzi

Ve ma' nā-yı ṣānide daḥı (9) ¹ فیما رحمة من الله لنت لهم maḳāmına ki vesile-i meveddet ve müvāneset-i (10) ² و لو كنت فظاً غليظ القلب لانفضوا من حولك ḥavālīsine ki dā' iye-i (11) muḥabbet ü muvāṣalatdur. Müteveccih olup ḥālen, **naẓm**:

به شیرین زبانی و لطف و خوشی

(12) ³ توانی کی پیلی بمویی کشی

dā' iresine ḳadem baṣmıṣdur. **Li-münṣi'ihī**: (13)

Bundan evvel o ṣadruṇ erbābı

Ḳahr ile düşmen itdi a' yānı [22a] (1)

Bu vezirūṇ ve līk aḥlāḳı

Eyledi bende nev' -i insānı (2)

اللهم زد خلقه و ضاعف رفقہ ⁴ **Ve bāb-1** şefḳat u merḥametde (3) ki maẓmūn-ı bedīhī ve ⁵ ارحم ترحم ma' nā-yı mefhūm-ı leṭāfet-meṣḥūnı hācī degül zarūrīdūr. Şöyledür ki (4) ⁶ الرّاحمون یرحمهم الرّحمن dil ü cāndan tamām mer' ī vü maḳbūlī ve maḡzā-yı (5) ⁷ ارحموا من فی الارض emrine itbā' ve imtiṣāl-i cenāndan mü' eddī vü ma' mülīdūr ve ⁸ یرحمکم من فی السماء (7) 'nuṇ ma-ṣadaḳ ve meṣmūlī olmaḳ aḥsen-i eşref-i me' mül ve atıyeb-i mes' ūlīdūr. 'Āmme-i re' āyā (8) ve kāffe-i berāyāya şefḳat u merḥameti bir vechiledür ki ke-ennahu cümlesi kendünün etba' (9) u eşyā' ı ve aṣḥāb ü aḥbābıdur. Zīr-dest ü dil-şikesteler taḥt-ı yedinde (10) ve dayi' -i ḥazret-i zül'l-celāl celle 'ani'ş-şebihi ve'l-miṣāldür ve dervīş-i dil-rīşler (11) eyyām-ı devlet ve sāye-i sa' ādetinde ferāḡat-i bāl ve refāhiyyet-i ḥāl ile (12) ' ayş-ı raḡīd ve zevḳ-i cedīdde cefā-

¹ “Sen onlara sırf Allah’ın lütfettiği merhamet sayesinde yumuşak davrandın.” (Âl-i İmrân, 159)

² “Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi.” (Âl-i İmrân, 159)

³ “Tatlı dil, nezâket ve iyilik ile (olursa), fili bir saç teli ile de çekebilirsin.” Şiirin kaynağı için bk. <https://ganjoor.net/saadi/golestan/gbab3/sh27> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

⁴ “Allah’ım onun ahlâkını arttır ve yumuşaklığını çoğalt.”

⁵ “Merhamet et ki merhamet bulasın.”

⁶ “Merhamet edenlere Rahman olan Allah da merhamet eder.” (Ebû Dâvûd, Kitâbü'l-Edeb, 58)

⁷ “Siz yeryüzündekilere merhamet edin...” (Ebû Dâvûd, Kitâbü'l-Edeb, 58)

⁸ “Göküzündeki(ler) de size merhamet etsin.” (Ebû Dâvûd, Kitâbü'l-Edeb, 58)

pîşe-i bed-nihâdların hücum-ı hümmından (13) fâriğ ü âzâdeler ve sitem-i endîşe-i horyâdların ‘umûm-ı ğumûmından âsûde-hâl [22b] (1) ve hurrem ü dil-şâdlardur. ‘Âlem-i şeyhûhete kâdem başan ‘ulemâ-i kibâr (2) ve meşâyih-i zevi’l-kirâm ve’l-i‘tibâr eşrâf-ı eslâf-mikdâr (3) menzilesinde huzûrında vâcibü’r-ri‘âye ve vâcibü’l-himâyelerdür ve kendülerle (4) hem-sinn ü hem-hâl olan fużalâ-yı rûzgâr ve ümerâ-i zevi’l-iftihâr-ı ‘adâlet-şi‘âr (5) kendünün ihvân-ı kerem-i şafâ-yı sa‘âdet-fercâmları tabâkasında lâzimu’l-ihtirâmlardur (6) ve ihdâşdan erbâb-ı isti‘dâd ve aşhâb-ı istifâza (7) vü istimdâd olan talebe-i ‘ilm-i İlâhî ve silah-şor u zor-âver olan (8) dil-âver-i sipâhîler, evlâd ü ahfâd-ı hâlişü’l-kalb ve’l-fu‘âdları dâ‘iresinde (9) manzûr-ı ‘ayn-ı ‘âtîfet ve manzûr-ı nazar-ı himmetleridür ve bu fakîr-i haķîr-i keşîrû’t-taķşîrleri gibi (10) du‘â-gûy ve sa‘âdet-cûylar kerem-dîde vü direm-hârîde ‘ibâd-ı şâfiyü’l-i‘tikâdları (11) mertebesinde yine her gâh lûtf u merhametlerine mazhar ve kerem (12) ü şefkatlerine manzar vâķi‘ olmadan hâlî degülerdür. **Qıta, li-münşi’ihî:** (13)

Bu kadar lûtf u bu denlü cûda

Şefkat ü merhameti ‘illetdür [23a] (1)

Şefkat ü merhamet ammâ anda

Sa‘y u kesb ile degül hilkatdur

(2) **Ve bâb-ı** temhîd-i kavâ‘id-i hayrât ve te’sîs-i mebânî-müberrâtta (3) ki zimmet-i himmet-i aşhâb-ı ‘izz ü devlet ve ‘uhde-i mürüvvet-i erbâb-ı câh ü celâlete (4) kâr-ı mühim belki ber-muktezâ-yı ¹ شكر المنعم على المنعم عليه واجب ² ان احسنتم احسنتم لانفسكم emr-i lâzım (5) ve fî‘l-i mütehattimidür. ³ ان آثارنا تدلّ علينا ma‘nâsıyla ‘âmil olup (6) medâris ü mesâcid ve murâbıt u me‘âbid maķûlesinden, **mısrâ‘:** (7)

³ ان آثارنا تدلّ علينا

¹ “İyilik edilenin, iyilik edene teşekkür etmesi gereklidir.” (Yılmaz, 2013, s. 627).

² “Eğer iyilik ederseniz kendiniz için iyilik etmiş olursunuz.” (İsrâ, 7)

³ “Eserlerimiz bize delalet eder.”

diyü müfāhare iderdi ve Sekkāki (10) miftāhından söz açsa niçe mesā'il-i muğlağa fetḥ olurdu ve Seyyid-i Şerīf (11) Cürcāni ve Sa' deddīn-i Taftāzāni müderrisleri olsalar biri şeref-i (12) dāreyne maẓhar olup şahn-ı ' izzete qādem başardı ve biri sa' ādet-i kevneyne (13) manẓar olup tiğ-i faẓileti ' arşa aşardı. **Qıṭ' a, li-münşi 'ihī: [24a]** (1)

Ne dimiş durur ehl-i ḥikmet gör e
Yapar her kişi himmetine göre (2)

Olanlar nazar ehli bānisinüñ
Bilür himmetin çün bināsın göre

(3) Ve cāmi' -i şerīf daḥı binā eylemişdür ki imāmı İmām Ebū Ḥanīfe-i Kūfī (4) ve mü'ezzini Bilāl-i Ḥabeşī ve ḥaṭīb aḥa Ḥaṭīb-i Dımışkī ve muşallisi Bāyezīd-i Bisṭāmī (5) ve mu' tekifi Cüneyd-i Bağdādī ve ser-maḥfili Ebū İshāk-ı Muşilī ve devr-ḥ'ānları (6) Dāvud-nefes ü Mesīḥā-dem ' andelībān-ı laṭīfū'n-nağam olsalar revā (7) vü sezādur. **Qıṭ' a, li-münşi 'ihī: (8)**

Dünyede mescid ile medreseden
Çok kemāl ü çok i' tibār alınur (9)

Dār-ı ' uqbā daḥı alınsa n'ola
İki şāhidle bir ḥişār alınur

(10) **Ve bāb-ı** cūd u seḥā ve ādāb-ı iḥsān u ' aṭāda ki erbāb-ı (11) aḥlāq-ı cemīle ve aşḥāb-ı eṭvār-ı celīle ḥuẓūrında perḥizden (12) kināyet ve bir ḥaşletden ' ibāretdür ki cemī' ' uyüb-ı insān anuñla (13) mestūr ve külliyeñ neḳā' iş-i Ādem anuñla ma' fuvv u mağfūrdur ve levāḥik-i **[24b]** (1) dār-ı dünyā ve murāfiq-ı serāy-ı memālik-i ' uqbā anuñla ābād u ma' mūrdur. (2) Menşūr-ı şān-ı mürüvvet-nişānı tevḳī' -i refī' -i وكذلك ¹ (3) ile muvaḳḳa' u mu' anven ve cerīde-i kemāl-i zāt-ı maḳbūlü'l-fi' āl-i melekü'l-ḥişāli (4) tuğrā-yı ġarrā-yı ربه اجره عند ربه ² ile muvaşṣaḥ u müzeyyendür. (5) Gāhī, **beyt:**

¹ “İşte güzel davrananları biz böyle mükâfatlandırırız.” (Yûsuf, 22)

² “Kim güzel niyet ve davranış sahibi olarak kendini Allah'a teslim ederse Rabbinin katında onun mükâfatı vardır.” (Bakara, 112)

شرف مرد بجودست و کرامت بسجود
1 هر کی این هر دوندارد عدمش به زوجود

(6) kelāmına k̄ā'il ve mefhūmını pīšvā ve gāhī, (7) **meşnevī**:

تجربه کردم زهر اندیشاء
2 نیست نکو تر ز سخا پیشاء

(8) beytiyle mütemeşsil olup fehvāsını muḳtedā idinür. 'İzzet-i dünyā-yı fānīye (9) fi'l-cümle meyelān eylese انسان عبيد الاحسان³ muḳtezāsınca (10) bu 'abd-i kerem-dīde ve direm-ḥarīdesi gibi benī nev'-i insānı ribḳa-i (11) 'ubūdiyyete çekmek kem-ter-pīşesi ve ednā-endīşesidür ve devlet-i (12) bī-gāyet-i dār-ı āḫiret ve sa' ādet-i bilā-nihāyet-i 'ālem-i bī-ḥadd ü gāyet (13) ki ḥüsn-i ezḳārı ve zübde-i efkārıdır, ṭālib ü rāḡıb olsa [25a] (1) من جاء بالحسنة فله عشر امثالها (2) ve tekmīl-i fevā'id ü 'avā'id-i cāvidānī itmek ehemmi-i mühimmāt ve eşref-i murādātındandır. (3) زاد الله عمره وضاعف قدره وعمر دنياه وعقباه وجعل اخراه خيراً من اولاه (4)

Ḳıṭ'a, li-münşī'ihī: (5)

Ol 'alī-meşrebūñ ḥuzūrında
Māl u mülk-i zamāne leyse bi-şey' (6)

Tañ mıdur cūdda seḥāda eger
Ḥātem'ün defterini eylese ṭayy

(7) **Ve bāb-ı** tevāzu'da ki ol ṭā'at u 'ibādet ve kemāl-i ma'rifetde (8) ve vesā'il ü 'izzet-i dünyā vü āḫiret ve sā'ir vesā'iṭ-i ḳadr u şeref (9) olan eṭvārda kişi miḳdārın yek-sū ve ber-ṭaraf idüp mümkün oldukça (10) ḡayre i'zāz u ikrām ve ta'zīm ü tebcīl ü ihtirām idüp, **naẓm, li-münşī'ihī**: (11)

¹ "İnsanın şerefi cömertliğinde, kerameti de secde etmesindedir. Her kimde bu ikisi yoksa onun yokluğu varlığından yeğdir." Şiirin kaynağı için bk. <https://ganjoor.net/saadi/mavaez/ghazal2/sh26> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

² "Her fikri tecrübe ettim, (fakat, anladım ki) cömertliği alışkanlık edinmekten daha güzeli yok."

³ "İnsan, ihsanın/iyiliğin kölesidir."

⁴ "Kim iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır." (Enâm, 160)

⁵ "Allah onun ömrünü uzatsın, kadrini arttırsın, dünya ve ahiretini mamur eylesin, sonunu (ahiretini) evvelinden (dünyasından) daha hayırlı eylesin."

Herkesün miqdārını ḥaddinden artuḵ anlayup
Zerreyi mihr-i münevver ḳaṭreyi deryā görüp (12)

İtmeyüp bir kimseye çeşm-i ḥaḳāretle nazar
Sırçayı lü'lü-yi lālā serçeyi 'Anḳā görüp

(13) 'İzzet ü iḳbāl-i lā-beḳāya i'timād ve teveccüh-i devlet-i fāniye istinādla taḥṣīl-i ḡurūr [25b] (1) ve kesb-i sūrūr u ḥubūr ile tecebbūr ü tekebbürden iḥtirāzdan 'ibāretdür. Bir ṭabaḳaya (2) varmışdur ki bu ḳadar devlet ü sa'ādet ile yine kendü zāt-ı pür-cūdına aṣlā vüçüd virmeyüp (3) zāmīr-i münīr-i āfitāb-naẓīri pertev-i mihr-i 'ālem-tāb gibi her ḥaḳīr ü gedānuḡ mertebesine (4) mütenezzil ve teveccüh-i ḳalb-i şerīfi āb-ı pāk [u] laṭīf gibi her ḥāḳ-i za'īf ve türāb-ı (5) keşīf semtine mā'il olup ḥīn-i muḥāvere vü münāẓarada ve vaḳt-ı muḥādeşe (6) vü münāḳaşada faḳīrle faḳīr ve ḡanī ile ḡanī ve vaẓī' ü şerīf, kendüye 'arz-ı ḥāle (7) ḳādir, vesā'il ü vesā'iṭden müstaḡnīdür. ¹ من تواضع لله رفعه الله تعالى (8) ma'nāsını güzel iz'ān eylemiş, وسيد القوم خادمهم ² feḥvāsını (9) laṭīf itḳān eylemiş. Anuḡ şemere-i sa'ādet-behresidür ki şeref-i (10) rütbet-i vezāret-i 'uzmāya vāşıl ve 'ulüvv-ı ḳadr u rif'at-i sa'ādet-i kübrāya (11) mütevāşıl olmuşdur, belī. **Ḳıṭ'a, li-münşi'ihī:** (12)

Ḥaḳḳa rızā içün tevāzu' iden
Ḥaḳ anuḡ ḳadrini refī' eyler (13)

Ḥaḳḳ-ı Ḥaḳḳ'a tekebbür eyleyenün
Zāt u şānını Ḥaḳ vaẓī' eyler

[26a] (1) Bāreka'llāh, zihī emr-i ḡarīb ve ḥāl-i 'acīb ki zāt-ı ercümendi (2) mānend-i ṭübā-yı cinān bülend iken ve serv-i aḡşān-ı ḳadr u devleti (3) felek-i 'izzete peyvend iken yine a'yān-ı zamān ve erkān-ı devrān (4) gibi ḥod-pesend olmayup her ḡāh tevāzu' u tenezzül ile benüm gibi faḳīr ü derdmend (5) ve ḡarīb ü müstemendi hem-sāyesi gibi sāye-i ḥimāyetine alup gezend-i gerdiş-rüzḡār (6) ve pā-bend-i

¹ “Allah rızası için alçak gönüllü olanı Allah yüceltir...” (Yılmaz, 2013, s. 536)

² “Halkın efendisi, onların hizmetkârıdır.”

cefā-yı çerh-i ğaddārdan şıyānet ile behremend (7) ve envā‘-ı ri‘āyetiyle sūdmend ü ercūmend itmek üzere ṭabī‘atını bend ve Cenāb-ı (8) Hāḡ ile ‘ahd u peyvend itmişdür, belī. **Nazm:** (9)

تواضع زکردن فرازان نکواست

¹ کداکرتواضع کند خوی اوست

Li-münṣi’ihī: (10)

Tevāzu‘ eylese kāmīl ‘aceblemeṡ zīrā

Bilür netīcesin anuṡ kemāl-i ‘izzetdūr (11)

Tenezzül itdüġiçün ḡa‘r-ı ḡāke dāneyi gör

Nice oṡar biter āḡir me‘ālī rif‘ atdūr

(12) **Ve bāb-ı** diyānet ü emānetde ki ‘urefā-i dīn ve ‘ulemā-i yaḡīn emāneti (13) ḡiṣāl-i ḡamīde ve aḡlāḡ-ı pesendīdenüṡ rükn-i a‘ṡamı ve ṣalāḡ u diyānet [26b] (1) ve felāḡ u reṣād u ‘ibādetüṡ aṣl-ı muḡkemi dimişlerdür ve ber-muḡteżā-yı له ایمان لمن لا امانه ² (2) bünyād-ı īmān-emānet ile tamām olur ve ḡā‘ide-i ṣerī‘at-i (3) Aḡmediyye ve esās-ı dīn ve millet-i Muḡammediyye ‘alā-vāzī‘ihā efṡalu‘ṡ-ṣalavāt (4) ve diyānet ile nīṡām u intīṡām bulur. Tuġ-ı pür-fürüġ-ı himmetini bir dereceye dikmişdür ki (5) her nī‘meti ki ḡazret-i Hāḡ ve cenāb-ı Vehhāb-ı muṡlaḡ kendüye ‘aṡā eylemişdür, (6) anı maḡzā ḡacrinde emānet ve ḡuṡūrında vedī‘at bilüp mücebiyle ‘ameli (7) itā‘at u ‘ibādet ve muḡteżāsını icrāda ihmāl u tekāsül itmegi ḡıyānet mülāḡaza (8) eyler ve kemāl-i diyāneti ḡayṣıyyetinden, dehānından ḡıḡarmaz meġer dürr-i ṣemīn-i kelām-ı İlāhī (9) yā ferā‘id-i fevā‘id-i ḡadīṡ-i ḡazret-i risālet-penāhī ve وامثال ذلك من الادعية المستجابة ³ (10) ve zebān-ı ḡoṡ-beyānından cereyān (11) eylemez meġer zīkr ü tevḡīd-i ḡudā-yı te‘ālā veyā teḡlīl ü temcīd-i (12) ḡālīḡu‘l-berāyā ‘azze ve ‘alā veyā nuṡḡ u pend-i vülāt ü ḡükkām veyā te‘kīd ü teḡlīl-i ḡumāt (13) ve ru‘āt-ı ḡavāṡṡ u ‘avām veyā zīkr-i meḡāsın-i aḡlāḡ-ı ‘ulemā vü ṡuleḡā veyā leṡā‘if-i [27a]

¹ “Yüksek dereceli kişilerin mütevazı olması makbuldür. Dilenci, mütevazı olsa da önemli deġil, çünkü bu (zaten) onun huyudur.” Şiirin kaynaġı için bk. <https://ganjoor.net/saadi/boostan/niyayesh/sh4> Eriṡim Tarihi: 14.12.2024.

² “Güveni olmayanın imanı da yoktur.”

³ “Bunun gibi kabul edilen meṡḡur dualar ve (peygamberden) nakledileġelen (rivāyet edilen) zikirler...”

(1) ‘ilm u faẓl ve şî‘r ü inşā ve gūş-ı hūşına bir nesne girmez meger şavt-ı (2) ikāmet ve ezān u nağamāt-ı tilāvet-i Qur’ān veyā şıyt u şadā-yı (3) rivāyet-i ḥadīş-i Ḥabībū’r-raḥmān veyā dūrer-i ğurer-i neşā’ih-i meşāyih-i dīn (4) veyā cevāhir-i zevāhir-i mevā‘ iz ü zevācır-i ‘ulemā-i yakīn ve elinden nesne şadır (5) olmaz meger ihtiyāc-ı erbāb-ı diyār içün bezl-i dirhem ü şarf-ı dīnār yā-ḥūd (6) def‘-i a‘ dā-yı dīn-i Aḥmed-i muḥtār içün remy-i tīr-i sīne-güzār ve sell-i (7) seyfi-ābdār veyā kaẓā-i vaṭar-ı erbāb-ı menāşib ve taḥşīl-i ḥavātır-ı aşḥāb-ı (8) merātib içün taḥrīk-i qalem-i dūr-nişār ve tesvīd-i raḳam-ı müşk-bār ve ḥatm-ı (9) tūmār-ı beşāret-şî‘ār hergiz dehānından ğıybet ü mezemmet zuhūr ve lisānından (10) iftirā vü kizb ü bühṭān mūrūr ve kulağına lāğ u dūrūğ ve kelām-ı hemmāz (11) ü nemmām-ı bī-fürūğ ‘ubūr ve elinden redd-i ṭalib-i menāşib ve men‘-i rāğıb-ı meṭālīb (12) ve imsāk-ı dirhem ü dīnār ve celb-i cūbbe vü destār ve cezb-i e‘ inne-i (13) ṭavīle vü kaṭār şudūr itmiş degüldür ve min-ba‘d daḥı itmez ve ‘alā-hāzā cemī‘ a‘zā [27b] (1) ve mecmū‘-ı kuvāsı yirli yirine maşrūf u mebzūl ve işlü işine mūte‘allik (2) ve meşğüldür. Ümīzdür ki min-ba‘d daḥı hīçbirinde لا تَخُونُوا اللَّهَ (3) ile mu‘āheze vü mu‘ātebe olunmaya ve bu maḳūle vedā’i‘ ve emānātuḡ muḥāfaẓa (4) vü ri‘āyātı tamām ifā vü icrā olınduğdan sonra efkār-ı ḥāl-i re‘āyā ve mūlaḥaza-i (5) aḥvāl-i berāyā ki ümerā vü vūzerā elinde vedī‘at-i Ḥālīḳu’l-arz ve’s-semādur. (6) Ve ḥukkām u nevvāb ve ümenā vü kūtṭāb elinde emānet-i Ḥazret-i Rabbū’l-erbābdandur. (7) Bir ān dil-i pākinden dūr ve bir laḫẓa ḳalb-i tābnākinden mehcūr degüldür. 2 كَلِمَ رَا ع (8) ma‘nāsı evrād u ezḳār-ı şubḥ u şāmından رَعِيَّتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ (9) 3 وَكَلِمَ مَسْئُولٍ عَنْ رَعِيَّتِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ (9) feḫvāsı ārā ve efkār-ı ‘ale’d-devāmındandur. **Ḳıṭ‘a li-münşî’ihî:** (10)

Rūḥ-ı revānı gibi ger eylerse yiridür

Pīr ü cūvān u mīr ü faḳīre ri‘āyeti (11)

Aḳşā-yı maḳşadı bu ki bī-naḳş u ‘ayb ide

Bārī Ḥudā cenābına teslīm emāneti

¹ “Ey iman edenler! (Allah ve Resulüne karşı) hainlik etmeyin.” (Enfāl, 27)

² “Hepiniz çobansınız...” (Yılmaz, 2013, s. 387)

³ “Hepiniz kıyamet günü güttüğünüz sürüden sorumlusu tutulacaksınız.” (bk. Yılmaz, 2013, s. 387)

بنطق آدمی بهترست از دواب
1 دواب از تو به کرنکویی صواب

(8) diyü anlara teşnî‘ ü takrî‘ ve eşnâf-ı te’kîd ü tehdîd eylemekden hâlî degüldür. Li-münşi ‘ihî: (9)

Қавл-і şādık libās-ı fāhirdür
Ki virür âdemîye zînet ü zeyn (10)

Merd olanlar virür mi kendüzine
Câme-i kizb ile қабāhat u şeyn

(11) **Ve bāb-1** incāh-ı hācāt-ı enāmda خیر الناس من یبفع الناس (12) ḥadīši zebānından düşmeyüp ve қаzā-i ḥavā’ic ve mühimmāt-ı ḥavāş u ‘avāmda, **beyt:** (13)

امید خلق رواکن بکرمتم کی تونیز
مقرّست کی با خود امیدها داری

[29a] (1) بده مراد فقیران بلطف تابدهد
3 مرادها کی تواز حضرت خدا داری

(2) rubā‘īsi dilinden gitmeyüp ac u muḥtāc olanların def‘-i cū‘ ve izāle-i ihtiyācın (3) cānına minnet ve şān-ı şerīfine ‘izzet bilür ve edā-yı murād ve қаzā-yı (4) mā-fi’l-fu’ādın fırsat u gānīmet anlar. Memālik-i luṭf u cūdda احسن كما احسن الله اليك 4 (5) mesālikine sālīk ve medārik-i seḥā vü ‘aṭāda احسن الى من اساء 5 menāsikinden mürür u ‘ubūra mālīk olup (7) hīḥbir ferd-i ḡam-perverdūḡ şūret-i maṭlūb ve ḥihre-i maḡşūdın niḡāb-ı (8) ta‘ vīḡ ve ḥicāb-ı tevaḡḡuf ile maḡcūb eylemez ve hīḥbir rüy-i

1 “İnsan, konuşabilmesiyle (güzel sözler söylemesiyle) hayvanlardan üstündür. (Fakat) doğru söylemezsen, hayvan da senden üstün olur.” Şiirin kaynağı için bk.

<https://ganjoor.net/saadi/boostan/bab7/sh4> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

2 “İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır.” خَيْرُ النَّاسِ أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ : İnsanların en iyisi, insanlara en yararlı olan kimsedir.” (Yılmaz, 2013, s. 211) şeklinde kullanımı da mevcuttur.

3 “Halkın umduğunu cömertlikle onlara ver ki şüphesiz senin de ümid ettiğin şeyler vardır. Fakirlerin umduklarını nezaketle ver ki Allah da senin muradını versin.”

4 “Allah sana ihsan ettiği gibi, sen de insanlara ihsanda bulun.” (Kasas, 77)

5 “Sana kötülük yapana sen iyilik yap.”

zerd-i merd-i şāhib-i (9) derdün āfitāb-ı maṭlūb-ı bāl ve māh-tāb-ı zirve-i burc-ı celāline ḥaylūle-i (10) ebr-i ihmāl ve seḥāb-ı ‘adem-i iḳbāl ile kūsūf ü ḥusūf virüp muḫlim (11) ü bī-nūr eylemez ve her ḥaḳīr-i nā-tüvānuḡ pejmürde olmış bostān-ı maḥbūb-ı (12) cānın ve ḥarāret-i ḥirmānla zübūl bulmuş ḥadā’iḳ-i maḳāşid-ı dil-sitānın (13) ḳaṭarāt-ı ḡamām-ı in‘ām ve reşehāt-ı nīsān-ı iḥsānla ser-sebz ü reyyān [29b] (1) eylemek ehemmi-i meṭālib ve her ‘abd-i ḥaḳīr-i muḳbilün gül-i iḳbāl ve ḡonce-i murād-ı bālın (2) nesīm-i elṭāf-ı ‘amīme ve riyāḥ-ı a‘ṭāf-ı cesīme ile şükūfte vü ḥandān (3) ve mesrūr u şādān eylemek etemm-i me’āribidür. **Ḳıṭ‘a, li-münşi’ihī:** (4)

Ol murādın virici şāh ḳamu ḳullarına

Eylemiş zātın anuḡ kām-dih-i ehl-i cihān (5)

Luṭf u cūd ehl-i niçe niçe gelüp gitdi velī

‘Ayn-ı ‘ālem aḡa ḥiç görmedi beḡzer insān

(6) **Ve bāb-ı** müşāvere vü tedbīrde kelām-ı sa‘ādet-encām-ı ¹ وشاورهم في الامر (7) ittibā‘ u imtişālī zātına emr-i lāzım ve işāret-i pūr-beşāret-i (8) استخار ولا خاب من استخار ² ما ندم من استشار ye i‘tibār u işṭigālī (9) kār-ı vācib ü mühimm anlaşırdur ve ḡāhī, **ḳıṭ‘a, li-münşi’ihī:** (10)

Ḳamu emründe ey dil meşveret ḳıl ehl-i ‘aḳl ile

Reh-i vādī-i ḥayretde dilersenḡ olmayasın ḡüm (11)

Ṭarīḳ-i meşveret ger olmayaydı mavşıl-ı maṭlūb

Habībine Ḥudā dir miydi emr idüp ³ وشاورهم

(12) delīlinün medlūlini müstenid idinüp ve ḡāhī, **ḳıṭ‘a, li-münşi’ihī:** (13)

Meşveret eyle cümle emründe

Tā ki şoḡra nedāmet itmeyesin [30a] (1)⁴ (2)⁵ (3)

¹ “İş hakkında onlara danış.” (Âl-i İmrân, 159)

² “Danışan, pişman olmaz, (işlerinde) istihâra eden zarar etmez.” (Yılmaz, 2013, s. 483)

³ “...onlara danış...” (Âl-i İmrân, 159)

⁴ Mükerrer yazıldığı için nüshada satırın üstü çizilmiştir.

⁵ Mükerrer yazıldığı için nüshada satırın üstü çizilmiştir.

İstiḥār ile işle her işüñi
Diler isen ki ḥaybet itmeyesin

(4) mantıkınınuñ mantûkıyla muḳayyed olup ve gāhī, **ḳıṭ‘a, li-münṣi‘ihī**: (5)

Der-i meşveret beste olmaz eger
Degülseñ hidāyet yolu cāḥidi (6)

Ḥakīm-i İlāhī ne dir eyle gūş

¹ رَأْيَان خَيْرٌ مِنَ الْوَاحِدِ ki

(7) mebnāsınınuñ ma‘ nāsını sened idinüp المشاورة ² لا صواب مع ترك (8) remzine temessük eyleyüp والرأي قبل شجاعة الشجعان ³ nüktesine telebbüs (9) ve teşebbüs idüp ḥudūs-ı vāḳı‘at ve vuḳū‘-ı ḥādişātda المستشار مؤتمن ⁴ (10) muḳteżāsınca aşḥāb-ı fiṭnat ve erbāb-ı tecrübe vü ḥikmet (11) ve merdān-ı dūr-bīn-i ḥayr-endiş ve a‘yān-ı nīk-aḥlāk u (12) diyānet-kışlerle ki fikr ü tedbirleri mefātiḥü’l-ḥayr ve’s-sürür ve re’y-i sedīd-i (13) sa‘ādet-te’sīrleri meḡālīku’s-şürür ve’l-fütür ve tavāmīr-i ḳulūb-ı mir’āt-ı [30b] (1) mir’āt-naẓīrleri menāşīr-i tebāşīr-i esrār-ı nā-mütenāḥīdūr. Dā’imā müşāvere (2) ve ekşeriyyā münāzara vü muḥāvere itmeden ḥālī degüldür. **Ḳıṭ‘a, li-münṣi‘ihī**: (3)

De’bi ādāb bahşi zevḳ itmiş
İder izḥār-ı ḥaḳ münāzarası (4)

Ḳaşd-ı ilzām-ı ḥaşm içün olamaz
Nazar itsen anuñ muḥāveresi (5)

Ḥaḳḳı ehline sevk içün olur
Cedeli mebhāşı müşāveresi

¹ “İki görüş (fikir) bir görüşten iyidir.”

² “İstişare terk edildikten sonra ona isabet edilmez.”

³ “Görüş, cesareten öncedir.”

⁴ “İstişare edilen kişi, güvenilir kişidir.” (Tirmizî, Kitâbü’l-Edeb, 57)

(6) **Ve bāb-ı** te'ennī vü ta'cilde ki biri şıfat-ı Raḥmān u Raḥīm ve birisi (7) sīret-i Şeytān-ı racımdür, bir vechledür الرَّحْمَنُ مِنَ التَّائِي ¹ maẓmūnıyla (8) 'amele cān u dilden rāğīb, الْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ ² mefhūmına mā-şadağ (9) olmadan min-cemī' ü'l-vücūh hārib ü mücānibdür. عَجَلُوا بِالصَّلَاةِ قَبْلَ الْفَوْتِ ³ (10) ma' nāsından ğayrı yirde hevā-yı 'acele ḥātır-ı 'atırına ḥuṭūr eylemez. وَعَجَلُوا بِالتَّوْبَةِ قَبْلَ الْمَوْتِ ⁴ (11) fehvā-yı hümāyūnından özge bir maḥalde mefhūm-ı sür'at (12) u isti'cāl zāmīr-i münīr-i deryā-mişālinden mürūr u 'ubūr eylemez. Hengām-ı intikāmda (13) kemān-ı keyānī gibi gerinüp sünmez ve bī-vech kimseye ḥarf atup mānend-i [31a] (1) sinān-ı cān-sitān gibi tehevvrle kimesneye ta' n itmez ve eyyām-ı ğāẓab (2) u ihtimāmda tīr-i perrān gibi ḥıffetle hevā-yı nefse uyup kendüyi götürüp (3) atmaz, atılan ok gerü dönmez, diyü ḥalkı hedef-i siḥām-ı melām eyleyüp aşurı (4) geçmez. Belki şemşīr-i 'ālem-ğīr gibi dā'imā verā-yı ğılāf-ı ḥicābda ve 'alā'ik-i te'ennī (5) vü te'emmül içre ihticābda olup kemer-bend-i şabr ü sūkūnı miyānına iki yirden (6) bend eyleyüp ḥiddet yirine ḥalka güler yüzler gösterür ve kesilen baş (7) yine bitmez, diyüp vakti gelicek ber-mukteẓā-yı ḥudūd-ı şer'-i şerīf, vech-i ma'hūd üzre (8) kesüp biçer ammā yok yire 'ırza toḳınup bī-vech çalup atmaz. Yā İlāhī, (9) tīr ü kemān-ı devlet ve tīğ ü şeş-per-i sa'adet elinden, yanından eksük olmasun (10) ve bu eksük gedük bendesinün ḳapusunda yiri gedük ḳalmasun. **Li-münşi'ihī:** (11)

Ḥudā arz u semāyı emr-i *kūn*'le ḥalka ḳādirken

Te'ennī eyleyüp altı gün içre eyledi icād (12)

Ta'allüm eylemiş ol zāt-ı pāk-aḥlāk Bārī'den

'Aceb midür te'enniye vücūdın eylese mu'tād

(13) **Ve bāb-ı** ḥazm ü ihtiyātda ki ol 'ākıbet ü āḫiri mevḥūm u mücmel ve me'ālen [31b] (1) zuḥūrı maẓanna-ı naḳş u zarar olan emfrde 'ācilen te'emmül ü tefekkür ve

¹ "Teenni (sabır ve vakar) Rahman'dandır." (Tirmizî, Kitābü'l-Birr, 65)

² "Acele şeytandandır." (Tirmizî, Kitābü'l-Birr, 65)

³ "Ölüm gelmeden önce namaz kılmada acele ediniz." "عَجَلُوا بِالصَّلَاةِ قَبْلَ الْفَوْتِ وَعَجَلُوا بِالتَّوْبَةِ قَبْلَ الْمَوْتِ": Vakti geçmeden önce namaz kılmada, ölüm gelip çatmadan önce tevbe etmede acele ediniz." (Yılmaz, 2013, s. 12) şeklinde kullanımı vardır.

⁴ "Ölüm gelmeden önce tevbe etmede acele ediniz." "عَجَلُوا بِالصَّلَاةِ قَبْلَ الْفَوْتِ وَعَجَلُوا بِالتَّوْبَةِ قَبْلَ الْمَوْتِ": Vakti geçmeden önce namaz kılmada, ölüm gelip çatmadan önce tevbe etmede acele ediniz." (Yılmaz, 2013, s. 12) şeklinde kullanımı vardır.

mülāḥaẓa vü tedebbür (2) idüp vuḳū‘ ı maẓnūn u muḥtemel olan ḥalel ü zeleden ihtiyāt u ihtirāz (3) ve kırk yıldan sonra ‘ārīz olıcaḳ emrāzuḡ muḳaddemātından şimdiden perhīz (4) ü i‘ rāz eylemekden kināyetdür. Bir mertebe ma‘āl-endīş ü dūr-bīndür ki, (5) ba‘de ‘iddetin mine’s-sinīn olıcaḳ işüḡ endīşesi ḥālen pīşesidür. (6) Ve rūzgār-ı bī-şümārdan sonra zūhūr bulacaḳ āsār u eṭvār-ı felek-i devvār (7) el ‘ān efkār-ı ḥavādiş-i leyl ü nehārīdür. Kırk gün yaraḳ bir gün kürek ma‘nāsını (8) mülāḥaẓa idüp evāḥir-i ‘ömrde hūbūt u nüzūl ve vürūd ü ḥulūl idecek siḥām-ı (9) melām-ı a‘dāya ve ḥadeng-i pūr-nīreng-i meṭā‘in-i eşkıyāya ḥālā fikr-i şāḳıbın siper-i (10) hā’il ve cevşen-i pūlād şākūl eyleyüp bu ebyāt-ı laṭīfū’l-işārātı tamām ḥāl idinmişdür. (11)

مباش غافل و از حزم بر کرانه مشو
کی حزم تیر بلا ای زمانه را پرست

(12) کسی کی عاقبت اندیش و دور بین باشد
مقرّست کی از خود همیشه با خبرست

(13) چو باخبر بود اواز نهال دولت خود
¹ علی الدّوام بباغ مراد بارورست

Li-münṣi’ihī: [32a] (1)

Şedā’idden aḡa yā Rabb fikrin ḥüsn-i tedbirin (2)
Birin sūr-ı metīn eyle birin ḥışn-ı ḥaşīn eyle (3)

Verā-yı perde-i ḡaybuḡda māhiyyāt-ı eşyānuḡ (4)
Kemāhī sırrını keşf it anı ehl-i yaḳīn eyle

(5) **Ve bāb-ı** şecā‘atde ki ümmehāt-ı feẓā’il-i beşer ve mühimmāt-ı uşūl-i (6) fevāzıl-ı ehl-i veber ü mederdendür ve cūbn ile tehevvue muḡāyir bir vaşf-ı mu‘teber (7) ve ikisinüḡ mā-beyninde dā’ir bir ḥaşlet-i sa‘ādet-eşerdür. (8) ² انّ الله يحبّ الشّجاع kelāmına

¹ “Basiretsiz olup ihmalkâr davranma, çünkü basiretli olmak, devrin bela oklarına karşı seni koruyan bir siperdir. Geleceğini düşünen tedbirli ve uzak görüşlü kişi, kesinlikle durumunun farkında olmuştur. Çünkü kendi mutluluğunun taze fidanından haberdar olan kişinin ağacı daima meyve verir.”

² “Allah cesuru sever.” (Yılmaz, 2013, s. 272)

(9) ² وَأَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السَّيْفِ ¹ وِرْزَقِي تَحْتَ ظِلِّ رَمْحِي mazhar ve mefhūmina imtişālle ma‘rūfdur. Şecā‘atinden nişān (10) ve ol bābda tafşīl-i ahvālinden beyān, **mışrā‘** :

(11) Nāmı ‘Alī vü zātı ‘Alī meşrebi ‘alī

olduğı delīl-i vāzıh ve burhān-ı celīdūr ve Esedu’llāhu’l-ğālib Hāzret-i (12) ‘Alī bin Ebī Tālib’ün *kerremu’llāhu vechehu* bu nazmı, **şî‘r**:

السيف والخنجر ريحاننا
(13) أَفِّ عَلَى النرجس والآس

شرابنا من دم اعدائنا
³ وكأسنا من جمجمة الرأس

(1) [32b] ‘ale’d-devām vird-i zebānı ve rubā‘ī-i mezbūruñ terceme-yi dil-sitānı, (2)

كل و ربحان ما تيغ است و خنجر
بكار ما نياید نركس و آس

(3) شراب ماست خون دشمن ما
⁴ اساس كلّء اوبهتر ين كاس

(4) şubh u şām zıkr-i cenānidūr. Ve’l-ḥāşıl bezm-i rezmde Rüstem-i dāstān ve meclis-i (5) dārb u ḥarbde Ḥamza-i şāḥib-ķırān kendūdūr. Ammā ‘aql u kiyāseti ve fıkr (6) ü firāseti mişāl-i ‘Alī velī gibi şecā‘atinden efzūn ve icrā-yı aḥkām-ı şerīfnde (7) ‘adālet ü siyāseti dā‘ire-i ta‘aqqul-i ehl-i ‘uḳūlden bīrūn olup nizām (8) u intizām-ı ahvāl-i ‘ālem anuñ re‘y-i şerīf-i ‘ālem-ārāsına mevķūf ve salāh (9) u sedād-ı ümem ve felāh u reşād-ı benī Ādem anuñ fıkr-i müşkil-güşāsına ihtiyācla (10) mevşūf olmağın Hālīķ-ı ebrāc-ı devr-i eflāk ve Hādī-i fecāc-i kürre-i ḥāk (11) aña vezāret-i ‘uzmā ve

¹ “Rızkım mızrağımın gölgesi altındadır.” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1421/2001)

² “Cennet kılıçların gölgesi altındadır.” (Buhârî, Kitābü’l-Cihād, 156)

³ “Nergis ve mersin çiçeğı yerine, kılıç ve hançer fesleğenimizdir. Şarabımız düşmanımızın kanı, kadehimizse onun kafatasıdır.” Şiirin kaynağı için bk. <https://shamela.ws/book/10912/289> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

⁴ “Gül ve fesleğenimiz kılıç ve hançerimizdir. Nergis ve mersin çiçeğı işimize yaramaz. Şarabımız düşmanımızın kanı, düşmanın kafatası ise bizim için en güzel kâsedir.”

şadâret-i kübrâ umûrını tefvîz ü taklîd ve cenâb-ı pâdişâh-ı (12) âlem-penâhı ve dîn-i metîn-i Hâzret-i Resûlu'llâh'ı ve 'asâkir-i manşûre-i ehl-i İslâm'ı (13) ve gürûh-ı mevâlî-'ı izâm ve zümre-i meşâyih-kirâmı ve sâ'ir tavâ'if-i muhtelif-e-i enâmı [33a] (1) zât-ı şerîfiyle ihkâm u te'yîd eyledi. ¹ والله الحمد على انعام عامه **Li-münşi 'ihî:** (2)

‘Adâlet anda himmet anda ‘izzet anda cûd anda
Secâ‘ at anda hep anda hîşâl-i hûb-ı insânî (3)

Kemâlin cümle bilmek mümtenî‘dür ger muhâsibvâr
Rimâl-i bahre darb itse nesîm emvâc-ı ‘ummânî

(4) **Ve bâb-ı** gayretde ki temhîd-i tedbîr-i mühimmât ve te'kîd-i icrâ-yı siyâsetde (5) insâna şıyâneti lâzım ve ehl-i ‘irfâna hıfz u hîrâseti mühim olan umûr, (6) tenâvül-i eyâdî-i eyyâmdan şaklayup beklemeden ‘ibâret ve te'tâvul-i eydî-i (7) havâdiş-i şühûr u a‘vâmda hıfz u hîrâsetden kinâyetdür. Zât-ı (8) şerîfleri efrâd-ı ‘âlem ve evlâd-ı benî Âdem'üñ cümlesinden gayûr idüğü (9) ma‘lûm u meczûm-ı cumhûrdur ammâ gayret-i dîniyyede من رأى منكراً فليغيره بيده فان لم يستطع فليسلطه فان لم يستطع فليقلبه وذلك من ضعف الايمان (10) ² mertebesin tamâm (11) iz‘ân idinüp ol meşkût-ı envâr-ı Nebeviyye vü şem‘-i hidâyet-i mihr-âşâr-ı Muştafaviyye’nün (12) gâh şakq-ı evveliyle ‘âmil olup yed-i şerîf-i gencîne-nişârı ile tağyîr-i umûr-ı münkere-i (13) gayr-i meşrû‘a ve tebdîl ve taḥvîl-i evzâ‘-ı nâ-pesendîde-i gayr-i maḥbû‘a ve gâh ol [33b] (1) gencîne-i esrâr ve ḥazîne-i deryâ-bârın şakq-ı şânîsi mebânîsinde kâmil (2) olup zebân-ı laṭîfî'l-beyân-ı gevher-feşânlarıyla cumhûr-ı enâmdan vaz‘-ı nâ-melâyı (3) ref‘ ve cümle havâşş u ‘avâmdan mûcib-i ḳabâ’ih ü cerâ’imi def‘ eyleyüp ru‘ât (4) u ḥukkâm ve ḥumât-ı mesâlik-i memâlik-i diyâr-ı İslâm’a, **ḳıṭ‘a li-münşi 'ihî:** (5)

Münkeri gör elünle ḳıl tağyir
Ḳâdir olmazsañ it dilünle beyân (6)

¹ “Nimetleri için Allah’a hamd olsun.”

² “İçinizden kim, akıl ve dinin çirkin saydığı bir kötülüğü görürse, ona eliyle engel olsun, buna gücü yetmezse diliyle engel olsun, buna da gücü yetmezse, bari kalbiyle hoş görmesin. Bu, imanın en zayıf derecesidir.” (Yılmaz, 2013, s. 526)

Ḥavf idersen göñülden inkār it

Līk böyle za‘īf olur īmān (7)

dimekle te‘kīdler ve tenbīhler ve gāh vülāt-ı ümerā vü eşrāf ve kızāt-ı etrāf ü eknāfa,
(8)

نهی منکر بدست باید کرد

ورمیسر نباشد این کار

(9) بزبان منع کن و کر نتوان

¹ دردل خویش میکنش انکار

(10) diyü tafşīller ve tevcīhler buyurmadan ḥālī degüllerdür ve ammā ğayret-i dünyeviyyede (11) ki ‘ind-i erbābü’l-‘ulūm ve’r-rūsūm ol aḫsām-ı şülüseye maḫsūmdur. Kısm-ı evvelde (12) ki kendü şān-ı sa‘ādet-‘unvānıyla kendüye eşbāh u aḫrān olan a‘yān (13) u erkān mā-beynindeki nisbetden muḥbirdür. ‘Uhdelerine lāzım ve zımmetlerine mühim [34a] (1) olan umūrda bir vech ile şarf-ı meḥūd u maḫdūr ve bezl-i esbāb-ı ‘işret (2) ü sürūr ve bir tarīkle teferruḫ-ı muḫaddemāt-ı ḥuzūr u ḥubūr ihtiyār itmişlerdür ki (3) ne cāh u şavlet ve ne ḳadr u şevket ve ne ḥaşmet ü ‘āzamet ne iḳtidār u ehemmiyet (4) ve ne tā‘at u ‘ibādet ne aḫkām-ı ‘adālet ü siyāsetde ve ne ri‘āyet-i (5) luṭf u cūd u himmetde ne bunlara beḫzer bir ğayri ḥaşlet-i sa‘ādet-i menziletde (6) kimesne aḫa müsāvī olmaḫ degül, ḳarīb daḫı olmaḫ ba‘īddür. Belki fi’lcümle (7) aḫa teşebbüh iden nīk-baḫt bir merd-i sa‘īddür ve kısm-ı şānīde ki zāt-ı (8) sa‘ādet-iḫtişāşıyla kendünün etbā‘ u ḥavāşş ve erbāb-ı du‘ā vü ihlāş (9) mā-beyninde olan zābı u rabı u ḥidmetden ve men‘ u zecr ü siyāsetden (10) müş‘irdür. Bir vech iledür ki etrāf-ı Ḥarem-i muḫterem ve finā vü dimen-i serāy-ı mu‘azzamlarından (11) çeşm-i nā-maḫrem-i ḥurşīd-i ‘ālem, perde-i şeb-i deycūr ile pūşīde (12) vü mestürdür ve ‘uyūn-ı ḥuddām-ı sidre-maḫām ve ebşār-ı ulū’l-enzār-ı (13) ḥademe-i dār-ı refī‘ü’l-miḫdārları sürūdveş muḫadderāt-ı enām ve rüy-ı [34b] (1) bünāgūş-ı muḫarremāt-ı ḥavāşş ü ‘avāmdan verā-yı perde-i ḥayāda bu gūne maḫcūb u mestür (2) ve astār-ı ḥicāl-i istiḫyāda naḫar u iltifātdan bir vechle memnū‘ ve maḫcurlardur (3) ki ri‘āyet-i ādāb-ı ‘iffeti şaḫīr ü kebīr anlardan ta‘allūm ü taḫşīl ve şerā’iḫ-i (4) muḫāfāza

¹ “Kötü işleri elinle engelle. Eğer, bunu yapmakta başarılı olamazsan dilinle bunu engelle. Başarılı olmazsan bunu kalbinle inkar et.”

vü ‘îşmeti ğanî vü fakîr anlardan istifâde ve tekmîl iderler ve kısım-ı (5) şâlişde ki zât-ı sa‘âdet-fercâmıyla ‘umûm-ı enâm ve cumhûr-ı havâş u ‘avâm (6) mâ-beyninde olan münâsebetden ‘ibâretdür, ¹ استر سترك الله perdesine (7) dâhil ولا يكون المؤمن طعناً² dâ’iresine vâşıl olup (8) ne bir Müselmân’uñ ‘aybın i‘lân ile ‘ırzın pây-mâl ve ne günâhını yüzine urup (9) ta‘n u la‘n ile şânını izlâl eyler ve ne istikşâf-ı me‘âyib-i re‘âyâ-yı (10) memleket itmege kimesneye kudret ü miknet ve ne takrî‘ ü teşnî‘-i fuğarâ-yı (11) vilâyet eylemege kimesneye ruşşat virür. **Qıṭ‘a li-münşî’ihî:** (12)

Eyle halk-ı Hudâ’ya luṭf u kerem

Ögret ihsâna tab‘ı muhsin iseñ (13)

Kimsenüñ yıkma ta‘n idüp ‘ırzın

Kimseye la‘net itme mü’min iseñ

[35a] (1) diyüp halka envâ‘-ı te’kîd وعرض المؤمن كدمه³ ma‘nâsını nâsa tafşîl (2) idüp eşnâf-ı tenbîh ü tehdîd ile mümkün oldukça ehl-i aġrâz olana (3) a‘râz-ı nâsdan i‘râz itdürüp ğanî vü fakîri hıfz u hîrâset (4) ve dâr-ü’l-emân âsitânesine ilticâ iden şaġîr ü kebîri âlâm ve eziyyet-i ‘âlem (5) ü âdemden ħalâşın idüpistirâhatler içün bezl-i himmet ve şarf-ı kudret (6) itmeden ħâlî degüllerdür. **Qıṭ‘a, li-münşî’ihî:** (7)

Ĥamiyyet ile ĥimâyet kıılır zamâneiyi çün

Umûr-ı ĥayrda artur İlâhî ġayretini (8)

‘Adû-yı devletinüñ keyd ü mekri gibi işin

Müşevveş eyle ziyâd it hemîşe ĥayretini

(9) **Ve bâb-ı** siyâsetde ki anuñ me‘âlî eşyâ‘-i muhtelif-e-i mütezâddeyi (10) bir kânûn-ı muḳannen ile zabt ve umûr-ı mütenâsibe-i müteferriḳayı silk-i intizâma (11) getürüp vech-i vecîh ile birbirine rabıṭdan ‘ibâretdür ve ol iki nev‘dür: (12) Nev‘-i evvelinde ki taḥşîl-i ĥayrdur ve muḥaşşılı ref‘-i aḥlâḳ-ı rezîle ve kesb-i (13) evşâf-ı celîledür, bir vech iledür ki bu ‘unvânda mezkûr olan ebvâb-ı [35b] (1) erba‘înüñ

¹ “Ört ki Allah ta senin (aybını) örtsün.”

² “Mümin; namusa dil uzatan, lânet eden biri olamaz.” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1421/2001)

³ “Müminin ırzı, kanı gibi (haram)dir.” (Yılmaz, 2013, s. 236)

eşnâsında ba‘zı mefhûmdur ve zıkr olınan esālīb-i rengînün (2) edā-yı dil-güşâsından bir miqdârı ma‘lûmdur, ‘alā-hiddetin ifādeye ve tekrār (3) i‘ādeye hâcet yokdur ve nev‘-i şānīsinde ki tekmīl-i gayrdur, bir vechledür ki (4) لا ملك إلا بالعدل ولا عدل إلا بالسياسات (5) tamām-ı ma‘lûmı 2 وأفة الرئاسة في ضعف السياسة 1 kelāmınun mefhûmı (5) tamām-ı ma‘lûmı 2 وأفة الرئاسة في ضعف السياسة 1 maḳūlinün medlûl (6) ‘alā-yenbaḡi maḳbūl ve her vech ile me‘mūludur. **Ḳıṭ‘a, li-münṣi‘ihī:** (7)

Bu dehr mezra‘ında kişi ekdüğün biçer

Hurmā-yı ter bitürmeye hergiz kuru diken (8)

Gayruñ ne ḡayrını göre şer işleyen kişi

Gül dermeye bu bāḡun içinde diken diken

(9) rubā‘īsınun mefhûmıyla ‘āmil olup şālīh-i müteverri‘i terbiyetle ḡāşıl ider (10) ve tālīh-i ḡayr-i müteşerri‘i ḡas u ḡāşāk gibi tiḡ-i ḡahrıla iki biçer. Ol sebebdendür ki (11) eṭrāf-ı memālik ve aḡşā-yı mesālikde ne ḡadar bed-aşl u bed-nihād varsa (12) dā‘imā berg-i ḡazān gibi anuñ bād-ı ḡahrından lertzān ve şarşar-ı ḡışmından tersān (13) u hirsāndur ve ne deñlü aşḡāb-ı sedād ve erbāb-ı felāḡ ü reşād [36a] (1) varsa cemī‘ zamānda luṭf u iḡsānın rācīler ve cān u dilden beḡā-i (2) ‘ömr ü devlet ve irtifā‘-ı ḡadr u rif‘atine du‘ācılardur ve cemī‘ efrād-ı ‘ālem ve mecmū‘-ı (3) eşnāf-ı benī Ādem anuñ ‘adālet ü siyāseti devrinde ḡulm-ı ḡālimden emīn (4) ü ḡoş-ḡāl ve ḡalebe-i müteḡallibeden āsūde-dil ve marḡiyyü‘l-bāl ḡazret-i pādīşāh-ı ‘ālem-penāh (5) *ḡullidet ḡilāfetuhu* nuñ ḡulūş-ı fu‘ād ve şafā-yı i‘tikād ile du‘ā-ḡūy u sa‘ādet-cūyları (6) olmuşdur. Ve‘l-ḡāşıl aşl-ı ḡilḡatde siyāsete ve terbiyete lāyık ḡalā‘iḡ, (7) aḡsām-ı ḡamseye münḡasim ve her ṭā‘ife ile mu‘āmelesi kendü vaşf-ı ḡāllerinden ma‘lûm u münfehimdür. (8) Ṭā‘ife-i ūlā anlardur ki ḡātları ḡayr ile sirişte ve şıfāt u ef‘āle (9) her biri mānend-i ferīşte-i ḡayr-ḡāḡ ü ḡayr-endīş ve şālīḡ-tab‘ u (10) diyānet-kiş, maḡlūḡāt-ı Rabbü‘l-‘izzete naḡar-ı ‘ibret ile nāḡırlar ve ḡazā vü kadere (11) eḡer ḡayr eḡer şer, şākir ü şābirler, benī nev‘ün ḡanī vü faḡīr ve saḡīr ü kebīrine (12) iḡsān-pīşeleri ve yoḡsul u bāy emīr ü ḡedāya ḡidmet ü ri‘āyet ve mürüvvet (13) ü ḡimāyet-endīşeleridür. Anuñ gibilere dā‘imā taḡviyyet ü mu‘āvenet [36b] (1) ve

¹ “Adalet olmadan mülk (iktidar) olmaz, siyaset olmadan da adalet olmaz.”

² “Liderliğin güçsüzlüğü, siyasetin zayıflığında yatmaktadır.”

anlarla mu‘āşeret ü muşāḥabet ve müşāvere vü muḥāvere itmekde olup ve mümkün olduğca (2) eger manşib u cāh u māl eger ‘izzet ü ḥürmet ü iclālde ḥiçbir vech ile (3) kuşūr kıomayup ta‘zīm ü tekrīm ve tebcīl ü teclīl itmekden ḥālī degüldür. Ve tā‘ife-i (4) sāniyye ki anlar fıtrat-ı aşıyyede nīk-nihād ve ḥālīşü’l-fu’ādlardur, (5) lākin anlardan ğayra ḥayr u fā‘ide ve āḥire behre vü ‘ā‘ide yokdur. Anuḡ (6) gibileri daḡı muḡteżā-yı mürüvvet-i cibilliyeye üze i‘zāz u ikrām ve tevkīr ü ihtirām (7) idüp ve anları meṭālib-i ‘aliyye ve merātib-i seniyye semtine taḡrīz ü ta‘rīz ile (8) menāfi‘-i dūnyādan sūdmend ve behremend itmege sa‘yde fütür u kuşūr üze (9) degüldür. Ve tā‘ife-yi şālişe ki anlaruḡ ḥālleri dīger-gün ve nef‘ ü zarr ortasında (10) ser-gerdān ve ser-nigūnlardur. Ne kendü kendülerine nāfi‘ler ve ne ğayrlar anlardan müntefi‘lerdür. (11) Vücūd ü ‘ademleri menfa‘at ve mażarratları gibi ‘ale’s-sivā ve aḡad-i ṭarafeyni āḡerden ercaḡ u a‘lā (12) degüldür. Anuḡ gibileri gāḡ taḡṭīf ile ḥāllerinden taḡrīf idüp maḡāşıd-ı (13) ḡayra tevcīḡ ü teklīf ile teşrīf itmege teveccühde ve himmetde ve gāḡ fütür u kuşūrları [37a] (1) bābında taḡvīf ü taḡzīr ve fesād ü şūrūrdan teb‘īd ü tenfīr ile (2) ḥāllerine nīzām u intīzām virmege sa‘y u ‘azīmetdedür. Ve tā‘ife-i rābi‘a ki (3) anlar aşl-ı ḡilḡatde bed-nihādlar ve sirişt ü taḡmīrlerinde fitne vü fesāddan ḥālī (4) degüller, lākin ḡayr u şerleri ve āteş-i fitnelerinüḡ şererleri ğayre (5) te‘addī vü āḡere tecāvüz eylemez. Anuḡ gibileri gāḡ tezīl ü taḡḡīr ve gāḡ teşnī‘ (6) ü ta‘yīr ile ṭarīḡ-i şalāḡ u sedād ve maḡām-ı felāḡ u reşāda īşālde (7) tamām sā‘īdür, ihmāl muḡāldür. Ve tā‘ife-i ḡāmise ki anlar fıtrat-ı aşıyyede (8) bed-sirişt ve bed-gevherlerdür ve fitne vü şūr u şerde i‘tiyādları zātlarına (9) tabi‘at-i sāniyye ve çār-unşurlarına zamīme-i ḡāmise ve ğayrilere īsāl-i elem ü mażarrat (10) kuvā-yı ḡamselerine muḡterin kuvvet-i sādisedür. Anuḡ gibilere evvelen ī‘ād (11) u va‘īd ve sāniyen te‘kīd ü tehdīd ve şālişen ḡarb-ı şedīd ve rābi‘en ḡabs-i medīd (12) ve ḡāmisen ḡatl-i bi’l-ḡadīd ile ğayrlara müceb-i ‘ibret ve müstelzim-i ğayret (13) olacaḡ envā‘-ı siyāset ü eşnāf-ı uḡūbet icrā itmededür. Ol cihetle [37b] (1) nīzām-ı ‘ālem ve şalāḡ-ı benī Ādem, her laḡza ve her dem müstefīd-i revnaḡ-ı cedīddür. (2) ¹فعال ما يريد, ‘ömrini medīd ve devletini bermezīd eyleye, āmin. **Li-münşi’ihī:** (3)

Fetīli bel‘ idince kıl geçirür burnına şem‘ üḡ

Dili çıkşa fetilün kesdürür başın siyāsetle (4)

¹ “...dilediğini yapan yalnız O’dur.” (Burûc, 14-16)

‘İmāret eylemekde dehri işlāh itmede halkın
Kimin naşb u riyāsetle kimin ‘azl u siyāsetle

(5) **Ve bāb-ı** teyakkuḡ u ḥibretde ki erbāb-ı ḥikmet içre teyakkuḡ-ı ḡabt-ı memleketde
(6) h‘āb-ı ḡafletden bī-dār ve ḥibret-i eṭvār-ı ri‘āyet-i ra‘iyyetde mütenebbih (7) ü
ḡaber dār olmaḡdur, ḡālāt-ı memleketi ve mühimmāt-ı ra‘iyyeti ve kıyām u ku‘ūd-ı
‘ulemā (8) vü şuleḡāyı ve rükū‘ u sücūd-ı fuḡarā vü aḡniyāyı ve evzā‘ ü eṭvār-ı ümenā
vü ‘ummāl (9) ü küttābı ve ḡarekāt u sekenāt-ı vülāt u kuḡāt u nevvābı bi’t-tamām
ve’l-kemāl (10)‘ale’t-taḡṡīl ve’l-icmāl ma‘lūm u meḡhūm idinmişdür. Ve hem niçe
niçe (11) melek-ḡūy-ı rāst-ḡūy-ı mu‘temed-i ‘aliyye ve maslahat-ḡūzār-ı memālik-
dīde ve (12) kār-āmūzde-i rūzgār-ı mübaşşır-nāzırlar vesīka-i müstaḡberler ḡavāle
itmişdür. Ġareḡ bu ki (13) her kimden ki bir ḡalel ü zeel vāḡi‘ ola ḡüsn-i tedbīr ile
def‘ ü sedd ve her kime [38a] (1) kim ḡulm u cefā veyā cevṛ ü ‘anā olına re’y-i ‘ālem-
ḡīr ile men‘ u redd eylemeḡe kuvvet (2) ü ḡudret ola ve ‘āzīm ü ḡāzīm olduḡı
levāzımda ¹ **وَأَنَّ الظَّنَّ لَا يَغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئاً** ma‘nāsını (3) te‘emmül ve im‘ān ² **فَهَـوَ**
itebbür ü īḡān idinüp (4) ḡüccet-i ḡāṡı‘a vü beyyine-i sāṡı‘a iḡāmet
itmeden ve delīl-i rūşen ve bürḡān-ı (5) vāḡıḡ u mübeyyen ve ḡāḡir ü bāḡir olmadan
mücerred ḡann u ḡümānla ve bir Müselmān’uḡ ‘aleyhisine (6) ḡükm ü fermān eyleyüb
bi-‘avni’llāḡ ḡafletle maḡḡar-ı saḡt-ı Raḡmān ve manḡar-ı ḡāḡab-ı Yezdān (7) olmaḡ
olmaz. Ġaflet nice mutaṡavver ve seḡv ü ḡaṡā nice müyesserdür ki esbāb-ı (8) ḡafleti
ecille-i ḡükemā mütāba‘at-ı kuvvet-i şeḡeviyye ve renc-i taḡṡīl-i gence ve şürb-ı
müdāmla meyl-i menāḡī (9) ve irtikāb-ı melāḡīye ḡaşr eylemişlerdür. Ve’l-
ḡamdüli’llāḡi te‘ālā anuḡ ḡāt-ı şerīḡi (10) anlardan mu‘arrā vü müberrā idüḡi **أَظْهَرَ**
idüḡinde (11) aṡlā tereddüd yoḡdur. **Li-münşī’ihī:**

ḡamdüli’llāḡ ki gice vü gündüz

Uyanıḡdur o fitne nā’imdür (12)

ḡapusında anuḡ ‘adālet ü cūd

Biri lāzım biri mülāzımdur

¹ “Çünkü bazı zanlar günahıdır.” (Hucurāt, 12)

² “Oysa zan hiçbir şekilde gerçek ve kesin bilginin yerini tutamaz.” (Yûnus, 36)

³ “Güneşten daha zâhir, dünden daha açık şekilde ortadadır.”

(12) **Ve bāb-ı** kitmān-ı esrār ve esrār-ı aḥbār u āṣār ve iḥfā-i ḥavādiş (13) ü vāḳı'āt-ı dār u diyārda ki cemī' a' şārda ulū'l-ḳadr ve zevī'l-iftihāre [39b] (1) ḥuşuşan ümerā-i diyār ve vüzerā-i kibār-ı nāmdāra lāzım u mühim ve vācib (2) ü müteḥattim bir ma' nādur, bir vechiledür ki baḥr-ı zaḥā'ir-ı bī-sāḥil ü kenār sine-i bī-kīnesine (3) nāzil [ü] vāşıl olup şadef-i ḳalb-i sa' ādet-celblerinde cā vü me'vā iden dürer-i (4) ğurer-i esrār ve cevāhir-i zevāhir-i ḥavādiş ü āṣarı bir daḥı efkār-ı şaḥīḥü'l-mi' yārları (5) ve vehm ü ḥayāl-i şāḥibü'l-enzār-ı laṭifü'l-i' tibārları, ğavvāşvār (6) ol muḥit-i bī-ḳa' r u bī-kerāndan sāḥil ü kenār-ı ḥulḳūm u dehāna iḥrāc eyleyüp (7) ve ḥakkāk-ı derrāk-ı idrāki destine virüp mişḳab-ı elmās-ı zebān-ı laṭifü'l-beyānlarıyla (8) meşḳüb ü menḳüb idüp rişte-i beyān ve levḥ-i tibyāna (9) nazm eylemek ḥayyiz-i imkāndan dūr u mehcürdür. **Beyt, li-münşi'ihî:** (10)

Ḥātırında derc olan güftār hep nā-güftedür

Her biri esrār-ı ḳalbinüñ dürr-i nā-süftedür (11)

Kendü ile muşāḥabet ve zāt-ı şerīfinden kesb-i faẓilet iden aşḥāb-ı kirām (12) ve aḥbāb-ı 'izāmı belki ḥuddām-ı sidre-maḳāmı ḥıfz-ı esrārda ol (13) miḳdāra ḳadem başmışlardır ki ellerinde olan ḳalem-i dü-zebān ki şānı esrār-ı nihānı beyān [40a] (1) ve ḥabāyā-ı mezāyā-ı zevāyā-i dil ü cānı 'ayān itmekdür ve meclislerinde yanan (2) şem'-i şebistān ki ṭabī'atı sūzān u giryān olup irişdüğine yanup (3) yakılup ve 'ādeti esrār-ı derūnıñ ḥalḳa dāstān itmekdür. Mā-fi'z-zamīrlerin (4) taḳrīr için aḳdem-i iḳdām üzerine gelüp güft ü gūya ihtimām-ı tām itseler (5) her biri tiğ-i tiz ve Zü'l-fikārāsā şemşīr-i ḥūn-riz ḥavāle ḳılup, **li-münşi'ihî:** (6)

Esrar sözün ḥalḳa beyān eylemek olmaz

Ser virmek olur sırrı 'ayān eylemek olmaz (7)

diyü envā'-ı taḥvīf ü tehdīd ve eṣnāf-ı tenbīh ü te'kid iderler. Mütenebbih olmayup (8) söylemege 'azīmet itseler dil kesilsün diyü, ya başların keserler veyā birin maḥbes-i ğār-ı (9) ḳalemdānda ḥabs u giriftār ve birin ya dīvāra gererler ya çengāle ururlar (10) ya ber-dār iderler ve eyyām-ı 'adāletinde ve hengām-ı vezāretinde māl-i Ḳārūn'a (11) mālīk olan tüccār-ı memālīk farzān dīn-i İslām'dan ğayrı dinde daḥı müteḥālīk (12) olsalar taḥşīl-i māl için geşt-i mesālīk ve ḳaṭ'-ı mefāviz ü meḥālīk ḳaşd (13) itseler

(1) [40b] ² وكلّكم مسؤول عن رعيته ¹ كلّم راع mübteğāsınca ‘ibād-ı ḥālīşü’l-fu’ād ve ḥālīşü’l-i‘tiḳādları belki cümle ferīḳ-i ḳuṭṭā’-ı (2) ṭarīḳ daḥı nāşih-i şefīḳ gibi her birine ³ استر ذنبك وذهابك ومذهبك (3) diyü nuşh u pend ve va‘z-ı sūdmend itmeden ḥālī degüllerdür. **Li-münşi’ihī**: (4)

⁴ كلّ سرّ جاوز الاثنين

Leblerin açup diline rāz-ı pinhānın dimez (5)

Gölgesinden korḳar ammā şūret-i dīvār hem

Nā-gehān söyler diyü sırr-ı dil ü cānın dimez

(6) **Ve bāb-ı** iğtinām-ı furşat-ı eyyām ve iğtinā-i müsā’ade-i gerdiş-i şühūr u (7) a’vāmda bir mertebededür ki, ‘ömr-i azīz ‘ind-i erbābü’t-temeyyüz berḳ-ı dıraḥşān gibi (8) güzerān ve evḳāt-ı zindegānī ‘ind-i aşḥābü’l-me’ānī seyl-āb-ı kühsārvār (9) bī-ḳarār u şitābān idüğine ‘ālimdür, belī. **Li-münşi’ihī**: (10)

Aḳar şu gibidür ‘ömrüḡ bahārı

Eser yeldür yigitlik rūzgārı (11)

Ve evḳāt-ı nāzeninüḡ zümre-i ehl-i yaḳīn mā-beyninde her sā’ati belki her ānı (12) salṭanat-ı dünyā-yı fāniye mu’ādil ü mümāşildür. Belki dünyā vü mā-fihāyı aḡa nisbet-i (13) mevcūd ‘add iden merd-i lā-ya’ḳil idüğine ḥākim ü cāzimdür ve eyyām-ı güzerāndan [41a] (1) mürür u ‘ubūr iden eyyām u şühūr ve a’vām ü dühūr tekrār ‘avdet (2) itmek ḥayyiz-i imkāndan dūr ve muḥtemelāt-ı ‘aḳliyyeden mehcūr idüḡi bi’z-żarūrī (3) ma’lūmdur. Nitekim bu beyt-i meşḥūruḡ mefhūmından ma’lūmdur. **Şi’r**: (4)

الا ليت الشباب يعود يوماً

⁵ فاخبره بما فعل المشيب

¹ “Hepiniz çobansınız.” (Yılmaz, 2013, s. 387)

² “...ve hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz.” (Yılmaz, 2013, s. 387)

³ “Günahını, mezhebini ve gittiğin yolu gizli tut.”

⁴ “İki kişiyi aşan her sır yayılır.”

⁵ “Gençlik (yılları) bir gün geri gelse de yaşlılığın neler yaptığını ona anlatsam.” Şiirin kaynağı için bk. <https://www.aldiwan.net/poem10339.html> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

(5) Ve verā-yı hicāl-i astār-ı istikbâlde ve kemîn-i kümün-ı ezmine-i âtiye-i müştēbihü'l-me'âlde (6) bürüz u zühür idecek bûdür-ı 'uşûr ne yüzden toğacağı ve burc-ı (7) şeref ü naḥsün ḳangısından tûlû' idecegi zîr-i perde-i ḡaybda maḥfî vü mestûr (8) idügi bedâhetle kemâhî mefhûmdur. Nitekim bu beytün maẓmûnından zâhir ü bâhirdür. **Li-münşi 'ihî:** (9)

Hâl-i müstaḳbeli bilür yokdur

Mâzî ḥod geçdi anı ḥoş görelüm

(10) Pes eyyām-ı güzēştēden 'adem-i intifā' muḥaḳḳaḳ ve taḥşîl-i murād ḡayr-i muhtemel ve gelecekden (11) istifā-yı murāda i'timād ḡayr-ı mu'avvel ve emr-i ḥuşûl-ı me'mûl müşevveş ü muḥtell (12) idügi yanında emr-i mu'ayyendür. Bir ḥâl varsa mâzî vü istikbâl mā-beyninde var. (13) Ol daḡı bir ān ḡayr-ı münḳasim ve anda ḥulûl ü duḥûl iden 'ayş ü 'işret ve zevḳ [41b] (1) u şoḡbet-i ānide müteḡayyir ü mün'adim idügi ḥuzûrında mekşûf u mübeyyendür. Pes dā'imā, (2) **li-münşi 'ihî:**

Zamān-ı mâzî geçdi ḥâl-i müstaḳbel belürsüzdür

Bu dem fırsat ḡanîmetdür söz esle ehl-i ḥâl iseḡ (3)

Ölümünden şoḡra nām-ı nîk bir 'ömr-i mü'ebbeddür

Çalış taḥşîl-i nām-ı nîk kıl ehl-i kemāl iseḡ (4)

kelāmınun mefhûmından dil-gîr olmayup belki naşîḥat-peẓîr olup fırsat-ı devlet (5) ü 'izzeti ḡanîmet anlayup كل يوم هو فى شان¹ mefhûmını pîşvā ve muḳtedā (6) idinüp تخلقوا² emrine itmār idüp her ḥâlde bir nā-murādı (7) ber-murād itmek ve her ānda bir ḡamḡini ḥurrem ü şād itmek ve her sâ'atde (8) bir şāḥib-i meẓellete sâ'ik-i devlet olmaḳ ve her derecede bir ma'zûl-i za'îfî (9) derece-i manşib-ı şerîfe irgürmek ve her daḳîḳada bir ac u muḥtāca 'aḳîḳa ziyāfet çekmek (10) ve her sāniyede bir 'izzet itdüğine himmet-i sāniye itmek ve her şālişede nefis-i (11) nāṭıḳası bir iki faẓîlet ile üçler mertebesine vāriş olmaḳ ve her rābi'ada (12) rub'-ı meskûn zabṭında ḥüsn-i tedbîr ile bir mertebe-i 'ulyāya daḡı ḥācivār [u] ḡāzivār (13) tekbîr eylemekdedür ve

¹ "O her an yaratma halindedir." (Rahmân, 29)

² "Allah'ın ahlâkı ile ahlâklanınız." (Yılmaz, 2013, s. 640)

‘alā-hāzā tāsi‘ a ve ‘āşereye varınca maḥzā murād-ı şerīfleri ve muḳtezā-yı [42a] (1) ṭab‘ -ı beşer-i münīfleri cemī‘ ehl-i istid‘ād olan efrād-ı ‘ibādı kendinüñ eşer-i ḥās (2) ve tābi‘ -i zū’l-iḥtişāş itmekle behremend ü ercümend idüp ol ṭarīḳ ile (3) nām-ı nāmī ve zıkr-i sāmīsini ‘ālem-i fānīde bāḳī eylemek ister ve kār-bār-ı müste‘ār-ı (4) rūzgārı ‘ālem-i bāḳīde fānī kılmaḳ diler. اللهم يسر مراده و اصلح قلبه و فواده وحسن مرجعه ومعاده (5) **Kıt‘ a, li-münşî’ihî:** (6)

‘Ālemün̄ yok çü bir demine beḳā

‘Āḳil olan anuñ nesine baḳa (7)

Eşeri ile beḳā bulur ādem

Ey dil anuñ eşerlerine bak a

(8) **Ve bāb-ı** ri‘āyet-i ḥuḳūḳ ki edā-yı ḥaḳḳ-ı ni‘met-i Ḥudā ve ḳazā-yı (9) şükr-i Vāhibü’n-na‘mā-yı ‘izz ü ‘alādan sonra iddi‘ā-i ṭahāret-i zāt u leṭāfet-i (10) şıfāt ve da‘vā-yı ‘ulüvv-i neseb ve sümüvv-i ḥaseb iden ekārim ü efāzıl (11) ve emācid ü emāşilün̄ müdde‘āsına delīl-i zāhir ve burhān-ı bāhirdür ve bu bāb-ı erbāb-ı (12) ādāb ve aşḥāb-ı kesb ü iktisāb mā-beyninde sekiz kısma maḳsūm ve her (13) kısım bir ‘alāmetle mevsūmdur. Zāt-ı şerīf ve ‘unşūr-ı laṭīfleri kısım-ı evvelde [42b] (1) ki ḥuḳūḳ-ı vālideyn ile mu‘abber bir ḥaḳḳ-ı vācib ve ma‘nā-yı mu‘teberdür, (2) bir ṭabaḳaya varmışdır ki re‘āyā vü berāyānuñ e‘ālī vü edānīsinden (3) kendülerinden müsinn ü müsinne olan mü‘min ü mü‘mineyi ‘ābid ü ‘ābide (4) oldukları taḳdīrce kendüye vālid ü vālide menzilesine tenzīl idüp (5) maḥall-i luṭf u himmetde anları isrāren ve i‘lānen ve وبالوالدين احساناً (6) mu‘āmelesiyle behremend ve mevzi‘ -i ināyet ü şefḳatde fi’l-cehr ve’l-ḥafā (7) mücāmelesiyle sūdmend ve ḥīn-i ri‘āyet (8) ü ta‘zīmde والذلل لهما جناح الذل و اخفض لهما جناح الذل (9) eyler ve kısım-ı şānīde ki ri‘āyet-i ḥuḳūḳ-ı ze’vī’l-ḳurbā ve aşḥābü’l-erḥām (10) ve ḥīmāyet-i münāsebet-i ‘alāḳa ve ittişāl-i ervāḥ u ecsāmdur, bir (11) dā’irededür ki

¹ “Allah’ım, muradına ermeyi kolaylaştır, kalbini ıslah et, sonunu güzelliğe kavuştur.”

² “Anne-babanıza iyi davranmanızı emretti.” (İsrâ, 23)

³ “فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا” arasında takdim-tehir yapılmıştır. Ayet doğru şu şekildedir: “فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا” ve “أَفٍّ” Onlara ‘Of!’ bile deme; onları azarlama...” (İsrâ, 23)

⁴ “Onlara merhametle ve alçak gönüllülükle kol kanat ger.” (İsrâ, 24)

(12) ¹ إن الصدقة وصلة الرحم تعمّران الديار، وتزيدان في الأعمار aḥbār-ı aşdaḡ-ı aşar-ı eṣref-i āṣār ve aşdaḡ-ı aḥbār-ı (13) ġadavāt ü eṣḡārındandur ve andan mā‘adā, li-münṣi‘ihī: [43a] (1)

Fuḡarā ile aḡniyāyı gözet

Eyle ‘ālem içinde sen de ḡuzūr (2)

Şadaḡāt u şıla kişinin ider

Ömrün uzun diyārını ma‘mūr

(3) rubā‘iṣinün ki mezbūr-ı kelām-ı sa‘ādet-encām ve peyām-ı siyādet-fercāmuḡ (4) terceme-i laṭīfū‘l-i‘tibār ve tefsīr-i leṭāfet-şi‘ārındur, maẓmūn-ı meymūn-ı sa‘ādet-(5) meṣḡūniyla ‘amel ve kār-ı muḡtezā-yı hevā-yı imtidād-ı ‘ömr-i sa‘ādet-medār ve müsted‘ā-yı (6) ārzū-yı ‘imāret-i dār ü diyārındandur. (7) زاد الله اعمارہ وعمر دارہ وديارہ (8) ve bi-ḡaseb-i ‘örfi‘l-‘ām aṡa ḡavāṣ u ‘avām Vālid-i Ḥaḡīḡī dimekle mu‘tāddur, (9) bir mertebededür ki iktisāb-ı faẓl u kemāle kemāl-i incizābından erbāb-ı faẓl ü ādābuḡ (10) biri bir bāb-ı ‘ilmīden tekellüm itse veyā birinden faṣlū‘l-ḡitāb olacak bir kelām-ı (11) müsteṡāb ta‘allüm eylese bu deḡlū devletle behremend ü ercümend olup (12) ḡaberdār-ı her fen iken ³ من علمنى حرفاً ma‘nāsını iş‘ār u izḡār ider, nice (13) itmesün ki! Zālām-ı ḡaṭṭ-ı ‘anberfām içindeki mesā‘il-i ḡall-i müṣkilāt-ı ‘ulūmı mānend-i [43b] (1) Ḥızır-ı sa‘ādet-simāt derūn-ı zulumātta çeṣme-i (2) ḡayāt anlar ve ḡalem-i miskīn-raḡam ucından cereyān eyleyen fevā‘id ve mühimmat-ı (3) rūsūmı İbn Nübāte-i Mıṣrī gibi ney-şekerden müteḡātir olan ḡuṭr-ı nebāt (4) mülāḡaḡa ider. Zūrūf-ı ḡurūfdan müsteṡād olan faṣlū‘l-ḡitābı ecvāf-ı (5) aşdāfdan istiḡrāc olunan dürr-i ḡoṣ-āb bilüp bir kitāb-ı köhnede meẓkur (6) olan feẓā ile dest-res bulsa vīrānede ḡazīne bulmıṣa ve ṣadr-ı (7) efāzıl-ı fuḡarāda maḡzūn olan fevāzıla vāṣıl olsa zīr-i zemīnde defīne (8) vü gencīneye vāṣıl olmıṣa döner. Ve kısım-ı rābi‘de ki ri‘āyet-i ḡuḡūḡ-ı cār (9) ve ḡimāyet-i münāsebet-i ḡurb-ı civārdur, من كان يؤمن بالله واليوم الآخر

¹ “Sadaka (hayırseverlik) ve sıla-i rahim, memleketleri imar eder ve ömrü uzatır.” İfadenin “الصَّدَقَةُ تُزِدُّ الْبَلَاءَ وَتُزِيدُ الْعُمْرَ : Sadaka, belâyı savar, ömrü uzatır.” (Yılmaz, 2013, s. 594) şeklinde kullanımına rastlanmıştır.

² “Dünya döndükçü Allah onun ömrünü uzatsın, evini ve yurdunu mamur etsin.”

³ “Kim bana bir harf öğretirse...”

فليكرم جاره¹ (10) ḥadīs-i šerīf-i vācibü't-tešrīfine temessük idüp (11) evvel kendüsi bi-nefsihî ḥaqq-ı cārı tamām ri'āyet ve levāzım-ı civāruḡ edāsında (12) kemāl ile bezl-i himmet buyurduḡdan sonra cemī' etbā' u eşyā' ve aşḥāb (13) u aḥbāb olanlar ve ḥuddām-ı sidre-maḳāmı olanlara daḡı, **li-münşi'ihî: [44a]** (1)

Koşşı ḥaqqı çü Tengri ḥaqqıdur

Aḡa vācibdür eylemek ta'zīm (2)

Mü'min olan Ḥudā vü āḡirete

Eylesün cārı olana tekrīm

(3) diyü envā'-ı vaşiiyetler ve eşnāf-ı tavşiiyetler eyler. Ve kısım-ı ḡāmisde (4) ki ri'āyet-i ḥuḳūḳ-ı miḡmān ve müsā'edāt-ı levāzım-ı ziyāfet-i zayfāndur. (5) من كان يؤمن² بالله واليوم الآخر فليكرم ضيفه kelām-ı deryā-meḳāṭir ve (6) āfitāb-mü'eşşirine itbā' u imtişālî kendü nefsine bi-ihmāl u bilā-imhāl müḡim kılup ḡāl (7) idindükden sonra, **li-münşi'ihî:**

Yaluḡuz yime rızḳuḡı derviş

Gör nedür zübde-i kirām-ı enām (8)

Mü'min iseḡ Ḥudā vü āḡirete

Eyle Tengri konuḡına ikrām

diyü kendünün (9) müdāvim-i ḡidmeti ve mülāzım-ı āsitāne-i sa'ādeti olan efāzıl u ekārim (10) ve emācid ü e'āzıma daḡı vech-i vecīḡ ile te'kīd ü tenbīḡ eylemekden ḡālî degüldür (11) ve bunun emşālî ḡişālde ekşer ehl-i ḡāl ve aşḡāb-ı şafā-yı bāl emr-i şerīflerine (12) imtişāl itmegi lāzım-ı ḡayāl itmişlerdür. Lākin bu faḳīr gibi mużīf-i ḡaḳīrün zayfı ya vāḡid (13) ya işneyndür ve anlaruḡ daḡı ri'āyetlerin iddi'ā-i kizb ü meyndür ve fi'l-ḡaḳīḳa [44b] (1) ri'āyetlerinde ḳuşūr vāḳi' olsa ma'zürdür ve vechi 'ārif-e ḡayr-ı mestürdür (2) ammā ümerā ve vüzerānuḡ mecrā-yı emr u fermānları olan dārü'l-emānları kendü miḡmān-ḡāneleri (3) gibidür ve cemī' vilāyetlerinde olan

¹ “Allah’a ve āḡiret ḡününe inanan kimse koḡşusuna iyilik etsin!” (Yılmaz, 2013, s. 512)

² “Allah’a ve āḡiret ḡününe inanan kimse, misafirini iyi aḡırlasın!” (Yılmaz, 2013, s. 512-513)

bî-nevâ vü ac ve müflis ü muhtâc, (4) muķīm ü müsâfir, ġanî-i şâkir, fakîr-i şâbir eger vaķt-ı ħarîf ü şitâ (5) eger eyyâm-ı rebî' ü şayfdur, cümlesi mihmân-ġâne-i âsitânelere zayfdur. Aña binâ'en (6) efrâd-ı ra' iyyeti luţf u 'adâlet ile dâ'imâ ziyâfet ve âġâd-ı eţrâf ü eknâf-ı (7) vilâyeti zûlm-ı zaleme-i rûzgârdan ve cevri ü cefâ-yı çerġ-i ġaddârdan şıyânet (8) ile toplayup ħürmet ü ri' âyet eylemegi zimmetine karz u deyn ve 'uhdesinde (9) farz-ı 'ayn anlaştırdur. **Li-münşi'ihî:** (10)

Âsândur aña idince himmet

Dünyâyı bütün ziyâfet itmek (11)

Her bir kişinüñ virüp murâdın

Göñline göre ri' âyet itmek

(12) Ve kısm-ı sâdisde ki ri' âyet-i ħuķûķ-ı fakîr-i sâ'il ve i'tibâr-ı kazâ-yı (13) ħavâ'ic-i miskîn-i bî-dil ü muhtâc-ı bî-vesâ'ildür ki ¹ [45a] (1) tefsîrini tamâm taġķîķ ² واما السائل فلا تنهر tezķirini kemâ ħüve ħaķķa tedķik (2) eylemiştir. ³ واما السائل حق ولو جاء على الفرس maķâlinüñ tafşil ü icmâline (3) dest-res bulaldan berü âsitâne-i sa'âdetine râcilen mülâzemet iden (4) fakîr-i sâ'il ve ħaķîr-i 'â'ile in'âm-ı mebzûl u maşrûf ve 'inân-ı luţf u ħimâyeti (5) anlar cânibine mütemâ'il ü ma'ţûfdur ve râkiben gelüp gitmege müdâvemet idüp su'âl-i (6) manşib ve câh ü celâl iden fevâris-i zevi'l-'izz ve'l-iclâlün itmâm-ı murâd-ı (7) bâllerinde eşheb-i nesîm-i şimâl gibi sür'at u isti'câl ile iķbâl eyler. Kaçan (8) bir gözi yaşlu sâ'il yanına su'âle gelse bevvâbına, **mışrâ'**: (9)

Anı nehy eyleme ki sâ'ildür

diyü te'ķid ider ve bu baġrı başlu yetim 'arz-ı ihtiyaç (10) içün cenâbında maķâle gelse şâġib-i ħüccâbına, **mışrâ'**:

Ķıl yetime nazâr ki 'â'ildür

¹ "O halde sakın yetimi ezme!" (Duhâ, 9)

² "El açıp isteyeniyi de sakın boş çevirme!" (Duhâ, 10)

³ "Dilenci ata binerek gelmiş olsa da ona hakkını verin."

(11) diyü tenbîh ü tehdîd eyler. Vakt-ı cûd u sehâda eger birer bend geçilmese kîse-i hazînesi (12) dirhem ü dînârdan tehi ve zamân-ı i' tîda pîrâheninüñ cismine ta' alluk u peyvendi (13) olmasa 'a'âsı şî'âr u dişârından ve hil' at u destârından geçüp [45b] (1) cism ü cânında müntehî olurdu. Kef-i gencîne-bağşî bezl-i dirhem ü dînâr idicek (2) âstîni yegin düşüp mübârek elin tutmasa mâ-melekin bir demde târmâr (3) ve nuğûd-ı hazîne vü defîne ve metâ' -ı mâl u menâl ve gencînesin az zamânda erbâb-ı (4) hâcâta nişâr u îşâr iderdi. **Kıt'a, li-münşî'ihî:** (5)

Bir dem içre dünyâ mālın cümle bezl itmek diler

Anuñ içün yapışup tutar elini âsitîn (6)

Zâhir olmaz dest-i genc-efşânı havfından anuñ

Kendüyi ka' r-ı zemînde hıfz ider genc-i defîn

(7) Ve kısm-ı sâbi' de ki zü' afâya merhâmeti ve şürefâya 'inâyet ü himmeti olan (8) şüfe' anuñ ri' âyet-i hûkûkından kinâyetdür, bir dereceye tederrüc ü terakki itmişdür ki (9) beyân-ı bedî' -i şefî' mağz-ı behâne-i tezekkür-i murâd-ı zü' afâ ve vesîle-i tebeyyün ve te' ayyün-i (10) sırr-ı fu'âd-ı fuqarâdur, yoğsa ma' nâ-yı kazâ-yı hâcât ve fehvâ-yı kabûl-i münâcât (11) ve edâ-yı murâdât fehm-i pāk ve 'aql-ı derrâkından infikāk bulur degül ve zihn-i (12) vaqqād ve tab' -ı naqqādı fevâ'id-i tesliyye-yi hâtır-ı fâtır-ı fakîr-i şâbirden gâfil ve 'avâ'id-i (13) terfih-i zamîr-i münîr-i ganiyy-i şâkirden zâhil olur degüldür. Belki ekser zamânda etbâ' [46a] (1) u eşyâ' ile muşâhabet eşnâsında ¹ من يشفع شفاعَةً حسنة (2) tefsîrinden feth-i kelām واشفعوا توجروا ² tezkîrinden tafşîl-i mağām (3) itmekle fezâ'il-i vesâ'il-i şefâ' atı anlaruñ qalbine ilkâ idüp dillerinde (4) icrâsını îhâm ider ve ağleb âvânda kendü aşhâb u aḥbâbıyla (5) müvâneset ü muqârenet arasında ³ لا يومن احدكم حتى يحب لاخيه ما يحب لنفسه (6) kelâmınuñ mażmûn-ı meymûnın tebyîn ile şefâ' at ve 'inâyetüñ (7) fażilet ü kerâmetini ifhâm ve şefî' üñ sa' âdet ü 'ulüvv-i rütbetin ta' rîz ile (8) i' lâm eyler. Gâh والادال على الخير كفعله ⁴

¹ “Kim güzel bir işe aracılık ederse ...” (Nisâ, 85)

² “Bağışlayın (şefâat edin) ve ödüllendirin.”

³ “Sizden biri, kendisi için sevdiğini (istediğini) kardeşi için de sevmedikçe (istemedikçe) gerçek imana eremez.” (Buhârî, Kitâbü'l-imân, 6)

⁴ “Hayra delâlet eden, onu yapan kimse gibidir.” (Buhârî, Kitâbü'l-İlm, 14)

¹ وهل جزاء الاحسان الا الاحسان gāh taṣrīḥ ve mefhūmını tefsīr ile ṣefā' atün tecvīzini (9) taṣrīḥ ve gāh maẓmūnını tezkīr ile (10) ināyet ü ḥimāyetün vüçüd u vuḳū' ını taḥsīn ü terciḥ eyler ve'l-ḥāşıl, **li-münşi'ihī**: (11)

İn' ām u 'afv lāzımıdır zāt-ı pākinün
Zāhirde ancak aḡa ṣefā' at bahānedür (12)

Şāhid yeter ki bencileyin bir kemīnenün
Tutar ṣefā' atini dimez bu belā nedür (13)

Ammā ḥudūd-ı şer'-i şerīfün ḥilāfını aḡa ṣefā' at eyleseler tāziyānedür. [46b] (1) Ve kısım-ı şāminde ki ol ri' āyet-i ḥuḳūḳ-ı āşināyī ve mūrā'āt-ı 'avārız-ı (2) münāsebet ü rüşenāyīdür, bir ḥāldedür ki eyyām-ı tıfūliyetden hengām-ı (3) küḥūlete gelince ve ḥālet-i şabādan devlet-i vezārete irince her kimse (4) ki bir dem bir seferde yoldaşı veyā bir nefes vaḳt-ı ḥāzerde ḥāldaşı (5) veyā bir şabāḥ mu' allim-i hecāda sebaḳdaşı veyā bir gice bir serāy-ı 'āmirede (6) hücredaşı veyā bir gün ıztırāb-ı heycāda hem-reng-i āşūb-ı şavāş (7) u perḥāşı veyā bir sā' at bir seyrde sāye gibi pādāşı veyā maḥzā (8) المؤمنون اخوة ² mefhūmınca dīn cihetinden ḳarındaşı veyā mücerred nām-ı şerīfnde (9) müşterek adaşı veyā bunlardan mā' adā fi'l-cümle münāsebet-i sābıḳası (10) veyā murāfaḳat-ı lāḥıḳası olsa ol kimesnenün ḥaḳḳını hergiz ḥāṭır-ı 'atırından (11) dūr ve zāmīr-i münīrinden ba' id ü mehcūr itmeyüp sā'ir rüz u şeb (12) mülāzimīn-i āsitāne-i sa' ādeti gibi raḳabesin ribḳa-i ³ الانسان عبيد الاحسان (13) çekmegi üzerine dīn ve pūte-i terbiyetde mess-i vüçüdün ḳāl idüp [47a] (1) iksīr-i himmetle zer-i ḥālīş itmegi farz-ı 'ayn bilüp muḳteżā-yı 'ilm ile 'amelde ihmāl (2) muḥāldür. Aḳşām-ı şemāniyye-i mezbūre ki ḥuḳūḳ-ı aşliyyedendür, mezkūr destūr-ı (3) şāḥib-i zūḥūruḡ anda vaşf-ı ḥāl ve ḳışsa-i mā-fi'l-bāli 'alā-sebīlül-icmālī (4) menāşsa-i maḳālde cilveger oldı. Sā'ir ḥuḳūḳ-ı re' āyā vü berāyā (5) ve ri' āyet-i' ulemā vü şuleḫā ve ḥimāyet-i vüzerā vü ümerā ve istimālet-i ümenā (6) vü 'ummāl u küttāb ve mūrā'āt-ı ahālī-i ḥıref ü ḥademe vü sipāḥ ve müvāsāt-ı (7) 'asākir-i manşūre-i ḥāzret-i pādīşāḥ-ı dīn-penāḥ ve bāḳī ḥuḳūḳ-ı müteferri'a-i (8) bī-gāye ve levāḥıḳ-ı mütekeşşire-i bilā-nihāyede ḥālī

¹ “İyiliğin karşılığı da ancak işte böyle iyiliktir.” (Rahmân, 60)

² “Müminler ancak kardeşirler.” (Hucurât, 10)

³ “İnsan, ihsanın/iyiliğin kölesidir.”

(10) ¹ والله الهادى ومقلب قلبى ومصرف فوادى. ‘ind-i efāzilu’n-nās mezkūrāta (9) kıyās olına. **Ve bāb-ı** muşāḥabet-i kemele-i aḫyār u ebrār **ve bāb-ı** mücānebet-i cehele-i (11) fessāk u eşrārda ki fırqa-i ūlāyile ihtilāt sebeb-i mezīd-i devlet-i (12) dāreyn ve zümre-i şāniyeye irtibāt-ı vāsıta-i melāl ve nedāmet-i kevneyndür, (13) bir dā‘ireye ḫulūl u duḫūl itmişdür ki ma‘nā-yı kelām-ı ² [47b] (1) ki cevāmī‘ü’l-kelimden idügi zāhir ü bāhirdür, (2) tamām ḥasb-ı ḫālī ve fehvā-yı peyām-ı ³ (3) ki menābi‘ü’l-ḫikem ve’s-sellemden⁴ idügi mu‘ayyen u mübeyyendür, kemāl mertebe (4) merām-ı bāl ve muḥaşşal-ı āmālīdür. Aña binā’en gāhī kendü zāt-ı melek-şifātına (5) ḫitāb-ı müsteṭāb idüp, **kıṭ‘a, li-münşi’ihī:** (6)

Saḡa yegdür ‘adāvet-i ‘āḳıl
Çün müvāsāt-ı yār-ı cāhilden (7)

Olma cāhiller ile yār şaḳın
Kaçma düşman da olsa ‘āḳilden

(8) dimekle raṭbū’l-lisān olur ve gāḫ ḫuzūr-ı şerīflerinde olup (9) aḫvāl-i efrād-ı ‘ālem ve eṭvār-ı ebnā-i Ādem’dan su’āl iden ulū’l-elbāba (10) cevāb-ı bā-şavāb virüp, **kıṭ‘a, li-münşi’ihī:** (11)

Ādemün üns-i şoḫbet-i aḡyar
‘İzzetin arturur vaḳūr eyler (12)

Līk eşrārın ihtilātı anı
Ehl-i zillet ḫaḳīr ü ḫ̣ar eyler

(13) dimekle ‘azbū’l-beyān olur. Anuḡçündür ki ekşer zamānda ve aḡleb āvānda [48a] (1) muşāḥabet ü müvāneseti yā nāşih-i muḫaḳḳık veyā ‘ālim-i müdeḳḳık yā ṭabīb-i (2) ḫāzık-ı müşfik veyā heyevī-i müneccim-i şādık veyā şā‘ir-i şīrīn-zebān (3) veyā

¹ “Hidayet veren, kalbimi evirip çeviren ve gönlüme yön veren Allah’tır.”

² “Akıllı ile düşmanlık, cahil ile dostluktan daha iyidir.”

³ “İyi kimselerle beraber olana saygı duyulur, şerli kimselerle olan ise hor görülür.”

⁴ [es-selim, Müslümānī. *Ḳānūnū’l-Edeb. Minhu.*]

nedīm-i laṭīfe-gūy-ı bedī'ü'l-beyān veyā kütüb-i e'imme-i dīn ve şuhuf-ı ecille-i yaḳīndür (4) ki evvelkisinden istifāde-i 'ilm-i dīn ve şānīsinden istikmāl-i (5) ma'ārif-i yaḳīn ve şālīsinden hıfz-ı sıhḥat-i mizāc ve izāle-i emrāz bi'l-ilāc (6) ve rābi'inden ma'rifet-i sa'ādet ve nuḥūset-i evḳāt ve zamān-ı nıẓām u intıẓām-ı (7) ḥarekāt u sekenāt ve ḥāmisinden izhār-ı meḥāmid-i na'mā ve intişār-ı (8) medā'ih-i ḥüsñāyile istibḳā-i nām 'alā-şafaḥātü'l-eyyām ve sādīsinden (9) def-i 'umūm-ı ğumūm ve ref'-i hücum-ı hümūm ve teşhīz-i ḥāṭır-ı 'āṭır ve taşfiyye-i (10) zāmīr-i münīr-i mir'āt-naẓīr olunur ve sābi'inden cemī' fevā'id-i mezkūre nāẓıra (11) ḥāşıl ve mecmū' 'avā'id-i mezbūre kātib ü ḳārī ve münāẓara-i vāşıl (12) u mütevāşıldur.

Mışrā' :

Ḥayrū'l-celīs şimdi cihānda kitābdur

Zīrā ki ne (13) zāmīr-i ḳāriye müriş-i melāl ve ne ḥāṭır-ı sāmi'e mūcib-i kelāl olur.

Meşnevī: [48b] (1)

همنشینی به از کتاب مخواه

کی مصاحب بود کی و بیکاه

(2) بهجت آفزای جان و راحت دل

هر چه دلخواه تست ازو حاصل

(3) اینچنین همدم لطیف کی دید

¹ کی نرنجید و هم نرنجانید

(4) Ve yine anuḡ içündür ki ekser evḳāt belki mecmū' -ı sā'āt u ānātda aşḥāb-ı (5) fişḳ u fücūr ve erbāb-ı fesād ü şürūr olup vācibü'r-ref' (6) ve'd-def' düzdān-ı mazarrat-resān-ı bī-raḥm u emān ve rindān-ı (7) ḥün-rīz ve evbāş-ı fitne-engīz ve sitem-kārān-ı dil-āzār-ı maḥalle (8) ve bāzār olan şāḥib-fesādlardan ve lāzimü'z-zecr ve'l-men' ve ğammāz-ı (9) pūr-kīn ve hemmāz-ı bī-mürüvvet ü dīn ve lāf-zen ü ğüzāf-fen (10) ve ḥasūd-ı lā-yesūd-ı ğam-fersūd ve baḡıl ü ḥāsīs-i pūr-mekr ü telbīs ve

¹ “Kitaptan iyi bir dost isteme ki o iyi bir dost ve bilgi verendir. Cana mutluluk, gönle ferahlık veren kitap her ne zaman istenirse hâsıl eder. Öyle yumuşak huylu bir dosttur ki, ne üzüldü ne de üzdü.”

dün-himmet-i (11) sefele-i bî-mürüvvet ve dürüg-güy-ı bî-âb-rüy ve mâ'il-i 'ayb (12) u bühtân, za'îfî'l-mürüvvet ve'l-îmân ve kâfir-i ni' am-ı nâs-ı nâ-sipâs (13) ve hâk nâ-şinâs ve keşîrû'l-aḥbâr a' nî mikşâr u mihzâr-ı bed-nihâdlardan [49a] (1) bi'l-küllîyye nefret idüp ve anlara mûcib-i 'ibret olacak siyâsetler (2) itmekden ḥâlî degüldür ve sebeb-i nefreti mezbûrların isimlerinden zâhir (3) ü peydâ ve 'illet-i siyâsetleri vaşflarından müstefâd u hüveydâdur. (4) **Ve Bâb-ı** âdâb-ı vezâret-i 'uzmâ ve ri' âyet-i şürûṭ-ı devlet-i kübrânın (5) ki mertebe-i mezbûre ve derece-i maştûre ekşer a' yân-ı devletün maḳşad-ı aḳşâsı (6) ve cumhûr-ı erkân-ı sa' âdetün maṭlab-ı a' lâsı ve cemî' ḥavâş u 'avâmuḡ (7) manzarı ve külliyyen edânî ve e' âlî-i enâmuḡ maḥall-i nazarı olup ve ol manşıbdâ (8) muḳtezâ-yı 'adâlet ü siyâset üzre her râcî-i manşıb olan (9) muḥtâc u acı ve âmil-i ḥidmet bâc u ḥarâcı tesliye vü tesviyeye imkân (10) ve kâbiliyyet olmayup ve fi'l-haḳîḳa devlet ü 'izzet-i dâr-ı dünyâ mâdde-i (11) ḥased ve 'adâvet-i cüvân u pîr ve şadâret ü sa' âdet-i 'âlem-i fenâ menşe'-i (12) reşk ve ḡibṭa-i şaḡîr ü kebîr olmaḡın manşıb-ı vezâret-i 'uzmâ ki eşref-i menâşıb-ı (13) cihân-ı lâ-beḳâdur, aş'ab-ı merâtib-i dünyâ-yı fânî ve müşkil-terîn-i meṭâlib-i [49b] (1) efrâd-ı nev'-i insânîdür. Cemî' efrâd-ı 'âlemden âdâbına a' lem ve mecmû'-ı evlâd-ı (2) benî Âdem'den ma' rifet-i şerâ'itinde etemm ü aḳdemdür, nice olmasın ki! Bu şâḥib-i sa' âdetün (3) icrâ-i aḥkâm-ı vezâretde teşebbûş itdüḡi leṭâ'if-i şerâ'it ve temessûk (4) idindüḡi ṭarâ'ik-i vesâ'it ü revâbîṭ vüzerâ-i zamân-ı mâzîninün ne ḡatırlarından ḡuṭûr ve ne zâmîrlerinden (5) 'ubûr u mürûr itmîşdür. Evvelen ri' âyet-i cânib-i Cenâb-ı Hâḳ'da ki cümle (6) ḥaşâ'ilden ri' âyet ve taḳdîme eḥaḳdur, mişâl-i Hâzret-i Mûsâ yed-i beyzâ (7) izḫâr eylemiş idüḡi ke's-şems fî kebedü'n-nehâr ma' rûf ve meşḥûr-ı dâr (8) u diyârdur, ifâde-i i' âde ve iş'âr-ı tekrârdur ve sâniyen izḫâr-ı Hâḳ'da (9) şâḥ-ı cihân-penâh ile gedâ vü sipâh ve zü'afâ-yı re'âyâ-yı bî-resm (10) ü râḥ nazarında müsâvî ve ḥuzûrında mütesâvîdür. Eḥad-i cânibeyne (11) mâ'il ve âḡirün 'aleyhisine kâ'il olmaḳ ihtimâl-i muḡâldür ve mücevvez-i ḥadden (12) mücâvizdür ve şâlişen her kâr-ı mühimmün âyine-i ibtidâsından şüret-i çihre-i (13) intihâsı ve her emr-i lâzımuḡ mâverâ-yı fazla-i ḳinâ'-ı fâtiḥasından [50a] (1) cemâl-i beşere-i ḡâtimesini tamâm müşâhede itmeyince emr-i meşrû' ise daḡı (2) şürû' itmez ve muvâfiḳ-ı ḳânûn ise daḡı ḳan olsa kendüyi (3) meftûn eylemez. Ol sebebdendür ki her ḡâlün me'âlinde nâdim olmadan sâlim (4) ve peşimânlıḡla muḡtem olmadan müsellemdür ve râbî' en dâ'imen, **rubâ'î**: (5)

ای انکی نکار شاهی کشتی مشغول
خواهی کی همیشه باشدت عزّ قبول

(6) برصفحاء روزکار رسمی بگذار
1 کان پیش خدا و خلق گردد مقبول

(7) mülāḥaṣasıyla me'āl-i kārı tarḥ-ı esās-ı mebānī-i ḥasenāt u müberrāt (8) ve netīce-i efkārı hedm-i kavā'id-i ma'ālim-i ḳabā'ih ü seyyi'ātdur ve ḥāmisen (9) eger ber-muḳteżā-yı ṭab'-ı insānī bu 'ālem-i cismūn cānı ya' nī cihānuḡ ṣāh-ı (10) kām-rānı, ibād ü bilāda mütē'alliḡ bir kār-ı ḡayr-ı mu'tādda ittifāḡ-ı ḥaṭā ile (11) sehv itse yā sehv ile nisyān-ı ṭarī olsa aḡa ne ol kārda (12) cenāb-ı ṣerīflerine istiṣvāb ile muvāfaḡat u mütāba'at eyler (13) ve ne men' ü red bābında ḡılzet ile muḡālefet eyler ve lākin ḡakīmāne vü 'āḡilāne [50b] (1) ḡāhī tazarru' u niyāz ile ṭarīḡ-i mülāṭafet-i merḡamet-engīze sālīk ve ḡāhī (2) iẓhār-ı sūz u ḡüdāz ile kelimāt-ı ḡikemiyye-i ṣıfāt-engīzde mütēhālīk olup (3) iẓhār-ı ṣefḡat ve ilḡā-i luṭf u mürüvvat ile re'y-i ṣerīf ü fīkr-i münīf-i (4) pādīṣāh-ı 'ālem-penāhı meṣālīḡ-i 'ibād ve menāfi'-i 'ubbād ve ḡazā-yı ḡevā'ic-i bilād cānibine maṣrūf (5) u ma'tūf idüp anuḡ ḡükmini ḡükmi-i ḡaḡḡ ve kendüyi bu meṣneviye mā-ṣadaḡ (6) eyler. **Meṣnevi**:

توانی بزمی وکار آگاهی
کی تغیررای سلاطین دهی

(7) وکرازدرشتی برآری نفس
نیابند ازان رای خودبازبس

(8) پس آن کی اول مدارا کنی
2 بفرصت ره چاره پیدا کنی

¹ “Ey ṣāhların işleriyle meṣḡul olan kiṣi, sayḡı ile kabul ḡörüp kıymet ḡörmek istiyorsan zamanın olaylarına ve resimlerine öyle bir nakīṣ işle ki hem Allah katında hem de halkın nazarında kabul ḡöresin.”

² “Yetenek; mecliste ve iş bilmekle sultanların fikirlerini deḡiṣtirebilmektedir, eger kaba ve yüksek sesle konuṣursan onların fīkrini deḡiṣtiremezsin. O halde idareli davranırsan çözümlü yolunu bulmak için fırsatın olur.”

(9) Ve sādisen her dem bāb-ı Hakk’a ta‘zīm ü i‘zāzla keşf-i rāzda ve her nefes (10) cenāb-ı Vehhāb-ı muṭlaḳa tazarru‘ u niyāzla ‘arz-ı sūz u gūdāzda ve ḥalk-ı Hudā’ya (11) ḥuzū‘ u ḥuşū‘ ve şefkat ü merḥametde olup aṣlā merātib ü menāşiba (12) mağrūr ve iḳbāl-i devlet-i dūnyā ile meftūn ü mesrūr olur degüldür. **Li-münşi’ihî:** (13)

Çün āhir ḳor gidersin devlet-i dūnyāyı n’eylersin

Riyāset ‘add idüp bu ḥalk ile ğavġayı n’eylersin [51a] (1)

Başıretle çü kılmazsın naẓar āşār-ı Raḥmān’a

Yā dūnyāya açup bu dīde-i bīnāyı n’eylersin

(2) ma‘nāsını zebān u dehānından dūr ve cān u cenānından mehcūr eylemez. (3) Zīrā ki devlet-i dūnyādan ‘izzet-i āḥiret yanında rāciḥ-i muṭlaḳ ve ‘ālem-i beḳānuḡ ‘ālem-i (4) fenā üzre rüçḥānı vüçüduḡ ‘adem üzre rüçḥānı gibi idügi naẓarında (5) vāzıh u muḥaḳḳaḳdur ve sābi‘an bu şadr-ı sa‘ādetde ehemmi-mühimmātı ve etemm-i murādātı (6) taḥşīl-i murād-ı faḳīr ü gedā ve tekmīl-i ḥavā’ic-i maḥrūm-ı bī-kes ü bī-nevā ve bundan (7) daḡı murād-ı aṣlī vü mühimm-i küllīsi itnāb-ı serā-perde-i ‘ömr ve devlet-i (8) pādīşāh-ı kām-yābdur. Ana binā’en ki ḳazā’-i ḥācet-i muḥtācān keḳāret-i (9) mülāzemet-i pādīşāhāndur ve bu kārnuḡ muḳteżası ber-muḳteżā-yı ¹ شكر المنعم على المنعم عليه واجب (10) ḳavlen ve fi‘len ve i‘tikāden edā-i şükr-i ni‘met (11) ve ta‘zīm ü tekrīm-i cenāb-ı pādīşāh-ı dīn ü milletdür, (12) خلدت ² خلافته و زيدت عظمته Ve şāminen cenāb-ı pādīşāh-ı ‘ālem-penāha tergīb-i ḡayrāt ve taḥşīn-i (13) müberrāt ve telḳīn-i luṭf u cūd ve ilḳā-i aḡyā-i bī-vücūd ile [51b] (1) saḳf u esās-ı dīvān-ḡāne-yi sıḡḡat u selāmetini mesāmīr-i (2) devām u ḡulūd ile muḡkem ve tınāb-ı ḡıyām-ı ‘ömr ü devletini mīḡ-ı beḳā ve su‘ūdla (3) müstaḡkem eylemek murād-ı fu‘ād-ı ḡālīşü’l-i‘tikādıdır ve tāsi‘en zamānında (4) ḡāne-i cūd u seḡā ma‘mūr ve bāb-ı dād u diḡiṣ meftūḡ ve sīne-i rāşī (5) ḡaste vü dil-rīş ve ḳalb-i mürteşī şikeste-ḡāl ü mecrūḡ, bu zamāna (6) gelince bānū-yı rüşvet bir aġır altun deġer sīmīn-beden-i ‘arūs-ı şīrīn (7) u müşteḡā ve bir zerrīn-kemer-i tevbe-şiken, maḡbūbe-i nāzenīn u şehvet-fezā idi (8) ki ekşer erbāb-ı devlet ve cumḡūr-ı a‘yān-ı

¹ “İyilik edilenin, iyilik edene teşekkür etmesi gereklidir.” (Yılmaz, 2013, s. 627).

² “Hilafeti daim olsun ve azameti artsın.”

hazret t̤alib ü ş̤iftesi (9) ve külliyyen vülāt ü h̤ukkām belki ekābir ü aşāğır-ı enām tamām rāğīb ü fir̤iftesi (10) idi. Kimi vaşlına irişmiş yār-ı şādıķı idi ve kimi vaşfın işitmiş (11) kulakdan ‘aşıķı idi. Ol daķı bu i‘tibāra mesrūr ve bu iştiḥāra (12) meftūn ü mağrūr olup ber ü dūşın zer ü zīver ile tezyīn ve (13) gerden ü gūşın ecnās-ı dūrer-i ğurerle taḥliye vü taḥsīn eyleyüp la‘l-i [52a] (1) nābı ve sīm-i müzābı ruḥsārına gül-güne vü isfīdāc ve arışı (2) ve argacı sīm ü zerden ṭonlıķı bın filoriye zer-beft ü dībācı (3) egnine cāme vü başına tāc idinüp fevāḥiş gibi bī-pervā her (4) bābı ziyāret ve her da‘vet idene icābet idüp her gice māh-ı felek (5) gibi seyr iderek bir burca nāzıl ve her gün hercā‘i maḥbūbeler gibi bir cāyı (6) menzil itmege başladı. Giderek li‘ām u kirām içinde şol kadar nām (7) u şöḥret ve ḥavāş u ‘avām arasında bir mertebede rağbet ü menzilet (8) buldı ki anuñ ehl-i fuḥş ile mu‘āmelesine ve ḥalkla mücāmele ve muḥālaṭasına (9) her şehir ve her diyārda olan vālī vü nā‘ib ü kāzī daķı şubaşı (10) vü emīn ü kātib gibi fuḥşına rāzi oldılar. Bu zamāna gelince ḥāl bu (11) minvāl üzre idi. Ḥālen bi-ḥamdi’llāhi te‘ālā bu vezīr-i şāhibü’t-tedbīrün (12) devrinde şalāḥ u sedād ve felāḥ u reşād bir mertebede ma‘rūf (13) u meşhūr ve şāyi‘ ü zāyi‘ olmuştur ki cemī‘ fışķ u fūcūr mündefi‘ [52b] (1) ve envā‘-ı mefāsīd ü şūrūr mürtefi‘ olup bānū-yı mezbūre daķı (2) evvelki resm u ‘ādet ü münādemesinden nādime vü tāyibe ve qadīmī (3) vaż‘ u ḥālāt u mu‘āmelesinden rāci‘ ü āyib olup ḥicāb (4) perdesini yüzine niķāb ve mülāzemet-i çār-dīvārı egnine çār-ı (5) ihticāb idinüp eller ayağına baş kımadan yüz (7) çevürdi ve nā-maḥremelerle merḥabādan elin kesdi ve ayağın dāmen-i ferāgate (8) ve başın girībān-ı ‘uzlete çeküp Rābi‘-i ‘Adeviyye gibi ehl-i dünyāya ‘adāvet (9) idüp gūşe-i vaḥdetde tā‘at ve kūçe-i ‘uzletde ferāḡat u ‘ibādet (10) ihtiyār eyledi. Ol cihetden niçe müddetdür ki adı anılmaz ve çavı çavlanmaz (11) ve degme kıyādet ve degme vesātet ile avlanmaz oldu. Lā-büdd zahriyyen ittiḥāz olunup (12) nesyen mensiyyen kılındı لعن الله الراشئ والمرتشئ (13) Ve ‘alā-hāzā hemān bāb-ı vezāretde degül her bābda ādābı [53a] (1) bī-ḡad ve her ḥālde leṭā‘if-i ḥişālī lā-yu‘ad meḥāsīn-i aḥlāķı taķrīr (2) ü taḥrīrden efzūn ve mekārīm-i eşfāķı taşvīr ü taşīrden bīründür. **Li-münşi’ihī:** (3)

¹ “Allah rüşvet verene de alana da lānet etsin.” (Tirmizî, Kitābü’l-Ahkām, 9)

² Ayetin doğrusu şu şekildedir: “الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ” Bizden tasayı gideren Allah’a hamdolsun. Doğrusu Rabbimiz çok bağışlayıcıdır, şükürün karşılığını eksiksiz vermektedir.” (Fâtır, 34)

Fazlına ḥadd ü nihāyet yok o kân-ı keremün
Eyle aqvâli du‘ âsı ile *Fevrî* itmâm (4)

Müteceddid mütebeddil ola tâ leyl ü nehâr
Tâ kürür ide mürür ide şühûr u a‘ vâm (5)

‘Ömri vü devleti vü rif‘ ati pâyende olup
Bula ‘adli ile aḥkām-ı şerī‘ at ihkām (6)

Ḳapusında[n] ire maḳşûda gürûh-ı ‘ulemâ
Ṭapusından yitişe rif‘ ate eşrâf-ı kirâm (7)

Dünyede şadr-ı sa‘ âdetde rızâ üzre olup
Âḥiretde ola Firdevs-i berîn aḡa maḳām

(8) **Ammâ ba‘ d:** Ḥāṭır-ı pāk-i şadr-niṣṣān-ı meḥāfil-i idrāke ki bi-ḥasebi’l-ma‘ nâ (9)
fezâ-yı pehnâ-yı mesāḥa-i semek ü simākden vesī‘ ve zāmîr-i derrāk-ı ḥulefâ-yı (10)
memâlik-i ḥāke ki ḥareket-i fikriyyesi devr-i eflāk ve şu‘â‘-ı mihr-i tâbnākden
serī‘dür, (11) zāḥir ü peydâ ve rüşen ü hüveydâdur ki ‘ilm-i inşâ‘-i ḥuteb ü resâ‘il (12)
ve fenn-i imlâ-yı mekâtib ü resâ‘il celâ‘il-i aḳsâm-ı ‘ulûm-ı edebiyye-i işnâ‘-aşerden
(13) ma‘dûd ve ma‘ârif-i maḳbûle-i benî nev‘-i beşerden maḥşûb idüğü ma‘hûddur ve
ḳudret-i nazm-ı kelâm ‘unvân-nâme-yi fezâ‘il ve ma‘rifet-i leṭâfet-i inşâ-yı [53b] (1)
i‘lâm-merâm-ı naḳş-ı ḥātem-i risâle-i fevâzıl idüğüne ma‘nâ-yı ¹ وعلم آدم الاسماء (2)
delîl-i vâzıl u rüşen ve feḥvâ-yı ² سبحانك لا علم لنا (3) burhân-ı zāḥir ü mübeyyendür ve
maḥzâ zuhûr-ı efḍaliyyet-i âdem degül belki nizâm-ı (4) tamâm-ı ‘âlem vesîle-i
dâ‘iye-i kelâm ve vâsiṭa-i muḳteziyye-i tercüme-i aḳlâm (5) iledür. Zîrâ ki ber-
muḳtezâ-yı ³ انما امره اذا اراد شيئاً ان يقول له كن فيكون (6) şadef-i deryâ-yı bürüz ü kümün
belki dürrer-i ğurer-i müzâhir-i (7) zuhûr ve buṭün, münşe‘ât-ı inşâ-yı risâle-yi

¹ “Ve Âdem’e bütün isimleri öğretti.” (Bakara, 31)

² “Seni tenzih ederiz! Bize öğrettiğinden başka hiçbir bilgimiz yoktur.” (Bakara, 32)

³ “Bir şeyi istediğinde, O’nun buyruğu ‘Ol!’ demekten ibarettir; hemen oluverir.” (Yâsîn, 82)

ن² idügi ‘inde’l-¹ ve mukteziyât-ı (8) rumûz-ı meknûz-ı ما يسطرون² idügi ‘inde’l-efâzıl mübeyyen ü müberhendür. (9) Kelâm-ı bî-ḥurûf u eşvât ki menşe’-i neş’e-i mevt u ḥayât-ı kâ’inâtdur (10) ve vâsiṭa-i i‘dām ve ifnâ-yı ebdân ü a‘mâr ve rābıṭa-i i‘āde vü ibkâ-yı (11) ervāḥ u esrār u āşārdur. Ber-müceb-i iktizâ-yı feḥvâ-yı انت كما اثبتت على³ (12) ‘ālem-i ezelde mürādif-i vüçüb-ı vüçüd-ı Perverdigār (13) idi ve ber-mübteğâ-yı كل شئ هالك الا وجهه⁵ (1) [54a] ālem-i lā-yezālde⁴ لمن الملك اليوم لله الواحد القهار⁴ ma‘nāsından kâşif-i esrār olup (2) هو الاول والآخر⁶ feḥvâsı aṇa şî‘âr ü dişār olacakdur. **Qıf’a:** (3)

پس بگفتیم و شنیدیم سخن بود آخ

ببرنوخواستہ کو حلّ معمّا میکرد

(4) سخنست اول اشیا و سخن آخر کار

⁷ درمیان هر کی خبرداشت تماشا میکرد

(5) Pes aşl-ı kelâm-ı münzel, yemm-i kıdem ve ḳulzüm-i keremde neşv ü nemâ bulmuş bir dürr-i (6) girân-bahâ ve cevher-i bî-mişl ü bî-hemtâdur ki deryâ-yı vüçüd-ı ‘ālem henüz (7) nâ-peydâ vü nâ-būd iken ol mevcūd idi ve şāhid ü meşhūd ve ḳāşid (8) u maḳşûda daḥı feyż-i cūd olmadan ol ḳarîn-i Ḥudâ-yı Vedūd idi. (9) Ve ‘ākıbet ol eşref-i tuḥef ü hedâyâ ve aḥsen-i ṭuref-i eşyâya (10) ki aṇa eşref ü efzel-i ṭuref ve aḥsen ü ecmel-i tuḥef dimek ifāde-i (11) maḳşûdda ḳāşır mücerred kemālinden bir remz ü işāretdür ki menşe’i maḥżân (12) ifā-i ḥaḳḳ-ı maḳām ve ebnâ-i aşl-ı merāmdan zıyḳ-ı ‘ibāret ve ‘adem-i (13) taḥammül-i isti‘āre vü kināyetdür. Vâsiṭa-i Rūhü’l-emîn ve vesīle-i [54b] (1) eşref-i mele-i a‘lâ-yı ‘illiyyîn ile ‘ālem-i ervāḥdan memālik-i

¹ “Kâf ü nûn” (Detaylı bilgi için bk. Yılmaz, 2013, 351-352).

² “Nûn. Kaleme ve (yazanların) onunla yazdıklarına andolsun...” (Kalem, 1)

³ “Sen kendi zatını nasıl övdüysen öylesin.”

⁴ “Bugün hükümrانlık kimindir? Elbette tek ve mutlak hükümrان olan Allah’ındır!” (Mü’min, 16)

⁵ “O’nun zatından başka her şey yok olacaktır.” (Kasas, 88)

⁶ “O, evvel ve âhirdir.” (Hadîd, 3)

⁷ “Böylece, söyledik ve dinledik (ama) yeni talip olan bir pîr muammayı çözmeye çalışıyordu. Söz, maddenin evvelidir, işin âhirdir; bundan haberi olan aradakiler de seyreliyorlardı.”

eşbāḥa ¹ (2) تنزيل من رب العالمين ² diyüp deryā-yı bî-kerān-ı ‘ālem-i imkān ve dürr-i (3) yetīm-i şādef-i zemīn ve āsmān-ı edīb-i erīb رَبِّی ادْبَنِی ³ ve ‘arīf-i (4) vācibü’t-teşrīf-i فاحسن تادیبی ⁴ olan kendünün ḥabīb-i lebīb ve Nebiyy-i (5) nebīhine silk-i belāḡat u i‘cāza ve samṭ-ı feşāḥat u itnāb ü i‘cāza (6) nazm idüp ithāf u ihdā eylemişdür. **Beyt:** (7)

کربدی کوهری و رای سخن
آن فرود آمدی بجای سخن ⁵

Li-münşi’ihī: (8)

Aḡa mümkinde tuḥfe mümteni‘dür vācib olmuş kim
Ḥudā kendü kelāmınuḡ kıla ithāfın erzānī (9)

Anı şā‘irlere teşbīḥ iden mecnūn degül midür
Kelām-ı Ḥaḡḡ iken ol pādīşāh-ı dīn ü dīvānī

(10) kelām-ı ḥūb-nizām-ı sa‘ādet-fercām müceb-i ḡayāt-ı ebediyye ve müstelzim-i (11) sa‘ādet-i sermediyye idüḡine kelimeteyn-i şehādeteyn nisāb-ı şehādete (12) vāşıl olmuş iki şāhid-i ‘ādil ve iki güvāḥ-ı bî-mümāşıldür. **Li-münşi’ihī:** (13)

Muvaḡḡid ḡazṡ-ı bî-pāyān-ı bāḡ-ı Ḥuld’e lāyıḡdur
Bu du‘āya Ḥudā şāhid kelāmu’llāḡ nāṡıḡdur

[55a] (1) Kerāmet-i kelāma münkir ulu’l-ebsār yanında kāfirdür ve bu ma‘nā ehl-i īmān (2) ḡuzūrında zāhirdür, ammā ki kelām daḡı bi-ḡasebi’ş-şüre ve’l-ma‘nā ve (3) bi-ḡasebi’t-terkīb ve’l-feḡvā mütefāvit idüḡi şābitdür. Ḥuşuşan ‘alā-taḡdīr-i (4) tefāvüt-i merātībü’l-kā’il birbirinden tamām mütenāzil ü mütefāzıldur ve lākin (5) efṡal ü aḡsen-i kelām ve ecmel ü ebyen-i maḡāl-i vācibü’l-iḡtirām kelām-ı (6)

[وانه لتنزىل من رب العالمين نزل به الروح الامين على قلبك لتكون من المنذرين بلسان عربي مبين وانه لفي زبر الاولين] Şüphesiz bu Kur’an âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir. Onu, senin kalbine uyarıcılardan olasin diye açık bir Arapça ile Rûhulemîn indirmiştir. O Kur’an, şüphesiz öncekilerin kitaplarında da vardır.” (Şuarâ, 192-196)

² “O, âlemlerin Rabbinden indirilmiştir.” (Vâkıa, 80)

³ “Beni, Rabbim terbiye etti...” (Yılmaz, 2013, s. 95)

⁴ “... ve edebimi güzel kıldı.” (Yılmaz, 2013, s. 95)

⁵ “Sözün emsâli bir inci olsaydı, sözün yerine o inderdi.”

Rabbü'l-enām ve maḳāl-i melik-i 'azîz-i 'Allām 'alet kelîmetuhu ve cellet hikmetuhu'dur ki (7) îcâzı i'câz ve itnâbı faşlû'l-ḥiṭâb ve müsâvâtı kulûb-ı merzâya (8) müdâvâtdur. Tehzîb ü tertîbi ve esâlîb-i terkîbi kudret-i idrâk-i (9) beşerden 'âlî ve kuvvet-i fehm ü vehm-i ehl-i veber ü mederden müte'âlî (10) idübine وان كنتم في ريب¹ (11) delîl-i ḳavî kāfî ve te'lîf-i 'acâ'ib-i fehvâ vü maẓmûnı ve terşîf-i ġarâ'ib-i ma'nâ-yı (12) meknûnı ma'rifete ve iz'ân-ı eşrâf-ı melâ'ikden mütebâ'id ve itḳân-ı ezhân-ı (13) sükkân-ı seb'-erâ'ikden mütecâviz ü müteşâ'id idübine² [55b] (1) burhân-ı celî-i vâfîdür. **Naẓm, li-münşi'ihî:** (2)

Aḳa îmân getürmek sermedi 'izzetdür insâna

Bunı zevḳ eyledüm bir ḥâlet imiş lîk vicdanı (3)

Cihân aşdâfına düşmedi düşmez aḳa benzer dürr

Ḳılaldan feyz-i deryâ-yı kıdem 'ummân-ı imkânı

(4) Ve kelâm-ı maḥlûḳda eşref ü efḍal ve eltaf u ecmel-i kelimât-ı ḥüdâtü's-subul a'nî ũlû'l-'azm mine'r-rusûl ve sâ'ir enbiyâ-yı 'izâm (5) ve aşfiyâ-yı kirâmdur ki her birinüḡ beyânı ve tibyanı vahy-i Rabbânî ve ilhâm-ı (6) Sübhânî ve feyz-i Yezdânî ve ifâza-i âsmânîdür, *ṣalavâtu'llâhi* (7) 'aleyhim ve selâmu. Hıuşusan, **naẓm, li-münşi'ihî, sellema'llâhu te'âlâ:** (8)

Ol ümmînüḡ ki yetmiş iki dili söyleyen ḥâme

Belâgatde kelâmınuḡ henüz olmaz zebân-dânı (9)

Ḥayât-ı câvidân bulur sözinden niçe biḡ mürde

Deminden tâzelendi naḥl-i ḥuşkuḡ berg ü aḡşânı (10)

Nübüvvet ilminüḡ bâb u kitâbın eyledi tekmiḻ

¹ “Kulumuza indirdiğimiz kitaptan dolayı bir şüphe içinde iseniz onun benzeri bir sûre de siz getirin.” (Bakara, 23)

² “Eğer Allah'tan başka birinden gelmiş olsaydı onda birçok tutarsızlık ve çelişki bulurlardı!” (Nisâ, 82)

وَعَلَّمَ¹ mektebinün olmadın âdem sühan-dânı (11)

A‘nî fahr-ı cihân ve bedr-i zemîn ü âsmân, Nebiyy-i âhirü’z-zamân ‘aleyhi efḍal-ı şalavātu’r-raḥman (12) ki ‘unvân-ı şânı وما ينطق عن الهوى² ve vaşf u na‘t-ı (13) beyânı ان هو إلا وحى يوحى³ dür ve anlardan geçicek kelâm-ı mülûk-ı kirâm [56a] (1) ve maḳâl-i püşt ü penâh-ı enâmdur ki ‘unvân-ı şân-ı şerîfleri كلام الملوك ملوك الكلام⁴ dur. (2) Lâ-siyyemâ kelâm-ı eşref-i selâṭîn-i cihân ve ekmel-i ḥavâḳînü’d-devrân (3) kehf-i emân-ı zıll-ı Yezdân pâdişâhımız ابَد الله دولته وحفظ صحته وطول عمره و زاد قدره الى⁵ (4) ḥazretleri ki, **li-münşi’ihî**: (5)

Naẓm-ı dürr-bârda Nizâmî’dür

Ṭarz-ı eş‘âr içinde Câmî’dür (6)

Meşnevîde kelâmı sihr-i helâl

Beyt-i eş‘ârı cümle ḥaş ḥayâl (7)

Naẓm u neşr ile tıtdı ‘unvânı

Şarkdan ğarbe şahn-ı devrânı (8)

Ḳalemi Hızr u zûlmet aña devât

Kelimâtı ser-â-ser âb-ı ḥayât (9)

Menba‘ıdur ḥayâtun aqlâmı

Mürdenün tende rûḥıdur nâmı (10)

Ḳâsım-ı rızq-ı halk ḥâmesidür

Ḥâfız-ı şehz ü dehr nâmesidür (11)

¹ “..ve öğretti...” Ayetin tamamı: “وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ” : “Ve Âdem’e bütün isimleri öğretti. Sonra bunları meleklerle gösterip ‘Sözünüzde doğru iseniz şunların isimlerini bana söyleyin’ dedi.” (Bakara, 31)

² “Kişisel arzularına göre de konuşmamaktadır.” (Necm, 3)

³ “O (size okuduğu), kendisine indirilmiş vahiyden başka bir şey değildir.” (Necm, 4)

⁴ “Kralların sözü, sözlerin kralıdır.”

⁵ “Allah ebediyete kadar onun devletini daim kılsın, sıhhatini korusun, ömrünü uzun eylesin ve kadrini arttırsın.”

Eylemekden kitāb-ı luṭfı raḡam
Ḳanlar aḡlar anuḡ elinde ḡalem (12)

Bir ḡulına vazīfe olsa berāt
Alur aḡzına barmaḡını devāt (13)

Dilerin Ḥaḡ hemīše ṡād itsün
İki ‘ālemde ber-murād itsün

[56b] (1) Ve anlardan geḡicek kelimāt-ı ḡikmet-āmīz-i e‘āzım-ı vüzerā vü ümerā ve maḡālāt-ı (2) sa‘ādet-engīz-i ekābir-i fuṡalā vü ‘ulemādur ki vaṡf-ı meymün-ı zāt-ı siyādet-(3) meṡḡūnları maẓmūn-ı hūmāyūn-ı erbābü’d-devlete mülhemündür. **Ṣi‘r:** (4)

بر دل پاک اهل دولت و دین
فیض الهام میرسد ز خدا

(5) در ره حق غلط نخواهد کرد

¹ هر کرا نور اوست راهنما

(6) Ve anlardan geḡicek imlā vü inṡā-yı fuṡaḡā vü būleḡādur ki ² وأنّ من البيان لسحراً (7) bu da‘vāya delīl-i ṡaḡīḡ ve naẓm u inṡād-ı ṡu‘arā vü zūrefādur ki ³ وأنّ من الشعر لحكمة (8) bu müdde‘āya burhān-ı ṡariḡdūr. ⁴ ثم الامثل فالامثل الى ان ينتهى تنزل الكلام الى الحدّ الاسفل (9) ki ol mertebe-i imtiyāz-ı ḡayvān u insān (10) ve rūtbe-i inṡiṡāl-i nev‘-i mūkerrem ü mūḡāndur. **Naẓm:** (11)

بنطق آدمی بهترست از دواب
⁵ دواب از تو به کرنکویی صواب

¹ “Dindar ve temiz kişilerin kalplerine, ilhâmın bereketi Allah katından gelir. Allah’ın nuru her kimin rehberi olursa (o kişi) Allah yolunda yanlış adım atmaz.”

² “Beyanda (ikna edici anlatım ve güzel sözde) bir sihir (çekicilik) vardır.” (Yılmaz, 2013, s. 676)

³ “Şiirde bir hikmet vardır...” İfadenin tamamı için bk. Yılmaz, 2013, s. 676.

⁴ “Daha sonra sırasıyla mükemmellik derecesine göre sıralanır, tâ ki kelâm en alt mertebeye ulaşana kadar.”

⁵ “İnsan, konuşabilmesiyle (güzel sözler söylemesiyle) hayvanlardan üstündür. (Fakat) doğru söylemezsen, hayvan da senden üstün olur.” Şiirin kaynağı için bk.

<https://ganjpoor.net/saadi/boostan/bab7/sh4> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

(12) Pes ḥaḳā'ıḳ-şināsān-ı mesā'il-i evrāk-ı bī-şümār-ı mezāhir-i کاف ونون ¹ (13) ve deḳā'ıḳ-keşāyān-ı resā'il-i eṭbāk-ı zer-nigār, defātir-i çarḥ-ı būḳalemün, **li-münşi'ihī**: [57a] (1)

Hākiyān-ı şerā'if-āşār

Rāviyān-ı leṭā'if-aḥbār (2)

Nāzımān-ı ḥaḳā'ıḳ-irfān

Münşiyān-ı deḳā'ıḳ-tibyān (3)

Kāşifān-ı serā'ir-aḥvāl

Vāşifān-ı şe'ā'ir-iclāl (4)

Mazharān-ı medā'ih-ḥüsnā

Müş'irān-ı leṭā'if-inşā

(5) münşi'-i kāmil ve mümlī-i fāzıl ve tab'ı muḥayyel ü mevzūn şā'ir-i sāḥir (6) ve nāzım-ı māhir, naẓm-ı ferā'id-i kelimāt-ı laṭīfe ve inşā-yı ḳalā'id-i (7) muḳaddemāt-ı şerīfe itmekle ümerā-i kelāmdan geçinüp eşrāf-ı enām (8) u a'yān-ı izāmından 'add olınsalar emr-i bedī' ü 'acīb ve kār-ı (9) şenī' ü ğarīb degüldür. **Naẓm, li-münşi'ihī**: (10)

Gör ne dir *Fevrī* cevher mi cihān

Gevher-i kār-ı فکان ² sözdür (11)

Baḥr-i ḳudretdür ādemī anda

Şadef olmuş durur göñül söz dürr (12)

Ba'zı fuḳalā muḥaḳḳaḳdur ki ber-muḳteẓā-yı المرء مخبوء تحت لسانه ³ şüret-i tenezzül (13) ü tefāzül-i efrād-ı insān āyine-i celiyye-i beyānından meşhūd [57b] (1) ve sāye-i

¹ “Kāf ü nūn” (Detaylı bilgi için bk. Yılmaz, 2013, 351-352).

² “Ol, hemen oldu.” (Detaylı bilgi için bk. Yılmaz, 2013, 395).

³ “İnsanın değeri, dilinin altında gizlidir.” (Yılmaz, 2013, s. 541)

sühān-ı bülend-pāye mānend-i eflāk-ı mīnā-fām tā ṭulū^c-ı mihr-i rūz-ı (2) kıyām memdūddur. **Naẓm:**

سخن ماند اندر جهان یادگار

(3) ¹ سخن را نسازد کهن روزگار

diyü tahkīk itmişlerdür. Ve faqīr-i ḥaḳīr (4) eydürin ki hemān naḳş-ı sühān u beyān ve mücerred-i şuver-i āşār-ı zebān (5) degül belki nām-ı mādiḥ ü memdūḥ daḥı ilā-yevmi'n-nūşūr cerīde-i 'ālemde meştūr (6) ve elsine-i benī Ādem'de mezkūr u meşhūr olur. **Naẓm, li-münşi 'ihī, ma' a't-tazmīn:** (7)

Zikr-i bākīye sebeb ne tīgdūr ne ḥāmedür

Aṇduran Maḥmūd ile Firdevsī'yi Şeh-nāme'dür (8)

'İzzet ü iḳbāl u cāh elden gider nāmuḥ ḳalur

Māl u mülke raḡbeti ḳo raḡbet ey şeh nāmedür (9)

Fevriyā böyle ifāde eylemiş aşḥāb-ı nām

Nāmsuz dehrüḡ metā^c ı ālet-i hengāmedür

(10) Şeref-i kelām-ı cemīle edell-i delīldür ki cemī^c eşyānuḡ vaşf-ı kemāl u cemāli kelāmdan (11) müfād u ma^c lūm ve cümle a^c rāz u a^c yānuḡ vüçūh-ı ta^c rīf ü tavşīfi (12) kelāmdan müstefād u mefhūmdur ammā ki nefis-i kelām ta^c rīf-i bi'l-ḡayrdan (13) ḡanī ve tavşīf-i şerr ü ḡayrdan müstaḡnīdür. **Li-münşi 'ihī: [58a] (1)**

Gerçi ta^c rīf-i şey^c bi-nefsihīdür

Sözi vaşf eyleyen yine sözdür (2)

Yüzi birdür cemī^c -i eşyānuḡ

Sühān-ı fāzılūḡ yüzi yüzdür

¹ “Söz cihanda yadigar kalır, üzerinden zaman geçmiş olması sözün değerini eksiltmez.” Şiirin kaynağı için bk. <https://ganjoor.net/ferdousi/shahname/ashkanian/sh1> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

(3) Hāşıl-ı kelām u muḥaşşal-i merām, bilā-şekk ü reyb kelām-ı laṭîfî’l-medlûl-i (4) bî-‘ayb ḥuzûr-ı fuḥûl-ı ehl-i ‘uḡûlde kimden şâdır olursa olsun (5) tamām maḡbûldür. Bir dā’iredeki ‘uḡalā vü fuḡalānuḡ her biri, **naẓm, li-münşî’ihî**: (6)

Gözlerine nûr u gönline sürür ekler sözi

Ġurbet içre hem-dem idinür vaṭanda hem-nişîn (7)

Şi’r ü inşâdan ararlar n’eylemiş n’itmiş durur

Eşhiyâ-yı evvelîn erbâb-ı faẓl-ı âḡirîn

(8) Lâkin eşrefiyyet-i menşûr u manẓûmda erbâb-ı rûsûm ḡilâf ve münşî ve şâ’irün (9) efḡaliyetinde aşḡâb-ı kemâl u faẓilet iḡtilâf eylemişlerdür. Ḥattâ ‘âlemün ferîd-i vaḡîdî (10) İmâm Vâḡidî ¹Qđs allh srh wafaz alihe brh *Şerḡ-i Dîvân-ı* (11) *Mütenebbî*’de şi’rün faẓiletinde buyurmuşdur ki:

إن الشَّيْءَ أبهى كلام وأجلى نظام وأبعده مرقى في درجة البلاغة وأحسنه ذكرًا عند الرواية والخطابة وأعلقه بالحفظ مسموعاً وأدله على الفضيلة الغريزية [58b] مصنوعاً. حقاً لو كان الشعر من الجواهر لكان عقياناً² أو من النبات لكان ريحاناً ولو أمسى نجوماً لما خمد³ ضيائها أو عيوناً لما غار ماءها فهو ألطف من در الطل في أعين الزهر إذا تفتحت عيون الرياض غب المطر وأرقق من ادمع المستهام⁴ ومن الرّاح الذي رُقِرَق⁵ بماء الغمام وهذا وصف أشعار المحدثين الذين تأخروا عن عصر الجاهلية وعن نأناة⁶ الإسلام إلى أيام ظهور الدولة العباسية فإنهم الذين أصبح بهم بحر الشعر عذبا فراتا بعد ما كان ملحا أجاجاً، وأبدعوا في المعاني غرائب أوضحو بها لمن بعدهم طرقاً فجاجا حتى أضحت روضة الشعر متفتحة الأنوار يانعة الثمار متفتحة الأزهار متسلسلة الانهار، فثمرات العقول منها تجتنى وذخائر الكتابة عن غرائبها تقتنى وكواكب الآداب منها تطلع ومسك العلم من جوانبها يسطع وإليها تميل الطباع وعليها تقف الخواطر والاسماع ولها ينشط الكسلان وعند سماعها يطرب الثكلان لما

¹ “Allah onun ruhunu temizlesin ve ihsanını ona bolca versin.”

² [العقيان من الذهب الخالص. يقال هو ما ينبت نباتاً وليس مما يحصل من الحجارة. صحاح. منه]
demektir. Taşlardan elde edilen altından farklı olduğu, bitkilerden elde edildiği söyleniyor: *Şiḡāḡ. Minhu.*

³ [Hamede, ateşin alevinin sönmesi: *Şiḡāḡ.*]

⁴ [Ham علی وجهه یهیم هیماً وهیماًناً. ذهب من العشق او غیره. وقلب مستهام، ای هایم. صحاح]
sevdalı demektir. Müstehâm kalp, aşka düşmüş olmuş kalptir: *Şiḡāḡ.*

⁵ [رفرقت الماء فرقرق، ای جاء وذهب. صحاح]

⁶ [نأناة في الرأى: اذا خلطت فيه تخلیطاً. صحاح]

لها من المرائن [59a] والتدبيح¹ وسطوع روائح المسك الأريج.² قال النبي صل الله عليه وسلم وإن من الشعر لحكمة. وعن عائشة رضي الله عنها أنها كانت تقول الشعر كلام فمنه حسن ومنه قبيح فخذ الحسن ودع القبيح.³ انتهى .

(4) Ve kâ'inātuñ emîr-i kelâmı Şeyh Nizâmî Mثنوا الله ثراه و جعل الجنة مثواه *Kitâb-ı Maḥzenü'l-Esrâr* da faẓîlet-i şî'r ü eş'ârda (6) buyurmuşdur ki, **meşnevi**:

قافیه سنجان کی علم در کشند
کنج دو عالم بسخن در کشند

(7) پیش و پس بارکه کبریا

پس شعرا آمد و پیش انبیا

(8) شعر بر آرد با میریت نام

⁵ کالشعراء امراء الکلام

Ve bu minvāl üzre nesc olınan (9) emşâlden bürîde bu maḳâldur ki dünyânun menba‘-ı enhâr-ı ‘ulûmı Mevlânâ Celâle’d-dîn-i (10) Rûmî’nün *Meşnevi*’ sinde mezkûr u meştûrdur. **Meşnevi**:

¹ [لتدبيح النقش والتزيين واصله من الديباج . منه] *Minhu*. "et-Tedbiç, nakşetmek ve süslemek demektir: *Minhu*."

² [الارج والاريج: توهج ریح الطيب. تقول: أرج الطيب بالكسر يارج ارجا وارجاء، اذا فاح. صحاح. منه] "el-Erece/El-erîc, [الارج والاريج: توهج ریح الطيب. تقول: أرج الطيب بالكسر يارج ارجا وارجاء، اذا فاح. صحاح. منه] güzel kokunun yayılması anlamına gelir. Kokunun yayılması durumunda söylenir. Muzarisi *ye'recu* mastarı da *erec* ve *erîc* şeklinde gelir: *Şîḥāḥ. Minhu*."

³ "Kuşkusuz şiir; en kalıcı söz, en tatlı nazm, belagattin en yüksek seviyesi, rivayet ve hitabette en güzel söz, iştimize dayalı sanatsal metinlerin akılda en kalıcı olanı ve bir sanat olarak sezgisel erdeme en çok örnek gösterilendir. Gerçekte şiir, değerli bir eşya/mal olsaydı saf altın olurdu, bitki olsaydı reyhan olurdu, yıldız olsa onun ışığı sönmezdi, pınar olsa suyu kurumazdı. Şiir, yağmurdan sonra yeşermiş bahçede bir tomurcukta kalan yağmur damlasından güzel, sevdalı âşığının göz yaşları ve bulut suyuyla iç içe geçmiş şaraptan da daha narindir. Bu tanım, Cahiliye ve Abbasi Dönemi'nde yetişen *Muhdesin* şairlerin şiir hakkındaki tanımıdır. Bu şairlerin etkisiyle şiir, acı ve tuzlu iken tatlı ve susuzluğu giderici bir niteliğe bürünmüştür. Onlar bu tanımla, şiire dair değişik ve farklı anlamlar meydana getirdiler. Böylece haleflerine geniş imkanlar ve yollar gösterdiler. Sonuçta da şiir bahçesi parlak ışıklarla, olgun meyvelerle, açmış çiçeklerle, çağlayan nehirlerle dolu bir yer haline geldi. İhtiva ettiği güzellikler süslü sanatlar, parıltılar ve güzel misk kokuları sayesinde ondan akıl meyveleri toplanır, garip hallerinden yazı malzemeleri toplanır, edebiyat yıldızları ondan doğar, ilim miski onun çevresinden yayılır, tabiat ona meyveler, zihin ve kulaklar onun için pür dikkat durur, uyuşuk olan onun sesiyle canlılık bulur, evladını kaybettiği için dertli olan kimse onu dinlemekle neşelenir. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: *Şüphesiz ki bazı şiirler hikmettir*. Hz. Aişe (r.a.)'nin de şöyle dediği aktarılmıştır: *Şiir bir sözdür. Onun güzel olanı da çirkin olanı da vardır. Sen güzel olanı al, çirkin olanını bırak*."

⁴ "Allah onun toprağını (yağmuruyla) sulasın ve cenneti ona yurt eylesin."

⁵ "Kafiyeli söz söylemede bayrak çekenler, her iki âlemin hazinesini söze çekerler. Ululuk makamında, önde ve arkada, önce peygamberler sonra da şairler gelir. Şiir kumandan olarak namını, adını duyurdu; çünkü şairler ifadenin emirleri (prensleri)dir." Şiirin kaynağı için bk.

<https://ganjoor.net/nezami/5ganj/makhzanolasrar/sh14> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

از کرامات بلند اولیا

¹ اولا شعرست و انکی کیمیا

Ve fenn-i inşâda üstâd-ı zamân ve muḳtedâ-yı (12) devrân H̱âce-i Cihân
'aleyhi'r-raḥmeti ve'r-rızvân, *Risâle-i Menâzirü'l-İnşâ*'da (13) efdâliyyet-i inşâda
şöyle ifâde eylemişdür ki: [59b] (1)

علم انشا کی معیار نقدبیاں سخن است اجل بضاعت ودانستن سره ء آن از ناسره ء² آجمل صناعت وازین است
کی قوافل قواعد علوم ادبیّه نازل حومه³ علم انشاست و کلل⁴ عرایس مخاطبات وحلل مخدرات مکاتبات بنقوش
احکام آن موشی وصاحب کتاب مثل اسایر ازدلائلترترجیح منشی بر شاعر یکی این گفته کی منشی حقیقی
در هر اقلیمی یکی یادواست یامطلقا نیست وشاعری کی بگفتن شعر قادر باشد وجود مراتب شعر را بنظر درایت
ناظر در هر بلده ء وناحیه ء وافرومتکاثرست ودلیل ثانی اینست کی نهال بال شاعر از نکبای نکبات
متواتر بالخاصّیه متکسر است وچمن خال منشی از احتیاج ملوک صاحب صولت بانصاب سحاب نعمت البتّه
منتضرو دلیل ثالث این کی حسام عبارت منشی کی مرصع بجواهر و زواهر کتابت واقسام استعارت باشد
در تحصیل مأرب ملوک چنان مؤثر است کی سواد کثرت کتابت نزد صورت تأثیرش ظلام [60a] ذوایب می
نماید با وجود خم وپیچ سطور بلاغت مواکبش پیچاپیچ⁵ سیوف قواضب بعینه صورت مخراق لاعب دارد ودلیل
رابع این کی ادیال کمال انبیا از غبار کفتن شعر میرا است وخارمذمت شعرا در کلین قرآن مجید ظاهر و پیدا و
تعلیق مذمت بر مشتق کی شاعر است دالست بر علیّت مشتق منه کی شعر است نزد علما ظاهر و باهر و هویدا
ست دلائل خامس این کی درر عبارات کتب آسمانی ودیعه ء درج شریف نثر است واین معنی اورا سبب مباهات
وفخر وشک نیست کی بوسائل این دلائل گوهر تاج قدر نثر رشک درّه بیضاء مهر ومحسود جوهر شب چراغ
⁶ بدر است انتهی .

¹ “Evliyâların büyük mucizelerinde, önce şiir sonra kimya gelir.”

² [Surre-i nâfiz u râ'ic, Fârsî'dür.]

³ [حومة القتال وعظمه وكذلك من الماء والرمل وغيره. صحاح] “Havmetu'l-kitâl, savaşın büyük bir kısmı anlamındadır. Aynı şekilde su, kum vb. şeyler için de kullanılabilir. *Şihâh*. ”

⁴ [Cem'-i iklîl tâc ma'nâsinadır.]

⁵ [سیف قاضب وقضیب القطاع جمعه قواضب. منه] “Seyfun kâdib ve Kadîb; keskin kılıç anlamındadır. Çoğulu kavâdib (şeklinde gelir). *Minhu*. ”

⁶ “İnşa ilmi, sözün açıklama gücünün değerini ve ayarını gösteren bir değerlendirme ölçüsüdür. En üstün maharet ve doğruyu yanlıştan ayırt etmenin en güzel sanatlarından biri olduğu, edebiyat ilimlerinin kurallarının, inşa ilmi (yazı veya ifade sanatı) alanında tam anlamıyla uygulanmasında yatmaktadır. Ve hitabet sanatlarının tacı, yazışma sanatının ilmî ve edebî bilgi elbiseleri hep onun (inşâ ilminin) süsleriyle tezyin edilmiştir. Ve *Meselü's-Sa'ir* kitabının sahibi (yazarı), münşinin şaire tercih edilme sebeplerinden biri hakkında şöyle demiştir: *Gerçek münşî, her memlekette bir ya da iki tanedir veya hiç yoktur. Ve şairlik, bir kişinin şiir söyleme yeteneğine sahip olmasıdır. Şiirin dereceleri her şehir ve bölgede bolca ve çeşit çeşit bulunmaktadır.* İkinci delil şudur ki, şairin hayal gücünün filizi, sık sık tekrar eden musibetler ve felaketlerin etkisiyle özel bir şekilde sürekli gelişir. Ve münşinin bahçesindeki yapraklardaki nakışların, heybet sahibi padişahlardan ihtiyaç duyulan nimet bulutlarıyla yeterli derecede umut halinde olmasıdır. Ve üçüncü delil şudur ki, münşinin ifadelerinin kılıcı ki kitabet ilminin parlak mücevherleri ile süslüdür ve istiarelerin parçalarının bulunduğu padişahların isteklerinin kazancı

(11) Ammā hışse-i kışsa-i şî‘r ü inşâdan bî-behre vü gâfil bu kemîne-i (12) bî-zehre vü bî-dil yanında ikisi dağı birbirinden zîbâ ve her (13) birisi ‘asel-i muşaffâdan aşfâ ve sükker-i mükerrerden ahlâ ve birbirinden [60b] (1) tatlu, ikisi dağı tâze vü ter sükkerî helvâdur ki leţâfetde birisi (2) âb-ı hayât ise biri kand-i nebâtdur ve dil-güşâlıkda biri ğıdâ-yı (3) rûh ise biri ser-mâye-i fütûhdur, keyfiyyet ü tefrîhde biri şarâb-ı (4) nâb ise biri yâķût-ı müzâb yâ dürr-i hoş-âbdur, şafâvetde (5) biri le’âlî-i manzûm gibi hoş-nümâ, biri cevâhir-i menşûre gibi pür-ķusn (6) ü behâdur, biri nihâl-i mevzûn-ı gülistân-ı belâgat ise biri (7) mîve-i nev-bâve-i bostân-ı feşâhtdür. Nitekim ‘ilm-i belâğatûn mümtâzı (8) bu kışşanûn bu beyitle keşf-i râzıdur. **Nazm:** (9)

ای دهانت ز لب و لب زدهان شیرین تر

¹ خنده شیرین و سخن گفتن از آن شیرینتر

(10) İkisi cem‘ olıcaķ ĥod yâ şî‘r ü ĥurmâ veyâ kand-i mükerrer veyâ ĥusn ü cemâlden (11) mürekkeb bir cism-i münevver ü rûh-ı muşavver olurlar ve birbirine duĥûl u ĥulûl (12) idicek şûretde cism ile cân gibi birliğe batarlar ve lezzetde ĥalâvetinden (13) birbirine yapışmış kand u nebât-ı leb ü dehân-ı cânâne dönerler [61a] (1) ve birbiriyle maĥlûṭ olıcaķ ĥam-güşâlıkda âb-ı şehâbla memzûc şarâb-ı nâba (2) ve feraĥ-fezâlıkda cevâķir-i zevâhir ile mümtezic lü’lû-yi hoş-âba beñzerler. (3) Ve bi’l-cümle, **li-münşi’ihî:**

Cihân u cân söze beñzer degüldür

Bularuñ ķanķısı şekker degüldür

gibi etkilidir ki katiplerin çoğunluğunun yazısı ve mürekkebinin siyahlığı, onun görüntüsünün etkileyiciliği yanında saçların siyahlığı gibi görünür. Belâgat satırlarının tüm kıvrımları ve incelikleri mahir bir savaşıncının elinde dönüp duran kılıcın hareketlerine benzer. Ve dördüncü delil şudur ki, bütün peygamberler ve onlardan sonra gelenlerin, şiir söylemenin tozuyla alakaları kalmamıştır ve şairlerin kınama dikenleri yüce Kur’an’ın gül ağacında aşık ve kınama ile aynı kökten türemiştir ki, bu şairdir. Ondan türediği ve onunla ilgili olduğu ki bu şiirdir, âlimler nezdinde açık ve aşık biçimdedir. Beşinci delil şudur ki, semavî kitaplardaki inci gibi ibareler ve mübarek inci kutularındaki emanetler nesirdir (nesir biçimindedir) ve bu mana, onun övünme ve gurulanma sebebidir. Şüphe yoktur ki bu delillerin vesileleri ile, nesrin itibar tacındaki inci güneşin yuvarlaklığıdaki aydınlığında kıskançlık ve ayın gece parlayan kıymetli taşıdaki cevherde hased olur.”

¹ “Ey ağız dudağından, dudağı ağızından tatlı (sevgili), gülüşü tatlı, konuşması onlardan tatlı...” Şiirin kaynağı için bk. <https://ganjoor.net/jami/divan/fateha-shabab/ghazal-jf/sh452> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

(4) Ammā faķīr-i ḥaķīr-i keşīrū't-takşīr anladugum budur ki şī' rle inşānuḡ (5) ikisi daḡı bir baḡrūn güherleri ve bir kānuḡ cevherleri bir dennūḡ (6) şarābları ve bir cāmuḡ bāde-i nāblarıdur ve ḡılāf-ı mezbūr (7) ve iḡtilāf-ı mezkūruḡ me'ālī ya nizā'-ı lafẓī ya ta' aşşub-ı 'örfidür. (8) Zīrā ki cumhūr-ı ḡükemā-i muḡaķķiķin ve kāffe-i 'ulemā-i müteķaddimīn-i mantıķıyyin şī' rūḡ (9) taḡdīd ü ta' rīf ve tersīm ü tavşīfinde dūrer-i kelām u ḡurer-i (10) peyāmılarını şöyle tarşī' ü tarşīf itmişler ki şī'r; kazāyā-yı muḡayyileden (11) mürekkeb ve muḡaddemāt-ı vehmiyye vü ḡayāliyyeden mecmū' u müretteb bir kıyās-ı (12) vehmiyyü'l-esāsdur ki terkīb ü tertībinden ḡāyet ü ḡarez, nefis-i sāmī' (13) ve dil-i müstemi' de ibdā' -ı te' şīr-i 'acīb ve iḡtirā' -ı keyfiyyet-i ḡarīb [61b] (1) ile ḡāḡ inķibāz u infī' āl ile inkisār-ı ḡāl ve ḡāḡ inbisāt u inşıraḡla (2) sūrūr-ı bāl virüp ḡāḡ bir kār-ı vācibü'l-edānuḡ muḡaddemāt-ı (3) müneffere ile edāsında ķaşır u muḡaşşır ve ḡāḡ bir kār-ı muḡarremün (4) fī' line taḡayyülāt-ı muraḡḡabe ile mübāşır kılıp ḡāşıl-ı kelām (5) şī'r, ḡāḡ mebd-i fī'l ve ḡāḡ mebd-i terk ü redd ve ḡāḡ (6) mebd-i rızā ve ḡāḡ mebd-i ḡışm u zıdd kılinur. Ol sebebdendür (7) ki hengām-ı ceng ü cidālde ve eyyām-ı ḡarb ü kıtālde (8) ve zamān-ı istimāḡet ü isti' ḡāfda ve āvān-ı istihāne (9) vü istihfāfda muḡaddemāt-ı mezbūreden mürekkeb olan (10) eş'ār ifāde itdūḡini ḡayri kelimāt müfid olmaz (11) ve fevā'id ü 'avā'id den ve şā'ir istifāde itdūḡini ḡayri mütekellim müstefid olmaz. (12) Zīrā ki tab' -ı insān umūr-ı muḡayyileye utū' u emyel ve muḡaddemāt-ı (13) muraḡḡabe ve müneffere taḡşīl-i matlūb te' şīrinde evlā ve ecmeldür [62a] (1) ve vezn ü kāfiyeden aşlā birin şart idüp kitāblarında (2) kayd u zabt ve şebt ü rabt eylemeyüp belki her birinūḡ vūcūbını nefy (3) ve lüzūma kavli nehy eylemişlerdür. ḡāyetü'l-emr müte' aḡḡirīn, Vezn ü kāfiye (4) tervīc-i şī'rde edḡal ve enfes-i insān kelām-ı mevzūn u muḡaffāya (5) emyeldür, diyū anlar tarīķine gitmemişlerdür. Eyle olsa el-ḡāletü ḡāzihi (6) inşā' 'add olınan fende muḡaddemāt-ı mezbūre ve muḡayyelāt-ı meşṡürenūḡ (7) şī'rde ri'āyetinden inşāda ri'āyeti zā'id ve şī'rūḡ te' şīrātından (8) inşānuḡ te' şīri mütezā'id ve vezn ü kāfiye lāzım olmayıcaķ (9) şī'rle inşānuḡ mü'eddāsı vāḡid belki şī'rle maḡlūḡ olunca (10) inşā rütbesi rütbe-i şī'rden mütecāviz ü müteşā'iddür (11) ve bu ma'nāya delīl-i zāḡir ü bāḡir budur ki, fenn-i inşā vü 'ilm-i imlā (12) maḡzān edevāt-ı kalem ü devāt ve mücerred a' dād u 'aded-i evrāķ (13) u midād ile taḡşīl ü tekmīl olunmaz. Belki efānīn-i 'ulūm-ı 'Arabiyye ve kavānīn-i [62b] (1) rūsūm-ı edebiyye mazbūt u maḡfūz olduḡdan şonra, münşī-i faşīḡ ü mümlī-i (2) belīḡ deryā-yı bī-kerān ve ķulzum-i bī-

pāyān-ı Kır'ān-ı 'azīm ve Furkān-ı (3) kerīm ile tamām āşinā ve kevākib-i şevākib-i āfitāb-ı merātib-i (4) eḥādīs-i şerīfe-i Seyyidü'l-enām 'aleyhi's-şalavātu ve's-selām (5) ile daḥı dil ü cānı rüşenā olup sefīne-i ḥātır-ı 'atırı (6) mecmū' a-i emsāl ve қаşā'id-i fuḫālā-yı 'Arab u 'Acem ve ḥazāne-i zamīr-i müniri (7) defīne-i nuḫūd-ı eş'ār ve fevā'id-i fuḫāḥā vü bülegā-yı Türk ü Deylem ve mir'āt-ı (8) ḳalb-i pāki meclā-yı nuḫūş-ı 'ilm-i ma'ḳulāt ü menḳulāt ve āyīne-i (9) 'akl-i derrāki şüret-nümāy-ı leṭā'if-i tevārīḫ ü ḥikāyāt, şandūka-i (10) sīnesi maḥzen-i cevāhir-i zevāhir-i ma'ānī vü bedī' ü beyān ve şimāḫ-ı (11) gūş-ı hūşı mevrīd ü menhel-i esālīb-i terākīb-i erbāb-ı tibyān (12) olup ve 'alā-hāzā sā'ir fūnūn-ı 'acibe ve cumhūr-ı 'ulūm-ı ğarībeden (13) ḥazḫ u naşībı olmaḫ lāzım olduğdan sonra ıstılāḥāt-ı erbāb-ı [63a] (1) bedāyi'-i şanāyi' ve muḥāverāt-ı aşḫāb-ı ṭaref-i ḥırefden daḥı ğāfil (2) ü zāhil gerekmez. Meşelā ḳazzāz u bezzāz ve sekkāk u ḥakkāk ve fellāḫ (3) u mellāḫ ve ḥaccār u neccār ve ḥammāl u cemmāl ve ğayr-u zālīke min ḥaulāi'l-emsāl, (4) birbiriyle ne ğüne münāzara vü müḥāvere ve ne veche mücādele vü muḳāvele (5) ider, külliyyen yāddāşt u ḥātır-nişānı ve ser-ğüzeşt-i kilik-i beyānı (6) gerekdür, tā ki münāsebetle eşnā-i inşā vü kitābetde ḳışran ve lübben, (7) lafzen ve ma'nen her birini yirlü yirinde irād eylemege ḳādir ola, tā ki kelimāti (8) zīb-i selāset ve ḥallī belāġat ve ziver-i berā'at ve ḥilye-i feşāḥatle (9) muḥallī olup maṭbū'-ı ehl-i ṭibā' olmağa ḳābil ola. Nitekim Müslim bin Ḳuteybe (10) ḥazretlerinden menḳuldür ki *Kitāb-ı Edebü'l-Kātibi* de ḥaḳḳ-ı kitābetde tarşış (11) ü tarşif itdügi binā-yı ma'nāda bu 'ibāretle taşriḫ itmişdür: 'Arabī: (12)

مَنْ لَمْ يَكُنْ عَالِمًا بِأَجْرَاءِ الْمِيَاهِ وَحَفَرِ قُرُصِ الْمَشَارِبِ وَرُؤْمِ الْمَهَالَى وَمَجَارَى الْآيَامِ فِي الزِّيَادَةِ وَالنَّقْصِ وَدَوَرَانِ الشَّمْسِ وَمَطْلَعِ النُّجُومِ [63b] وَحَالِ الْقَمَرِ فِي اسْتِهْلَالِهِ وَافْعَالِهِ وَنَصَبِ الْقَنَاطِيرِ وَالْجُسُورِ وَالذُّوَالِي وَالنُّوَاعِيرِ عَلَى الْمِيَاهِ وَحَالِ ادْوَاتِ الصَّنَاعِ وَدَقَائِقِ الْحِسَابِ كَانَ نَاقِصًا فِي كِتَابَتِهِ.¹

Ammā nazm-ı қаşā'id ü eş'ārda (4) bu ḳadar istibşār ve bu deḡlü istihzār lāzım u müteḥattim deġül idügi (5) ind-i ehli'l-i'tibār, ma'lūm ve kütüb-i ḳavden mefhūmdur. Ol cihetdendür ki (6) mā-teḳaddemden diyār-ı 'Arab 'ulemāsi ve memālik-i 'Acem fuḫālāsi 'ilm-i inşāya (7) i'tinā vü i'tibār idüp envā'-ı resā'il-i cemile ve eşnāf-ı ḥuteb

¹ “Su akıntıları ve pınar yataklarının kazılması, derin çukurların oluşturulması; günlerin artıp eksilme seyri, güneşin döngüsü, yıldızların çıkış yerleri, ayın görünmesi ve halleri; su üzerinde köprü, kemer ve kuyu çarkı yapımı ve meslek erbabının kullandığı araç ve hesap incelikleri konularında bilgi sahibi olmayan (katipler), katiplik mesleğinde eksiktir.”

u resā' il-i (8) celīle ve maḳāmāt-ı fā'ika-i ğarībe ve münāzarāt-ı rā'ika-i 'acībe (9) ve tevārīḥ-i mülük-ı māziye ve mesālik-i memālik-i büldān-ı nā'ibe ve her (10) bābdan mükātebāt-ı faṣīḥa ve muḥātabāt-ı belīḡa vü ṣaḥīḥa inṣā (11) vü imlā eylemişlerdür ki ḥālen beyne'l-eṣrāfü'l-enām ve a' lāmü'l-kirām (12) mütedāvil ü mütenāvil ve makbül ü müsta' meldür. Ve ol memāliküḡ selāṭin ü (13) ḥavāḳin ve vüzerā vü ümerāsı zamānlarında olan münşilere küllī iclāl [64a] (1) ü ta' zīm ve i' zāz ü tekrīm idüp sā'ir mevālī-yi 'izām ve ahālī-i (2) kirāma idegeldükleri ḥürmet ü ri'āyetlerini anlar ḥaḳḳında daḡı mebzül (3) u maṣrūf ve e' inne-i ḥuyül-i ḥüsn-i ḳabüllerini anlar cānibine müšennā vü ma' tūf (4) eylemişler. Nitekim kütüb-i tevārīḥde meštūr ve elsine-i şüyüh-ı rüzgār-dīdelerde (5) mezḳürdür. Ammā diyār-ı Rüm-ı sa' ādet-mersūmuḡ (6) ¹ حفظها الله الملك القيوم عن هجوم قدوم اهل الشوم الى وقت اليوم المعلوم (7) egerçi kim 'ulemā vü fuṣalāsı selāṭin-i Āl-i 'Oṣmān ² ابد الله سلطنتهم الى آخر الزمان (8) ḥazretlerinüḡ eyyām-ı devletlerinde ve hengām-ı sa' ādetlerinde (9) faẓl u kemāle raġbetleri vāsıtasıyla ve ehl-i faẓilet ü efḍāle (10) ri'āyetleri rābıtasıyla mevālī-i 'Arab'dan mütefevviḡ u māhir ve ehālī-i (11) 'Acem'e baḡṣ ü cedelde her cihetden ğalebeye ḳādir olagelmişlerdür, nitekim (12) ehl-i inṣāfa ḡafī ve muḥtefī degüldür. Ol cihetdendür ki ekṣer efāzıl-ı 'ulemā-i 'Arab (13) u 'Acem ve aġleb emāşil-i fuṣalā-i Türk u Deylem gerçi kim, **mıṣrā'** : [64b] (1)

Degme bir nesne ile kişi vaṭandan çıḳamaz

Ve lākin anlar kendü vaṭanlarından (2) rıḫlet idüp, **mıṣrā'** :

Göñül ugrandı ğama beyt-i ḥazenden çıḳamaz

(3) dimeyüp niçesi beytinden belki ehl-i beytinden müfāraḳat ve hicret (4) idüp merzbūm-ı diyār-ı Rüm'a gelüp istifāde-i faẓl u kemāl (5) ve istifāza-i inṭizām-ı aḫvāl ve istiḫşāl-i manşib u cāḡ ü (6) māl içün gelüp tavaṭṭun ve ḳarārı iḡtiyār eyleyüp küllī i' tibār bulmuşlardur. (7) Ḥālen daḡı ṭarīḳ-i mezbur vech-i ma' hūd üzre meşhūd-ı aṣḡāb-ı şuhūd idüġi (8) zekī vü ğabīye hafī vü ḡabī degüldür. Ammā ki bu zamāna gelince şadr-ı sa' ādet (9) ve pāye-i vezārete ve maḳām-ı ri'āyet ve terbiyet-i ehl-i

¹ “Melik ve Kayyum olan Allah onu kötü kişilerin hücumundan malum güne (kıyamete) kadar muhafaza etsin.”

² “Allah saltanatlarını kıyamete kadar daim eylesin.”

faẓīlete kadem (10) başan erbāb-ı devletün egerçi ba‘ zısı mekādīr-i nāsı teşhīs ü ta‘ yīn (11) ve merātib-i e‘ālī vü edānīyi temyīz ü tebyīn idüp muktezā-yı‘ ilmleriyle (12) ‘āmil ve terbiyet-i e‘ālīye mā’ il olmuşlar lākin ekseri kem-‘ ayār ve nākışū’l-i‘ tibār (13) olup cüll-i himmetleri taḥṣīl-i müzahrefāt-ı ‘ālem-i fānīye mebzūl [65a] (1) ve zātları ‘ ilm ü faẓīlet ve kemāl ü ma‘ rifet menāşıbından ma‘ zül olmağın (2) şınā‘ at-ı kitābetinden ‘ ibāret ve fenn-i inşā ne māhiyyet idügin (3) īkân u iz‘ ān itmeyüp bülegānuñ telfīḳ-i ‘ ibārāt u tenmīḳ-ı isti‘ārāt (4) ve ta‘ did-i escā‘ ve tekṣīr-i efzā’ ların şarīr-i bāb ve ṭanīn-i zübāb (5) ḥayāl idüp ve ehl-i imlānuñ dürrer-i ğurer-i itnāb u īcāzından ve cevāhir-i (6) zevāhir-i ḥaḳīḳat u mecāzından yanlarında ḥar-mühre kıymetdār, belki biḡ (7) ḥayāl-i ḥāṣṣa bir şebēh alınsa aşşılı bāzār şanup ve ba‘ zısı fenn-i şī‘ r (8) ü inşādan bī-behre vü bī-naşīb olduğundan ğayrı ğarīb ü ‘ acībdir ki (9) الجاهل عدو لما جهل¹ muktezāsı üzre ‘ adāvetinden münşī ve şā‘ irün (10) her birin kelāmında ğayr-i muşīb ve neşr ü naḫmlarını tevḥīd ü na‘ t ise (11) daḡı ma‘ īb anlayup belki şā‘ iri kāfir ve münşī’i sāḡir, meddāḡı heccāv (12) u sebbāb ve dā‘ īyi müfterī vü kezzāb mülāḡaḡa idüp ve ol (13) ḡavm-i şerīf ve reḡt-i vācibū’ t-teşrīfe izḡār-ı buġz ve ‘ adāvet [65b] (1) ve ḡaṣd-ı izlāl u ihānet eylemegin şınā‘ at-ı inşā mānend-i ‘ Anḡā verā-yı (2) Ḳāf-ı ‘ ademde mekân ve ehl-i imlā mişāl-i ehālī-i kīmyā vü sīmyā ‘ uyūn-ı (3) a‘ yān-ı zamāndan nihān olmuş ḡamām-ı escā‘ hümā-yı felek-peymā gibi göge (4) uçmış ve midād-ı devāt-ı nāḡım-ı fīḡarāt mā-i ḡāh-i ‘ amīḡ gibi yire geḡmış, (5) nuḡūd-ı leṡā’ if-i ihām ve ibhām-ı zebān-ı ḡāme ve ṡab‘ -ı kātibde derāḡim-i li’ām (6) gibi ma‘ ḡūd u meşdūd ḡalmış ve bütün mekātibden ḡasenāt-ı terşī‘ (7) ü tecnīs kīse-i kirāmdan derāḡim ü dīnār gibi maşrūf ü mefḡūd olmuş (8) ġitmiş idi. Ammā الحمد لله (9) ki ebvāb-ı sābıḡa-i mezbūre ve muḡaddemāt-ı (10) mārre-i mesfūrede zīkr-i cemīli mūrūr u ‘ ubūr iden ve vaşf-ı cezīli (11) mezkūr u meşṡūr olan Ḥāzret-i Vezīr-i A‘ ḡam ve cenāb-ı düştūr-ı mūkerrem (12) ḡazretleri ki ol ebvābda zīkr (13) olınan evşāf-ı fā’ika ve a‘ ṡāf-ı lāyīḡası deryā-yı zāḡirden [66a] (1) ḡaṡre vü dürrer ve seḡāb-ı māṡardan reşḡa vü dürrer ve merātib-i a‘ dāddan (2) merre vü kerre ve ġülistān u bostāndan berg-i terre ve

¹ “Cahil insan, cahili olduğu şeye düşmandır.”

² “Bizden tasayı gideren Allah’a hamd olsun. (Fâtır, 34) Ve bizi ve zamanın önderlerini fitnelerin ayıplarından kurtarsın.”

³ “Allah ömrünü daim etsin ve kadrini yüce kılsın.”

āfitāb-ı (3) ‘ālem-tābdan şu‘ā‘ u zerre degüldür, maḥall-i şadr-ı vezāret-i ‘uzmāya (4) rūḥ bedene ḥulūl ider gibi duḥūl ve maḥ‘ad-ı şadāret-i devlet-i kübrāya (5) hümā semāya ‘urūc ü şu‘ūd ider gibi çıḳup cülūs u ku‘ūd (6) ideli aḥvāl-i ‘ālem tamām nizām ve umūr-ı cumhūr-ı benī Ādem, kemā-yenbaḡi intizām (7) u faẓl u kemāl küllī rā’ic ve ehl-i ‘avārif kemāl mertebe maḥzūz u mübtehic olmuşdur. (8) **Li-münşi’ihî:**

Ser-i şadr-ı sa‘ādetde geḳüp tā ol cülūs itdi
Birez bu mürde dünyānuḡ oturdı yirine cānı (9)

‘Adālet neydüḡin Nūşirevān anlardı fi’l-cümle
Bu devre irişüp görse bu idrāki bu iz‘ānı (10)

Bi-ḥamdi’llāh anuḡ devrinde ḳaḳ şīr ü şeker gibi
Alışdı şer‘-i pāk-i Aḥmed ü ḳānūn-ı ‘Oşmānī (11)

Ḥarāb dehri şeh devrinde ta‘mīr eyledi yap yap
Bi-ḥamdi’llāh vezīrin şimdi buldı Rūm sulṫanı (12)

Aḡa beḡzer vezīr-i kār-dān hīḳ gelmedi dehre
Ḳuraldan pādīşāh-ı lem-yezel dīvān-ı imkānı (13)

Vāḳı‘ā merāsım-i ‘adālet ve levāzım-ı siyāset ve mühimmāt-ı ri‘āyet-i [66b] (1) ra‘ıyyet ve devā‘ī-i umūr-ı salṫanat ve mu‘āvenet ü mu‘āzadat-ı (2) vüzerā vü ümerā ve mülātefet ü mülāyemet-i fuḳarā vü zu‘afā ve iḥsān u in‘ām-ı (3) ‘asākir-i İslām’ı ve ilbās ü it‘ām-ı erāmil ü eytāmı bi’t-tamām ve’l-kemāl ikmāl eyledükden şonra mevālī-i ‘izāma (4) bir mertebede raḡbet ve ehālī-i kirāma bir dā’irede ‘ināyet ü ḥimāyet (5) ve erbāb-ı şī‘r ü inşāya ve aşḫāb-ı nazm u imlāya bir vechle luṫf u himmet (6) ve bir hayşıyyet ile ‘izzet ü ḥürmet eylemişlerdür ki ekşer fuẓalā vü ‘ulemā nām-ı sa‘ādet-(7) fercāmıyla ibtidā vü itmām itmek içün nuḳūd-ı şaḫīḫü’l-‘ayār-ı i‘mār-ı girān-bahālarını (8) dürer-i ḡurer-i te’lifāt-ı ḥasene ve ıslāḥ u izāḥ-ı taşnīfāt-ı müstaḥseneye (9) mebzūl u maşrūf idüp bir mertebe iştiḡāl iderler ki dā’imā ellerinde (10) olan, **mışrā’**:

Ḳalemüḡ rāh-ı edeb içre başı ayağıdır

Ve her biri ‘inān-ı (11) semend-i tab‘-ı sühan-serālarını izhār-ı rumūz-ı ḥaḳā’iḳ ve iş‘ār-ı künūz-ı deḳā’iḳ (12) şavbına ve icrā-i yenābī‘-i kemāl ve ihyā’-i mevāt-ı faẓl u efdāl semtine (13) müteveccih ve ma‘tūf kılmışlardır, benānlarında olan ḥāme-i beyānlarının, [67a] (1) **mıṣrā’** :

Dili anuḳün eyā ḥāce ‘ulūm ırmağıdur

Vāḳı‘ ā, **li-münṣi’ihī**:

Himmet-i erbāb-ı devletdür kılan toprağı zer (2)

Kımyāger yok yire iksire ‘ömrün şarf ider

Ḥuṣūṣan erbāb-ı inṣā (3) vü imlānuḳ ol demden ve ol ‘ālemden berü tā bu zamāna gelince zebān-ı kalemli mecrā-yı āb-ı ḥayāt (4) ve ma‘şara-i ḳand u nebāt ve küvāre-i ‘asel-i muṣaffa ve maẓhar-ı ¹ يخرج من بطونها شراب مختلف الوانه فيه شفا (5) ‘dur. Belki ḥāme bir ḥālī-derūn-ı aḥres ü lāl iken terbiyetleri ile faṣīḥ-zebān-ı nātıḳ-ı belīg ve ebkem ü bī-maḳāl iken Ebu’l-Esbağ’dan (6) enṭaḳ ve Ebu’l-Esved’dan efṣaḥ şāḥib-i teblīğdür. Ḥibrleri tibrden ve devātları (7) sā’ir edevātdan enfa‘ u aḥsen, maḳāleleri pür-ḥāl ve risāleleri levḥ-i maḥfūz u mübeyyen, (8) ḥāmeleri ve nāmeleri cehl-i mürekkebdan maşūn ve ‘ilm ü faẓiletle memlū vü meşḥūn, zebānları (9) tīz, sühanları ḥikmet-āmīz, şarīr-i kalemli şadā-yı ‘ūd ve nağme-i rebāb gibi ḥāl-engīz olmuştur. (10) Ḥulāṣa-i kelām ve feẓleke-i merām budur ki, fuẓalā-yı merzbūm-ı diyār-ı Rūm bi-‘avni’llāhi’(11)-meliki’l-ḥayyü’l-ḳayyūm şimdiki eyyāmda mergūb-ı enām olan ‘ulūm u rūsūmda ḥattā (12) ḳavā’id-i imlā-yı mükātebāt ve fevā’id-i inṣā-yı muḥāṭabāt belki taḥrīr-i şukūk ü ḥücece ü sicillātda (13) sā’ir ṭavā’ife tamām ḡalīb olup maẓhar-i ḳavl-i sa‘ādet-meşḥūn-ı ² الم غلبت الروم فى ادنى الارض وهم من بعد غلبهم سيغلبون ³ والله الامر من قبل ومن بعد و يومئذ يفرح المؤمنون (1) vāḳı‘ olmuştur ve (2) *el-ḥamduli’llāhi tebāreke ve te‘ālā*, Ḥaḳ celle ve ‘alā’nuḳ (3) bu ḳadar luṭf u

¹ “Onların karınlarından, farklı renk ve çeşitlerde şerbet (kıvamında bir sıvı) çıkar ki onda insanlara şifa vardır.” (Nahl, 69)

² “Elif-lām-mīm. Rumlar yakın bir yerde yenilgiye uğradılar. Fakat onlar bu yenilgilerinden sonra birkaç yıl içinde galip gelecekler.” (Rûm, 1-3)

³ “Eninde sonunda Allah’ın dediği olur. O gün müminler Allah’ın yardımını sebebiyle sevinecekler.” (Rûm, 4)

‘ināyeti ol şāhib-i sa‘ādetün netice-i himmetidür. Hattâ bu risāle-i perîşân-maḳālenün (4) daḥı cem‘ u tertîbi ol naḥlün temresi ve ol şecerenün semeresi ve ol bâḡun (5) çemeni ve ol rāḡun semeni ve ol dürcün dürri ve ol burcun dürresidür, (6) yoḥsa bu ḥaḳîr-i keşîrû’t-taḳşîr gibi küng ü lâlün ma‘rifet ü kemâl olacaḳ maḳāle ne mecālî vardur, (7) fî-nefsi’l-emr, **li-münşi’ihî**:

Türābı altun iden himmet-i erbāb-ı devletdür

İl içre şāyi‘ olan kîmyā andan ‘ibāretdür (8)

Hālen, hemān ‘an-şamîmi’l-bāl bi’t-tazarru‘ ve’l-ibtihāl, **li-münşi’ihî**: (9)

Hudâ’dan isterem kim dünya tırdukça riyāsetde

Olup dā’im iḳāmet ide ol şadr-ı sa‘ādetde

(10) Risāle taḥrîr ve maḳāle taḳrîr olındı. Lākin zamîr-i münîr-i efāzıl-ı kirām ve ḥātîr-ı ‘ātîr-ı e‘ālî-i (11)‘izām ve zîhn-i vaḳḳād-ı aşḥāb-ı şafâ ve ṭab‘-ı naḳḳād-ı ḥullân-ı vefāya ve ‘uḳûl-i ‘ayb-(12) cūyân-ı zamân ve efhām-ı ḥarf-gîrân-ı devrāna pûşîde vü maḥfî ve mestûr u muḥtefî buyurılmaya ki, (13) evrāḳ-ı tâliye ve şuḥuf ü elvāḥ-ı âtiyede merḳûm u mestûr olan şuver-i mekâtib tedvîn olup [68a] (1) yazılıp çizilmek münāsib degül idügi ma‘lûm-ı zevî’l-merâtib olduğı bu kemînenün yanında daḥı (2) zāhir ü bâhirdür. Zîrâ ki ḥîn-i şudûr u ısdârda inşâ vü imlâ sâḳıṭ-ı ‘anî’l-i‘tibâr idi (3) ve bu ‘ilme raḡbet henüz şöḥret buldı. Nitekim muḳaddemât-ı sālifede ‘ârif-i zevî’l-ma‘ârif (4)‘ayân u beyân olınmış idi. Ol cihetden ifāde-i merāmı icāde mümātele ve teḥzîbde müsāhele olınurdu. (5) Lā-büd terkîb ü taḥrîrleri pür-za‘f u fütûr ve tertîb ü taşvîrleri māl-â-māl pür-ḥaṭâ vü ḳuşûr (6) olmuş idi ammâ çünki المامور معذور kelām-ı meşhûrdur, imtişāl olup (7) ba‘zısı künc-i ḥâne ve küçe-i vîrānede nesyen mensiyyen ḳalınmış iken aḥlāḳ-ı evrāḳdan ve müsevvedât-ı (8) mülḳâtdan taḥrîr ü taşvîr ve ba‘zısı mecmû‘a-i ğayr ve zahr-ı kitâb-ı ğarîr ü zāhir cem‘ olup (9) ḥiyāz-ı kümûndan riyāz-ı bürûze ibrâz olındı. Erbāb-ı kerem ve aşḥāb-ı ḥasen şimden (10) ber-muḳteżâ-yı, **şî’r**:

¹ “Emir altında olan (memur) ma’zurdur (mazeretlidir). Allah, bağışlayıcıdır.”

اقبل معاذير من يأتيك معتذراً
ان برّ ذلك فيما قال او فجراً¹

mercū (11) vü me'mül ve mütaẓarri' u mes'üldür ki vāḳi' olan hefevāt ü taḳṣirāt
bende-i ḥaḳīr-i müvāziyyü'n-naḳīre (12) ezyāl-i 'afv ü safḥ mesbül ü mesdül
buyurılmağa 'ināyet olına, tā ki anların daḥı defātir-i a'māl (13) ve devāvin-i
ḥasenāt-ı ef' āline şevāb-ı cezīl ve ecr-i cemīl merḳūm u mersūm ola. **Mısrā'**:

² هرکسی ان درود عاکبت کار کشت

Li-münşi'ihī:

Bu imiş baña rūzī mā-sebaḳdan
Begenmezsen sen artuḳ iste Ḥaḳ'dan

Hep eylik ummasun ādem beşerden
Çü dehri Ḥaḳ yaratdı ḥayr ü şerden

³ والله اعلم بالصواب واليه المرجع والمآب

[68b] (1) Ḥazret-i Vezīr-i A'zam-ı Ma'hūd *edāma'llāhu 'umrehu ilā-vaḳti'l-yevmi'l-mev'ūd* (2) Medrese Binā İdicek Cenābına Şunılan 'Arz-ı Ḥāl Şüretidür.

(4) ⁴ كنت كنزاً مخفياً فأحببت ان اعرف فخلقت الخلق لاعرف (3) Allāhu tebāreke ve te'ālā ki
muḳteẓāsınca leṭā'if-i kūnūz-ı celāl u cemāl-i zātın (5) ve şerā'if-i rumūz-ı esmā vü
şifātın maḥlūḳātına ta'lim ü tefhīm idüp (6) ol sebeble elsine-i zümre-i mele-i a'lāda
ve efvāh-ı gürūh-ı maḳām-ı ednāda (7) envā'-ı meḥāmid-i celīle ile mevşūf u mezkūr
ve ecnās-ı medā'ih-i cemīle ile (8) memdūḥ u meşḳūr olmağıçün icād-ı bünyād-ı zemīn
ü āsmānı ve zātü'l'imād-ı (9) refī'ü'l-evtād-ı kevn ü mekānı murād idinüp بدیع السموات

¹ “İster yalan söylesin ister doğru, sana özür dileyerek gelen kimsenin özürlerini kabul et.” Şiirin kaynağı için bk. <https://www.aldiwan.net/poem24693.html> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

² “Nihayet, herkes ektiğini biçer.” Şiirin kaynağı için bk. <https://ganjoor.net/hafez/ghazal/sh80> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

³ “En doğrusunu Allah bilir. Dönüş ve varış O'nadır.”

⁴ “Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi diledim. Bunun için (beni bilmeleri için) yaratıkları yarattım.” (Yılmaz, 2013, s. 396)

emrince kemîn-i kûmûndan (11) çıkarup minaşsa-i bürûzda izhâr ve mümkün-i ‘ademdem ihrâc itmekle şahrâ-yı (12) vücûdda nûmûdâr eyleyüp kûbbe-i ‘arş-ı mu‘azzam ile sâ’ir kûbâb-ı eflâki [69a] (1) ve eḳālîm-i seb‘aya mûnḳasım olan ferş-i ḥücrât-ı kûrre-i ḥâki bir ders-ḥânelü (2) ve on beş ḥücrelü medrese-i ‘âlîye ve mu‘allim-ḥâne-i müte‘âlîye eyleyüp (3) ber-muḳteżâ-yı âyet-i refî‘ü’r-rütbet-i ḳlâḥa 2 ve ḥâzret-i Âdem (4) *şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem*’den elyaḳ u aḥrâ ve efḳal u evlâ kimesne (5) olmamağın aḳa tevciḥ ü ta‘yîn idüp 3 *واذ قال ربك للملائكة اني جاعل في الارض خليفة* (6) ḥasebince ol mu‘allim-ḥâneye ḥalîfe ve ol medreseye (7) müderris şâḥib-i vazîfe idüp ber-müceb-i naşş-ı kerim-i vâcibü’t-tekrîm-i (8) *يا آدم انبئهم باسمائهم* 4 gürûḥ-ı mele-i a‘lâ ve melâ’ike-i ‘arş-ı mu‘allânü (9) her birini aḳa tilmîz-i şâḥiḥü’l-‘ayâr ve şâkir ü laṭîfû’l-i‘tibâr ḳılmışdur. (10) Ol Allâh’dan dilegüm budur ki sulṭânüm *وجعل كسميه علي* ḥâzretlerinüḡ mânend-i medrese-i ‘âlem-binâ ‘ömr ü devletini (12) muḥkem ve esâs-ı ḳadr u rif‘atini pâydâr u üstüvâr ve mebnâ-yı dâd (13) u ‘adâletini cihân ṭurduḳça dâ’im ü ber-ḳarâr eyleyüp evrâd-ı sa‘âdet-i [69b] (1) dâreyni elsine-i fuḳalâ-yı enâm ve efvâḥ-ı ‘ulemâ-i kirâmda ders-i lâzimü’l-edâ (2) ve vazîfe-i ta‘lîm-i vâcibü’l-ḳazâ gibi ‘alâ-merre’d-dühûr ve’l-eyyâm ve kerre’s-şühûr ve’l-‘avâm (3) mezkûr olmasın lâzım u mühim belki mâ-dâmetü’s-semevât (4) ve’l-arz menḳûl u meşṭûr olmasın zimmetlerine vâcib ü farz eyleye (5) ve bu bâbda sebe-i icâd-ı ḥân-ḳâḥ-ı ‘âlem ve efḳal u ekmel-i eşref-i benî Âdem (6) mes‘ele-âmûz-ı esrâr-ı ‘âlem-i ḡayb ve meş‘ale-efrûz-ı *ذلك الكتاب لا ريب* 6 mazḥar-ı maḳâl-i ferḥunde-fâl-i 8 *ان هو الا وحى يوحى* (8) encâm-ı sa‘âdet- (8) *وما ينطق عن الهوى* 7 ve nazargâḥ-ı kelâm-ı sa‘âdet- (8) *كنت نبيا وادم بين الماء والطين* 9 ve (9) mu‘allim-i ta‘lîm-ḥâne-i *غيث الجود والفضل والكرم وسحابها* (10) 11 *أنا مدينة العلم وعلى بابها* 10 *علم الاولين والآخرين*

¹ “O, göklerin ve yerin eşsiz/örneksiz yaratıcısıdır; bir şeyin olmasını dilediğinde ona ‘Ol!’ der, hemen oluverir.” (Bakara, 117)

² “Ve Âdem’e bütün isimleri öğretti.” (Bakara, 31)

³ “Hani Rabbin meleklere, ‘Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım.’ demişti.” (Bakara, 30)

⁴ “Ey Âdem! Bunların isimlerini onlara bildir.” (Bakara, 33)

⁵ “Allah onu yüce bir mekâna (makama) yükseltsin ve adaşı Ali gibi velî (Allah’a dost) eylesin.

⁶ “İşte kitap; onda asla şüphe yoktur.” (Bakara, 2)

⁷ “(O), kişisel arzularına göre de konuşmamaktadır.” (Necm, 3)

⁸ “O (size okuduğu), kendisine indirilmiş vahiyden başka bir şey değildir.” (Necm, 4)

⁹ “Adem su ile çamur arasında (balık durumunda) iken ben peygamberdim.” (Yılmaz, 2013, s. 397)

¹⁰ “(Benden) önceki ve sonrakilerin bilgileri bana verildi.” (Yılmaz, 2013, s. 653)

¹¹ “Ben ilmin şehriyim, Ali ise kapısıdır.” (Yılmaz, 2013, s. 128)

(12) cenābına ¹ اعني خاتم النبيين ورسول رب العالمين صلى الله عليه وسلم ما حرك القلم ورقم الرقم sa' ādetlū sulṭānum صدره رفع الله قدره وشرح صدره (13) ḥazretlerinün dünyevī ve uhrevī murādātını şefī' u müşeffī' ve mecmū'-ı [70a] (1) mühimmātında hādī-i müttebi' idivirüp Firdevs-i cinān ve Ravza-i (2) Rıẓvān'da enbiyāsına cār ve ḥāmis-i çār-yār ve Ḥazret-i (3) Alī Velī ile hem-sāye vü hem-civār eyleye, āmin. **Beyt:** (4)

Dünyā vü āhiretde murādātını virüp

Yā Rabb eyle cümle du'āsını müstecāb (5)

Du'ā-yı devlet-i dāreyn mezkūr u meşūr olduğu üzre edā vü mü'eddī (6) kılındukdan sonra ḥāk-pāy-ı kīmyāsāye ki kuḥl-ı cilā-yı dīde-i aşḥāb-ı enẓār (7) ve tūtiyā-yı nūr-efzā-yı 'uyūn-ı a' yān-ı dār u diyārdur, **beyt:** (8)

Ayağuş tozına kim tūtiyā-yı dīde-i cāndur

Yā kuḥl-ı rüşenā-yı nūr-baḥş-ı 'ayn-ı a' yāndur (9)

Mısrā' :

Ma' rûz-ı bende-i der-i devlet-penāh olan

budur ki bu dā'ī-i (10) sâ'ī-i kemīne ve çāker-i sa' ādet-ḥāh-ı kem-terīne, evāḥir-i zamān-ı tūfūliyyetden evā'il-i (11) āvān-ı kühūlete irince 'ömr-i 'azīz-i girān-māyesin ki bir sâ'atine memālik-i 'ālem mu'ādil, (12) belki bir ānına dünyā vü mā-fīhā mūmāşil degüldür, ḥuşūşan şol eyyām-ı 'unfuvān-ı şābın (13) ve hengām-ı devrān-ı cūvānī pūr-şitāban ki anda 'ayş-ı 'ahd-i cūvānī pūr-şevk [70b] (1) ü ḥālet ve 'işret-i mehd-i zindegānī pūr-zevk ü ḥalāvet idi. **Beyt:** (2)

Şevk-i cūvānī ile gönül kām-rāndı

Demler o demlerdi zamān ol zamāndı

(3) Bahār-ı gülzār-'izār-ı bīm-i tīre-i pīrīden henüz perde-i kīrīde degül, 'arız-ı (4) 'avārız-ı inḳılābdan dahı ḥabāb-ı müşk-i nābda, **naẓm:** (5)

¹ “Cömertlik, fazilet, kerem yağmuru ve bulutu; bununla peygamberlerin sonuncusu, âlemlerin Rabbinin Resulünü kastediyorum. Allah ona kalem hareket ettiği ve rakamı yazdığı müddetçe salât ve selâm eylesin.”

² “Allah onun kadrini yüceltsin ve gönlünü ferahlatsın.”

Ser-sebz idi henūz semenzārda çemen

Açılmamışdı bāğ-ı ‘izār içre yâsemen (6)

Levh-i ruhsārda sūre-i ve ‘l-Ley/ meštūr ve şaḥīfe-i serden naqş-ı ¹ واشتعل الرأس شيئا (7) mehcūr idi. Muşḥaf-ı dīdārda esrār-ı ² يولج الليل في النهار gün gibi (8) zāhir ü bāhir ve cerīde-i ‘izārda āyet-i ṭavīlū’z-zeyl-i ³ يولج النهار في الليل (9) rūşen ü mübeyyen idi. **Beyt:**

Ḥaṭṭ-ı siyeh ü şafḥa-i ruḥsār münevver (10)

Nev-rūz idi olmışdı şeb ü rūz ber-ā-ber

cümlesin iştigāl-i faẓl (11) u ma‘ārif ve taḥṣīl-i kemāl u ‘avārif e beẓl ü şarf eylemişdür. Anuḡ gibi (12) demde ekşer ebnā-yı ‘ālem ve aḡleb evlād-ı benī Ādem ‘ayş u nūşda (13) ve cūş u ḡurūşda ve demde ‘ālemde olmak müceb-i ḡaleyān-ı rūḡ-ı [71a] (1) ḡayvānī ve muḡteẓā-yı meyelān-ı nefis-i emmāre-i insānī ve müsted‘ā-yı şūr (2) u şevḡ ü eyyam-ı cūvānī iken kemīne-i dā‘ī, bi-ḡamdi’llāh ve minnehu, keşrete düşsem (3) iḡtilāṭum efāẓıl-ı eşrāf-ı rūzgār ve inbisāṭum emāşıl a‘yān-ı şehir (4) ü diyār ile e‘ālī-i mevālī-i i‘zām-ı dehrden telemmūze heves ile ekşer ekārim-i pūr-mekārim-i (5) ahālī-i‘aşra irişüp şehd-i faẓllarından telezzūze dest-res müyesser (6) olup mümkün oldukça eşref-i evkāṭ müdārese vü müzākere-i iḡvān-ı (7) bā-şafā ile mūrūr ve aḡleb sâ‘āt muḡāvere vü münāzara-i ḡullān-ı bā-vefā ile (8)‘ubūr iderdi. Erbāb-ı hevā vü beṭālet ve aşḡāb-ı sevdā vü muḡālaṭat ile (9) muvāneset ü muḡārenet ve muşāḡabet ü mu‘āşeretden küllī perhīz ü tamām (10) iḡtirāz olunurdu ve eger ki künc-i ‘uzletde ḡūşe-nişīn ve kūşe-i vaḡdetde (11) bir kümūnda der-kemīn olsam enīsüm kütüb-i muşannife-i e‘imme-i dīn ve celīsüm şuḡuf-ı mü‘ellife-i (12) ecille-i ehl-i yaḡīn, hem-dem ü hem-zebānum ḡalem-i faşīḡū’l-lisānum ve mūnis-i dil ü cānum (13) raḡam-ı şaḡīḡū’l-beyānum, maḡbūb-ı nāzenīnüm ebkār-ı efkārüm ve maṭlūb-ı nāzūk [71b] (1) ü şīrīnüm inşā vü eş‘ārüm, me‘ābbū’l-iftiḡārüm taḡrīr ü taḡrīr-i ābdārüm ve me‘ābü’l-(2)i‘tibārüm āşār-ı ḡāme-i ḡehver-bār ve esrār-ı yerā‘e-i dūr-nişārüm, hem-şoḡbetüm (3) ervāḡ-ı ‘ulemā-i selef ve hem-‘işretüm āşār-ı mevālī-i ḡalef, işüm gücüm ḡāḡ (4) mütāla‘a-i fūrū‘ u uşūl ḡāḡ mülāḡāza-i ma‘ḡūl u menḡūl, ḡāḡ

¹ “Saçlarım ağardı.” (Meryem, 4)

² “Allah, geceyi gündüze katıyor.” (Fatır, 13)

³ “Allah, gündüzü de geceye katıyor.” (Fatır, 13)

te'emmül-i deḡā'ıḡ-i (5) eḡādīş-i şerīfe gāh tedebbür ü tefekkür-i ḡaḡā'ıḡ-i tefāsīr-i münīfe, gāh edā-i (6) şalāt u siyām gāh ḡazā-i vezā'if-i ḡu'ūd u ḡıyām, gāh ri'āyet-i (7) sünen ü ādāb gāh tilāvet-i kelām-ı sa'ādet-encām-ı Rabbü'l-erbāb (8) idi, belī.

Mısrā' :

Ehl-i 'ilmün gāh şuḡl u geh 'ibādetdür işi

Ve her-gāh ki (9) bir medreseye müderris olmak müyesser oldı, her şeb ibtidā'-ı ḡaşḡ-ı revāḡdan (10) iftitāḡ-ı falḡ-ı şabāḡa dek ḡāb-ı nūşini müḡālā'a-i kitāb ve istirāḡat-ı (11) pister ü bālīni mülāḡaza-i faẓl u bāba tebdīl ve ḡuvā-yı zāḡire vü bāḡına-i (12) āsāyiş ü ḡuzūrdan taḡşīl-i ma'ārif için ta'ḡīl eyleyüp her gün (13) āḡāz-ı tenesüm-i şabāḡdan tefevvūh-i revāḡa dek niḡe aşḡāb-ı feḡānet-intisāb [72a] (1) ve faẓīlet-iktisābla müdārese vü müzākere ve müfākere vü münāzara eyleyüp, **naẓm:** (2)

Zülf-i yār u rüy-ı dildār eylemezdük ārzū

Gicemüz Ḳadr olur idi rüzımuz 'id-ı sa'id (3)

Çihre-i yār u ḡaḡḡ-ı dılber yirine şubḡ u şām

Kāḡıd ile yazuya baḡup olurduk müstefīd (4)

Hāşıl-ı kelām ve me'āl-i merām ve muḡaşşel-i kelimāt-ı bī-naẓm u nizām budur ki mümkin olduḡça (5) naḡd-ı 'ömr maşrafına şarf olunup hevā vü hevesde zāyī' olmamışdur. (6) **Mısrā' :**

Ḥamdulillāḡ Ḥazret-i Ḥaḡ'dan bu idi mültemes

Egerçi kīm ¹ وما اوتيتم من العلم الا قليلاً (7) muḡtezāsınca bencileyin 'āciz ü ḡāfil ve bī-ma'rifet ü lā-ya'ḡılün (8) maḡrūr olup bu ḡadar lāf u ḡüzāf ile geḡinüp söyleyecek ne ḡālī (9) ve aşḡāb-ı sa'ādet ḡuzūrında 'arz idecek ne ma'rifet ü kemālī ola! (10) Ammā şükrün ihdāsına fī-zebān-ı maḡāl ile ta'dād-ı ni'am-ı mülk-i müte'āl ve iḡşā-i (11) leḡā'if-i in'am-ı Mālik-i zū'l-celāl te'ālā 'inne's-şebēh ve'l-mişāldür. وشكر المنعم (12) kelime-i şaḡīḡetü'l-medlül ve ḡazıyye-yi lāzımetü'l-

¹ “... ve size pek az bilgi verilmiştir.” (İsrâ, 85)

² “İyilik edilenin, iyilik edene teşekkür etmesi gereklidir.” (Yılmaz, 2013, s. 627).

imtişāldür, (13) ‘ale’l-ḥuşûş ki naşş-ı şarîḥ-i لَازِیْدُنْکُمْ¹ Hudâ-i te‘ālānun feyz itdügi [72b] (1) ma‘ārif ü ‘avārifden ḥaber virmegi müceb ü ḥukm-i şaḥîḥ-i وَاَمَّا بِنِعْمَةِ (2) Ḥālîk-ı en‘ām ve Rāzîk-ı ḥavâş u ‘avām u en‘ām ifhām u i‘lām ve ilḳā’ رَبِّكَ فَحَدِّثْ² (3) vü ilhām itdügi kemāl-i leṭā’if ve şerā’if-i ‘avārif ü ‘avāṭıfı i‘lān (4) itmegi müstevcib olmuştur. Egerçi kîm وُفُوِّقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ³ maḳāl-i şıdk (5) u kelām-ı ḥaḳḳ şā’ibe-i reyb ü şekden tenzîh-i eḥaḳdur ammā bî-ḥamdi’llāhi te‘ālā (6) sulṭānum ḥazretlerinüḡ himmet-i sa‘ādet-efzā’ı ve nazîr-i kîmyāsāy u ‘ālem-ārā’ileri (7) berekātında bu zamāna gelince sa‘y u gūşîş ve cidd ü cehd (8) ü āzmāyîş ile dāniş ü bînişde tabî‘at bir mertebeye varmuştur ki (9) sulṭānum ḥazretlerinüḡ baḥr-i kefi genc-efşān u dürr-nişārlarıyla andaki şemşîr-i ābdār-ı (10) āteş-bārları vaşfindan dem ursam āteşle āba tamām imtizāc ve kelimāt-ı (11) şabā-nefesleriyle iḥyā eyledükleri ḥākî-nihādlerden ḥaber virsem hevā ile türāba tamām (12) imtizāc virmege kâdirin. Cihān ḥalkınınuḡ te’essürāt-ı evzā’ u etvāriyla (13) sa‘ādetlü sulṭānumuḡ te’essîrāt-ı enfās-ı Mesîḥ-āşārın bir yire taḥrîr itsem [73a] (1) cismle cānı birbirine beste ve zulme ve fıska-i dār u diyāruḡ zulum ü bî-dādın (2) ve sulṭānum ḥazretlerinüḡ i’tîkād-ı pāk-nihād ve ‘adl u dād ve şalāḥ u sedādın (3) bir satıra taştîr itsem bîlā-teşbîḥ küfrle îmānı birbiriyle peyveste itmege iḳdārın. (4) Şecā’atde zāt-ı şerîflerine teşbîḥ itmekle tîğ-i ser-tîzüḡ Zü’l-fiḳār-ı (5) ‘Alî gibi şevḳden sînesin çāk itdürürin disem revādur ve sehāvetde (6) şān-ı münîflerine nisbet itmekde şān‘at geçmek olur ki Ḥātem-i Tayyî mürüvetde (7) ‘Alî-i Murtażā mişālî göstermege ‘azm eylesem dinemez ki nā-sezādur. Kūh-ı Elvend’i vaḳārdā (8) ṭab‘-ı bülendlerine bir vech ile teşbîḥ itmek olur ki cevvi hevādaki kâḥ gibi şevḳden (9) ḥareket getürürin disem cāy-ı istiğrāb degüldür ve baḥr-i bî-kerān-ı (10) cūdda ve vüs‘atde kefi zer-efşān ve ṭab‘-ı nükte-dānlarına bir vech ile şebîḥsin (11) dimekle cūşa getürüp bir kāse-i āb gibi yirinden oynadurın disem maḥall-i (12) isti‘cāb degüldür. Aḥvāl-i ḥulḳ-ı laṭîflerini inşā idicek kelāmum siḥr-i ḥelāl olur, (13) disem münker-i maḳāl olmaz. Evşāf-ı zāt-ı şerîflerin silk-i nazma getüricek şi‘rüm efsūn-ı [73b] (1) vaḳt iken mûcib-i vebāl degül, disem vebāl olmaz ve bi’l-cümle her ne ṭarîḳle vaşf-ı (2) zātların beyān itmek istesem ḳudretüm var, ebnā-yı rûzgārdan ḥicāb çekilmez (3) ve ne fennüḡ ıştılāḥatı ile kemāl-i şıfātların izḥār

¹ “Eğer şükrederseniz size (nimetimi) daha çok vereceğim.” (İbrahim, 7)

² “Rabbinin lütuflarını şükranla an.” (Duhâ, 60)

³ “Her bilenin üstünde daha çok bilen biri vardır.” (Yûsuf, 76)

u iş‘ār eylemek dilesen maķāle (4) mecālüm var, şu‘arā vü fuṣahā-i rūzgārdan
bi-ḥamdi’llāh utanılmaz. Zīrā ki ‘ilm-i şarfda, (5) **mıṣrā‘** :

Kelimātum kitāb-ı şāfiyedür

Fenn-i nahvde, **mıṣrā‘** :

Sözlerüm şanki metn-i kāfiyedür

(6) Kānūn-ı mantıķda, **mıṣrā‘** :

Ḥarf atar ḥāmem İbn Sinā’ya

Ve rüşüm-ı fūnūn-ı (7) felekde, **mıṣrā‘** :

Yiryüzinde menem felek-pāye

‘İlm-i ma‘āniden söz açsam, **mıṣrā‘** : (8)

Cānı yokdur ki öyküne Selmān

Ve beyān u bedī‘ den dem ursam, **mıṣrā‘** : (9)

Ḳādir olmaz ki öyküne Saḥbān

Ḳavā‘ id-i şi‘r u inşāda, **mıṣrā‘** :

Virürin nazm (10) u neşre tarz-ı cedīd

Fevā’id-i tıbb-ı ḥayāt-efzāda, **mıṣrā‘** :

Her sözüm mūciz ü nefīs (11) ü sedīd

Eşkal-i ökuri (?) ve micesṭīde, **mıṣrā‘** :

Bilürin kim ne gūnedür ‘ālem

(12) ‘İlm-i hendese vü ḥisābda, **mıṣrā‘** :

Bilürin neydüğini cezr-i āşam

Tefāsīr-i (13) kelām-ı İlāhda, **mıṣrā'** :

Yazduğum mülhemāt-ı 'ālem-i ğayb

Şürūḥ-ı eḥādīs-i ḥazret-i [74a] (1) risālet-penāhda, **mıṣrā'** :

Çizdüğüm hep müzīl-i zulmet ü reyb

Ve bunlardan (2) ğayrı 'ulūm u rüsūmda eger fūrū' u uşul eger ma'ḳul u menḳulde, **meşnevī**: (3)

Ḳalemüm Hızır u midādum zulemāt

Kelimātum dükeli āb-ı ḥayāt (4)

Ṭab' ımuṅ baḥri ma'ānī pürdür

Her sözüüm anuṅ içün bir dürrdür (5)

Ve müddet-i medīd ve zamān-ı ba'iddür ki Bostān-ı āsmānsan sümüvvü'l-mekānı (6) eyyed-i bi't-te'yīdū's-sübhānī ve'l-fazlu's-şamedānī eḥaşş-ı ihlāş ile muḥliş ve etemm-i (7) intisābla muḥaşşaş olan dā'ilerden olup ile'l-ān tekmīl olınan (8) fezā'il ü efdāl ve ma'rifet ü kemālden türāb-ı pāy-ı kīmyāsāye taḥayyülāt-ı (9) vehmiyye-i şī'r u ğazel ve tekellüfāt-ı taḥayyüliyye-i nazm-ı pür-ḥalel ü zeleden ğayrı yā 'ulūm (10) u rüsūm-ı maḳul u menḳul veyā efānīn-i ḳavānīn-i fūrū' u uşulden ne bir mü'ellif-i (11) ḥaḳīr ve ne bir muşannif-i sīr 'arz eylemişdür. Şī'r u inşā ise ḥālā ekşer ehl-i zamān (12) yanında mezāmm u 'uyūbdan maḥsüb ve neḳā'ış-i maḥsüb-ı dürüddan ma' dūd olup (13) ve fi'l-ḥaḳīḳā iftiḥār-ı 'ulemā-i 'izām ve mübāhāt-ı fuḫalā-i kirām, ferā'id-i ḳavā'id-i [74b] (1) usul-i denīyye ve fevā'id-i 'ulūm-ı külliye-i yakīniyyeye münḥaşır olup ṭarīḳ-i cüz'ıyyāt ğayr-ı (2) meslūk ve rüsūm-ı şahşıyye-i bi'l-külliye-i metrūk olmağın kemīne daḥı anlar ṭarīḳine (3) sālīk ve muḳtedālarımız meslegi sülūkına mütehālik olup niçe müddetdür ki cehd-i (4) belīg ve sa'y-i bī-dirīg ile niçe bāb belki niçe kitābuṅ ba'zı mevāz'ını (5) ḥāşīye vü şerḥ ve ba'zı mevāz'ına işlāḥ ü çerḥ idüp ba'zı risāle (6) tertīb ü tehzīb olınmağa sa'y olunmuşdur. Cümlesinden bu nevbette ma'zül (7) olduğum medresede cümle derslerden ğayrı *Envārü't-Tenzīl* ve

Esrārü't-Te'vîl ile (8) müsemma olan İmām-ı hümām Kādi Beydāvī قدس الله سره العزيز 1
hazretlerinin (9) tefsîr-i şerîfî nakline şürû' idüp iki yıl dört ayda ibtidâsından *Sûre-i*
(10) *Yûsuf* âhîrine gelince nakl olındı. Egerçi kim kitâb-ı mezbûr u sifr-i mezkûrun
(11) her bir kelâm-ı belâgat-intizâm ve her bir haber-i feşâhat-eşeri bilâ-teşbih,
Cevâmî'ü'l-kelim gibi (12) envâ'-ı ma'ânî ve bâtına ve zâhireye şâmil ve eşnâf-ı
değâ'ik-i hağâ'ik-ı bâhireyi (13) müstemil bir baħr-i bî-kerân ve deryâ-yı bî-pâyândur
ki ne neheng-i tefekkür-i 'uqûl-i fuḥûl [75a] (1) kenârından eşer ve ne gavvâş-ı
tedebbür-i ulû'l-ebşâr emvâcından reh-güzzer bulur. **Nazm:** (2)

Anuñ her bir beyânı lücce-i baħr-i ma'ânîdür
Hurûfî menba'-ı âb-ı ḥayât-ı câvidânîdür (3)

Anuñ bir ḥarfînüñ ma'nâsına 'âlim olan 'ârif
Muḥarrer mürde'î ihyâ ider İsâ-yı şânîdür

(4) Ve bu katre-i bî-mikdârıñ ki, **mıṣrâ'**:

Sözinde hiç lezzet yok edâsında ḥalâvet yok

(5) ve zerre-i ḥâksârıñ ki, **mıṣrâ'**:

Kelâmında feşâhat yok beyânında belâgat yok

(6) Kuvvet ü kudreti ve istiṭâ'at u mükneti yokdur ki miḳyâs-ı kalem-i ebkem ile (7)
ol 'ummân-ı bî-kerânıñ miḳdârın şerḥ ü 'ayân eyleye ve sifâl-i maḳâl ve zurûf-ı (8)
hurûf ile ol lücce-i bî-pâyânıñ mesâḥasın tafşîl ü beyân eyleye. **Mıṣrâ'**: (9)

Fe-ḥâşâ şümme ḥâşâ şümme ḥâşâ

Ve lâkin ما لا يُدرك كله لا يترك كله 2 kelâm-ı hidâyet-encâmına (10) temessük idüp, **nazm:**

Bir katrede mümkündür bulmağ yedi deryâyı (11)

Bir zerrede görürler mihr-i felek-ârâyı

¹ “Allah onun aziz sırrını temiz kılsın.”

² “Bir şey tamamen elde edilmezse tamamen de terk edilmez.”

Bir mür haber virür eṭvār-ı Süleymān'dan (12)

Pervāz-ı zübāb eyler şerh perr-i 'Ankā'yı

diyüp kemīne-i dā'î daḥı *Sūre-i Hūd* (13) ve *Sūre-i Yūsuf'a* ki mevālī-i selef ve ahālī-i ḥalef ihtimām u iḳdām idüp [75b] (1) defā'in-i ḥāṭır-ı ḥāṭır ve zehā'ir-i zāmīr-i münīrlerin ol iki sūrenün tefsīrlerinde (2) silk-i taḥrīr ve samṭ-ı taḥrīre nazm itmişlerdür. 'Alā-ḳadri't-taḳāt ve vesī'î'î-ifāḳat (3) taḥrīr ü tasṭīr eyledüğüm şübhe vü şükūk u evhām ve mülāḥaza itduğüm nüḳuz ve irādāt-ı (4) bī-intizām ve zu' mumda keşf ü ḥall eyledüğüm mebāḥiṣ-i müşkile ve başt u tafşīl kıldüğüm (5) muḳaddemāt-ı mu' zile cenāb-ı bāb-ı sa' ādet-medār ve türāb-ı āsitāne-i ḳazā-i (6) iḳtidāra 'arz olındı. Egerçi kīm النظر الاولی النظره الحماء¹ mücebince henüz i' āde-i (7) naẓar ve tekrār-ı tevcīh-i ḳuvā vü fikr ḳılınmağa bā' iş olur, zamānda vüs'at (8) ve erbāb-ı sa' ādetde çendān raġbet olmamağın dil-i mü'ellifī ve ḥāṭır-ı muşannifī gibi (9) henüz müsvedde-i müşevveş ü muḥtel ve saḳīm ü mu' teldür lākin sa' ādetlü sulṭānum (10) ḥazretlerinün elṭāf-ı bī-ġāye ve a' ṭāf-ı mā-lā-nihāyelerinden mercū ve me'mūldür ki (11) içinden ba'zı şükūk u şübehātın ve ba'zı mezāyā vü nikātın ki bu kemīneye ilhām-ı (12) Rabbānī ve feyz-i Yezdānī olup feyz olmuşdur, ba'zı bī-ġaraż-ı mevālī-i kirām (13) ve 'ulemā-i 'izāma 'arz buyurıla. Şöyle ki القليل يدل على الكثير واثر القدم على المسير² [76a] (1) diyüp üzerine ḥāme-i rızā ve kilik-i irtizā vaż' itmekle teşrīf buyurular. (2) Ve sa' ādetlü sulṭānum ḥazretleri daḥı fi'l-cümle gūşe-i 'ayn-ı 'ināyet ile naẓar (3) ḳılup emr-i şerīf-i vācibü't-teşrīfleri vārid ola ki itmāmına sa'y u iḳdām ve tekmlīne (4) cidd ü ihtimām olına. Cenāb-ı Ḥaḳ ve cenāb-ı Vehhāb-ı muṭlaḳ 'alet ālāuhu ve 'azzet (5) esmāuhu'dan ricā olunur ki, müddet-i yesīre ve ezmīne-i ḳaşırede bu kelimāt-ı maḥlūt (6) ve evrāk-ı ġayr-ı merbūte sa' ādetlü sulṭānum ḥazretlerinün nām-ı şerīfine te'līf (7) ü taşnīf ve terşī' ü tarşīf olmağla bir kitāb-ı müsteṭāb merġūb-ı bedī' ü'l-üslūb (8) olup zuhūr ide ki tā inḳırāz-ı devrān mebḥaṣ-ı ebnā-yı zamān (9) olup bā' iş-i du'ā-yı devlet-i dāreyn-i zāt-ı āşaf-menzilet ve vāsīta-i (10) zıkr-i cemīl-i şān-ı sa' ādet-mertebet olup kemīneye daḥı hüsn-i iltifāt sebeb-i (11) izdiyād-ı şeref-i dünyā vü āḫiret ve vesīle-yi irtifā'-ı ḳadr u devlet ve vāsīta-i (12)

¹ "İlk bakış ahmaklıktır."

² "Az olan çok olana, ayak izi de yürüyüşe delâlet eder."

tezā‘ if-i kemāl u ma‘ rifet ola ve eger ki sā’ir t̄aleb-i meṭālīb ve rāğīb-ı menāşīb u (13) merātīb olan ihvān-ı şafā ve ḥullān-ı vefānuḡ ḡa‘ r-ı ḡariḡalarından iḡrāc itdükleri [76b] (1) esrār-ı netā’ic-i gevher-bār ve şadr-ı s̄inelerinde perveriş (2) virüp yetiştürdükleri ebkār-ı efkārlarını tertīb ü tezyīn itdürüp (3) bu faḡīrūḡ şeb-i muzlīm devātından çıḡup rüz-ı p̄irüz-ı varaḡda ve kemīn-i (4) kümün-ı ṭabī‘atından ḡalāş olup menāşsa-i bürüz-ı ṭabaḡda cilveger olan (5) kevā‘ib-i etrāb-ı pür-naḡş u nigār ile ḡudret-i mü’eşşir eşerinden ma‘ lūm ve (6) miknet-i muḡbir ḡaberinden mefhūmdur diyüp her birinūḡ kelām-ı feşāḡat-‘ unvān (7) ve maḡāl-i belāḡat-nişānı meḡekk-i tecerrübe ve mizān-ı (8) imtiḡāna urılır, pes revādur, bilā-beyyīne vü lā-kaḡī ki herkes rāzidür, (9) kimse kimseye levīm u teşnī‘ ve daḡl u taḡrī‘ eylemege mecāl ḡalmaz ve eger ki, **beyt:** (10)

Ḥāl-i müstaḡbeli bilür yoḡdur

Māzī ḡod geḡdi ḡālī ḡoş ḡörelüm

(11) mefhūmıyla ‘amel olunup عند الامتحان يُكرم المرء أو يُهان¹ dinilüp (12) bi’l-fi’l imtiḡān buyurılırsa bi-ḡamdi’llāḡ daḡı tecrübe ḡapusu ḡöge aḡmadı (13) ve rüy-ı zemīne bārān-ı ye’s yaḡmadı. **Mıṡrā’:**

Her kime kim yār gerek zaḡmet-i iḡtiyār gerek

Nazm: [77a] (1)

İḡlīm-i faḡlı ben ḡılıcumla açupdurın

Gelsün berü şavaşuma her kimde var t̄iḡ

(2) Ḥudā kerīm ü raḡīmdür. الخیر ما اختاره الله ويرضاه² Eger bi-izni’llāḡi’l-meliki’l-kerīm (3) meydān bu kemīne-i kadīm ve muḡliş-i müstaḡīmün olursa fe-bihā ve nī‘ met, Ḥudā-yı (4) te‘ ālāya hezārān hezār şükr ü minnet ve illā īn-ḡadr ez-lāf u ḡüzāf (5) bes, bāḡī hevā vü heves. Bir ḡayrı ṭarīḡe mürür ve bir āḡer meslege (6)‘ubūr idüp الصمت³ diyüp ma-fi’z-zamīr derūnda mektüm (7) ve zebān-ı beyān mihr-i sükūt ile maḡtüm ḡılınup bir daḡı bī-edebāne āsitāne-i (8) sa‘ ādet-āşiyāna ḡelüp mizāc-ı

¹ “Sınanma zamanında (imtiḡan vaktinde) ḡişi ya ikram ḡörür ya da hor ḡörülür.”

² “İyilik, Allah’ın tercih ettiḡi (seḡtiḡi) ve razı olduḡu şeydedir.”

³ “Susmak, konuşmaktan iyidir.”

رحم الله امراء عرف قدره ولم يتعدّ طوره (9) iḳdām olunmayup
اللهم مالك الملك توتى الملك من تشاء وتنزع الملك
ممن تشاء وتعزّ من تشاء وتذلّ من تشاء بيدك الخير انك على كلّ شيء قدير² ربنا آتتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة
حسنة وقفنا ربنا عذاب النار³

Şi‘r, li-münşi ‘ihî: [77b] (1)

Cihân luṭfuḡla ma‘ mūr oldı *Fevrî*ḡkuluḡuḡ ammā

Şorarsaḡ nicedür fi’l-cümle aḡvāl-i perişānı (2)

Faḡîr ü mübtezal pā-māl-i cevır u devr-i dūn-perver

Ne yiri var ne yurdı var ne destārı ne ḡaftānı (3)

Cefā-yı rüzgār ile helāk olmaḡ muḡarrerdür

Senüḡ luṭfuḡ ḡalāş itmezse cevır-i devrden anı (4)

Cihân alış viriş dünyāsıdur dirler çü ‘āḡiller

Aḡa maḡşıḡ vir al anuḡ du‘āsın ey kerem kânı (5)

Hüner iḡsānı bir bî-kes faḡîre itmedür yoḡsa

Ulular muḡtezā-yı zātı aḡlar luṭf u iḡsānı (6)

Ḥudā virürse baḡa bulınur bir dest-ḡîr ammā

Murādum bu ki ol sen olasın ey luṭf-ı Sübhānı (7)

Saḡa irişmek idi güc bu günden şoḡra sultānum

Murādum üzre olmazsa yıḡılsun ‘ālem-i fānı (8)

¹ “Allah, haddini bilen, (meşru) sınırını aşmayan kişiye acısın.” (Yılmaz, 2013, s. 581)

² “Ey mülkün gerçek sahibi olan Allahım! Mülkü dilediğine verirsın, dilediğinden çekip alırsın. Dilediğini yüceltirsın, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Hiç kuşku yok sen her şeye kâdırsın.” (Âl-i İmrân, 26)

³ “Ey Rabbimiz! Bize bu dünyada da iyilik ver, öteki dünyada da iyilik ver; bizi cehennem azabından koru.” (Bakara, 201)

Cihānda s̱ābit ol ḵuṭb-ı felek m̱ānend-i devletle
Nizām üzre olup ṭurduḳça devr-i çarḫ-ı dīvānı (9)

Ḳapuṇdan ire maḳṣūda cūvān u pīri dūnyānuḡ (10)
Ṭapuṇdan bula behre ‘ālemūḡ a‘yān u erkānı (11)

Efzālū’l-‘Ulemāū’l-‘İzām ve Ekmelū’l-Fuṣalāū’l-Kirām Bostān Çelebi Efendi (12)
***medda’illāhu zıllahu* Ḥāzretlerinūḡ Ḥidmet-i Şerīflerine Yazılmışdur.**

(13) İki ‘ālem meḡāmidıyla senūḡ eylesūn Ḥaḳ maḳāmını maḡmūd, [78a] (1) kerem ü devlet ü şadāret ile olasın ḡalk-ı ‘āleme maḡsūd, (2) eyleyüp ‘ömr-i ḡaşmını maḳṣūr zılluḡ itsūn hemīşe Ḥaḳ memdūd, (3) ḡāne-i şer‘-i Muṣṭafā’ya senūḡ dūnyā ṭurduḳça zātūḡ ola ‘amūd, (4) ebed ola ḡarīḳ-i iḡsānuḡ ḳāzī vü maḳzī şāhid ü meṣḡūd, (5) senden ve cümle fi‘l ü ḳavlūḡden ola Ḥaḳ rāzī vü Nebī ḡoşnūd, (6) irişüp başuḡa ber-ā-ber ola saḡluḡuḡda ol iki ḡülbin-i cūd, (7) ḳıl du‘āmı icābete maḳrūn Muṣṭafā ḡürmetine yā Ma‘būd. (8) Diledüm vaşfuḡı yazmaḡa be-ḡāyet çokdur, ḡāmede çāḳ o ḳadar kuvvet-i bāzū yokdur. (9) Ammā çünkīm ber-müceb-i, **ḳıṭ‘a:**

ولما تعذّر ان نلتقى
(10) وطال البعاد وزاد الألم

مشيت اليكم برجل الرسول
١ وخاطبتكم بلسان القلم

(11) ki bu nāme-i kāfūrī-cāmeyi taḡrīr iden ḡāme-i müşḡīn-‘imāmenūḡ (12) zebānından revān olan ve lisānından cereyān iden midād-ı ‘anberfām (13) ve sevād-ı müşḡīn-erkām benüm merdüm-i çeşm-i cihān-bīn ve ḡadīḳā-i dīde-i temkīnūḡden [78b] (1) mürekkeb olaydı, tā ki bu ḡīle ile ol ‘ayn-ı a‘yān-ı dār u diyār ve (2) rūşenāḡī-i dīde-i ulū’l-ebşāruḡ cemāl-i bī-miṣāl ve dīdār-ı ferḡunde-(3) fāli müşāhedesiyle müşerref olaydım. **Li-münṣi’ihī:**

¹ “Buluşmamız imkansızlaşıp çekişme uzayıp elem artınca, size peygamber adımıyla geldim ve sizinle kalemin diliyle konuştum.” Şiirin kaynaḡı için bk. <https://shamela.ws/book/5446/458> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

N'olaydı benüm sevād-ı dīdem (4)

Olaydı bu nāmenūñ siyāhı

Şāyed ki bu tavra hīle birle (5)

Göreydüm o māhı ben kemāhı

Ammā n'eyleyeyin ki, **mıṣrā'**:

İçi bu kan olacak çeşmimūñ iğen kara şudur (6)

Ve çünkim ber-mübteğā-yı, **ṣi'r**: (7)

إذا ما اشتقت يوماً ان اراكم

وحال البعد بينكم وبينى

بعثت لكم سواداً في بياض

¹ لا بصركم بشىء مثل عيني

(9) Bāri bu rağ-ı menşūr ve varağ-ı meşūre şarılan rişte-i sa' ādet-i (10) ser-rişte ve bu şahīfe-i münīfe vü veşīkā-i enīkaya tolaşan hayt-ı nāl-mişāl (11) ve tār-ı hayāl-timşāl benüm bu ten-i nizār u naḥīf ve cism-i nā-tüvān ve za' īfūmden (12) mü'ellef olaydı, tā ki bu gūne zārāfetle ol āyet-i muşhaf-ı vüçüd u feyż-(13)bağş-ı erbāb-ı şühūduñ enāmīl-i kerīmeleri taḫbīliyle müsta' id kılınaydum. [79a] (1) N'olaydı benüm naḥīf cismüm mektūba şarılsa rişteāsā, şāyed ki (2) öpüp elini nā-gāh el vire bu mebtelāya dünyā, ammā nice ideyin ki, (3) **mıṣrā'**:

Neḥāfetde tenüm rişte degül qadr-i ser-i mūdur

Hāşıl-ı kelām kışşā-i (4) dūrī āsitāne-i ' aliyye ve guşşa-i mehcūrı südde-i seniyye-yi taḫrīrden (5) füzūn ve ta' bīrden efzūndur. **Beyt**:

Diledüm yazmağa aḥvālını derd ü elemūñ (6)

Hayretinden kurudı qaldı dehānı qalemūñ

¹ “Bir gün sizi özleyip de aramıza uzaklık girerse size beyazlık içinde bir siyahlık gönderirim; ta ki sizi gözüm gibi bir şey ile görmüş olayım.” Şiirin kaynağı için bk. <https://shamela.ws/book/8675/463> Erişim Tarihi: Erişim Tarihi: 14.12.2024.

Ba‘ dehū, **beyt, li-münşi ‘ihî:** (7)

Ma‘ rûz-ı bende-i der-i devlet-penāh olan

Merfū‘ -ı pāy-māl-i gam-ı ḥāk-rāh olan

(8) budur ki, **şi‘r:**

(9) اضحت اياديك عندي غير واحدة

جئت عن الوصف والاحصاء والعدد

ليس منها يد ألا وانت لها و

¹ تستوجب الشكر الى اخر الابد

Ammā ḥālā daḥı, (10) **kıt‘ a, li-münşi ‘ihî:**

Nā-murādı murādına irgür

İki ‘ ālemde ber-murād olasin (11)

Şād eyle kerem ile nā-şādı

Tā hemîşe cihānda şād olasin

(12) Egerçi zamīr-i münīr-i āfītāb-naẓīr ki müdebbir-i berr ve müfessir-i sırrdur, menāşıbdan (13) kemīneye münāsib ne idübine ve ‘ ināyet-i bī-ğāyet-i ḥazret-i sa‘ ādet-[79b] (1)menzilete liyāḳat ne vaḳt olacağına a‘ lem ü aḥkemdür ve dā‘ ī-i sā‘ ī (2) ta‘ yīn-i merām ve tebyīn-i maḳām maḥẓan ta‘ yīn-i ṭarīḳdür ki ğayr-i ḥaḳīḳdür. (3) Ve līkin, **kıt‘ a:**

Hāliyā şahın ḳoduğın eller

Otuz aḳçeyle virilür dirler (4)

Faẓl-ı Ḥaḳ irse baḡa virilse

Ḳırḳ degül çāḳ birisi biḡ geçer

¹ “Ellerin bende tek bir el değil, anlatılamaz ve sayısı bilenemez oldu. Bütün eller senin ve bütün bu eller sayesinde teşekkürü sonsuza kadar hak ediyorsun.”

(5) Bākī zāt-ı ‘ālī merci‘-i efāzıl u ehālī ve maṭlab-ı mevālī ve e‘ālī olmaḡdan (6) ḡālī olmaya.

Bostān Efendi *medda’illahu te‘ālā zılāle ve celālehu* Hıdmetlerine (7) Gönderilmiřdir. Hem Kendülerine Hem Maḡdüm-zādelerinüñ Birine Tehniye-i Şıḡḡat İçün. (8)

İşitdüm kim ḡalāř olmiř marāzdan cism-i cānānum
Sevincinden çıḡayazdı ten-i bīmārdan cānum (9)

Ölürsem ben kırmaz ḡahr-ı dehr u zecr-i hecr ile
Cihānda çok yaşasun tek benüm devletlü sultānum

(10) Şi’r:

المجد عوفى اذا عوفيت والكرم
وزال عنك الى اعدائك الالم

(11) Mādām ki Allāhu şāfī feth-i bāb-ı dār-ı şifā-yı ‘ālem-i ḡayb idüp cevāb-ı ‘ināyet-i ezeli (12) ve şerbet-i irādet-i lem-yezeli birle mizāc-ı za‘īf-i insāna şıḡḡat u selāmet (13) ve beden-i naḡīf-i ḡāřş u ‘āma kuvvet ü ḡudret vire ve her çend ki [80a] (1) ḡekīm-i nāfi‘-i kāfī-i refi‘-i ḡicāb-ı bīmār-ḡāne-yi ‘avālim-i lā-reyb eyleyüp ma‘ācīn-i (2) meserret-efzūn-ı luṭf u iḡsān ve terākīb-i şıḡḡat-meşḡūn-ı kerem-i bī-pāyān (3) birle ta‘dīl-i ṭibā‘-ı merzā-yı kā’ināt ve taḡşīl-i mizāc-i zū‘afā-yı (4) şeş-cihāt eyleye. **Ḳıṭ‘a:**

Ol vaḡīd-i zamān ferīd-i cihān
Menba‘-ı luṭf u ma‘den-i iḡsān (5)

Faẓl u rütbetde Dānyāl’e şebīh
‘İlm-i ḡikmetde şānī Loḡmān (6)

¹“Sen iyileştiysen iyileşmiştir şeref ve kerem, elem senden uzaklaşıp dūřmanlarına gitti.” Şiirin kaynağı için bk. <https://www.aldiwan.net/poem10522.html> Eriřim Tarihi: 14.12.2024.

Tecribiyyât içinde Şeyh-i Re'îs
Fıkr ü hâds içre pâk-tab' -ı cüvân (7)

hâzretlerinüñ ki kelâm-ı Mesîh-enfâsı devâ-yı emrâz-ı erbâb-ı hâcât ve şifâ-yı (8)
belâ-yı aşhâb-ı mühimmâtdur, rûh-ı laţîf ve cism-i nazîfîni envâ' -ı âlâm-ı hümâyât-ı
(9) zamândan ve eşnâf-ı eskâm u ezyât-ı devrândan maşûn u maḥfûz (10) eyleye.

Mıṣrâ' :

¹ یا رب دعای خسته دلان مستجاب کن

Ba' de ez-du' â-yı (11) devlet-füzûn ve sa' âdet-maḥrûn, **mıṣrâ' :**

² دعایی کانچنان او را اجابت کرده استقبال

(12) Ve pes ez-şenâ-yı ' izzet-efzûn u siyâdet-nümûn. **Mıṣrâ' :** (12)

³ ثنایی اینچنین کاین را کند خیل ملک اقبال

Beyt, li-münşi 'ihî: [80b] (1)

Dâ' i-i sâ' i-i selâmet olan

Âmil ü râci-i sa' âdet olan

(2) **Mıṣrâ' :**

Bende-i muḥliş muḥibb-i bî-riyâ

kemînenüñ inhâ eyledüğü budur ki, (3) râviyân-ı terāküm-i temevvücât-ı ḥâdişât-ı
deryâ-yı za' f u fütür ve nâḳilân-ı (4) teşâdüm-i taḡayyürât vee iḳ' âd-ı ' ummân-ı ḥuzûr
u sūrûr eşnâ-yı (5) ta' bîr ü taḳrîrde şöyle rivâyet ü ḥikâyet eylediler ki, **ḳıṭ'a,**
li-münşi 'ihî: (6)

Ol ṭabîb-i ḳulûb-ı ḳavm-i ' alîl

¹ “Allahım, hasta gönüllerin dualarını kabul eyle!” Şiirin kaynağı için bk.

<https://ganjpoor.net/hafez/ghazal/sh395> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

² “Öyle bir dua ki kabul edilmesi mümkün olsun.”

³ “Öyle bir senâ ki ikbal mülkünün muhafızı olsun”

‘İsā-yı vaqt u Cālinūs-ı zamān (7)

‘İlmi Buḡrāṭī faẓlī Soḡrāṭī

Ma‘ rifetde Āristo-yı devrān (8)

Her sözi mu‘ ciz ü nefīs ü sedīd

Her işi ḡaste-dillere dermān

(9) olan zāt-ı kerīmü’ş-şān bir miḡdār zamān ¹ المریض ضیف اللہ مادام فی مرضه (10) ḡadīş-i şerīf-i vācibü’t-teşrīfī muḡteżāsınca miḡmān-ḡāne-i (11) Raḡmānī’de lezā’iz-i mevā’id-i ni‘am-ı elṭāf-ı mā-lā-nihāye ile temettu‘ u tena‘‘umda bir miḡdār (12) müddet ² هو یطعمنی ویسقین واذا مرضت فهو یشفین kelām-ı pūr-intizām-ı (13) lāzimü’l-i ihtirāmı mübteḡāsınca ziyāfet-ḡāne-i Sübhānī’de nefā’is-i ‘avā’id-i [81a] (1) it‘āma-i a‘ṭāf-ı bī-ḡāye ile ta‘azzüz ü tekerrümde vāḡi‘ olmış. Ya‘nī ki, **ḡıṭ‘a:** (2)

Ol ölmüş cisme ‘avārız-ı ‘ārız³

Cān-ı dā‘īsine miḡen irişmiş (3)

İnhirāf üzre olup ṭab‘-ı şerīf

Dil-i aḡbāba ḡüzn irişmiş

(4) Ammā el-ḡamdulī’llāhi te‘ālā ki ḡaber-i selāmet-eşer-i ⁴ من صبر ظفر ve kelime-i ṭayyibe-i ⁵ سیجعل الله بعد عسر یسراً (5) ḡasebince vaḡt-ı ḡaşīr ü zamān-ı yesīrde müdāvāt-ı ed‘iye-i (6) erbāb-ı iḡlāş ve mu‘ālecāt-ı eşniye-i aşḡāb-ı iḡtişāş mizāc-ı şerīfe (7) isti‘dād-ı tām ve ṭab‘-ı münīfe teḡeyyū‘-ı tamām virüp müfīz-i ḡadīrden ‘ilāc-(8) peẓīr vāḡi‘ olmuşlar. **Li-münşī’ihī:**

Dā’imā ḡaḡ dilerin cismüne şıḡḡat virsün (9)

Devlet ü ḡadr u şeref-i baḡt u sa‘ādet virsün

¹ “Hasta olan kişi, hastalığı süresince Allah’ın misafiridir.”

² “Beni yediren ve içirendir. Hastalandığım zaman bana şifa verendir.” (Şu’arâ, 79-80)

³ Mısrada “ol” ve “ölmüş” kelimeleri arasında takdim-tehir yapılmıştır.

⁴ “Sabreden zafere erer.” (Yılmaz, 2013, s. 527-528)

⁵ “Allah bir güçlünün ardından bir kolaylık sağlayacaktır.” (Talāk, 7)

Ėam ile ġuřřaya dűřmenlerűn rűzĩ kılup (10)

Maraz u derd u belā miḥnet ũ nikbet virsűn

Ke-zālik ol řemere-i (11) řecere-i bāġ-ı vűcűd ve ġonce-i nev-resĩde-i ġűřen-i luřf u cűd, ġűlbin-i ġűlzār-ı (12) zindeġanĩ ve berg-i semen-řűkűfezār-ı kām-rānĩ, **kıř‘a, li-műnři‘ihĩ:** (13)

Ėűl-i ḥandān-ı ġűlistān-ı peder

Bűlbűl-i bāġ-ı bostān-ı peder [81b] (1)

Serv-i ser-sebz-i ravzā-i maķřűd

Mĩve-i řāḥ-ı naḥl-i cān-ı peder (2)

Bir miķdār hevā-yı nā-műlā ‘imden műte‘eřřir ve rűzgār-ı muḥālifden műteġayyir olup (3) ġűl-i sűrḥ-ı ruḥsārı verd-i ra‘nāvār ġāḥ aḥmer ve ġāḥ ařfer ve ḥāřır-ı ‘āřır (4) manend-i ġonca-i ġűlistān, ġāḥ dil-teng ve ġāḥ perĩřān-reng, ‘ārız-ı ġűl-ġűnı (5) berg-i nesrĩne mā‘il ve levn-i řĩb-i zenaḥdānı bĩḥ-i rengĩne műmāřıl olmiř (6) ve lĩkin bi-ḥamdi‘llāhi te‘ālā, ol zāt-ı kerĩmű‘ř-řān **ان في ذلك لذكرى لاولى الالباب** (7) ¹ ma‘nāsın műṭāla‘a ve **وانما يوفى الصّابرون اجرهم بغير حساب** (8) ² feḥvāsını műlāḥaḫa idűp řabr u kāḫa rızāsı berekātında (9) yine cānib-i ravzā-i ‘ināyet-i Ḥaķ ve řaraf-ı ḥadiķa-i ‘ařıyye-i Vehḥāb-ı muṭlaķdan (10) nefehāt-ı tenessűm-i nesĩm-i ‘anber-řemĩm-i rűḥ-efzā ve fevehāt-ı řabā-yı ġűřen-i (11) ḥayāt-fezā esűp ġűl-berg-i řihresine tāze řarāvet ve yāsemen-i (12) beřeresine kemā-kān revnaķ u leřāfet virmiř. **Nařm, li-műnři‘ihĩ:** (13)

Tāzelenmiř yine ol tāze nihāl

Yine aķılmıř o ġűl-berg-i kemāl [82a] (1)

Eylemiř devletűn a‘dāsı ile

Marazı řıḥḫat ile istibdāl (2)

³ الحمد لله الذي اذهب عنا الحزن و رفع عن اوليائه المحن

¹ “Kuřkusuz bunda akıl iz‘an sahipleri iřin bir ders vardır.” (Zűmer, 21)

² “Sabredenlere műkāfatları hesapsız verilecektir.” (Zűmer, 10)

³ “Bizden ve dostlardan sıkıntılarını uzaklaştıran Allah’a (hamd olsun).”

Nazm: (3)

Yā Rab o tıflı şıḥḥat ile nev-cüvān idüp

Vir tül-i ‘ömr anı kemāl ile pîr kıl (4)

Ol āsimān-mekremetün mihr ü mähını

Şems u kamer mişāli muẓī vü münîr kıl

(5) Ba‘ dehū eger bende-i kemīne vü çāker-i dîrīne aḥvāline nev‘ an tevcīh-i ḥāṭır-ı ‘āṭır-ı cā’izeye (6) egerçi ¹ وخلق الانسان عجولاً kelām-ı ḥaḥ ve revā’ih-i reybdan tenzīh-i eḥaḥ (7) olduğı delīli ile ‘acele zāt-ı beşere şıfat-ı lāzıme ve kaẓiyye-i dā’ime vāḳi‘ (8) olmuştur ammā ḥāliyā mümkün olduğca mışdāḳ-ı ² خير الكلام ما قلّ ودلّ olan (9) ³ من قنع شبع ومن طمع ذلّ mefhūmıyla ‘āmil olup ḳarīb eyyāmda ḥuṣūl-i (10) merāmdan ḳaṭ‘-ı ṭama‘-ı ḥām idüp cenāb-ı Ḥaḳḳ’a tevekkül ve ‘ināyet-i Vehhāb-ı (11) muṭlaḳa tevessül idüp menāşıb-ı şaḥt ve merātib-i selāmetle ḳanā‘ at (12) eyleyüp ḳazāya rızā üzreyüz, ammā ḳazāya rāzi degül, ḳazā (13) ḳazā-i mübrem olursa ne çāre, ammā.

Meşnevi:

ان مع العسر جو يسر ش قفاست

[82b] (1) شاد بر آنم کی کلام خداست

شاد بر آنم کی دل من غمیست

(2) ⁴ آمدن غم سبب خیر مست

Bāḳī hemīşe ḥekīm-i zü’l-celāl ol zāt-ı (3) melek-ḥiṣāli ḥadd-i i‘tidāl-i mizācdan intikāl ile infi‘ālden ḥāmī (4) ve ol mecma‘-ı faẓl u kemāli tebeddül-i aḥvāl ile ‘ilel-i teferruḳ-ı ittişālden ḥāfız (5) ola. Āmīn yā Rabbü’l-‘ālemīn.

¹ “İnsan, aceleci olarak yaratılmıştır.” (Enbiyâ, 37)

² “Sözün en iyisi az ve öz olanı, geniş anlam taşıyanıdır.” (Yılmaz, 2013, s. 210)

³ “Kanaat eden doymuş, aç gözlü olan ise hakir olmuştur.”

⁴ “Her zorluğun ardında kolaylık vardır, mutluyum çünkü bu Allah’ın kelâmıdır. Mutluyum çünkü kalbim gamlıdır. Bu acının bana gelmiş olması benim için hayırlara sebeptir.”

Mevlānā Cevrī Šābıkā (6) İtdügi Qabāḥate Nedāmet İdüp Aḡa Šefā‘at İçün Efḍalü’l-mūḥaḳıḳın (7) Ekmelü’l-müdaḳıḳın Bostan Efendi Ḥazretlerinin Ḥāk-pāylarına İrsāl Olınmışdur.¹

هو الذى يقبل التوبة عن عباده ويعفو عن السيئات. غفر الله له ما تقدم من ذنبه وما تأخر. وجعله من المصطفين
Meclis-i zāt-ı şerif-i (10) şeref-efzāya ki maḳarr-ı maḡhar-ı kelām-ı
sa‘ādet-encām-ı ورثة الأنبياء العلماء (11) ve maḡfel-i münif-i tarḡ-zidā ki müstaḳarr-ı
manḡar-ı peyām-ı siyādet-fercām-ı (12) dur, merāsım-i
temḡid-i du‘ā vü iḡlāş (13) ve ‘ubūdiyyet-i kemāl ile izḡar ve levāzım-ı taḡmīd-i şenā
vü iḡtişāş ve ruḡıyyet [83a] (1) künhiyle iş‘ār olınduḡdan şonra zamīr-i münīr-i
zamā‘ir-güşā ve fazīlet-intimāya (2) ki ma‘nā-yı ḡaber-i zafer-eşer-i وان تعفوا اقرب للتقوى
6 احسن إلى من اساء ü’r-rütbet-i refī‘ü’r-rütbet-i (3) leyl ü nehār ve feḡvā-yı āyet-i refī‘ü’r-rütbet-i
evrād-ı (4) münācāt-ı ḡadavāt u eşārındandır. Ma‘rūz-ı kemīne-i kem-terīne oldur ki
(5) ḡamil-i varaḡa-i bendegī ve nāḡil-i şaḡīfe-i eḡgendegī, ālūde-i çirk-āb-ı cürm (6)
ü ḡünāḡ ve müsteḡaḡ-ı te’dīb ü ta’zīb ve sezāvār-ı belā-yı siyāḡ, (7) bende-i eḡgende
vü kemīne-i şermende sābıkā ‘adem-i rü’yet ve kıllet-i dirāyet (8) sebebiyle kendüden
şādır olan qabāḡatine tā ol demden nādım (9) ve ol āsitāne-i sa‘ādetün ḡüddāmınuḡ
ḡāk-pāylarına yüz sürüp (10) ‘arż-ı tevbe vü istiḡfāra ‘āzım 7 وتوبوا الى الله توبة نصوحاً
(11) maḡālī imtişāline ḡazım ü cāzım idi, 8 كفى بالله شهيداً “Ḥālā āyā bu maḡşūr (12)
ḡuşūle mevşūl ve i’tizār ü tevbe ol ekrem-i efāzıl yanında maḡbūl (13) olmaḡa imkān
u mecāl var mıdır, yoḡsa bu maḡūle fıkır ü ḡayāl bir emr-i muḡāl midür?” [83b] (1)
diyü bu dā‘ī-i dirīne ile 9 المستشار مؤتمن diyüp müşāvere (2) eyledükde nūr u ḡüdā-yı
efrād-ı ins ü cān ve mercī‘ ü melce-i eḡād-ı ehl-i (3) cihān olan ve ḡayy-ı menzil-i
‘ālem-i ḡayb ve müşārün-ileyh لا ريب ذلك الكتاب (4) 10 ‘anī Kitāb-ı İlāḡī ve mu‘cize-i

¹ [Ser-şāḡīfe-i mektūbda yazılmışdır, berā‘at istiḡlālīdür. İbtidā-yı mektūb buradur. ‘Unvān-ı mektūbda yazılan du‘ādur. Mektūb ileyhün nāmı Muşḡafā olduḡına işāretdür.]

² “O, kullarının tövbesini kabul eden, ḡünahları baḡışlayandır (Şūrā, 25). Allah, onun geḡmiş ve gelecekteki ḡünahlarını baḡışlasın; onu hayırlı, seçkin kimselerden kılsın.”

³ “Âlimler peygamberlerin mirasçılarındırlar.” (Yılmaz, 2013, s. 651)

⁴ “... bir de ilimde yüksek pâyeye erişenler. Derler ki, O’na inandık.” (Âl-i İmrân, 7)

⁵ “Hoşgörülü davranmanız takvāya daha uygundur.” (Bakara, 237)

⁶ “Sana kötülük yapana sen iyilik yap.”

⁷ “İçtenlikle ve kararlılık içinde Allah’a tövbe edin.” (Tahrīm, 8)

⁸ “Şahid olarak bir Allah (bir de kitap bilgisine sahip olanlar) yeter.” (Ra’d, 43)

⁹ “Kendisiyle istişare edilen, güvenilir kimsedir.” (Yılmaz, 2013, s. 560)

¹⁰ “İşte kitap; onda asla şüpḡe yoktur.” (Bakara, 2)

hazret-i risalet-penâhiden hülûş-ı (5) niyyet ve şafâ-yı ‘aķîdet ile bu hayr niyyet için tefe’ül olındı. (6) Şağ cānibinde olan varak-ı meşūr ve rakķ-ı menşūrında عسى الله ان يجعل بينكم وبين الذين عاديتهم منهم مودة¹ (7) kelām-ı sa‘ādet-irtisāmı (8) muħarrer ü merķūm olıcaķ bende-i mezbūr bu tefe’ülden kemāl ile mesrūr olup (9) hezārān fūruht u ħubūr ile التائب من الذنب كمن لا ذنب له² (10) ma‘nāsını pīşvā idinüp zāhiren bu kemīne-i şefī‘-günāh ve ‘ubūdiyyet-(11) nāmesini refīķ-i rāh ve sulţānum hazretlerinüñ luţf-ı ķadīm ve kerem-i ‘amīmlerin (12) pūşt ü penāh idinüp yine ol bāb-ı sa‘ādet-me‘āba ķadīmden olan (13) intisābı mā‘iyet-i cedīde ile tecdīd eylemek ārzūsıyla, **meşnevi, li-münşi’ihî: [84a]** (1)

Yüzün alup eline nāme gibi

Ser-fürü eyleyüben ħāme gibi

(2) māşiyen ‘ale’l-vech ve’l-ilhām, recā-yı taḥşil-i merām ile ol şavb-ı (3) şavāba teveccūhi taşmīm idicek kemīne daḥı ان الله يحب المتوكلين³ (4) diyüp bu ḥātır-ı kātibī gibi kelimātı müşevveş ü bī-nizām (5) ve ḥavātır-ı tālibī gibi evā’ il ü evāḥiri perīşān ve bī-intizām, mektüb-ı (6) muḥtellü’l-üslūbı maḥzā tezkır-i luţf kılup teşḥir için mezbūr ḥaķır-i keşirü’t-taķşire (7) taştır idivirüp اذهب بكتابي هذا فالقه اليهم ثم⁴ (8) diyüp irsāl olındı. Mercū ve mütevaķi‘dür ki (9) sulţānum hazretleri مَدَّ اللهُ ظِلَّهُ وَزَادَ فَضْلَهُ⁵ mezbūr kemīnenüñ bilmezlükle (10) itdügi noķşānına nażar itmeyüp ve mükāfāt-ı bi’l-mişl eylemeyüp kendü şān-ı (11) sa‘ādet-‘unvānlarında olan ‘ilm-i ‘ālem-ārālarıyla هل يستوى الذين يعملون والذين لا يعملون⁶ (12) mefhūmına zūhūr buldurup ta’zır-i bi’l-iḥsān ile (13) ol müşevveşü’l-balün tekrār rakābesin ribķa-i ‘ubūdiyyete idḥāl itmekle **[84b]** (1) ḥoş-ḥāl eyleyeler. قل كل يعمل على⁷ naşsınüñ mukteżası üzre (2) mezbüre vācib olan cürm ve kuşūrına i‘tirāf u i‘tizār ve günāhına (3) tevbe vü istiğfārıla tālib-i leṭā’if-i luţf u iḥsān idi, (4) şudūr

¹ “Belki de Allah sizinle onlardan düşmanınız olan kimseler arasında (karşılıklı) bir dostluk meydana getirecektir.” (Mümteħine, 7)

² “Günahtan tevbe eden, sanki hiç günahı işlememiş gibidir.” (Yılmaz, 2013, s. 630)

³ “Karar verince de Allah’a güven, doğrusu Allah kendisine güvenenleri sever.” (Âl-i İmrân, 159)

⁴ “Şu mektubumu götür, önlerine bırak, sonra onların yanından çekil de ne sonuca varacaklarına bak.” (Neml, 28)

⁵ “Allah onun gölgesini uzatsın ve faziletlerini arttırsın.”

⁶ “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu!” (Zümer, 9)

⁷ “De ki: Herkes kendi mizaç ve karakterine göre iş yapar.” (İsrâ, 84)

² الكريم لا يجزى السيئة بالسيئة ¹ ki hażretlerinüñ (5) ki adam Allah qeder ve zıd emre buldı. Sultānum ³ Egerçi kim (8) ⁴ unvān-ı sa‘ ādet-nişānlarıdır, (6) lāyık u münāsib olan ‘afv u safh ve ğufrāndur, ba‘ id degüldür ki zühür (7) bula. ⁵ ⁶ ⁷ ⁸ ⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰

¹ “Allah onun ömrünü uzun kılsın ve kadrini yüceltsin.”

² “Lütuf (cömertlik) sahibi kişi, kötülüğe kötülükle karşılık vermez.”

³ “Ama affeder, hoşgörülü ve bağışlayıcı davranırsanız şüphesiz Allah da çok bağışlayıcı ve engin merhamet sahibidir.” (Teğâbün, 14)

⁴ “Bir kötülüğün karşılığı ona denk bir kötülüktür.” (Şûrâ, 40)

⁵ “... ama kim bağışlar, düzeltme yolunu tutarsa onun mükâfatını Allah verir.” (Şûrâ, 40)

⁶ “Cezalandırmak isterseniz size yapıldığı kadarıyla cezalandırın.” (Nahl, 126)

⁷ “... fakat sabır gösterirseniz bilin ki sabırlı davrananlar için bu muhakkak daha hayırlıdır.” (Nahl, 126)

⁸ “Bu öyle bir gündür ki artık konuşamazlar. (Zamanı geçtiği için) kendilerine izin de verilmez ki mazeret bildirsinsinler.” (Mürselât, 35-36)

⁹ “Oraya giren emniyette olur.” (Âl-i İmrân, 97)

¹⁰ “Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet, onların bağışlanmasını dile.” (Âl-i İmrân, 159)

¹¹ “Hani siz birbirinize düşman idiniz de Allah gönüllerinizi birleştirdi.” (Âl-i İmrân, 103)

¹² “... öfkelerini yenerler, insanları affederler.” (Âl-i İmrân, 134)

¹³ “Allah kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını dilediği kimse hakkında bağışlar.” (Nisâ, 48)

¹⁴ “Allah’ın ahlâkı ile ahlâklanınız.” (Yılmaz, 2013, s. 640)

¹⁵ “Allah’a itaatsizlikten sakınanlar dışında, dostlar bile o gün birbirinin düşmanıdır.” (Zuhuruf, 67)

müsteşnâsında duḥüllerin iktizâ (2) eylese ba‘îd degül belki aḳreb-i mütemennî ve evceb-i eşyâ‘dur. Egerçi kim (3) bende-i mezbûr ḥîn-i cinâyetde ve hengâm-ı gāvâyetde ihtiyâr-ı şabr ile (4) nefis-i emmâreye cebr itse ol âsitânenen ber-murâd olmasında tereddüd (5) yoğ idi lâkin muḳteżâ-yı ¹ ٱخلق الانسان عجولاً ٱزṭırabı ٱcâb eylemede (6) ve feḥvâ-yı ² وما ابرئ نفسي ان النفس لامارة بالسوء hudûş-ı ḥâdişeye (7) bâ‘ iş olmada ve ma‘nâ-yı ³ وكان امراً مقضياً vaż‘-ı ma‘huduñ şudûrın (8) iktizâ eylemede ḥikmet-i ‘inâyet-i ezeli ki icmâl-i aḥvâl-i tefâşîl-i ḳazâyâ-yı ḳazâ (9) vü ḳader ve menşe‘ ü me‘ḥaz-ı zevâhir-i müzâhir-i ḥayr u şerdür. Buymış ki (10) sulṭânım ḥazretlerinüñ zât-ı şerîf-i ‘afv-endîş ü kerem-pîşesi (11) ism-i ‘azîm-i ‘Afv u Kerîm’e mazḥar ve âyet-i refî‘ ü ‘r-rütbet-i ⁴ ان تعفوا اقرب للتقوى ‘ya (12) manzar-ı vâḳi‘ ola لا يكون ⁶ وخياركم من يكون بطئ الغضب سريع الفى ve (13) ḥadiş-i şerîfine ⁵ لمسلم ان يهجر مسلماً فوق ثلاثة [86a] (1) ḥaber-i münîfine naẓar-ı bi-inâyetu’llâhi melikü’l-‘afûv ü kerem ve vaḳt-i himem mekmen-i kümûndan (2) çıḳup menaşsa-i bürûzda zuhûr itdi. ان احسنتم احسنتم (3) Ve bi’l-cümle kemîne-i mezbûruñ vaż‘ ı egerçi müceb-i teşnî‘ u ta‘yîr ve müstevcîb-i (4)‘ uḳûbet ü ta‘zîrdür ammâ ol ekrem-i efâzıl-ı dehre ve a‘lem-i e‘âlî-i (5) ‘aşra nisbet-i ta‘zir-i b’il-iḥsân ile ⁸ الانسان عبيد الاحسان (6) silkine rabṭ olunmaḳ aḥsen-i zann olunur, nice olmasun ki! ⁹ حسن الظن من حسن العباداة (7) ḥod vücûb-ı (8) şaḥîḥi ifâde ider emr-i şariḥdür, egerçi kim bu kemîne-i dirîne ki ḳâdir olsa (9) cümle cihânı ol âsitâneye du‘â-gûy-ı devlet-cûy iderdi. Bu deñlü (10) başt-ı muḳaddemât ve îrâd-ı mebâdî-i delâ‘il ü temşîlât ile ol nâzûk-mizâc (11) ve leṭâfet-ımtizâca taşdı‘a ibrâm ḥaddinden ziyâdeye iḳdâm (12) ve dâ‘ireyi edebden ḥurûca ihtimâmdur lâkin ¹⁰ من يشفع والذال على الخير ¹¹ شفاعته حسنة يكن له نصيب منها ¹¹ وخير الناس من ينفع [86b] (1) mefhûm-ı meymûnına vuşûl sevdâsı mücevvez-i ¹¹ كفاعله

¹ “İnsan çok aceleci olarak yaratılmıştır.” (Enbiyâ, 37)

² “Yine de ben nefsimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis, rabbimin acıyıp koruması dışında, daima kötülüğü emreder.” (Yusûf, 53)

³ “Bu, kararlaştırılmış bir iştir.” (Meryem, 21)

⁴ “Hoşgörülü davranmanız takvâyâ daha uygundur.” (Bakara, 237)

⁵ “Müslümanın (müminin), din kardeşine (mümine) üç günde fazla küs durması helâl olmaz.” (bk. Yılmaz, 2013, s. 438)

⁶ “En hayırlınız geç kızan, hemen yatışandır.”

⁷ “Eğer iyilik ederseniz kendiniz için iyilik etmiş olursunuz.” (İsrâ, 7)

⁸ “İnsan, ihsanın/iyiliğin kölesidir.”

⁹ “(Başkaları hakkında) iyi fikir taşımak, güzel ibadetten kaynaklanır.” (Yılmaz, 2013, s.232)

¹⁰ “Kim güzel bir işe aracılık ederse ondan kendisi için bir nasip olur.” (Nisâ, 85)

¹¹ “Hayra delâlet eden, onu yapan kimse gibidir.” (Buhârî, Kitâbü’l-İlm, 14)

peygāminuñ (3) feḥvāsı ² وهل جزء الاحسان الاحسان ma‘nāsı (2) ¹ الناس
ولا يؤمن احدكم حتى يحبّ لآخيه ³ emrinuñ medlūlı ve (4) واشفعوا توجروا muḥassen ü müreccaḥ
ḥaberinuñ feḥvā-yı maḥbūlı mülzem (5) ü müceb ve sulṭānum
ḥazretlerinüñ mürüvvet-i kāmilelerine i‘timād u ittikā’ (6) ve ‘ināyet-i şāmilelerine
istinād u i‘tinā mülci vü müstevcib oldu. (7) Mercū ve me‘mül ve mutaḥarri‘ u
mes‘uldür ki sū-i edeb-i maḡfūr u ḫusūr ma‘zūr (8) buyurıla ki,

العذر عند كرام الناس مقبول والعفو من اشرف اهل الفضائل مأمول واتوب الى الله من فضول قولى ومن سوء
عملى ربنا لا توادنا ان نسينا او اخطانا واعف عنا واغفر لنا وارحمنا انت مولانا اللهم زد عمره ارفع قدره و
كثر اوليائه وانقص اعدائه واحفظ آله واتباعه وشرف اولاده واشياعه آمين يا رب العالمين بحق محمد وآله اجمعين
آمين . المهدى الى جناب افضل اهل الشرف من هدايا الثناء مما هو اشرف التحف فوري الداعي عفا الله عما
سلف⁵

[87a] (1) Bu Daḥı Bostān Efendi *medda’llāhu zılāle celālehu* Ḥazretlerinüñ
Hāk-pāylarına Yazılmışdur.

(2) Çihre-i ‘ubūdiyet-i türāb-ı bāb-ı sa‘ādet-me’ābla ki kuḥl-ı dīde-i cihān-bīndür, (3)
ḥāk-fersūde ve cebhe-i ruḫiyyet-i arz-ı āsitāne-i siyādet-niṣānla ki (4) tūtiyā-yı dīde-i
ehl-i yakīndür, ḡubār-ālūde kılınup ‘an-samīmü’l-fu’ād ve ḥulūşü’l-‘itikād (5)
tecdīd-i merāsım-i da‘vāt-ı şāfiyāt ve temhīd-i levāzım-ı teslīmāt-ı (6) icābet-i
beyyināt ‘alā-ma-yenbaḡī edā vü mü’eddī kılınduḡdan şonra ma‘rūz-ı (7) bende-i
bī-vücūd ve kemīne-i nā-būd budur ki, eger zamīr-i münīr-i āfitāb-naḡīr ki (8)
mücellā-yı envār-ı esrār-ı İlāhī ve meşḡūh-ı āşār-ı deḡā’iḡ-ı nā-mütenāhīdür, (9) cānib-

¹ “En iyi insan, insanlara yararı... dokunan kimsedir.” (Yılmaz, 2013, s. 212)

² Rahmān suresinde 60. ayette الإحسان إلا الإحسان ḥel şeklindedir. “İyiliḡin karşılıḡı da ancak işte böyle iyiliktir.”

³ “Baḡışlayın (şefāat edin) ve ödüllendirin.”

⁴ “Sizden biri, kendisi için sevdiğini (istediğini) kardeşi için de sevmedikçe (istemedikçe) gerçek imana eremez.” (Buhārī, Kitābü’l-īmān, 6)

⁵ “Özür, değerli insanlar katında makbuldür, affetmek de saygın kişilerin katında umulandır. Gereksiz sözlerimden ve kötü amelimden Allah’a tövbe ediyorum. Rabbimiz, unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma. Bizi affet, baḡışla ve bize acı! Sen bizim mevlāmızsın. Allahım onun ömrünü arttır, kadrini yükselt, dostlarını arttır, düşmanlarını azalt, ailesini ve ona tabi olanları koru, evlatlarını ve taraftarlarını şereflendir, âmin. Ey âlemlerin Rabbi, Muhammed (s.a.v) ve tüm ailesinin hakkı için. Amin. Fazilet sahibi zâtlara hediye edilen övgüler, en şerefli eşyalar arasındadır. Duacı *Fevrî*. Allah onun önceki günahlarını affetsin.”

i dā'î-i faķîr ve semt-i haķîr-i keşîrî't-taķşîre tevcih buyurılıp (10) istiħbâr-ı aħvâl-i pür-melâl ve istifsâr-ı ğuşşa-i bâl-i müteşettitü'l-aħvâl (11) buyurılsa egerçi hâliyâ zâhiren 'âfiyet-i ten ve şihhat-ı beden ile (12) mevşûf olan kemîne-i za'îfî'l-bâl bi'l-ğuduvv ve'l-âşâl du'â-i (13) hayra iştiğâli farz-ı 'ayne imtişâl-i hayâl itmişdür ammâ bâtında [87b] (1) olan belâ-yı kışşa-i pür-ğuşşa-i dil ü cân ve derd-i każiyye-i ğayr-ı maraẓiyye-i (2) kalb-i perişânun risâle-i nâme ve maķâle-i ser-nâme ile icmal-i (3) 'unvânını i' lâm u beyân, kalem-i seri'ü'r-raķâm ve zebân-ı hâme-i 'anberîn-câme (4) ile maṭla'-ı dâstânını ifhâm müte'assir ü müte'azzir degül belki mümteni' (5) u muhâl ve mülâhaza-i imkânı mücerred bir hayâldür, nice olmasun ki! Bu kemîne (6) ol âsitâne-i sa'âdet-âşiyânenün şeref-i hîdmetinden dür (7) ve ol zât-ı melek-şifâtun huzûz-ı ziyâret ü muvânesetinden (8) mehcûr ve bu devr-i pür-cevrün revişinden ve dehr-i pür-ķahruñ gerdişinden (9) zelîl ü maķhûr olup ve dağdağ-i ta'ne-i 'avâm ¹ كالانعام بل هم اضل (10) ve velvele-i teşnî'-i erâzil-i bed-haşâ'il ve şeytanet-i şemâ'ilden kendü vücûdı (11) müstekreh ü menfûr olmaķ cem' olduğundan ğayrı iftirâķ-ı etbâ' u 'ıyâl (12) ve iştiyâķ-ı ğam-h'ârân-ı hem-hâl aña zemm u mezâyıkā esbâb-ı vech-i (13) ma'âş ve fıķdân havâ'ic-i vücûh-ı inti'âş anlara munzam-ı zillet-i mülâzemet-i [88a] (1) edânî vü esâfil ve miḥnet-i mürâca'at-ı erâcîf ü erâzil anlara hem-ser (2) ve belâ-yı ser-zeniş-i isnâd mâ-lem yekûn ve şiddet-i emvâc-ı deryâ-yı bühtân-ı (3) bî-ķa'r u bün anlar üzerine serîr olduğdan sonra daḥı ğâh erbâb-ı (4) zulm u fesâd va'îd-i envâ'-ı 'azâb u siyâset ile taḥvîf ve ğâh (5) aşhâb-ı baġy u 'inâd lev m u teşnî' ve taḥķîr ü tefrî' ile taḥfîf idüp (6) ve daḥı bunlara beñzer niçe niçe şedâ'id ü belâ ve ğüne ğüne mefâsid ü 'anâ (7) ve dürlü dürlü hümûm u ğumûm ve birbirine beñzemez hücûm-ı sümûm-ı âsîb-şüm-ı kudûm (8) kaẓâyâ-yı mezbûreye lâ-hıķ ve ḥikâyet-i mesfûreye mülâşık ola. Şek (9) yokdur ki bu kadar âlâm-ı belâ-engîz ve bu deñlü esbâb-ı miḥnet-âmîz bir şahş (10) def'aten 'arîz mülâhaza olınsa, ehl-i hâle fi'l-cümle derd-i derûn ne dâ'ireye (11) ve ğuşşa-i dil-i maḥzûn ne mertebeye varduġı zâhir olup 'alem-i şâhid-i hâl ve ğüvâh-ı (12) şıdk-maķâl olmaķ câ'iz idi, ve'l-hâşıl. **Mışrâ'**:

Ma'âş-ı *Fevri'*ye düşmen ma'âşı beñzemesün (13)

¹ "...Onlar, bir hayvan sürüsü gibidirler, hatta... daha da sapkındırlar." (Furkân, 44)

¹ وعسى ان تكرهوا شيئاً وهو خير لكم ammā bu cümle ile yine el-ḥamdulī'llahi te'ālā gāh
[88b] ² انّ مع العسر يسراً āyet- i pür-hidāyet ile def' -i ḥavātır-ı ḳalb-i ḳāşır idüp (3) gāh ³ فمن يتوكل على الله فهو حسبه
mefhūm-ı hümayūnın şürūr-ı (4) a' dādan ḥışn-ı hasīn ve gāh ⁴ حسبي الله وحده وكفى fehvā-
yı sa' ādet-(5) meşhūnın dem-i ḥavf u ḥaṭarda refīḳ ü ḳarīn idüp gāh ⁵ لا حول ولا قوة الا بالله
⁶ وبشر الذين اذا اصابتهم مصيبة (7) ḳavl-i sa' ādet-me'ālīni (6) maḳālīni ḥırz-ı cān ve gāh
nüşḥa-i emn ü emān bilüp belāya boyun ve każāya (8) rızā virüp elden geldükçe
şākir-i ni' met-i Ḥaḳ ve muntazır-ı ' ināyet-i (9) Vehhāb-ı muṭlāḳ olmaḳ üzreyüz. **Şi'r:**
Hele cevır ü cefāya şabr idelüm (10)
Görelüm ' āḳıbet-i Ḥudā n'eyler

Mercū ve me'müldür ki kāmı şafā-yı teveccüh-i (11) zamīr-i münīr-ḳarīn-i ḥāl ve
baḳı hemişhe enāyet سبحانى قرين (12) rehīn-i āmāl-i dā' i-i ḥaḳīr ḳılınmağa ' ināyet buyurıla.
⁷ ذات ملك صفات باد

(13) Aşḫāb-ı Fezā' ilden Bir Şāḥib-Devlete Bu Faḳīr Cānibinden İrsāl Olınmışdır.

[89a] (1) Li-münşi 'ihī:

Ne mektūba şıḡdı ḥadīş-i firāḳ
Ne zarf-ı ḥurūfa ḡam-ı iştıyāḳ (2)

Derūn-ı dilüm nārın itsem raḡem ⁸
Ser-ā-ser yazdı devāt u ḳalem

(3) Gerçi serā-perde-i zurūf-ı ḥurūf-ı münşe'āt-ı ' ālem, **mışrā'** :

¹ “Hakkınızda hayırlı olduğu halde bir şeyden hoşlanmamış olabilirsiniz.” (Bakara, 216)

² “Evet, doğrusu her güçlüğü yanında bir kolaylık var.” (İnşirâh, 6)

³ “Kim Allah’a dayanıp güvenirse Allah ona yeter.” (Talâk, 3)

⁴ حسبي الله وحده وكفى عبده : Bana, bir olan Allah yeter. O, kuluna yetti.” kullanımı da vardır (bk. Yılmaz, 2013, s. 204).

⁵ لا حول ولا قوة الا بالله العظيم : (Her türlü) kuvvet ve kudret ancak yüce ve ulu Allah’ındır.” (Yılmaz, 2013, s. 406)

⁶ “Sabredenleri müjdele! Onlar, başlarına bir musibet geldiğinde...” (Bakara, 155-156)

⁷ “Allah’ın ihsânı, daima meleklerin sıfatını taşıyanın o zâtın üzerinde olsun.”

⁸ Mısrada “derūn” ve “ser-ā-ser” kelimeleri arasında takdim-tehir yapılmıştır.

Muḥīṭ-i cihān-ı vüçüd u ‘adem (4)

Ve biḳā‘-ı keşret ve ḥudūs tā ḳılā‘-ı Ḳāf-ı vaḥdet ve (5) ḳadem, **mıṣrā‘** :

Mesīr-i sefīr-i serī‘ ü’r-raḳem

idügi zāhir ü bāhirdür. (6) Ammā ḳudret-i ecniḥa-i ḥammām-ı aḳlām-ı aḳallü’l-ḥüddām ki, **mıṣrā‘** :

Rište-i ‘acz birle beste durur

(7) Ve per ü bāl-i nāme-i zī-bāl-i kemīne-i za‘ifü’l-bāl ki, **mıṣrā‘** :

Seng-i hicrān ile şikeste durur

(8) Hevā-yı fezā-yı şevḳ u ğarām zāt-ı sa‘ādet-fercāmda ki, **mıṣrā‘** : (9)

Āsitānuḡ gibi nüh eflākdan bālādur ol

Ve şahrā-yı şenā-yı südde-i seniyye (10) ve ‘atebe-i ‘aliyye-i pür-iḥtirāmda ki, **mıṣrā‘** :

Himmetüm gibi ḥiṣār-ı ‘arşdan a‘lādür ol

(11) Ma‘ārik u meşāf-ı medārik-i ehl-i kemālde ki, **mıṣrā‘** :

‘Arşa-i şü‘ān gibi toptoludur ḥavf u ḥaṭar

(12) Cenān-ı cebān-ı cemā‘at-i cühhāl gibi ki, **mıṣrā‘** : (13)

Jeng tutmuş tığveş olmuş durur bi-nūr u fer

Hezār [89b] (1) ‘acz u ḳuşūr u za‘f u fütür ile meşşūf u mevsūmdur. **Li-münşi’ihī**: (2)

Hümā-yı ḥāme ve ‘Anḳā-yı nāme

İderken Ḳāf’ dan tā Ḳāf’ a pervāz (3)

Velī saḳf-ı semā-yı ‘aşḳ u şevḳe

Cihān ṭurduḳça pervāz itse varmaz

(4) Ve ḳuvvet-i bāşira-i dīdebān-ı şevāhıḳ-ı ḥudūd u rüsüm ki, **mıṣrā‘** :

Āfitāb-ı ‘ālem-ārā gibi pür-envārdur (5)

Ve keyfiyyet-i rāsiḥa-i ‘uḳūl u fuḥūl-i şāḥib-naẓarān-ı (6) ma‘ārif ü ‘ulūm gibi ki, **mıṣrā‘** :

‘Aḳl-ı ‘aṣīr gibi dā’im kāşif-i esrārdur

(7) İdrāk-ı kıṣṣā-i şevḳ u velū‘ dil-i maḥzūn u mahmūmda ki, **mıṣrā‘** : (8)

Feraḥdur aḡa nisbet ḥūzn-i cān-ı Ḥaẓret-i Ya‘ḳūb

Ve taṣavvur-ı derd-i devri (9) sīne-i maḡmūm u maḥmūmda ki, **mıṣrā‘** :

Anuḡ yanında şıḥḥatdur belā vü mihnet-i Eyyūb (10)

Mıṣāl-i dīde-i būm-ı meş’ūm ki, **mıṣrā‘** :

Āfitābuḡ karşıusunda şemveş bī-nūrdur (11)

Ve mānend-i çeşm-i ḥuffāş-ı mezmūm ki, **mıṣrā‘** :

Gündüzün çeşm-i sūhā cürmi gibi mestūrdur

(12) Zuhūr-ı nūr-ı бүдүр-ı idrākden me’yūs u maḥrūmdur. **Қыт‘ a, li-münşi’ihī**: (13)

Egerçi dīde-i ‘aḳl u baṣīret

Görür gün gibi gündüzde sūhāyı [90a] (1)

Velī gözi ḳamaşur idemez derk

Göreydi bir naẓar mihr-i vefāyı

(2) **Beyt, li-münşi’ihī**:

Ḥīte-i ḥarf u raḳamdan taşradur esrār-ı şevḳ (3)

Şıḡsa olmaz sūr-ı ‘aḳla kā’ināt-ı ‘aşḳ u zevḳ

Ve’l-ḥāşıl çünki ‘aḳl-ı (4) ḥurdeden ve tercümān-ı ḳalem-i mantıḳ ve’l-lisān-ı ḥiṭāb ve burhān u muḳaddemāt-ı (5) bedīhiyyetü’l-erkān ile dil-i za‘īf-i nā-tüvānda pinhān olan da‘āvi-i ‘ubūdiyyet (6) ü ihlāşı ve netā’ic-i rüḳyet ü ihtıṣāşı künhiyle işbāt u beyāndan

(7)‘ āciz ü ser-gerdāndur. Şan‘ at-ı taḥrīr ü taṣṭīrdan ferāġāt ve taşannu‘ -ı (8) taḫrīr ü ta‘ bīrden ‘ uzlet idüp ve dībā-yı ḥüsn-i ‘ ibārāt-ı ed‘ iye-i fā‘ika-i (9) bī-nihāyeden ki,

Feşāḥatle belāġat ide pūd u tārını devrān

Ve zī-raġbet-i i‘ tibārāt-ı eşniye-i fā‘ikā-yı bī-ġāyeden, **mıṣrā‘** :

Ṭarīḫ-i nescine ḥayrān olur Şaḥbān ile Ḥassān

(10) Mıkrāz-ı yerā‘ a-i berā‘ at-engizle ki, **mıṣrā‘** :

Zü‘l-fıḫār-ı Ḥaydar-i Kerrār gibi tizdür

(11) Ve zirā‘ -ı mıṣtare-i ihtirā‘ -āmiz ile ki, **mıṣrā‘** :

Ḥazret-i Mūsā ‘ aşāsıveş kemāl-engizdür

(12) Ol zāt-ı fezā‘ il-meşḥūn ve fevāzıl-maḫrūnuḡ ḫāmet-i bālāsına rāst (13) bir ḫabā-yı zībā biçilmek münāsib ü mülā‘im ve ḥiddet-i ibre-i zebān-ı şīrīn-beyānla ki, [90b] (1) **mıṣrā‘** :

Sözün Ḥazret-i ‘ İsa gibi maḫbūl durur

Ve ebrīşim-i süḥanān-ı feşāḥat-nişān-ı (2) rengīn-tebyīn ile ki, **mıṣrā‘** :

Rişte-i ġisū-yı cānān gibi meftūl durur

(3) Ol netīce-i maḫbūle muḫademāt-ı كاف ونون 1ḡadd-i bī-hem-tāsına lāyık (4) bir ḥil‘ at-ı ġarrā vü dil-ġüşā dikilmek vācib ü lāzım olmaġın (5) اللهم ارفع قدره و اشرح صدره 2 (6) diyüp varaḫa-i bendegī ve şaḥīfe-i efgendegī ihtişār olındı. (7) Bāḫī nedīmüḡ, lāzımdur ki ma‘lūm-ı şerīf olmaya. **Şi‘r, li-münşi‘ihī**: (8)

Kūy-ı hecrünġde belā içre ḫalupdur cānum

Kerem eyle beni unutma benüm şulṭānum

¹ “Kāf ü nūn” (Detaylı bilgi için bk. Yılmaz, 2013, 351-352).

² “Allah’ım Muhammed’in hakkı için onun kadrini yükselt, göğsünü (nefesini) aç, ömrünü uzat, zihnini, halini ve malını ıslah edip düzelt.”

(9) Mekke-i Müşerrefeye Teveccüh Olındukda Gemi ile Gelibolı'ya Varıcağ Bostān Efendi (10) *medda'llāhu zılāle celālehu* Hāzretlerinūñ Hāk-pāy-ı Sa' ādet-menāllarına İrsāl Olınmışdur.

(11) Ā' vām u ā' şār ve rūzgār-ı bī-şümārdur ki mellāh-ı ' aql-ı derrāk ve keştibān-ı (12) zihn-i çābük ü çālāk sefīne-i tab' -pāk ve keştī-i qarīha-i tāb-nākı ' amme-i yerā' (13) ve kırtāsī-i şirā' birle mişāl-i tayr-ı zī-ecniha meşnā ve şülüş ve ruba' [91a] (1) kılup lenger-i himmet ü rismān-ı ğayret ile tertīb ü tezyīn eyleyüp (2) ve dümen-i teveccüh-i şevkāsāsınūn evzā' u eṭvārın ve riyāh-ı teneffüs-i (3) nesīm-i enfāsınūñ muvāfık-ı rūzgārın gözedüp rü'esā-yı zevrak-ı (4) dimāğ-ı pür-ferāğ ve ālet-ārā-yı sefīne-i ten-i za' īf ü naḥīf ā' nī ḥ'avās-ı ḥamse-i (5) zāhire ve kuvvā-yı nefsāniyye-i bāṭnā-i bāhire ile süvār olup nişib ü firāz-ı (6) baḥr-i küre-i ḥāk ve ' ummān-ı evc ve ḥazīz-i deryā-yı basit-i eflākde seyr (7) ü sefer ve geşt ü güzār eyleyüp ğavvāş-ı deryā ve raḳqāş-ı şaḥn-ı mā gibi dā'ima (8) baḥr-i mevvāc-ı te'emmül ü tefekkürde ve deryā-yı pür-emvāc-ı taşavvur u tedebbürde ğavş u ḥavz (9) üzre oldı. Şāyed ki yā isti' āre vü telmīḥ ve kināyet ü taşrīḥ veyā ḥaḳīḳat u mecāz veyā ta' miye vü elğāz ile ol merkez-i küre-i faẓīlet ü efzāl (11) ve noḳṭā-i dā'ire-i celālet ü iclāl ve dürr-i deryā-yı icād u tekvīn ve dürr-i (12) burc-ı mu' allā-yı sa' ādet ü temkīnūñ üslūb-ı ecmel ile tavşīf ü ta' rīfī (13) samṭ-ı beyāna ve evşāf-ı leṭāfetūñ tarīḳ-i ekmel ile tebyīn ü tavşīfī silk-i [91b] (1) tibyāna muntaẓam olmağa vesīle-i kāfī ve zerī' a-i şāfī olur. Ba' zı (2) dürrer-i gurer-i medā'ih-i ḥüsne ve cevāhir-i zavāhir-i levā'ih-i Zühre'ye fā'iz olına. Ammā (3) her çend ki cidd-i belīğ ve sa' y-i bī-dirīğ olındı, ol maḥsūd-ı nüfūs-ı (4) nefīse-i melā'ik ve maġbūt-ı şadr-nişīnān-ı müttekīn-i ' ale'l-erā'ik ḳāfile-sālār-ı (5) merāḥil-i me' ālim ve ḥaḳā'ik-tırāz-ı ihdā ve irşād-ı ḥalā'ik sābık-ı fursān-ı (6) meydān-ı ' ulūm ve taḥḳīḳ-i lāḥik-i reh-revān ve seyyārān-ı eḥsen-i rūsūm (7) ve tedḳīḳ-i maşdār-ı aḳvāl ve ef' āl-i raẓiyye [vü] marẓiyye ve menşe'-i aḥlāk ve şifāt-ı (8) seniyye-i ḳudsiyye ḥāzretlerinūñ nev-' arūs-ı medḥ ü aṭrāsı ve cemāl-i şāhid-i (9) menāḳıb-ı ḥüsne'sinūñ ber ü düş ve gerden ü güşına zīb (10) ü zīver olmağa lāyık ve ḥālī tāc u kemer kılınmağa muvāfık ḳalā'id-i beyān-ı rengīn-tibyān (11) ve ferā'id-i ma' ānī-i ferḥunde-mebāniyye dest-resden telāṭüm-i terāküm-i (12) emvāc-ı baḥr-i ' acz u ḳuşūr ve tezāḥüm-i teşādüm-ı efvāc-ı lücec-i deryā-yı za' f u fütür (13) mānī' -i tām ve ' āyık-i tamām oldı. Şi'r:

وَأَنَّ قَمِيصًا خِيطٌ مِنْ نَسِجِ تِسْعَةٍ
[92a] (1) ¹ وعشرين حرفاً من معاليك قاصر

Li-münşi'ihî:

Biñ başum olsa tende vü her başda biñ dehān (2)

Her bir dehānum içre daħı olsa biñ zebān

Tā haşr olunca mekremetün söylesem eger (3)

Mümkin degül ki biñde birisi ola beyān

(4) Lā-cerem dest-i temennî vü tereccî dāmen-i medh u şenādan kutāh kılınup leyl ü nehār (5) gemî kürekleri gibi cānib-i muḥarrik-i felek-i devvār ve mücri'l-felek fî'l-cār (6) ā'nî Kādir-i Perverdigār u Ḥallāḳ-ı Kirdigār'e merfū' ve rūy-ı ricā ve vech-i (7) temennî vü istid'ā bādānāsā cihet-i firāzende-yi sefine-i āsmān ve ṭaraf-ı (8) firūzende-i ḳandīl-i kevn ü mekāna tevcih ve çeşm-i ümīd ve dīde-i tevaḳḳu'-ı cāvid (9) fülḳ-i felek-mişāl ḥazret-i zü'l-celāl-i vāhibü'l-āmāl semtine meftūḥ kılınup (10) ve dümen-i merkeb-i şāfī-meşreb deryā-nūr-ı dü'-ālem-i gerd gibi hezār ḥuṣū' (11) u ḥuḏū' birle ser-i iṭā' at zemīn-i 'ibādete urulup tazarru' u niyāz ve taḥaṣṣu'-ı (12) sūz u güdāz ile İzīd-i bī-niyāz ve bī-'adīl celle 'ine't-teşbih ve't-temşil (13) ḥazretlerinden mercū ve me'mūl ve mütevaḳḳı' u mes'uldür ki bu baḥr-i felek-i nīl-gün cūşān [92b] (1) ve deryā-yı çerḥ-i būḳalemūn ḥurūşān olup zevrāḳ-ı hilāl-i pūr-envārı (2) ve keştī-i ḳamer-i tābdārı sāhil-i deryā-yı maḡribde ḳaraya itdükce ve sefine-i (3) mihr-i āsmān-ı nūrānī-bādbān ve felek-i ḥurşīd-i tābān ve müşa'şā'-ı rīsmān (4) diyār-ı ḡarbde siyāha batdukça ol dūrre-i dıraḥşān-ı burc-ı āsmān-ı iḳān (5) ve dürr-i deryā-yı dūr-efşān-ı cihān-ı 'irfān miftāḥ-ı meḡālīḳ-ı sevāḥil-i ḳulzüm-sülūk-ı (6) mişbāḥ-ı hevācis-i baḥr-i evhām u şükūk;

الذي صار آية السجود في مصحف الوجود وإذا فاض من غمام اقلامه على العالمين زلال الشهود الذي يقول
اهالى العصر واعالى الدهر واعين في حقّه ربّ كما اجرّيت من مجارى انامله فرات الحيوّة وجعلت قلمه ذا
القرنين في ظلمات الدّواة زين آذان اشواقنا بدرارى كلماته وسكن حرارة بالنّا بزال وجناته

¹ “Yirmi dokuz harften oluşan bir iple dikilen bir gömleğin gücü, içindekileri anlatmada ve yansıtmada yeterli değildir.”

² “(O), vücut mushafında secde ayeti olan, kalemlerinin bulutundan âlemlere şühûd suyu akmaya başladığında kendisi hakkında zamanın halkının ve ileri gelenlerinin; ‘Rabbim, parmak uçlarından hayat

muğber olmadın manend-i (9) āb-ı şāfī bī-renc ü te‘ ab pür-şūr u şa‘ b şafā-yı hātır ile mütebaḥḥir (10) ve ni‘ met-i şıḥḥate şākir iken ğurre-i rebī‘ ü’l-evvelde mahrüse-i İstanbul’a duḥūl (11) u ḥulūl olındı ve māh-ı mezbūruḡ altıncı güninde ‘ināyet-i feyyāz-ı zevārif-i (12) ‘avārif-i yārī ve ḥimāyet-i mürsel-i semā-i leṭā’if ü’l-ma‘ ārif meded-kārī (13) eyleyüp ان لله ملكاً يسوق الال الال ¹ ḥadīşine mazḥar düşürüp [94a] (1) Dānişmend-i Re’īs dimekle ma‘ rūf ve ‘ilm-i keştī bābında dāniş ü biniş ile (2) mevşūf İlyās-nām Ḥazret-i Hızır-fercām bir mellāḥ-ı kāmīl ve üstād-ı (3) deryā-dilün ki āyīne-yi āb-ı sāfī gibi hātırı rüşenā ve bilā-teşbīḥ (4) Ḥazret-i Nūḥ ‘aleyhi’s-selām gibi ‘ilm-i deryā ile biḡ yıldan berü āşinā imiş, (5) bir fülk-i felek-mişāl ve bir ceng-i ḳāf-timşāl ki görenler müteḥayyir olup (6) سبحان من يجري الفلك في البحار ويسبح له الحوت التيارات ² (7) diyüp de‘ āme-i keştisan engüşt-i ta‘ accübī der-dehān eyleyüp ḥayrān (8) u sergerdān ḳalır bir felek-i meḥīb ve ceng-i ğarīb ü ‘acībdür ki (9) meydān-ı müsāra‘ atda ve zamān-ı müsābaḳatda kūy-ı taḳaddümi bi-izni’llāḥ (10) felekden ḳopar ve mülk-i deryāda ve diyār-ı mādā ceng içün ejder-şıfat (11) hücüm itse neheng-i gerdün-āhengler yolından şapar. **Ḳıṭ‘ a:** (12)

طاير تيز پر کی شد سیمرغ
پیش بال و پرش شکسته جناح

(13) شده در سیر شهر ها شهره
³ چن سلیمان بهر غدو و رواج

[94b] (1) Gūyā ki bir pīr-i lengerdārdur ki ‘aşā ile reh-güzārdur veyā bir ‘alemdār-ı (2) seri‘ ü’s-seyrdür ki per açup pervāz itse mānend-i ṭayrdur veyā ḥod (3) ğār-ı Ḥazret-i Aḥmedü’l-muḥtārdur ki cemī‘ eṭrāfin ‘ankebūt-ı şāhib-ḳunūt-ı nessāc-ı (4) ḥarīdār-lu‘ ābī dehānın pūd u tār idüp ana perdedārdur (5) veyā ḥod bir ravzā-i ra‘ nā vü dil-güşādur ve bir ḥadīḳa-i zībā vü feraḥ-fezādur ki (6) yir yir neşv ü nemā bulan sarsar-ı şānavberleri evc-i semāya ve cev vü hevāya (7) peyvest olmış ve her birine her cānibden şālḥ-ı semen ü berg-i yāsemen muḥkem (8) tolaşup bir vech ile hem-āġūş u

¹ “Allah’ın ehil olana sürükleyen bir meleği vardır.”

² “Geminin denizde yol almasını sağlayan ve balığın tesbihte bulunduğu Allah her türlü eksiklikten münezzehdir.”

³ “Hızlı uçan Simurg oldu, kanatlarının karşısında duracak mekân yoktu, şehirleri kat etme konusunda meşhurdu, tıpkı Süleyman gibi sabahdan akşama kadar uçtu.”

hem-dest olmuş ki bu ittiḥād u muḥabbet (9) ve bu münāsebet ü muḳārenet reşkinden şāḫ-ı şavanberūḡ baḡrı pāre pāre (10) dili pūr-şikest olmuş ve ‘aşkı ser-sebz ü ḥurrem derhem derhem olup (11) şöyle zībā şarmaşmış ki bu kemāl-i leṭāfet ve nihāyet-i ṭarāveti işidüp (12) nihāl-i şimşād ḡayretinden bāḡ u rāḡdan el çeküp ṭaḡa düşüp (13) bī-pā vü destlerle hem-nişest olmuş ve yā-ḥūd baḡr-i felek-i aḡzar [95a] (1) ve deryā-yı çarḡ-ı nīlī-peyker üstinde bitmiş şecere-i sidredür ki (2) şāḫları rūy-ı āsmāna ve bergleri eṭrāf-ı kevn ü mekāna (3) perişān olup taḡtında me’vā ve sāyesinde ilticā iden (4) mü’minīn-i muvaḥḫidīn üzerine sāyebān olup rūy-ı deryāda (5) ve şaḡn-ı māda görünen cirm-i siyāh-miḡdār cism-i keştī degül ol şecere-i ṭayyībenūḡ (6) ki اصلاها ثابت و فرعها فى السماء¹ dur sāye-i ḡāmet-i pūr-leṭāfetidür (7) ve yā-ḥūd bir sālīk-i mesālīk-i ‘acībedür ki bir demde ‘azīmeti ḡeşt-i memālīk-i ḡarībedür. **Meşnevī:** (8)

Nicesi keştī-i felekveş tīz-rev

Oda yanmış ḡayretinden māh-ı nev (9)

Baḡlu zencīr ile şīr-i ner gibi

Sīnesi üzre yürür ejder gibi (10)

İtse seyrān ḡaşdın açup per ü bāl

Kā’inātı ḡeşt ider ‘Anḡā-miṣāl (11)

Saçları meftūlī cāmīler gibi

Ḥalka baş egmez imāmīler gibi (12)

Bād-ı pādur raḡş-ı gerdūn gibi ol

Kese seyri ṭan mı mihr ü māha yol (13)

Kāse-bāz-ı çerḡe beṡzer ḡālī

Līk esbābı resen-bāz-ı āletī [95b] (1)

¹ “Kökü sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti.” (İbrahim, 24)

¹ نون والقلم وāyet-i Şafḥasıdur

Levḥ-i sîmi her dem eyler pür-raķem (2)

Heykeli taḥt-ı Süleymānî anuḡ

Div-i şarsar bende-fermānı anuḡ ² (3)

Fanṭılqa ḥṭṭı ıda (4) Tevfîķ-i Ḥaķ refîķ olup yanımızca olan yār-ı şefîķ ü refîķ-i ṭarîķ ile (5) بسم الله مجريها ومرسيها ان ربي لغفور رحيم ما قدروا الله حق قدره والارض جميعاً قبضته يوم القيامة والسموات مطويات بيمينه سبحانه وتعالى عما فاذا استويت انت هو الذي سخر لكم البحر لتاكلوا (11) ve daḥı, (10) ⁵ ومن معك في الفلك فقل الحمد لله (13) ⁶ منه لهما طرياً وتستخرجوا منه حلية تلبسونها وترى الفلك مواخر فيه ولتبتغوا من فضله لعلمكم تشكرون (1) [96a] ⁷ muḳteżāsınca ‘alā-ķaderi’l-imķān be-ṭarîķü’l-‘acַz ve’n-noķşān gāh edā-yı (2) meḥāmid-i Rabbāniyye’ye muvāzabet ve gāh ḳazā-i şükr-i mevāhib-i Sübhāniyye’ye (3) gemiye girelden gāh müşteḡil (6) ⁸ aḳvāliyle (7) ⁹ mütefe’il olup ve gāh ⁹ āyetine müdāvim ve

¹ Ayetin tamamı: “ن وَالْقَلَمَ وَمَا يَسْطُرُونَ” Nûn. Kaleme ve (yazanların) onunla yazdıklarına andolsun ki sen -Rabbinin lutfu sayesinde- asla deli değilsin.” (Kalem, 68)

² Manzume, Lâmi’î Çelebi’nin (ö.938 / 1532) Salāman u Absâl mesnevisinin farklı bölümlerde yer almaktadır. İlgili kısım için bk. Uludağ, 1997, s. 203, 291.

³ “Bunun üzerine birlikte yürüdüler. Kıyıya ulaşıp gemiye bindikleri zaman...” (Kehf, 71)

⁴ “Onlar Allah’ı gereği gibi takdir edip tanımadılar. Kıyamet gününde bütün dünya O’nun avucundadır; gökler de O’nun kudret elinde dörülüp bükülmüştür. Allah, müşriklerin koştukları ortaklardan uzaktır ve yücedir.” (Zümer, 67)

⁵ “Yanıdakilerle birlikte sen de gemiye yerleştğinde, ‘Bizi bu zalimler topluluğundan kurtaran Allah’a hamdolsun!’ de.” (Mü’minûn, 28)

⁶ “Taze etinden yemeniz ve mücevherini çıkarıp takınmanız için denizi hizmetinize veren de O’dur. Gemilerin denizi yarararak gittiklerini görürsün ki bu da O’nun lûtfuna nâil olmanız ve O’na şükretmeniz içindir.” (Nahl, 14)

⁷ Yûnus 21’de geçen ayet şu şekildedir: هُوَ الَّذِي يُسَوِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّى إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلِكِ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ : Karada ve denizde yol alıp ilerlemenizi sağlayan O’dur. Gemide bulunduğunuzda...”

⁸ “Balık şaşılacak bir şekilde denizde yolunu tutup gitmişti (Kehf, 63). Derken gemi onları, dağlar gibi dalgalar arasında götürmeye başladı (Hüd, 42). ...oysa bulutlar gibi hareket ederler (Neml, 88).

⁹ Ayetin yazımı şekildedir: وَذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ “Zünnûn’u da (Yûnus) zikret! Hani öfkeli bir

gāh (10) rivāyetine ¹ رَبِّ انزلنى منزلا مباركا وانت خير المنزلين ان في ذلك لآيات وان كنا لمبتلين mülāzım olmak üzreyüz. Ümîzdür bugünkü gün bi-izni'llāhu'l-(12)meliki'l-fettāh taşrîf-i riyāh muvāfık olup ebvāb-ı cennet-mişāl (13) sekiz yirden yelken açup serin kıldurup Beşiktaş yanından [96b] (1) ² ادخلوا مصر ان شاء الله آمنين şaldurup fehvāsına mā-sadağ (2) olmak niyyetine ahar şu gibi akup ve eser yel gibi esüp yelüp yüpürüp (3) āsīb-i telāṭum-ı terāküm-i emvāc u belā-yı rüzgār-ı baḥr-i mevvāca uğramadın (4) ve gönül zevrākı gird-āb-ı ḥayrete şalınmadın ve derd ü miḥnet resenlerinde (5) çār-miḥ olup lenger gibi bir yirde miḥlenüp kılmadın ve tūfān-ı belāya (6) uğrayup 'aql-ı dümenin şuya ve fikr u ḥayāl-i bādbānın yele aldurmada ve taḥayyür (7) u tazaccurdan kürekler gibi sağ ve şoldan eller zarūretle ellerin du'āya (8) kıldurmada sultānum ḥazretlerinüñ nesīm-i enfās-ı ḥayr-du'āsı bād-ı şabāasa (9) yār u kārın ve ṭālī' ü hem-nişin olup bi-'ināyeti'l-meliki'l-müte'āl (10) cānib-i şimālden ³ بالغدوالاصال rüzgār muvāfık esüp (11) ṭarīḳ-i emīn ile zamān-ı seyirde sağ ve esen maḥall-i maḫşūda ⁴ بالنبى والآل ماتموج بحر ولمع آل Bākī nedīmün, lāzımdur ki sultānum ḥazretlerinüñ (13) deryā-yı 'ilmi muḥiṭ olmaya. **Mısrā'**:

⁵ فراموشم مكن مقصودم آنست

⁶ عش ما شئت بمن شئت على ما شئت (1) [97a] 'Arabī:

halde geçip gitmiş, bizim kudretimizin kendisine yetmeyeceğini zannetmişti. Sonunda karanlıklar içinde, 'Senden başka hiçbir tanrı yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben kötü işler yapmışım!' diyerek yalvardı. Bunun üzerine duasını kabul ettik ve onu sıkıntıdan kurtardık. İşte biz iman etmiş olanları böyle kurtarız." (Enbiyâ, 87-88)

¹ "Yine de ki: 'Rabbim! Beni bereketli bir yere indir; en uygun şekilde indirip yerleştiren sensin. Kuşkusuz bu anlatılanlarda ibretler vardır; muhakkak ki biz bunlarla insanları sınarsın.'" (Mü'minûn, 29-30)

² "Allah'ın izniyle Mısır'a güven içinde girin..." (Yûsuf, 99)

³ "...sabah ve akşam..." (A'râf, 205)

⁴ "Peygamber ve yüce hatrına, deniz dalgaları serap parladığı müddetçe..."

⁵ "Beni unutma, kastettiğin (niyetim) odur..."

⁶ "İsteddiğin kadar, istediğin kişiyle istediğin gibi yaşa."

Aşhâb-ı Devletün Biri (2) Ağzından Vüzerânun Birine Tehniyet İçün İrsâl Olınmışdur.

(3) Hıdemât-ı verdiyyetü'l-fevehât ki mehebb-i kabûl kim انّ في ايام دهركم نفحات (4) dan fâyiḥ ü lâyiḥdür ve da' vât-ı dürriyetü'l-kaṭarât ki muşîb-i (5) yenâbî' -i سمع الله لمن دعا² dan fâ'iz ü nâhizdür, her dem ol âsitâne-i (6) sa' âdet-âşiyânenün ve südde-i sa' âdet-nişânenün ḥâdimân-ı (7) şeref-intisâbına ve mülâzımân-ı ḳadr-iktisâbına envâ'-ı niyâzmendî (8) vü şikestegî ve eşnâf-ı ârzümendî vü dil-bestegî birle inhâ olup (9) merâsim-i âdâb-ı 'ubûdiyet ve iḥlâş-ı tecdîd ve levâzım-ı âşâr-ı ruḳiyyet (10) ve iḥtişâş-ı temhîd kılındukdan sonra ma' rûz-ı dâ'î-i devlet-ḥ'âh budur ki, (11) ḥâliyâ râviyân-ı aḥbâr-ı feraḥ-fezâ ve nâkilân-ı âşâr-ı dil-güşa vü ḥayât-efzâ (12) eşnâ-i naḳl-ı esrâr-ı meserret-âşârda şöyle ḥikâyet ü rivâyet eylediler ki, (13) kevkeb-i ṭâli' -i meymûn ve sitâre-i baḥt-ı hümâyûn tevâlî-i burûc üzre [97b] (1) ḥareket ü 'urûc idüp ufḳ-ı sa' âdetden ṭâli' ve zirve-i felek-i devletde (2) lâmi' olup şadr-ı vezâret-i pâdişâh-ı 'âlem-penâh *ḥalledet ḥilâfeteḥu* (3) zât-ı şerîf-i vâcibü't-teşrif ile taḥşîl-i ḳadr u şeref (4) itdi, el-ḥamdulî'llâh ve'l-minne. **Şi'r:**

لقد انجز الاقبال ما وعدا

(5) ³ وكوكب الاقبال فوق العلى صعدا

Allâhu *celle ve 'alâ ve tebâreke* müteyemmin (6) ü mübârek idüp dâ'imâ bunun emşâli elṭâf-ı Rabbâniyye ve 'inâyât-ı (7) Sübhâniyye bütünden zuhûra ve kümündan bürûza gelmeden ḥâlî olmaya. (8) Ḥaḳ 'âlimdür ki bu ḥaber-i meserret-eşer ve ḥikâyet-i pür-zevḳ u ḥâletün istimâ'ından (9) bir mertebede sürûr u ḥubûr ḥâsıl oldu ki taḳrîr ü taḥrîrden bîrûn ü efzûndur (10) ve bu ni' met-i mütemennâ ve devlet-i mezcâtın muḳâbelesinde cenâb-ı vâhibü'l- (11) 'aṭâyât ve cānib-i refî'ü'd-derecât ve dergâh-ı ḳâziü'l-ḥâcâta (12) meẓann-ı icâbet-i da' vât olan evḳâtde ḥuşûşân 'aḳab-ı şalavâtta (13) envâ'-ı şükr u sipâs ve minnet-i bî-ḳıyâs 'arz olmadan ḥâlî olınmamışdur. [98a] (1) Mercûdur ki Ḥaḳ te'âla bu manşib-ı münâsib ve pâye-i lâzım u vâcibi vâsıta-i (2)

¹ “Sizin şu günlerinizde, geçiveren güzel rüzgârları vardır.”

² “Allah dua edeni işitir.”

³ “İkbal vaad ettiğini yerine getirdi ve ikbal yıldızı yükseklerle çıktı.” Şiirin kaynağı için bk. <https://www.aldiwan.net/poem99497.html> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

ḥuṣūl-i envā‘-ı tekārrübāt-ı pādīşāhī ve bā‘ iṣ-ı vuṣūl-i eṣnāf-ı ‘ināyet-i (3) nā-mütenāhī ve vesīle-i niḡām u intizām-ı aḥvāl-i ‘ālem ve rābiṭā-i fellāḥ u reṣād (4) ve ṣalāḥ u sedād-ı cumhūr-ı benī Ādem eylemek ile sulṭānum ḥazretlerinüñ dünyā (5) vü āḥiretin ma‘ mūr ve zıkr-i cemīlūñ eṭrāf-ı ‘āleme ma‘ rūf u meṣhūr eyleye bākī.

(6) Tehniye-i Manşib İçün Bir Fāzıl-ı Rūzgāra Yazılmışdur.

إِنَّ أَحْسَنَ مَا يَتَرَيُّنُ بِهِ جُلُوهَ الْأَمَالِ وَالْإِقْبَالِ فِي أَزْهَارِ خَدَائِقِ الْبَالِ ثَنَاءً لَا وَحْدِي أَحْزَرَ قَصَبَاتِ السَّبْقِ مِنْ مِيدَانِ
الْفَضَائِلِ وَأَيَّمَنْ مَا يُنْفَالُ بِهِ فِي جَذْبَةِ الْإِقْبَالِ وَالْأَمَالِ دَعَاءُ الْمَعْيِ يَحْوِي الْكَمَالَاتِ بِلَا عَدَدٍ وَيَرُوي الْيَوْمَ أحوال
الغد¹

(10) Beyt:

جزدرآيينه وآبش نتوان ديد نظير
جزدراندبيشه و خوابش نتوان يافت بدل²

(12) ³ لا يدرك الواصف المقرئ خصائصه وان يك سابقاً في كل ما وصفا ‘Arabi: (11)

Envā‘-ı ‘ubūdiyyet ü şikestegī (13) ve eṣnāf-ı ruḡiyyet u dil-bestegī ‘arṣa-i ‘arīzaya ‘arż
olunup ḵinā‘-ı [98b] (1) ḥaclet-i لَا أَحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ⁴ ve ḥicāb-ı ḥayret-i, şî‘r:

إذا لم تستطع امرا فدعه
وجاوزه الى ما تستطيع⁵

(2) Merāsım-i du‘ā vü midḥat ve levāzım-ı şenā vü maḥmidet (3) temhīd olınduḡdan
şonra ḥāk-pāy-ı kīmyāsāye ki tūtiyā-yı a‘ yān-ı ulū’l- ebşār (4) ve kuḥl-i cilā-yı dīde-i
a‘ yān-ı rūzgārdur, ma‘ rūż-ı dā‘ī-i ḥāksār (5) budur ki mihr-i ‘ināyet-i İlāhī ve necm-i
sa‘ ādet-i nā-mütenāhī ufḡ-ı devlet (6) ve burc-ı ‘izzetden ṭālī‘ u lāmi‘ olup ol cenāb-ı

¹ “Faziletin süslü bahçelerinin çiçeklerinde umudun ve ilginin keremini süsleyen en güzel şey, fazilet bakımından üstün olan kişiye yapılan övgü; ilgi ve umutları çekmede övülen en iyi şey, sayısız kemal içeren, yarının şartlarını anlatan mübarek dua...”

² “Ayna ve su dışında benzeri bulunamaz, rüya ve düşünce dışında onun bir benzeri görülemez.”

³ “Onu anlatan son derece yetkin olsa bile onu methetme konusunda tüm özellikleri idrak edip ortaya koyamaz.”

⁴ “Sana olan övgüme hesap yoktur.”

⁵ “Bir işi yapamıyorsan onu terk et, yapabildiğin işe koyul.” Şiirin kaynağı için bk.

<https://www.aldiwan.net/poem23967.html> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

sa‘ âdet-me ‘âb (7) ve fazîlet-niṣāb ile kazā-yı maḥrûse-i Burusa’ya teşrîf buyurıldığı (8) ḥaber-i meserret-eşer ve kelām-ı sa‘ âdet-encāmı daḥı āsmānî ve kelām-ı Rabbānî (9) gibi sem‘-i cān u gūş-ı cenāna nāzil ü vāşıl olalı gāh ¹ الحمد لله الذى هدانا لهذا (10) zülāliyle raṭbū’l-lisān ve gāh ² الحمد لله الذى اذهب عنا الحزن (11) maḥālîyle ‘azbū’l-beyān olup ol dem bu demdür ki (12) dil-i ġamgîn feraḥ u sürûrla memlû ve ferḥat u ḥubûr ile toptoludur. Egerçi bu kelām-ı (13) dil-keş ve ḥaber-i cān-baḥşuñ istimā‘ından cemî‘ kılûb-ı dā‘îne sürûr u şādmānî [99a] (1) ve neşāṭ u ḥandānî ḥāşıl olmışdur ammā dā‘î-i sâ‘ide olan ḥazẓ u şafāya (2) ḥadd ü ‘add mümkin degüldür. **Şi‘r:**

تقاسم الناس المسترة فيهم
³ قسماً فكننت اجل حظاً من جميع

(3) Dā‘imā mezānn-ı icābet-i da‘vāt ve maṭma‘-ı kâbûl-i tazarru‘ u münācāt (4) olan evkâtde cānib-i Ḥudā-yı bî-niyāza dest-i du‘ā vü niyāz merfû‘ olup (5) tazarru‘ u tevaḥḫu‘ olunur ki Allāhu tebāreke müteyemmin ü mübārek kılıvirüp bu manşıbı (6) pāye-i ednāyı derecāt-ı ‘aliyye ve ḳademe-i süfelāyı merātib-i seniyye eyleye.

Li-münşi ‘ihî: (7)

Ḥudāyā yirini ol māh-tāb-ı faẓl u efḍālūñ
 Felek devr eyledükce zırve-i evc-i siyādet kıl (8)

Yirini pāye kıl eyvān-ı devlet nerdübānına
 Çıkar ḳaşr-ı celāle menzilin şadr-ı sa‘ âdet kıl (9)

Cihānda ‘izz ü devletle ‘āzîz ü müstedām olsun
 Ğam-āsîb-i gerdündan ‘ināyet kıl ḥimāyet kıl (10)

Ḳamu evlād u aḥfād u ḳamu aşḫāb u aḥbābın
 Zılāl-i devletinde pür-şafā ehl-i meserret kıl (11)

¹ “Bizi bu nimete kavuşturan Allah’a hamdolsun!” (A’râf, 43)

² “Bizden tasayı gidenen Allah’a hamdolsun.” (Fâtır, 34)

³ “İnsanlar sevinci aralarında paylaştılar, yemin olsun ki en az payı ben aldım.”

Mehmed Çelebi¹ Efendi *zāda'llāhu 'umrehu* Müftī Efendi Hāzretlerine Mu'īd Olduğında (12) Tehniyet İçün Yazılmışdır.

Şi'r-i 'Arabī: (13)

وكلّ لهم سؤالٌ ودينٌ ومذهبٌ
ووصلكم سؤلى ودينى هوأكم

[99b] (1) وانتم من الدنيا مرادى وهمتى
2 منای مناکم واختیارى رضاكم

(2) Li-münşi 'ihī: (3)

دعائى لذلك الباب كان وظيفتى
3 وذا الحين مثل البدء والعود احمد

Ezkār-ı du'ā 'ādet-i 'ādiyye-yi ma'rūfe ve evrād-ı şenā kā'ide-i muḳarrere-i (4) me'lūfe üzre kerrāren ve merrāren i'āde olındıktan sonra inhā-i kem-terīn-i (5) 'abīd budur ki nā-gāh rüz-ı 'ıyd gibi bir vaḳt-i sa'īdde bir berīd-i sa'ādet-(6)nüvīdden ol ferīd ü vaḥīd ve eşref-i netā'ic-i muḳaddemāt-ı 'anāşır (7) u mevālīdin sa'ādetle mu'īd olması haberiyle cān u dile lezzet-i ḥadīd (8) ḥāşıl olıcaḳ el-ḥamdüli'llāhī'l-'azīzü'l-ḥamīd وبعيد وبيدئ (9) 4 ائه diyüp şükri bā'ış-i ni'am-ı ṭarīf u talīd bilüp kā'ide-i erbāb-ı (10) tevḥīd üzre bī-reyb u riyā temhīd-i şükr u taḥmīd ve tecdīd-i envā'-ı (11) tesbīḥ ü tehlīl ü temcīd ol zāt-ı mehdī vü şān-ı reşīd içün (12) kilīd-i meḳālīd-i nu'emā-i Ḥudāyı ḥamīd kılındı. Ḥudā Ā'lim ü Şehīddür ki ḥāşıl (13) olan sürür ḳābil-i ta'rīf ü taḥdīd ve müteḥammil-i iḥşā vü ta'dīd degüldür, [100a] (1) i'ādeye müsta'id olmaḳ şübhesüz ibtidā-yı isti'dāddan idi. (2) Ḥudā-yı te'ālā i'āde-i sebeb-i isti'dād-ı merātib-i 'adīd idüp hemīşe (3) ol şāḥib-i rey-i sedīd ve mālīk-i ḳalb-i ḥadīd-i 'ömr-i medīd ve baḥt-ı (4) sa'īdden behremend idüp ḳaşr-ı meşīd-i 'ālemde 'ayş-ı raḡīd-i devlet-i (5) cāvid ile te'bīd idüp cemī' fezā'il-i 'ilmiyye ve 'ameliyyeden maḥzūz ve

¹ [Bostān Efendi oğlu]

² “Herkesin muradı, dini ve mezhebi vardır, benim muradım (ise) size ulaşmak, dinim de sizi sevmektir. Dünyadan arzum sizsiniz, amacım sizin amacınızdır ve seçimim sizin rızanızdır.”

³ “Bu kapıda dua etmek benim vazifemdir, başladığımız gibi döndük, dönmek de daha iyidir.”

⁴ “Kuşku yok ki başta yaratan da sonra tekrar yaratacak olan da O'dur.” (Burūc, 13)

müstefīd (6) eyleye ¹ Li-münşi 'ihī: بجميع ما ارادَ ويكلّ مَنْ يُريد

Luṭf u 'aṭāyī saṇa Ḥudā ber-mezīd ide (7)

Monla oğulların saṇa anda mu'īd ide

Ba' dehū, sāḥa-i ḥuzūrdan dūr u ba' īd (8) ve ṭarīḥ ü tārīd nesyen mensiyyen kılınmayup keyfiyyet-i ḥālī fi'l-cümle sorılursa (9) tazmīn-i mebt-i meṣhūr ile inṣā itdügi rubā' īsi bilā-nokṣān u lā-mezīd, (10) māfī'z-żamīri müfīddür. Şi'r:

ظننت الهجر منسياً فمهما

تمادى البين زاد الاشتياق

(11) الا ليت الوصال يعود يوماً

² فاخبره بما فعل الفراق

(12) Çün ğaraż-ı mebnāni-i 'ubūdiyeti teşyīd ve erkān-ı ihlāş u ruḳiyyeti (13) te'kid ve muḳaddemāt-ı du'ā ve taḥiyyāt-ı mu'ādeyi te'yīddür, bu miḳdār tesvīd ile [100b] (1) iḳtifā olunup tekellūf-i inṣā vü ta'assūf-i medḥ ü iṭrādan nāme tecrīd (2) kılındı. باقى
Li-münşi 'ihī: ³ عش ما تريد كما تريد

Efendi minnet eylerdüm kuluṇa yaz diyü nāme (3)

Elem virmezse yazarken ḳalem barmaḡuṇa ḥāme

(4) Bu Daḡı Ba' zı Fuṣalā-yı Rūzgāra Tehniyyet-i Manşīb İçün Yazılmışdır.

(5) Bā'dehū, rāviyān-ı aḥbār-ı feraḥ-fezā ve nāḳilān-ı āṣār-ı tarḥ-zidānun lisān-ı (6) dürerbār ve zebān-ı gevher-nişārından ol āfītāb-ı burc-ı kemāl ve mäh-tāb-ı (7) faẓīlet ü efdālün necm-i sa'ādet ve aḡter-i siyādeti vefḳ-i tevālī-i (8) burūc-ı murādāt üzre ḥarekāt eyleyüp derecāt-ı 'aliyye ve merātib-i (9) seniyye ḳaṭ'-ı ḳaşdına mā'il, şu'ūd-ı zırve-i manşīb-ı 'ālī ve 'āzim-i' urūc-ı (10) evc-i devlet-i müt'ālī olup şaḥn-ı medāris-i şemānī, envār-ı mihr-i feẓā'il (11) āfītāb-ı leme'ānından ve eşi'ā-i

¹ “Bütün istediği şeylerden ve tüm istediği kişilerden...”

² “Sandım ki terk etmek unutturur, mesafe var olmaya devam ettikçe özlem artar. Keşke bir gün kavuşmak geri gelse de ayrılığın neler yaptığını ona anlatsam!”

³ “Daima nasıl ve ne şekilde istersen öyle yaşa!”

hürşid-i fevâ'id mäh-tâb-ı dıraḥşânından (12) mänenend-i kûbbe-i çarḥ-ı berîn ve mişâl-i basîṭ-i ferş-i zemîn müsteẓî vü müstenîr (13) eyledüğünün haber-i sa'âdet-eşeri eşdâf-ı gûş-ı erbâb-ı ihlâş [101a] (1) ve eṭrâf-ı ezân-ı aşḥâb-ı vedd ve ihtîşâşa gûş-vâre-i dürr-i şâhvâr (2) ve mengûş-ı gevher-i âbdâr gibi âvîḥte olalı gâh الحمد لله¹ (3) zülâliyle raṭbû'l-lisân ve gâh الحمد لله الذي اذهب عنا الحزن² maḳâliyle (4) azbû'l-beyân olup ol dem bu demdür ki dil-i ğamgîn feraḥ u sürûrla tolu (5) ve ferḥat u ḥubur ile memlûdur. Egerçi bu kelâm-ı dil-keş ve haber-i cân-bâḥşun istimâ'ından (6) cemî' kılup dâ'ine sürûr u şâdmânî ve neşâṭ u ḥandânî gelmişdür (7) ammâ dâ'î-i sâ'ide olan ḥaz u şafâ bî-ġâyet ve bî-intihâdur, gerçi (8) ol ma'den-i faẓl u kemâl ve menba'-ı faẓîlet ü efdâlün kendünün mâ'adâsı (9) ve zât-ı şerîfün mâ-sivâsı ba'zı akrân u emşâlinde belki ekşer fuẓalâ-yı (10) ehl-i kemâlinde taḳaddüme ülâ ve tefevvûka aḥrâ olup ta'aḥḥurından ol (11) cenâb-ı sa'âdet-me'âbün ḥâtırlarına nev'ân inkâr ve âşâr-ı istilâ-yı (12) ğubâr vâkı' olmuşdur ammâ tedkîk ve taḥkîk-i mes'ele-i kaẓâ ve qâder idince (13) hergiz infi'âle mecâl yokdur. **Mısrâ:**

Kolayına (?) degüldür ḥikmeti var

Ḥuşûşân [101b] (1) ba'zı maḥalde *li-ḥikmetehu*, ber-vâcibü't-taḳdîm olına, tâ ḥayr lâzım ve lâzimü't-ta'zîme (2) mesbûḳiyyet-i mülâ'im olduğına delîl-i kâfî ve ta'lîl-i vâfîdür ki ba'zı ma'ânî-i laṭîfeyi (3) müştemil ve leṭâ'if-i raḳîḳayı şâmil olduğu yirde mübtedâ-i kelâmda rütbeten (4) muḳaddem cüz-i a'zam ve rûkn-i mu'azzam olup ve ba'zı mefâ'il ü zürûf ve ekşeriya (5) edevât u ḥurûf-ı fuẓalât ve zevâ'id iken lafzen mu'aḥḥar olur. Bunun gibi de (6) i'tibâr-ı ma'nâya ve i'tinâ-i feḥvâya idüğü ulemâ-i a'lâma ḳaẓiyye-i maḥfiyye (7) ve fuḍalâ-yı zevi'l-iḥtirâma ḳışşâ-i muḥtefîye degüldür. **Nazm, li-münşi'ihî:** (8)

Şüretâ gerçi kîm mu'aḥḥarsın

Ḥaber aldum ki mübtedâ sensin

(9) Ḥuşûsan zamânede te'ḥir 'adem-i faẓla tâbî' ve cehl-i ri'âyet ve taḳaddüme mâni'
(10) degüldür. **Beyt, li-münşi'ihî:**

¹ "Bizi bu nimete kavuşturan Allah'a hamdolsun!" (A'râf, 43)

² "Bizden tasayı gidenen Allah'a hamdolsun." (Fâtır, 34)

Şadra geçse ne ‘aceb her kıara cāhil çünkīm
Yücedür mertebesi şems ü kıamerden Zuhal’üñ (11)

Fi’l-ḥaḳīķa taḳaddüm-i zamāneye bā’ iş faẓīlet (12) ve müstelzim-i ‘ulüvv-i rütbet degüldür. **Li-münşi’ihî:**

Evvelā ḥār biter gülşende (13)
Şonra eyler gül ü ğonce ḥande

اظهر من الشمس وأبين من الامس ¹ ‘dür [102a] (1) ki Ḥazret-i Seyyidü’l-Mürselin ki ḳā’il-i
كنت نبياً وأدم بين الماء والطین ² (2) dür. Nebiyy-i āḥirü’z-zamān olmağla ḥātem-i
ḥātimü’n-nebiyyin anuñ engüşt-i (3) mübarekine engüşterin olmağ şerefi aña
muḥtaşardur. **Nazm, li-münşi’ihî:** (4)

Ḥayl-i rusül öñince yürür ‘askeri durur
Sultān odur ki şonradan açdı livāsını (5)

Zamānen mu’ahḥar olan muḳaddemi ta’ṭil ve fesh itmek şimdi olmış degüldür. (6)
Mıṣrā’:

Kütüb-i sālīfe olmadı mı Ḳur’ān ile nesh

Hemān dā’imā maẓānn-ı icābet-i (7) da’ vāt ve maṭma’-ı ḳabül-ı tazarru’ u münācāt
olan evḳāt-ı şerīfe ve āvān-ı (8) laṭīfede cānib-i Ḥudā-yı bī-niyāza dest-i du’ ā vü niyāz
merfu’ olup (9) tazarru’ u tevaḳḳu’ olunur ki Allāhu te’ālā ve tebārek müteyemmen ü
mübarek (10) ḳılıvirüp bu manşib-ı pāye-i ednāyı derecāt-ı ‘aliyye ve ḳademe-i
süfelāyı (11) merātib-i seniyye eyleye, āmīn, yā Rabbü’l-‘ālemīn āmīn. (12)

¹ “Güneşten daha zāhir, dünden daha açık şekilde ortadadır.”

² “Âdem, su ile çamur arasında (balçık durumundayken) iken ben peygamber idim.” (Yılmaz, 2013, s. 397)

**Âhî-zâde Muḥammed Çelebi Efendi'ye Merḥûm Ḥayre'd-dîn Paşa Medresesi (13)
Virildükde Anlara İrsâl Olan Tehniye Mektûbının Şûretidür.**

[102b] (1) Şudûr-ı erbâb-ı dînden şâdır olan ḥayr du'âların zübdesi (2) ve ḳulûb-ı aşḥâb-ı yakînden zâhir olan medḥ ü şenâların 'umdesi, (3) ḳavâfil-i ḥîre-i ḥalk-ı fâ'il-i muḥtârla ol maẓhar-ı خیر الناس من نفع الناس¹ uḥ (4) câmi'-i aḥyâr-ı rûzgâr olan meclis-i şerîfine ihdâ ḳılındukdan sonra (5) zamîr-i münîr-i ḥayr-endîşe ma'rûz-ı bende-i ḥayır-ḥâh u du'â-pîşe budur ki, (6) ḥâliyâ tevfiḳ-i ḥalîḳ-ı ḥayr u şer ve 'inâyet-i râzîḳ-ı sevâkin-i mesâkin-i (7) veber ü meder iḳtizâsıyla merḥûm u maḡfûr lehum sa'idü'l-ḥayât ü şehîdü'l-memât, (8) efdâlü'l-'izzât ve'l-mücâhidîn-i eşref-i kümât-ı erbâbü'd-dîn, Ḥayre'd-dîn (9) Paşa Medresesi ol semiyy-i ḥayrû'l-enâm 'aleyhi's-ṣalavât ve's-selâm (10) ḥazretleriyle müşerref olduḡı istimâ' olıcaḳ خیر الکلام² (11) el-ḥamdulillâhi el-vâcibü'l-ḥayr ve'd-dîn, Allâhu te'âlâ ve tebareke müteyemmin ü mübarek (12) eyleyüp bu pâyeyi vesîle-i vuşûl-i ḥayrât-ı mâ-lâ-yuḥṣa ve ḳademe-i süfelâyı süllem-i derecât-ı (13) bî-intihâ idivire. بالخیر والسلامة والفضل³ diyüp [103a] (1) bî-ḥisâb şükürler ve bî-ḥadd du'âlar olındı. Egerçi kîm 'ayn-ı tevaḳḳu' 'Alî Paşa'ya (2) açılmış idi ammâ bi-ḥamdillâhî te'âlâ ḥayr bunda imiş, rûḥâniyyeti ḡâlib bir ḥayr-(3) pîş ü ḥayr-endîş Ġâzî Medresesidür. Bî-tereddüd bu medrese andan (4) yegdür ve ḥayırludur, الخیر ما اختاره الله⁴ ḥod ma'lûm-ı şerîfdür. Medrese-i (5) mezbûrenün ḥayriyyetine mânende olan delâlet ve 'ulüvv-i ḳadrine ve rütbetine (6) ismindeki 'alâmet-i ehl-i fiṭnat besdür. **Beyt, li-münşi'ihî, sellema'llâhu te'âlâ:** (7)

Andan eşref nice olur medrese ey ehl-i yakîn

Ki evveli ḥayrdur ol medresenün âhiri dîn (8)

Fi'l-ḥaḳîḳa medrese-i mezbûre ol zât-ı şerîfün ricâsı ve erbâb-ı (9) iḥlâşun du'âsıyla olmışdur, zîrâ ki cemî' zamânda ol şân-ı (10) semîü'l-mekân için Allâh ḥayrın virüp kenef-i ḥimâyetinde ḥıfẓ itmek için (11) فالله خير حافظاً وهو ارحم الراحمين⁵ virdine iştiḡâl

¹ “En iyi insan, insanlara yararı... dokunan kimsedir.” (Yılmaz, 2013, s. 212)

² “Sözün en iyisi az ve öz olanı, geniş anlam taşıyanıdır.” (Yılmaz, 2013, s. 210)

³ “İyilikle, selamle, faziletle ve haysiyetle...”

⁴ “Hayır, Allah'ın seçtiği şeydedir.”

⁵ “En iyi koruyucu Allah'tır. O, acıyanların en merhametlisidir.” (Yûsuf, 64)

olinurdu. (12) Medrese-i mezbûre cemî' medârisden nice eşref olmaya ki, ol zât-ı fazîlet-(13) şîfâtun mefâtîh-i kuvâ-yı müşkil-güşâları izâle-i bekâret-i ebkâr-ı efkâr idüp [103b] (1) zümre-i müşteğîlîn ve fırka-i mütehaşşîlîn keşf-i kınâ'-ı muhazzîrât-ı esrâr (2) itmekle hücerât-ı refîkû'l-kıbâbları ve ders-hâne-i meni'ü'l-cenâbları mazhar-ı (3) beyân-ı feşâhat-tibyân-ı ¹ فيهنّ خيرات حسان olup ol medrese-i (4) refî'ü'l-bünyâna müntemî olan üstâd-ı daķikû'l-ayâr ve telâmiz-i laţîfü'l-(5) i' tibâr andan ifâza-i envâ'-ı ma'ârif ve istifâza-i eşnâf-ı (6) leţâ'if-i 'avârif kılmak ile manzar-ı naşş-ı belâgat-simât-ı ² اولئك لهم الخيرات (7) vâķi' olmuşlardır, ol zât-ı şerîf ve 'unşûr-ı laţîf fużalâ-i zamânenün (8) nice eşrefi degüldür ki Hayrebolı Medresesi ile Hayre'd-din Paşa Medresesi (9) iki şâhid-i 'âdıldür ki iki 'âlemde hayr ol zât-ı pâkdan cüz'-i lâ-yenfek (10) ve nihâyetinde 'alâ-tarıķû'l-kinâye işâret vârdur ki 'âķibetü'l-emr ri'âyet-i (11) dîn-i ma' hüd ve cemî' kuvâ-yı 'aķliyyesi mâ-beyninde tamâm müşterekdür ve'l-hâşıl, **naẓm**: (12)

Medrese gâyetde a' lâ vü müderris bî-naẓîr

İkisini birbirine kıl mübârek yâ Qadîr (13)

Dîn ü dünyâsı binâsın luţf ile ta' mîr kıl

Hayrıla faẓl u kemâliyle kemâl-i pîr kıl

[104a] (1) Âmîn, yâ Rabbü'l-'âlemîn.

Nişancı-zâde Efendi'ye Kâsım Paşa (2) Medresesi Virildükde Anlara Tehniye İçün Yazılmışdır.

(3) Evrâd-ı du'â-i devlet-i dü-cihânî ve ezkâr-ı şenâ-i sa'âdet-i cāvidānî (4) kemâ-yenbağî edâ vü mü'eddî kılındukdan sonra ma'rûz-ı bende-i dâ'î budur ki, (5) egerçi kısmet-i kassâm ezelde Kâsım Paşa Medresesi ol halkı şebîh-i (6) ahlâķ-ı Hâzret-i Ebu'l-Kâsım *şalla'llāhu aleyhi ve sellem* pāye-i ednâ-yı silm-i 'izzet (7) ü iclâl ve kademe-i süfelâ-yı mirķât-i faẓîlet ü efđâl olduğına (8) naẓar ol zât-ı 'ālî-himmet ve şân-ı âsmân-rif at huzûrında bu (9) mansıb içün tertîb-i muķaddemât-ı tehniyet ve

¹ “Oralarda, huyu güzel, yüzü güzel kadınlar var.” (Rahmân, 70)

² “İyi ve güzel şeylerin her türlüşü onların olacaktır.” (Tevbe, 88)

temhîd-i mebdâdî-i izhâr-ı (10) meserret kılpup izhâr-ı feraḥ u sūrūr ve iş'âr-ı ferḥat-ı ḥubūr (11) nazar-ı dūr-bîn ve ḥayâl-i me'al-endîşden dūr u mehcûrdur lâkin kemîne-i dâ'î gibi (12) ḥâtırî fâtır ve nazarı kıaşır bî-diller yanında bu manşib daḥı cāzibe-i (13) menāşib-ı eṣrāf-ı enām ve dâ'îye-i merâtib-i efāzıl-ı kirām ve 'illet-i ḳarîbe-i [104b] (1) ma' lûl-ı ḥuṣûl-ı murādât-ı e'ālî-i 'izām ve ahālî-i kirāmdan ma' dūd olmağın (2) istimā'ından bir mertebe sūrūr u şādmānî ve ḥazḫ u rāḥat-ı rūḥānî (3) ḥāşıl oldu ki ḳābil-i taḥrîr ü ta' bîr ve müteḥammil-i taṣṭîr ü taḳrîr degüldür. (4) الحمد لله على ذلك (5) Hemān Ḥudā-yı ta' āla ve tebārek meymûn u mübārek eyleyivirüp muḳaddime-i (6) kitāb-ı izdiyād-ı 'ömr ü devlet ve dîbāce-i risāle-i irtifā'-ı ḳadr u rif'at (7) idivire, āmin yā Rabbü'l-'ālemîn. Egerçi ḥālā ādāb-ı muḳaddemāt-ı tehniye (8) tertîbi için kemîne-i dâ'îye lâzım u vācib idi ki mānend-i ḳalem-i tārîk-ser (9) ü çeşm-i pür-nemden ḳadem idüp varup ṭabaḳa-i 'arz-ı sālḥa-i bāb-ı sa'ādet-(10) me'ābda yerā'a-vār ser-ber-zemîn itmekle taḥşîl-i āb-rüy idüp (11) ve taḳbîl-i enāmîl-i kerîme ile ḥāme-mişāl-i şeref-i muṣāhabet-i tekml̄l ideydi lâkin (12) 'avā'îḳ-ı i'tibār-ı rûzgār mānî' ve bevā'îḳ-ı i'tirāz-ı aşḥāb-ı diyār dāfî' olup (13) vāşıl-ı ğarez-i arz-ı 'ubūdiyet ü iḥlās ve izhâr-ı ruḳyet ü iḥtişās [105a] (1) olmağın şimdiki ḥâlde varaḳa-i du'ā ve nemîḳa-i şenā ile iktifā olunmaḳ evlā mülāḥaza (2) olındı. İn-şā'allāhu te'ālā 'an-ḳarîb yā bu tehniyenün ādābını tecdîd (3) veyā manşib-ı āḥerün ḥazḫ u beşāreti ḥikāyetin temhîd için ehl-i 'ilm (4) ve du'ā-güyarlarnuzdan bir ehl-i fazîlet dâ'î-i devlet ü sa'ādet gönderilmek (5) mülāḥaza olunur. Mercû ve me'mûldür ki lede'l-vuṣûl manzûr-ı nazar-ı ḳabûl-i ekmel-i zümre-i (6) fuḥûl vāḳî' olup bu bende-i ḳadîmün ekmel-i murādı ḥuṣûle mevşûl ola (7) اللهم يسر

ولا تعسر² باقى همیشه باب سعادت مأب مرجع افاضل واهالى وملجئ وملجئ واهالى واهالى باد بنص التون

³والصد

¹ “Buna hamd olsun. Saygı güneşi ḥālā ikbal zirvesine doğru günden güne yükselmektedir.”

² “Allah’ım, (işimi) kolaylaştır, güçleştirme!” (Yılmaz, 2013, s. 46)

³ “Nun ve Sad’ın hükmü ile daima saadetli kapısı, halkın ve fazilet sahibi kişilerin müracaat makamı, yüce ve cömert zâtların sığınağı olsun.”

- (9) Cenāb-ı celālet-me'āb Bostān Efendi *medda'llāhu zılālehu* Ağzından Şeh-zāde-i
(10) Cüvān-baht ve Sezāvār-ı Tāc ü Taht Sultān Selīm Hān Hāzretlerine Yazılmışdır.

(11)Türāb-ı südde-i sa'ādet-penāh ve ğabrā-i 'atebe-i gerdün-iştibāhla çihre-i
(12)'ubūdiyet gubār-ālūd ve cebhe-i ruḳiyyet ḥāk-fersūd kılındukdan sonra (13)
ma' rüz-ı dā' i-i devlet-i dü-cihānī ve merfū' -ı şenā-ḥ'ān-ı sa'ādet ü cihān-bānī budur
ki, ekşer eyyām ve aġleb şuhūr u a'vānda ol āsitāne-i sa'ādetün 'ämme-i re'āyāya
'adālet-i kāmilesi ve cumhūr-ı berāyāya ri'āyet-i şāmilesi ve umūr-ı siyāsetde ḥüsn-i
nizāmı ve şalāh u 'ādetde kemāl-i inṭizāmı ve erbāb-ı 'uḳūl ile müşāveresi ve aşḥāb-ı
ma'ḳūl ile muḥāveresi ve 'ulemā-i kirāma kemāl-i iltifāt u i'timādı ve meşāyiḥ-i
'izāma teşebbüs ü ḥüsn-i i'tikādı ve ehl-i 'urefāya nazar-ı 'ināyeti ve erkān u a'yāna
himmet ü ḥimāyeti ve daḥı bunlara benzer niçe etvār-ı meḥāsin-i aḥlāk-ı ḥamīde ve
āşār-ı mekārim-i eşfāk-ı pesendīdeleri ki her biri 'illet-i ḥuşūl-ı murādāt-ı dü-cihānī ve
bā' iş-ı cezb-i umūr-ı ḥilāfet ü cihānbānī [105b] (1) ve vesīle-i celb-i ḳulūb-ı 'ibād ve
ed' iye-i ḥuzūr u istirāḥat-ı ahālī-i bilād (2) ve mültelzim-i intişār-ı zikr-i cemīl ve
muḳteżī-i feyeżān-ı 'avāṭıf-ı Rabb-ı celīl ve rābiṭā-i (3) ḳabūl-i du'ā vü münācāt ve
vāsītā-i ḥuşūl-i ḥacāt u murādātdur. Kerrāren ve merrāren (4) tamām mesmū' olup
etrāf-ı memālikde ve eḳāsī-i mesālikde ke's-şems fī-vasaṭi'n-nehār, (5) kemāliyle
iştiḥār bulmaġın 'umūmen cumhūr-ı enām ve ekşer ḥavāş u 'avām (6) ve ḥuşūşen bu
bende-i kemīne ve çāker-i dīrīne ki mā-teḳaddemden ol 'atebe-i 'aliyyenün (7)
ḥuddām-ı sa'ādet-fercāmlarınun ḥayr-ḥ'āh ve muḥliş-i bī-iştibāhlarındandır. Cemī'
(8) etbā' u eşyā' ve evlād u aḥfād ve aşḥāb u aḥbāb ve evliyā vü aḳrabāsiyla (9)
mazann-ı icābet-i da'vāt olan evḳāt-ı şerīfe ve sā'āt-i münīfede (10) belki her ḥīn ve
her ānda ve her sā'at ve her zamānda ḥulūş-ı ṭaviyyet (11) ve şafā-yı niyyet ile rüy-ı
niyāzı ḥāzret-i bī-niyāza tutup bu maḳūle (12) āsār-ı cemīlenün müstemirren şudūr u
zuhūr ve bu nev' -i etvār-ı cezīlenün dā'imen (13) keşret ü vefreti için ve ol āsitāne-i
sa'ādet-āşiyānenün tā saḳf-ı āsmāndan [106a] (1) irtifā' u ḥulūdı ve farḳ-ı farḳedāna
dek teraḳḳī ve şu'ūdı için ve ol (2) zāt-ı melek-şifātun kemāl-i şihḥāt ve izdiyād-ı
'ömr ü devleti için ve a'vān (3) u enşārun rif'at u sa'ādeti için ve a'dā-i devletün
ḳahr u felāketi için (4) şerbet-i zülāl-i ezḳār-ı du'ā ile raṭbū'l-lisān ve şehd-i şāfi-i
evrād-ı (5) şenā ile 'azbū'l-beyān olmaḳdan ḥālī olmaḳ vāḳi' olmaz. **Naẓm,**
li-münşi'ihī: (6)

Yā Rab o zāt-ı pāki kemāl ile pīr kı
Ol nev-cüvānı cümle cihāna emīr kı (7)

Envār-ı ‘adli ‘ālemi pūr-nūr eylesün
Rūyını māh u alnını mihr-i münīr kı (8)

Haḳan-ı Çīn u şāh-ı Ḥorāsān’ı ḳahrla
Zencīr-i ḥükmine çeküb anuḡ esīr kı (9)

Her bir ḳavlini eyle cihān içre ber-murād
Dā’im ‘adū-yı ḳadrini ḥ’ār u ḥaḳīr kı (10)

‘Ömrin mezīd ü salṭanatın ber-devām idüp
Anı hemīşe ‘āleme sen dest-gīr kı

- (11) Cenāb-ı Fazīlet-me’āb Bostān Efendi *medda’llāhu zillehu* Ağzından Şeh-zāde-i
(12) Cüvān-baḥt Sultān Selīm *tāle bekāhu* Ḥazretlerinüḡ Mektüb-ı Şerīflerine
Cevābıdur. (13)

هَبَطْتُ إِلَى مَنْ الْمَحَلِّ الْارْفَعِ
1 ورقاء ذات تعزّر وتمنع

[106b] (1) Ya‘nī ki bir vaḳt-i şerīf ve sā‘at-i laṭīf ve zamān-ı münīfde südde-i (2)
sa‘ādet-me’āb vāriş-i mülk-i Süleymān’dan mūr-ı ḥaḳīr-i bī-miḳdāra kitāb-ı müşgīn-
(3) niḳāb-ı sa‘ādet-nişāb ve ‘atebe-i ‘aliyye-i āfitāb-ı āsmān-ı iḥsāndan zerre-i (4)
nāḳīz-i ḥāksāra ḥiṭāb-ı müsteṭāb-ı siyādet-iktisāb-ı (5) صحف مكرمة مرفوعة مطهرة بايدي
2 vāşıl u nāzil oldı. (6) الحمد لله الذي انزل على عبده الكتاب (7) ve bu ‘aṭiyye-i Sübhānī’ye envā‘-ı ḥamd u sipās ile raṭbū’l-lisān (8) ve
eşnāf-ı şükr-i bī-ḳıyās ile ‘azbū’l-beyān olduḡdan sonra (9) bilā-teşbīh vaḥy-i āsmānī

¹ “En yüksek yerden bana inerek güçlü ve imtinalı bir güvercin gelip kondu.” Şiirin kaynağı için bk.
<https://www.aldiwan.net/poem69861.html> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

² “O, mukaddes sayfalardadır; yüce makamlara kaldırılmış, tertemiz sayfalarda. Seçkin ve erdemli
elçilerin ellerinde.” (Abese, 13-16)

³ “Hamd Allah’a mahsustur... kuluna sağlam ve kusursuz kitabı indirmiş.” (Kehf, 1)

ve kitāb-ı Rabbānī gibi gūne gūne tebcīl ü ta‘ ẓīm ve hezārān (10) hezār teclīl ü tekrīm ile taḳbīl olup gāh hırz-ı emānī ve nüşḥa-i şādmānī (11) gibi ol kitāb-ı mübārek tāc-ı tārek kılınup ve gāh şaḥā’if-i meşāḥif (12) ve heyākil ü ḥamā’il gibi rūy u cebīn ve çeşm-i cihān-bīne sürilüp, **beyt, li-münşi’ihī:** (13)

Evvel ol mektūbı teclīl ile taḳbīl eyledüm

Tāc-ı ser-i nūr başardur diyü tebcīl eyledüm [107a] (1)

Ba‘ dehū, ol menşūr-ı ḥikmet-maḳāl [ve] kitab-ı ferḥunde-me’āl gibi niçe niçe i‘ zāz ü iclāl ile (2) fetḥ olup görildi ki ol āfitāb-ı zırve-i felek-i iḳbāl ve māh-tāb-ı menzīl-i (3) burc-ı ‘aẓamet ü celāl pertev-i mihr-i cihān ve ziyā-yı māh-ı āsmān gibi rūy-ı zemīne (4) nāzil ve tefakḳud-ı aḥvāl-i zerre-i dā‘iye mā’il olmış belī. **Mıṣrā’:**

¹ تواضع زکردن فرازان نکوست

(5) Ḥaḳ *celle ve ‘alā* dan mercū ve me’mūl ve mutaẓarrı‘ u mes’ūldür ki (6) dā’imā manend-i bedr ol şāh-ı felek-ḳadrūn menzilin evc-i āsmān-ı ḥilāfet (7) ve her-gāh ol ḥāmī-i iḳlīm ü şehrūn mişāl-i mihr-i dehr gibi yirin zırve-i evc-i saltanat (8) eyleyüp cemāl-i bā-kemāl ve vücūd-ı bī-mişālın kūsūf-ı şedā’id-i rūzgārdan (9) ve ḥusūf-ı ḥavādiş-i leyl ü nehārdan maşūn u maḥfūz idüp eşi‘a-i (10) envār-ı vücūd ile ve leme‘āt-ı āşār-ı cūd ile ‘ālemi ve ādemi münevver ü maḥzūz (11) eyleye. Mercūdur ki dā’imā böyle tefakḳud-ı aḥvāl-i du‘ā-gūyān-ı muḥlişin ile ve taraşşūd-ı (12) eṭvār-ı sa‘ādet-cūyān-ı müteḥaşşışin ile teksīr-i ehl-i iḥlāş ve cezḅ (13) kılup aşḥāb-ı iḥtişāş olına ki bu gūne tevāzu‘ u meskenet cāzibe-i [107b] (1) devlet-i dünyā vü āḥiretdür ve ‘aceb Kibriyā-yı mūriş teferruḳ-ı esbāb-ı ‘izzetdür. **Naẓm, li-münşi’ihī:** (2)

Ğırre olma ki göge ağdugıçün bārānı

Ḥışm idüp çaldı yire dehr ḳara yir itdi (3)

Ḳıl tevāzu‘ ki tenezzül idicek şebnemi dehr

Çıḳarup göge başı üzre aḡa yir itdi (4)

¹“Yüksek dereceli kişilerin mütevazı olması makbuldür.” Şiirin kaynağı için bk. <https://ganjoor.net/saadi/boostan/niyayesh/sh4> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

Vākı‘ ā emāret-i imāret ve ‘alāmet-i sa‘ ādet-i dünyā ve āhiret du‘ ā-gūyları (5) tefakḳud ve devlet-ḥāhları taraṣṣud ve ‘ulemā vü şulehāyı ri‘āyet ve faḳır ü zu‘afā-i (6) re‘āyāyı ḥimāyet ve esbāb-ı nızām-ı ‘ālem ve vesīle-i ictimā‘-ı ḳulüb-ı ādeme (7) mübāşeretdūr. **Beyt:**

مشورنجه زقول من کی ازجان دوستدارند
(8) ¹ جوانان سعادتمند پند پیر دانارا

Ammā el-ḥamduli’llāhi te‘ālā ki mesmu‘ olınan (9) budur ki, sulṭānum ḥazretlerinūḡ himmeti bunlara münḥaṣır ve cemī‘ zamānda ‘azīmeti (10) bu maḳūleye maşrūfmiş. ² اللهم زد عدله وجوده واحفظ عن كل بلیة وجوده والزم علی سلاطین الدهر سجوده **Beyt, li-münşi’ihī:**

Niyāzum rūz u şeb budur Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a kim dā’im
Seni şāh ide Rūm u Çīn ü Māçīn ü Ḥorāsān’a (13)

Yedi iḳlīm elūḡde feth olup devrūḡde sulṭānum
Zamīme ola cümle rub‘-ı meskūn mülk-i ‘Oşmān’a

[108a] (1) Āmīn yā Rabbü’l-‘ālemin.

Bu Daḡı Cenāb-ı Fazīlet-me’āb Bostān Efendi (2) Ağzından Şeh-zāde-i Cüvān-baḡt Ḥazretlerinūḡ Mektüb-ı Şerīflerine Cevāb Yazılmışdır. (3)

اكتابكم والوحی من آیاته
اخطابكم والروح من كلماته

(4) ام خطكم والمسك منه رشحة
ام لفظكم والدر من قطراته

¹ “Sözlerimden incinme, çünkü mutluluk sahibi gençler, bilge pirin nasihatlerini canlarından daha aziz bilirler.” Şiirin kaynağı için bk. <https://ganjoor.net/hafez/ghazal/sh3> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

² “Allah’ım onun adaletini ve cömertliğini arttır. Onu her türlü beladan korus. Zamanının sultanlarının ona secde etmesini sağla.”

بعزونا زنهادم نخست بر سر و چشم
(11) پس انکھشن بتعظیم و صدق چاکروار

کشادم و چوبیدیدم بسی طرت و الطف
(12) چنانکه طرف کلستان بود بفصل بهار

هزار بار فزون گفته ام دران حالت
(13) ¹ که بادتا بد از عمر و جہ برخوردار

Hudā ‘alīm ü dānādur ki mekātī ‘ ü meṭālī ‘ [109a] (1) müṭāla ‘asından dil-i pejmürdeye tāze ṭarāvet ve ḥāṭır-ı fātire kemāl-i sūrūr (2) u behcet ḥāşıl olduğundan ğayrı maẓmūn-ı meymūn ve mefhūm-ı sa ‘ādet-mersūmından (3) ol zāt-ı şerīf-i ‘adīmü ‘l- mişāl ve ‘unşūr-ı laṭīf-i ferrūḥ-fā ‘lūḡ ki zīb ü zīver-i (4) memālik-i ‘Oşmānī ve vāriş- i eḥaḳḳ-ı taḥt-ı Süleymānī ‘dür. Aḥbār-ı şihḥat u selāmeti (5) ve āşār-ı kemāl-i leṭāfet-mizāc u ‘āfiyeti mefhūm u ma ‘lūm olduğu ecilden ol (6) menşūr-ı iḳbāl ḥırz-ı cān ve nüşḥa-i emān gibi hezār ta ‘zīm ü tebcīl ve gūne (7) gūne ikrām ve tafḍīl ve cemī ‘c ile ri ‘āyet olduğundan (8) sonra bu ni ‘met-i ‘uzmā vü mevhibet-i semiyye muḳābelesinde cān u dilden (9) vezā ‘if-i şükr-i Rabbānī ve leṭā ‘if-i ḥamd-i Sübhānī edā olınup el-ḥamdül ‘illāh (10) ‘alā-selāmet-i zātü ‘ş-şerīf ve şihḥāt-i bedenü ‘l-münīf dinilüp ol baḥr-i keremden feyezān (11) bulan luṭf u iḥsān muḳābelesinde daḥı niçe niçe ed ‘iye-i devlet-i (12) dāreyn ve eşniye-i sa ‘ādet-i kevneyn ile raṭbū ‘l-lisān ve ‘azbū ‘l-(13) beyān olınılmışdır. Egerçi sābıḳā daḥı ed ‘iye-i ḥālişe-i şāliḥe [109b] (1) zıkr-i cenān ve vird-i lisān idi lākin bāb-ı tefāḳḳud-ı dā ‘ī meftūḥ (2) buyurılıp bu gūne çāker-nüvāzlıḡuñ şüdüri iḳtizā ve ‘icāb eyledi (3) ki şimdiki ḥālde vazīfe-i evrād-ı du ‘ā muzā ‘af ola. Vāḳı ‘ā emāret-i (4) sa ‘ādet ve delīl-i liyāḳat-i şadāret ve müceb-i irtifā ‘-ı ḳadr u rif ‘at (5) ve müstelzim-i izdiyād-ı ‘ömr ü devlet dā ‘īlerūḡ ḥāṭırın bu maḳūle nüvāzişle (6) ri ‘āyet eyleyüp du ‘āların almaḳdır. Mercūdur ki min-ba ‘d daḥı ‘ulemā vü şuleḥā (7) ve fuḳarādan erbāb-ı iḥlāş ve

¹ “Kainatı yaratanın hitabı bana erişti, hasta kişilere şifa vasfıyla... İzzet ve samimiyetle başım ve gözüm üstüne kabul ettim. Bir hizmetkâr gibi önünde saygıyla ve doğrulukla eğildim. Onun iyiliğini, keremini görünce mutlu oldum, ilkbaharın bereketiyle her yerin gül bahçesi olması gibi... Ömrün bundan istifade etsin dedim, binlerce kez.”

² “Bu kabilden sayılan.”

aşhâb-ı ihtîşâşa bu gûne ihsânlar (8) dirîğ buyurılmaya, çün ğareẓ izhâr-ı ‘ubûdiyet u ihlâşdur bu miḳdârla (9) iktifâ olındı, yoḥsa, **naẓm**:

اكر بمدح وثنا هر كسى ستوده شود

(10) ¹ توانكسى كى ستوده بتست مدح وثنا

Bākî hemîşe. **Beyt**: (11)

دولت باد تا ابد باقى

² ايزدت باد حافظ و واقى

(12) Mi‘mâr-zâde Efendi İstanbul Ḳāḏılığından Ma‘zûl Olduğdan (13) Sonra Anuḡ Ağzından Şeh-zâde-i Cüvân-baht Sulṭân Selîm Hân’a Yazılmışdur.

[110a] (1) Mādām ki şehriyâr-ı cihâr-bâliş-i gerdûn serîr-i felek-i nîl-gûn ve taḥtğâh-ı çarḥ-ı (2) bûḳalemûna cülûs idüp envâr-ı dîdâr ve eşî‘a-i ruḥsâr-ı tâbdârı eṭrâf u eknâf-ı (3) ‘âlemden ve ‘uyûn-ı a‘yân-ı âdemden ḡalâm-ı deycûrî dūr u fûtûr şeb-i bî-nûr (4) mehcûr idüp dil ü dîde-i mâr u mûr ve cân-ı sitem-keşîde-i merdûm ü vuḥûş (5) u ṭuyûrî rûşen ü pûr-nûr ve ferâhnâk u mesrûr eyleye, fâlikü’l-aşbâḥ (6) celle ‘an-mumâşeletü’l-emşâl ve’l-eşbâḥ ol âfitâb-ı devlet ü iḳbâl ve mâh-tâb-ı (7) sa‘âdet ü iclâlî zirve-i ‘izzetde ve evc-i ḳadr u rif‘atde ṭâlî‘ ü lâmi‘ ḳılup (8) dâ’imâ taḥt-ı ḥilâfetde ber-ḳarâr ve mesned-i ‘izzetde ḳâ’im u dâ’im ü üstüvâr (9) eyleyüp mi‘mâr-ḥâne-i ezel ü ebed ve naḳḳâş-kâr-nâme-i devâm u sermed (10) ol bânî-i mebnâ-i ‘izzet ve ṭarḥ-efgen-i mebnâ-ı devlet ü sa‘âdetüḡ imâd-ı (11) ihsân u ‘adâlet ve esâs-ı himmet ü inâyetleriyle ser-â-pâ maḥmiyye-i memâlik-i (12) ‘Oşmân’ı belki ṭûlen ve ‘arzen cemi‘ eḳâlîm-i cihânı ma‘mûr ve a‘dâ-yı dîn ü devletin (13) menkûb u maḳḥûr ve a‘vân-ı ḳadr u şevketin muẓaffer ü manşûr idivirüp [110b] (1) sāye-i devlet ve kenef-i ḥimāyetinde beni nev‘-i insānı belki cemi‘ eşnâf ve efrād-ı (2) ḥayvânı hoş-ḥâl u âsûde ve ḥâb-ı rāḥatda ğunûde eyleye. **Naẓm, li-münşî’ihî**: (3)

Olduğça mihr-i dehrüḡ taḥt-ı felek-mekânı

Şāḥ it cihāna yā Rab Sulṭân Selîm Hân’ı (4)

¹ “Biri övgü ve şükürle anılacaksa o kişi sensin.”

² “Mutluluğun ve devletin sonsuza kadar sürsün, Allah seni her zaman korusun.”

Bir kolu şarka diksün tuğını sancağını
Mağrib-zemīnde kırsun bir kolu sāybānı (5)

Şağ kol cenūbı tutsun şol kol şimālī alsun
Zabṭ eylesün bu nev‘ e ma‘ mūre-i cihānı (6)

Devlet celīsi olsun ‘ izzet enīsi olsun
Efrād reh-nümāsı aḳṭāb hem-‘ inānı (7)

Olsun ğaniyy-i şākir bezl ile cümle dehrün
Bī-zād u bī-zevādı bī-tāḳat u tüvānı (8)

Eyle du‘ āmı maḳbūl ey var iden ‘ ademden
Hem arz hem semāyı hem kevnı hem mekānı (9)

Nişār-ı du‘ ā ve işār-ı şenā edā vü mü’eddi kılınduḳdan sonra südde-i seniyye-i (10) şāhī ve ‘ atebe-i ‘ aliyye-i sa‘ ādet-penāhiye ‘ arz-ı bende-i dā‘ ī-i sā‘ ī-i şākirü’l-(11) mesā‘ ī budur ki أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ¹ (12) muḳtezāsınca emr-i şerīf-i cihān-metā‘ -ı sulṭānī ve ḥūkm-i münif-i vācibü’l-etbā‘ -ı (13) ḥākānī ile bir niçe müddet edā-i ḥidemāt-ı şer‘ -i ḳavīm-i Aḥmedī ve ḳazā-i [111a] (1) faşl-ı ḥuşūmāt-ı dīn-i müstaḳīm-i Muḥammedīye *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem* iştiğāl olunup (2) ‘ alā-ḳaderi’t-tāḳat ve vesī‘ i’l-ifāḳat ümerā vü fuḳarā ve zu‘ afā vü ğurebā ve edānī (3) vü e‘ ālī ve efāzıl u ehālī ḥidmetinde maḳdūr-ı maşrūf kılındı ve bir niçe müddetdür ki (4) künc-i ‘ uzlet ve ğuşe-i ‘ ibādetde ki edā-i levāzım-ı du‘ ā-i izdiyād-ı ‘ ömr u devlet-i (5) pādişāh-ı ‘ ālem-penāh-ı sa‘ ādet-destgāhdan sonra ol vāriş-i mülk-i Süleymān (6) ve mevrūş-ı felāket-i ‘ udvān ḥazretlerinün ki vücūd-ı şerīfī ve ‘ unşūr-ı laṭīfī (7) sebeb-i niḳām-ı ‘ ālem ve vāsītā-i intizām-ı umūr-ı benī Ādem’dür, eşref-i tā‘ āt (8) u ehemmi mühimmiāt olan du‘ ā-i devlet-i dāreynleri cān-ı nā-tüvāna ‘ ayn-ı farz (9) belki cümle ḥavās-ı a‘ zāya ḥāşşeten çeşm-i cihān-bīne farz-ı ‘ ayn kılınmışdur

¹ “Allah’a itaat edin, peygambere itaat edin, sizden olan ülü’l-emre de.” (Nisâ, 59)

ammā ol (10) du‘ānuñ kazāsından ve bu vazīfenüñ edāsından sonra gāhī, **beyt, li-münşi’ihī:** (11)

Cefādan kırtarup şeh baña ‘adl u dād kılmaz mı

Dil-i virānemi mi‘ mār-ı luṭf-ābād kılmaz mı

ve gāhī, **beyt, li-münşi’ihī:**

Anlar ki bir nazarla kılurlar gubārı zer (12)

Āyā bu ḥāke daḥı iderler mi bir nazar

ma‘ naları ḥatır-ı fātıra hutūr ve cān-ı nā-tüvāna (13) helecān itmemek olmaz. Bāḳī emr u fermān rāy-ı ‘ālem-ārāy u müşkil-güşāya müfevvezdür. [111b] (1)

Cenāb-ı fazīlet-me’āb Bostān Efendi *medda’llāhu zılālehu* Ağzından Kendülerinüñ (2) Kethudāsına Şeh-zāde-i Cüvān-baht Sultān Murād Ḥān *edāma’llāhu ‘umrehu* (3) ve *zāde kadrehu*’nuñ Mīr-‘alemligi Şadaḳa Buyurıldıḳda Lāyık-ı Tāc u Taht Sultān (4) Selīm Ḥazretlerinüñ Rikāb-ı Hümāyūnlarına İzhār-ı Şükr-i Ni‘met İçün İnşā Olınmıştur.

(5) Mādām ki ḥüsrev-i ḥāver-i zemīn ve şehriyār-ı ḳal‘a-i felek-i çārümīn leşker-i (6) envār-ı encüm-şümār ile cünd-i zālām-ı şeb-i tāri inhizām u inkisārı diyār-ı (7) Zengibār’a firār itdürüp tuğ-ı pür-fürüg-ı fetḥ u nuşretin ve livā-yı ‘ālem-ārā-yı (8) ferr u şevketin ḳulle-i ḥışn-ı ḥaşīn-i semāya ve burc-ı sūr-ı üstüvār-ı çarḥ-ı mu‘allāya (9) döküp ahālī-i heft-iḳlīm ve sevākin-i ḥavālī-i şeş-cihātı teşḥīr belki zabṭ u rabṭ (10) aḥvāl-i ma‘ādin ü ḥayvān u nebātı daḥı tedbīr ide. Ḥaḳ *celle ve ‘alā* ol maḳarr-ı (11) salṭanat ve müstaḳarr-ı ḥilāfet mazḥar-ı naşş-ı احسن تقويم ¹ (12) ve maşdar-ı āṣār-ı ابیه ² و زاد قدره فی دولة ³ es-Sultānū’l-‘azām ḥazretlerinin direfş-i [112a] (1) ‘ilm-i ‘ālem-ārāsını evc-i rif‘ata ve zirve-i ‘izzete ırgürüp hilāl-i āsmān-ı (2) fetḥ u nuşret ve māh-ı nev-āfāk-ı ‘izzet ü sa‘ādet

¹ “Şüphesiz biz insanı en güzel biçimde yaratmışızdır.” (Tîn, 4)

² “Allah teâlâ, onun ömrünü arttırsın, babasının devletinde kadrini yüceltsin.”

³ “İnsanların diriltileceği gün ve Allah’a temiz bir kalple gelenler dışında malın da çocukların da fayda vermeyeceği gün beni mahcup etme!” (Şu‘arâ, 89)

eyleyüp şukḳā-i livā-yı (3) gerdünsāy ve hümā-‘adillerinüñ zıll-ı zālil ve sāye-i cemil-i bî-meşillirin (4) mefārık-ı ‘ālem ü ‘adem üzerinde ilā-yevmi’l-ḳarār pāydār eyleyüp zāt-ı (5) şerīflerin envā-ı kemālāt ile kemāl-i pīrlige yetişdüre. **Nazm, li-münşi’ihî:** (6)

Ḳılā-ı dehri feth idüp cihānuñ mihr-i rāḥsānı
Hişār-ı çarḥa degdükce livā vü tuğ-ı nūrānî (7)

Livā vü ‘askerin merfū‘ u menşüb eyleyüp Yezdān
Yedi iḳlîme ḥāḳān eyleye Sultān Selīm Ḥān’ı (8)

Livāsı sāyesinde ravzā-i ‘ālem bahār olup
Şebi Ḳadr u Berāt ola günü nev-rüz-ı sultānî (9)

O reng-a-reng bayraklar ki gülzār-ı şerî‘ atdür
Ola her cānibüñ pejmürde olmaz bir gülistānı (10)

O gülşen içre nîze naḥl-i serv ola kılıc sūsen
Nihāl-i gül ola her tır ucında ḡonce peykānı (11)

O gülzār içre gül gibi gülüp hoş-ḥāl ola dā’im
Ḳamu evlādı āli bendesi a‘yānı erkānı (12)

Nişār-ı du‘ā vü işār-ı şenā taḳdīm ü temhīd ḳılınduḡdan sonra südde-i seniyye-i şāhî (13) ve ‘atebe-i ‘aliyye-i sa‘ādet-penāhiye ‘arz-ı bende-i dā‘î-i şākirü’l-mesā‘î budur ki [112b] (1) müddet-i medīd ve zamān-ı ba‘idden berü dā’imā muḳīm-i künc-i ‘uzlet ve gūşe-nişīn-i (2) zāviye-i ‘ibādet olup edā-i levāzım-ı du‘ā-i izdiyād-ı ‘ömr ü devlet-i ḥazret-i (3) pādişāh-ı ‘ālem-penāh *ḥullidet ḥilāfetuhu* dan sonra ol cūd-ı şerīfi sebep-i nizām-ı (4) ‘ālem ve ‘unşūr-ı laṭīfi vāsıta-i intizām-ı umūr-ı ma‘āş ve ma‘ād-ı benî Ādem vaşf-ı zāt-ı (5) melek-şifātı vāriş-i müsteḥaḳ-ı mülk-i Süleymān ve ta‘rif-i şifāt-ı siyādet-simātı (6) mūrış-i nikbet ve felāket-i ehl-i ‘udvān şāḥib-i himmet ve şāḥib-i kân-ı meserret (7) lāyık-ı tāt u taḥt u ḥilāfet ḥazretlerinüñ du‘ā-i devlet-i dāreynleri cān-ı nā-tüvāna (8) ‘ayn-ı farz belki ḥavās u a‘zāya ḥāşşeten ‘ayn-

ı cihān-bīn ve ‘ālem-nümāya farz-ı (9)‘ ayn kılınmış idi. Şimdiki hâlde ki bu ‘abd-i dā‘i-i kemīne ve çāker-i hayr-ḥ̄‘āh-ı kem-terīneye (10) mensūb u maḥsūs ve ol āsitāne-i sa‘ ādet-āşiyāna ḥādīm-i bi‘l-iḥlāş (11) ve du‘ ā-gūy-ı bi‘l-hulūş olan Aḥmed bendeleri ol şemere-i şecere-i bāğ-ı vüçūd ve ğonce-i (12) nev-resīde-i gülşen-i luṭf u cūd [ve] gülbin-i gülzār-ı zindegānī ve berg-i semen-i (13) şükūfezār-ı kām-rānī, **meşnevī, li-münşi’ihī:**

Gül-i ḥandān-ı gülistān-ı peder

Bülbül-i bāğ u bostān-ı peder [113a] (1)

Serv-i pür-sebz-i ravza-i maḥşūd

Mīve-i şāḥ-ı naḥl-ı cān-ı peder

dürr-i dürc-i şehriyārī (2) ve dürrī-i burc-ı tācdārī, māh-ı evc-i felek-i ‘izz ü celāl, āfitāb-ı zirve-i çarḥ-ı (3) sa‘ ādet ü iclāl, **kıt‘ a, li-münşi’ihī:**

Āfitāb-ı evc-i ‘izzet māh-tāb-ı saltanat (4)

Kevkeb-i baḥt u sa‘ ādet aḥter-i burc-ı celāl

Ḳuṭb-ı aḳṭāb-ı ḥilāfet merkez-i ‘adl u şeref (5)

Maṭla‘-ı şubḥ-ı sa‘ ādet maşrıḳ-ı nūr-ı cemāl

tuğrā-yı ğarrā-yı menşūr-ı şāhī ve ‘unvān-ı (6) sa‘ ādet-nişān-ı berāt-ı pādişāhī dībāce-i nāme-i saltanat-ı zemīn ü zamān (7) ve pīrāye-i ser-nāme-i ḥilāfet-i mekīn ü mekān, nūr-ı dīde-i Āl-i ‘Oşmān ve server-i (8) sīne-i eşref-i ḥavāḳin-i devrān el-Sultān ibnū’s-Sultān el-Sultān Murād Ḥān *ce‘alahullahu te‘ālā* (9) كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ¹ ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ḥazretlerinin (10) mīr-‘ālemligi ḥidmetiyle teşrīf buyurılaldan vazīfe-i ed‘iye-i ma‘hūde ve ḳabāle-i (11) ezḳār-ı eşniye-i mev‘ūde iz‘āfen muzā‘afeten edā vü ḳazā olınmak lāzımı vācib (12) olmışdur, ² وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيداً Hemişe bunun emşālī iḥsānlarla ḳılup dā‘īn (13) ḳalup ‘ubūdiyyet ve riḳāb-ı muḥlişīn ribḳa-i ruḳiyyet çekilüp ol şāh-ı [113b] (1) ḥilāfet-penāh mazḥar-ı ed‘iye-i devlet ü cihānī ve

¹ “Güzel sözü, kökü sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti.” (İbrahim, 24)

² “...şahit olarak bir Allah, (bir de kitap bilgisine sahip olanlar) yeter.” (Ra’d, 43)

manzar-ı eşniye-i sa'âdet-i cāvidānī (2) olmakdan hālī olmaya, *bi-mennihi* ve *keremihi*.

Bir Bendesi Ağzından Şāh-zāde-i (3) Cüvān-baht Sultān Selīm Hān Hāzretlerine At Temennāsı İçün Yazılmışdur.

(4) بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي خَلَقَ الْخَيْلَ لِلرُّكُوبِ وَجَعَلَهُ مَحْبُوبًا لِلْقُلُوبِ (5) Mādām ki sultān-ı çār-bālīş-i gerdün raḥş-ı felek-i nīl-gün ve eblaḳ-ı çarḥ-ı (6) bûḳalemūna süvār olup gül-gün-ı şevḳ-i tābdārı diyār-ı Zengibār'a ve şeb-dīz-i (7) zalām-ı şeb-i tārı memālik-i Türk u Tātār'a sürüp şām u şehër 'azm-i (8) sefer idüp şarḳ u ğarbda geşt ü güzār eyleye, sa'âdetlü pâdişāh-ı 'ālem-penāhum (9) hāzretlerinün ki fāris-i meydān-ı mehābet ü şecā'at ve şāh-süvār-ı ma' reke-i (10) celādet ü şalābetdür, kümeýt-i devlet ü salṭanat zir-i rānı ve eşheb-i (11) sa'âdet ü hilāfet muṭī'-i fermān-ı 'inānı ola. **Meşnevī, li-münşi'ihī sellema'llāhu te'ālā: (12)**

Dünye tırduḳça ya' nī var olasın

Eşheb-i devlete süvār olasın (13)

Ḳul ola ḥalk-ı dehr bābuḡda

Şāhlar yūriye rikābuḡda

[114a] (1) Ba' dehū ğubār-ı sehm-i semend-i şāhī ve türāb-ı pāy-ı raḥş-ı pâdişāhīye ki, li-münşi'ihī: (2)

Himmeti esbi geḳer eblaḳ-ı çarḥ-ı felegi

Seyrde her ne ḳadar eyler ise isti' cāl (3)

Nā-gehān himmetinün raḥşına meydān virse

Kā' inātı ayağı altına alur fi'l-ḥāl

(4) Ma' rüz-ı pāy-māl-i efrās-ı hücum-ı ḥümüm ve merfū'-ı leked-küb-ı ḥuyūl-ı 'umüm-ı ğumüm oldur ki, **ḳıṭ'a: (5)**

¹ “Atları binmek için yaratan ve onları gönüllere sevdiren Allah'ın adıyla...”

Benüm tāvus-gerden var idi bir tazī atum kim
İderdi niçe kez bir miḥinün üstinde cevḫānī (6)

Şerār içre gören na' lin ol esb-i berķ-reftāruḡ
Şanurdu necm iḥāta eylemiş mäh-ı tībānı (7)

Ger ol raḥş-ı felek-sür' at götürse kendüyi ata
Geçerdi bir adımda niçe menzil berķ-i raḥşānı (8)

Velī dem geldi yilmekden Burāğ oldu şu veche ki
Karın kısıķ çekildi oldu āhū-yı bāyebānī (9)

Segirdim şaldı bir gün şöyle uçdı gitdi dünyādan
Ki bir adımda geçdi ser-te-ser şahrā-yı devrānı

(10) Hāşıl-ı kelām ve muḥaşşal-ı merām at gitdi, şāh sağ olsun. Ferzāne-i dehr (11)
geçinürken piyāde kaldum, at arķasında yirden üstün iken ḥāk-ı mezellete (12) düşüp
zīr-i bār-ı ğamda üftāde kaldum. At ḥālin bilür emīr-i āḥūr (13) bendelerinün biriyle
müşāvere eyledüm didi ki, **beyt, li-münşi 'ihī:**

[114b] (1)

Pāy-ı esb-i şāh-ı dehre fi'l-meşel beydāķ-mişāl
Sür ruḡın tekrīm ile ferzāne eyle ' arz-ı ḥāl

(2) Ve ehl-i sefer dā' i-i aḥķer kendü bende-i efgendelerisin, at degül tīg daḡı dirīg (3)
buyurılmaz, ālāt-ı sefer degül esbāb-ı Hızır daḡı in'ām olunur, diyü buyurdu. (4)
Li'llāhi derrehū fārisen, güzel söyledi. Baḡa bir at çekmek kadar iḥsān eyledi. (5) Pes
dā' i-i dīrīne vü piyāde-i kemīne sümm-i semend-i sa' ādetmendlerinden (6) bir esb-i
berķ-rev ve bir raḥş-ı felek-dev recā vü temennī eylerüm ki, **kıṭ'a:** (7)

Koşsa esb-i zamāne ile eger
Yorıla kıla eşheb-i meh u sāl (8)

Bir segirdim kıala cihān şahının
İrmeye aña rahş-ı vehm u hayāl

(9) Ümīd-i şādıkdur ki ‘ināyet buyurıla, tā ki deşt-i derd ve sefer ü hāzerde (10) eşrāf-ı zamān ve e‘ālī-i devrān nazarında süvār olmağla bu āsitāne-i (11) devlete intisāb ve ihlāş u ‘ubūdiyyet u ihtişāşum ma‘lūm olup (12) akrān u emşāl ve erbāb-ı dāniş ü kemāl huzūrında kıadr u menzilet (13) ve şeref u ‘izzetüm ziyāde olup bu nev‘ le dağı ebnā’-i zamāndan [115a] (1) ve sā’ir ihvāndan imtiyāz kesb idüp sağ oldukça gayr-ı dā’ilerle (2) esb-i du‘ā vü şenā yarışdıram. Virmek Allāh’ındur ve ‘ināyet sultānumındur. Bākī (3) hemīşe esb-i murāda süvār ve rub‘ -ı meskūna şafā-yı hātır ile şehriyār-ı (4) kāmkar olmak müyesser ü muqadder ola, āmin yā Rabbü’l-‘ālemin. (5)

Celālet-penāh-ı Sa‘ādet-destgāh Şeh-zāde-i Kām-rān Sultān (6) Selīm Hān medda’llāhu zıllahu fī devleti ebihī Kendü Hatt-ı Şerīfleriyle Mektüb (7) Yazup Kemīne-i Dā’inūn Ahvālın Tefahhūs İdüp ve Ba’zı Ğazeller Gönderilsün (8) Diyü Emr Buyurılıcak İrsāl Olınan Ğazeller Zeylinde Yazılan Cevābdur.

(9) Egerçi kim dā’i-i kemīne vü devlet-h‘āh-ı dīrīne henüz zillet-i mülāzemet-i bī-(10) pāyān ile āvāre vü perişān ve miḥnet-i gayret-i akrān-ı zamān ile (11) ser-geşte vü sergerdāndur ammā bi-ḥamdüli’llāhi te‘ālā, ol eşref-i şehriyārān-ı benī Ādem (12) ظلّ الله تعالى في العالم مدّ الله أيامه وجعل على مراده مرامه¹ hāzretlerinūn (13) hümā-yı hāme-i hümāyūn u sa‘ādet-efzūnūn zıll-ı zālil ve pāye-i bī-‘adili [115b] (1) bu faķir-i müstehām ve ḥaķir-i nā-kām u bī-nām u nişānı pāye-i iḥsānına alaldan ya‘nī (2) ki istiḥbār-ı ahvāl-i dā’i-i şikeste-bāl zımnında enāmil-i kerīme-i şehriyār ve benān-ı (3) sa‘ādet-‘unvān sultān-ı dār u diyār rābiṭa-i kalem-i müşkīn-raķam (4) ve vāsıta-i yerā‘a-i berā‘at-i ‘ālem birle nām-ı ḥaķir-i keşirü’t-taķşiri raķķ-ı menşūrda (5) taḥrīr ve kitāb-ı mestūrda taştīr buyurduğı ḥaber-i kevşer-eşerleri gūş-ı (6) hūşa mengūş olaldan dil-i müstemend āvāz-ı bülend ile, **mışrā’**: (7)

Var ey gedā ki kapidı zıll-ı hümāsını

¹ “(O), Allah’ın ālemdeki gölgesidir. Allah onun günlerini (ömrünü) uzun eylesin ve meramını muradı üzere eylesin.

diyüp yakīnen ma'lūm idinmişdür ki (8) bu günden sonra kevkeb-i baht-ı hażîz-i nuḥüsetden raht çeküp evc-i rif'atden (9) ve burc-ı devletden lâmi' olmağa mā'il olmışdur. **Naẓm, li-münşi 'ihî:** (10)

Şeh nāmem anduġı beġe ' izzet nişānıdur
Şebt itdüġi kemāl-i sa' ādet nişānıdur (11)

Hāl-i ḥaķīri şorduġı sultān-ı kām-yāb
Luţf u kerem ' alāmeti devlet nişānıdur (12)

Fevrî başuġa nükte ile nokta koduġı
Dāġ-ı kabûl u mihr-i mürüvvet nişānıdur

(13) Belki bu gūne ḥāl-i ferḥunde-me'al ve bu nev'le maķāl-i pür-vecd u ḥālî dil-i ḥüb-istidlāl [116a] (1) ve cān-ı şāḥib-i ferāset ü ḥayāl devām-ı devlet-i ebediyye ve şebāt-ı ķadr ve rif'at-i (2) sermediyyesine delīl-i kāfî ve emāret-i vāfî fehm ider, nice itmesün ki! **Naẓm:** (3)

چون دست شهریار رقم کرد نام ما
ثبت است بر جریده عالم دوام¹

(4) **Mışrā'**:

² باقى همیشه دولت دارين مستدام باد بر رب العباد

(5) **Merḥūm Paşa Yigit Beg Ağzından Vezîr-i A'zam'a Yazılan Tehniyet-nāmedür.**

Merḥabā merḥabā nesīm-i şabā (6)
Geldüñ itdüñ bu mürdeyi iḥyā (7)

Ḥamduli'llāh ki burc-ı ' izzetden
Ṭālî' olmuş ol āfitāb-ı şafā (8)

¹ “Şāh (bizzat) eli (yazısı) ile bizim adımızı andıġı için, adımız her iki cihanda bâki kalacaktır.” Şiirin kaynaġı için bk. <https://ganjoor.net/hafez/ghazal/sh11> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

² “Daima dünya ve ahiret mutluluġu devam etsin.”

Ṭali‘ inden o mihrün açıldı
Dil-i şāh u vezīr u bāy u gedā (9)

Gün gün üzre ziyād idüp kadrin
Hıfz ide bir ğamdan ānı Hudā

(10) Mādām ki şehriyār-ı bāliş-i gerdün otağ-ı felek-i nıl-gün ve ħargāh-ı çarḥ-ı (11) bükalemünden çıkup tahtgāh-ı ābnūsīde sa‘ ādetle cülūs idüp levāmi‘ -i (12) ruhsār-ı tābdār ve envār-ı dīdār-ı ferḥunde-āsārı ile eṭrāf u eknāf-ı (13) ‘ālemden ğumūm ve hümūm-ı zālām-ı şeb-i deycūrı dūr u mehcūr idüp dil-i ğam-dīde-i [116b] (1) merdüm ve mār u mūr ve cān-ı sitem-keşīde-i beşer ü vuḥūş u tıyūrı rüşen (2) ü pūr-nūr u pūr-şafā ve mesrūr eyleye. Hāḡ *celle ve ‘alā* ki Ḥālīḡ-ı zulumāt u nūr (3) ve muḥarrīk-i şümūs u būdūrdur, ‘ināyet-i ezeliyye ve irādet-i lem-yezeliyyesiyle (4) ol necm-i baḡt u iḡbāl ve kevkeb-i sa‘ ādet ü iclālī zirve-i ‘izzetde ṭālī‘ (5) ve evc-i rif‘atde lāmi‘ eyleyüp envār-ı ‘adālet ve āsār-ı ḡimāyet ü ḡirāsetiyle (6) kuşārā-yı memālik-i Āl-i ‘Oşmānī belki eḡāşī-i eḡālīm-i ma‘mūre-i cihānı āfitāb-ı (7) ‘ālem-tāb gibi mūnevver ü dirāḡşān ve pūr-nūr u tābān idüp zümre-i (8) nev‘ -i insānı belki gürūh-ı cins-i ḡayvānı kenef-i ḡimāyetinde āsūde (9) ve ḡāb-ı ḡuzūr birle ğunūde eyleye. Du‘ā-i devlet-i dü-cihānī ve şenā-i sa‘ ādet-i (10) cāvidānī kemā-yenbağī edā vü mü‘eddī kılındukdan sonra, ḡāk-pāy-ı ḡüddām-ı (11) sidre-maḡām ve türāb-ı süm-i semend-i sa‘ ādet-peyvendūḡ her biri tūtiyā-yı (12) nūr-efzā-yı dil ü cān ve kuḡl-i rüşenā-yı ‘uyūn-ı a‘yān-ı zemīn ü zamāndur. (13) Ma‘ rüz-ı bende-i bī-miḡdār budur ki bu dā‘ī-i dīrīne ve bende-i kem-terīne [117a] (1) müddet-i medīd ve zamān-ı ba‘īd idi ki künc-i derd ü ğamda dil-rīş ü ḡaste-(2) ḡāl ve küçe-i miḡnet ü elemde pūr-teşvīş ü muḡṭaribü’l-bāl bir beg Paşa (3) Yigit iken ‘umūm-ı ğumūm ālām-ı cevır ü devr-i bī-ḡarārı ve ḡücūm-ı hümūm-ı zehr-i ḡahr-ı (4) rüzgārı bir pīr-i za‘īf-i faḡīr ve şikeste-dil ve naḡīf ü ḡaḡīr (5) olmış idüm. **Li-münşi ‘ihī:**

Cefā-cū çerḡ hergiz baḡa ‘adl u dād kılmaz iken (6)
Esīr-i derd u gam idüp beni ḡiç şād kılmaz iken

Cefā taşıyla vīrān eyleyüp ma‘mūre-i ḡalbi (7)
Dil-i ğam-dīdemi luṭf eyleyüp ābād kılmaz iken

El-ḥamdulī'llāh ki nā-gāh (8) şem' -i cān ve gūş-ı cānāna vaḥy-ı āsmānī ve ilhām-ı Rabbānī gibi اذهب عنا الحزن ¹ (9) nidāsı vāşıl u mütevāşıl olup ol cenāb-ı sa' ādet-me'āb-ı (10) adālet-nişābla sadāret-i vezāret-uzma ve merkez-i devlet-i dūnyā vü 'uḡbāya (11) teşrīf buyırıldıḡı ḡaber-i meserret-eşeri irişüp dil-i mürdeye tāze ḡayāt (12) ve ḡāḡır-ı muḡḡaribe kemāl ile şebāt virüp ḡuvā-i za' īfeye tamām ḡuvvet (13) ve ā' zā'-i naḡīfeye ḡünhiyle ḡudret virdi. **Beyt, li-münşi'ihī:**

Belā kūyında derd u ḡamla bir pīr-i za' īf iken [117b] (1)

Bi-ḡamdi'llāh işitdüm devletün tāze cūvān oldum

Cihānuḡ 'izz ü cāhından çeküp el nā-murād iken (2)

Bugün irdüm murāda ḡamdulī'llāh kām-rān oldum

(3) Dā'imā miḡān-ı icābet-i da' vāt ve maḡma' -ı ḡabūl-i tazarrū' u münācāt olan (4) evḡāt-ı sa' ādet-simātda cānib-i Ḥudā-yı bī-niyāza dest-i tazarrū' (5) u niyāz merfū' olup temennī vü tereccī olunur ki, Allāhu te' ālā ve tebārek müteyemmin ü mübarek (6) ḡılıvirüp dā'imā ol şadırdā 'izzet ü sa' ādet ile pāydār ve envā' -ı tekrimāt ile (7) leyl ü nehār ber-ḡarār u üstüvār eyleye. **Ḳıṭ' a, li-münşi'ihī:** (8)

Ḥudāyā yirini ol āfitāb-ı evc-i iḡbālün

Felek devr eyledükce zırve-i evc-i sa' ādet ḡıl (9)

Sa' ādet nerdübānından çıkardun ḡaşr-ı iclāle

' İnāyet eyle dā'im menzilin şadr-ı vezāret ḡıl (10)

Cihānda 'izz ü devletle ' azīz ü kām-rān olsun

Ḡam-āsīb-i gerdündan ' ināyet ḡıl ḡimāyet ḡıl (11)

Ḳamu evlād u etbā' u ḡamu aşḡāb u aḡbābın

Zılāl-i devletinde pūr-şafā ehl-i meserret ḡıl

¹ “Bizden tasayı gideren Allah’a hamdolsun.” (Fâtır, 34)

(12) Aḥbāb-ı Şafādan Bir Müderris Ağzından Meşāyih-i ‘İzāmdan Birine Yazılmışdır.

(13) Sultānum ḥazretlerinüñ ḥāk-pāy-ı kīmyāsāylarına ki kuḥl-ı cilā-yı ‘uyūn-ı erbāb-ı iḥlāş [118a] (1) ve tūtiyā-yı nūr-efzā-yı dīde-i iḥtişāşdur, ma‘rūz-ı bende-i kemīne budur ki bu ḥaḳīr-i (2) keşīrū’t-taḳşīr evvel neşv ü nemādan ilā-yevminā-hazā ol ḥarem-i muḥteremüñ ki melce-i ḥāş (3) u ‘ām ve mecma‘-ı eşrāf-ı enāmdur, mürebbā-yı ni‘meti ve muḥallā-yı ta‘līm-i ‘ilm ü fażīleti olmağla (4) ribkā-i ‘ubūdiyyet ve dā’ire-i ruḳiyyete dāḥil olup bende-i dā‘ī-i şākirü’l-(5)mesā‘ī olmağla iftiḥār idegelen du‘ā-gūylardan olmışdır ve ābā vü ecdād (6) uşūl-i iḥlāş-nejād ve sāfiū’l-i‘ tikkādı daḥı ol āsitān-ı mükerrremüñ ki (7) feyż-dīh-i kümmel-i benī Ādem ve sa‘ādet-baḥş-ı aḳtāb u efrād-ı ‘ālemdür, ḥayır-ḥāh-ı (8) bī-iştibāhı olmağla şöhre-i dār u diyār olan ṭavā’ifden olmuşlardır (9) ve şimdiki ḥālde daḥı cemī‘ maḳāşıd-ı dünyeviyye ve uḥreviyye taḥşīl için ol ‘atebe-i ‘aliyyeden (10) ḡayrı bir bāba ilticā ve külliye merāsıd-i zāhire vü bātına tekmīlinde ol südde-i seniyyeden (11) özge bir cenāba ittikā’ itmek vechen mine’l-vücūh müyesser degüldür. **Beyt, li-münşi’ihī:** (12)

Ḳapūndan ḡayrı ne bir āsitāne intisābum var

Ne hergiz ol der-i devletden özge bir cenābum var

(13) Ve bir maḳūle ḥātırları fātır ve nazarları ḳāşır ehl-i zāhir yanında ‘ayş u ‘işret-i [118b] (1) kām-rānī ve vech-i ma‘īşet-i zindeḡānī maḥżan cāh u celāl-i dünyā-yı fāniye (2) menūt ve ṭarīḳ-i ḥuşūl-i ḳuvvetü’l-yemūt ve vesīle-i intizām-ı mā‘aş-ı ehl-i ‘ālem-i (3) nāsūt, hemān devlet ü iḳbāl-i ‘ālem-i lā-beḳāya merbūt olup esrār-ı ‘ālem-i ḡaybdan (4) ḡāfil ve āşār-ı maḥv u işbāt-ı ريب لا ذلك الكتاب¹ den mütecāhil olmağın cell-i himmet (5) ve kemāl-i ‘azīmetleri taḥşīl-i menāşıb-ı dünyeviyye ve tekmīl-i merātīb-i ḡayr-ı bāḳiye semtine maşrūf (6) u mebzūl olmağın müddet-i medīd ve zamān-ı ba‘īddür ki ālām-ı ḳuyūd-ı ‘azille (7) maḡmūmü’l-bāl u münkesirü’l-ḥāl ve ārzū-yı tecdīd-i manşıb-ı zā’il ile müteferriḳü’l-ḥātır (8) u müteşettitü’z-zihnü’l-ḳāsır olmağdan ḥālī olmaḳ müyesser olmayup tūl-ı āmāl-i (9) ‘izzet ü iclāl ve efkār-ı dūr u dırāz-ı devlet ve iḳbāl-i seri‘ü’z-zevāl ile (10) esīr-i derd ü belā ve mübtelā-yı

¹ “İşte kitap; onda asla şüphe yoktur.” (Bakara, 2)

zecz u ‘anā olmışuzdur. Hālen varağa-i bendegī (11) ve şahīfe-i efgendegī birle
 kışsa-i pür-guşsa-i derd-i derūn ve każiyye-i ğayr-ı marziyye-i (12) aḥvāl-i diger-gūn
 ḥak-pāy-ı kīmyāsāye ve tūrāb-ı bāb-ı sa‘ādet-me’āba arz (13) olındı. Ol zāt-ı
 kerīmü’ş-şān ve şān-ı bāhirü’l-burhāndan ki fikr-i metini [119a] (1) ḳufl-ı tılsımāt
 ḳılup erbāb-ı ḥālāt ve rey-i raşīni miftāḥ-ı mağālīḳ-i murādāt-ı (2) aşḥāb-ı ḥacātdur,
 recā-i vāşīḳ ve temennī-i şādīḳ budur ki, yā teveccüh-i zāmīr-i münīr-i āfitāb-naẓīr (3)
 ve taşarruf-ı himmet-i sa‘ādet-menzelit-i ‘ālem-gīr ile bu zihn-i kalīl ve ḳalb-i (4) ‘alīle
 bir cezbe-i Rabbānī ve bir neş’e-i Sübhānī ilḳā buyurular ki min-ba’d (5) bu
 müzahrafāt-ı kā’ināt u mültemesāt-ı fāniyātdan ḥalāş u menāş bulup (6) sālīk-i
 mesālīk-i ṭarīḳat ve ‘āzim-i memālīk-i ḥaḳīḳat olup mesīresin (7) ‘ālem-i ceberūt ve
 menzil ü me’vāsın kūşe-i şabr u sūkūn idüp zeyl-i meşāyiḥ-i (8) kirām ve dāmen-i
 şüyūḥ-i ‘izāma temessük ü teşebbüs eyleyüp taḥşīl-i şevḳ-i rūḥānī (9) ve tekmīl-i zevḳ-
 ı cāvidānī eylemek üzre ola, وما ذلك على الله بعزيز ¹ (10) ve yā-ḥūd bu feẓā’il-i ḥaḳḳa
 fevāzıl-ı kāmīle-i muṭlaḳaya bu kemīnede isti‘dād-ı ḥulḳı (11) ve kābiliyyet-i cibillī
 yoğsa bārī erkān-ı devlet-i dūnyā ve a‘yān-ı sa‘ādetü’l-beḳā (12) ol cānibe vuşul
 bulduḳda ḥazret-i ḥudāvendigār-ı zevi’l-iḳtidārdan (13) dilek ü minnet ile mi olur ve
 yā-ḥūd vūzerā-i ‘izāmıdan iltimās-ı merḥāmet ile mi olur [119b] (1) ve yā-ḥūd kāzī-
 ‘asker efendilerden ṭaleb-i himmet ü recā’ ü re’fet ile mi (2) olur, ve bi’l-cümle her ne
 ṭarīḳle maḳdūr u mümkin ise bu ḥaḳīr içün (3) iç illerinde bir medresecik taḥşīl
 idivirmege iḥsān u meserret (4) ve luṭf u himmet olınmağa ‘ināyet buyurıla ki andan
 gelen ‘ā’ide ve ḥāşıl (5) olan fā’ide sedd-i ramaḳ ve ḳuvvet-i lā-yemūta bā’iş olup
 āḥir-i ‘ömre (6) degin taḥşīl-i ‘ulūm ve tekmīl-i rūsūm ile ol zāt-ı kerīm ü şān (7)
 vācibü’t-tekrīmün ḥayr du‘ālarına iştigāl olınmağa şarf-ı cehd u ṭāḳat (8) ve bezl-i
 ḳudret ü istiṭā‘at olına. Mercūdur ki bu ibrāmı bu vaż’-ı (9) küstāḥāne ma‘zūr
 buyurıla ki ve bu kemīne her ne vech ile olursa ol (10) ḥāṭır-ı ‘āṭırdan dūr u mehcūr
 buyurılmaya. **Beyt, li-münşi’ihī:**

Kūy-ı hecründe du’āḡ ile dirilür cānum (11)

Kerem eyle beni unutma benüm sultānum

(12) ²باقی همیشه عزت دارین مستدام

¹ “Allah’a göre bu zor bir şey değildir.” (İbrāhim, 20)

² “Daima dünya ve āhiretin izzeti (şerefi) sürsün.”

Dānişmend Mektûbıdır, Aḥmed Paşa Hı̃'ācesi Aḥmed Çelebi Efendi'ye (13) Muvākıf Pāyesinde Müderris İken İrsāl Olinmışdır.

[120a] (1) Mādām ki ders-āmuzān-ı medāris-i melā-i a' lā maḳāşıd-ı resā'il-i eṭbāḳ-ı rûzgār-ı (2) şaḥn-ı semā ve fevā'id-i mesā'il-i evrāḳ-ı bî-şümār-ı ṭāḳ-ı mu'allāyı sākīnān-ı (3) mevākıf-ı ğabrāya ve muḳīmān-ı hücre-i dünyāya ifāza eyleye. **Mışrā'**, **li-münşi'ihî**: (4)

Feyz-i ' ilm eyledükce ya'nî ' uḳûl

Ve her çend ki müsta'idān-ı zevāyā-yı bîḳā'-ı (5) ḥāk, feth-i ḥaḳā'ıḳ-ı müşkilāt-ı mecmû'-ı zemīn ü eflāk ve keşf-i deḳā'ıḳ-ı (6) mu'zālāt-ı sefine-i semek ü simākı vāhib-i ' aḳl-ı pāk ve müfīz-i idrāk-ı (7) derrākdan istifāza eyleye. **Mışrā'**:

Kesb-i faḫl eyledükce ya'nî fuḫûl

Ol (8) menba'-ı feżā'il ve ma'den-i fevāzılun zāt-ı şerīf-i ma'rifet-şi'ār (9) ve ' unşūr-ı laṭīf-i faẓīlet-dişārı ki, **mışrā'**:

Def' ide bir cevābı eger olsa biḡ su'al

(10) Zīb ü zīver-i şadr-ı şerī'at-ı Aḥmediyye olmaḳdan ḥālī olmaya ve ol (11) keşşāf-ı müşkilāt-ı ḥaḳā'ıḳ ve miftāḥ-ı mu'zālāt-ı deḳā'ıḳün kilik-i (12) dürer-bār ve ḥāme-i gevher-nişārı ki, **mışrā'**:

Gelse yanına ṭūṭi-i gūyā olurdu lāl

(13) Fettāḥ-ı ebvāb-ı ṭarīḳat-ı Muḥammediyye olmaḳdan zā'il kılınmaya. **Mışrā'**:

Eyle du'āmı ḥayrumı yā Rab müstecāb

[120b] (1) Efrād-ı ekvāndan füzūn ecnās-ı cevāhir-i zevāhir-i (2) du'ā ki eşnāf-ı a'rāz-ı aḡrāzdan maşūn ve a'dād-ı āzvē vü elvāndan (3) eفزūn, envā'-ı dürer-i ğurer-i şenā ki baḡr-i ma'ānī vü esdāf-ı beyānda meknündür. (4) Tıḳ-ı varāḳ ve tās-ı kırṭās ile, **mışrā'**:

Nisār-ı ḥāk-pāy-ı kīmyāsā

(5) kılınduğdan sonra, **mıṣrā'** :

Ma' rüz-ı bende-i der-i devlet-penāh olan

budur ki, (6) ḥāmil-i varaḳa-i bendegī ve nākil-i ṣaḥīfe-i efgendegī Pīrī Çelebi bendeñüz istiḥrāc-ı (7) le 'ālī-i leṭā 'if ü nikāt ve istikṣāf-ı ferā 'id-i taḥkīkāt u tedkīkāt (8) içün baḥr-i zūrūf u ḥurūf u 'ibārāt ve ḳulzüm-i i' tibārāt-ı mecāz ve isti' ārāt-ı (9) 'ummān-ı bī-pāyān gibi 'arīz ü 'amīḳ ve her gird-ābında niçe niçe sefīne-i (10) efkār ḡarīḳ iken ḡavvāş-ı deryā-yı muḥīt ve raḳḳāş-ı ṣaḥn-ı baḥr-i basīt gibi (11) bī-ḥavf u ḥaṭar teṣādüm-i telaṭum-ı emvāc-ı baḥr-i mevvāc-ı ḥaṭā vü nisyān ve bī-(12) hümüm-ı hücum-ı neheng-i cān-sitān-ı deryā-yı bī-kerān ve vehm ü gümān-ı ṭālib-i (13) eṣdāf-ı evrāḳ-ı kütüb-i 'ulūmdan dürer-i ḡurer-i mefhūma kemāl ile dest-res bulur [121a] (1) ṭālib olduğundan ḡayrı zīb ü zīver-i erbāb-ı ṭāleb ve ḥilye-i iftiḥār-ı (2) aṣḥāb-ı faẓl u edeb olur. Envā'-ı ma' ārif-i cüz 'iyye ile ma' rūf ve eṣnāf-ı mekārim-i aḥlāḳ-ı (3) külliye ile daḥı meṣṣūf ve ḳānūn-ı ehl-i taḥṣīl üzre tamām ḥareketin tekmīl eyledükden (4) sonra ba' zı eyyām bu eḳallü'l-ḥüddām ile muṣāḥabet-i 'ilmiyye eylemiş, maḳbūl-i zamān (5) ve tālibin beyinde mümtāz ve yegāne du' ā-güyıñuzdur. Ḥālen dünyā vü mā-fihāda (6) maṭlab-ı a' lā ve maḳṣad-ı aḳṣāsı ol āfītāb-ı meṭālī'-i faẓīlet ü efdālden (7) ki, **mıṣrā'** :

Māh-ı felek miṣālī zāmīri münīrdür

Ve ol māh-tāb-ı ṭevālī'-i ma' rifet ü iclālden (8) ki, **mıṣrā'** :

Envār-ı 'ilm birle dili müstenīrdür

İḳtibās-ı envār ile taḥṣīl-i meṭālib (9) vāṣītāsıyla ve istifāza-i esrārle tekmīl-i me' ārib rābıṭāsıyla ḳat'-ı merātib-i (10) kemālāt-ı nüfūs-ı insāniyye eylemek olduğu ecilden 1 فَوَلَّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ (11) kelām-ı sa' ādet-encāmın vird-i zebān ve zıkr-i cenān idüp (12) 2 سَحَبًا عَلَى الْوَجْهِ لَا مَشْيًا عَلَى الْأَقْدَامِ bāb-ı faẓīlet-fercām semtine (13) teveccüh eyledi. Egerçi ki bu 'abd-i zelīl ve kemīne-i ḥaḳīrūñ eyyām-ı ḳalīl ve zamān-ı yesīrde [121b] (1) bu iḳdāma ihtimām eylemek ziyāde ibrām idügi ma' lūmidür ammā

¹ “Artık yüzünü Mescid-i Harām tarafına çevir.” (Bakara, 144)

² “Yürüyüp adım atarak (yürüyüş ile) değil, yüz üstü sürünerek...”

fi'l-ḥaḳīḳa (2) bu irtikābuḡ 'illeti ol cānibūḡ himmeti ve kemāl-i mürüvvetidür. Huşūşan (3) ki bu eḳallü'l-ḥuddām ve aḥkerü'l-enām ve du'ā-gūy-ı mā-lā-kelāmuḡ 'ubūdiyyet-i (4) ḳadīmesi muḳtezi ve ol eşref-i kirām u efḍal-i zevi'l-iḥtirāmuḡ (5) va' de-i kerīmesi müsted'ī olmış ola, nice olmasun ki! **Beyt, li-münşi'ihī:** (6)

کلامیست مروی ز عهد قدیم
کی وعد الکریم کدین الغریم¹

Mercūdur ki 'inde'l-vuṣūl taḳbīl-i enāmil-i kerīme ile müstes'id ve sā'ir müsta'idān-ı (8) feyezān-ı kemāl ve müstefizān-ı ma'ārif ü iclāl silkinde munṭaẓam ola. (9) **Beyt, li-münşi'ihī:**

Ḳudretüm saḡa niyāz itmegedür
Felekü'l-faẓl ü redd ü ḳabūl

باقی همیشه تا حجرات مدارس عالم بمذکره و مناظره اهالی بنی آدم آباد ست درسخانه مجلس ذات شریف²
مرجع علما و مجمع فضلا باد

(12) Dānişmend Mektūbıdur, Ḳara Çelebi Efendi Sulṭān Bāyezīd Müderrisi İken (13) Anuḡ Ağzından İstanbul Ḳāḍısına Yazılmışıdır.

[122a] (1) Mādām ki kāzī-'asker-i dīvān-ı ḳāzā vü ḳader ki, **mıṣrā':**

Hükmüne tābi' ins ü perī vü melek daḡı

(2) Ve ḥākim-i 'adl-güster-i maḥkeme-i faẓl-ı ḡuṣūmāt-ı ḡayr u şer ki, **mıṣrā':**

Emrine rām ehl-i zemīn ü felek daḡı (3)

Hüccete şariḡa-i ṭariḳat eşref ü rāyī ki, **mıṣrā':** (4)

Şer'-i şerīf fer'-i uṣūl-i ḡadīṣidür

¹ “Şu söz eskiden beri rivāyet edilmiştir: Cömert kişinin sözü borçlunun dini gibidir.”

² “Daima, kâinatın medreselerinin odaları, halkın münazara ve müzakereleri ile mutlu; şerefli zâtının meclisinin dersaneleri fazilet ve ilim sahiplerinin sığınağı olsun.”

Ve muḥacca-i şarīḥ-i ṭarīkat-ı server-i enbiyāyī ki, (5) **mıṣrā'**:

Her lafzı pür-ma' ānī durur her kelāmı dürr

İcrā-yı kalem-i a' lā-yı ' ināyet-i ezeliye ile (6) imzā ve ta' alluḡ-ı irādet-i pür-mevhibet-i lem-yezeliyye ile bir sebīl-i temessük-i mu'minün (7) ellerinde ibkâ eyleye ya' nî ki, **beyt, li-münşi 'ihî:**

Bākī oldukça dīn-i ḥayr-ı enām (8)

Tābi' oldukça aḡa ḡavm-i kirām

Ol nişān-ı berāt-ı ' izz u celāl ve ' unvān-ı menşūr-ı (9) fażīlet ü efdāl ser-nāme-i kitāb-¹ ² والزاسخون في العلم يقولون أمنا ve dībāce-i (10) faşlü'l-ḡiṭāb-ı ¹ العلماء ورثة الانبياء ² ḡazretlerinüḡ şakk-ı (11) vücūd-ı pür-cūdı yerā'a-i devām u ḡulūd birle şaḡīfe-i tezḡire-i rüzḡārda (12) ve varaḡa-i mürāsele-i felek-i devvārda ve evrāḡ-ı defātir-i leyl ü nehārda (13) müseccel ü muḡarrer ve müşbet ü muḡarrer kılup nokṡa-i ḡaṡṡ-ı zāt-ı şerīfi her ān [122b] (1) menāşīb-ı ' aliyye ve merātib-i seniyye semtine naḡl u ḡareket ve seyr ü sür' atden (2) ḡālī olmaya. **Beyt, li-münşi 'ihî:**

Dileḡüm ol durur ki şadr olasın

Felek-i devlet üzre bedr olasın (3)

İṡḡāf-ı ed' iye-i izdiyād-ı devlet ve iḡdā-yı eşniye-i (4) irtifā' -ı kadr u rütbetden şonḡra, **mıṣrā'**:

Ma' rüz-ı dā' i-i der-i devlet-penāḡ olan

(5) budur ki, ḡāmil-i varaḡa-i bendegī ve nāḡil-i nemīḡa-i eḡgendegī Mevlānā Muşliḡi'd-dīn (6) bendeleri istiḡrāc-ı leṡā' if -i nükāt ve istiḡşāf-ı ferā'id-i taḡḡikāt (7) u tedḡikāt içün baḡr-i ḡurūf u ḡurūf u ' ibārāta ve ḡulzüm-i i' tibārāt-ı mecāzāt (8) ve isti' ārāta ' ummān-ı bī-pāyān gibi ' arīz ü ' amīḡ ve gird-ābında niḡe sefīne-i (9) eḡkār ḡarīḡ iken ḡavvāş-ı deryā ve raḡḡāş-ı şaḡn-ı mā gibi bī-ḡavf u ḡaṡar teşādüm-i (10) talātüm-i emvāc-ı baḡr-ı mevvāc-ı ḡaṡā vü nisyān ve bī-hümüm-ı hücum-ı neheng-i

¹ “Âlimler, peygamberlerin mirasçılarıdır.” (Yılmaz, 2013, s. 651)

² “...bir de ilimde yüksek pâyeye erişenler. Derler ki: Ona inandık, hepsi Rabbimiz katındandır.” (Âl-i İmrân, 7)

bî-direng-i (11) deryâ-yı bî-kerân-ı vehm ü gümân, tâlib-i aşdâf-ı evrâk-ı kütüb-i
‘ulûmdan (12) dürer-i ğurer-i mefhûma kemâl ile dest-res bulur tâlib olduğundan ğayrı
zîb ü zîver-i (13) erbâb-ı taleb ve mâye-i hilye-i aşhâb-ı fazl u edeb olur, mekârim-i
ahlâk [123a] (1) ve meḥâsin-i â‘mâl ile mevşûf ve müddet-i medîd ve zamân-ı
ba‘îdden berü (2) mesâcid-i ‘ilmiyye ve mebahîş-i resmiyyesi vâsıtasıyla bu devlet-
hâh-ı (3) bî-iştibâha etemm-i intisâbla müntesib ve eḥaşş-ı ihtisâşla muhteş olan
du‘â-güylardan (4) olup ve ḥâlâ baht u devlet-i yârî ve tâlî‘ ü sa‘âdet-i meded-kâri (5)
eyleyüp ol bâb-ı sa‘âdet-me‘âb ve ‘atebe-i siyâdet-iktisâba intisâbla (6) behremend
kılınmak ve maḳẓiyyü’l-merâm olan zümre-i ḥüddâm silkinde muntazam vâki‘ olmuş,
(7) pes ol âfitâb-ı meṭâli‘ -i faẓîlet ü efḍâlden ki, **mıṣrâ‘** :

Mâh-ı felek mişâli zâmîri münîrdür (8)

Ve ol mâh-tâb-ı tevâlî‘ -i ma‘rifet ü iclâlden ki, **mıṣrâ‘** :

Envâr-ı ‘ilm birle dili müstenîrdür (9)

Mercû ve mütevaḳḳî‘dür ki mezbûr-ı du‘â-güy u devlet-cüy manzûr-ı ‘ayn-ı ‘inâyet
(10) ve meşmûl-ı kerem ü ‘âtîfet buyurılmağla iḳtibâs-ı envâr-ı dîniyye ve dünyeviyye
ve istifâza-i (11) esrâr-ı ‘ilmiyye vü ‘ameliyye itmesine luṭf-ı bî-dirîğ dirîğ
buyurılmaya. Ümîzdür ki ol (12) zât-ı şerîf-i vâcibü’t-teşrîfün terbiye-i şerîfe-i
şeref-efzâlarına muḳâreneti (13) vesîle-i taḥşîl-i meṭâlib-i feẓâ’il-i ‘âliye ve zerî‘a-i
tekmîl-i me‘ârib-i fevâzıl-ı müte‘âlî [123b] (1) ola. **Beyt, li-münşi’ihî**:

Ol kimse kim türâbı kılur bir nazarla zer (2)

Âyâ ider mi ḥâk-i ḥaḳîre daḥı nazar

(3) ¹ باقى همیشه دولت دارين و سعادت كونين ميسر باد برب العباد

(4) Bu Daḥı Dânişmend Mektûbıdur, Küçük Luṭfî Müvâkıf Pâyesinde (5) İken Aḥa
İrsâl Olınmışdur.

Du‘â-yı devlet-efzûn-ı siyâdet-simât (6) ki, **mıṣrâ‘** :

¹ “Daima Allah’ın yardımıyla dünya ve ahiret mutluluğu nasip olsun.”

Lutf u ' aṭā-yı Hāḡ gibi bī-ḡadd ü ḡāyedür

Ve ṣenā-yı (7) sa' ādet-maḡrūn u icābet-i beyyināt, **mıṣrā'** :

Āmāl-i bendegān gibi mā-lā-nihāyedür (8)

Du 'ā vü ṣenā ki ḡāḡ leb ü dehān ve kām u zebān-ı erbāb-ı beyāndan (9) cihet-i āsmān bir vechle ḡüzerān ider ki, **mıṣrā'** :

Melā 'ik zümresi ta' ḡīm içün anı ider iḡbāl (10)

Ve ḡāḡ dil-i sūzān ve cān-ı nā-tüvān-ı aṣḡāb-ı ' irfāndan (11) cānib-i ḡazret-i melik-i Mennān'a bir ṭarīk ile revān olur ki, **mıṣrā'** : (12)

Sa' ādet-i pīṣ-rev olup icābet eyler istiḡbāl

Kāfile-i nesīm-i ṣabā ile, (13) **mıṣrā'** :

Tuḡfe-i meclis-i ' alī ḡılınup

ve rāḡile-i ṣabāḡ u mesā ile, **mıṣrā'** : [124a] (1)

Bezmüḡ aṣḡābına ihdā ḡılınup

Çihre-i ' ubūdiyyet ve cebhe-i ruḡiyyet ḡāk-(2) pāy-ı iksīrāsā ile ḡubār-ı kederden pāk ḡılınup leb-i edeb ve ḡānūn-ı (3) ehl-i ' aḡl u erib ile takbīl-i enāmīl-i kerīm ḡılınduḡdan ṣoḡra, **mıṣrā'** : (4)

Ma' rūz-ı bende-i der-i devlet-penāḡ olan

budur ki, ḡāmil-i varaḡa-i ' ubūdiyyet (5) ve nāḡil-i ṣaḡīfe-i ruḡiyyet Mevlānā ḡızır du' ā-ḡüyüḡuz ki müṭāla' a-i ' ulūm ve mülāḡaḡa-i (6) rūsūmda kariḡḡa-i ṣānı ḡaṣd idicek ḡalām-ı ḡaṭṭ-ı ' anber-fām ve tārik-i (7) sevād-ı müṣḡīn-erḡāmda āb-ı ḡayāt-ı deḡā ' iḡ-i ḡaḡā ' iḡe dest-res (8) bulup sir-āb u reyyān olmaḡ müyesserdür. **Beyt, li-münṣi ' ihī, sellema' llāhu te' ālā:** (9)

Ṭab' ı ḡızırāsā ḡalām-ı ḡaṭṭda ideydi heves

Āb-ı ḡayvān-ı ma' ānīye bulur idi dest-res (10)

Ve ṭabī‘at-ı İskender-nişānı memālik-i suṭūr-ı evrāk-ı mesā’il-i ‘acībe ve ekālīm-i (11) ruḡūm-ı ṣaḥā’if-i eṭbāk-ı resā’il-i ġarībeyi feth itmek olsa a‘dā-yı evhām u gümān (12) ve reh-zenān-ı ḥaṭā vü nisyān önüne ṭurmayup dā’imā manṣūr u muṣaffer (13) olup sevād-ı a‘zam-raḡam ve bilād-ı ḥaṭṭ-ı miskīn daḡı ḡabt idüp [124b] (1) ḡarāc-ı nuḡūd-ı ma‘ānī vü beyānın ve bāc-ı metā‘-ı nükāt u tibyānın almaḡa ḡadır (2) idügi muḡarrerdür. **Beyt, li-münṣi’ihī:**

Feth iderken ma‘rifet iḡlīmın İskender-miṣāl (3)

Ṭab‘ına olmaz muḡābil leṣker-i vehm ü ḡayāl

Zekā ve ḡābiliyet ile maḡbūl-i zamān (4) ve aḡrān u emṣālī olan ṭālibīn beyninde yegāne idügi ‘ilm-i ṣerīf-i (5) ṣeref-nümāya maḡfī buyurılmaya. باقى همیشه دولت دارين

¹ مستدام باد

(6) Bu Daḡı Dāniṣmend Mektūbıdır, Şeyḡī Çelebi Efendi’ye Yazılmışdır.

اسبغ الله ظلال كماله وجلاله على كافة الموالى والطالبين اجمعين لوصف عن احصاء وصفك عاجز والعقل عن ادراك قدرك قاصر وقف الكلام وراء مدحك حائراً أتى بفي بالمدح ذلك الحائر ينهى المملوك الاصغر والداعي الاكبر الى علم من وصفه لهذا العبد روح وريحان وله من ذكره ما هزه هزة النشوان ويرى جماله اشهى الى النفس من المنى واحلى من العذب البارد للظمان ويخيل خياله الذا من الكرى في مقلة التائم والطف من طيف الخيال للوسنان ضاعف الله شرفه وادام على كافة [125a] الانام كنفه بعد رفع صالح دعاء مقبول الوسائل والابتهال وشواهد صدق ثناء قضت الخواطر بالتصديق لها لا محال والقيام على قدم الطاعة والاهتمام من غير حول ولا زوال والاقرار بتقديم اللطاف وحديثها في كل مقام ومقال وحرف المجهود الى الدعوات الصالحات الى يوم الارتحال والانتقال ان حامل هذا المكتوب الشامل دعاء صان عن الرياء ينمو كل وقت ويزيد وثناء كزهر الروض زكاء الا انه باقى على التأييد ومدحاً لا يخلقه الجديد ان بل هو في كل يوم جديد وإخلاصاً خالصاً عن السمعة وهو في صدف الصدر كدر فريد وان ناقل هذا الورق المتشمل على هدايا تسليمات هي من فرض عين ولا اقول كفاية وتحف تحيات لمن ظهرت له كمالات في البداية والنهاية وبت محبة لو تجسمت لكانت في نحور الحور عقوداً ونشر مودة شواهد القلوب واصدق المودة ماكانت القلوب لها شهوداً خر ارباب الاستعداد وذخر اصحاب [125b] مولانا احمد كثر الله امثاله بين الطالبين الذكا والسداد المؤيد من عند الله الصمد الداعي المدعو بلطفه المؤيد لما سمت همته العلية الى الترقى الى مدارج السنية والدرجات العلية بعثت هذا الداعي محبته لفرط فضله وذكائه وكثرة علمه وحسن ادائه الى تحصيل مرامه وحصول رجائه فوجهه مع رقعة هي قبلة الآمال وكعبة

¹ “Daima dünya ve âhiret mutluluğu sürsün.”

الضراعة والابتهال ورفقة الخشوع والخضوع والابتدال الى هاتيك العتبة التي ويقتبس ارباب الكمال فتوجه سحباً على الهام لا مشياً على الاقدام ليغترف من بحار فضائل ذلك الطود الاشم من انوار ذلك النّير الاعظم والمرجو من الجنب العالي فخر الاعالى وذخر الاهالى ان يشرف عبده الفقير القديم الذي الى جنابك طالب ومن الغير هارب بقبول ذلك الطالب وهو اعزّ المأرب وكيف يحتمل عدم القبول ممن هو افضل الفحول لطفاً كاملاً واكمل اهل المعقول والمنقول احساناً شاملاً والحال انّ موجبها عند ارباب الازدهان السليمة الضرورية نتيجتها لدى اصحاب الطباع المستقيمة من القضايا البيّنة الحقيقيّة من اوجب الامور في جميع الاعصار والدّهور على من [126a] ان تمهيد قواعد الشكر النعمة فاز بالنعم السابغة ولاح من اسرة كمالاته انوار المنح البالغة سيّما على من ايّد بمساعدة العناية الربّانية الفضائل والفواضل وابرار شرفات الفوائد في بقاع العوارف على احراز قصبات السبق في مضمار والمعارف وظاهر انّ من شكر النعمة ان لا يُخَبّب الراجون ولا يُمنع عن الرّفد اللاّجون سيّما هذا الداعي القديم باخلاصه والمتنامى في حبّه وعبوديته واختصاصه والامر العالي اعلى وبتحقيق الآمال اولى عش ما شئت بمن¹ شئت كما شئت

¹ “Allah kemâl ve celâl gölgelerini tüm mevâlî ve taliplerin üzerine indirerek lütufta bulunsun. Seni anlatma konusunda her türlü söz (vasıf) acizdir. Ve senin değerini anlamada akıl yetersizdir. Söz, seni methetmekte hayret içindedir. Bu hayrette olan (kişi) seni nasıl methebilir ki... En küçük memlûk ile en büyük davetçi onu bu kula rahatlık ve güzel rızık diye anlatanın ilminden nehyolunur. Onu zikretmek, ona mest olmuş kişinin cezbisini tattırır. Onun cemalî, nefse arzularından daha hoş ve susamış kişiye soğuk sudan daha tatlı görür. Hayali ona, uykuda kişinin gözünde uykudan daha lezzetli ve uykusu bastırmış kişinin düşünden daha hoş görünür. Allah onun şerefini kat kat arttırsın, bütün yaratılmışları daima korusun. Vesile ve yakarışları makbul salih bir duayı ve senanın sadık şahitlerini yükselttikten sonra düşünceler onu kaçınılmaz bir şekilde kabul etti, ona itaat etti, sapma olmadan ona ihtimam gösterdi, her yerde ve her sözde kadim ve yeni lütûfları ikrar etti, irtihal ve intikal (dünyadan göçme) gününe kadar çabayı salih dualara yöneltti. Bu kapsamlı mektup; riyadan koruyan, sürekli büyüyen ve artan kapsamlı bir dua, bahçe çiçekleri gibi, ancak solmayıp ebedi kalan temiz bir senâ, yeni olanın onu ortaya koymayıp bilakis kendisinin her gün yeni olduğu bir medh, şöhretten beri saf bir ihlas taşımaktadır. O göğsün üstünde eşsiz bir incidir. Farz-ı ayn olan bu teslimat hediyeleri, başta ve sonda kendisine kemalat zahir olana selam hediyeleri, şayet cisim haline gelse hurilerin boyunlarında gerdanlık olacak muhabbeti içeren ve kalbin şahitliklerinin sevgisini ki en sadık sevgi kalplerin şahit olduğu sevgidir, yayan bu evrakı taşıyan; istidâd erbabının fahrî, zekâ ve isabet sahiplerinin hazinesi, Samed olan Allah indinden müeyyed olan, duacı ve davet edilen Mevlânâ Ahmed'tir. Allah onun gibilerinin sayısını edebî lütfuyla talebeler arasında çoğaltsın. Zira onun yüce himmeti, değerli basamaklarda yüksek derecelere ulaşmıştır. Sevgisi bu davetçiyi, faziletinin ve zekâsının büyük olması, ilminin çokluğu ve iyi amelinden dolayı, meramını ve arzusunu yerine getirmeye sevk etmiştir. Onu, tevazu ve dua yamasıyla hürmet, teslimiyet ve bayağılık eşliğinde, ümidin kıblesi ve kemal erbabının kabesi olan bu eşiğe yöneltti. Bunun üzerine bu yüksek dağın fazilet denizlerinden bir damla avuçlamak ve bu büyük nurun ışığından feyiz almak için ilhamla yürüyerek değil de sürünerek ona yöneldi. Yücelerin övücü ve halkın hazinesi olan yüce cenaptan kendisini talep ederek ve diğerlerinden kaçarak gelen bu fakir kadim kulunu kabul etmesi umulur. O hedeflerin en değerlisidir. Kamil lütûf olarak üstatların en faziletlisinden ve kapsamlı ihsan olarak akıl ve nakil ehlinin en kamilinden kabul görmemeye nasıl tahammül edilebilir. Durum şudur ki, selim zihin erbabı indinde mucibi açık olan ve müstakim karakter sahipleri indinde neticesi zaruri olan meselelerden biri de tüm asır ve zamanlarda, gerçek nimet için şükür kaidelerini hazırlamak, bol nimetleri elde eden, kemalatından büyük nimet nurları görünen, özellikle de fazilet ve erdem meydanında öncü olmada ve marifet ve irfan konularında fayda localarını ibraz etmede Rabbanî inayet yardımıyla desteklenen kişilere en gerekli işlerdendir. Ve zahir olan şudur ki, nimetin şükründen birisi de ümitli olanın beklentisini boşa çıkarmamak, sığınanı yarımsız bırakmamaktır. Hususen bu ihlasında kadim, sevgi, kulluk ve

(9) Bu Daḥı Dānişmend Mektûbıdur, Şāh Çelebi Efendi'nün Ḥāk-pāylarına İrsāl Olınmışdur.

بعد تقبيل الارض لا على سبيل النفل بل على طريق الفرض لدى اهل الفضل فى الارض بالطول والعرض ينهى مواظبة الداعى الفقير على الدّعاء الصّالح والثناء الذى يتمسك بروايح ذكره كل غادر ورايح والشوق الذى تلا لانسان العين يا أيّها الانسان انك كادح ويُقسم [126b] بالله تعالى وكفى به وبحيات ذلك الدّات فإنّها والله من اشهى آماله واحسن آرابه بفوائده الّتى طال ما جنى من اغصان حروفها ثمر البيان متشابهاً وغير متشابه انّ المملوك القديم ما افترق من زمان الانفصال عن الاوراد الادعية المتستطابة وما مبحر من وقت مبحر الوصال اذكار الانثية المستجابة وهو ان شاء الله المالك لا يزال عن ان يكون مقيماً على ذلك الى ان يظهر له الحكم نصّ كلّ شئ هالك ويعرض لدى المجلس الشريف والمحمل المنيف ان حامل صحيفة العبودية والاخلاص وناقل وثيقة الرقيّة والاختصاص فخر ارباب الاستعداد وذخر اصحاب الذكاء والسّداد عمدة المحصّلين وزبدة المكملين مولانا سنان زاد الله امثاله في الاقران موصوف بفراط الكياسة والذكاء واستقامة الافكار والاراء بحيث كلّما طالع فى محزونات دياجير التراكيب ولاحظ فى مكنونات اساطير الاساليب يتضح مستودعات فصول الفنون باستبراء ازدياد خاطره الوقاد [127a] فوه بمعانى من فنّ البلاغة ببديع البيان واسلوب الفصاحة يكون كلامه كالسكر فى اللّطافة وكالعسل فى الحلاوة واذا اراد ان يتأمل فى كلامه الحكمة وينتقّر وصرف من جهده ما قدر وقال بفيه فيه نظر يظهر اصول مقاله وفروع تفصيله وجماله من حسن الأداء وكمال الدقّة كالماء فى السّلاسة وكالتّسيم فى الرّقة وقد تشرف هذا العبد الفقير بمصاحبته مدّة مديدة واعتنم بمذاكرته ومناظرته ومدارسته ومفاكرته شهوراً عديدة الى ان كمل الافادة والاستفادة من الجانبين وحن ان ينطق بيننا غرابُّ البين لآته قد سمت به الان مهمته العلية الى الترقى الى المدارج السنيّة والفوز بالمراتب الجليّة الجليّة البهيّة العلية بان يغترف من اسرار بحار فضائل ذلك الطود الاشم محكّ البلاغة ومنقذ البصيرة ومضمار النّظار ومتفاضل الانظار ومعيّار قدر الفهم ومسبار غور الخاطر [127b] ومنجم صوابه وخطائه ومعجم جلّائه وصدائه ويقتبس من انوار ذلك النّير الاعظم المتحلّى برواء ورواية ومدارة ودراية وبلاغة رانقة وبداهة مطاوعة وآداب بارعة وقدم لاعلام العلوم فارعة فبعثت الداعى كثرة محبّته وفرة مودته لجودة ذهنه ولطافة طبعه وحسن خلقه وخلقه واعتدال وضعه وسجيّته وشمول علمه ومعرفته الى مساعدته فى تحصيل مرامه وآماله وتكميل مأربه وتنمिम محسنات احواله فوجهه مع رقعة الصّراعة والابتهاال ومع رفقة الخضوع والخشوع والابتذال الى عتبته التي هي قبلة الآمال وكعبة اهل الكمال ومنامنى اصحاب الفضيلة والافضال فتوجّه متلبياً بتلبية الامتتان ومُحرماً باحرام الشكران معتقداً بان لهذه الدّرة اعتباراً عند ذلك الشمس النّوار لدى ذلك البحر الزّخار ومتيقناً بان لهذه القطرة مقداراً فالمأمول عند الوصول ان يشرف ذلك الطّالب الرّاغِبُ [128a] بتقبيل تلك الانامل الّتى يعقد الخنصر على صاحبها جميع الافاضل وينسلك فى سلك ساير الاقران والانامل من الطّالبيين الرّاغبين الى تحصيل الفضائل وتكميل الفواضل عند ذلك الكامل وان يرفع قدر هذا

ehliyetinde büyüyen bu kulu geri çevirmemektir. Âli iş daha yücedir. Emelleri gerçekleştirmede daha evlâdır. Dilediğini, dileğinle, dilediğin gibi yaşa.”

العبد الدّاعى بتحيز ذلك الدّاعى السّاعى فأنّه اعزّ المقاصد وارف المطالب واحبّ المسائل واحسن المأرب فحاشاه
ثم حاشاه ان يخيب سائله ويمنع رفته عن آمله سيّما هذا العبد الدّاعى القديم المباهي بكمال اخلاصه والمتنامي
في حبه واختصاصه والامر العالى اعلى وبتحقيق الآمال اولى دام لك السرور الى يوم النّشور¹

(9) Bu Dağı Dānişmend Mektûbıdır, Mi‘mār-zāde Efendi Şahında İken Burusa (10) Kāḍısı Abdü’l-bāḳī Çelebi Efendi’ye Yazılmışdır, Anların Ağzından.

عظّم البارى تعالى شأنه صانه بالخير عمّا شأنه الى من رفعت رايات فضله من معمور صحن بيت الارض الى
مرفوع سور سقف السماء وبّلغ بحن تربيته نضرة سدره العلم منتهى الحسن وغاية [128b] البهاء وسقى ينابيع
كمالاته رياحين ارواح الفضلاء وروّح نسائم عناياته بساتين اشباح البلغاء وهوأول من عقد الخنصر عليه من
العلماء الذين هم ورثة الانبياء واحسن من قيل في حقهم والراسخون في العلم يقولون آمنا اعنى حضرة من خصّه

¹ “Yeri nafile olarak, bilakis yeryüzünün her köşesinde fazilet ehli indinde farz olarak öptükten sonra, dua eden fakire salih dua, zikrinin kokularına gidip gelen herkesin tutunduğu senâ ve insana ‘Ey insan! (Sen Rabbine doğru) büyük bir çaba içindesin.’ diye tilavette bulunan şevke devam etmesi öğütlenir ve Allah teâlâ adına ki o ‘Kâfi’dir ve o Zât’ın hayatı üzerine yemin edilir. Allah’a yemin olsun ki bunlar, onun en tatlı emellerinden ve en güzel gayelerindendir. Bunun faydalarıyla uzun süre harflerinin dallarından hem birbirine çok benzeyen yönleri hem de birbirinden çok farklı özellikleri olan beyân meyveleri topladı. Kesinlikle eski memlûk (köle), ayrılma vaktinden bu yana hayırlı dua virdlerini terketmedi ve visal vaktinden bu yana kabul edilen ünsiyet zikirlerinden ayrıldı. O, Mâlik olan Allah dilerse ‘Her şey yok olacaktır.’ hükmü meclis-i şerif ve sedye-i münifte ilan edilinceye kadar buna devam edecektir. Ubudiyyet ve ihlas sahifesini taşıyan, yükselme ve ihtisas vesikasını nakleden, istidad ehlinin gururu, zekâ ve isabet ehlinin hazinesi, tahsil ehlinin önderi, kemal ehlinin seçkini Mevlânâ Sinan, Allah onun emsallerini arttırsın, aşırı zekâ, kıvraklık, istikametli görüş ve fikir sahibidir. Öyle ki, ne zaman karanlığının diplerinde mütalaada bulunsu ve üslup efsanelerinin gizli sırlarını gözlemlese sanat fasıllarının saklanmış hazineleri parlak zekâsı vasıtasıyla kendisine görünür ve cevherlerinin sırrı kendi doğasının içgörüsünde açığa çıkar. Ağzı belagat sanatlarından beyân ve fesâhât ile bir şey demek istediğinde sözü letâfet bakımından şeker gibi, tatlılık bakımından bal gibi olur. Hikmet sözünde teemmül etmek, tefekkürde bulunmak, gücü yettiğinde gayret sarf etmek ve ağızla ‘bunu tetkik etmek lazım’ demek istediğinde sözlerinin usulü, tafsilatının detayı ve bütünü; hüsn-i edâ ve kemâl-i dikkat ile su gibi akıcı ve esinti gibi narin bir şekilde ortaya çıkar. Bu fakir kul, onunla uzun bir müddet arkadaşlık yapmakla şereflenmiş, onunla aylarca müzakere, münazara, müdarese ve müfakere fırsatı elde etmiştir, ta ki karşılıklı fayda ve istifade meydana gelmiştir. Daha sonra ayrılık kargasının ötme zamanı geldi. Zira onu şimdi ulvî görevi yüce basamaklara yükseltti, büyük ve açık mertebelere erdirdi, tâ ki belagatin mihenk taşı, basiretin muntekidi, münazara ehlinin sahası, görüşlerin rekabet meydanı, anlama kadrinin ölçütü, düşünce derinliklerinin görkemi, doğrusunun ve hatasının kaynağı, cilasının ve pasının kaynağı olan şu koca dağın fazilet denizlerinin esrarından avuçladı ve yenilik, anlatım, nezaket, ustalık ve açık belâgat ile donatılmış, sezgisi uysal, edepte ustalık sahibi o en büyük boyunduruğun nurlarından iktibasta bulundu. Yüzü yakarma ve dua yamasıyla; itaat, huşu ve tevazu ile emellerin kıblesi, kemal ehlinin kabesi ve fazilet ehlinin minâsı olan eşiğine; imtinan telbiyesi ve şükran ihrâmı ile bu zerrenin, şu taşkın denizde o parlak güneş indinde itibarı olduğuna inanarak ve bu damlanın bir ölçüsü olduğuna iman ederek yöneldi. Vusûlde umulan şey; bu isteklinin o parmakları öpmekle şerefendirilmesi, o kâmilin yanında ve fazilet ile kemâlini tahsil etmek isteyen diğer talip ve istekli akranla beraber kabul edilmesidir. Bu duacı kulu, o dua sahibinin tarafına alarak kadrini yükseltmesidir. Bu, maksatların en büyüğü, isteklerin son noktası, meselelerin en sevimlisi ve gayelerin en güzeldir. O asla ama asla isteyen boş çevirmez ve desteğini dertlisinden esirgemez. Özellikle de bu kadim duacısı, olgun samimiyeti ile övünen, kendisine karşı olan sevgisi her gün büyüyen olan fakiri çevirmez. Yüce iş önceliklidir ve emelleri gerçekleştirme konusunda evlâdır. Kıyamet gününe kadar sevincin daim olsun.”

الله تعالى بالفضائل السنية القدسية والفاضل البهية الانسية والملكة الفايقة الملكية والكمالات اللآيقة الملكية لا سيما بالاخلاق العظيمة الاحمدية والاطوار الحميدة المحمدية الذى حاز قصبات السبق في مضمار الفضائل من بين الافاضل من الاواخر والاوائل وصار بمكارم اثار اخلاقه باشراف الملاء الاعلى يضاهى والعلم على جموم فنونه قد كان وسيكون به يباهى لازال من عند الله الباقي ممّتعاً بفضائل ستصحب جُوداً وستتبع سُعوداً وتجعل جنود الاقبال حافين حواليه شهوداً وارباب الفضل والكمال عاكفين لديه قياماً وقعوداً واصحاب الآمال وهو في الصّدر الاعلى واقفين بين يديه ركعاً وسجوداً ما سؤد وبيّض كاتبُ القدر سجلات [129a] اللّيالى وصكوك الايام وحكم حاكم القضاء بين عساكر الانام وجنود الخواص والعوام ينهى ويعرض والورق يبلغ ريق الحجل والقلم يرعف من تحير في مداحض الوجل والاعتماد على محض لطفه الكريم والتشبّث بذيل خلقه العظيم انّ حامل رقعة الادعية التي يكاد الطرس بطيها يتمسك والايدي تتضمّح بها وتتشبّث باهدائها وتتمسك والقلوب بها تتعبد والالسنه بها تتنسك وناقل صحيفة التى يستغرق اوقات كرها ولاؤها يقوم مقام شكرها وتكرّرها لا لاحتياج ذلك الذات الشريف اليها بل لذة بذكرها فخر ارباب الاستعداد وذخر اصحاب الذكاء والسداد عمدة المحصلين زبدة المكمّلين الدّاعى المدعو محمد جلبى ابد الله امثاله واكثر اقرانه بلطفه المؤيد لما سمت به همّته العلية الى الترقى الى المدارج السنية والفوز بالمراتب الجليلة البهية بعثت الداعى الفقير كثرة محبته وفرة مودته لفرط كياسته وذكائه واستقامة افكاره وآرائه وجودة ذهنه [129b] ولطافة طبيعته وحسن خلقه وخلقته وسجيته وشمول علمه وعموم معرفته الى مساعدته في تحصيل مرامه وآماله وتكميل مآربه واحواله فوجّهه مع رقعة الضراعة والتضرّع والابتهال ورفقة الودّ والاخلاص والابتدال الى عتبة قبلة الامال وسدة كعبة الاجلال متمسكاً باذيال الوعود الكريمة ومتشبّثاً باهداب العهود القديمة عالماً بانّ وعد الكريم على ذمته دين ومتيقناً بانّ وفاء العهد على الماجد فرض عين فتوجّه ملتبياً بتلبية الامتتان ومحرمّاً باحرام الشكران سحباً على الهام لا مشياً على الاقدام ليغترف من بحار فضائل ذلك الطود الاشم ويقتبس من انوار ذلك النّير الاعظم فالمأمول من الجنب العالى فخر الاعالى ذخر الموالى سلطان الاهالى محيى الداعين كاحيائه الشريعة الغزرا ومحسن الرّاغبين المتوجّهين اليه كاحسانه في احكام الملة الحنيفية البيضاء ان يشرف هذا العبد الدّاعى بقبول ذلك الطالب الرّاجى السّاعى فانه اعزّ المقاصد واشرف [130a] المطالب واحب المسائل واحسن المآرب فحاشاه ثم حاشاه ان يخيب سائله ويمنع رفته عن آمله سيما هذا العبد الدّاعى المباهى بكمال اخلاصه المتنامى فى حبه واختصاصه والامر العالى اعلى وبتحقيق الآمال اولى

¹ مدّ الله ظله الظّليل ورفع قدره الجليل وهو حسبى ونعم الوكيل

¹ “Bârî (Allah) teâlâ şanını yüceltsin, onu kötülüklerden hayırla korusun. İhsanının sancakları yeryüzünün meskûn yüzeyinden gökyüzünün yüksek çatısına yükselene, ilmin güzel terbiyesi ile güzelliğin ve aydınlığın zirvesine erişene, fazilet ehlinin gönül reyhanlarının olgunluk pınarlarını sulayana ve belâgat ehlinin hayal bahçelerinin esintilerine hayat verene ki o, Peygamberlerin varisleri olan âlimlerin ilk koruduğu ilk kişi haklarında ‘...bir de ilimde yüksek pâyeye erişenler. Derler ki: Ona inandık, hepsi Rabbimiz katındandır. (Âl-i İmrân, 7)’ denilenlerin en iyisidir. Bu ifademle Allah’ın kendisini yüce ve mukaddes faziletlerle ayrıcalıklı tuttuğu, güzel ünsiyetle erdemli kıldığı, üstün melekeler bahşettiği, melekelerle ait olgunluk verdiği; özellikle güzel Ahmedî ahlâklar ve övgüye layık Muhammedî haller sahibi alicenaplarını kastediyorum. O, fazilet meydanlarında geçmişte olan ve şimdi yaşayan faziletli kimseler arasından müsabakaları kazanan pehlivandır. Onun ahlâkının eseriyle mele-i âlâ’nın eşrafı ile yarışır oldu. İlim tüm dallarıyla geçmişte onda oldu, bundan sonra da onda olacaktır. Hâlâ Allah katından atalara eşlik eden, yıldızları takip eden ve etrafında şahitler olarak dolaşan ordular

(5) Bu Dağı Dānişmend Mektûbıdır ve Rûzgârdan Şikâyeti Mutażammındur, (6) Faḥrû'l-emâşil ve'l-akrân Âḫî-zâde Efendi'ye İrsâl Olınmışdır. (7)

کتبت وائی بالکتاب لحاسد

على أنه دوني بلقياك سعيد

(8) هدیّتی تقصر عن همّتی

وهمّتی تعلو على مالي

(9) فخالص الودّ ومحض الهوي

¹ احسن ما اهداه امثالی

oluşturan faziletlerle donanmaktadır. Fazilet ve olgunluk ehli onun önünde ayakta ve oturarak el pençe divan durmaktadır. Tefekkür ehli ki kendisi onların başında gelir, onun önünde rüku ve secde halinde durmaktadır. Kaderi yazan, gecelerin ve günlerin kayıt defterlerini karartıp aklaştırdığı, kaza (kader) hâkimi kâinat askerleri ile havas ve âvâm erleri arasında hüküm verdiği müddetçe... O (yazar) kendi içinde yazmaktan çekinip yüz çeviriyor. Genç acemi yazar yazarken utançtan yutkunuyor. Kalem de korku ve tereddüdünden adeta burnundan kan akıtıyor. Dayanak ancak onun asil ve engin şefkatidir. Tutunduğum şey büyük ahlâkının etek kenarıdır. Güzelliğine yazılı olduğu kitabın bile tutunduğu güzel duaları elinde tutanın durumu şöyledir: Eller onunla aydınlanır, onun hidayetine tutunup yapışır. Kalpler onunla kendini Allah'a kulluğa adar ve diller ona sarılır. Uzun düşünme vakitleri alan ve sürekli çalışma gerektiren sahifesinin nakleden, şükür (teşekkür) makamına erişir. O zatın buna ihtiyacından dolayı değil, bilakis istidad erbabının medâr-ı iftiharını; zekâ ve isabet ehlinin hazinesi olan zatı zikretme lezzetine erişmemizden dolayıdır. O salihlerin umdesi, mükemmellerin zübdesidir. O, Mehmed Çelebi diye isimlendirilen davetçidir. Allah onu ve onun gibilerini kuvvetlendirsün. Ebedi lütfu ile onun dengi kişileri arttırsın. Yüksek himmeti üst mertebedeki basamaklara çıktığında ve güzel mertebelere ulaştığında bu fakir davetçinin büyük muhabbeti ve bol sevgisi, üstün zekâ ve anlayışı, fikir ve görüşlerinin doğruluğu, zihninin berraklığı, tabiatının sevecenliği, güzel ahlak, yaratılış ve karakteri, kapsamlı ilmi ve geniş bilgisi sebebiyle ona meramını ve emellerini elde etmede ve amacını tamamlamada yardımcı olmaya sevk etti. Onu yalvarma, yakarma ve dua elbisesi ile ihlas ve tevazu virdi eşliğinde emeller kıblesinin eşğine ve yüceliğin Ka'besi makamına yönlendirdi. Değerli vaatlerin ucuna tutunmuş ve eski saçaklarına yapışmış bir haldedir. Ve bilmektedir ki söz, asil insanların boynundaki bir borçtur. Verdiği söz de şerefli insanlar için yerine getirilmesi gereken bir farz-ı ayndır. Buna binaen minnettarlıkla ve şükran ihramı ile yürüyerek değil başını yerde sürükleyerek gider vaziyette isteği yerine getirdi. O güzel kokulu dağın fazilet denizinden bir avuç alabilmek ve o büyük nurun ışığından bir parıltı alabilmek için... Üstün insanların gururu, efendilerin hazinesi ve halkın sultanı, davetçileri nurlu şeriatı ihya ettiği gibi ihya eden, Hanefi mezhebinin hükümlerini anlamada gösterdiği inayet gibi kendisine yönelen rağbet ehline yardım eden zattan umulan; bu davetçi kulu, ümitli ve gayretli bir talebeyi kabul ile şerefliendirmesidir. Bu kabul, hedeflerin, isteklerin ve şerefliğin en büyüğü ve en sevimlisidir. Haşa yine haşa! O asla kendisinden bir isteyen beklentisini boşa çıkarmaz. Desteklerini ondan ümitli olanlardan esirgemez. Özellikle de ihlasının kemali ile gurur duyan, sevgisi ile büyüyen bu kulu geri çevirmez. Büyük işler daha mühim ve emelleri gerçekleştirmek daha önceliklidir. Allah sürekli olan gölgesini daim eylesin, ulu kadrini yüceltsin... O (Allah) bana yeter, O ne güzel vekildir."

¹"Sana yazdım ancak sana yazdığım mektubu kıskanıyorum, çünkü ben değil o sana kavuşup mutlu oldu. Hediyem himmetimden azdır, himmetim ise malımdan fazladır. Sevgi ve saf aşk, emsallerimin takdim ettiği en güzel hediyedir."

(10) **Li-münşi'ihî:**

Selām u peyām du' ā vü şenā

Mu' arrā müberrā zî-revā riyyā

Ḳavāfîl-i ihlāş (11) ve revāḥîl-i ihtîşāş ile tuhf-e-i meclis-i şerîf ve hedîye-i mahfel-i münîf kılındukdan (12) sonra, **nazm:**

لئن تفقّد عبداً حسن شيمتكم
فقد تفقّد طيراً من دعا هب لي

(13) وان اشرت الى الذّاعى فلا عجب

¹ اليس ربّك قد اوحى الى النحل

muḳtezasıca [130b] (1) bu faḳîr-i ḥaḳîr dā'î-i bî-devā'î ve muḥliş-i müteḥaşş-ı za'îf ü nā-tüvān ve ser-geşte (2) vü ser-gerdān ve bî-ser ü sāmānuḡ ma' rûz-ı aḥvāl-i pür-melāl ve merfû'-ı (3) eṭvār-ı pür-iḡtilālî budur ki, sâbıkā kūy-ı şîḥḥâtde ve maḳām-ı 'āfiyetde ve ḥużûr (4) u rāḥatda ve mekmen-i 'uzletde nişîmen-i istirâḥatde olup ol zât-ı (5) 'Uṭârid-fiṭnat ve Mihr-ṭal'at ve Ḳamer-behcet ve Zuḥāl-rif'at ve Zühre-menzilet (6) ve Mirriḥ-'azîmet ve Müşteri-sa'âdetün ed'ıye-i devlet-i dāreyn ve eşniye-i (7) sa'âdet-i kevineyne müdâvemet üzre olup gāh, **şi'r-i 'Arabî:** (8)

ومالى في الدنيا ولا في نعيمها
سوى الفضل والذكر الجميل المأرب

(9) وان طلاب الفضل ديني ومذهبي

² وللناس فيما يعشقون مذاهب

(10) maḳâliyle ki aḳvāl-i ehl-i ḥāldendür, raṭbü'l-lisān olup ve gāh, **nazm:** (11)

¹“Bir kul sizin güzel huyunuzu yoklarsa bilin ki, ‘Ya Rabbi bana bağışla!’ diyen kişi de bir kuşu yoklamıştı. Şayet davetçiye işarette bulunduysam bunda şaşılacak bir şey yoktur. Rabbin de bal arısına vahyetmedi mi?”

²“Gözüm ne dünyada ne de nimetlerindedir, amacım dünyadan sadece ihsan ve güzel bir zikirdir (hatırlanmadır). Faziletin talipleri benim dinim ve mezhebimdir, insanların âşık oldukları şeylerde bir çok yol ve yöntem vardır.”

لا تيأسن إذا كنت ذا ادب
على خمورك ان ترقى على الفلك

(12) بينا نرى الذهب الا بريز مطرحاً
1 في الترب اذ صار اكليلاً على الملك

(13) kelāmıyla ki süḥan-ı sa‘ādet-encām e‘ālī-i ‘izāmdandır, ‘azbü’l-beyān olup [131a] (1) her şeb ibtidā-i ġaşk-ı revāḥdan iftitāḥ-ı falk-ı şabāḥa degin müṭāla‘a (2) vü mülāḥaza ve āġāz-ı tenessüm-i şabāḥdan teveccüh-i revāḥa dek ba‘zı aşḥāb-ı fiṭnat-(3)intisābla ki her biri dürr-i dürc-i faẓl u kemāl ve dürr-i burc-ı faẓilet u efḍāl (4) idi ki müzākere ve münāzara ve müdārese ve müfākere eyleyüp, **şi‘r, li-münşi’ihī:** (5)

Zülf-i yār u rüy-ı dildār eylemezdük ārzū
Gicemüz Kādr olmuşdı rüzımız ‘īd-ı sa‘īd (6)

Çihre-i yār u ḥaṭṭ-ı dīl-ber yirine rüz u şām
Kāğıd ile yazuya bakup olurken müstefīd

(7) Hiç bilmezüz ki bizden ne günāḥ zāhir ve ne ḥaṭā şadır oldu ki, **nāzm, li-münşi’ihī:** (8)

Yine zālīm cefāyı arturdu
Zecr u qahr u belāyı arturdu (9)

Bilsem eksüklüğüm nedür ‘acebā
Ki bu deḡlü ‘ināyeti arturdu (10)

Ya‘nī ki, **mıṣrā‘:**

Ben qara yazulunuḡ yirin qara baş oġlına

¹ “Edep sahibi olduğun halde, adın sanın yok diye feleğe yükselme konusunda ümitsizlik mi gösteriyorsun? Saf altının toprakta savrulmuş olduğunu görürdün, bir de baktın ki krala taç oldu.” Şiirin kaynağı için bk. <https://www.aldiwan.net/poem52327.html> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

tevcih eyleyüp (11) bize Medrese-i Vîze'yi ki mât-tekâddemden aña tekmi'l-i faẓl ve kemâl-i hevesine varanlar mücerred (12) taḥşîl-i cehl ü ḍalâl ve kesb-i māl u menâl sevdâsına 'azîmet idenler maḥzân (13) verziş-i âlâm ve melâl eyleyügelmişlerdür, erzânî buyurmuşlar. Her çend ki [131b] (1) ما ندم من استشار وما خاب من استخار¹ mefhûmı dil-i mağmuma (2)' arz olunup, **şî'r**:

Meşveret eyle cümle emründe

Tâ ki şonra nedâmet itmeyesin (3)

İstihâreyle işle her işünj

Dilerseñ ki ḥaybet itmeyesin

fehvası kalb-i (4) za'ife teklîf kılındı, ne qabûli lâzım dimiş bir kes bulındı ve ne ihtiyârı (5) mülâ'imdür diyü dile heves yürindi. Nâ-çâr الله عند كل قل² âyetinün (6) sır-ı meknûnın îkân idüp ما اصابك من سيئة فمن نفسك³ (7) maẓmûnın iz'ân eyleyüp kâzâ-i Ḥudâ'ya (8) rızâ üzre olup, **naẓm, li-münşî 'ihî**:

Yûri hey yâri şem'-i bezm-i âğyâr eyleyen tâli' (9)

Qara baḥtım gibi rûzum şeb-i târ eyleyen tâli'

diyüp tâli'-i nâ-fercâma düşnâm (10) kılup gâh سيجعل الله بعد عسر يسراً⁴ birle tesliye-i ḥâtır-ı fâtır (11) kılup gâh عسى ان يبيئك ربك مقاماً محموداً⁵ mücebince ümîdvâr-ı (12) luṭf-ı Ḥudâ-yı kâdir olup ليس الله بكاف عبده⁶ fehvasına (13) naẓar idüp cânib-i Ḥaqq'a tevekkül eyleyüp حسبي الله وحده و كفى⁷ [132a] (1) diyüp cenâb-ı Vehhâb-ı muṭlâka tevessül eyleyüp qabûl-i medrese-i mezbûreden (2) firâr ve gûşe-i 'uzletde qarâr ve mümkün oldukça bu diyârda olan ulü'l-(3) ebşâra 'arz-ı ebkâr-ı efkâr ve iḥvân-ı şafâ ile müsâbaqa-i enẓâr-ı (4) mu'ciz-âşâr ihtiyâr ile qanâ'at olunup

¹ “Danışan asla pişman olmaz ve tavsiye alan da hayal kırıklığına uğramaz.”

² “Bu Allah'tan, derler.” (Nisâ, 78)

³ “Sana gelen iyilik Allah'tandır. Başına gelen kötülük ise nefsendendir.” (Nisâ, 79)

⁴ “Allah bir güçlüğüñ ardından bir kolaylık sağlayacaktır.” (Talâk, 7)

⁵ “...Rabbın seni övülmüş bir makama yükseltsin.” (İsrâ, 79)

⁶ “Allah kuluna kâfi değil mi?” (Zümer, 36)

⁷ İfadenin “حسبى الله وحده وكفى عبده” : Bana, bir olan Allah yeter. O, kuluna yetti.” (bk. Yılmaz, 2013, s. 204) kullanımı da vardır.

min-ba‘ d ikdām-ı dāmen-i (5) ‘uzlete çekilüp vehhām-ı pür-evhām-ı zānū-yı hayrete urulup gūşe-nişin-i (6) nişimen-i fakr u fāka ve ‘uzlet-güzin-i künc-i vahdet olup ‘ala-kaderü’t-tāka (7) ‘avām-ı enāmdan kaṭ‘-ı ‘alāka eylemege ‘azm u cezm olındı, ¹لعلّ الله يحدث بعد ذلك أمراً (8) Lā-cerem lāzım geldi ki ol gūşe-i sa‘ ādet-tüşede (9) bizümle mübāḥaşe-i fūnūn-ı ‘aqliyye ve münāzara-i ‘ulūm-ı naqliyye iden ihvān-ı şafā (10) ve ḥullān-ı vefānuḡ her biri bir şāhib-i faẓla merbūṭ ve emri bir ehl-i kemālūḡ (11) re’yine menūṭ kılına. Ol sebebdan ḥāmil-i varaḳa-i ‘ubūdiyyet Aḥmed Çelebi du‘ā-gūyınuz (12) ki ‘aql-ı derrāki girih-güşā-yı ‘uḳūd-ı müşkilāt ve zihni-ı çabūk ü çālākı (13) gūy-rübā-yı meydān-ı ma‘ḍulātdur, ṭab‘-ı pāki maṭla‘-ı envār-ı feẓā’il-i ḳudsiyye [132b] (1) ve ḳarīḥa-i tābnāki menba‘-ı esrār-ı fevāzıl-ı ünsiyye olup ḥ’avās-ı zāhiresinūḡ (2) istikāmet u sedādı ‘ulūm-ı evveliye gibi zāhir ü bāhir ve ḳuvvā-yı bāṭnası (3) ‘aqliyyāt-ı nazariyyeye maḥsūsāt-ı bedīhiyye gibi nāzır u ḥāzırdur, nice olmasun ki! (4) Ḳuvvā-yı mezbūresinūḡ kimi müdrik-i külliyyāt ve ‘ālem-i māhiyyāt olan (5) naẓar-bāz-ı nefes-i nāṭıkasına ṭuruk-ı ḥavāsdan vārid olan şüver-i cüz’iyyāt-ı (6) efrād-ı mümkünātı kemāhī göstermekçün hiss-i müşterek-nām bir mir’āt-ı ḥürşid-(7) simātdur ve kimi pādīşāh-ı ‘āḳılesinūḡ dürer-i gurer-i ‘ulūm-ı şahsiyyeleri (8) ve cevāhir-i zevāhir-i rūsūm-ı cüz’iyyeleri içün ḥayāl-nām ḥazinedār-ı nuḳūd-ı ma‘ārif (9) ve defīnedār-ı maḥşulāt-ı leṭā’ifdür ve kimi sulṭān-ı müdrikesine delīl-i teşḫīş-i (10) kabīḥ ü ḥüsn ve vesīle-i temyīz-i dost u düşmen ve vāsıta-i ta’yīn-i şekli-mu‘ayyen (11) ve rābiṭa-i tebyīn-i levni-ı mübeyyen ve hem-nām-ı ‘ilm-i ma‘ānī-i zāhireye mālīk ü ḳādir (12) ve fūnūn-ı mebnānī-ḥāṭırada zāhidān-ı zamān gibi keşf-i rümūzda māhirdür (13) ve kimi Ya‘ḳūb nāṭıkasınūḡ naẓarından ḡāyet yār-ı cānı ve Yūsuf-ı Ken‘ānī [133a] (1) menzilinde yār-ı şādık ve dost-ı muvāfık olup ṭul-ı zamān ve mürūr-ı (2) ḥadīşān ile ferāmūş olmuş olup nā-gāḥ tefakḳud-ı māye-i teveccüh eylese, **mıṣrā‘**: (3)

Hemān sâ‘at hemān laḥza hemān dem

ḡaybinūḡ şüretin öninde tersim (4) ve şekli u hey’etin bu şüretle aḡa ta‘līm eyler. Ḥāfızā-nām bir ḥāfız-ı ḥazā’in-ma‘ānī (5) ve zābiṭ-i defā’in-mebānīdür ve kimi şehriyār-ı ḳuvvetdür, ikisi temāşā içün ḥaṭṭ (6) u leb-i cānān vaşfinda taḥrīk-i ḳalem

¹ “...belki Allah bundan sonra yeni bir durum ortaya çıkarır.” (Talāk, 1)

itse cism ile cānı ve zülf ü ‘izār-ı yār (7) tavşifinde raḡam çekse küfrle ĩmānı cem‘ itmege ḡādir müteḡhayyile-nām bir naḡḡāş-ı (8) kāmīl ve ḡayāl-engīz-i üstād-ı müteḡhayyeldür ve sâ’ir ādāb-ı ḡüsn-i aḡlāk ve meḡāsin-i (9) eşḡāk ile beyne’l-ahālī ma‘rūf u mevşūf ve beyne’l-e‘ālī mezkūr (10) u meşḡurdur ve ekşer mevādd-ı ḡarekātda müteḡharrik ve efāzıl-ı zamānenün nicesinden (11) mütelemmiz ü müteberrik olup tamām ḡareketin tekml̄ ve ‘örfün taḡşīl itmişdür ve bi’l-cümle (12) mezkūr her cihetle ma‘mūr-ı bī-‘adīl u bī-naḡīr du‘ā-gūyınuzdur ve faḡīre ta‘alluḡ u intisāb (13) ve mā-beynimüzde ifāde vü iktisāb vāḡi‘ olalı ol zāt-ı melek-şīfātuḡ [133b] (1) naḡar-ı şeref-fezā ve ḡitāb-ı sa‘ādet-intimāsiyla müşerref olması (2) hevāsı bir ān dilinden münfek ve bu kemīne anları meşyen ‘ale’l-vech irsāl (3) eylemesinün sevdāsı levḡ-i ḡātırdan ḡak olmuş degüldi. Bu zamāna dek (4) te’ḡīre bā’iş mā-beynimüzde ifāde ve istifāde müstezād ve muḡabbet u müveddet tamām (5) murād üzre kemālin bulsun demek idi. ḡālen ruḡ‘a-i ibtihāl ve rüfeḡā-i (6) ḡuzū‘ u ḡuşū‘ ve ibtizāl birle irsāl olındı. Mercüdur ki ‘inde’l-vuşūl (7) üzerlerinden naḡar-ı sa‘ādet-eşer dirīḡ buyurılmayup va‘de-i sābıḡā üzre (8) kabūl u maḡbūl olduḡdan şonra elḡāf-ı lāḡiḡa ‘alā-mā ḡüve’l-ma‘ḡūd vüçūd (9) bulmaḡ bābında şol ki muḡtezā-yı zāt-ı şerīfdür. Taḡallūf eylemeye. ¹ باقى عش ما شئت كما شئت

(10) Bir Dānişmend-i Ġayr-ı Hüşmende Yazılmışdur (11) ki Muḡtemelü’l-medḡ ve’z-zemdür.

Tecdīd-i du‘ā vü temḡīd-i şenā kemā-yenbaḡī edā olunduḡdan (12) şonra ma‘rūz-ı dā’ī budur ki, ḡāmil-i varaḡa-i müvālāt ve nāḡil-i şaḡīfe-i meşāfāt (13) Mevlānā Fülān du‘ā-gūyınuz ki taḡşīl-i kemāl u ma‘rifete tamām ḡālib ve tekml̄-i fūnūn-ı [134a] (1) faḡīlete cān u dilden rāḡīb, feh̄m u kiyāsetde ‘acīb ve zekā vü dirāyetde (2) ḡarīb-idrāk ve iz‘ānda naḡīri ma‘dūm ve faḡīlet ü ‘irfānda (3) aḡrān-ı zamānede ḡarīn ve şebīhi var idüḡi mevhūmdur. Niḡe zamān kemīne ile (4) mubāḡaşe idüp her dersinde ‘acā’ibī zuḡūr ve her baḡşinde ḡarā’ibī (5) şudūr bulmış du‘ā-gūydur. Maḡşād-ı aḡşā ve maḡḡlab-ı a‘lāsı ol menba‘-ı (6) çeşme-i ḡayāt-ı ‘ulūm ve mecma‘-ı yenābī‘-i rūsūm-ı sa‘ādet-mersūm ḡazretlerinün (7) ḡaḡrāt-ı ḡamām-ı ma‘ārif ve reşḡāt-ı şehāb-ı

¹ “Daima dilediḡin kadar, dilediḡin gibi yaşı!”

‘atşān-ı ‘avārifden (8) tih-i sa‘y u talebde pejmurde ve bādiye-i taḥṣīl u edebde efsürde olmuş (9) ḥadīka-i cān-ı ‘atşān ve naḥlistān-ı dil-i bī-tāb u tüvānına tāze (10) ṭarāvet ü leṭāfet ve nazāret virmek ārzūsıyla bu mektüb-ı (11) iḥlāşü’l-üslüb ile taḥṣīl-i merām kaşdına ol āsitāne-i sa‘ādet-fercām (12) semtine māşiyen ‘ale-l’hām revāne olındı. Me’müldür ki ‘inde’l-vuşul vesīle-i (13) vuşul olan varaḳ-ı du‘ā ve ṭabḳ-ı şenā manzūr-ı nazar-ı ḳabūl ḳılına. Bāḳī redd [134b] (1) u ḳabūl ol efdal-i fuḥūlūḡ re‘y-i şerīflerine mevküldür. Hemīşe (2) ders-ḥāne-i meclis-i şerīf cem‘iyyet-i ehl-i kemāl ile mesrūr u pūr-ḥubūr (3) olup maḥfel-i müzākere ve medārise-i münīfden zümre-i ‘avām ve gürūh-ı cühhāl (4) dūr u mehcūr ola, āmīn yā Rabbü’l-‘ālemin, āmīn. (5)

Bu Daḡı Dānişmend Mektübıdır, Sulṭān Müderris iken İken Şeyḫī Çelebi (6) Efendi’ye İrsāl Olınmışdır.

(7) Mādām ki medāris-i rūzgārda zihni ḳavī ve ṭab‘ı bülend müderris-i yegāne vü ercümend ḥidmetinde olan (8) suḡte-dil-i dānişmend-i müstemend, taḥṣīl-i faẓl-ı dil-pesend ve tekmīl-i kemāl-i sūdmend ile (9) behremend ola. **Mışrā‘ :**

Medāris içre baḡş itdükce şāgird ile üstādı

(10) Ve her çend ki ḡān-ḳāh-ı felek-i devvārda ṭālī‘i sa‘d ve zātı sa‘īd (11) şūfī vü mürid-i sa‘ādet-nüvīd hem-ḡāl-i Ḥāzret-i Bāyezīd olan Şeyḫī (12) irşādından fā‘iz-i zevḳ-i cedīd olup istifāza-i sırr-ı Ḥudā-yı (13) ḡamīdden müstefīd ola. **Mışrā‘ :**

Sülūk ehline itdükce ṭarīkat ehli irşadı

[135a] (1) Ḥudā-yı mu‘īn ü müste‘ān ki muḡaṣṣil-i maḳāşid-i efrād-ı insān ve mükemmel-i (2) merāşid-i emcād-ı zemīn ü zamāndur, ol ‘umde-i evlād-ı eşrāf-ı mevālī-i i‘zām (3) ve zübde-i aḡfād-ı eslāf-ı meşāyiḡ-i kirāmı ki ābā’ ü ecdād-ı ma‘rifet-nijād (4) ve velāyet-nihādlarının şaḡā’if-i rūzgārda merḳūm u mersūm olan (5) sevād-ı ḳalemleriyle vücūh-ı evrāḳ-ı ma‘ārif henüz beyz ü feyz-i enfās-ı (6) kerāmet-iḳtibās ve keşf-i istīnāslarından ḳulūb-ı sālīkīn-i (7) ‘ārifīn-i bi’l-fi‘l müstefīzlerdür. **Mışrā‘ :**

(8) Şadr-nişîn-i mecâlis-i ifâde-i ‘ulûm-ı şerî‘at-ı Ahmediyye ve feyz-bağş-ı maḥāfil-i ifāza-i (9) rûsûm-ı tarikat-ı Muhammediyye eyleyüp âşâr-ı aqlâm-ı tûṭî-hırâm ve nuḳûş-ı erkâm-ı (10) lû’lû-intizâmını mādde-i taḥşîl ve iktisâb-ı mevālî-i kirâm ve fehvâ-yı kelimât-ı (11) feşâḥat-simât ve nefahât-ı esrâr-ı muzmerât-ı zihn-ı mir’ât-şifâtını vesîle-i (12) teveccüh ve incizâb-ı meşâyih-i kirâm eyleye. **Nazm, li-münşi’ihî sellemâ’llāhu te‘ālā:** (13)

Ḳapusın maṭlab-ı a‘lâ-yı mevālî ide Ḥaḳ

Ṭapusın maḳşad-ı aḳşâ-yı mevālî-i kirâm [135b] (1)

Ḳalemin vâsıta-i rif‘at-i eşrâf-ı zamân

Raḳamın râbıta-i devlet-i cumhûr-ı enâm (2)

İltifâtın sebep-i ‘izzet-i erbâb-ı naẓar

Naẓarın kām-dîh-i cân u dil-i her nâ-kām (3)

‘İlm-i zâhirde vü bâtında şu deḡlû ola kim

Aḡa teşbîh olına bu ‘alî vü mürşid-i ḡām (4)

Muṭlaḳâ Şeyḡî iken nām-ı şerîfi Ḥudâ

Ḳayd idüp iki cihetden ḳıla şeyḡü’l-islām

(5) Āmin. Bi-ḡaḳḳ-ı Muḡammed ‘aleyhi’s-selām mesâ’il-i ‘ilmiyye-i zâhir ü bâtınadan efzûn durur du‘â (6) ki, **mışrâ‘:**

Şu‘ûd itdükce eflâke icâbet eyler istikbâl

Ve fezâ’il-i menḳûle (7) vü ma‘ḳûleden birün ‘ğurer-i şenâ ki, **mışrâ‘:**

Şudûr itdükce dâ‘iden ḳıla ḡayl-mülk-i iḳbâl (8)

¹ “Allah onlardan razı olsun.”

Kavāfil-i ‘izz u iclāl ve revāhil-i mecd ü ikbāl ile tuḥfe-i meclis-i şerīf (9) ve hediye-i maḥfel-i munīf kılındukdan sonra zamīr-i münīr-i āyīne-naẓīre ki mücellā-yı envār-ı (10) şümūs-ı ḥaḳā’iḳ-ı kā’ināt ve maẓhar-ı deḳā’iḳ-āṣār-ı nüfūs-ı efrād-ı mevcūdātdur, (11) ma’rūz-ı bende-i kemīne-i kem-terīne budur ki, ḥāmil-i varaḳa-i bendegī ve nāḳil-i şaḥīfe-i efgendegī (12) ‘Alī Çelebi bendeleri ki bilā-teşbīh maẓhar-ı kelām-ı sa‘ādet-encām-ı (13) كشجرة طيبة اصلها ثابت وفرعها فى السماء¹ olan ḥāme-i ‘anberīn-cāme² ve manẓar-ı naşş-ı kerīm-i [136a] (1) vācibū’t-tekrīm-ı عندها جنة المأوى² olan yerā‘a-i (2) feşāḥat-berā‘atūḡ nihāl-i zebān-ı dürbār ve şāḥsār-ı lisān-ı gevher-nişārından (3) zāḥir ü peydā ve şādır u hüveydā olup neşv ü nemā bulan (4) leṭā’if-şemerāt-ı ‘ulūm u ma‘ārif ve leṭā’if-i fevākih ki rūsūm-ı sa‘ādet-(5) mersūm-ı ‘avārifi yed-i tūlā-yı ḥiddet ve zekā ile tenāvül ve ictināya ḳaşd itse (6) ne deḡlū ki evḥām-ı zevī’l-efḥām ebnā-yı eyyāmdan ba‘īdū’l-maḳām olsa yine (7) anuḡ yanında ‘alā-ṭarafū’s-şām idüḡi ma‘lūm-ı emşāl u aḳrān (8) ve mefhūm-ı ebnā-yı zamāndur ve andan mā‘adā zīb ü zīver-i erbāb-ı ṭaleb (9) ve ḥilye vü ārāyiş-i aşḥāb-ı ‘aḳl u edeb olan ḥaṭṭ u inşāda mahir (10) ve ahālī-i zamāne yanında ma‘ārif-i cüz’iyyeden ‘add olunan fūnūn-ı şettāya (11) ḳādir, kerā’im-i aḥlāḳ ve meḥāsin-i eşḳāḳ ile mevşūf u ma’rūf, (12) her mertebeye lāyīḳ ve her vech ile iḥsāna müsteḥaḳ-ı du‘ā-ḡūylarıdır. İbtidā-i (13) cemi‘yetden bu zamāna gelince kemīne-i dā‘ī ile müdārese vü müzākere ve mübāḥaşe [136b] (1) vü münāzara üzre olup ol cāmi‘ü’l-fezā’il ve’l-ma‘ānī (2) ve mecmua‘ü’l-ekārim ve’l-āḥālī ḥāzretlerinin ḡidmet-i şerīfine liyāḳat (3) gele, diyü tekmīl-i merātib-i isti‘dād ve taz‘īf-i derecāt-ı izdiyād için (4) zabṭ-ı şevārid-i fevā’id ve ḥıfz-ı mu‘āḳid-i ḳavā‘ide meşḡul olup ḥuşūl-i me’mūlinde علو الهمة من المأمور مرهونة بوقتاتها³ maḥşūlinüḡ ḥuşūlüne naẓır u muntazır idüp (6) ḥālīyā من الایمان⁴ kelām-ı sa‘ādet-fercāmına temessük idi, (7) ḳaşd-ı ḳaṭ‘-ı merātib-i ‘aliyye ve ārzū-yı irtikā-i derecāt-ı seniyye-i müte‘āliye (8) eyleyüp maṭlab-ı a‘lā ve maḳşad-ı aḳşāsı ol āsitāne-i āsmān-(9) nişāna ‘urūc idüp menzilin merkez-i ḥāzīz-i ḥāḳ iken evc-i zırve-i (10) eflāk eylemek olup ve bu rütbe-i ‘ulyā ve derece-i ḳuşvā iḳtiżā-yı (11) şān-ı fezā’il-nişānı ve isticāb-ı zāt-ı ma‘rifet-‘unvānı olmaḡın (12) müsā‘āde

¹ “Kökü sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti.” (İbrahim, 24)

² “Andolsun ki onu (meleḡi) iniş esnasında en sondaki Sidretü’l-müntehâ’nın yanında bir daha gördü ki onun yanında huzur içinde kalınacak cennet vardır.” (Necm, 14-15)

³ “İşler, zamanına baḡlıdır.”

⁴ “Himmetin yüceliḡi imandan kaynaklanır.” (Yılmaz, 2013, s. 652)

olunup rukḥ a-i ʿubūdiyyet ve rıfka-i ḥuzū u ḥuṣū u mezellet (13) ve veṣīka-i duʿā-i izdiyād-ı ʿömr ü devlet ile ol şavb-ı şavāba tevcih kılındı. [137a] (1) Mercū ve meʿmūl ve mütazarrı u mesʿuldür ki ledeʿl-vuṣūl manẓūr-ı naẓar-ı kabūl efḍal-ı (2) zümre-i fuḥūl kılınup taḳbīl-i gūṣe-i zeyl-i ʿatıfet ile müşerref kılınup (3) sāʿir istifāde-i esrār-ı feẓāʿil iden dāʿiler zümresine ilhāk buyurulmağla (4) müstaʿid kılınup naẓar-ı ʿayn-ı ʿināyet miftāḥ-ı bāb-ı hücre-i saʿādet-(5) menzilet olmağla bu kemīne ihyā olunmağla ʿināyet olına. Ḥuzūr-ı pür-ḥubūrda (6) bu maḳūle kelām ziyāde ibrām idügi maʿlūmdur ammā fiʿl-ḥaḳīkâ bu irtikābuḡ (7) ʿilleti ol cānibüḡ ʿuluvv-i himmeti ve kemāl-i mürüvvetidür. Ḥuṣūṣen ki bu aḳallüʿl-ḥüddāmuḡ (8) ʿubūdiyyet-i ḳadimesi muḳteẓī ve ol ekrem-i enāmuḡ vaʿde-i kerīmesi müstedʿī (9) olmuş ola. **Naẓm:**

Ḳudretüm saḡa niyāz itmegedür

Feleküʿl-faẓl u redd ü ḳabūl

باقی همیشه تا حجرات مدارس عالم بمذاکره و مدارس بنی آدم آباد شود در سخنان مجلس ذات شریف مرجع
1 علما و مجمع فضلا باد بر رب العباد

(12) İki Dānişmend Bir Defʿada Aldurmağcün Āḫī-zāde Meḥmed Çelebi Efendi'ye İrsāl Olınmışdur.

(13) Merāsım-i duʿā-yı devlet-i dü-cihānī ve levāzım-ı şenā-yı saʿādet-i cāvidānī biʿş-şıdk [137b] (1) veʿl-ihlāş tecdīd ü temhīd kılınduğdan sonra, zamīr-i münīr-i āyīne-naẓīre ki müdebbir-i berr (2) ve müfessir-i sırrdur, ʿarz-ı bende-i kemīne budur ki, ḫāliyā gūṣe-i ḥamūlde bu kemīne-i (3) dīrīne ile enbāz ve muşāḥabet ü muvānesetde hem-dem ü hem-rāz ve münāzara (4) vü muḫāverede hem-nefes ü dem-sāz ṭabʿı bülend ve zātı ercümend Meḥmed Çelebi adlu (5) bir dānişmend vardur ki leṭāfet-i ʿaḳl u kiyāseti taḥdīd u taʿrīfden efzūn (6) ve leṭāfet-i ḫüsn-i ḫulḳ u meḫāsin ü faẓīleti taʿdād ü tavşīfden bīründür. (7) **Li-münşiʿihī:**

Lāzım-ı zātı durur cidd ü taleb faẓl u hüner

Ḥāṣṣa-i ṭıynetidür ʿilm ü edeb faẓl u kemāl

¹ “Daima, Allah’ın yardımıyla âlemin medreselerinin odaları, halkın ders görmesi ve müzakere etmesi ile ma’mur olsun. Şerefli zâtının meclisinin dersaneleri fazilet ve ilim sahiplerinin sığınağı ve toplantı yeri olsun.”

Ɩuvvet-i şab' ını ta' b' idemez şavl-i şasen (8)

Ɩulķı āřārın edā eyleyemez şüsn-i maķāl

Gene māhiyyet-i ķābiliyyetini (9) taķdīd ' asīrdür, mümkün olıcaķ řarīķi miřāl-i cüz'ī zımnında tefsīrdür. Sābıkā řāk-pāyda (10) olan Aķmed Ćelebi bendenüze ķıyās olına zātları hemān isimleri gibi (11) Ćār-erkānda müřterekdür ammā ana nisbet bunun zātı faẓīletde nāmı gibi muẓā' afdur. (12) Binā-yı isminde munderic ma' nā-yı tekřir řab' ında mündemicdür, egerĉi kim isimlerinde řamd (13) lafzına naẓar-ı maẓhar-ı medķ olmađa ol bu gūne muvāfiķdur ammā evvel isimleri gibi bunun [138a] (1) zātı otuz toķuz řabaķa andan mütefevviķdür ve kemīne-i dā'ī daķı ol 'atebe-i refī' ü'r-(2) rütbebe ber-muķteẓā-yı 'ubudiyyet-i edā-yı řidmete sa'y u himmet lāzım u vācib olmađın (3) mezkūr du'ā-gūy in-řā'allāhu te'ālā mübārek rebi' ü'l-āķirün evāķirinde edā-yı řidmet-i (4) 'ubūdiyyet için řāk-pāy-ı řerīfe irsāl-i tařmīm olınmışdur. Lākin Ėüsām-nām (5) bir dāniřmendimüz daķı vardur ki fi'l-řaķīķa ma'reke-i mübāřařenün řamřām-ı řün-(6) āřāmı ve meydān-ı münāẓara-i fuķūlün maķẓān bir seyfi meslūlidür. Mezkūr (7) Meķmed Ćelebi'ye ekřer aķlāķda mümāřil ve luřf-ı řab' ile aķa müřākil ve feẓā'il-i 'ilmiyyede (8) aķa muķārin u mu'ādil dersde řerīķ ve sā'ir a'rāzda müřterek ve kemāl-i (9) ittiķādlarından rūķ u beden gibi birbirinden ĝayr-ı münfeķdür ve ikisi daķı bu kemīne-i (10) řayr-ķāh-ı bī-devā'ī gibi ol zāt-ı kerīmün 'ulūvv-i ķadr ve izdiyād-ı devleti için (11) dā'ī-i sā'ī oldukları ecilden ikisinin daķı muķabbetleri derūnına bir vech ile (12) řulūl ve eřrāf-ı bedene bir řayřiyet ile vuřūl bulmışdur ki ser-tā-pā ten ü cān (13) anların řevķ ile tolu belki ser ü tende her mū anların hevāsı ile memlūdur ve bi'l-cümle [138b] (1) bu bendenün ikisi de dil ü cānından 'azīz ü řerīf ve mesācid-i dil-ķüşāları (2) 'ömr ü řayātından dil-ķeř u lařīfdür, ikisi iki insān-ı 'ayn-ı nemekīnüm ve merdümek-i (3) dīde-i cihān-bīnūmdür. Birbirinde dūr u mehcūr olmasından řabī'at ĝāyet (4) bī-řuzūrdur.

Beyt:

Ben anları dir isem biri 'ömrüm biri cānumdur

Anuķ ikisi iki merdüm-i 'ayn-ı cūnbānumdur (5)

Ekřer müderrisīn-i řālīb řuřūřan fulān (6) cāndan rāĝıbdur. Ammā řulūř-ı sābık iķtizā itdi ki 'atebe-i 'aliyyenüze (7) sevķ olanlar, **mıřrā'**:

Gider benden dil ü cānum hele cānum saña olsun

Recā (8) olunur ki ikisine dağı hūcrecik himmet ü ‘ināyet olına. Bu ibrām ‘ādet-i (9) nāsa naẓar-ı ḥadden tecāvüz idügi ma‘lumdur ammā ol zāt-ı şerīfün ‘ulüvv-i himmeti (10) ve ehl-i faẓla meyl ü rağbeti ve bu kemīnenün kemāl-i ‘ubūdiyyeti iktizā eyledi ki (11) birer ders okuyınca ḥātır-ı ‘ātırā nev‘ā-bar ve zāmīr-i münīre fi’l-cümle gubār gelür (12) ola. İn-şā’allāhu te‘ālā ders okuduklarından sonra “Meded bunun gibileri her āy (13) belki her hafta çifte çifte, turmağ gönderün!” diyü ḥaber-i meserret-eşerinüz gelmek [139a] (1) cā’izdür. Va’llāhu’l-‘azīm bu ibrāmdan ‘arz-ı tekmīl ‘örf u taḥṣīl-i nām degüldür. (2) Maḥzā bu maḳūleler cenāb-ı sa‘ādet-me’ābdan behremend olup ol (3) āsitāne dā‘īlerinden olalar diyü ğayre sevḳ eylemege kıyamaduğumdandır. (4) **Nazm:**

Bulara Ḥaḳ virürse bulunur bir dest-gīr ammā

Murādum bu ki ol sen olasın ey luṭf-ı Rabbānī

(5) Cevāb-ı kitāb mercū ve me’müldür, ‘ināyet ü mürüvvet olınmak re’y-i müşkil-küşāya (6) mevküldür. ¹ باقي ادام الله لك السرور الى وقت النشر.

(7) Bu Dağı Dānişmend Mektūbıdır, Ba‘zı Fuẓalāya Yazılmışdır.

(8) Ḥaḳ sübhānehu ve te‘ālā ḥazretleri ol ser-çeşme-i yenābī‘-i faẓl u kemāl (9) ve dībāce-i risāle-i ‘izzet ü iclāl, efḍalü’l-muḥaḳḳikīn, ekmelü’l-müdaḳḳikīn, (10) keşşāf-ı müşkilātü’l-ḥaḳā’iḳ, ḥallāl-i mu‘ḍalāt-ı deḳā’iḳ, ma‘den-i (11) kūnūz-ı fūrū‘ u uşul, maḥzen-i ḥazā’in-i ma‘ḳūl u menḳūl ḥazretlerinün (12) vücūd-ı pūr-cūd-ı şerīflerini cemī‘ kıyām u ku‘ūd ve rükū‘ u sücūd üzre (13) ve ḥarekāt u sekenāt ve aḳvāl u ef‘āl ve evzā‘ u eṭvār [139b] (1) ve sā’ir taşarrufāt u āşārında mecmū‘-ı etbā‘ u āl ü evlādıyla ve evliyā (2) ve aşḥāb-ı eviddā ve aḥbābı ile ‘ayn-ı ‘ināyeti birle manẓūr u melḥūz ve luṭf-ı (3) bī-nihāyeti birle maḥrūs u maḥfūz eyleyüp murād-ı şerīfleri üzre (4) dünyā vü āḫiretlerin ma‘mūr idüp cenāb-ı müştetābları ki kıble-i erbāb-ı (5) ḥacāt ve Kā’be-i aşḥāb-ı münācātdur, dā’imā merci‘-i ‘ulemā vü şuleḥā ve melce-i fuḳarā

¹ “Allah mutluluğunu kıyamet gününe kadar daim eylesin”

(6) vü ağniyā ve murād-baḥş-ı cumhūr-ı erbāb-ı recā eyleye, āmin. Evrād-ı du‘ ā (7) ve ezkā-ı şenā kemā-yenbağī edā vü mü‘eddī kılınıduktan sonra, ḥāk-pāy-ı kīmāsāye (8) ki kuḥl-i cilā-yı dīde-i cān ve tūtiyā-yı nūr-efzā-yı ‘uyūn-ı a‘yāndur, (9) ‘arz-ı bende-i bī-mikdār ve zerre-i ḥāk-sār budur ki, ḥāmil-i varaḳa-i du‘ ā ve nāḳil-i (10) şaḥīfe-i şenā zūbdetü’l-muḥaşşılīn, ‘umdetü’l-mükemmilīn, *el-muḥteş bi-mezīdi’l-faḫl ve’l-yaḳīn* (11) Mevlānā Fülāne’d-dīn dā‘īleri müddet-i medīd ve ahd-ı ba‘iddür ki bu ḥaḳīr (12) dā‘ī vü ḥayr-ḥāḥ bī-devā‘ī ile müzākere ve mübāḥaşe ve müdārese ve muḥādeşe (13) eyleyüp cānibinden tamām ifāde ve istifādeler olup ḥālen [140a] (1) ¹ عَلُوْا الْهَمَّةَ مِنَ الْاِيْمَانِ diyüp ḳaşd-ı ḳaṭ‘-ı merātib-i ‘aliyye ve ārzū-yı irtikā-i (2) derecāt-ı seniyye-yi müte‘āliye eyleyüp maṭlab-ı a‘lā ve maḳşad-ı aḳşāya (3) ol āsitāne-i āsimānsān ‘sümüvvü’l-mekāna ‘urūc idüp menzilin (4) merkez-i ḥaḳīz u ḥāk iken zirve-i evc-i eflāk eylemek olup bu rütbe-i (5) ‘ulyā ve derece-i ḳuşvā iḳtiżā-yı istihḳāḳ-ı şān-ı feḳā’il-nişānı (6) ve istīcāb-ı zāt-ı ma‘rifet ‘unvānı olmağın müsā‘ade olup (7) varaḳa-i ‘ubūdiyyet ve veşīḳa-i izdiyād-ı ‘ömr ü devlet ile meşyen ‘ale’l-hām (8) lā-meşyen ‘ale’l-aḳdām irsāl olındı. Mercū ve me‘mül ve mutaḳzarri‘ (9) u mes‘uldür ki, lede’l-vuşūl maḳbūl-i ḥidmet-i efḍal-i zümre-i fuḫūl kılınıp (10) taḳbīl-i enāmīl-i kerīme ile müşerref kılınıp sā‘ir istifāde-i esrār-ı feḳā’il (11) iden dā‘īler zümresine mülḥaḳḳ buyurılıp istifāza-i kemālāt-ı nūfūs-ı (12) insāniyye eylemek ile müsta‘id buyurılmağa ‘ināyet-i bī-ḡāyet dirīḡ buyurılmayup (13) bu kemīne-i ḥaḳīr iḫyā olınmağa iḫsān u mürüvvet olına, bāḳī.

[140b] (1) Şālīḥ ü Mütedeyyin Arāzī-i Muḳaddes’de Sākin Üç Kimesnenün Aḫvālını (2) Erbāb-ı Devlet ve Aşḫāb-ı Sa‘ādete ‘Arz İdüp Anlardan Recā-i (3) Luṭf u İḫsān İçün Tesvīd Olınmışdur.

(4) Ḥamd-i nā-maḥdūd ve şükr-i ḡayr-i ma‘dūd ol vāhibü’l-vücūd ve müfīzū’l-(5) ḥayr ve’l-cūd ḥazretine ki, nev‘-i beşeri zūbde-i kā’ināt ve bu ḳavm-i mu‘teberi (6) ‘umde-i mevcūdāt idüp ol nev‘-i şerīf u eşnāf-ı vācibü’t-teşrīfden (7) daḫı millet-i İslām ve ümmet-i pür-iḥtirām-ı seyyidü’l-enāmı (8) ekrem-i ümem ve eşref-i milel-i *يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ* (9) ḥiṭāb-ı müsteṭāb-ı

¹ “Himmetin yüceliği imandan kaynaklanır.” (Yılmaz, 2013, s. 652)

¹ من عذاب اليم تؤمنون بالله ورسوله وتجاهدون في سبيل الله باموالكم وانفسكم ذلكم خير لكم ان كنتم تعلمون الذين ينفقون اموالهم بالليل والنهار سرّاً (12) cevāb-ı bā-şavāb-ı ile tekrīm ü ta‘zīm ve tefhīm-i ile tebcil ü tefhīm idüp ya aīha lāzīn āmnū lā tלהם اموالكم ولا اولادكم ومن يفعل ذلك فأولئك هم (1) [141a] وعلانيةً فلم اجرهم عند ربهم ولا خوف عليهم ولا هم يحزنون الخاسرون وانفقوا ممّا رزقناكم من قبل ان يأتى احدكم الموت فيقول ربّ لولا اآرتنى الى اجل قريب فاصدق وسارعوا الى مغفرة من ربكم وجنة عرضها السموات والارض اعدت للمتقين الذين (5) a‘lām-ı ile taḥzīr u taḥvīf itmekle (3) واکن من الصالحين وفسارعو الى مغفرة من ربكم وجنة عرضها السموات والارض اعدت للمتقين الذين (1) -i vācibū’t-tībāc-ı ile tebsīr ü teklīf itmekle ilhām-ı levāzīm-ı imtişāl-i (9) rāh-ı hüdā eylemişdür. Kelimāt-ı tayyibāt-ı sa‘ādet-āyāt-ı (10) قل ما انفقتم من خير فلولو الدين والاقربين واليتامى والمساكين وابن السبيل وما تفعلوا (12) şariḥ ve temşil-i ile 5 من خير فإن الله به عليم مثل الذين ينفقون اموالهم في سبيل الله كمثل حبة انبتت سبع سنابل في كل (13) cemil hidāyet-simāt-ı (1) [141b] سنبله مائة حبة والله يضاعف لمن يشاء والله واسع عليم ان تبدوا (2) me‘arib-i ile esbāb-ı vuşul-i (3) dil-pesend-i (3) ان تبدوا (3) dil-pesend-i (3) dil-pesend-i (3) ile 7 الصدقات فنعما هي وان تخفوها وتؤتوها الفقراء فهو خير لكم ويكفر عنكم من سيئاتكم والله بما تعملون خبير (5) ta‘līm-i şalāḥ u sedād eyleyüp mü‘minin ü muvaḥḥidini sūdmend (6) ü ercūmend ve gāh kelām-ı pūr-intizām-ı sa‘ādet-encām-ı مثل الذين ينفقون اموالهم ابتغاء

¹ “Ey iman edenler! Sizi, elem verici azaptan kurtaracak bir ticareti size göstereyim mi? Allah’a ve Resulüne iman edersiniz, Allah yolunda mallarınızla ve canlarınızla cihad edersiniz. Bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır.” (Saff, 10-11)

² “Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık olarak hayra sarf edenler için Rableri nezdinde ecirleri vardır; onlar için ne korku olacak ne de üzüleceklerdir.” (Bakara, 274)

³ Ayetin tamamı: “Ey iman edenler! Mallarınız da çocuklarınız da sizi Allah’ı anmaktan alıkoymasın. Bunu yapanlar mutlaka hüsrana uğramışlardır. Ey iman edenler! Mallarınız da çocuklarınız da sizi Allah’ı anmaktan alıkoymasın. Bunu yapanlar mutlaka hüsrana uğramışlardır.” (Münâfikûn, 9-10)

⁴ Ayetin doğrusu: “وَسَارِعُوا إِلَى الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظِ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ” Rabbimizin mağfiretine mazhar olmak ve takvâ sahipleri için hazırlanmış olup gökler ve yer kadar geniş olan cennete girmek için yarışın! Onlar (takvâ sahipleri) bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar, öfkelerini yenerler, insanları affederler. Allah işini güzel yapanları sever.” (Âl-i İmrân, 133-134)

⁵ “Sana ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: Harcayacağınız mal, ana-baba, yakınlar, öksüzler, yoksullar ve yolcular için olmalıdır. Hayır olarak ne yaparsanız muhakkak ki Allah onu bilir.” (Bakara, 215)

⁶ “Mallarını Allah yolunda harcayanların örneği, her başağında yüz tanenin bulunduğu yedi adet başak çıkaran bir tohum tanesi gibidir. Allah dilediğine katlayarak verir, Allah (zât ve sıfatlarında) sınırsızdır, her şeyi bilmektedir.” (Bakara, 261)

⁷ “Sadakaları açık olarak verirseniz bu ne güzel! Şayet onu yoksullara verirken gizlerseniz bu sizin için daha da hayırlıdır ve sizin bir kısım günahlarınıza kefaret olur. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.” (Bakara, 271)

مرضات الله وتثبیتاً من انفسهم كمثل جنة بربوة اصابها وابل فأتت اكلها ضعفين فان لم يصبها وابل فطلّ والله
 لن تتالوا البر حتى تنفقوا (12) envā-ı elṭāf u ni‘am ile mūcāzet-i va‘de-i kerīme ye mu‘ayyenetü’l-vuḳū‘ kılmağla ahālī-i [142a] (1) emvālī eşhiyā-i
 zamān ve eytām-ı enāmı aḡniyā-i devrān ve gāh cellāl-i (2) rumūz-ı müşkilāt-ı erbāb-ı hācāt ve fettāh-ı künūz-ı mu‘ḍilāt-ı aşhāb-ı (3) münācātā an tqrzu llaḥ qرضاً حسناً يضاعفه
 (4) birle eşnāf-ı a‘ṭāf u kerem ile mūkāfāt mu‘āhede-i ḳādīme-i mūbeyinetü’s-suṭū‘ (5) itmekle mütemevvilān-ı ezmānī aşhāb-ı kerem u ‘aṭāsın
 cey‘ān-ı (6) büldānı erbāb-ı ni‘am eylemişdür ve şaāt u selām-ı firāvān ve taḥiyyāt-ı pūr-iḥtirām-ı bī-pāyān ol esmaḥ-ı ü efşah u ecved ve emleḥ-i benī Ādem’e ki zāt-ı
 (8) laṭīfī iki cihānuḡ faḥrı iken ma‘nā-yı الفقر فخرى 4 ḳāl ü ḥālī idi (9) ve vücūd-ı şerīfī lo kan lı mıl ad dḥībā lsrnı (10) pādīşāh-ı mebdē ü mūntehā-yı zıll-ı vefī iken feḥvā-yı (11) maḳālī (12) ser-i mā-fi’l-bāli olup gāh māl-dārān-ı
 ümmete ve devlet-yārān-ı millete (12) kemāl-i ināyetinden ve mezīd-i aṭıfetinden ma min yom ysvıḥ elḥād fıḥe ā lmlkan ynzlan fıqol adḥma lāḥm aḥṭ (11) maḳālī (12) ser-i mā-fi’l-bāli olup gāh māl-dārān-ı
 ümmete ve devlet-yārān-ı millete (12) kemāl-i ināyetinden ve mezīd-i aṭıfetinden tebyīn-i maẓmūn-ı meymūn-ı (12) kemāl-i ināyetinden ve mezīd-i aṭıfetinden
 [142b] (1) ile zümre-i eşhiyāya ‘alā-vechü’t-tenbīh ve’t-tebşīr (2) i‘ṭāya tergīb ve fırḳa-i eḥissāyī ‘alā-ṭarīḳü’t-tehdīd ve’t-tahzīr imsākdan
 (3) terḥīb itmekle ta‘līm-i medā’ih-i aḥlāḳ-ı kerīme ve tefhīm-i ḳabā’ih-i evşāf-ı zemīme (4) eyledi ve gāh fuḳarā vü ḡurebā-yı ehl-i İslām’a ve şuleḫā vü zū‘afā-yı ḥāş
 u ‘avāma (5) maḥẓ-ı şefḳatinden ve farṭ-ı merḥametinden ta‘yīn-i feḥvā-yı hümāyūn-ı ḥıḳmet-meşḥūn (6) kelime-i cāmī‘a ve cümle nāfi‘ā-i

¹ “Mallarını Allah rızasını dileyerek ve içlerinden gelerek harcayanların misali ise tatlı bir yamaçta bulunan, üzerine bolca yağmur yağan, bu sebeple ürününü iki misli veren bir bahçedir; şayet sağanak yağmazsa incecik yağar. Allah yapıp ettiklerinizi görmektedir.” (Bakara, 265)

² “Allah yolunda sevdiğiniz şeylerden harcamadıkça iyiliğe asla eremezsiniz. Ne harcarsanız Allah onu hakkıyla bilir.” (Âl-i İmrân, 92)

³ “Allah’a güzel bir borç vererseniz O da bunu size fazlasıyla öder ve sizi bağışlar. Allah şükürün karşılığını bol bol verir, cezada ise acele etmez.” (Teğâbün, 17)

⁴ “Yoksulluk, övüncümdür...” (Yılmaz, 2013, s. 153)

⁵ “Uhud Dağı kadar altınım olsa ondan yanımda bir parça şey bulunduğu halde üzerimden üç gecenin geçmesi beni sevindirmez.” (Buhârî, Kitâbü’l-İsti’zân 30)

⁶ “Her sabah yeryüzüne iki melek iner. Bunlardan biri ‘Allahım, hayır işleyeninin malının yerine yenisini ver.’ der; öbürü ise ‘Allahım cimrilik eden kişinin malını telef et.’ der.” (Buhârî, Kitâbü’z-Zekât, 27)

بما Rāḥimīni (8) ile ḥizb-i (8) ² اليد العليا خير من اليد السفلى ¹ ve في الارض ير حكمكم من في السماء على نعمهم (9) ⁴ ve ṭā'ife-i muḥtācını ³ لديهم فرحون ⁵ شاكرون ⁶ بها ويعلمها (10) ve 'illet-i tekml-i meṣūbāt-ı cāvidānī olmuşdur ve nazm-ı dūrer-i ğurer-i ferīd-beyān-ı (11) rengin- لا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَسَلَّطَ عَلَى هَلَكَتِهِ فِي الْحَقِّ وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ حِكْمَةً فَهُوَ يَقْضِي tibyān-ı (12) ⁷ birle meṭālib-i me'arib-i (4) mūnāfīkīn-ı (5) mutlakı maḥsūd-ı cumhūr-ı ḥalk-ı kevn u mekān kılmışdur ve tazavvu' -ı nefaḥāt-ı (6) sa' ādet-encāmı vāsītasiyla teṣrīḥ kılup ehl-i Zūnūb ve tazī' -i feveḥāt-ı (7) vird-i mu' aṭṭar-ı ⁸ kelām-ı (8) rābıtasıyla tefrīḥ-i şudūr-ı ehl-i ' ayb u futūr eylemişdür ve icrā-i nehr-i (9) ¹⁰ ile gülistān-ı izdiyād-ı şoḥbet-i mūtaşaddīkīn māl ü menāl (10) ve bostān-ı imtidād-ı selāmet-i mūnāfīkīn-ı kesb-i ḥelālī sīr-āb u reyyān (11) ve ser-sebz u ḥandān olmasın iş' āriyle ve iḳād-ı çerāğ-ı eblāğ-ı pūr-żav (12) ¹¹ ile ḥāne-i ḥavāṭır-ı mūmteşilīn-ı emr-i bi'l-infākı rüşen (13) u tābān ve kāşāne-i müstefilīn-ı bi'l-eşfākı mūnevver ü dıraḥşān olmasın [143b] (1) izḥāriyle seniyye-i eşbāḥ-ı Müslümīn'e server ve dīde-i ervāḥ-ı mü'minīne (2) nūr virmişdür ve hezārān hezār sūrūd-ı dūrūd anuḡ āl ü evlād (3) ve aşḥāb u aḥfādına ki müzāḥir-i kitāb-ı kerīm-i vācibü't-tekrīm-ı (4) ⁹ فامًا من اعطى

¹ “(Yoksullara) acıyanlara Allah acır; yeryüzünde olanlara acıyınız ki gökyüzünde olan (Allah) da size acısın.” (Yılmaz, 2013, s. 582)

² “Veren el, alan elden üstündür.” (Yılmaz, 2013, s. 720)

³ “...firkalara ayrılanlardan olmayın.” (Rûm, 32)

⁴ “Bu halleri üzere daimidirler.”

⁵ “Nimetlerine şükrederler...”

⁶ “Ancak iki kişiye gıpta edilir: Allah'ın kendisine verdiği malı (serveti) hak yolunda harcayan ile Allah'ın kendisine verdiği hikmete göre karar veren ve onu başkalarına öğreten.” (Buhârî, Kitâbü'l-İlm, 15)

⁷ “Kim helâl (güzel) kazancından bir hurma kadar sadaka verirse -ki Allah helâlden başkasını kabul etmez- Allah o sadakayı kabul eder. Sonra onu dağ gibi oluncaya kadar, herhangi birinin tayını büyüttüğü gibi sahibi adına özenle büyütür.” (Buhârî, Kitâbü'z-Zekât, 8)

⁸ “Suyun ateşi söndürdüğü gibi, sadaka da hataları (günahları) söndürür.” (Tirmizî, Kitâbü'l-Cum'a, 79)

⁹ “Sadaka yetmiş kötülük kapısını kapatır.” (Yılmaz, 2013, s. 594)

¹⁰ “Sadaka belâyı uzaklaştır, ömrü uzatır.”

¹¹ “Sadaka vermek kötü ölümü önler.” (Tirmizî, Kitâbü'z-Zekât, 28)

Mürüvvet ehlinüñ ‘abd-i ḥaḳīrī
Fütüvvet ḥaylinüñ kem-ter faḳīrī (13)

Du‘ā-gū zümresinüñ pāk-ṭavırı
Şefā‘ at-ḥ’āh-ı yārān ya‘ nī *Fevrī*

[144b] (1) budur ki sābıkā vāsıta-i cāzibe-i hidāyet-i İlāhī ve rābıtā-i dā‘iye-i ‘ināyet-i ḥazret-i (2) risālet-penāhī ve vesīle-i cemīle-i terci-i ziyāret-i ḥazret-i ḥalīl-i Ḥudā ve ḳāziyye-i muḳtezi-i (3) temennī-i rü’yet meşhed-i Ḥazret-i Mūsa ile *şalla’llāhu ‘alā-nebiyyinā ve ‘aleyhim ecma‘īn* müsāfir-i Yeşrib (4) ü Baḥḥā ve mücāvir-i Taybe-i ṭayyibe ve Ka‘be-i ‘ulyā ve zā’ir-i Şahretu’llahu’ş-şemā ve mu‘tekif-i (5) Mescidü’l-ākşā olduğda ol emākin-i şerīfe ve mesākin-i münīfede niçe (6) niçe ahālī-i dīn ve ecille-i ehl-i yakīn ḥidmetiyle müşerref ü muğtenem ve müstefid ü muḥterem olmışdı. (7) **Nazm:**

Biñ başum olsa tende vü her başda biñ dehān
Her bir dehānum içre daḥı olsa biñ zebān (8)

Tā ḥaşr olunca söylesem evşāfın anlarıñ
Mümkin degül ki biñde birisi ola ‘ayān (9)

Ammā ol cem‘-i keşir ve cemm-i ḡafīrūñ içinde evc-i nefer-i sa‘ādet-rehber-i melek-şifāt-ı (10) semīyü’d-derecāt kimesneye mülākāt müyesser oldı ki birisi şahn-ı Ḥarem-i (11) Muḥterem-i Beytu’llāh’uñ ḥāksarı ve ferş-i āsitāne-i ‘arş-iştibāh-ı (12) ḥāne-i sa‘ādet-penāhuñ ḡubārı olup evḳāt-i ḥamsede Ka‘be-i ‘ulyāda (13) cemā‘ at-ı ūlāya ḥāzır ve şubḥ u şām belki ‘ale’d-devām beyt-i şerīf-i [145a] (1) şeref-fezāya nāzır olmaḡla taḥşīl-i şevḳ ü zevḳ-i rūḥānī ve tekmiḻ-i fevā’id-i (2) ‘avā’id-i cāvidānī ūzre olup ve ekşer ‘avārif ü ma‘ārifde eger ma‘ḳŭl (3) u menḳŭl eger fŭrŭ u uşŭl eger ma‘ānī vü beyān eger tefsīr-i ḥadīş ü Ḳur’ān’da (4) ferīd-i dehr ve vaḥīd-i ‘aşr ve bunlardan ḡayrı cemī‘ ulŭm u rŭşŭmda (5) eger mensŭr eger manzŭmda, **li-münşi’ihī:**

Ḳalemi Ḥızr u midādı Zulŭmāt
Kelimātı dŭkeli āb-ı ḥayāt

(6) Ve bi'l-fi'l dahı mü'tāla' a vü mülāhaza ve ifāza vü istifāzaya meşgūl (7) ve takrīr ü taşviri ve taḥrīr ü taṣṭīri beyne'l-ahālī meşhūr u maḡbūl (8) ve bāb-ı ifāde vü istifādesi ebvāb-ı Ḥarem-i Ka' be gibi meftūh ve şübhe (9) vü şükūk-ı ṭullāb andan fetḥ u fütūḥ bulur ammā cemī' evḡātin ' ilm u ' amele (10) ḡaṣr ve mecmū' -ı sā' ātin ṭavāf u i' tikāfa ḡaṣr eyleyüp ḡāṭıra-i (11) dūnyā bi'l-küllīye ḡāṭırından dūr ve iştigāl-i taḡṣīl-i māl u menāl re'sen (12) bālinden mehcūr olmaḡın ez-pā-tābe-farḡ baḡr-i dīne ḡarḡ u ' araḡ (13) iḡṭiyāca müṣṭaḡraḡ vāḡi' olmuşdur ve biri dahı maḡkeme-i ' adl-ı vü'ūd-ı [145b] (1) Ḥazret-i Dāvud'un şāhidi ve şavma' a-i hubūṭ u şu'ūd şāḡhibü'l-maḡāmü'l-(2) maḡmūdun ' ābidi maḡzar-ı ta' zīm-i المسجد الحرام الى المسجد ليلاً من اسرى بعده سُبْحَانَ الَّذِي اسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا 1 nuḡ (3) ' ākifi ve manḡzar-ı tekrim-i (4) ṭā'if ü mu' tekifi ki müddet-i medīd ve zamān-ı ba' īdden berü (5) beyt-i muḡaddes ve arz-ı aḡdesde ḡāḡ rükū' u sücūd ve ḡāḡ ḡiyām (6) u ḡu'ūd ḡāḡ şavm u şalāt ḡāḡ tazarru' u münācāt ḡāḡ tedris-i ' ilm-i (7) dīnī ḡāḡ irşād u ta' līm-i ṭarīḡ-i yaḡīnī ider emr-i şer' -i şerīfe her cihetle tābi' (8) u ṭāyi' ve ḡūkm-i dīn-i münīfe müteşebbiş ü mütedeyyin ü müteşerri' ve imtişāl-i evāmīr-i Ḥaḡḡ ile (9) mevşūf ve ictināb-ı nevāḡī-i muṭlaḡ ile ma' rūf cism-i naḡīfī keşret-i ḡamd (10) u şükrden za' īf u bī-zūr ve zamīr-i münīri vefret-i zīkr u fīkrden ḡavī ve pūr-nūr (11) ḡaşıllı zāḡhiri ve bāṭını ma' mūr, **meşnevi**:

Fāzıl u kāmīl u ḡasīb u nesīb

' Ālim u ' āmil u edīb ü erīb (12)

A' yān-ı ' ulemā-i ebrār ve erkān-ı fuḡalā-yı aḡyārdan, (13) ḡüzīde-i zümre-i benī Ādem ve pesendīde-i ṭavā'if-i ' ālemden bir kimesne olup [146a] (1) ve ḡālā dahı ba' zı fūnūnuḡ tekmiḡline ṭālib ve ba' zı aḡḡām-ı mücmelenūḡ taḡṣīline sā' ī (2) vü rāḡīb ve ol diyārda ḡalālet-i ḡalām-ı cehāletde kalan ba' zı nā-dānuḡ (3) ve zevāyā-yı medāris-i beṭāletde olan ba' zı ' amyānuḡ degül belki ' ulūm-ı bāṭına (4) vü zāḡhirenūḡ küllen taḡṣīl ve rūsūm-ı zāḡhire vü bāḡhirenūḡ ḡallin tekmiḡ iden ḡaḡā'īḡ-(5) şināsān-ı mesā'il-i rumūz-ı kā'ināt ve deḡā'īḡ-ḡüşāyān-ı resā'il-künūz-ı (6) mevcūdāt olan ekārim-i ulū'l-mekārimūḡ ve efāzıl-ı zū'l-fevāzılun (7) dahı maḡşad-ı aḡşā ve maṭlaḡ-ı a' lāsı

¹ Ayetin tamamı: سُبْحَانَ الَّذِي اسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ “Bir gece, kendisine bazı ayetlerimizi gösterelim diye kulunu Mescid-i Harām’dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ’ya götüren Allah eksikliklerden münezzehtir.” (İsrâ, 1)

² Bk. Dipnot 1.

anun zıhn-i vekḳād ve ṭab‘ -ı neḳḳādından (8) iḳtibās-ı envār u istifāza-i esrār itmekdür. Fe-emma kendü zāt-ı şerīf (9) ü şān-ı laṭīfinün kuvvet-i ‘āḳilesi nuṭḳ-ı zāt-ı insāna maḥmūl-ı cüz u şādık (10) ve kitābet ol şān-ı melek-nişāna ‘araz-ı müfārık ve i‘ rāz-ı zātıyātdan i‘ rāz (11) eyleyüp ‘avārız-ı aḡrāza ta‘ arruż-ı vaż‘ -ı ma‘ kūl ve emr-i maḳbūl degül idüğün (12) idrākiyle idrāk-ı külliyyāt ve taşavvur-ı māhiyyāta keşret-i iştiğālden imlāl-i (13) aḳvāl u inşā-i şahā’if-i aḥvālde ihmāl eyleyüp ve tariḳ-i bey‘ ü şirā [146b] (1) ve ḳānūn-ı ibtiyā‘ u iştirā ile taḥşıl ü tekmiḷ daḡı mevḳūf-ı ‘aliyesi māl u menāl (2) olmaḡın ḡayāl-i muḡāl olduḡı ecilden ḡālā şahā’if-i ‘ulūm ve resā’il-i rūsūm-ı (3) sa‘ ādet-mersūm kısmından raḳḳ-ı menşūr-ı zamīr-i münīr müstenīr ve varaḳ-ı ḡayr-ı (4) meşṭūr-ı ḡāṭır-ı ‘āṭır-ı pūr-tenvīri ile menāşīr-i eṭbāḳ-ı zer-nigār-ı defātir-ı çerḡ-i (5) būḳālemūn ve esāṭir-i evrāk-ı bī-şümār-ı müzāhir-i کف و نون¹ ‘dan ḡayrı (6) ne levḡ-i beyān olur bir varaḳ-ı meşṭūr ve bir kitāb-ı müsteṭāba ḳādirdür (7) ve ne şahīfe-i tibyān olur bir sefer-i mezbūr ve ruḳ‘a-i müşḡin-niḳāb maḳbūlū’l-ḡiṭāba (8) muḳtedirdür ve birisi daḡı Medīne-i mūnevvere-i Seyyid-i kā’ināt’uḡ mücāviri (9) ve Ravza-i muṭāhhara-i mefḡar-ı mevcūdātun zā’ir ü nāzırı, ‘atebe-i ‘aliyye-i Ḥāzret-i (10) Resūlū’llāh’uḡ muḳīmi ve ḡarem-i muḡterem-i ḡāzret-i risālet-penāhuḡ müstaḳīmi (11) ve ol cenāb-ı sa‘ ādet-me’ābuḡ bāb-ı siyādet-iktisābuḡ cārūb-keş (12) u meş‘ale-sūzı olmaḳ vāsītāsı ile ve ol āsitān-ı āsimānsān (13) ‘ulüvvü’ş-şān-ı sümüvvü’l-mekānuḡ ferrāş u ḳandīl-efrūzı olmaḳ rābiṭāsıyla [147a] (1) tāb-ḡāne-i derūnı cārūb-ı mihr ü muḡabbet ile pāk ve ḳāşāne-i enderūnı (2) pertev-i fetīl-i kerāmet-i ma‘rifet ile rüşen ü tābnāk ve ol dergāh-ı mu‘allāya sūz (3) u ḡudāz ile keşret-i ḡidmet sebebiyle ve ol bārgāh-ı a‘lāya tazarru‘u niyāzla (4) ve farṭ-ı mülāzemet ḡasebiyle iḳtibās-ı envār ve istifāza-i esrārdan (5) zāhiri nūr-ı muşavver ve bātını māl-ā-māl ma‘ānī vü şuver, eḡādīs-i şerīfe-i seyyidü’l-beşer [ve] (6) ḳavānīn-i ḳavā’id-i Ḳur’ān-ı ‘azīmde imām-ı nāfi‘ ve ādāb u ḳavā’id-i tilāvet-i (7) Furḳān-ı Kerīm’de cāmi‘ü’l-mecāmi‘, bir vech ile ḡāfiż u cārī ve bir tariḳ ile (8) seb‘a-ḡān-ı ḳārī ki, **naẓm, li-münşī’ihī:**

Kelimāt u ḡurūf u āy u süver (9)

Şu gibi cümlesin bilür ezber

¹ “Kāf ü nūn” (Detaylı bilgi için bk. Yılmaz, 2013, 351-352).

‘Ad u zem̄m u kesri dir idi tamām (10)

Eger ol fenden olsa feth-i kelām

Ḳadr-i nokṭadan kim itse su’āl (11)

Cezmen alur cevābını fi’l-ḥāl

Ḳalb u idḡām u ḥezf u ibdālī (12)

¹ يعرف كلّها وأبدا لى

Muttaşıl münfaşıl olan merrāt (13)

‘Amelen ‘ilmen aṇa lāzım zāt

‘İlm-i iḥfāyı eylese izhār [147b] (1)

Aṇa şāgird ola ūlū’l-ebşār

Laḥn-ı Dāvudī birle açsa nefes (2)

Uça cān murḡı ḳala ḥālī ḳafes

İtse ² ألا يطير birle şedā (3)

Başı ūzre ṭura ṭuyūr-ı hevā

Sūre-i Kevşer’i okusa ḥazīn (4)

Eyleye mā-i cārīyi teskīn

Neşr: Dā’imā ḥizmet-i mücāvirini pīşe (5) vü ri’āyet-i misāfirini endīşe ve saḳy u it‘ām-ı ‘uṭāşın ve cey‘ān-ı şan‘at (6) ve iḥsān u en‘ām-ı fuḳarā-i bī-ser ü sāmānı ‘ādet ve müvāzebet-i mülāzemet-i (7) meḥāfil-i ‘ulemā vü şuleḥāyı ehem̄m-i mühimāt ve muvāneset ü muḳārenet-i ḳabā’il-i zühhād ü ‘ibādı (8) eşref-i maḳşūdāt idinmiş bir kişidür lākin iḳtizā-yı keşret-i evlād u ‘ıyāl (9) ve teşettüt ü tebeddül-i aḥvāl ve ‘izzet

¹ “Hepsini biliyor ve bunu bana gösterdi.”

² “Uçmasın!”

ü cūd-ı t̃a' ām u nevāl ve ū' ūbet-i taḥṣīl-i (10) māl ü menāl ve temādī-i iştigāl-i t̃a' at u 'ibādet-i z̃ü'l-celāl ve tevālī-i (11) iḳbāl-i edā-yı levāzım-ı ehl-i ḥavā'ic ve āmāl ile ğāyetde ḥaḳīrū'l-bızā'a (12) ve faḳīrū'l-hāl ve nihāyetde ḳalīlū'l-istiṭā'a ve münkesirū'l-bāl, dār u dünyāda (13) dīde-i eşk-i dīde-i ğam-dīde ve dāğ-ı sīne-i sitem-keşīdesinden ğayrı [148a] (1) dirhem ü dīnārı ve yatırda t̃ururda semm-i dirhem ile nār-ı dīnārdan özge (2) vārı yok. Zāhirde ḥükm-i zāhir-i ¹ وانتم الفقراء ya mazhar olmağın ḥaḳīr-i faḳīr ve ma' nāda (3) ma' nā-yı bātın-ı ² من قنع جل manzar olmağın emīr-i kebīr vāḳi' olmuş lāyık-ı şefḳat (4) ve müsteḥaḳ-ı merḥamet-i kemīnedür ve bunlardan ğayrı sābıḳā sevād-ı diyār-ı Mıṣriyye'de (5) sākın ve nevāḥī-i memālik-i Ḳāhiriyye'de mütemekkin mālīk-i ṭarīf ü talīd ve şāḥib-i (6) ḥüddām u 'abīd ḳādir-i ḳürüm u mezārī' ve mutaşarrıf mezārī' ve merātī' ārzū-yı ṭavāf-ı Ka'be-i (7) 'ulyā ve temennī-i ziyāret-i Ravzā-i Ḥazret-i Muḥammed Muştafā ile *şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem* gelüp Ḥarameyn-i (8) mükerrmeyn ve beledeyn-i mu'azzameyn-i şerīfle müşerref olup ba'de mücerred muḥabbet-i (9) Ḥazret-i Resūlu'llāh ve meveddet-i cenāb-ı risālet-penāh ile terk-i vaṭan-ı (10) ma' rūf ve inḳiṭā'-ı sere ve dimen-i me'lūf eyleyüp a' vām-ı rüzgārdan (11) miḳdār-ı sā'at-ı leyl ü nehār Ḥarem-i muḥterem-i ḥabīb-i Kirdigār'a mücāvır ve rüz u şeb (12) t̃a' at u 'ibādetde zākir ü şākir olup 'aḳıbet ğalebe-i evlād (13) u 'ıyāl ve iḥāṭa-i şedā'id-i eyyām u leyāl ile ğāyetde faḳīrū'l-hāl olıcaḳ ārzū-yı [148b] (1) taḥṣīl-i cihet-i ma' āş u keḳāf ile ḥazret-i ḥafīū'l-elṭaf cānibine tevekkül (2) ü tevessül idüp diyār-ı ğurbete rıḫlet ve eḳālīm-i ba'ideye müsāferet (3) eyleyüp ve diyār-ı Şām'dan memālik-i Rūm ve eḳālīm-i 'Arab'dan bu sāḥa-i (4) merzbūm-ı sa'ādet-mersūma gelince bu ḥaḳīr ile refīḳ-i ṭarīḳ ve hem-rāh-ı (5) şefīḳ olmuş idi ḥālen, **nāzm, li-münşi'ihī**: (6)

Ḥ'ār u ḥaḳīr ü müflis ü ğavr u şikeste-bāl

Miḥnet oḳına uğramış āvāre-i cihān (7)

Ġurbet-keşīde derd-çeşīde felek-zede

Bī-zād u bī-zevāde u bī-tāḳat u t̃üvān (8)

¹ "... muhtaç olan sizlersiniz." (Fâtır, 15)

² "Kanaat eden büyür."

Mehcūr-ı bî-nevā vü gedā-yı diyār-ı faķır
Miskīn-i bî-nevāle vü maķzūn-ı lā-mekān (9)

Maķhūr-ı her vilāyet ü menfūr-ı her diyār
Maķrūm-ı bî-sa‘ ādet ü ma‘ dūm-ı bî-niṣān (10)

Bî-mesken ü bilā-vaṭan āṣūfte vü ğarīb
Bî-yār ü bî-diyār dil-fiġār u pūr-fiġān (11)

Bî-dirhem ü bilā-ṣemen āvāre-i pūr-miḥen
Ṣūrīde-ḥāl u pūr-ġam u bî-bāl u nān u ḥān (12)

bir faķīr-i derdmend ü dil-riṣ ḥaķīr-i müstemend olduğundan ğayrı, **beyt:** (13)

Yüzi döymez ki eyleye ‘arz-ı ḥācāt ide
Dili yok kimseye tā keṣf-i murādāt ide

[149a] (1) Nā-çār każā-yı Hūdā’ya rızā virüp pergārvar noķta-i ḥayret üzre (2) çevrilür ve ṣem‘-i cem‘-i ehl-i mihnet-āṣāra kand u yaġ ile kavırılır bir āvāre (3) vü bî-çāre vardur ki niçe müddet diyār-ı Rūm’da ḥayrān u ser-gardāndur (4) ve ṣimdiki ḥālde dirhem ü dinār zār ü dil-fiġār ne bir ḥabbeye kādır (5) ve ne fūls-i aḥmere muķtedir, nice geldiyse ḥaste-dil ü periṣān ve ṣikeste-bāl (6) u ser-gerdān, ḥā’ib ü ḥāsirine ol emākin-i ṣerīfeye rücū‘a (7) ‘azīmet üzre olup ol emākin-i ṣerīfeye mesākin-i münīfeye (8) ‘avdet-i himmet üzredür. Fe-emma bu ḥaķīr-i keṣīrū’t-taķṣīr sābıkā tā’ife-i (9) mezbūre ile muķārenet ü muvāneset zamānında ve muṣāḥabet ü (10) muḥālaṭat avānında eṣnā-i kelāmda ve eṭrāf-ı ifāde-i merāmda (11) seḥāvet-i ehl-i diyār-ı Rūm ve luṭf u himmet-i ḳavm-i mürüvvet-mersūmı yād (12) idüp ḥālen götüri fażl u cūd ve ‘aṭā vü kerem-i ğayr-i maḥdūd (13) bizüm vilāyetimüz ahālisinde ve külliye şefķat u merḥamet ve mürüvvet ü fütüvvet [149b] (1) bizüm memleketimüz e‘ālisinde pādiṣāh-ı ‘ālem-penāhımızuñ *edāma’llāhu eyyāmeḥu* (2) vird-i zebānı اِنَّ الصَّلٰوةَ نُوْرٌ وَالصَّدَقَةُ ¹ الله يأمر بالعدل والاحسان ve vüzerā vü beglerimüzün (3) zıkr-i cenāni

¹ “Muhakkak ki Allah adaleti, ihsanı emreder.” (Nahl, 90)

Hayl u bağali sâlik-i rāh-ı Hudā'ya müft
Māl u menālî ṯalib-i Raḥmān'a rāyegān (10)

Züvvāre şadr-ı şüffesi şāhāne şeh-nişin
Cerrāre künc-i ceybi yeter genc-i şāyegān

(11) olup her birinün bidāyet-i icmāl-i ḥālî şehāvet ü mekremet ve nihāyet-i tafḍīl-i
(12) mā-fi'l-bālî ' atā vü ' atıfetdür, diyü kerrāt u merrāt da' vā vü iddi' āya taşaddī (13)
idüp anlar daḥı muḳābeledede gāh icmālen ve tafşīlen ba' zı naḳş u münāḳaḳa [150b] (1)
ve gāh istidlālen ve ta' lilen ba' zı esānīd ü şevāhid-i irād ile mu' āraza (2) eyleyüp
kemīne daḥı ādāb-ı münāḳara ve ḳānūn-ı tevciḥ üzre gāh ba' zı su' āllerine (3)
bilā-ḡaşb ve mükābere ve vech-i veciḥ birle cevāb-ı bā-şavāb virüp ve gāh (4)
ifhāmdan ihtirāz ile ilzām-ı ḥiṣām içün işbāt-ı muḳaddemāt içün memnū' atı (5) iltizām
itmekle kendülerine nev'ān emāret-i ḥuşul-i murādāt ve delīl-i müsā' ade-i (6)
devrān-ı fi'l-mühimmāt ḥāşıl olup fi'l-cümle eşhiyā-yı rüzgārımızuñ (7) kereminden
ve küremā-yı dār ü diyārımızuñ ni' amından ber-ḥürdār u behremend (8) olmalarına
ümīdvār u ārzūmend olmuşlar idi. Eyle olsa ḥālen kemīne-i (9) dīrine daḥı من يشفع شفاعاً
والذال kelām-ı sa' ādet-(10) fercāmına mazḥar olmak tereccisiyle
peygām-ı pür-ihtirāmına manḳar ḳılınmaḳ
temennisiyle ṯā'ife-i mezbūrenün (12) aḥvāl-i pür-melālini ve her birinün ḳışşā-i
mā-fi'l-bālīni evvel maṭla' -ı kelāmdan āḥir (13) maḳṭa' -ı merāma dek mübeyyinen
mufaşşalan taḥrīr ü taştīr ve taştīr ü taḳrīr eyleyüp elṭāf-ı [151a] (1) elṭāf-ı ' amīme-i
aşḥābınuñ ve a' ṭāf-ı cesīme-i erbābınuñ ' izz-i ḥuzūr-ı mevḫūr's-(2) sürür ve
ḥāk-pāy-ı kīmyāsāylerine ' arz eylemege cūr'et eyledüm. Mercū ve me'mül (3) ve
mutaḳarri' u mes' ūldür ki eger iḥvān-ı şafā vü ḥullān-ı vefādur eger ekābir (4) ü e' ālī
ve ahālī ü mevālīdür, kendü şān-ı devlet-nişānlarına rüzī (5) olan devlet ü sa' ādet ve
zāt-ı kerīmü's-şifātlarına erzānī ḳılınān (6) māl u ni' met-i şükrānesine kelām-ı şaḥīḥ-i
فمن يعمل (7) ma' nāsın delīl-i ṭarīḳ-i şalāḥ u sedād ve naşş-ı şarīḥ-i

¹ “Kim güzel bir işe aracılık ederse ondan kendisi için bir nasip olur.” (Nisâ, 85)

² “Bir işin yapılmasında yardımcı olan, onu yapan gibidir. İyilik için rehberlik eden de o iyiliği yapan gibidir.”

³ “İnsan ancak çabasının sonucunu elde eder.” (Necm, 39)

قل كلّ يعمل على شاكلته (8) fehvāsını mürşid-i cādde-i felāh u reşād kılup 1 مثقال ذرّة خيراً يره
ولا تستحي 2 (9) muḳteżāsınca her biri ḫāline münāsib ḳalīl ü keşīr-i iḥsān (10) u in‘ām 3
mübteğāsınca (11) azdan çokdan luṭf u kereme ihtimām
idüp bu eż‘afü’l-enām (12) aḳallü’l-ḫuddāmı bu tekliḫ ü ibrāmda ma‘zūr buyurular ki
[151b] (1) 4dür, ḫuṣūşen esmaḫ-ı 5
(2) ‘ālem ve ecved-i benī Ādem ki ma‘nā-yı, şī‘r-i ‘Arabī:

له هم لا منتهى لكبارها
5 وهمة الصغرى أجل من الدهر

Zāt-ı (3) şerīfinün ednā sıfatı ve fehvā-yı, **naẓm**:

له راحة لو أنّ معشار جودها
(4) 6 على البرّ كان البرّ أُنْدَى من البحر

(5) 7 اشفعوا تؤجروا diyü ifāde itdügi emr-i
şerīf-i 8 (6) 8 ولا يؤمن احدكم حتّى يحبّ لاخيه ما يحبّ لنفسه
vācibü’t-teşrīf (7) ḥaṣṣ u terğīb daḫı itmiş ola, siyyemā ki maḳşad-ı aḳşā ve maṭlab-ı
a‘lā-yı (8) faḳīr-i ḫaḳīr mücerred ol mevāzı‘-ı müteberrek-i şerīfede ve ol emkine-i
laṭīfe-i münīfede (9) ki her biri maḫall-i ḳabūl-i da‘vāt ve mekân-ı isticābe-yi ḫacātdur,
kerīmān-ı (10) zamānımızuñ birer du‘ā-güyı ve eṣḫiyā-yı devrānımızuñ birer sa‘ādet-
cüyı (11) olsun dimekdür. Bāḳī fermān-rey’ şerīf-i ‘ālem-ārā-yı aṣḫāb-ı mürüvvete
(12) ve fikr-i münīf-i müşkil-güşā-yı erbāb-ı fütüvvete menūṭ u müfevvezdür. (13)
[152a] (1) 10 Naẓm, li-münşi ‘ihī: 9 والمبين وهو حسبي ونعم المعين

Yi yidür mālū ey kerem ehli

1 “Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu (karşılığını) görür.” (Zilzâl, 7)

2 “De ki: Herkes kendi mizaç ve karakterine göre iş yapar.” (İsrâ, 84)

3 “Az olanı vermekten utanma, çünkü mahrumiyeti (vermemek) ondan daha azdır.”

4 “Özür, değerli insanlar katında makbuldür, af da itibarlı insanlar katında umulandır.”

5 “Onun öyle himmetleri var ki büyük himmetlerinin sonu yok, en küçük himmeti zamandan daha büyüktür.” Şiirin kaynağı için bk. <https://www.aldiwan.net/poem88795.html> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

6 “Onun öyle bir avucu vardır ki, cömertliğinin onda biri karanın üzerine inse kara denizden daha çok ıslanır.” Şiirin kaynağı için bk. <https://www.aldiwan.net/poem88795.html> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

7 “Şefâat edin, sevap kazanın.”

8 “Sizden biri, kendisi için sevdiğini (istediğini) kardeşi için de sevmek (istemedikçe) gerçek imana eremez.” (Buhârî, Kitâbü’l-imân, 6)

9 “Mübin olan bana yeter. O ne güzel yardımcıdır.”

10 “Bize düşen, açıkça tebliğ etmekten ibarettir.” (Yâsîn, 17)

Ölmeden mālun ile mālı yir (2)

Şaḡınur mālını le'îm aḡir

Yimez ol mālın anı mālı yir (3)

‘İyādet-nāmedür ki Kirām-ı En’āmdan Birine İrsāl Olinmışdur.

(4) Dā’imā Hāḡ dilerin cismüne şıḡḡat vırsün, devlet ü ḡadr u şeref-baḡt u sa’ ādet, (5) maraḡ ile elemi düşmanuḡa rūzî ḡılup saḡa dā’im feraḡ u ‘ izzet ü rif’at vırsün. (6) Ol zāt-ı kerîmü’ş-şān bir miḡdār zamān ¹ المریض ضیف الله ما دام فی مرضه (7) ḡadıḡ-i şerîfî muḡtezāsınca ziyāfet-ḡāne-i Raḡmānî’de ri’ āyet olınmış (8) olmış, ol cisme ‘avārız-ı ‘ārız-ı cān-ı dā’ine miḡen irişmiş, (9) inḡirāf üzre olup ḡab’-ı şerîf-i dil-i aḡbāba ḡüzn irişmiş. (10) Allāḡ şāfî vü ḡakîm, nāfî’-i kāfî, ḡabîr ü ‘alîmdür ki bu ḡālet-i vaḡset-engîzün (11) istimā’ından bir mertebede ızḡrāb u inkisār-ı bāl ve bir dā’irede te’ellüm (12) ü infî’āl geldi ki ḡābil-i ta’bîr ü taḡrîr degüldür. **Beyt, li-münşi’ihî:** (13)

İşitdüm kim maraḡdan münḡarifdür cism-i cānānum

Te’essüfden ḡıḡayazdı ten-i bîmārdan cānum

[152b] (1) Ḥidmet-i ‘iyādeti edā ve vaḡîfe-yi ‘ubūdiyeti ḡazā içün meşyen ‘ale’l-hām (2) türāb-ı iḡdām-ı iksîr-fercāma yüz sürmek farz-ı ‘ayn idi, ammā kemîne-i (3) dā’î dahı niḡe müddetdür ki ‘ārızā-i zaḡîrden tamām za’îf ve ten-i bîmārını (4) iḡtidār-ı kemāl ile naḡîf olup aḡlā seyr ü ḡarekete mecāl ve ḡıyām u ḡu’ūda (5) iḡtimāl kalmamışdur. **Li-münşi’ihî:**

Niḡe eyyāmdur kim bu maraḡdan

Ölüm ḡaddine vardum geldi demler

(6) El-ḡükmu’llāhi ² انا لله وانا اليه راجعون ḡük-m-i ḡazā vü ḡadere rāzi vü münkād (7) ve taḡdîr-i şāfî-i merzā-yı beşere inḡıyād üzreyüz. Ḥāliyā kendü maraḡımızı (8) ferāmüş idüp dā’imā ol zāt-ı melek-şıḡatun kemāl-i şıḡḡat-ı mizāc-ı (9) leḡāfet-ımtizācları içün

¹ “Hasta olan kişı, hastalığı süresince Allah’ın misafiridir.”

² “Doğrusu biz Allah’a aidiz ve kuşkusuz O’na döneceğiz.” (Bakara, 156)

ve sa‘âdet-i dîn ü dünyâ ve devletleriçün hayr-du‘âya (10) iştigâl üzreyüz. **Beyt, li-münşi’ihî:**

Ölürsem ben kayurmaz derd-i dehr u zehr-i kahr ile (11)

Cihānda çok yaşasın tek benüm devletlü sulṭānum

Ḥazret-i Ḥaḳ *celle ve ‘alā*’dan ki (12) şifā-baḥş-ı merzā-yı kā’inātdur, mercū ve me‘mūldür ki ol zāt-ı şerīfün (13) ḥaber-i şihḥat-i meserret-eşerleriyle bu cism-i ‘alīl ve ṭab‘-ı ‘alīl dil-ḥaste vü zelīlün marazına [153a] (1) devā ve derdine şifā kıla. باقى

¹ همیشه امراض جیسمای و عوارض روحانی از ذات شریف مدفوع مرفوع باد بر ربّ العباد

(3) Şeyḫ Bālī Efendi Ağzından Merḥūm Sulṭān Muṣṭafa Lālāsı Şun‘u’llāh (4) Paşa’ya Yazılmışdur.

Mādām ki şun‘-ı şānī‘-i ādem ve ihtirā‘-ı muḥterī‘-i ‘ālem (5) cevāhir-i mekāmin-i muḡayyebātı kümündan bürūza getürüp ba‘zı fuḳarāyı künc-i ‘uzletde (6) ve gūşe-i ḳanā‘atde şehriyār-i memālik-i faḳr u fenā ve ba‘zı aḡniyāyı taḥt-ı ‘izzetde (7) ve serīr-i devletde pādişāh-ı dünyā itmekle cihānuḡ bāṭın u zāhirin (8) ma‘mūr eyleye ve her çend ki cevāhir ü a‘rāz-ı müte‘ayyinātı bürüzdan kümūna iledüp (9) ba‘zı ‘arz-ı seyyāl-mişāl ḡarḳa-i baḥr-i ‘adem ve ba‘zı manend-i insān-ı bā-kemāl zīb (10) ü zīnet-i ḥarem-i ‘arş-ı mu‘azzam itmekle efrād-ı kā’ināta cemāl u celālī zuhūr eyleye.

Beyt: (11)

Ya‘nī bidāyet-i raḳam-ı faşl u bābdan

Tā intihā-yı āḥir-i rüz-ı ḥesāba dek

(12) aşfiyā vü evliyānuḡ himmet-i pür-miknet ve siyādet-efzāyları ḳarīn-i zāt-ı (13) melek-şifāt ve fuḳarā vü şuleḥānuḡ ed‘iye-i devlet ve eşniye-i rif‘at-i sa‘âdet [153b]

(1) intimāyı ve hidāyet-nümāyları rehīn-i cenāb-ı refī‘ü’d-derecāt ola. **Beyt: (2)**

Ol hidāyetler ki zāhir ola şun‘u’llāhdan

Olmasun bir dem cüdā ḥiç zāt-ı Şun‘u’llāh’dan

¹ “Allah’ın yardımıyla, daima maddî ve manevî sıkıntılar şerefli zâtından uzak olsun.”

(3) Ba‘ de ez-niṣār-ı cevāhir-i du‘ā ve iṣār-ı zevāhir-i ṣenā ḥatır-ı ‘atır-ı deryā-mekātır ve zāmīr-i münīr-i (4) āfitāb-tenvīre maḥfī vü muḥtefī degüldür ki efrād-ı ‘ālem ve eṣnāf-ı benī Ādem (5) birbirine istiḡnā ve herkes rütbetine ittikā eyleyüp kimi kimseden istimdād (6) itmese ve ba‘zı ba‘zından ber-murād olmasa niṣām-ı ‘ālem müṣevveṣ ü muḥtel (7) ve umūr-ı benī Ādem mücmel ü mühmel kılup ḳulüb-ı ehl-i muḥabbet gibi ‘ālem-i ḥarāb (8) ve sīne-i ahālī-i meveddet gibi ān-ı ḳalīl ü zāmān-ı yesīrde her kiṣi ālūde-i türāb (9) olmak muḳarrer idi. Pes rābiṭā-i niṣām ve vāsītā-i intizām ki aṣḥāb-ı (10) mecd ü celālün ifāza-i vücūd ve ifāde-i iḥsān-ı ḡayr-i mev‘ūdından ‘ibāretdür (11) ve erbāb-ı vecd ü ḥālün evrād-ı ed‘ iye-yi devlet-i dāreyn ve ezḳār-ı (12) eṣniye-i sa‘ādet-i kevneynden kināyetdür, ḥalka-i zencīr gibi birbirine muḥkem bend (13) ve silsile-i pey-rev-i merīd gibi birbiriyle dürüst peyvende olmak lāzım u lā-büddür. [154a] (1) Eyle olsa ḥāmil-i varaḳa-i iḥlāṣ ve nāḳil-i ṣaḥīfe-i iḥtiṣāṣ Sinān (2) Çelebi du‘ā-güyıñuz ki aḥlāk-ı marziyye ile mevṣūf ve ma‘ārif-i cüz‘iye ile (3) ma‘rūf ḳulıñuzdur, ol cenāb-ı āfitāb-rif atden iḳtibās-ı envār-ı luṭf (4) u kerem ve ol deryā-yı bī-kerān-ı ‘ummān-niṣāndan istifāza-i esrār-ı cūd-ı (5) ṣiyem eylemek niyyetiyle ol semte sālik olup bu du‘ā-güy-ı ḥaḳīr (6) ve devlet-cüy-ı bī-taḳṣīri vāsītā-i ḥuṣūl-i murādāt ve rābiṭā-i ḳabūl-i ḥacāt (7) ittiḥāz idecek yerā‘a-i belāḡat-ı berā‘at ile bu varaḳa-i istiṣḳā‘ hezār ṣevḳ (8) ü semā‘ birle taḥrīr olınup mā-fi‘z-zāmīri taḳrīr olındı. Recā olınur ki naḳar-ı (9) ‘ināyetiñüz du‘ā-güy-ı mezbūrun ḥaḳḳında miftāḥ-ı ḳufl-ı bereket ve nerdübān-ı pāye-i (10) rif‘at ola, tā ki bu ḥāk-dān-ı faḳr u fenā ve dervīşlerinün daḥı du‘ā-yı ḥayr-ı (11) ol cānibün sebeb-i taḥṣīl-i ecr-i cemīl ve mūceb-i tekmiḻ-ı ṣevāb-ı cezīmī ola. (12) وهو حسبي و نعم الوكيل Ruba‘ī:

Nā-murādı murādına irgür (13)

İki ‘ālemde ber-murād olasın

Şād eyle hemīşe nā-şādı

Tā cihānda hemīşe şād olasın

¹ “O, bana yeter, O ne güzel vekildir.” Ayetin tamamı “حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ” “Allah bize yeter, O ne güzel vekildir!” (Âl-i İmrân, 173)

[154b] (1) Tavāf-ı Beytu'llāhi'l-ḥarām ve Ziyāret-i Ravzā-i Seyyidü'l-enām (2)
Müyesser Oldukda Yārān-ı Şafā ve Hıllān-ı Vefādan Birine İrsāl Olınmışdur. ¹ (3)

Ey gül-i ravza-i gülzār-ı neseb
Semen-i bāğçe-i faẓl u edeb (4)

Gonce-i gülbin-i bāğ-ı Nebevî
Bülbül-i tāze-gül-i Muştafavî (5)

Lem' a-i şem' a-i envār-ı Hudā
Şu' le-i meş' ale-i rāh-ı hüdā (6)

'Umde-i zümre-i evlād-ı Nebî
Zübde-i āl-i Resül-i 'Arabî (7)

Dürr-i dürc-i yem-i ālāy-ı Resül
Dürri-i dürcidür zevc-i Betül (8)

Seyyid-i zümre-i sādāt-ı 'izām
Eşref-i t̃ā' ife-i āl-i kirām (9)

Şem' a-i şehir-i ma' ārif-i 'ulvî
Mışra' -ı bāb-ı 'ulūm-ı Nebevî (10)

Nūr-ı mihr-i felek-i kadr u şeref
Dürr-i pāk-i şadef-i şah-ı Necef (11)

Kate-i şeb-nem-i bāğ-ı Kureşî
Burc-ı 'izzetde sa' ādet güneşi (12)

¹ [Ki ' Âşık lafzıyla mülakḳab ve meşhûrdur ve evlād-ı Resül *şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem*'dendir.]

Server-i taht-ı ekālīm-i sühan
Hüsrev-i memleket-i nazm-ı hasen (13)

‘Alevî vü Kureşî Muṭṭalibî
Seyyidî ya‘nî ki ‘Āşık Çelebi [155a] (1)

Dürr-i deryā-yı nübüvvet ‘Āşık
Mevc-i ‘ummān-ı fütüvvet ‘Āşık (2)

Kevkeb-i çerḥ-i risālet sensin
Kamer-i burc-ı siyādet sensin (3)

Ey ḥakā’ik-şinās-ı mesā’il-i evrāk-ı bî-şümār-ı mezāhir-i کاف ونون ¹, v’ey (4)
deḡā’ik-güşā-yı resā’il-i eṭbāk-ı zer-nigār-ı defātir-i çerḥ-i būkalemün, ey nāzım-ı
dürer-i gurer (5) silk-i me‘ānî-i ferḡunde-mebānî ki لا جان ² andan bir
beyāndur, (6) v’ey rākım-ı cevāhir-i zevāhir-i sımṭ-ı beyān-ı rengîn-tibyān ki کائنات
المرجان ³ (7) andan bir nişāndur, ey mübdi‘-i bedāyi‘-i ezhār-ı besātîn-i feşāḡat
(8) ki reşḡāt-ı ḡaṭarāt-ı emṭār-ı ġumām-ı aqlām-ı dürer-bārı ile şaḡn-ı Ravza-i
güşen-i inşā’ (9) muḡazḡar u müzehher, ve’y bāġbān-ı gülistān-ı reyāḡîn-i belāġat ki
nefeḡāt-ı nesemāt-ı (10) esrār-ı kelām-ı pür-intizām-ı ‘anber-nişār ile bāġçe-i şî‘r-i
dil-güşā mu‘aṭṭar u münevverdür. **Nazm:** (11)

Ey serîr-i kiyāsetün şāhı
Ve’y sipihr-i dirāyetün māhı (12)

Ey nihāl-i riyāz-ı ‘ilm ü kemāl
V’ey hilāl-i sipihr-i ‘izz ü celāl (13)

Ey vaḡīd-i zamān ferīd-i cihān
Menba‘-ı faẓl u ma‘den-i ‘irfān [155b] (1)

¹ “Kâf ü nûn” (Detaylı bilgi için bk. Yılmaz, 2013, 351-352).

² “Onlardan önce kendilerine ne bir insan ne de bir cin dokunmuştur.” (Rahmân, 56)

³ “Sanki onlar yakut ve mercandır.” (Rahmân, 58)

Fāzıl u kāmîl ü vehīb ü nesīb
‘Ālim ü ‘āmil ü edīb ü erīb (2)

Tahtgāh-ı siyādete sultān
Mülk-i fehîm ü ferāsete hākān (3)

‘İlm ü hikmet diyārı Lokmān’ı
Fazl u rütbetde Seyyid-i şānī (4)

Fuṣaḥā ḥaylinüñ ser-efrāzı
Bülegānuñ emīr-i mümtāzı (5)

Meclis-i ehl-i nazm Ḥassan’ı
Maḥfel-i ḥayl-i neşr Saḥbān’ı (6)

Ma‘den-i ‘ilm-i zāhîr ü bâtın
Genc-i ‘aql u dirāyete ḥāzin (7)

Efdal-i dehr ü efṣaḥ-ı fuṣaḥā
Ekmel-i ‘aşr u eş‘ār-ı şu‘arā (8)

Şüretiyle çü Yūsuf-ı Ken‘ān
Sîretiyle şebîh-i faḥr-ı cihān (9)

Bugün sen ol cüvān-ı nükte-dān-ı zi-fünūn ve engüşt-nümā-yı fuṣalā-yı fuṣaḥā-yı (10)
gerdünsin ki ‘ilm-i ma‘kūlâtta Seyyid-i şānī ve fehîm-i mankūlâtta Sa‘îdüddin-i
Taftāzānī, (11) ‘ulūm-ı naḥv u şarfda Rābi‘-i Sîbeveyh ü Ahfeş ü Ferrā ve rüsūm-ı
muğālaṭāt-ı mantıḳda (12) Şānī-i Ebī ‘Alī bin Sīnā, envā‘-ı hikemiyyâtta mu‘allim-i
şālîs ve eşnāf-ı ilāhiyâtta (13) üstād-ı mu‘allim-i evvel dinilse revā, ādāb-ı ma‘ānī ve
beyānda Saḥbān-ı Vā’il [156a] (1) ve buḥūr-ı ‘arūzda Ḥalīlāsā baḥr-i sā’il, ḥaḳā’iḳ-i
leṭā’if-i tefāsîr-i şerîfede (2) Kāşānī vü ‘Allāme’dan nişān ve deḳā’iḳ-i şerā’if-i

eḥādīs-i münīfede (3) Müslim ü Buḥārī gibi şaḥīḥü'l-beyān, rumūz-ı maḳāmāt-ı inşāda Bedī'ü'z-zamān (4) u Ḥarīrī ve kūnūz-ı ḥayālāt-ı eş'ār-ı dil-güşāda cihānuḡ Fereздаḳ u Cerīr'i, (5) eşkāl-i hendesiyyede Öḳlīdis-i rūzgār ve efzā'-ı hey'eviycede Baṭlamyūs-ı (6) dār u diyār, ḥikāyāt-ı tevārīḡde Ṭaberī vü İbn Ḥallikān ve rivāyāt-ı (7) luḡātūḡ ḳāmūsında Cevherī-i devrān, naḳliyyāt-ı fūrū'da Nu'mān u Yafī'ī (8) ve 'aḳliyyāt-ı uşūlde Mālik ü Şāfi'ī ve sā'ir 'ulūm u rūsūmda eger menşūr eger manzūmda, (9)

Ḳalemūḡ Ḥıẓr u midāduḡ ḫulūmāt
Kelīmātuḡ dükeli āb-ı ḥayāt (10)

'Aḳl-ı evvelsin u sırra maḡrem
Elūḡ altında durur levḡ ü ḳalem (11)

Manṭıḳuḡ ḥikmet ile baḡr-i revān
Sözlerūḡ cümle me'anī vü beyān (12)

Her ḥadıṡi ki muḡiṡ ola ḫamīr
Bir kelāmūḡ ḳılur anı tefsīr (13)

Nāṭıḳuḡ genc-i süḡan miftāḡı
'Āḳilūḡ künc-i ḫulūm mişbāḡı [156b] (1)

Ḥamene n'ola disem İskender
Ġarb ile şarḳa degin ḡukm eyler (2)

Yā disem aḡa n'ola Zü'l-ḳarneyn
Baḡr ile berre virür zīnet ü zeyn (3)

Ṭab'uḡuḡ baḡri ma'anī-pürdür
Her sözūḡ anuḡ içün bir dürdür (4)

‘İlmiyle ẖalk-ı cihān maḥr eyler
Faḥr ider ẕātuḡ ile faẓl u ẖüner (5)

Āb-ı ‘ilm ile muḥammer ‘Āşık
Nūr-ı faẓl ile münevver ‘Āşık (6)

Kime kim şan‘ at itse faẓl-ı ḥasen
Saḡa mīrāşdur ebden cedden

(7) belki sen ol ‘āşık-ı şādık-ı ‘alī-mikdār-ı pür-iftihārsın ki, şol mālīk-i (8)
memālīk-i muḥabbet ve serdār-ı dār u diyār-ı meveddet, şāh-ı ḥālet-baḥş-ı (9) efrād-ı
‘ālemeyn ve pādīşāh-ı salṭanat-rān-ı semavāt u ‘arzeyn, **naẓm**: (10)

Muḥabbet milketinüḡ pādīşāhı
Sa‘ ādet çarḡınuḡ ferḡunde māhı

(11) olup mecmū‘-ı ‘ulviyyāta ḥük-m-i cihān-muṭā‘ı tāb-ı nār-ı pür-şerārvar (12) sārī
ve ‘āmme-i süfliyyāta emr-i vācibü’l-etbā‘ı seyl-āb-ı seḡāb-ı (13) bahār-ı medār gibi
cārīdür. **Naẓm**:

Rāmdur ḥükmine zemīn ü zamān
Mūmdur emrine mekīn ü mekān [157a] (1)

Aḡa muḥtācdur ḡanī vü faḡīr
Aḡa tābi‘ durur emīr ü esīr (2)

Anuḡ ile ṭurur bu seb‘ u cihār

¹ ليس فى الدار غيره ديار

Sūz-ı iştīyāk-ı (3) ‘āşıkān-ı Dihlevī anuḡ zebāne-i pür-sūzından bir ‘alev ve tāb-ı
iftirāk-ı müştākān-ı (4) Pehlevī anuḡ sūz-ı dil-fürüzından bir pertevdür. **Meşnevī**,
li-münşi’ihī sellema’llahu te‘ālā: (5)

¹ “Evde (evrende) ev sahibinden (Allah’tan) başkası yok.” (Yılmaz, 2013, s. 459)

Ḳays'ı Mecnûn iden odur ammā
Ara yirde bahānedür Leylā (6)

Vāmıḳ'a andan irmese vāye
Baḳmaz idi 'izār-ı 'Azrā'ya (7)

Sūz u şevḳ ile olmadın üstād
Cān-ı Şīrīn'i virmedi Ferhād (8)

Külliyāt-ı besā'it-i müzāhirün izdivācı anuḡ rābıtasıyla ve cemī' (9) mürekkebāt-ı
'anāşırūḡ imtizācı anuḡ vāsıṭasıyla belki nüfūs-ı (10) mücerredenün ecsām-ı enāma
ta'alluḡ u vuşūli anuḡ bendiyle ve ervāḡ-ı muḳaddesenün (11) eşbāḡ-ı ḡāş u 'āma
duḡūl u ḡulūli anuḡ peyvendiyledür. **Beyt, li-münşi'ihī:** (12)

Şeh-i zemīn ü zamāndur Ḥudā penāhıdur
Felek muṭī' ü cihān ḡalkı ḡāk-ı rāhıdur (13)

'Āşıḳların şevḳ ve zevḳ-i muḡabbet ile ibtihācı anuḡ zātından şudūr ve ma'şūḳların
[157b] (1) ḡüsn ü zīnet ü leṭāfetle revācı anuḡ leṭāfet-i şıfātından zuḡūr (2) bulduḡı
ecilden ḡāḡ 'ulüvv-i şānına ve sümüvv-i mekānına maḡrūr olup, **beyt:** (3)

Ben ol mihrüm ki ḡurşīd-i cihān bir zerredür benden
Ben ol bāḡum ki Ṭūba şāḡı berg-i turredür benden (4)

diyü müteḡabbir ü mütebessim ve ḡāḡ ahālī-i kevn ü mekāna ve e'ālī-i (5) zemīn ü
zamāna fermānının cereyānına mesrūr olup, **beyt, li-münşi'ihī:** (6)

منم کی خسرو و مجنون کمین غلام منست
1 منم کی لیلی و شیرین اسیر دام منست

(7) beytiyle mütekellim ü müterennim olan sālār-ı nāmdār-ı ḡıṭṭa-i kevn ü fesād ve
şehriyār-ı (8) büzürgvār-ı ḡayṭa-i mebde' ü ma'ād, a'nī sulṭān-ı 'aşḳ-ı pāk ve

¹ “Ben o kimseyim ki Hüsrev ve Mecnûn benim hizmetkârlarımdır; Ben o kimseyim ki Leylā ve Şirin tuzağımdaki esirleridir.”

şadr-nişîn-i serîr-i (9) eflâkin karîn-i kadîm ve hem-nişîn ü nedîmi belki bir vech ile refîk ü şefîk (10) ve celîs ü enîsisin ki ‘ilme’l-yaķîn ‘ayne’l-yaķînden geĉüp anuĉla dâ’ire-i (11) ĥaķķe’l-yaķîne vâşıl ve keşretten ĥalâş olup ĥavza-i vaĥdete dâĥil olup (12) zât-ı şerîfî ve ‘unşûr-ı laţîfî ile birlige batup ve kemâl-i ittiĥadda bir mertebeye (13) yatup durursın ki, **beyt:**

Egerĉi nâm-ı ‘Āşık ismine ‘aşkuĉ muĝâyirdür [158a] (1)

Velî zât ü şıfâta nâzır olsaĉ ikisi birdür

Maķâmın bulup sen daĥı anuĉ (2) cemî‘ aĥķâm u evşâfî ile muttaşîf ve vücûdeyn-i ‘ârîzeyn-i ĥaţţîde farķıĉuz (3) bir elif olup ol daĥı ekşer ihtimâl, yâ nihâl-i cism-i nizâr-ı ‘âşıkdan dîde-i (4) remed-dîdelerde ĥalmış ĥayâldür veyâ ‘âşık-ı sâdıkuĉ ‘aşķ-ı pākla birligine dâl (5) ola diyü vaz‘ olınmış bir ĥâldür veyâ eşer-i dūd-ı âh-ı dil-i pür-vecd ve ĥâl-i ‘âşıkdan (6) mütemessil olmış bir timşâldür, ol cānibde aĥvâl bu minvâl ve bu şikeste-bâl ü ĥaste-ĥâlde (7) zebân-ı küĉ ü lâl ile ol zât-ı melek-ĥişâlün medĥ u tavşîfin (8) ve taĥsîn ü ta‘rîfin kemā-yenbaĝî edâ eylemege mecâl olmayup belki fî-nefsi’l-emr emr-i (9) muĥâl olduĝı ecilden لسان الحال انطق من اتقياء امتى diyüp tekellüfden (10) medĥ u ıtrâdan ve ta‘assûf-i şî‘r ü inşâdan برآء من التكلف (11) muķtezâsınca ferâĝat olınup bî-nihāye ed‘iyye-i tayyibe-i Resûl-i nesîm-i Mekke vü Taybe ile (12) ve eşniye-i vācibü’l-ķabûl-i Mekke ve şabā-yı Medîne-i Resûl ile şalla’llahu ‘aleyhi ve sellem (13) ol Ĥarem-i Muĥterem kible-i âmâl ve rûkn-i mu‘azzam Ka‘be-i iclâle ki fi’l-ĥaķîķa fezâ-yı şaĥn-ı Ka‘be-i [158b] (1) ‘ulyâ ve şaĥrâ-i memâlik-i Yeşrib ü Baţĥâ gibi maţlab-ı a‘lâ-yı ĥâş ü ‘âm (2) ve maķşad-ı âķşâ-yı efâzıl-ı enâmdur, ithâf u ihdâ kılınduĝdan sonra inhâ-i müsâfir-i (3) ĥarîķ-i Ĥicâz ve ebnâ-i mücāvîr-i Ka‘be-i niyâz ma‘rûz-ı zâ’ir-i ĥâķ-pây-ı ĥarîm-i ĥarem-i Nebevî (4) ve merfû‘-ı nâzır-ı meşvâ-yı pür-nûr-ı tâbnâķ-i Muşţafavî budur ki, eger luţf-ı ‘amîm ve kerem-i kadîm (5) ‘âmme-i dâ‘îne ta‘mîm olınup bu muĥliş-i faķîr ve duâ-güy-ı ĥaķîr cānibinden daĥı (6) istiĥbâr olınmaķ cā’izse bidāyet-i icmâl-i ĥâl ve nihāyet-i tafşîl-i ma-fi’l-bâl (7) budur ki bi-ĥamdi’llahi ve’l-minne Allāhu te‘âlâ celle ve ‘alâ’nuĉ ināyetiyle ve yārân-ı bā-şafānuĉ (8) himmet-i ‘āliyeleri bereķâtıyla

¹ “Ĥâl dili, konuşmadan daha etkilidir.”

² “Ümmetimin salihleri samimiyetsizlikten uzaklardır.”

sene-i 952 Rebi¹ü'l-evvelinün toközuncı güninde (9) mahrüse-i İstanbul'dan بسم الله
مجريها ومرسيها¹ diyüp rākib olduğumuz fülk-i (10) felek-mişāl ve cöng-i kâf-timsālün
yolu Gelibolı'ya uğrayup mü'ellif-i (11) *Kitāb-ı Muḥammediye* olan Yazıcı-zāde'yi ve
Rodos-ı sa' ādet-me'nūsda (12) vāḳi' olan şühedā-i mü'min̄n ve ğuzāt-ı muvaḥḥid̄ini
ve bender-i İskenderiye'de (13) maḳarr-ı evliyā vü müstaḳarr-ı aşfiyā merḳad-ı Şeyḥ
Şan'ān-ı pür-ḥāl ve meşhed-i [159a] (1) Ḥazret-i Dānyāl'e 'azm ve bilād-ı Reşid ve
Mısrıyye'de olan 'ulemā-i dīn ve e'imme-i (2) müctehid̄in siyyemā Ḳarafe-nām
maḳām-ı pür-iḥtirāmda ki mecma'-ı aḳṭāb u efrād ve müctemi'-i (3) kümmel ü
eḥāddur, āsūde olan İbn Fāriẓ ve enām-ı şāfi'î ve şaḥābe vü tābi'inden (4) dīn-i
İslām'un mu'īn ü nāfi'î olan e'imme-i dīn ve ecille-i ehl-i yakīni ve şehir-i (5)
Süveys'de mānend-i Üveys ve Şüheyb olan Şeyḥ 'Ġarībî ve diyār-ı Tūr'da (6) ve
sevāḥil-i baḥr-i mescūrda mesā'î-i Yaḥyā'yı ve merā'î-i Ḥazret-i Mūsā'yı ve bilād-ı
(7) Ḳuşeyr ve Cidde ve Ḥadde'de olan cemî' evliyā vü etḳiyāyı ḥattā şerāy-ı Ḥazret-i
(8) Ḥavvā'yı ve meşvā-yı Ümm-i Ümmehāt-ı Verā'yı ziyāret ve diyār-ı mezbūrda
bi'l-fi'l (9) ḳayd-ı ḥayātda sākin ve dünyā-yı bî-şebātda mütemekkin olan efāzıl u ahālī
(10) muvānesetiyle ve meşāyih ü mevālī muşāḥabetiyle istifāde-i ma' ārif-i cemīle (11)
ve taḥşil ü tekmil-i 'avārif-i cezile iderek müddet-i sefer-i baḥr u ber ve zamān-ı
ṭayy-i (12) ṭariḳ-i ḥavf u ḥaṭar otuz bir gün olunca, **naẓm, fi-şıfatü'l-Ka'be**: (13)

Mevlid-i ḥazret-i sultān-ı rūsul

Mesken-i server-i aşḥāb-ı sübül [159b] (1)

Menbit-i serv-i riyāz-ı ceberūt

Menşe-i gülbin-i bāğ-ı melekūt (2)

Ḳıble-i şāh u verā-yı 'alem

Ka'be-i rāh-nümāy-ı ādem (3)

Maṭla'-ı mihr-i hüdā-yı devrān

Menba'-ı çeşme-i 'irfān-ı cihān (4)

¹ “Yüzerken de dururken de Allah'ın adını anın.” (Hūd, 41)

Harem-i muhterem-i Sübhānī
Gülistān-ı İrem-i insānī (5)

Meş‘ar-ı hâzret-i yezdān-ı kâdīm
Manzar-ı ‘ayn-ı ‘inayât-ı kerīm (6)

Mehbîṭ-i pertev-i envār-ı Hudā
Menzil-i ma’ide-i luṭf u ‘aṭā (7)

Hâl-i ruḥsāre-i iklīm-i cihān
Nokṭa-i dā’ire-i kevn ü mekân (8)

Merdüm-i dīde-i a‘yân-ı vücūd
Naşb-ı ‘ayn-ı naẓar-ı ehl-i şühūd (9)

Melce-i ehl-i ma‘āşī vü kuşūr
Me’men-i ṭā’ife-i zenb ü fütūr (10)

Maṭlab u maḳṣad-ı aşḫāb-ı niyāz
Merci‘-i ‘āzim-i iklīm-i Hicāz (11)

A‘nī Mekke-i müşerrefe serḥaddine, **li-münşi’ihī**:

Ten libāsın çıkarup ‘ömre şafādur diyü (12)

Cān Ka‘be-i kūyına ‘azm eyledi ¹لَبَّيْكَ كَنَان

beytini vird-i zebān ve naql-i (13) lisān idüp ihrām-ı pāk ve neş’e-i müdāme-i şevkle
feraḥnāk, **naẓm**: [160a] (1)

Merve ḥaḳḳı girüp şafā buldum

Dil-i bīmāruma devā buldum (2)

¹ Duanın tamamı, “لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَلَمَّا لَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ : Allah’ım emret, emrine hazırım. Senin bir ortağın yoktur, emret. Kuşkusuz hamd ve nimet sana mahsustur. Mülkte senin bir ortağın yoktur.” (Yılmaz, 2013, s. 448) şeklindedir.

Haste idüm belā-yı hıcr ile
Vaşla irdüm o dem şifā buldum (3)

Altun itdüm işüm bi-ḥamdi'llāh
Cevher-i pāk-i kīmyā buldum

(4) Sene-i mezbūrenün māh-ı recebū'l-müreccebenün sekizinci gicesinde zamān-ı tezkīr ü temcīdde (5) hezārān tesbīḥ ü taḥmīd ve tehlīl ü tevḥīd birle āyīn-i İslām ve ṭarīḳ-i muḳtedā-yı (6) enām 'aleyhi's-ṣalat u selām üzre Bāb-ı Selām'dan ḥarīm-i Beytü'l-Ḥarām'a, (7) بِسْمِ اللَّهِ الْمَلِكِ الْعَلَّامِ وَالصَّلَاةِ عَلَى أَفْضَلِ الْأَنْامِ¹ diyüp ḳadem-i ihtimām başduḳda (8) fetīl-i bisyār-ı tābdār arasından ve ḳanadīl-i encüm-şümār-ı pūr-envār mā-verāsından (9) beyt-i şerīf-i şeref-fezā ve ḥāne-i münīf-i dil-güşā ve feraḥ-baḥşā verā-yı (10) ḥicāb-ı şehābda pinhān olmış ḳurş-ı māh-tāb-ı şeb-efrūz-ı nūr-efşān ve (11) libās-ı ḳalām-ı leyle-i miskīnfāmda kendüye sāyebān itmiş cirm-i āfītāb-ı (12) rūz-ı pīrūz-ı dıraḥşān gibi siyāh cāmesinün yaḳasından ve kisvet-i (13) 'anbersāsınun mā-verāsından pertev-i envār-ı hidāyet ve leme'āt-ı eşi' a-i sa'adet ile [160b] (1) şarīḳ ü bārīḳ ve zāhir ü bāhir olıcaḳ dīde-i 'aḳl-ı bārīḳ ṭarīḳ (2) olup idrākten 'āciz ü ḳaşır ve dil-i lā-ya'ḳıl niçe zamān mütehayyir (3) ü mütefekkir ṭurup ba' de zamān fī'l-cümle 'aḳl u hūşyār ve sırr-ı müstekin (4) huşyār olıcaḳ evvelen hezār sūz u güdāz ve tazarru' u niyāz ile ḥiṭāb-ı müstetāb idüp, (5)

Ey günehkārlara maḳşad-ı aḳşā Ka'be

Ey siyehkārlara maṭlab-ı a'lā Ka'be (6)

Ey ḳapuḡ maṭla' -ı envār-ı Ḥudā celle celāl

Ḥil'atun maḡrib-i mihr-i felek-ārā Ka'be (7)

Ey şafā ṭālibine menzil ü mesken ḳible

Ey günehkārlara melce' ü me'vā Ka'be (8)

¹ "Melik ve 'Allām olan Allah'ın adıyla (başlarım), salat da varlıkların en hayırlısına olsun."

Menzil-i rahmet-i Hâk mehbî-i envâr-ı Hudâ
Haremün feyz-dih-i mescid-i akşâ Ka‘ be (9)

Atlas-ı çerh senün câmeçe nisbet kara şâl
Ey siyeh-püş olan kisveti zîbâ Ka‘ be (10)

Satıhuñ şemsesi sâye-fiken-i ‘arş-ı berîn
Ferşüñ şuffesi eflâkden a‘ lâ Ka‘ be (11)

Ey cihândan kesilüp zâhid-i Hâk gibi çeken
Hırkaya başını vü dâmenine pâ Ka‘ be (12)

Haste-dil işigüne gelmekle buldı şifâ
Ey cemâlün dükeli derde müdāvâ Ka‘ be (13)

Şol kadar kâdr vire saña Hudâ kim ebedî
Baş kıya işigüne cennet-i ‘ulyâ Ka‘ be [161a] (1)

İşigün tozına yüz sürmege geldi *Fevrî*
Anı redd itme kabûl eyle meded yâ Ka‘ be

(2) diyüp ba‘ dehû âheste âheste hayret ü gayretle ikdâm u ihtimâm idüp (3) erkân u
âdâb-ı ‘Umre tamâm edâ olmağla ‘ömre şafâ virüp dem-i mezbûrdan (4) evâsıt-ı
şevvâl-i mükerreme dek Mekke-i müşerrefede gâh sa‘y ü gâh tavâf gâh ‘Umre (5) ve
gâh i‘tikâf gâh ‘ibâdet ü ta‘ât-i zü’l-celâl ve gâh muşâhabet (6) ü muvâneset-i erbâb-ı
fazl u kemâl ile iştiğâl üzre olındı. **Nazm, li-münşi’ihî, fî-şifati’l-Medineti’l-
Münevvere: (7)**

Ba‘ dehû maḥzen-i gencîne-i dîn
Ma‘ den-i cevher-i esrâr-ı yakîn (8)

Ravzâ-i pâk gül-i gülbin-i cûd
Gülşen-i tâze gül-i bâğ-ı vücûd (9)

Maṭla‘ -ı mihr-i Hirā-yı Şakāleyn
Mağrib-i māh-ı emān-ı kevneyn (10)

Mehbiṭ-i nūr u serā-perde-i zāt
Menzil-i mihr-i tecellī-i şıfāt (11)

Menba‘ -ı çeşme-i esrār-ı hüdā
Meş‘ al-i pertev-i envār-ı Hudā (12)

Meşhed-i māh-ı Nübüvvet ya‘ nī
Merḳad-ı şāh-ı fütüvvet ya‘ nī (13)

Ḳulzüm-i dürr-i yetim-i Nebevī
Burc-ı dürri-i ruḥ-ı Muştafavī [161b] (1)

Kūy-ı gūyā-yı rü ‘yet-i Rabbī
A‘ nī meşvā-yı Nebiyy-i ‘ Arabī

(2) ‘aleyhi’ş-şalat u selām ki fi’l-ḥaḳīḳa mehbiṭ ve menzil-i mücerrede-i melā’ik (3)
ve mecma‘ u maḥfel-i nüfūs-ı muḳaddese-i *mütteki’in*¹ ‘ale’l-erā’ik belki meṭāf (4)
ve mezār-ı aḥād cemī‘ ins ü cān ve merkez ü medār-ı aḳtāb u efrād mecmū‘ -ı kevn (5)
ü mekāndur ḥattā, **mışrā’**:

Ay ve güneş felekler hep üstine dönerler

(6) Ve ba‘zı ‘ulemā-i ‘izām ve fuṣalā-yı kirām daḥı انّ زیارة نبینا علیه السلام والصلوة من
اعظم القربات وارجى الطاعات وازكى العبادات (8) diyü ḥiṭāb-ı şavāb-ı müsteṭāblarında ta‘bīr
ü taḳrīr (9) ve ba‘zı aşḥāb-ı dīn ve e‘ālī-i erbāb-ı yaḳīn (10) هی افضل المستحبات والمنسوب
بل يقرب من درجة الوجوب (11) diyü ebvāb-ı kitāb-ı (11) miskīn-niḳāblarında taḥrīr ü taşīr

¹ Ayetin tamamı “مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا” Orada koltuklara kurulurlar. Ne yakıcı güneş görürler orada ne de dondurucu soğuk.” (İnsan, 13)

² “Peygamberimizi (s.a.v.) ziyaret etmek en büyük yakınlık, dilenen itaat ve en temiz ibadetlerdendir.”

³ “O tavsiye edilen ve makbul davranışların en faziletlisidir. Bilakis vacib derecesine yakındır.”

¹ من زارنى بعد مماتى فكأنما زرانى فى حياتى buyurmuşlardır ve aḥbār-ı sa‘ādet-(12) dışarda (13) vārid olduğına binā’ en ziyāret-i mezbūra vazīfe-i lāzıme-i e’imme-i dīn ve āsār-ı [162a] (1) hidāyet-şi‘ārda (2) i‘tinā’-i aḥyāna ol cenāba müsāferet kâ‘ide-i muḳarrere-i ecille-i ehl-i yakīn (3) olmağın kemīne-i dīrīne daḥı hengām-ı yevm-i ma‘lūmda ‘adād-ı kavm-i merḳūmdan (4) maḥsūb u ma‘dūd olmaḳ recāsıyla ‘inān-ı ‘azīmet-i semend-i himmeti (5) Medīne-i münevvere ve Ravza-i muṭahhara semtinde maşrūf u ma‘tūf kılup (6) ārzū-yı ḥuṣūl-i murādāt u temennī-i ḳabūl-ı eşnāf-ı ḥacātla ‘azm-i (7) sefer-i zafer rehber eyledüm. El-ḥamdüli’līlāh eymen-i evḳāt ve eşref-i sâ‘āt (8) ve aḥsen-i ḥālātda ziyāret-i ḥāk-i pāk-ḥarīm-i Ḥarem-i muḥterem Seyyid-i (9) Enbiyā ve naẓar-ı meşvā-yı tābnāk vücūd-ı şerīf sened-i evliyā (10) a‘nī Muḥammed Muṣṭafa *şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem* müyesser olup berāy-ı miḳdār-ı (11) ḥāk-ı rāh-ı kūy-ı ḥabīb-i İlāh ve ‘uzlet-güzīn-i ḳuşe-i ḥarem-i destgāh (12) olup tā ḥuccāc-ı Mısr u Şām ve revāḥil-i ḳavāfil-i sa‘ādet-fercām (13) gelüp geçince eger rûz-ı pür-nûr eger şeb-i deycûr ‘ale’t-tevālī ve’t-tetāyī [162b] (1) ziyāret-i Ravza-i Cennet-behcet ve müşāhade-i leme‘āt-ı envār-ı ḥazret-i (2) risālet idüp her ānda gûne gûne zevḳ-i rûḥānī ve şevḳ-i (3) cāvidānī ve sa‘ādet-i dü-cihānī taḥşīlinde olup evā’il-i (4) iḳāmetde ve ibtidā-yı āvān-ı ziyāretde südde-i felek-rif‘at-i (5) ḥazret-i risāletden ve āsitāne-i ‘arş-menzilet-i ḥānedān-ı nübüvvetden (6) *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem* ba‘de’l-istiḥāre ve’l-istişāre ḥükm-i cihān-muṭā‘ ve emr-i (7) vācibü’l-ittibā‘ ḳarīb-i işāret-i pür-beşāretle bu nāy-ı şekervār on (8) bir yirden bend-i kemer-bendle ārāste ve bu naḥl-i hidāyet-şimār-ı āsār her bendi (9) ol beş nihāl-i dil-pesendle pīrāste ḳaşıde çün ‘aşıde ḳalem-i zebān (10) ve zebān-ı ḳaleminden levḥ-i beyān ve şaḥīfe-i tibyāna nāzil oldu. **Naẓm:** (11)

Ey Resûl-i Hudā-yı celle celāl

Ve’y benī Muehymin-i müte‘āl

¹ “Kim ki vefatımdan sonra beni ziyaret ederse, hayatımda beni ziyaret etmiş gibidir.” “مَنْ زَارَنِي مَيِّتًا : فَكَأَنَّمَا زَارَنِي حَيًّا : (Öldüğümde) beni (kabrimi) ziyaret eden kimse, diri iken ziyaret etmiş gibi olur.” (Yılmaz, 213, s. 539) şeklinde kullanımı da mevcuttur.

² “Kim ki beni ziyaret ederse, onun için şefaati sabit bir hak olur.” “مَنْ زَارَ قَبْرِي وَجَبَتْ لَهُ شَفَاعَتِي : Kabrimi ziyaret edene şefaati ederim.” (Yılmaz, 2013, s. 539) şeklinde kullanımı da mevcuttur.

Ve evāsıṭ-ı mücāveretde (12) ve eşnā-i muḳārenet ve muvānesetde miḥmān-ı Ḥarem-i muḥterem ve mu‘ tekīf-i mescid-i mu‘ azzam (13) olmağla mücāvir olduğumuz şeb çün Ḳadr ve Leyle-yi zātü’l-bedrün rüz-ı [163a] (1) pīrüzında ve dem-i teneffüs-i şabāḥ-ı ‘ālem-süzında bu terkīb-i dil-pesendün (2) evvel bendi ve zeylinden ba‘zı ebyāt çün şehd ü ḳandī daḥı (3) āb-ı ḥayātvār cūybār-ı ḥāme-i miskīn-i ‘imāmeden beyāz-nāme-i nūranī-(4) cāmeye cereyān ü feyezān eyledi.¹

Kūy-ı Ḥabīb’e bir gice miḥmān olam gibi (5)

Hecr āḥir oldı vāşıl-ı cānān olam gibi

Ba‘dehū, ḳāfile-i ehl-i Medīne-i Nebevī ile (6) rıḥlet ve rāḥile-i ṭā’ife-i ḥarem-i Ḥazret-i Muḥammed-i ‘Arabī ile müsāferet idüp (7) def‘a-i şānīyede Allāhu *celle ve ‘alā*’nuḡ ināyeti ve yārān-ı bā-şafānuḡ şafā-yı himmetiyle, (8)

Sālik-i rāh-ı ḥaḳīḳat oldum

Ṭālib-i mülk-i ṭarīḳat oldum (9)

Cān ü dilden idüben ḳaşd-ı niyāz

Eyledüm ‘azm-i reh-i mülk-i Ḥicāz (10)

Ḥaddine geldüm irüp mīḳātün

Nice ḥaddin ḳapusına Cennāt’ün (11)

‘Umre iḥrām-ı şafādur diyü cān

‘Azm-i Ḥac eyledi لَبَّيْكَ كَنَان ² (12)

Öpeyin diyü yemīnu’llāhı

Şoyınup dökdi şī‘ār-ı rāhı (13)

¹ [Ḳaşıde *Divān*’da meşṭürdür.]

² Duanın tamamı “لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَلَمَّا لَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ : Allah’ım emret, emrine hazırım. Senin bir ortağın yoktur, emret. Kuşkusuz hamd ve nimet sana mahsustur. Mülkte senin bir ortağın yoktur.” (Yılmaz, 2013, s. 448) şeklindedir.

Şükür kim oldu urup rāha kadem
Harem-i hāş-ı Hudā'ya mahrem [163b] (1)

İdüp İblīs hevā ile muzāf
Sa' y ile itdi gelüp beyti tavāf (2)

Marāz-ı cān u dile virmege em
Eyledi nūş şarāb-ı Zemzem (3)

Eyleyüp Merve'de sa' y ile du' ā
Hāşıl itdi yine 'ömrine şafā (4)

Şükür kim oldu olup pāk-reviş
' Ākifān-ı harem-i Hakk'a biliş (5)

' Ākıbet oldu maḳām-ı ' Arefe
Feth olup lāzıme-i ¹ من عرف (6)

Anda şevk ile münācāt kılup
' Arz-ı envā' -ı murādāt kılup (7)

Ehl-i İslām' uñ idüp Mi' rāc' ın
Geydi başına sa' ādet tācın (8)

Feyz ola tā ki aña rahmet-i Hakk
Ol gice Müzdelife oldu yataḳ (9)

İrgürüp irtesi gün meş' arā rāh
Eyledi vāḳıf olup zikru'llāh (10)

¹ İfadenin tamamı “ مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ : Kendisini bilen, kuşkusuz Rabbini de bilir”. (Yılmaz, 2013, s. 492) şeklindedir.

Anda taḥṣīl kılup maḫṣūdı
Anda tekmīl kılup maḫṣūdı (11)

Eyleyüp dīvle rezm ü peykār
Eyledi ‘azm-i Minā remy-i ḥicār (12)

Ba‘ dehū beyt-i Ḥudā’ya irdi
Me’men-i ḫurb u rızāya irdi (13)

Kendüyi luṭfa mukārin itdi
Meferde iken mütemetti‘ gitdi

[164a] (1) Ya‘ nī ki ṭavāf-ı Beytu’llāhi’l-ḫarām ve ziyāret-i Ḥarem-i pūr-iḫtirām ve edā-yı (2) erkān-ı ḥüccetü’l-İslām ile ‘ömre şafā virilmek müyesser oldı. El-ḥamdü’lillāhi (3) te‘āla, cemī‘ himmet-i aṣḫāb-ı şafā ile ve şafā-yı naẓar-ı erbāb-ı vefā ile (4) esīr-i ḫālāt üzre münker oldı. Ba‘ dehū edā-yı erkān-ı’l-Ḥac ve itmām-ı (5) ādābü’l-Ḥacc ve ş-secc şehr-i zī’l-ḥiccenün yigirmi altısına dek (6) yine kemā-kān Ḥarem-i mülk-i Mennān ve ḫarīm-i beyt-i mālīk-i Deyyān-ı zū’l-(7) imtinānda her şubḫ u şām belki ‘ale’ d-devām gāḫ ḫıyām u ḫu‘ūd (8) ve gāḫ rükū‘ u sücūd gāḫ ‘Umre vü Şafā ve gāḫ me’men-i rızā vü du‘āda (9) gāḫ tesbīḫ ü taḥmīd ve gāḫ tehlīl ü temcīdde gāḫ niyāz-ı Bārī (10) ve gāḫ girye vü zārīde cemāhir-i İslām ve meşāhīr-i enām ile ki, (11) **mıṣrā‘** :

Kimi ağlar kimi iñler kimi feryād eyler

Tābiş-i şevk ile sūzān ve lehb-i (12) āteş-i zevḫle fūrūzān olmaḫ üzre idük. Şehr-i mezbūruñ (13) sābi‘-aşrīninde yevmi’l-işneynde ki mevlid-i Seyyidü’l-müsrelīndür.

Tercī‘ -bend: [164b] (1)

Ḥasretā ḫasretā ki derd-i dūḫūr
Ādemīde ḫomaz şafā vü sürūr (2)

Fūrkatā fūrkatā ki gerdiş-i çarḫ
Getürür ādeme belā vü fütūr (3)

Mihnetā miḥnetā ki ḥīle ile
Merdī maḡrūr ider dār-ı ḡurūr (4)

El-fiḡān el-fiḡān ki ṭālī‘ -i bed
Ḳomaz insanda şevḳ ü zevḳ ü ḥuzūr (5)

Hey dirīgā ki ḥāk-ı rāh-ı firāk
Dīde-i cānı eyledi bī-nūr (6)

Hāy derdā ki meyl-i nefis-i denī
Beni luṭf-ı Ḥudā’dan eyledi dūr (7)

Ya‘ nī Mecnūn-ı mübtelā iken
Sittī Leylā’dan eyledi mehcūr (8)

El-vedā‘ ey ḥarīm-i Beyt-i Ḥudāy (9)
El-firāk ey meṭāf-ı rūh-efzāy (10)

Sāye-i Beyt-i Ḥaḳ’da ḥoş-dem iken
Ehl-i Firdevs gibi ḥurrem iken (11)

Şüretā bāb-ı Ḥaḳ’da bende olup
Ma‘ nīde pādişāh-ı bī-ḡam iken (12)

Bir av oḡlanı gibi bī-pervā
Ḥarem-i ḥāş-ı Ḥaḳḳ’a maḥrem iken (13)

Döne döne şafā vü zevḳ ile
Ṭā’if-i Ka‘be-i mu‘aẓẓam iken [165a] (1)

Yüzümün ḳarasıyçün ağlamada
Ḥacerü’l-esved ile hem-dem iken (2)

Ni‘ metüm rahmet ü yirüm Cennet
Şerbetüm Kevşer ā‘ nī Zemzem iken (3)

Diyü diyü hevā çıkardı beni
Bāğ-ı Firdevs içinden Ādem iken (4)

El-vedā‘ ey ḥarīm-i Beyt-i Hudāy (5)
El-firāk ey meṭāf-ı rûḥ-efzāy (6)

Gerçī senden ḳazā ile gitdüm
Emr-i Ḥaḳḳ’a rızā ile gitdüm (7)

Gitmedin geldi cevri-i devr-i felek
Niçe niçe cefā ile gitdüm (8)

Şanma kim bunda ihtiyārum ola
Belki yüz biḡ belā ile gitdüm (9)

Āyinem şāf olup cemālünḡden
Ḥamdü’lillāh şafā ile gitdüm (10)

İrişürsem peyāmün irgüreyin
Şevḳ-i nūr-ı Hudā ile gitdüm (11)

Ya‘ nī Teybe ile ziyāretine
Fikret-i Muştafā ile gitdüm (12)

Gelürin Ḥaḳ şalarsa yine saḡa
Şimdi ben ol hevā ile gitdüm (13)

El-vedā‘ ey ḥarīm-i Beyt-i Hudāy [165b] (1)

El-firāk ey meṭāf-ı rūḥ-efzāy (2)

Hey dirîgā ki miḥnete düşdüm

Vaşl işi oldı fırkate düşdüm (3)

Ḳanı ‘ömre şafā vü cāna ḥuzūr

Cümlesi gitdi ḥasrete düşdüm (4)

Raḥmete ğark idüm belā-yı firāk

Cāna dāğ urdı zaḥmete düşdüm (5)

Menzilüm sâhil-i necât iken

Yine deryā-yı ḥayrete düşdüm (6)

Baş açuḳ şāh idüm işigünḡe

Bilmezem n’oldı nikbete düşdüm (7)

Āsitānuḡda devletüm var iken

Zillet irişdi zelleye düşdüm (8)

Vaṭan olmış iken baḡa eşigünḡ

Felek ayırdı ğurbete düşdüm (9)

El-vedā‘ ey ḥarīm-i Beyt-i Hudāy (10)

El-firāk ey meṭāf-ı rūḥ-efzāy (11)

Ey Hudā ḥānesi ‘ināyet kıḷ

Āḥiretde baḡa şefā‘ at kıḷ (12)

Seni kıble idenleri dükeli

Ṭāmū’ya girmeden ḥimāyet kıḷ (13)

¹ لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ Mü'minem

Kāzî olduḡda Hāḡ şehādet kı1 [166a] (1)

Hem Muḡammed resūl-i şādıḡdur

Hāzretine sözü1 rivāyet kı1 (2)

Seni varup ziyāret itdüḡümi

Fi' lümi ḡavlümi ḡikāyet kı1 (3)

Ey nazargāh-ı Hāḡ be-ḡaḡḡ-ı Hudā

Fevrî'nün ḡavline icābet kı1 (4)

Gider oldu ḡapudān āh iderek

Sırr-ı Hāḡ'sın aḡa hidāyet kı1 (5)

El-vedā' ey ḡarīm-i Beyt-i Hudāy (6)

El-fırāḡ ey meḡāf-ı rūḡ-efzāy (7)

diyüp rüy-ı niyāzı ḡāzret-i bî-niyāza tutup, **naẓm:** (8)

یا رب بحق کعبه کی سنک بتان حرص

² در زمزم عدم فکن از قبله کاه ما

(9) diyü münācāt ve 'arz-ı ḡācāt iderek āheste āheste dil-i şikeste (10) ve cism-i nā-tüvān ve cān-ı ḡaste ile girye vü zāri-künān 'alā-ḡaderi't-ḡāḡat (11) ve ḡasebi'l-mekān ber-vefḡ-i emr-i و سلموا عليه ³ şümār-ı (12) aḡḡār-ı emḡārdan firāvān revā'ih-i şalavāt-ı şā'ika ile ki şemme-i şemā'im-i (13) nükheti laḡlaḡa-i meşām-ı ḡudsiyān-ı melā'ik ve madde-i ervāḡ-ı sükkān-ı seb'-erā'ik [166b] (1) olmaḡ

¹ "Allah'tan başka ilah yoktur."

² "Allah'ım, Ka'be'nin hakkı için hırslarımızın putlarının taşını, kibleḡāḡımızdan çıkarıp yokluk zemzeminde kır/parçala."

³ "...siz de ona salāt ve selām okuyun." (Ahzāb, 56)

elyak ve bir النَّبَى عَلَى يَصَلُّونَ وَمَلَأْنَاهُ (2) ta‘dād-ı emvāc-ı bihārdan bî-kerān fevā’ih-i dūrūd-ı teslimāt-ı lāyıkā ile ki (3) tıyb-ı mehāsın-i fā’ikāsından ibtidā-yı şahn-ı sâhat-i ‘ālem-i nāsūtdan (4) tā intihā-yı mūmteni‘ü’l-mesāha-i melekūt-ı mu‘atfār olmak muhakkakdur, gül-geşt-i Ravzā-i (5) ražiyye ve ziyāret-i haṭīre-i sened-i evliyā ve seyyidü’l-enbiyā, **nazm**: (6)

Muḥammed kim انا ملح² cemālinden bir āyetdür

ماكالي حال ü kälinden rivāyetdür (7)

Muḥammed kim zebānı dil durur güftārı lül’üdü

Şadefdür sine-i pāki dili baḥr-i hidāyetdür (8)

Muḥammed kim beyāz-ı ‘ārız u gīsū-yı müşgini

Şabāh-ı ‘īd ü Leyl-i Qadr ikisinden hikāyetdür (9)

Muḥammed kim riyāz-ı Ravzasıyla ḥayl-i hüddāmı

Biri Firdevs-i a‘lādur biri ğılmān-ı Cennet’dür (10)

Muḥammed kim livā-yı ḥamd anuḡ nāmına açıldı

Ḥudā’dan sonra Maḥmūd ol durur nāmı işāretdür (11)

Muḥammed kim şeh-i dünyā vü ‘uqbā didüğüñ *Fevri*

Anuḡ manzūrı ‘abd-i kem-terininden ‘ibāretdür (12)

eylemek niyetiyle ‘āzim-i cānib-i Yeşrib olup merāḥil ü menāzilde ve meşārī‘ (13) ü menāhilde vāki‘ olan eṭvār u āsār-ı zevi’l-i‘tibārı temāşā vü seyrān [167a] (1) ve teferrüc ü iz‘ān idüp ve Ġazve-i Bedr [ü] Ḥuneyn’de düşen şehīdān-ı (2) şahābe-i güzīn ve qurb-ı Vādī-i Ġazāl’da āsūde olan şühedā-i (3) erba‘ini ziyāret iderek sene

¹ “Allah ve melekler peygambere salât ediyorlar.” (Ahzâb, 56)

² “Ben (Arap’ın) en güzeliyim.” (Yılmaz, 2013, s. 124-125)

³ “أَنَا أَفْصَحُ الْعَرَبِ بَيِّنَةُ مَنْ فَرَّشَ : Kureyş kabilesinden, Mekke ve Medine çevresinde oturan Arapların en fasihiyim.” (Yılmaz, 2013, s. 124) şeklinde kullanımı mevcuttur.

953 Muḥarremü'l-ḥaramün yedinci (4) güninde dem-i şabāḥda ve āḥir-i revāḥda beled-i mişbāḥ-ı şabāḥat (5) ve medīne-i şabāḥ-ı leṭāfetün sūr-ı pūr-sürürından, **nazm:** (6)

Ne hoşdur kişinün yâ Rab mekânı kûy-ı yâr olmak
Huşûşân yâr-ı maṭlûbı ḥabīb-i Kirdigâr olmak (7)

Ne hoşdur maḥrem-i kûy-ı ḥabīb olmak kişi ânsuz
Huşûşân kim ḥabībi maḥrem-i Perverdigâr olmak (8)

Ne hoşdur menzil-i maḳşûda irmek aḡsızın âdem
Huşûşân menzili şehir-i şeh-i dâr u diyâr olmak (9)

Ne hoşdur kapusunda kûlî olmak şâhınun bende
Huşûşân şâhı serdâr-ı diyâr-ı bî-şümâr olmak (10)

Bi-ḥamdi'llah müyesser oldu ol sultân-ı kevneynün
Ayağı altına hüddâminun *Fevri* ğubâr olmak (11)

diyü dâḥil ve bir maḳâm-ı dil-güşāya nâzil olup ziyâret-i ḥazret-i seyyidü'l-enâm (12) ve ṭavâf-ı Ravza-i münevvere-i imâm-ı kirâm '*aleyhi's-şalavât ve 's-selâm* ile müşerref (13) ü muḡtenem olup ve üç güne dek ol Harem-i muḡterem ve ol âsitâne-i mu' azzamda [167b] (1) gâh secde-i şükṛ-i Perverdigâr ile çihre vü cebîni âlûde-i ḥāk ve gâh tevbe (2) vü istiġfârla mir'ât-ı ḳalbi jeng-i günehden pāk ve gâh esrâr-ı müşâhede-i (3) Ravza-i Cennet-i behişt ile cānı ḥândân u feraḡnāk idüp cemî' aḡyân (4) u aḡyâzda ' aḳâb-ı namâz ve eṣnâ-yı niyâzda yârân-ı sühân-sâz u terâne-(5) perdâzı daḡı du' âda kendü nefesimüz ile enbâz idüp, **kıt'a:** (6)

Ey faşîḥ-i ' Arab belîġ-i Ḳureyş
Medḡüñe çalışur bu ebkem ü lâl (7)

Bâġ-ı vaşfunḡa belki bülbülveş
Na' tuñ ezber kılor hep ehl-i maḳâl (8)

Belki pîr ü cüvân-ı zümre-i dîn
Medhûñ okur hemîşe mâh ile sâl (9)

Hağ kerîm ü senüñ dağı luğfuñ
Bağr-ı rahmet mişâli mâl-â-mâl (10)

Kıl şefâ‘ at kamumuza luğf it
Dimezem kim biğini gör birin al¹

(11) diyüp nâle-i cân-güdâz ve feryâd u figân-ı pür-süz u sâz üzre idik. (12) Şehr-i mezbûruñ üçinci günü ki yevmi’l-işneyn idi, menzil-i zâ’ir-i felek-i çarümîn (13) evc-i Kûbbe-i Hadrâ ve mağfel-i hağib-i nûrânî câmi‘-i semavât u arzeyn minber-i [168a] (1) mescid-i âkşâ-yı felek-i a‘ lâ olmuş idi ve ħurûşân-ı câmi‘-i mecâmi‘-i ‘arşuñ (2) feryâd u figânı ekâşî-i arz u semâya ve mü’ezzînân-ı cevâmi‘-i şavâmi‘-i ferşüñ şalâ (3) vü ezânı kuşârâ-yı deyr-i dünyâya intihâ bulmuş idi ve kâ‘ide-i ma‘rûfa-i ‘âdiye (4) ve tarîka-i me‘lûfe-i yevmiyyeleri üzre ol tavâf u ziyâretin tamâm ve bu (5) du‘â ve ħuğbesi ‘ibâretin itmâm idüp biri diyâr-ı Zengibâr’a râhil ve biri (6) ħazîz-i mağrib-i zemîn-i teng ü târa nâzil olmağa başlamışlardı (7) ve sultân-ı ħâver-i diyâr-ı şarkdan Hacc’a kaşd itmiş zâ’irvâr gelüp (8) ziyâret-i Hâzret-i Muğammed Muştafa ve tavâf-ı Kûbbe-i Hadrâ ile iktisâb-ı envâr (9) idüp siyâhfâm-ı zâlâm-ı mağâm-ı Beytü’l-ğaram’a niyyet ve pâdişâh-ı felek-i (10) çarümîn câme-i siyâh olan Beytü’llâh’uñ bâb-ı şerîfinden çıkup (11) ziyâret-sâlâr-ı Yeşrib ve mâlik ü serdâr-ı ârâzî-i maşriğ u mağribe (12) ‘azm itmiş hâcî-kirdâr ziyâret-i Hâzret-i Nebî ve tavâf-ı Ravza-i Muğammed-i ‘Arabî ile (13) *şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem* pür-nûr u tâbdâr olup cânib-i Şâm’a ‘azîmet eylemişdi ya‘nî ki, [168b] (1)

Vağti zühruñ kemâle irmiş idi
Mihr-i enver zevâle irmiş idi (2)

¹ [Necâtî Beg’üñ *Begini medğ idiciler Necâtî’de berîdür / Kuluñ nihâyeti yoğdur biğini gör birin al* didüğine nev‘ân dağl vardır ... zâhirdür. *Minhu.*] Necâtî Beg’in “al” redifli gazeli için bk. Tarlan, 1992, s. 300; Yılmaz, 2015, s. 314.

İdüp ol meh diyārını seyrān
Ġarba ‘azm itmiş idi mihr-i cihān (3)

Virmek ile teb-i firāk aña derd
Ditreyüp olmuş idi çihresi zerd

(4) Bu mihr-i felekden dūr, ol āsitāne-i sa‘ ādetden mehcūr zavāllu daḥı du‘ ā (5) vü
şenā dehānın açup ve zebānından nār-ı ḥasretler şaçup hezārān sūz (6) ü güdāz ve
ālāf-ı tazarru‘ u niyāzla ol türāb-ı südde-i ‘izzet-iktisāba (7) ki iksīr-i sa‘ ādet-i
dü-cihānī ve kīmyā-yı siyādet-i cāvidānīdür, (8) bu rūy-ı zerd ü zārı sürüp ve ol
ğubār-ı müşār-ı ḥarīm-i Ḥarem-i muḥteremi (9) ki kuḥl-ı cilā-i dīde-i a‘ yān-ı vücūd ve
tūtiyā-yı remed-zidā-yı ‘uyūn-ı aşḥāb-ı (10) şuhūddur, bu dīde-i pūr-derd-i eşk-bāruḡ
cārūb-ı müjgānıyla (11) süpürüp birin zer-i ḥālīş-i tamāmü’l-‘ ayyār gibi ġill u ġışdan
pāk ve birin (12) çeşme-i āfitāb-ı pūr-envār gibi ġaym u ġışāveden ḥalāş ve rūşen ü
tābnāk (13) itdükden şonra envā‘-ı ta‘ zīm ü tebcīl ve eşnāf-ı tekrīm ü teclīl ile ol
ḥalīl-i [169a] (1) mülk-i celīlūḡ cenāb-ı cemīl ve ‘atebe-i ‘arş-‘ adīlūn şifāh-ı meskenet
ve tezēllül ile (2) telşīm ü taḡbīl eyleyüp, **naẓm, li-münşi ’ihī:** (3)

El-vedā‘ ey āsitān-ı server-i dünyā vü dīn
El-firāk ey ḥāk-i pāk-i şaḥn-ı Firdevs-i berīn (4)

El-vedā‘ ey kıblegāh-ı sākinān-ı āsimān
El-firāk ey secdegāh-ı zümre-i ehl-i zemīn (5)

El-vedā‘ ey Ravza-i Rızvān gülistān-ı İrem
El-firāk ey sāḡat-ı gülzār-ı iḡlīm-i yaḡīn (6)

El-vedā‘ ey ‘arşa-i sultān-ı iḡlīm-i hüdā
El-firāk ey cilvegāh-ı رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ¹ (7)

¹Ayetin tamamı: وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ: Ve seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.” (Enbiyâ, 107)

El-vedā‘ ey dār-ı raḥmetdür ki Dārü’s-selām
El-firāk ey cāy-ı vaḥy u mehbîṭ-i Rūḥü’l-emîn (8)

El-veda‘ ey şāh-rāh-ı şāh-ı şāhān-ı sübül
El-firāk ey türbe-i iḳdām-ı faḥrū’l-mürselîn (9)

El-vedā‘ ey ma‘den-i maḳşūd-ı kân-ı كن فکان¹
El-firāk ey menba‘-ı baḥr-i hüdā-yı mühtedîn (10)

El-vedā‘ ey maḥzen-i matlûb-ı genc-i كنت كنز²
El-firāk ey ḳulzüm-i dürr-i yetim ‘aql u dîn (11)

Yâ Resûla’llâh ne ḥaddümdür saña itmek vedā‘
Âb u ḥâküm hem zebânüm ḥoşdur olmaḳ mâ u tîn (12)

Bir yüzi ḳara günâh-alûde mücrim bendeḡem
Eş-şefâ‘ at yâ Resûla’llâh u Rabbü’l-‘âlemîn

(13) diyüp dil-i ġamġîn ve dîde-i nemġîn birle müddet-i medîd ṭayy-i menâzil ve zamân-ı [169b] (1) ba‘îdde ḳaṭ‘-ı merâḥîl idüp âḡir vuşûl-i Dārü’s-selām a‘nî duḡûl-i memâlik-i (2) Şâm ve muşâḡabet ve muḳârenet-i ‘ulemâ-i ‘izâm ve fuḳalâ-i kirâm ve ziyâret-i (3) müşâḡid-i cemâḡîr-i meşâḡîr-i ehl-i İslâm ile ki cümleden ‘ârif-i esrâr-ı Nebî-i (4) medenî Ḥazret-i Üveysü’l-Ḳaranî’dür ve mürevviḡ-i Resûl-i Ḳureşî’dür, Bilâl-i Ḥabeşî (5) ve ḡâtîme-i vilayet-i ربى³ Ḥazret-i Şeyḡ Muḡyi’ddîn ‘Arabî ve bunlardan (6) ġayrı niçe niçe evliyâ-i dîn ve enbiyâ-i ġüzîn ve aşḡâb u etbâ‘-ı Seyyidü’l-mürselîndür, (7) *rızvanu’llâhi te‘âlâ ‘aleyhim ecma‘în* ve ba‘dehü ṭavâf-ı mesâkîn-i pîr-i Ken‘ân *‘aleyhi’s-selâm* (8) ve i‘tikâf-ı künc-i beytü’l-aḡzân ve isrâ-yı mescid-i âḳşâ ve temâşâ-yı Şaḡretu’llahu’s-semâ, (9) seyrân-ı eṭrâf-ı Beytü’l-maḳdis

¹ “Ol, hemen oldu.” (Detaylı bilgi için bk. Yılmaz, 2013, 395)

² “Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi diledim, bunun için (beni bilmeleri için) yaratıkları yarattım.” (Yılmaz, 2013, s. 396) sözüne telmihtir.

³ Sözüün tamamı “أدبنى ربى فأحسن تأديبى : Beni Rabbim terbiye etti, terbiyemi güzelleştirdi.” (Yılmaz, 2013, s. 95) şeklindedir.

ve deverān-ı eknāf ve cevānib-i arz-ı akdes, (10) ziyāret-i cenāb-ı Ḥalīlū’r-raḥmān ve rü’yet-i āsītān-ı Kelīm İbn ‘İmrān ‘aleyhi’s-ṣalavāt ve’s-selām ve bunlara (11) benzer ḥadd ü ‘adedden füzūn ve ḥaṣr u ‘idāddan birūn mevāzı’-ı müteberrike-i enbiyāya (12) vuṣūl ve mecāmi’-i müteferrika-i evliyāya duḥūl ile müşerref olup ḥāliyā ḥidmet-i (13) şerīf-i şeref-fezā-yı yārānla ve ḥāk-pāy-ı kīmyāsāy-ı ḥullān ile dil-i ḡamgīni [170a] (1) sürür ve dīde-i nemgīni pūr-nūr kılmak ārzūsıyla vilāyet-i Rūm ve merzbūm-ı (2) sa‘ādet-mersūm semtine ‘azīmet üzreyüz. Ḥudā a‘līm ü dānādūr ki, tā ibtidā-yı müşāhede-i (3) nūr-ı sātı’-ı Beytu’llāh ve iftitāḥ-ı me‘ānī-i mihr-i lāmi’-i ḥabīb-i İllāh’dan nihāyet ādāb-ı (4) ziyāret ve erkān-ı Ḥac ve ḡāyet-i aḥkām-ı ṭavāf u menāsik ‘acc u secce dek (5) belkī evvel ‘azm-i sefer-i zafer-rehber ve āḡāz-ı cezm ü ḥazm-ı seyr ü ḡüzār-ı baḥr u berden tā āḥir (6) müsāferet ve mücāveret-i Yeşrib ü Baḥḥā ve müntehā-yı muḳārenet ü mubā‘adet-i (7) maḳāmāt-ı المسجد ليلاً من المسجد الاقصى (8) belkī mücāveze-i ḥudūd-ı Ḥumş u Ḥamā’ya dek ki anlar daḥı aşḥāb-ı tābi’īn ile ṭolu (9) ve enbiyā vü mürselīn ile memlūdur, ḡāḥ mezkūr olan mecāmi’-i şavāmi’-i ‘āliye-i (10) enbiyā-i müteḳaddimīn ve ḡāḥ meşṭūr olan şavāmi’-i cevāmi’-i müte‘āliye-i evliyā ve şühedā-i (11) müte‘āḥirden ve Ḥaremeyn-i mükerremeyn ve beledeyn-i mu‘aẓẓameynde ḡāḥ cenāb-ı bāb-ı (12) Beytu’llāh ve ḥarīm-i ḥarem-i ‘arş-iştibāhdan her rükn ve her maḳāmda taḥt-ı (13) mīzab ve mültezem ve rükn-i ehl-i şāhide ve ḡāḥ Ravza-i münevvere-i Sultān-ı kā’ināt [170b] (1) ve ḥuzūr-ı merḳad-ı mefḥar-ı mevcūdāt ve bunlardan mā‘adā bilād u ḳarada eger (2) mesācid-i Nebevī ve eger ma‘ābid-i Muṣṭafavī’dür, eger müşāhid-i şaḥābe-i kirām ve merāḳıd-ı (3) āl ü evlād-ı ‘izāmdur, eger meḥāfil-i mevālī vü ahālī-i dār u diyār ve menāzil-i ekārim (4) ü e‘ālī-yı ḳurā vü emşārdür, eger mecma’-ı şuleḥā vü etḳiyā ve müctemi’-i fuḳarā vü ḡurebādur ve bi’l-cümle (5) cemī‘ maẓann-ı icābet-i da‘vāt ve maṭma’-ı ḥuṣūl-i murādāt olan mevāzı’-ı müteberrike-i (6) şerīfe ve şavāmi’-i müteferrika-i münīfede siyyemā zamān-ı vaḳfe vü münācāt ve āvān-ı (7) ‘arz-ı ḥacāt ve hengām-ı ḥuṣūl-i murādātta zirve-i kuhsār-ı rahmet ve kılle-i (8) mehbiṭ-i bereket dāḡ-ı dil-i ‘āşık-mişāl pertev-i envār-ı İllāhī ile tābān ve leme‘āt-ı (9) esrar-ı nā-mütenāhī ile dırāḥşān olan cebel-i ‘Arafāt ve eşref-i şevāhiḳ-i ‘āliyatda (10) etrāfında

¹ “Bir gece, kendisine bazı ayetlerimizi gösterelim diye kulunu Mescid-i Harām’dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ’ya götüren Allah eksikliklerden münezzehtir.” (İsrâ, 1)

olan fezā-yı bî-pāyān ve eknāfinda olan feyfā-yı bî-kerānı (11) ki ‘arz-ı ğaraż-ı ‘arz-
şiken ehl-i dünyādan ‘arîz ve tûl-i ehl-i muṭavvel tālîb-i kîmyā (12) vü sîmyādan ṭavîl
olup fikr-i ‘amîk ve ḥayāl-i daķîķ-i ehl-i taḥķîķ cevānibîn müşāhede (13) vü tedķîķ
eylemekden bîrûn ve ḥāl-i ḥaşıyet-i memātûñ dîde-i remed-dîde-i ğafle-i enāma [171a]
(1) aḥvāl-i ma‘ rifete ḥaķā’îķ māhiyyetûñ kuvvet-i ‘āķile-i cehle-i ‘avāma bu‘ dundan
efzündür, (2) gūyā cānib-i ibtidāsı mesālik-i ‘avālim-i ḳademe muttaşıl u muḳterin ve
cevānib-i (3) intihāsı memālik-i me‘ ālim-i ‘ademe mûntehî vü maḳrûndur. **Beýt:** (4)

Ne tûlîne irmek müyesser ṭarîķ

Ne ‘arzına irmek ḥayāl-i daķîķ (5)

Baḥr-i bî-ķa‘ r u bûn ve gird-āb-ı mûhliketü’s-süfûñ gibi ‘idād-ı merātib-i a‘ dāddan (6)
füzûñ ḳulzûm-i ervāḥ-ı kümmel-i insān ve efrād-ı şalāḥ u sedād (7) ve eḥād-ı zālāl u
fesād ve ḳurā vü bilāddan efzûñ deryā-yı eşbāḥ-ı (8) ehl-i ‘irfānla bir vech ile memlû
ve māl-ā-māl ve bir ṭarîķle leb-ā-leb ve peymāne-mişāl iken ki (9) tezāḥûm-i
terāķûm-i emvāc-ı biḥār tebār-ı nisā vü ricālden ve teşādûm-i telāṭûm-ı (10) efvāc-ı
süyûl-i ḥuyûl-i ehl-i cimāl u biġālden ve terādûf-i teşādûf-i (11) ahālî-i nehr-i
ḥumur-ı ğaflet-timşālden ve tekāşûf-i tezā‘ üf-i cūybār-ı piyāde ve süvār-ı pür-(12)
vecd ü ḥālden keştî zemîn yirinden kopup deryā-yı felege irüp (13) batayazmış ve fülk-
i felek-berîn mekânından şalınup māverā-yı ‘arşda [171b] (1) ḳaraya atayazmış idi ve
her ṭarafdan selāṭîn-i zamān ve ḥavāķîn-i (2) devrān ki ḥavāriķ-ı ‘ādāt-ı ḳāhire ve
bevāriķ-i kerāmāt-ı bâhire ile (3) zāhir olup zāhiren dervîş-şûret, ser-i pā-bürehne vü
‘uryān (4) ve ma‘ nîde pâdişāh-sîret, ḥil‘ at-i kerāmetle mülebbes ve muḳtedā-yı zamān
(5) ki muḳātele ve mücādele-i ceyš-i nefis ü hevāya gelmiş ve fetḥ ü fütûḥ-ı ḳal‘ a-i (6)
raḥmet-i Ḥudā’ya niyyet ü ‘azîmet eylemiş ‘azîzlerdür. **Ḳıṭ‘a:** (7)

Ḥarķ-ı ‘ādātdan idüp ḥırķā

Terk-i dünyādan eylemişler tāc (8)

Tācdāre yok iḥtiyācları

Taḥt u tāc ehli anlara muḥtāc

(9) dūd-ı āh-ı pür-şerārılarından siyāḥ bayrāķlu altun sancāķları (10) ve mu‘ anber
perçemlû, tuġ-ı pür-fürûġları sūr-ı āsmānda açılmış ve seyl-āb-ı (11) eşķ ve ḥûn-āb-ı
sirişķden ‘asker-i zafer-rehberleri cūşān u ḥurûşān (12) olup rûy-ı zemîne taġılmış idi.

Sîne-i bî-kînelerinden darb-ı müşt (13) ve mızrâb-ı engüşt ile tabl u nekkâreleri giryân u nālân ve feryâd u zâr [172a] (1) ve nâle-i bisyârlarından şûrnâ vü nefîrleri pür-fîgân ve na‘râ-zenân olup (2) sâ‘ir hüccâc-ı pür-cüş-ı bezm-i elest mestleriyle ve nâciyân-ı pür-ğurûş (3) ħum-hâne-i ‘aşk-ı bâde-perestleriyle hem-âvâz olup cân u gönjülden (4) ve derûn-ı dilden ağız bir ve nâle-i cihân-gîr idüp ve ‘aşkla “Allâh Allâh” eyleyüp (5) şadâ-yı ¹ لَبَّيْكَ كنان ve nidâ-yı ² سَعْدِيكَ ile zirve-i ‘arş-ı berîne ve etrâf (6) u eknâf-ı âsmân u zemîne bir mertebe velvele-i ġarîbe ve demdeme-i ra‘d-âşâr (7) du‘â vü ħacât ve zemzeme-i şâ‘iķa-kirdâr-ı şenâ vü münâcâtla zevâyâ-yı deyr ü dünyâya (8) ve kuşârâ-yı arz u semâya bir dâ‘ire-i zelzele-i ‘acîbe ve kevkebe-i şavt-ı (9) tehlîl ü temcîd ve debdebe-i kûs-ı tesbîh ü taĥmîd ile kûs-ı sevâkin-i felek-i a‘lâya (10) ve heves-i sübhân-ı Sidretü’l-müntehâya bir vech ile ġulgûle-i mehîbe şalmışlar idi ki (11) câmi‘-i ezher-i semâ ve mescid-i enver-i âķşâ ve şavma‘-i çarĥ-ı berîn ü ħânkâh-ı rûy-ı (12) zemînde ħaĥîb-i minber-i ‘arş ve seccâde-nişîn-i maĥfel-i ferş-i imâm-ı Ka‘be-i (13) ħuds ve ħümâm-ı Medîne-i üns ħuĥbe vü zıkrin ve ħırâ‘at u fıkrin yanlışı [172b] (1) ve öñlerin ħayret alup ‘aķılları taġılmış idi ve ħikmet-i İlâhî ve ‘inâyât-ı (2) nâ-mütenâhî ile ol dem ki vaķfede olan ehl-i ħacâtun ³ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (3) وتب علينا إِنَّكَ أَنْتَ نِدَاسِ بَاسِئِ-i ħâkdan zirve-i eflâke peyvest (4) ve aşĥâb-ı münâcâtun ⁴ الشَّوَابِ الرَّحِيمِ şadâsı ħaġîz-i ferşden (5) geĥüp müsebbiĥân-ı evc-i ‘arşun taĥmîd ü temcîdi anun yanında pest olmışdı, (6) bir cānibden seĥâb-ı cev-v-i âsmân وهو الذي ينزل (8) diyüp ġürûh-ı ehl-i imân gibi giryân u eşk-rizân (8) ġüyâ ki kelâm-ı Ĥaķ’dan tercemân olup ⁶ اجيب دعوة الداعي إذا دعان (9) kelâmıyla raĥbû’l-lisân ve bir cānibden ra‘d-ı şâ‘iķa-kirdâr-ı felek-i devvâr (10) يسبح له الرعد (11) u na‘ra-zenân ve ‘inâyet-i ⁷ والملائكة من خيفته diyüp zümre-i ehl-i iķân gibi nālân (11) u na‘ra-zenân ve ‘inâyet-i ⁸ وهو الذي يقبل التوبة عن عباده ويعفو عن السيئات (12) Mennân-ı zevi’l-imtinānı ‘ayân idüp

¹ Duanın tamamı “لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَلَمُلْكُ لَا شَرِيكَ لَكَ : Allah’ım emret, emrine hazırım. Senin bir ortaġın yoktur, emret. Kuşkusuz hamd ve nimet sana mahsustur. Mülkte senin bir ortaġın yoktur.” (Yılmaz, 2013, s. 448) şeklindedir.

² “Emrindeyim.”

³ “Ey Rabbimiz! Bizden bunu kabul buyur.” (Bakara, 127)

⁴ “Bize ibadet usullerimizi göster, tövbemizi kabul et. Şüphesiz tövbeleri kabul eden, merhameti bol olan yalnız sensin.” (Bakara, 128)

⁵ “İnsanlar bütün ümitlerini yitirdikten sonra yağmuru indiren ve rahmetini yayan O’dur.” (Şûrâ, 28)

⁶ “Bana dua ettiğinde dua edenin dileğine karşılık veririm.” (Bakara, 186)

⁷ “Gök ġürültüsü Allah’ı överek tenzih eder; O’nun korkusundan dolayı melekler de buna katılır.” (Ra‘d, 13)

⁸ “Kullarının tövbesini kabul eden, günahları bağışlayan ...” (Şûrâ, 25)

kelām-ı sa‘ādet-encām ile (13) ‘azbü’l-beyān olmuş idi ve bir cānibden ehl-i ictimā‘ dan ba‘zı gözi açuklar [173a] (1) ıtlā‘ itdüġi ħayl-i melā’ike pür-vecd ü semā‘ ki kavm-i رابع و ثلاث و ثلث ¹ (2) idi, ħūn-āb-ı eşk-i ehl-i İslām’ı ve seyl-āb-ı sirişk-i ħavāş (3) u ‘avāmı āb-ı revān ve seyl-i devān gibi göricek zebān-ı ħāl ile ba‘zısı (4) ² لا تخافوا ولا تحزنوا فإن الله غفور رحيم ve ba‘zısı ³ سيجعل الله بعد عسر يسراً (5) diyü mü’minine beşāret-i dül-güşā ve işāret-i (6) feraĥ-fezā idüp gitmişler idi ve bi’l-cümle bunun gibi niçe niçe ‘alā’im-i qabūl-ı ĥacāt (7) ve āşār-ı isticābet-i da‘vāt zuhūr idüp leb ü dehān-ı ehl-i ezkāṛ ve çeşm-i (8) giryān-ı ulū’l-ebśār ⁴ فليضحكوا قليلاً وليبكوا كثيراً ma‘nāsını āb-ı revān (9) gibi tekrār eylemek üzere iken bir dem ve bir nefes ħāmūş olmayup zimmetimizde (10) du‘ā-i ħayrī lāzım olanları ferāmūş itmeyüp gāh olurdu ki ‘umūmen (11) ‘āmmē-i mü’mīnīn ve cümle muvaĥĥidīn-i Müslümīn için, **naẓm:** (12)

Zümre-i ehl-i dīne yā Rab

Muştafā ħürmetine raĥmet kı (13)

Dīn ü dünyāların kı lup ma‘mūr

‘Ākıbet yirlerini Cennet kı

[173b] (1) Ve gāh olurdu ki ħuşūşān pādīşāh-ı mülk-i dīn ve ser-sālār-ı ehl-i yakīn (2) ⁵ إيد الله بنصره الى آخر الزمان içün (3) ⁶ **Naẓm:** (4) ⁶ بعده

Ĥudāyā Şeh Süleymān’ı yedi iklīme mālīk kı

Ĥabībūn Muştafā’nuñ cādde-i şer‘ inde sālīk kı (5)

Cihān tırduqça taĥt-ı ‘izzet üzere kām-rān olsun

‘Adū-yı dīn-i İslām’ı yed-i qahrında hālīk kı

¹ “...ikişer, üçer, dörder kanatlı...” (Fâtır, 1)

² “Korkmayın ve üzölmeyin...” (Fusilet, 30)

“...Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.” (Mâide, 39)

³ “Allah bir güçlüğüñ ardından bir kolaylık sağlayacaktır.” (Talāk, 7)

⁴ “...artık az gülsünler, çok ağlasınlar!” (Tevbe, 82)

⁵ “Allah kıyamete kadar onun yardımcısı olsun.”

⁶ “Allah’ım, ona daha sonra kimseye lâyık olmayacak bir saltanat ver!”

(6) ve gāh vüzerā-i serīr-i saltanat ve umerā-i eṭrāf-ı memleket için, **naẓm:** (7)

Vüzerā vü ümerāya kerem eyle yā Rab

Luṭf vir tā ki re‘ āyāya ri‘ āyet ideler (8)

Fānī manşıbdā ‘ adāletle beḳā üzre olup

Dünyeden āhirete ehl-i sa‘ ādet gideler

(9) ve gāh ‘ ulemā-i dīn ve fuḫalā-yı ehl-i yaḳīn için, **naẓm:** (10)

Mevāliye ḥabībün ḥaḳḳıçün yā Rab ‘ ināyet kııl

Rumüz-ı ‘ ilmüni keşf eyle anlara hidāyet kııl (11)

Cihānda fi’l ü ḳavlün cümleñün şer‘ e muvāfıḳ it

Ḳıyāmetde kitāb-ı ḥüsnüñe baḳmaḡa lāyık kııl

(12) Ve gāh ḳuzāt-ı memālik-i İslām ve ḥumāt-ı mesālik-i eytām-ı enām için, **naẓm:**

(13)

Hükmini ehl-i şer‘ üñ İlāhī şaḥīḥ kııl

Hıfz eyle cümle anları māl-i yetimden [174a] (1)

Dünyāda eyle her birinün rif‘ atin ziyād

Şoñ demde şaḳla hevl-i ‘ azāb-ı Caḥīm’den

(2) Ve gāh meşāyiḡ ü ‘ ubbād ve fuḳarā vü zühḥād için, **naẓm:** (3)

Şuleḥānuñ fuḳarānuñ yā Rab

Arturup faḳr u fenāsını müdām (4)

Evvelā keşf u kerāmet virüp

Āhir it yirlerin dārü’s-selām

(5) Ve gāh zümre-i muḥaşşılān-ı ‘ ulüm ve fırḳa-i mükemmilān-ı rüsüm ā‘ nī ki ṭālib-i

(6) mecd-i mülāzım ve sūḥte ve müsta‘ id ḳarındaşlar için, **naẓm:** (7)

Zümre-i t̤alib̤n̤üñ ey k̤adir
Eyle ‘ilm ü ‘amellerini ziyād (8)

Cümlenüñ kıl ‘aḳā’idini şaḫīḥ
İrgürüp maḳşadına rüz-ı ma‘ād

(9) Ve gāḥ şu‘arā vü zürefā ve bülegā vü fuşahā yārānlar içün, **naẓm:** (10)

Şā‘ire münşīye yā Rabb ‘ināyet eyle
Ki ḳamu sözlerini na‘t yā tevḫīd ideler (11)

Bunda hezl ü hezeyāndan şaḳınup dillerini
Cennetüñ vir k’ebedī zātuña taḥmīd ideler

(12) Ve gāḥ aşḫāb-ı şevḳ u erbāb-ı zevḳ ve ‘aşıḳān-ı pāk u muḥibbān-ı ḡamnāk içün,
naẓm: (13)

Erbāb-ı ‘aşḳı ḳanṭara-i pür-mecāzdan
Yā Rab geḳür şafā ile irgür ḫaḳīḳate [174b] (1)

Dünyāda āb-ı ‘aşḳuñ ile bulalar ḫayāt
Āḫir geḳüp Şırāt’ı ḳamu gire Cennet’e

(2) Ve gāḥ t̤ā’ifeteyn-i āḫireteyn ve ḳabīleteyn-i müte’āḫireteynden ta‘yīn (3) ve taḫşīş
ve icmālen mezkūr iken tenşīş idüp, **meşnevi:** (4)

Bir ḳuluñ vardur İlāhī kim adı ‘Āşīḳ’dur
Rāḥ-ı ‘aşḳuñda senüñ ḡāyet ile şādıḳdur (5)

Baḡa ışmarladı ḳapuñda münācāt ḳılam
Anuñ içün ṭapuñda keşf-i murādāt ḳılam (6)

Ḳādirā hecr ile miḫnet-zede bir ‘aşıḳdur
Dürlü miḫnetle felāket-zede bir ‘aşıḳdur (7)

‘Aşkdur vāye aña ‘aşk durur ser-māye
‘Aşkdur ‘aşk āteşidür tā geleli dünyāya (8)

Fenn-i ‘aşkunda bugün māhir ü fā’ik olmuş
‘Aşkı bulmuş sevicek ‘aşka o ‘āşık olmuş (9)

Kendüye devlet-i cāvid ile himmet ider
Muştafā āline da‘vā-yı ‘ubūdiyyet ider (10)

Zerreden gerçi cihān içre vücūdı kemdür
Pertev-i mihrüğe ümīdi velī muhkemdür (11)

Beşeriyetdür egerçi günehi zilleti çok
Kerem ü ‘afvuña hîç şā’ibe-i şübhesi yok (12)

Dimezem hüküm idüp elbet kereme lāyıkdur
Raḥmet eyle aña yā Rab hele ‘āşıkdur (13)

Yā İlahî kerem ü lutfuña gāyet yokdur
Baḥr-i iḥsānuña miqdār u nihāyet yokdur [175a] (1)

Anı bir vech ile eyle keremün baḥrine ğarḳ
Ki bata gide aña cümleten ez-pā tā fark (2)

Nāmı ‘Āşık’dur eyā raḥmeti çok raḥmet umar
Sevdügünden dahı bu kıssada çok şefkat umar (3)

Dünyede kıl anı yā Rab şeh-i ‘ālem-i ‘aşk
Ser-te-ser anı müsahḥar kıla bu ‘ālemi ‘aşk (4)

Şeh kıl ‘āşıku’l-‘aşk ilinün sancığın
‘Arş-ı a‘lāda kura ‘aşkuñ ile otağın (5)

Âhiretde anı ‘ aşk ehline serdâr eyle
Server-i maşşere yâ Rab ‘ alemdâr eyle (6)

‘ Aşk sancağını tâ ol çeke ol günde revân
Ser-i ‘ alem gibi ola âl idügi anda ‘ ayân (7)

Diyeler ‘ Āşık’a virilmiş o sancağ Hâk’dan
Fevrî’yi dağı İlâhî kopar ol sancağdan (8)

Cümle aşhâba vü aḥbâba dağı yâ Rabb
Sen kerem eyle şefî‘ ola Nebiyy-i ‘ Arab (9)

Ḥazret-i Aḥmed-i Muḥtâr ḥaḳḳıyçün yâ Rab
Reh-i ‘ aşkunḡdaki aḥyâr ḥaḳḳıyçün yâ Rab (10)

Yarlığanmağ varsa kavı-i du‘ âsıyla kûl
Ben yüzi ḡare kûluḡ eyle du‘ âsını ḡabûl

(11) diyüp ve buḡa benzer hezârân hezâr ed‘ iye-i devlet-i cāvidānî ile raḡbû’l-(12) lisân ve ‘ azbû’l-beyân olmağdan bir laḡza ḡālî degûl idûk ve (13) in-şâ ‘allâḡ şimden gerû dağı mādāmki ‘ âlem-i ḡayâtda sâkin ve dünyâ-yı bî-şebâtta [175b] (1) mütemekkin olavuz. Ol zât-ı melek-şifât içün bunūḡ emşâli da‘ vât-ı (2) şâlihât-ı şalavât ma‘ rûza-i evḡât gibi üzerimûze lâzimu’l-edâ ve vâcibû’l-(3) ḡazâ olup yârân-ı şafâ ve ḡullân-ı vefâya ta‘ mîm dağı taşmîm olınmışdur. (4) ميسر باد باقى¹ والسلام كالاول بل الاتم والاکمل²

Naẓm: (5)

Varaḡa burada tamâm olsun
Bizi bilenlere peyâm olsun (6)

¹ “Baştaki gibi ona selâm olsun, daha tam ve daha mükemmel selâm olsun.”

² “Daima, nasip olsun.”

Şağ olursak buluşmadur maḳşūd

Biz ölürsek size selām olsun (7)

Ṭā'if-i beyt-i Ḥudā vü zā'ir-i bāb-ı Resūl (8)

Fevrīya nī ḥāk-rāh-ı āl ü aşḥāb-ı Resūl

(9) Ehl-i Beyt-i Ḥazret-i Risālet-penāhdan Bir Şāhib-Devlete İhvān-ı (10) Şafādan Birine İhsān Recāsı İçün Gönderilmiştir.

² يا ايها الذين آمنوا صلّوا عليه وسلّموا تسليماً (12) ¹ رحمة الله عليكم و بركاته اهل البيت انه حميد مجيد (11) emri icābet (13) ü iktizā eyledügi şalavāt-ı tayyibāt u teslīmāt-ı zākiyāt [176a] (1) ‘aḳīb-i ferā’iz-i şalavāt ve eṣnā-i sünen ü müsteḥabātda belki aḡleb (2) şerā’if-i evḳāt ve ekşer leṭā’if-i sâ’āt u ānātda ḥazret-i (3) zübde-i kā’ināt ve cenāb-ı mefḥar-ı mevcūdāt عليه افضل الصلوات واکمل التحيات ما دامت الارض و السّموات (5) içün edā olunup (5) ve cemī’ āl ü evlād-ı ‘izām ve aşḥāb u aḥfād-ı kirāma ta’ mīm olunmak vazīfe-i (6) lāzıme-i sālīkân-ı senen-i sünen-i Aḥmediyye ve ḳā’ide-i muḳarrere-i vāridân-ı mevārid-i (7) şerīfe-i Muḥammediyye ازيها من التحيات ⁴ olmağın faḳīr-i ḥaḳīr-i (8) keşirü’t-taḳşīr daḡı ol bābda taḳşīr eylemeyüp ve ba’de’t-ta’ mīm mā-lezīmeyi tetmīm içün (9) ol zāt-ı şerīf-i vācibü’t-teşrīfe taḥşīş-i taşmīm idüğini müceb-i celb-i (10) ḳalb-i şāfiyü’l-vedād ve müstelzim-i meyelân-ı fū’ād pāk-nihād-ı ḥālīşü’l-‘itīḳād (11) ola, diyü a’lām u inhā itdükden sonra ma’rūz-ı dā’i-i bī-devā’i budur ki, egerçi (12) ان الله وما ⁵ muḳteżāsınca her ḥidmeti (13) eger niyābet, eger kitābet eger emānetdür, ehline sevḳ eylemek lāzıme-i aşliyye-i [176b] (1) ḥulḳıyyedür, وما ⁶ dā’ire-i imkānda olan (2) iḥsānda tereddüd itmemek ḥāşşa-i ṭıyniyyet-i cibilliyyetdür, hīç ḥāricden ibrām ve ihtimām (3) lāzım degüldür lākin الذال

¹ “Allah’ın rahmeti ve bereketleri üzerinize olsun. O, Hamid ve Mecid’dir.

² “Ey iman edenler, siz de ona salāt ve selām okuyun.” (Ahzâb, 56)

³ “Yer ve gökler var oldukça en güzel salāt ve en mükemmel selâmlar ona olsun.”

⁴ “Onu vaz’ edene (ortaya koyana) en halis selâmlar olsun.”

⁵ “Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi emreder.” (Nisâ, 58)

⁶ Ayetin doğrusu: “وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ” : Namazı kılın, zekâtı verin. Önceden kendiniz için ne hayır yaparsanız onu Allah katında bulursunuz. Şüphesiz Allah yaptıklarınızı eksiksiz görür.” (Bakara, 110)

² ومن يشفع شفاعةً حسنةً يكن له نصيب منها (4) mefhūmında duḥūl hevāsı ¹ على الخير كفاعله
³ ويحسبهم الجاهل اغنياء من التّعفف اhyānen iktizā eyler ki medlūlūne vuṣūl sevdāsı (5)
kelāmınınuṣ manẓarı (6) ولا يسئلون الناس الحافاً ⁴ peyāmınınuṣ mazẓarı olup bu teng-dest (7)
ve dil-şikestlerle hem-dem ü hem-ḥāl olan ba‘zı erbāb-ı kemāl içün ki fakr (8) u
ḡınāları ber-vefk-i ⁵ تعرفهم بسيماهم beşerelerinden peydā ve çihrelerinden (9) zāhir ü
hüveydādur, aşḥāb-ı cāh u celāl ve erbāb-ı kemāl içün ki sa‘ādet (10) ü iclāl ḥuzūrında
⁶ إليه يصعد الكلم الطيب müceb-i ^{arż-ı} aḥvāl olup ḥaḳlarındā şefā‘āt ve ber-(11) şānlarında ḥayr-ı kelimāt ile edā-i şehādet (12) olına. Binā‘en ‘alā-hazā iş bu ḥāmil-i
varaḳa-i du‘ā vü iḥlāş ve nāḳil-i şaḥīfe-i şenā (13) vü iḥtişāş Aḥmed Çelebi
du‘ā-gūyınuzun leṭāfet-i ‘aḳl u kiyāseti taḥdīd [177a] (1) ü ta‘rīfden efzūn ve
leṭāfet-i ḥüsn-i ḥulḳ ve meḥāsin-i kemāl-i fazīleti ta‘dād (2) u tavşīfden bīründür.

Nazm:

Lāzım-ı zātı durur zühd ü ‘amel kesb-i hüner (3)

Ḥāşşa-i tıynetidür faẓl u hüner ‘ilm ü kemāl

Ḳuvvet-i ṭab‘ını ta‘bīr idemez ḳavl-i ḥāsen (4)

Ḥulḳı āşārın edā eyleyemez ḥüsn-i maḳāl

‘Ulūm-ı zāhir ü bāṭını cāmi‘, müteḍeyyin (5) ü müteyakkın ü müteşerri‘ kemāne-i dā‘ī
ile on beş yıldan berü dā‘ire-i uḥuvvet (6) ve ṭabaḳa-i būnüvetdedür. Mā-taḳaddümden
nām-ı şerīfñüze ‘āşık ve ḥidmet-i ḥayāt-(7) efzāñuza teşne-dil müştāk-ı şādıḳdur. Şān-
ı sa‘ādet-nişān ve siyādet-(8)‘unvāndan mercūdur ki, bir miḳdār zamān muşāḥabet-i
dil-güşā ve muvāneset-i ḥayāt-(9) efzāñuz ile müşerref ü muḡtenem kılınup naẓar-ı
iksīr-te’sīr ve şafā-yı tevcīh ve zāmīr-i (10) münīr mezbūr ḥaḳḳında miftāḥ-ı ḳufl-ı
berekāt ve vesīle-i ḥuşūl-i ba‘zı mühimmāt (11) itmege ‘ināyet buyurılıp fevā’id-i
‘ilmiyye vü māliyye ve ‘avā’id-i ḥāliyye vü māliyyeden behremend (12) eylemege
⁷ باقى همیشه دولت دارين و سعادت كونين بوجه اتم و اكمل باد بنص النون والصاد (13) iḥsān olına.

¹ “Hayra delālet eden, onu yapan kimse gibidir.” (Buhārī, Kitābü’l-İlm, 14)

² “Kim güzel bir işe aracılık ederse ondan kendisi için bir nasip olur.” (Nisā, 85)

³ “Yoksulluklarını gizli tuttıkları için bilmeyen onları zengin sanır.” (Bakara, 273)

⁴ “...Onlar insanlara asla el açmazlar.” (Bakara, 273)

⁵ “Kendilerini simalarından tanırsın.” (Bakara, 273)

⁶ “Güzel sözler O’na yükselir...” (Fâtır, 10)

⁷ “Nun ve Sad’ın hükmü ile daima dünya ve ahiret mutluluğu eksiksiz olsun.”

[177b] (1) Eyyām-ı Şitāda Odun Hıuşu İçün Aşhāb-ı Devletden Birine İrsāl Olınmışdur.

(2) Kā' il-i توروں الّتي النار افرايتم المنشئون ام نحن المنشئون شجرتها² (3) ol menbit-i şemere-i 'izzet olan şecere-i devlet ü sa'ādeti (4) cemī' ağsān u şa'b-i letāfet-meşrebler ile bürüdet-i hevā-yı nā-mülā'im-i rūzgār (5) ve ḥarāret-i şiddet-i ğayr-ı münāsib-i leyl ü nehārdan maşūn u maḥfūz idüp (6) ḥadā'ik-ı sa'ādet-intimā ve bostān-ı siyādet-i letāfet-inṭivālarından (7) كشجرة طيبة اصلها ثابت وفرعها في السماء³ eyleyüp ve maḥzar-ı (8) كشجرة ملعونة⁵ ve manḥar-ı⁴ كشجرة خبيثة اجتنبت من فوق الارض ما لها من قرار (9) olan ağyār-ı āteş-mizāc ḥabāşet-i şerārını (10) dā'im ve müstemir mā-şadāḳ-ı انا (11) eylemekden⁶ ارسلنا عليهم ريحاً صرصراً في يوم نحس مستمر تنزع الناس كأنهم اعجاز نخل منقعر ḥālī olmaya. ⁷ بحق من قيل في شأنه الكريم: يا نار كوني برداً وسلاماً على ابراهيم. mişkāṭ-ı du'ā ki (13) muḳtebes olup dem-i eyyām-ı bahār gibi şafā-baḥş u ḥālet-efzā [178a] (1) ve mişbāḥ-ı şenā ki زيتونة⁹ den müstaẓī (2) olup nefsi-i ḳalb-i şitāvār dāfi'-i bürüdet-i hevā ola. Hezār sūz (3) u güdāz ve ta'ẓīm ü i'zāz ile ol ḥāndan-ı 'izzet ve dūdmān-ı sa'ādete (4) ithāf u ihdā kılınduḳdan sonra eger bu demde ve bu 'ālemde ki, **li-münşi'ihī**: (5)

Ḳılıç gibi kış irdi tiğ-i āh od olsa yok nef'i

Yağar yağmur eser yiller seper ḳarlar kıyāmetdür (6)

Basīt-i arz pür-āb u gil cev̄v-i hevā muzlim

Şeb ile rūz yeksān şubḥ [u] şām pür-küdūretdür

¹ "Tutuşturmakta olduğunuz ateşi düşündünüz mü?" (Vakıâ, 71)

² "Onun ağacını siz mi yarattınız yoksa yaratan biz miyiz?" (Vakıâ, 72)

³ "Güzel sözü, kökü sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti." (İbrahim, 24)

⁴ "...kökü yerden sökülmiş, ayakta duramayan kötü bir ağaçtır." (İbrâhim, 26)

⁵ "Lanetlenmiş bir ağaç ..." (İsrâ, 60)

⁶ "Onların üzerine bitmek bilmeyen o kara günde şiddetli bir kasırga gönderdik. İnsanları sökülmiş hurma kütükleri gibi çekip alıyordu." (Kamer, 19-20)

⁷ "Kerim şanı için: 'Ey ateş' dedik, 'İbrâhim'e serin ve zararsız ol!' (Enbiyâ, 69) denilen (kişinin) hatırına"

⁸ "...cam inciye andıran bir yıldızdır." (Nûr, 35)

⁹ "...mübarek bir zeytin ağacından yakılır." (Nûr, 35)

(7) Şiddet-i şitā ve germiyyet-i hevā ile aḥvāl ne minvāl üzre mürür ider, (8) diyü istihbār buyurılırsa odunsuzluğla şimdiye dek oğlancuklarla belki analarıyla (9) bir mertebe mücādele vü müşāceremüz vardır ki evde birkaç ağaç odun (10) veyā sügen olsa birbirimüze girüp “Bire vir yarmayı!” diyü döğüşi (11) söğüşi birbirimüze ururduk sügeni, şimdiye dek odun kapusına (12) vara gele bār-g̃irimüz odun atına döndi. Biz ayakdan çıktık, bir (13) ağaç odun ele girmede. Bir iki balta dallu oğlanımız vardır, göndersek [178b] (1) dalları çalar, maşlaḥat bitürmezler, “Necātī’ye bi-ḥaḥ dirler” beytin iz‘ ān idinmiş kimsemüz (2) yokdur ki vara çala çırpı birkaç çırpı getüre. Sizün ısıcaḥ (3) söziñüze aldanup oduncı gözi omçada ḳaḫiyyesi ucuzcasın (4) belki müfticesün gözedürdük. Şimdiye dek bulınsa od bahāsına alınur, diyü (5) ditremege ṭurmuş idük, bulunmadı. Ḥālen evde odun cinsinden diş (6) ḳurcalayacak bir çöp bulunmaz, degül ki bir çöp yā bir kütük ola. Ḳapuyı (7) yakduk odun oldu, odını gerçek şanup uşaklar gibi eşiginden (8) ḳapuyı nār u nūr eyledük, bilmezlikle şovuğa bir ḳapu daḫı açmışuz, şovukdan (9) ḥālimüz görse oduncı Orḫan ḥāline çulina ısınurdı, niçe rüzgārdur (10) odunsuzluḳdan evimüzde aş bişmez, odun yanmaz, düttün düttmez. (11) Evvelden زيد كثير الرماد ¹ maşdaḥ iken şimdi ocağımızda kül daḫı bulunmaz, (12) ocaḳ başında odı yok kül öksüzine döndük. Sā’ir (12) levāzım daḫı keşret-i mülāzemetle döğünüp odun gibi yanup kül olmağla [179a] (1) evdekilerle şem‘ veş yirimüz od oldu, ol cihetden gāḥ, **naẓm:** (2)

Uydı ulaşdı dīde-i ter sīne dāğına

Şu ḳoymayınca ḳomadı āḫir ocağına

(3) gāḥ, **beyt:**

‘ Aşḳdan Ḥaḳ göñlimüz bir laḫza ḥālī ḳılmasun

Zātīyā āteşsüz olmasun ocağı kimsenün ² (4)

beytleriyle dil-i pür-süz u güdāza tesellī ve gāḥ, (5) **naẓm:**

Eşcār eğerçi her varaḳı bir kitābdur

İdrāki olmayana cihān bir varaḳ degül ³

¹ “Zeyd’in külü çoktur (cömerttir).”

² Zātī’ye (ö. 953/1546) ait beyit için bk. Kurtoğlu, 2017, s. 325.

³ Necâtî Beg’e (ö. 914/1509) ait beyit için bk. Tarlan, 1992, s. 301; Yılmaz, 2015, s. 315.

(6) ve gāh, şî‘r:

برگ دراختان سبز در نظر هوشیار

¹ هرورقی دفتر معرفت کردگار

(7) maḳāliyle ḥarāret-i bāl-i pūr-işti‘ āle intifā ve teşeffī virüp (8) bu ıztırāba ārām yok ve bu ālāma encām ve bu merāmıñ tafşiline pāyān (9) bulunmaz ve taḥrīrine ihtitām dimek (10) üzre iken nāḳil-i varāḳada āteş-i ḡayret müşte‘ il olup bu manḳal-ı (11) nār-ı dīl-sūzı ḥāmil olup امکنوا آنست ناراً لعلی آتیکم منها بقبس (12) diyüp ol şem‘-i cem‘-i devlet ve pertev-i (13) envār-ı sa‘ādet yanıp yakılmağa gitdi. Mercū ve me‘mūldür ki bi-ḥaḳḳ-ı الله الذى جعل لكم من الشجر الاخضر (1) mezbūr-ı du‘ā-gūy ḥātibü’l-leyl ve cālībü’l-(2) recl ve’l-ḥayl gibi ḥā’ib ü ḥāsir, göndersün az çok bir miḳdār odun (3) iḥsān idüp فاذا انتم منه توقدون (4) maẓmūnına kemīneyi maẓhar u maḳrūn ḳılmağa ‘ināyet idesüz, sa‘ādet-meşḥūnı (5) bāḳī. **Li-münşi’ihī:** (5)

Tā şayf idüp mürūr u ‘ubūr eyleyüp ḥarīf

Vaḳt-i şitā geçüp gele eyyām-ı nev-bahār (6)

Zāt-ı şerīfīni ḳamu evlād u āliḳi

Bād-ı elemnden eyleye maḥfūz Kird-gār

Diger: (7)

Geçdügince erba‘īn irdükce eyyām-ı bahār

Berf ü bārāna maḳarr oldukça etrāf-ı zemīn (8)

Hem seferde hem ḥāzerda baḥr u berde dā’imā

Rūzgār olup muvāfiḳ ola devlet hem-nişīn (9)

¹ “Şuur sahiplerinin nazarında yeşil ağaçların yaprakları, Allah’ın marifet defterinden birer sayfadır.”

² “Yeryüzündeki bütün ağaçlar kalem olsaydı...” (Lokmān, 27)

³ Ayetin doğrusu: امکنوا اني آنست ناراً لعلی آتیکم منها بقبس أو اجذ علی النار هدی “Siz bekleyin, (şu uzakta) bir ateş bulunduğunu farkettim; belki ondan size bir kor parçası getiririm veya ateşin başında bir kılavuz bulurum.” (Tâhâ, 10)

⁴ “Yemyeşil ağaçtan sizin için ateş çıkaran O’dur.” (Yâsîn, 80)

⁵ “...işte ondan yakıp durmaktasınız.” (Yâsîn, 80)

Zātuṅı aḥbābuṅı etbā‘uṅı eşyā‘uṅı
Ḥıfz ide bād-ı muḥālifden Ḥudā-yı ‘ālemīn (10)

Bu du‘ā-yı ḥayrı gūş idüp kim āmīn dir ise
Rūzgāruṅ germ ü serdinden ola yā Rab emīn

(11) Ba‘zı Aşḥāb-ı Devlete İrsāl Olınan Ta‘ziye-nāme Şüretidür. (12)

در داکى راه کشور آمال بسته شد
سلك نظام ملك امانى كسته شد

(13) طاق بلند قصر لطافت خراب كشت
1 شاخ بزرگ دوحه دولت شكسته شد

[180a] (1) Şol du‘ālar ki dāfi‘-i derd-i pür-süz-ı dil-i ḥazīn ve şol şenālar ki nāfi‘-i elem-i āteş-(2) efrūz-ı cān-ı ġamgīndür, ol maḥar-ı feraḥ u sürūr ve müstaḥar-ı beşāset ü ḥubūr (3) iken nā-gāh ḳazā-yı İlāh ile mehbiṭ-i ġumūm-ı hümūm u muşibb-i mizāb-ı hücum-ı (4) hümūm olan zāt-ı şerīf-i vācibü’t-teşrif (5) فرجت كربتہ وزيدت دولته (6) intimā ve sa‘ādet-efzālarına ḳavāfil-i resā’il-i pür-süz u derd ve revāḥil-i (7) ḥamā’il-i ḥasret-engīz ü gam-perverd birle ithāf u ihdā ḳılındıktan şonra (8) zamīr-i münīr-i mir‘āt-naẓīre ki şuver-nümā-yı ḥükm-i ḥudūş-ı ḥavādiş-i ‘ālem-i fenā ve meclā-yı (9) ‘ilel ve i‘rāz-ı ‘arūz-ı ‘āvārız-ı iḳlīm-i lā-beḳādur, ḥafī vü muḥtefī degüldür ki, çün ḥazret-i (10) melīkū’l-mülk celle ‘an müşabebetü’l-ervāḥ ve te‘ālā ‘an mümāşeletü’l-ecsām (11) ber-vefḳ-i ḳaẓiyye-i والاکرام (12) 3 کلّ من عليها فان ويبقى وجه ربك ذو الجلال والاکرام (13) şıfat devām-ı beḳāda müteferrid ve şamt-ı zevāl u fenādan tezeḥhüdde (14) münferid ve mütevaḥḥiddür ve ḥükm-i delā’il-i naḳlī ve iḳtizā-yı ḳarā’in-i ḥissī ve aḳlī ile [180b] (1) ma‘lūm u mefhūm ve müte‘ayyin ü mütebeyyin olmışdur ki eşnāf-ı zevāt-ı (2)

¹ “Eyvah; umutların memleketine giden yollar kapalı, emniyet mülkünün tertibi dağıldı, güzellik köşkünün yüksek süslü kemerleri bozuldu, devlet ağacının büyük dalları kırıldı.”

² “Canlılar nefes aldığı müddetçe onun sıkıntıları giderilsin ve gücü artsın.”

³ “Yeryüzünde bulunanların hepsi fânidir. Azamet ve kerem sahibi Rabbinin zâtı ise bâki kalır.” (Rahmân, 26-27)

muḥdeṣāt-şî‘âr-ı şîfât-ı ezeliyye ile mevşûf olmak imtinâ‘a maḳrûn (3) ve ecnâs-ı mükevvenât ve envâ‘-ı maşnû‘ât-dişâr-ı nu‘ût-ı lem-yezeliyye ile muḥallî (4) ve cilveger olmak ḥayyiz-i imkândan bîrûndur. **Şî‘r:**

الا كل شيء ما خلا الله باطل

(5) ¹ وكلّ نعيم لا محالة زائل

Li-münşî‘ihî:

Ġurûr itme cihānuḡ iki gûnlük ḳadrine zîrâ (6)

Zamân bir zıll-ı zâ‘ildür cihân bir ḳayf-ı râḥıldür

Fenâ-yı dehr içün îrâd olan bürhân u temşîlûḡ (7)

Biri işbât-ı şâbitdür biri taḥşîl-i ḥâşıldur

‘Adem şehrine ‘âzim kârbândur cism ü cân u dil (8)

Bu eyyâm u leyâlî hep menâzıldür merâḥıldür

Pes ehl-i i‘tibâr ve ulû‘l-ebşâra (9) ve erbâb-ı ḳıyâs ve aşḫâb-ı enzâra başar-ı başîretlerin küşâde ve cām-ı cihân-nümâ-yı (10) âyîne-i dillerin hevâ vü hevesden sâde eyleyüp iġtirâr ve müsâ‘adet-i (11) eyyâm-ı cāfîde tecāfî üzre olup dünyâ vü mâ-fîḥâya ṭāmî‘ olmayalar (12) ve ni‘met-i âcil-serây-ı sürûr ve ‘izzet-i ġayr-ı mütezzelzel-i ser-menzil-i ḥulûd u ḥuzûrî (13) neḥmet-i ni‘met-i ‘âcil-i dâr-ı ġurûra ve şöḥret-i devlet-i zâ‘il-i kâşâne-i [181a] (1) pür-fütûra tâbî‘ ve tenâ‘um-i na‘îm-i cāvidānî-i temeşşî‘-i lezzât-ı nefsāniyyeye tebdîl eyleyüp (2) a‘râz-ı arşâ-i cihân-ı fânî ki ‘araza-i zevâl u intikâldür, taḥşîl eyleyüp şeref-i (3) dünyâ-yı lâ-beḳâyâ ḳānî‘ olmayalar. Zîrâ ‘ilme‘l-yaḳîn mefhûmdur ki şarâb-ı ‘işret (4) bi-ḥasebi‘l-lafz-ı edānî taḥşîfle serâb-ı ‘usrete peyveste ve hem-âġuş olduġı gibi (5) bi-ḥasebi‘l-ma‘nâ genc-i mâr ile ve gül-i ḥâr ile ve şâf-ı derdle ve neşe‘-i mey-i ḥumârla (6) ve şādî-i ġam u mey-i ġamām ile ve ‘âlem-i elem ü şîḫḫat-i saḳam ile hem-dem ve hem-zânû ve hem-düş (7) olduġı ‘inde‘l-‘uḳalâ emr-i muşaddıkdur, bu ḥālî muḥaḳḳaḳ ve bu aḳvālî

¹ “Muhakkak Allah’tan başka her şey bâtıldır ve her nimet şüphesiz yok olacaktır.” Şiirin kaynağı için bk. <https://www.aldiwan.net/quote202.html> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

muşaddağdur ki (8) teşādüm-i meşā'ib-i dil-süz ve terāküm-i havādiş-i āteş-efrūzdan hālen (9) bir hāl hikāyet ve bir maḳāl rivāyet olındı ki (10) تكاد السموات يتفطرن منه وتخر الجبال¹ me'āl-i haber-i melālet-eşer bu ki tünd-bād-ı belā tuğyān (11) ve tūfān-ı 'anā cūşān u hūrūşān olmağla keştī-i emel gird-āb-ı ecele (12) vuşul bulmuş ve gerdiş-i nā-hemvār-ı gerdün-ı dūn ve seyr-i sür'at-i (13) nā-sāz-kār-ı rüzgār-ı būḳalemūndan ol hūrşīd-i devlet ve kevkeb-i [181b] (1) baht u 'izzet-i evc-i ḫayātdan ḫazīz-i memāta nüzul eylemiş ve māh-ı felek-i celālet (2) 'uḳde-i ḫusūfa nāzil ve āfitāb-ı āsmān-ı sa'ādet zirve-i felek-i fānīden (3) zā'il olup ufḳ-ı semā-i fānīde āfil olmuş, (4) الحكم الله³ (5) Bu muşībet-i mā'il ve vāḳı'ā-i müşkil ve ḳāziyye-i cān-keselūn (6) vuşulinden dil ü cānda ḫāşıl olan tāb u ıztırābuñ şiddet (7) u hiddeti şerḫinden ḫāme-i zebān ne taḳrīr eylesün ki tamām murādı edā (8) ve zebān-ı ḫāme ne taştīr eylesün ki kemāl ile derd-i derūnı i'lām u inbā' itmege (9) ḳādir ola. Ḳudret ne ihtimāldür ki bu muşībet-i 'uẓmā ve beliiyye-i kübrā yalūnuz (10) bu kemīne dā'iye degül belki nev'-i insān ve cins-i ḫayvāna belki eşnāf-ı (11) nebātāt ve efrād-ı cemādāta bile ṭareyān u sereyān eylemişdür. **Li-münşi'ihī:** (12)

Bu ḫaberden sīneveş ṭurmaz egilür ṭağlar
Dāye gibi saçların çözmüş bulutlar ağlar (13)

Çıkdı gözden ağlamağ ile ḫabāb ol guşşadan
Öldi diyü anı soraruz ḫabīrini ırmağlar [182a] (1)

Yumdı nergis gözin yolındı sünbül guşşadan
Lāle degül derd ile bağrını yağıdı dāğlar (2)

Bāğda berg-i ḫazān şoldı şarardı guşşadan
Gözlerinūn yaşların ırmağ kıldı bāğlar (3)

¹ “Öyle ki bundan dolayı neredeyse gökler çatlayacak, ...dağlar yıkılıp çökecek!” (Meryem, 90)

² “Artık hüküm, yüce ve ulu olan Allah’ındır.” (Mü’min, 12)

³ “Allah toprağını (yağmuruyla) serinletsin, cenneti ona mesken eylesin ve amel defterini sağından versin. Sevdiklerine ve soyuna uzun ömürler versin.”

Hâli yansam derdümü döksem yazarken her gice
Şem‘ yanar yakılır hāmem egilür ağlar (4)

Ammā bu derd-i bî-devāya ne çāre vü dermān çünkü naşş-ı فان كل من عليها¹(5) bu
memerri beyān ve bu güzergāhı ‘ayān itmiş idügi kable’t-tezevvüc ve’l-istilād (6)
ma‘ lūm ve mefhūm-ı kalb u fū’ād idügi zāhir idi. **Li-münşi’ihī**: (7)

Ciger-hūn oldu dil gāmdan o cān cisme vedā‘ itdi
Ne çāre şimdiden sonra olan oldu giden gitdi (8)

Min-ba‘d, nā-çār şükrü kār ve ıstıbārı ihtiyār (9) idüp kelime-i cāmī‘a vü қазиyye-i
nāfi‘a-i مصيبة اذا اصابتهم² (10) telkibi ile dil-i evvāh ve hāzīne-teskīn ve
āyīne-i kalb-i pūr-zeng-i ‘anāya (11) mişkale-i انا لله وانا اليه راجعون³ şafā ve cilā virüp
merhūma (12) du‘ā vü şenā lāzım u lā-būd idügi zamīr-i münīr-i mir’āt-naẓīre ki
inkılāb-ı ahvāl-i (13) ‘ālem ve tebeddülāt-ı etvār-ı benī Ādem anda bi’l-fi‘l taşvīr
olinmışdur, zāhir [182b] (1) ü bāhir ve rüşen ü mübeyyendür risāle-i ta‘ziye vü
maḳāle-i tesliye (2) tevcih itmekle tezkīr ü tenbīh senen-i sünen-i Nebiyy-i nebiye
olduğı hayşiyetden (3) revā ve vecīhdür ve illā, **mıṣrā‘**:

⁴ لدوا للموت وابنوا للخراب

mıṣrā‘ inuṅ (4) itnābı niçe mertebe, **mıṣrā‘**:

⁵ كثير من مقالات الكتاب

hālen bu şikeste-dil (5) ü perişān-bāller ve münkesirü’l-ḳalb ve müşevveşü’l-ahvāller,
mıṣrā‘: (6)

Şām u seherde şubḥ u mesāda ‘ale’d-devām

¹ “Yeryüzünde bulunanların hepsi fānidir.” (Rahmān, 26)

² Ayetin devamı ve doğrusu şu şekildedir: الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا هَذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ. “Sabredenleri müjdele! Onlar, başlarına bir musibet geldiğinde...” (Bakara, 155-156)

³ “Doğrusu biz Allah’a aidiz ve kuşkusuz O’na döneceğiz” derler.” (Bakara, 156)

⁴ “Ölmek için tevellüd edip dünyaya gelir; harap olmak için binalar yaparsınız.” Şiirin kaynağı için bk. <https://www.aldiwan.net/poem10340.html> Erişim Tarihi: 14.12.2024.

⁵ “Kitaptaki sözlerin birçoğu...”

Cebbār-ı hālīm-i zū'l-celāl ve'l-ikrām (7) cenābından hezār sūz u güdāz ve tazarru' u niyāz ile recā vü temennī iderler ki (8) celāl-i cebbāriyyeti bu muşibetde müntehā ve ikrām-ı hilm-iyyeti ol zāt-ı sa'ādet-(9) fercām ve bākī evlād u ahfād u kirām ve sā'ir etbā' u eşyā'-ı (10) 'izām ve cumhūr-ı huddām-ı sidre-makām hakkında gayr-ı mütenāhī ola. Āmin, (11) yā Rabbü'l-ālemin.

Bostān Efendi Ağzından 'Atā Efendi'ye (12) 'Arz-nāmedür. Bir Oğlu ve Bir Kızı ve Hatunı Vefāt İdicek.

(13) Nücūm-ı kıtarāt-ı eşk-i dīde-i nemgīn-i ğam-dīdegān gibi bī-hadd ü bī-pāyān [183a] (1) du'ālar ve hūmūm-ı hūcūm-ı ğamrāt-ı kalb-i ğamgīn-i muşibet-i çeşidegān gibi (2) bī-'add ü bī-kerān şenālar kavāfil-i ihlās ve revāhil-i ihtişāş ile ithāf (3) u ihdā kılındukdan sonra inhā-i kışsa-i dil-sūz ve inbā'-i kaziyye-i cān-efrūz (4) budur ki, hālīyā istimā' olındı ki ol zāt-ı melek-şifātun harem-i (5) muhtereminden ki āsmān-ı fezā'il ve gülistān-ı fevāzıldur, bir ahter-i burc-ı (6) cemāl-i hilāl-mişāl henüz evc-i kemāle varmadan gerdiş-i gerdūn-ı dūn ile (7) ufķ-ı zevāde ufūl bulmuş ve bir gonce-i pür-ğanc ü delāl henüz nihāl-i kām-et-i (8) pür-i'tidālī gülzār-ı dehrde hadd-i bulūğa irüp bār u ber virmeden hazān-ı (9) āfet-i zamān ile zübūl bulmuş ve henüz ol semere-i fū'ād olan evlād-ı (10) sa'ādet-nihādlar nā-resīde olup aşıldan bi'l-küllīye munfaşıl olmağa (11) gayr-i kâbil ve aşıun fer'ā şiddet-i ittishālī hayşīyyetinden 'adem-i infişāle mā'il (12) olduğına binā'en merhūma vālideleri ol tarīķ-i pür-zıyķ ve fecc-i 'amīķde anlara (13) refīķ-i şefīķ olmağcūn يا ايُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً [183b] (1) naşşına temessūk ve فادخلی فی عبادی وادخلی جنَّتی ¹ مرضِيَّةً (2) hükmine teşebbüs idüp ciger-güşelerinden müfāraķat eylemege rāzi olmayup (3) mecmū'an الحكم لله انّ الامر ليس لنا وما (4) انا لله وانا اليه راجعون ³ emrine icābet eylemişler. ⁶ ان في ذلك لذكرى لمن كان له قلب ⁵ يفيد سوى التسليم للقدر (5) Mercūdur ki āyet-i pür-hidāyet-i

¹ “Ey imanın huzuruna kavuşmuş insan! Sen O’ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak rabbine dön.” (Fecr, 27-28)

² “Böylece has kullarımın arasına sen de katıl. Cennetime gir!” (Fecr, 29-30)

³ “Allah’ın davetçisine uyun...” (Ahkâf, 31)

⁴ “Doğrusu biz Allah’a aidiz ve kuşkusuz O’na döneceğiz.” (Bakara, 156)

⁵ “Hüküm Allah’ındır, bize iş düşmez. Kadere teslim olmak dışında hiçbir şey fayda etmez.”

⁶ “...kulak veren kimse için bunda büyük ibret vardır.” (Kâf, 37)

وبشّر الصابرين الذين (7) sa‘ ādet-encām-ı (6) mülāhazası sebep-i şabr-ı cemîl ve kelām-ı müṭāla‘ası bā‘ış-i şükr-i (8) cemîl ve ‘illete taḥşîl-i şevāb-ı cezîl 1 اذا اصابتهم مصيبة کılınmağa himmet olına. Cenāb-ı ‘izzet-i (9) ‘izzet-esmā’ehuden gāyet mutazarrı‘ ve nihāyet mütevaḳḳi‘dür ki, bu muşîbeti āḥir-i (10) meşā’ib ve ḥātime-i nevā’ib idivirüp envā’-ı mücāzāt ve eşnāf-ı (11) mükāfāt ‘atā itmekle ḳazā-i māfāt idivire. (12) باقى عش 2 ما شئت كما شئت

Merhūm Hâce Efendi Vefāt İdicek Bostān Efendi (13) *medda’llāhu zillehu* Ağzından Kurd Efendi’ye Ta‘ziye İçün Yazılmışdır.

[184a] (1) Dürer-i ğurer-i da‘vāt-ı sāfiyāt-ı muḥāleşet-şi‘ār ki nücūm-ı ḳaṭarāt-ı eşk-i (2) dīde-i ğam-dīdegān gibi bī-ḥadd ü bī-pāyān ve ğurer-i dūreri taḥiyyāt ve vāfiyāt (3) müşādaḳat-dişār ki hūmūm-ı ğumūm-ı ğamrāt-ı ḳalb-i ğamġin ḥasret-i çeşīdegān (4) gibi bī-‘add ü bī-kerāndur, dil-i ḥazīn ve ḳalb-i pūr-enīnden bi’ş-ıdḳ (5) ve’l-ihlāş fā’iz ve münba‘ış olup ḳavāfil-i eşfāḳ ve revāḥil-i (6) iştiyāk birle ithāf u ihdā ḳılınduḳdan şonra inhā-i ḳışşa-i (7) derdnāk ve inbā-i ğuşşa-i sūznāk budur ki, ḥāliyā peyk-i belā (8) ve berīd-i ḳazā ile bir ḥaber-i hā’il ve ḳaṣiyye-i müşkil ve vaḳı‘-a-i cān-kesel ki (9) belā-yı nā-gehānī ve ḳazā-i āsmānīden ġarīb ü ‘acībdür, vāşıl u nāzil (10) oldı. Mażmūn-ı zehr-pāşı mebnī ve muḥbir olduġı kelām-ı melālet-encām ve feḥvā-yı (11) cān-ḥırāşı i‘lām u ifhām itdüġi aḳvāl-i pūr-melāl-i ḥasret-me’āl budur ki, (12) مرحوم ومغفور له طيب الله ثراه وجعل الجنة مثواه Nazm: (13) 3

يارب بروح پاک امينى کى بردرش

روح الامين سزد زکدايان کمترش

[184b] (1) از آسمان جود و سحاب کرم بریز

4 باران فيض رحمت جاويد بر سرش

1 “Sabredenleri müjdele! Onlar, başlarına bir musibet geldiğinde...” (Bakara, 155-156)

2 “Dilediğin kadar dilediğin gibi yaşa!”

3 “Merhum ve mağfur olsun. Allah toprağını (yağmurla) serinletsin, cenneti ona mesken eylesin.”

4 Manzumenin anlamında terreddüd edildiği için çevirisi yapılmadı.

(2) ki sâbıku'l-eyyâmdan daḥı rûzgârun ḥîle vü ḥud'âsından ḥalâş (3) olup وما الحیوة (4) ve sâlıfû'l-eyyâmdan ikbâl-i lâ-beḳâ-yı gerdûn-ı dūnun firîbinden menâş bulup (5) اینما کنتم یدرکم الموت netîce-i efkârı olmuş idi. Dūnyâ vü mā-fîhâ (6) ḥużur-ı şerîfînde 'ademle 'ale's-sivâ' ḳazâ-yı Ḥudâ-yı bî-hemtâ (7) بشرالذین امنوا وعملوا الصالحات جنّات nidâsın 4 والله یدعو الی دار السّلام gūş-ı hūşına (8) 3 تجری من تحتها الانهار mücebince 7 اجیبوا داعی الله (11) 5 اولئک اصحاب الجنة هم فیها خالدون (12) 6 تؤنّوا الامانات الی اهلعا (13) Anlar daḥı 8 یفعلون ما یؤمرون (1) [185a] icâbet-i da'vâtı cân u dille ḳabûl idüp ıssında yaraşur diyüp (2) kefen-i bedenlerinde emânet olan mürğ-i rûḥ-ı pür-fütûḥlarını şâhibine (3) teslîm itmekçün bu ḥâristân-ı fenâdan gûlistân-ı beḳâya ṭayerân (4) ve sebzezâr-ı cihândan lâlezâr-ı cinâna seyrân idüp 9 ذلك فضل الله یؤتیة من یشاء (5) diyüp فی (6) bağ u (6) rāḡına nüzûl u ḥulûl itmişler. **Nazm:**

مرغی بتکنای قفس بود پای بست

(7) دست قضا بلطف قفس را براوشکست

بکشاد بال صدق وصفا درفضای قدس

(8) 11 جولان کنان بکنر قصر بقا نشست

¹ “Dünya hayatı sadece aldatıcı bir yararlanmadan başka bir şey değildir.” (Hadîd, 20)

² “Nerede olursanız olun ölüm sizi yakalar.” (Nisa, 78)

³ Ayetin doğrusu şu şekildedir: “İman eden ve iyi işler yapanlara, kendileri için zemininden ırmaklar akan cennetler bulunduğu müjdesini ver.” (Bakara, 25)

⁴ “Allah esenlik yurduna çağırıyor.” (Yûnus, 25)

⁵ “İman edip hayırlı işler yapanlara gelince, onlar da cennetlikler; onlar orada ebedî kalacaklardır.” (Bakara, 82)

⁶ “Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ... emreder.” (Nisâ, 58)

⁷ “Allah’ın davetçisine uyun...” (Ahkâf, 31)

⁸ “...kendilerine buyurulanı yerine getirirler.” (Nahl, 50)

⁹ “Bu Allah’ın lütfudur, onu dilediğine verir.” (Cuma, 4)

¹⁰ “Doğruluğun hâkim olduğu bir ortamda, gücüne sınır olmayan bir hükümdarın huzurundadırlar.” (Kamer, 55)

¹¹ “Kuş, kafese sıkıştı ve ayağı bağlandı. Kaderin eli lutfedip kafesi kırdı. Ferahlık ve mutluluk kanatlarının açılması ile ilâhî mekândan çıkıp sonsuzluğun süslü sarayına oturdu.”

يا أَيَّتْهَا النَّفْسُ in-şā‘allāhu’l-‘azīz anlar dahı (9) ¹ انا لله وانا اليه راجعون، الحكم لله الواحد القهار
 muḳtezāsınca meclis-i dārü’l-ziyyāfe-i (10) ² المطمئنة ارجعي الى ربك راضية مرضية
 فيها ما تشتهي النفس وتلدّ الاعين (12) işret-hāne-i de ve maḥfel-i ³ جَنّات عدنٍ يدخلون فيها ابداً (11)
 de mevā’id-i elṭāf-ı Rabbāniyye (13) ve ‘avā’id-i ā‘ṭāf-ı Sübhāniyye
 birle müşerref ü muḡtenemlerdür. Ammā derd [185b] (1) bizüm derdimüzdür ki ol
 ḥādise-i pür-sūziḡ istimā‘ından berü nīrān-ı şūr u belā (2) manḡal-ı sīne-i ḡamḡinde
 bir vech ile heyecān ve ṭūfān-ı derd ü ‘anā menhel-i dīde-i nemḡinden (3) bir
 mertebede seyelān itdi ki debīrān-ı dīvān-ı çerḡ-i būḡalemün ve münşiyān-ı (4)
 ceride-i eyvān-ı ⁵ كون فيكون zebān-ı ḡalem ile biḡde birin taḡrīr ve ḡalem-i zebānla
 ‘aşr-ı (5) ‘aşīrin taḡrīr itmek ḡayālī ḡayāl-i muḡāldür. **Naẓm:**

Gerçi ol Ravza’da Rızvān sārī refṭār itdi (6)

Hecridin ‘ömrini aḡbābḡa düşvār itdi (7)

Gerçi Uḡmāḡ sārī ‘azm itdi velī ‘ālemni

Vāh ki Tāmūḡ otıdın ilge nümūdār itdi

(8) وكفى بالله شهيداً ⁶ ve lākin çünki dünyā vü mā-fihā fi’l-ḡaḡīḡā mānend-i a‘ rāz-ı (9)
 ḡayr-ı ḡarre ve zuḡūrāt-ı şu ‘ünāt bi-ḡasebi’l-i‘ tibārāt ve’l-izāfāt (10) vaḡdet-i Ḥaḡḡ’a
 ḡayr-ı ḡarredür ve her ānda tecelliyāt-ı Rabbāniye zuḡūr itmekde ve tekevvünāt-ı (11)
 imkāniyye cānib-i ‘ademe gitmekde ⁷ كل شئ هالك taḡayyūrāt-ı aḡvāl-i ‘āleme (12)
 naşş-ı şarīḡ-i ⁸ كل نفس ذائقة الموت acāl-i benī Ādem’e bürhān-ı şaḡīḡdür. (13) ‘Āḡil ü
 kāmīl bu fānīnūḡ taḡallübātından niçün münḡalibü’l-ḡāl ve ‘ālim u ‘āmil [186a] (1) iş
 bu zā’ilūḡ taḡayyūrātından muḡṭaribü’l-bāl olur, ‘ale’l-ḡuşuş ki eger memāt (2) eger

¹ “...doğrusu biz Allah’a aidiz ve kuşkusuz O’na döneceğiz.” (Bakara, 156), “Hüküm bir ve Kahhâr olan Allah’a aittir.”

² “Ey imanın huzuruna kavuşmuş insan! Sen O’ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön.” (Fecr, 27-28)

³ Bu ifade Fâtır Suresi 33. ayette şöyle geçmektedir: “جَنّات عدنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا” : Onların gireceği yer Adn cennetleridir. Orada altın bilezikler ve incilerle süsleneceklerdir. Orada onların giysileri de ipektir.”

⁴ “Orada canların istediği, gözlerin zevk aldığı her şey vardır ve siz orada sonsuza kadar kalıcısınız.” (Zuhruf, 71)

⁵ “... ‘ol!’ der, hemen oluverir.” (Bakara, 117)

⁶ “...şahit olarak bir Allah yeter.” (Ra’d, 43)

⁷ “O’nun zatından başka her şey yok olacaktır.” (Kasas, 88)

⁸ “Herkes ölümü tadacaktır.” (Āl-i İmrân, 185)

ḥayāt, cümle menşe³-i zuhūr-ı şifāt-ı vācibü'l-vücūd ve maẓhar-ı umūr-ı (3) maḳdūr-ı müfīzū'l-ḥayr ve'l-cüddur. Hemān bize ve size القى السمع ان فى ذلك لذكرى لمن كان له قلب او 1 وهو شهيد (4) āyet-i pūr-hidāyetinün maẓmūn-ı meymūnın (5) ve feḥvā-yı hümāyūnının mülāḥaẓa idüp zamānuḡ nihāyetin ān ve cihānuḡ bu vech ile (6) şūretin cihān bilüp 'ālemün şonın elem ve ādemün āḡirin bir dem merheminde (7) hem ve emseminde sem olduḡın anlayup ve cāh-ı devleti taḡhīfle çāh (8) ve kāḡ-ı' izzeti taḡrīfle ḡāk-rāh-ı lezzeti zilletden maḡlūb ve ḡülzārındaki ḡülzāra (9) mensūb idüḡin iz' ān eyleyüp اذا وبشر الذين اذا اصابتهم مصيبة قالوا 2 عمت البلية طابت (10) tesellisiyle cebr-i inkisār-ı ḡāḡır kılup والمقدور كاین (11) teşeffīsiyle şābir ü şākir olmaḡı evlā ve aḡrā bilevüz. Siyyemā (12) hemān ol cenāb-ı 4 لا يردّه عدم الرضا. الحكم لله ان الامر ليس لنا وما يفيد سوى التسليم للقدر (13) 'izzet-i 'izzet-esmā'ehu [186b] (1) ve ol Vehhāb-ı pūr-mekremet 'emmet ālā'uhu ḡāyet mutāzarrı' (2) ve nihāyet mütevaḡḡi' dūr ki, bu muşībeti āḡir-i meşā'ib ve ḡātime-i nevā'ib (3) eyleyüp sebep-i derecāt-ı 'aliyye ve bā'ış-i tekrimāt-ı celiyye kıla, bi-mennihi. **Beyt:**

درمراد ونشاط و راحت روح

5 بادعمرت هزارساله چونوح

Temmet

¹ “Aklı olan veya şuurlu olarak söze kulak veren kimse için bunda büyük ibret vardır.” (Kâf, 37)

² “Belâ umumî olursa (yaygınlaşınca) hafifler.”

³ “Sabredenleri müjdele! Onlar, başlarına bir musibet geldiğinde...” (Bakara, 155-156)

⁴ “Takdir edilen gerçekleşecektir. Razi olmamak onu geri çevirmez. Hüküm Allah’a aittir. İş bize düşmez. Kadere teslim olmak dışında hiçbir şey fayda etmez.”

⁵ “Muradınla, neşen ve huzurunla, Nûh gibi bin yıl yaşayasın.”

SONUÇ

Fevrî ve eserleri hakkında bugüne kadar birçok çalışma yapılmış, bu çalışmalar sayesinde manzum ve mensur eserlerinden bazıları neşredilmiştir. Ancak *Münşe'ât-ı Fevrî*'nin neşredildiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Buna karşın bazı çalışmalarda *Münşe'ât-ı Fevrî*'nin kısaca muhteva, üslup özellikleri ve mektuplarından söz edildiği, kütüphane yer bilgisinin paylaşıldığı görülmüştür. Bu bakımdan tezin en önemli sonuçlarından biri *Münşe'ât-ı Fevrî*'nin ilk kez metin ve inceleme ile beraber neşredilerek daha önceki çalışmalarda verilen bilgilerin genişletilmesi, tashih edilmesi ve Fevrî hakkında yapılacak yeni çalışmalara veri sunmasıdır.

Münşe'ât-ı Fevrî'nin muhtemel nüshasının/nüşhalarının tespiti amacıyla yazma eser kütüphane ve katalogları taranmış, Ayasofya 04311 numarada kayıtlı nüshasından başka nüshası tespit edilememiştir. Yapılan incelemeler neticesinde nüshanın anlatım ve üslup özellikleri, üzerinde yapılan tashih/tamirler, mürekkep, yazı ve kağıt çeşidi gibi unsurlar bakımından önemli bir nüsha olduğu anlaşılmıştır. Nüshanın sahip olduğu bu özelliklerle, şair ve nâsirliğin yanında hat sanatına da vâkıf olduğu bilinen Fevrî'nin hattı olabileceği ihtimalini güçlendirse de müstensihlerin yazma eserlerdeki bazı tasarruflarının kimi zaman yukarıda belirtilen hususlara benzediği bilindiğinden, nüshanın aidiyetine dair kesin tespitlerde ihtiyatlı davranılmıştır. Ancak eserin eksiksiz olması ve tashih edildiğine dair ibareleri taşıması nedeniyle güvenilir olduğu söylenebilir.

Çalışma esnasında Fevrî'ye ait olduğu ifade edilen pek çok eser incelenmiş, bu eserlerde dil ve üslubun *Münşe'ât-ı Fevrî*'deki üslup ve özelliklerle örtüştüğü, *Münşe'ât*'ın Fevrî'nin diğer eserleriyle bu açıdan benzerlikler taşıdığı tespit edilmiştir. Bunun yanında Fevrî'nin kaleme aldığı bazı eserlerde aynı ifadeleri tekrarladığı veya bazı kısımları mükerrer kullandığı, kendi eserlerinden iktibaslara çok fazla başvurduğu da görülmektedir. Tezin bu yönüyle Fevrî'nin genel üslubuna dair yeni araştırmalara da başlangıç teşkil edeceği umulmaktadır.

Münşe'ât, Fevrî tarafından mukaddime ve mektuplar olmak üzere iki kısımda tertip edilmiştir. Eserin tertip ve telif süreci hakkında inceleme yapılırken, Fevrî'nin bu eseri kaleme alırken sahip olduğu motivasyona dair verilere ulaşılmıştır. Örneğin

Kanûnî Sultan Süleyman, II. Selîm ve Sadrazam Ali Paşa'yı mensur-manzum ifade imkânlarının çoğunu kullanmak suretiyle sık sık methedip dualarla anmış; Paşa'ya, hem siyasî hem de ahlâkî vasıflarını anlatmak suretiyle geniş bir yer ayırmıştır. Özellikle Paşa sayesinde eserini tamamlayabildiğini söyleyerek ondan himaye talep etmiştir. Diğer taraftan Fevrî'nin, eseri inşâ ilminin Osmanlıda "rağbet bulmaya başlaması" nedeniyle kaleme almaya cesaret ettiğini söyleyip hem ilm-i inşâ konusundaki hünerlerini göstermek hem de bu konuda faydalı bir eser ortaya koymak suretiyle "hak ettiği" değeri elde etme uğraşında olduğu görülmüştür. Bu bakımdan çalışma ile beraber Fevrî'nin düşünce dünyası hakkında yeni bilgilerin ortaya çıkarılması suretiyle şahsî ve edebî biyografisine katkıda bulunulmuştur.

Münşe'ât-ı Fevrî'nin mukaddime bölümü kullanılan üslup ve muhteva açısından çeşitlilik göstermektedir. Fevrî, dönemin devlet adamlarına dua edip onları överken bunlar içinde Sadrazam Ali Paşa'ya diğerlerinden daha çok yer ayırmaktadır. Fevrî'nin Paşa hakkında sarf ettikleri ayrıca Osmanlı tarih ve siyaseti açısından da önemlidir. Bu kısımda Ali Paşa için söylenenlerin daha sonra Sokullu Mehmed Paşa için de sarf edilmesi dikkate değer noktalardan biridir. Bu tez çalışması ile beraber ortaya çıkan bu durum özelde Fevrî, genelde ise klasik dönemde sanatçı ve iktidar ilişkisi (patronaj) hakkındaki mevcut bilgilere yeni bir veriler oluşturmaktadır.

Fevrî, *Münşe'ât*'ta şiir ve inşâ çerçevesinde ele aldığı düşünce, ictibas ve referanslarla kendi bakış açısından Osmanlı inşâ sanatının bir panoramasını çizmiştir. Mukaddime bölümünde asıl üzerinde durulan mevzular; şiir ve inşânın nitelikleri, ilm-i inşâ ve şiir konusunda âlim ve sanatçıların düşünceleri, Osmanlıda inşâyaya verilen değer, kâtiplerin nitelikleri gibi konulardır. Fevrî'nin inşâ ve şiir hakkında söyledikleri, tarihî ve teorik değerlendirmeler niteliğindedir. Bu açıdan eserin Klasik Türk Edebiyatı inşâ ve şiir teorisi açısından da önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında Osmanlı inşâ sanatı ve ilmi hakkında XVI. yüzyılda yaşamış bir inşâ yazarının bakış açısını görmek, Klasik Türk Edebiyatı tarihi için de yeni değerlendirmeler anlamına gelmektedir.

Münşe'ât'ın mektuplardan oluşan ikinci kısmı mukaddimeye göre daha hacimlidir. Bu yazışma örnekleri bir yönüyle Fevrî'nin meslekî ve şahsî ilişki ağına dair de önemli veriler sunmaktadır. Mektupların bazıları Fevrî'nin XVI. yüzyılda

yaşamış olan devlet adamları ve âlimler ile yaptığı yazışmalar, bazıları çeşitli makamlarda bulunan kişilerin yaptığı yazışma suretleri, çok azı da temsili niteliktedir. İnceleme neticesinde Fevrî'nin inşâ ilminin konusu olan mektup türünde de bilgi sahibi olduğu tespit edilmiştir. *Münşe'ât*'ta Şehzâde Selîm, Sadrazam Ali Paşa, Bostan Çelebi ve Âşık Çelebi'ye gönderilen mektuplar dikkat çekici özelliklere sahiptir. Çalışmada tespit edilen bu mektuplar muhataplarının ait olduğu sosyal-resmî-ilmî statüleri nedeniyle önemli metinlerdir.

Münşe'ât'ta bulunan mektupların muhtevaları değerlendirilmiş ve bu mektupların önemli bir kısmının Osmanlı ilmiyye sınıfı ve medrese sistemi içinde bulunan şahıslar ve meselelerle ilgili olduğu tespit edilmiştir. Bu mektuplar içinde bugünkü anlamda “referans mektubu” olarak nitelenen şefkât-nâmelerin niceliksel üstünlüğü dikkat çekmiştir. Diğer taraftan yine aynı sınıf ve sistem içinde atama veya görevden almalar üzerine yazılmış tehniyet-nâmeler ve şikâyet-nâmeler de mevcuttur.

Bu çalışmada *Münşe'ât-ı Fevrî* dil ve üslup özellikleri açısından da incelenmiştir. Bu inceleme neticesinde *Münşe'ât*'ta sözcük ve tamlama unsurları açısından Arapça-Farsçanın belirgin etkisi olduğu görülmüştür. Bunun yanında ayet, hadis ve kalıplaşmış sözlerin kullanımı açısından da bu dillerin kullanım oranının Türkçeye göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Münşe'ât'ta üslubu belirleyen temel unsurlardan biri de manzumelerdir. Eserde Türkçenin yanında Arapça ve Farsçaya ait birçok mısra, kıt'a, beyit, kaside, vb. manzume kullanılmıştır. Bunların büyük çoğunluğu Türkçe ve Fevrî'ye ait olup diğerleri tespit edildiği kadarıyla, Arap ve Fars edebiyatlarından ünlü sanatçıların çeşitli manzumelerinden iktibas edilmiştir. *Münşe'ât*'ta yoğun olarak manzume kullanılması eserin estetik ve şiirsel bir üsluba sahip olmasında belirleyici etkiye sahip olmuştur.

KAYNAKLAR

- Abik, A. D. (1993). *Ali Şîr Nevâyî'nin risaleleri - Tarîh-i enbiyâ ve hükemâ – Târîh-i Mülûk-i 'Acem - Münşe'ât: metin - gramatikal indeks - sözlük* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- 'Aclûnî, İsmail b. Muhammed b. 'Abdu'l-Hâdî el-Cerâhî el-'Aclûnî ed-Dimeşkî Ebu'l-Fidâ el-. (1351). *Keşfu'l-Hafâ*. Kâhire: Mektebetu'l-Kudsî li'sâhibihâ Husâm ed-Dîn el-Kudsî.
- Afyoncu, E. (2009a). Semiz Ali Paşa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 36, s. 495-496). TDV Yayınları.
- Afyoncu, E. (2009b). Sokullu Mehmed Paşa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 37, s. 354-357). TDV Yayınları.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû 'Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. (1421/2001). *el-Musned*. nşr. Şu'ayb el-'Arnavût, 'Âdil Murşid. Muessesetu'r-Risâle.
- Aksoy, H. (1997). *Fevrî'nin manzum kırk hadîs tercümesi*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (13-14), 121-130.
- Aksoyak, İ. H. (2007). *Gelibolulu Mustafa Âlî Menşeu'l-İnşâ*. Bizim Büro Basımevi.
- Alp, G. (2024). *Münşe'ât-ı Kânî-Kânî'nin mektupları*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Araç, G. (2022). *Tokatlı Kânî'nin münşeâtı ve incelemesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ege Üniversitesi.
- Aykut, N. (1992). Bostan Çelebi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 6, s. 308). TDV Yayınları.
- Azamat N. (1992). Bâlî Efendi, Sarhoş. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 5, s. 20-21). TDV Yayınları.
- Baltacı, C. (2005). *XV-XVI. yüzyıllarda Osmanlı medreseleri* (Cilt 1-2) (2. basım). Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Bektaş, E., Uluç, R. (2024). Fevrî Ahmed Çelebi'nin Münşe'ât Mecmuası. *The Journal of Social Science*, 11(73), 340-351.
<http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.79636>
- Biltekin, H. (2018). *Şeyhî Dîvânı* (E-kitap). Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (Erişim Tarihi 21.10.2024)
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/61044,seyhi-divanipdf.pdf?0>
- Buhârî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâ'îl. (1419). *el-Câmi'u'l-Musnedu's-Sahîhu'l-Muhtasar*. (nşr. Muhammed Fu'âd 'Abdubâkî) Riyâd: Dâru's-Selâm.
- Çakır, Ö. (2005). *Türk edebiyatında mektup* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Çal, G. Y. (2016). *Osmanzâde Tâ'ib Ahmed'in münşeâtı "Gevher-i Yektâ" (Transkripsiyonlu metin-inceleme ve Türkçe kelime grupları)* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.

- Çelebi, Â. (2022). *Tetimmetü's-Şakâ'iki'n-Nu'mâniyye* (Çev. M. Hekimoğlu). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Daş, A. (2003). *Osmanlılarda münşeât geleneği, Hoca Sadeddin Efendi'nin hayatı, eserleri ve münşeâtı* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Derdiyok, İ. Ç. (1994a). *XV. yüzyıl şâirlerinden Mesihî'nin Gül-i sad-berg'i* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Derdiyok, İ. Ç. (1994b). Eski Türk edebiyatında mektup yazma kuralları hakkında bilgi veren en eski eser - Ahmed Dâ'i'nin Teressül'ü. *Toplumsal Tarih*, 1(6), 56-59.
- Devellioğlu, F. (1993). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat* (11. Baskı). Aydın Kitâbevi.
- Donuk, S. (2017). *Nev'îzâde Atâyî, Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmileti's-Şakâ'ik* (Cilt 1-2). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Donuk, S. (2018). *Ali b. Bâlî, el-Ikdu'l-Manzûm fî Zikri Efâzılı'r-Rûm*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Donuk, S. (2024). *Gelibolulu Mustafa Âlî, Kühû'l-Ahbâr* (Cilt 5). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Durmuş, İ. (2000). İnşâ. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 22, s. 334-337). TDV Yayınları.
- Durmuş, İ. (2004). Mektup: Arap Edebiyatı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 29, s. 14-16). TDV Yayınları.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'aş es-Sicistânî (2009). *Sunenu Ebî Dâvûd*. (nşr. Şu'ayb el-Arnaût) (Cilt I-VII). Dâru'r-Risâleti'l-'Âlemiyye.
- Elçi, F. (2020). *Nevres-i Kadîm: Münşe'ât*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Emecen, F. (2009). Selim II. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 36, s. 414-418). TDV Yayınları.
- Erkal, A. (2000). Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Seyfettin Özege Kitaplığı'nda bulunan "nâme" ve "iye" isimli yazma eserler, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (15), 213-263. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/32708>
- Fevrî Ahmed Efendi. *Dîvân*. Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Revan Köşkü Kitaplığı, No 000763. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/561628>
- Fevrî Ahmed Efendi. *Münşe'ât*. Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya Bölümü, No 04311. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/205890>
- Gök, N. (2008). Osmanlı beratları kapsamında diplomatika ilmi veya "ilm-i inşâ". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (20), 731-746.
- Gökbilgin, M. T. (1992). *Osmanlı paleografya ve diplomatik ilmi* (2. Baskı). Enderun Kitabevi.
- Güler, Ö. F. (2021). XVI. yüzyılda kaleme alınmış manzum-mensur karışık bir eser: Fevrî Efendi'nin "Zeheb-nâme"si. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları*. (23), 558-583. <https://doi.org/10.29000/rumelide.949669>

- Gültekin, H. (2015). *Türk edebiyatında inşâ*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Haksever, H. İ. (1995). *Eski Türk edebiyatında münşe'âtlar ve Nergîsi'nin münşe'âtı* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Malatya İnönü Üniversitesi.
- Haksever, H. İ. (1999). Münşe'ât mecmualarında “sebeb-i te'lif”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (3), 55-64.
- Haksever, H. İ. (2011). Ahmed-i Dâî'nin Teressülü. *Turkish Studies*, 6(1), 1265-1273. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.2046>
- Hasanov, S. (2022). Kurd Efendi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt Ek-2, s. 93-94). TDV Yayınları.
- İpşirli, M. (1992). Bitik. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (Cilt 6, s. 225). TDV Yayınları.
- İpşirli, M. (2006). Mülâzemet. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 31, s. 537-538). TDV Yayınları.
- Kaçar, M. (2023). Mahmûd b. Edhem'in II. Bayezid'e sunduğu Gülşen-i İnşâ'nın farklı versiyonları üzerine. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. 30(30), 271-283. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2975570>
- Kalpaklı, M. (1985-1986). *Fevrî: Hayatı, şahsiyeti, eserleri* [Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi]. Mimar Sinan Üniversitesi.
- Kalpaklı, M. (1991). *Divan şiirinin edisyonunda bilgisayar kullanımı metoduna giriş ve Fevrî Dîvânı'nın elektronik formu* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Kalpaklı, M. (1995). Fevrî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 12, s. 505-506). TDV Yayınları.
- Kaplan, Y. (2010). Bursalı divan şairi Hicrî ve şiirleri. *Journal of Turkish Research Institute*. 17(43), 231-257. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/33525>
- Kaplan, Y. (2020). Seyahat-nâme türüne farklı bir örnek: Fevrî'nin Hac Seyahat-nâmesi. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 7(19), 567-599. <http://dx.doi.org/10.17822/omad.2020.171>
- Karakoç, K. (2021). 16. yüzyıl divan şairi Fevrî ve Şikâyetnâme'si. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 7(2), 367-388. <https://doi.org/10.20322/littera.877132>
- Karaman, H. (2001). *Lamiî Çelebi'nin münşeâtı* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Karavelioğlu, M. A. (2019a). *Ahlâk-ı Mehmed Paşa: Şairin gözüyle bir devlet adamı portresi*. Gece Akademi Yayınları.
- Karavelioğlu, M. A. (2019b). 16. yüzyıl bilgin ve şairlerinden Fevrî'nin Ahlâk-ı Mehmed Paşa adlı eseri üzerine. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*. 2(1), 205-214. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/estad/issue/43513/510983>
- Kartallıoğlu, Y. (2011). *Klasik Osmanlı Türkçesinde eklerin ses düzeni: 16-17-18. yüzyıllar*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Kavruk, H. (2003). *Türkçe mesnevilerde sebeb-i te'lif*. Özserhat Yayıncılık.
- Keskiner, O. (1996). *Arap edebiyatında inşâ sanatının gelişimi* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Kılıç, A. (2015). Unutulmuş bir münşî Akhisarî Abdülkerîm Çelebi, Münşeâtı ve Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'ye bayram tebriği vesilesiyle gönderdiği mektubu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8(40), 102-111.
DOI: 10.17719/jisr.20154013881
- Kılıç, F. (2018). *Âşık Çelebi, Meşâ'irü 'ş-Şu'arâ* (E-kitap). Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (Erişim Tarihi: 01.05.2024).
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59036.asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0>
- Kurtoğlu, O. (2017). *Zâtî Dîvânı (Gazeller dışındaki şiirler)* (E-kitap). Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (Erişim Tarihi: 20.09.2024).
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56164.zati-divanipdf.pdf?0>
- Kurtulan, K. (2004). Arap dili ve edebiyatında Hz. Muhammed'in mektupları [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Kurtuluş, R. (2004). Mektup: Fars Edebiyatı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 29, s. 16-17). TDV Yayınları.
- Kurul, A. (1973). *Ahmet Fevrî Ahlâk-ı Süleymânî: Varak 1a-60b* [Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Kütükoğlu, M. S. (1994). Diplomatik: Osmanlılarda Diplomatik. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 9, s. 364-366). TDV Yayınları.
- Kütükoğlu, M. S. (2018). *Osmanlı belgelerinin dili (Diplomatik)* (4. Baskı). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Köprülü, M. F. (1943). Anadolu Selçukluları tarihinin yerli kaynakları. *Türk Tarih Kurumu Belleten*, 7(27), 379-522. <https://belleten.gov.tr/tam-metin-pdf/715/tur>
- Levend, A. S. (2014). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Dergâh Yayınları.
- Müstakim-zâde, S. S. E. (1928). *Tuhfe-i hattâtîn*, Devlet Matbaası.
- Nasırabadı, G. A. (2021). Hârzemşâhlar dönemi münşeât mecmualarından et-Tevessül ile't-Teressül ve devletin siyasi münabebetleri açısından önemi. *History Studies*. 13(1). 33-49. DOI Number: 10.9737/hist.2021.976
- Nazîmâ, A., Reşad, F. (2018). *Mükemmel Osmanlı lügati* (4. Baskı) (Haz. Birinci N., Yetiş K., Andı, M. F., Ülgen, E., Sağlam N., Çoruk, A. Ş.). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Neziri, B. (2016). *Fevrî Ahmed Efendi'nin Ahlâk-ı Süleymânî adlı eseri vr. 2a - vr. 38b (İnceleme - metin - dizin)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Oktay, A. (2017). *Münşe'ât-ı Nâbî, Nâbî'nin mektupları*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Özcan, A. (2006). Münşeâtü's-Selâtin. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (Cilt 32, s. 20-22). TDV Yayınları.

- Özer, İ. S. (2022). *Okçuzâde Mehmed Şâhî ve münşeâtı: Münşe'âtü'l-İnşâ' (İnceleme-metin - dizin)*. DBY Yayınları.
- Öztürk, M. (2016). *Münşe'ât-ı Nâbî (İnceleme-tenkitli metin)*. Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları.
- Redhouse, J. W. (2016). *Müntehabât-ı Lügât-i Osmâniyye* (2. Baskı). (Haz. Toparlı R., Yılmaz, B. E., Yılmaz, Y.). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sâmî. Ş. (2010). *Kamus-ı Türkî*. (Haz. Yavuzarslan, P.). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Saraç, M. A. Y. (2016). *Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı müellifleri* (Cilt 1-2). (Ed. Mustafa Çiçekler). Türkiye Bilimler Akademisi.
- Sarioğlanoğlu, N. (1953-1954). *Fevrî Dîvânı'nın (edition critique) tenkidli neşri I: Dinî şiirler ve kasideler* [Yayınlanmamış mezuniyet tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Solmaz, S. (2018). *Bağdatlı Ahdî, Gülşen-i Şu'arâ* (E-kitap). Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (Erişim Tarihi: 01.05.2024).
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56733,ahdi-gulsen-i-suarapdf.pdf?0>
- Sungurhan, A. (2017a). *Kınalızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü's-Şu'arâ* (E-kitap). Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (Erişim Tarihi: 01.05.2024).
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebi.pdf?0>
- Sungurhan, A. (2017b). *Beyânî Tezkiresi (Tezkiretü's-Şu'arâ)* (E-kitap). Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (Erişim Tarihi: 01.05.2024).
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55835,beyani-tezkiresipdf.pdf?0>
- Tarlan, A. N. (1992). *Necâtî Beg Dîvânı*. Akçağ Yayınları.
- Timurtaş, F. K. (1979). *Osmanlı Türkçesi grameri*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Tirmizî, Ebû 'Îsâ Muhammed b. 'Îsâ et-. (1435/2015). *es-Sunen*. (nşr. Heyet) (Cilt I-V) Dâru't-Te'sîl.
- Tirmizî, Ebû 'Îsâ Muhammed b. 'Îsâ et-. (1395/1975). *Sunenu't-Tirmizî*. (nşr. Ahmed Muhammed Şâkir, Fu'âd 'Abdulbâkî) (Cilt I-V) Mısır: Şirketu Mustafâ'l-Bâbî'l-Halebî.
- Topuz, B. (2019). *Fevrî Ahmed Efendi-Ahlâk-ı Süleymânî 38b -135a (İnceleme-metin)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Trakya Üniversitesi.
- Türk, V. (2020). *Ali Şir Nevâyî, Kitâb-ı Münşeât*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınevi.
- Uçar, H., Uçar, A. (2017). Fevrî'nin Hat Risalesi. *TARR: Turkish Academic Research Rewiew*, 2(1), 21-39. <https://doi.org/10.30622/tarr.349859>
- Uludağ, E. (1997). *Vak'aya dayalı bir eser olarak Lâmi'î Çelebi'nin Salâmân u Absâl mesnevîsi (İnceleme-karşılaştırmalı metin-sadeleştirme)* (Tez No: 63387) [Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi] Yök Ulusal Tez Merkezi.
https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=4ogCotgPjMH-Z_sx31xrVQ&no=4ogCotgPjMH-Z_sx31xrVQ

Uran, F. (2014). *Yahyâ bin Mehmed el-Kâtib, Menâhicü'l-İnşâ*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Uyanık, A. (2021). *Okçu-zâde Mehmed Şâhî'nin Münşeâtı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi.

Uzun, M. (2006). Münşeât. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 32, s.18-20). TDV Yayınları.

Ünver, İ. (1993). Çeviriyazıda yazım birliği üzerine öneriler. *Türkoloji Dergisi*, 11(1), 1-46. https://doi.org/10.1501/Trkol_0000000144

Yakupoğlu, C., Musalı, N. (2018). *Hasan b. Abdülmü'min el-Hôyî'nin kaleminden Selçuklu inşâ sanatı*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Yalçinkaya, M. A. (2017). *Kınalızâde Ali Efendi, Münşeât* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.

Yılmaz, M. (2013). *Kültürümüzde ayet ve hadisler*. Kesit Yayınları.

Yılmaz, O. (2015). *Necâtî Bey Dîvânı*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

İnternet Siteleri:

Aldıwan.net. <https://www.aldiwan.net/>

Diyanet İşleri Başkanlığı Kurân-ı Kerîm: <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir>

Ganjoor.net. <https://ganjoor.net/>

Kubbelti Lugatı: <https://lugatim.com/>

Shamela.ws. <https://shamela.ws/>

Türk Dil Kurumu Sözlükler: <https://sozluk.gov.tr/>

EKLER

Ek 1. *Münşe'ât* [TYEKB, Ayasofya 4311, İç Kapak]

